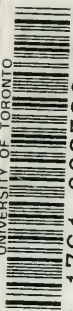
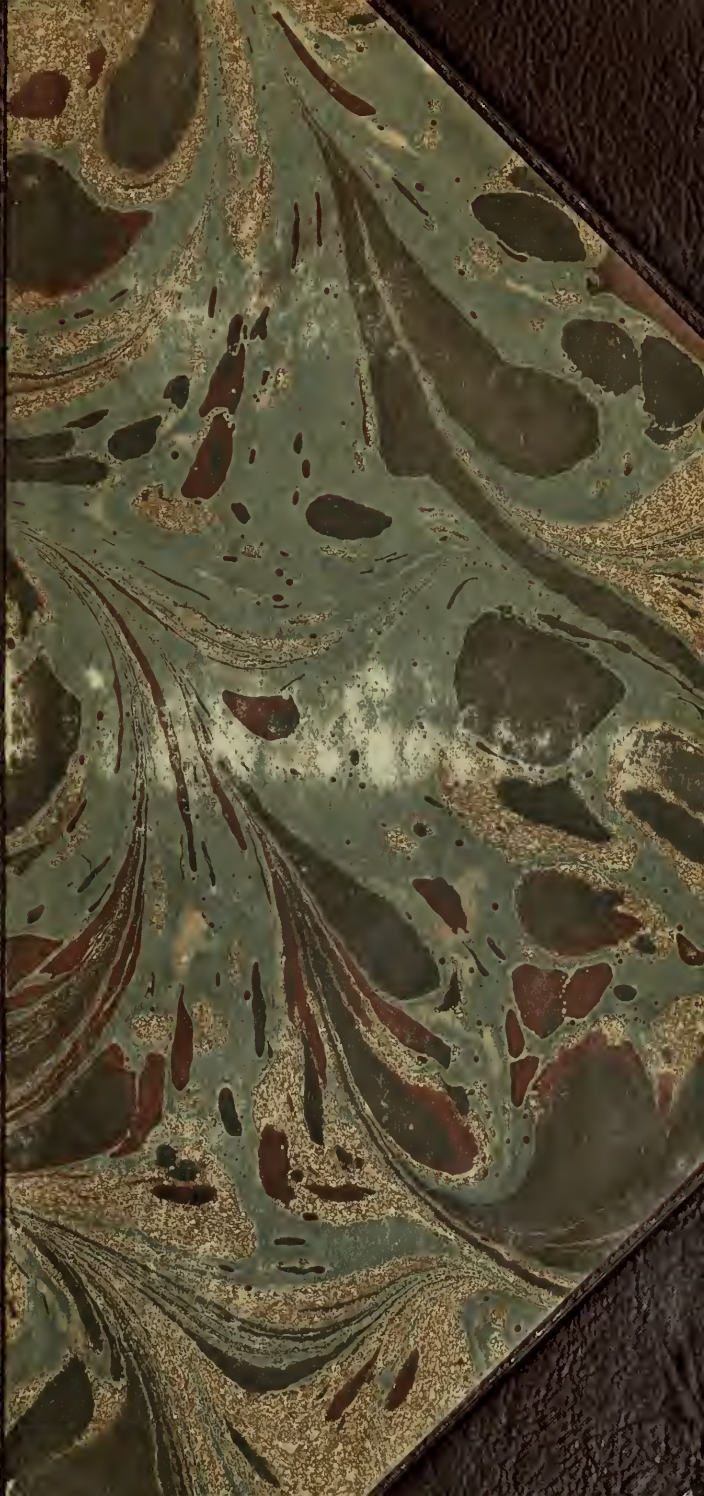

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00252316 5

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Estate of the late
John B. C. Watkins

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Soren Kierkegaards
Samlede Værker

udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg
og H. D. Lange.

Anden Udgave.

Ottende Bind.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1926.

B
4372
A₂
1920
b.a.B

998640

Indhold.

	Side
En literair Anmeldelse	5
Opbyggelige Taler i forskjellig Aand (1847).....	123

En literair Anmeldelse.

Udgivet af

J. L. Heiberg.

En literair Anmeldelse.

Co Tidsaldr, Novelle af Forfatteren til „en Hverdags-
historie“, udgiven af J. L. Heiberg.
Abhv. Keitel. 1845,

anmeldt

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Keitel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1846.

Den Navnløse — og dog saa Navnkundige, Forfatteren
af „en Hverdags-Historie“

helliges

dette lille Skrift.

Forord.

Denne Anmeldelse var, førend den paabegyndtes, bestemt for nordisk Literaturtidende. Dens Uforholdsmæssighed i Forhold til hiint Blads ringe Omfang, da endog dets halve Deel omfatter svensk og norsk Literatur, blev mig snart indlysende, item min Uduelighed til at skrive i Blade. Intet æsthetisk Tidsskrift eksisterer: nu vel, saa lad dette ogsaa være, hvad der oftere i Anmeldelsen bliver Tale om, Enheden af Omgivelsens Reflex og den psykologiske Consequens, Enheden af, at jeg er Forfatteren og Anmeldelsen derfor uforholdsmæssig stor, og af, at en udførligere Anmeldelse nuomstunder maa udgives som en Bog for sig selv. Man vil forøvrigt let see, at Anmeldelsen ikke er for æsthetiske og kritiske Avislæsere, men for fornuftige Stabninger, der give sig Tid og Taalmodighed til at kunne læse en lille Bog, uden at deraf følger, at de just ville læse denne. At Bogen er skreven for dem, bethyder jo ingenlunde, at den forpligter dem til at læse, det bethyder i det Høieste blot, at den fritager de ved Avis-Læsning æsthetisk og kritisk Danne fra at læse.

E. R.

Indledning.

Oste nok føres der i Verden mellem Mand og Mand Klage over Utroskab og Troløshed, og ofte nok ligger det Romiske kun altfor nært: at Forholdet ikke er Forskjellighedens, men et desto værre tro Gjenbillede af den gjenfaldige Lighed, at det er tvende Forandrede, der i ny Misforstaaelse vedblive at forholde sig til hinanden den ene som den andens Anklager, istedenfor affides at anklage sig selv og finde Forstaaelsen. Hvor Meget nemlig end eet Menneske og med hvor megen Ret forekaster et andet Menneske Utroskab, Foranderlighed, Ustædighed: han vogte sig dog for at forklare sin egen Ustædighed deraf; thi dermed angiver han jo sig selv som Den, der har Loven for sin Eksistens uden for sig selv; men hvad er Foranderlighed Andet? Er det sandt, at Tiden forandrer Alt — det Foranderlige, saa er det ogsaa sandt, at Tiden aabenbarer, hvo det var, der ikke forandrede sig. Istedenfor Klage og Anklage og Mellemværende og Dom i Sagen har da ethvert trofast og sluttet Menneske den Dpreiſning i Vente, at det andet Eftersyn i Tiden vil vise, om han var utro og om Anklagen for Utroskab havde Magt til at forandre ham eller ikke. Det er ironisk nok, at stundom Den, der øieblikkeligt anklagede en Anden, i Eftersynets Dieblik næsten kunde ønske, at Anklagens Hidſighed havde havt den modsatte Virkning af hvad man dengang ønskede, fordi det nu viser sig, at den Anklagende var Den, der forandrede sig, og

nu maaskee i ny Hidsighed ligner sig selv ved at anklage denne Uforanderlighed. Saa lidet som Smerten og Lidelsen og Livsfaren altid er, hvor Striget er: saa lidet er Trostaben mod sig selv altid der, hvor Anklagen over en Anden er hvirostet.

Dette Samme gjentager sig ogsaa ikke sjeldent i de literaire Forhold: at en Forfatter anklager Tidens Utroskab og Tiden Forfatterens, det være nu hans Egners formeentlige Afstagen eller at han maaskee kun altfor urolig og travl for at fyldestgjøre Tidens Fordringer selv hitter paa Noget, som dog ikke tilfredsstiller Tiden. Maaskee er der Feil paa begge Sider, men atter her vil det andet Eftersyn afgjøre, om det er en Forfatter, der væsentligen bliver sig selv tro, medens Verden forandres, eller en ustadig Mand, „en vildfarende Stjerne“, der ved Foranderlighed vil fange det Foranderlige, medens Nemesis fanger ham i hans egen Snare. Forholdet er saaledes her det samme som hiint paaviste mellem Mand og Mand, men da er det i Literaturen tillige paa en anden Maade udviklet og gjort dialektisk; thi de tvende Enkelte blive dog i en vis faktisk Forstand de Samme, men en Tid, en Læseverden er anderledes dialektisk. Den blot lidt ældre Forfatter seer sig snart, hvad enten han er forladt eller anerkjendt, omgiven af en ny Tid, en herskende Tid, denne være nu mere udviklet berettiget i sin Fordring eller vildledt som hiin ny Pharao, der ikke tilstrækkeligen kjendte Joseph og hans Fortjenester. Den forandrede Tid udtrykker da stundom Forandringen ved at anklage Forfatteren for Utroskab mod sin Tid, hvilket er misligt, især naar det ikke tydeliggjøres hvad der skal forstaaes ved sin Tid eller Tiden; thi saa er det eo ipso umuligt Andet, end at enhver Forfatter maa ende med at blive sin Tid utro, netop ved at blive sin Tid tro, da Tiden sophistisk bestandigt er den ny Afsløsning, Forfatteren det enkelte Menneske, der bliver ældre med hvert Aar, kun kan fornøyes i sig selv, men ikke blive Tid efter anden et nyt Menneske. Skal det tilsyneladende metaphysisk Dybsindige om Tidens Fordring ikke opløse sig i Forvirring, maa atter her ethist det andet Eftersyn antages at kunne dømme ved at afgjøre, om det

var en Forfatter, der blev sig selv tro trods Tidens Fordring, eller en, der søeg sig selv og bitterligt af ham selv overtagne Forpligtelser og saaledes misliggjorde en berettiget Fordrings Opfyldelse, eller endeligen en Tusindkunstner, der endte med at tage sig selv ved Næsen. Dersom nemlig det Ethiske ikke indrømmes en afgjørende Overvægt mod alt det Overilede om Tidens Fordring, saa forstylder ikke blot vor, men enhver Tid en uretfærdig og usthjønsum og meningsløs Udfærd mod alle ældre Forfattere. Selv hvis en herskesyg ældre Generation vil sikke sig ved et bethlehemitisk Barnemord: derfor bliver et litterairt Fædermord lige affstyeligt*).

Man hører ikke sjældent i vor Tid Ynglinge tale vise Ord; naar man hører nærmere til, hører man jo rigtignok, at det er Ynglinge; thi hvad der ikke uindgaaer den Vise, at Alt, hvad han siger, angaaer ham selv (saa egoistisk er han!), det undgaaer Ynglingen (saa begejstret er han!). Hvad den Vise gjør, at han forstaaer Alt om sig selv og bestandigt forstaaer sig selv under, det gjør Ynglingen ikke, han gjør Fordringen og underforstaaer ikke sig selv, neppe noget Menneske — saadanne Fordringer gjør han. Man skulde troe, det var en beruset Gudsdom der talte, saaledes rutter han med Mennesker, saaledes svimler han i en phantastisk Forestilling om en Den, der skulde formaae at tilegne sig det Uhyre, der præsteredes ved Generationernes umenneskeligt forcerede Anstrængelse; mindst af Alt skulde man troe, det var et enkelt Menneske der talte. Det forstaaer sig han taler rigtignok i Tidens Navn om Tidens Fordring; men det er jo netop Modsigelsen, der burde standse Ynglingens eventyrlige Grusomhed, thi saa grusom har da aldrig Noget været, ingen

*) Dette kan jeg maaskee allerbedst sige, da jeg selv er en Yngre, men tillige Gud stee Lov aldrig har havt Noget med Tidens Fordring at gjøre ved at være forpligtet til dens Krigstjeneste. Det er gaaet mig med Tidens Fordring som det i sin Tid gik mig med Militair-Tjenesten: jeg fik strax min Afsted, og begge Gauge var det, hvad jeg ønskede. Men naar man beghuder med Afsteden, har man altid den Fordeel, at man ikke kommer for langt ind i det.

Røver-Capitain i Romanen, som Tidens Fordring er det i en Unglings Mund; saa grusom var end ikke Heliogabal — mod Strudsjene, thi han lod dog ikke dræbe flere end han kunde spise. Knappere og knappere tilmaales Diæterne for de Udmærkede, hurtigere og hurtigere vækkes der Mistanke om Utroskab mod Tidens Fordring, nye og nye Kræfter fordrer Tiden i Unglingens Mund. Og Den, der formodentligen ganske uopfordret gjør Fordringen, Den, der altsaa paa en eller anden Maade ved Utroskab mod sig selv og mod det at være Menneſke har tilegnet sig Fordringen, som fordrer Troſkab, han denne uhyre Creditor, der ſlet ikke kan forklare, hvorledes han ſelv er kommen i Befiddelse af Fordringen, men blot gjør den gjeldende: han drømmer ikke om, at med den Dom, han dømmer, ja med en ſtrængere Dom og et knappere Maal vil han blive dømt. Inderlighed til at ville lære af Livet finder man ſjældnere, men deſto hyppigere Lyſt og Tilbøielighed og gjensidig Fremſkynden til at blive bedragen af Livet. Uforfærdet ſynes man ikke ſocraticiſt at frygte for at blive bedragen; thi Gudens Stemme er altid en Hvidſken og Tidens Fordring i et tuſindtunget Rygtes Form er ikke et almægtigt Bliv der ſkaber ſtore Mænd, men et Røre i Affaldet, der ſkaber Forvirrede, et Abracadabra, der frembringer, ſom al Frembringelse er det, i Lighed med ſig ſelv. Endnu mindre ſynes man ſocraticiſt at frygte meeſt for at blive bedragen af ſig ſelv, og allermindſt ſynes man opmærkſom paa, at hvis af alle Bedragne de ere de Ulykkeligſte, der bedrage ſig ſelv, ſaa er blandt diſſe de igjen de Ulykkeligſte, der i Modſætning til de fromt Bedragne ere formaaſteligen bedragne af ſig ſelv. Langſom til at høre, hurtig til at dømme, efterkommer man kun halvt det Socraticiſke: at ſlutte beſtedent fra det Lidet, man forſtaaer; thi man ſlutter overmodigt — fra det Lidet, man forſtaaer. Det Dieblikkelige, en glimrende Begyndelse og en ny Tidsregnings Dateren fra denne er det Lidet man forſtaaer — derſom det da ellers er muligt at forſtaae det Dieblikkelige og forſtaae Begyndelſen, da jo det Dieblikkelige mangler det Ewige, og Begyndelſen mangler Slutningen førend Meningen er ude,

og det burde man dog oppebie, ikke saa meget for Meningens som for Forstaaelsens Skyld. Det Næste altsaa; nu det behøves ikke, naar man taler i Tidens Navn, thi Tiden, saaledes abstrakt forstaaet, er en høist ligegyldig Magt, den kommer saa vist nok godt fra det, selv om ingen Yngling er bekymret paa dens Begne. Men de enkelte Mennesker, der jo hver skulle have sin Tid? For de enkelte Mennesker kommer der jo et Næste, Eftersætningen efter den glimrende Forsætning — Ungdommens lykkelige Dage, da man selv var Tidens Fordring. Altsaa dette Næste; og jo knappere Tiden tilmaales de Eldre, desto hurtigere kommer jo dette Næste over En, og desto længere bliver Eftersætningen, og desto kortere bliver den Smule Forsætning, som man har forstaaet, hvis den ikke bliver til slet Intet, da det bliver umuligt at forstaae den sammen med Eftersætningen. I Sandhed en glimrende Begyndelse med den nye Tidsregning! Det kan man kalde ikke at begynde med Intet men hellere at Begyndelsen endte med at blive til Intet. Ikke Pandoras Kiste kunde indeholde saa mange Uhykker og saa megen Elendighed, som der er skjult i det lille Ord: Tidens Fordring. Hver Den, der har leflet med dette Ord, han tage Skade for Hjemgjæld; han kan jo ikke klage over Tidens Fordring, naar han selv har udfordret den! Og dog vil man ikke forstaae det Næste. Bekymret for sig selv at lade sig veilede, i Underlighed og med Beundring at glædes ved den Eldre, naar han bliver sig selv tro, at opbygges ved de 50 Aars trofaste Tjeneste, at forstaae langsomt, at lære af den Høitærværdige, af hvem man lærer noget Andet end af Diebliffets Eminentser: til saaledes at lære det Menneskelige og at forstaae det Umenneskelige, dertil synes man ikke at have Taalmodighed. Men skulde det ogsaa kunne være Tidens Fordring? Ja, er det ikke Tidens Fordring, saa er det dog den Magts, der er høiere end Tidens, thi det er Evighedens; er det ikke Menneskenes, saa er det Gudens; er det ikke Ynglingens, saa er det den Gamle af Dages! Og er det vel Trostab kun umenneskeligt at fordrø Trostab; og er det vel Trostab at love meget Mere end noget Menneske kan holde; og ligger det Comiske ikke stun-

dom nær nok, naar Striden er mellem Tvende, af hvilke den Eine kun umenneskeligt fordrede Trostak uden at forpligte sig selv og derved lære hvad menneskelig Trostak er, den Anden forpligtede sig selv saaledes, at Trostak blev umulig, og Utrostak er de Stridendes fælles Dighed i Forandringen!

Men forholder dette i det Hele sig nu saaledes, og kun lidet lysteligt: hvor vederqvægende da at samle sin Opmærksomhed paa et Phænomen, hvor det Ønskelige er samlet i gjensidig Enighed, at lade sin egen, maaskee en Læser's, Tanke dvæle ved det Tilforladelige, at minde sig selv, maaskee en Læser, om, hvad vi vel Alle veed mere eller mindre tydeligt. Thi idet jeg nævner „Hverdags-Historien“ er her heldigviis ingen mig forhadet Anledning for en Recensents travle Vigtighed med at henlede Opmærksomhed, at sætte paa Standpunktet, med at vise Nødvendigheden i Udvikling, at Forfatteren netop nu maatte blive Dramatiker, nu Naturforsker o. s. v.; men en mig kjær Anledning til at minde om en skøn Grindrings lykkelige Gjentagelse. Forfatteren er jo bleven den samme, „een i Alle“; Læseverdenen behøver jo ikke at ophyses, behøver end ikke at paamindes, men kunde maaskee dog finde en Glæde i at mindes om hvad den veed. Herre Gud, den faaer jo saa meget Nyt at vide, at dette næsten bliver en Afvevling at læse. Idet jeg nævner „Hverdags-Historien“ venter Ingen, end ikke den hidsigste Yngling, at være Vidue til en Standret i Tidens Navn over et udlevet Firma, men enhver fordrer billigen, at Anmeldelsen bliver en høitidelig Handling; hvad jeg ønsker og haaber skal skee, og forud erklærer, at hvis det ikke skeer, er Skylden min. Er det altid, efter min Overbeviisning, en Recensents Pligt at være en tjenende Mand, selv om han er i det sjældnere Tilfælde at være Det langt overlegen, han anmelder: her er det ikke let for Noget at falde i Fristelse, mig er det en Umulighed. Ikke egentligen samtidig med denne Forfatters Begynden er jeg snarere opvoget under ham, og nu samtidig er jeg ikke voget fra Indtrykket.

I snart tyve Aar har der bestaaet et lykkelig Forhold og

som man siger om Ægteskaber, en god Forstaelse mellem denne Forfatter og en Læseverden. Det er glædeligt at tænke derpaa, det er velgjørende for En selv at tale derom, om end Tælen kunde være forskjellig og atter i sin Forskjellighed netop udbiise Forskjellen mellem denne Forfatteres Livs-Anskuelse og en mere mærket religiøs Anskuelse. En stærkt religiøst Begeistret vilde ene samle sin Opmærksomhed paa Forfatterens Trofskab mod sig selv, og, beundrende, Intet høre om en Læseverdens Forhold, Intet om Verden, hverken om dens Bifald eller dens Mishag; han vilde udbryde: „herligt; her er Noget at lære, ja ethvert Menneske, hvad enten han er Forfatter eller ikke, kan lære heraf; thi af det Almene-Paradigmatiste kan ethvert Menneske lære, og Trofskab mod sig selv er det Almene-Paradigmatiste!“ Han vilde ikke sige: kun thyve Aar, men: i thyve Aar! Men da vilde vel hine Fortællingers Forfatter, hvis jeg tør tillade mig at gjøre ham til Censur, medens jeg underkaster mig den Examen at vise, hvorledes og hvad jeg har lært af ham, han vilde formane den Begeistrede ikke at overspringe Livets Moissommelighed, ikke at lade haant om Ulykens Opmuntringer til Fortjenesten; han vilde vel minde om, hvad der maaskee lader sig betegne ved et tidligere brugt Udtryk, at „Veien gaaer over Suffenes Bro“*), og da atter lade sin „Sagtmodighed worde bitterlig“ i Resignationens stille Glæde over Livet, der jo netop her paa en saa skjøn Maade viser, at det er, som vi lære det i Fortællingerne, ja at det endog er bedre, at ikke blot Alt nok efterhaanden bliver godt igjen, men at det var og blev godt. Og dog skulde maaskee hiin begeistrede Religiøse, hvor villigt han end underkastede sig Veiledningen og tog mod Belærelsen, atter vende tilbage til sin Betragtning, der jo ikke overseer Lidelser, ikke letfindigt haaber paa Verden, men religiøst vil, at Ulykke og Ulykke skal betyde lige meget o: lige Lidt, og det Religiøse ikke have Betydning ved og med noget Andet, men absolut Betydning i sig selv.

*) Cf. Af en endnu Levendes Papirer. Udgivet af S. Kierkegaard. Kjøbenhavn 1838.

Tro har Forfatteren været mod sig selv; vilde Noget daarligere sige, at han har været tro over Lidet, fordi han ikke har havt travlt med at forandre Opgaven, fordi han ikke har vanket om i alle Regioner, fordi han ikke har gøglet med en prunkende Mangfoldighed: da vilde jeg til denne vistnok fingerede Jndbending svare: deri ligger netop Forfatterens store Rigdom. Livs-Anskuelsen, der skaberisk bærer disse Fortællinger, er den samme, medens en findrig Opfindsomhed, en riig Erfarings erhvervede Forraad, en frugtbar Stemnings vegetative Frodighed tjenende frembringe Forandringen indenfor den skaberiske Ojntagelse. Uroen er væsentligen den samme, Beroligelsen væsentligen den samme, der kommer i dem alle væsentligen fra det Samme til det Samme; Spliden, der sættes, er i Spændstighed væsentligen den samme, Freden og Hvilen igjen den samme o: Livs-Anskuelsen er den samme. Vil man tage en af disse Fortællinger i sin Totalitet som givne, og nu betragte de andre, og vil man, som man jo gjør, kalde Digterens Frembringelse en Skabelse: saa vilde jeg helst sammenligne denne hele Række af Frembringelser i Forhold til hiin ene med: Opholdelsen. Men er Gud, med hvem Digteren sammenlignes naar han kaldes skabende, er han mindre beundringsværdig i Opholdelsen end i Skabelsen? Og saaledes ogsaa med hiin Forfatters fortsatte Skabelse. Ja dersom det ikke var saaledes med denne Forfatter, vilde hans egne Frembringelser indeholde en Modsigelse mod sig selv. Livs-Anskuelsen, der er indeholdt i Fortællingen, maa atter indeholdes i Frembringelsen, ellers viser dette Misforhold netop, at en Forfatter ingen Livs-Anskuelse har, trods al sin formeentlige Skaben; hvorimod denne Forfatter i Jnderlighedens Trofskab reproducere sin egen Oprindelighed i Ojntagelsen. Vilde man med en psykologisk Gradestok ligesom gradere Kraften, saa vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle; vilde man psykologisk ligesom lokke Videnskabens Fart, vil man finde denne væsentligen at være den samme i alle. I alle Fortællinger den samme Nærhed ved det daglige Livs Virkelighed, og den samme Fjernhed i Oplostelse;

den samme Nærhed ved Striden, den samme Fjernhed i Forstaaelsen. Saaledes er denne Forfatter bestandig Virkeligheden lige nær og lige fjern, han er den i Opfattelsen nærmere end en Digter og i den forklarede Gjengivelse mindre fjern end en Digter; thi Forfatterens Livs-Anskuelse ligger i Confiniet mellem det Æsthetiske hen til det Religiøse. Der, hvor Poesien væsentligen hører op, begynder denne Forfatter. Thi Poesien forsoner ikke væsentligen med Virkeligheden, den forsoner gennem Phantasiens med Phantasiens Idealitet, men denne Forsoning er netop i det virkelige Individ den nye Splid med Virkeligheden. Et Kjendskab til Virkelighedens Smerte, som det ikke kan komme frem i Poesien, (fordi den mindre intensiv end Fortvivlelsen har Tidens og Virkelighedens Dialektik) finder sin Forsoning i en Beroligelse, som Poesien (stricto sic dicta) ikke kan tilegne sig, netop fordi det er en Forsoning med Virkelighed. Men i Fortællingerne opgiver Forfatteren sig aldrig selv en saadan Virkelighedens Smerte, at den kun kunde finde sin Beroligelse i afgjort religiøse Bestemmelser og i det Religiøses Idealitet. Enhver Livs-Anskuelse veed Udveien, og er kjendelig paa, hvilken Udvei den veed. Digteren veed Phantasiens Udvei; denne Forfatter veed Virkelighedens; den Religiøse veed det Religiøses. Livs-Anskuelser er Udveien, og Fortællingen er Veien. Paa Kategoriernes Forhold seer man let, at Ungen kan saaledes forsones med Virkeligheden som denne Forfatter, netop fordi hans Udvei er Virkeligheden. Frembringelsens Mesterstab ligger i, at dette intetsteds læres, men bestandigt skeer, bliver til, at der i Begivenheds og Personligheds Gjennemsigtighed vindes den Ro, i hvilken Fortællingen ender. — At forøvrigt denne Forfatter maatte udmærke sig ved Trostak mod sig selv, er ikke psykologisk vanskeligt at forklare, uden at dog denne ophøiede Lethed gjør Trostakken mindre beundringsværdig. Hverdags-Historien (eller Hverdags-Historierne) viser sig let som en anden Modenheds Frugt, og netop derfor kan der ikke være Tale om de Kriser og afgjørende Forandringer, hvilke en Forfatter, der begynder med en første

Modenhed, maa opleve. Den Livs-Anskuelse, der bærer Hverdags-Historien (hiin første, som har givet dem alle Navn), maa være modnet i Forfatteren førend Frembringelsen. Hans Frembringelse er ikke Moment i hans egen Udvikling, men idet denne er modnet, affætter den som sin Frugt en Frembringelse i Underlighed. Det er ikke det Geniale, ikke det Talentfulde, ikke Virtuositeten, der konstituerer Frembringelsen, saa Produktiviteten væsentligen vilde forsvinde med Dettets Forsvinden, nei Frembringelsen selv, Muligheden af at kunne frembringe noget Saa-dant er snarere Lønningen, som Guden skjenede Forfatteren, da han anden Gang modnet vandt i en Livs-Anskuelse et Evtigt. Derfor kan han være veiledende, fordi han ikke er en Forfatter, der søger sig selv, men En, der har fundet sig selv, førend han blev Forfatter. Og hvad enten man nu kan finde Hvile i den samme Livs-Anskuelse eller ikke: her er dog Fred, og en stille Aands Uforfrænkelse; saa lidet som her er et Sønderlivsens sorgelige Budskab (og Gud veed hvor Nogen kan mene, at dette skal forkyndes!) saa lidet er her nogen Vigtighed, der spænder en nysgjerrig Forventning efter, hvad det nu er, der skal tilfreds-stille Tidens Fordring, hvad den urolige Forfatter nu behageligt antager at være det Ulykkeligjørende. Nei, Hverdags-Historien er ikke blot en fuldendt Fortælling, men er Fuldendelsens Noveller. Glad gaaer man til Læsningen, man veed forud, at der er en Livs-Anskuelses Tilforladelighed, man er ikke uroliget af en vildfarende Stjernes Omtumlinger, men under Bestyrtelse af en ledende Stjerne. Forud kjender man Livs-Anskuelsen, frydes nu ved, at den atter bliver til, forandret, men i Gjenta-gelsen, en Forandring, der ikke nysgjerrigt er for Andre ved Mafkerade-Dragternes Foranledning til at nappe Myt, men er for Underligheden. Snart i tyve Aar er dette sleet saaledes, medens det udbortes Væsen ogsaa er det samme; den samme næsten quindelige Resignation, der dog indgyder Verbødighed, den samme Beskedenhed i Fremtræden, den samme Affidenshed fra Marmen og Tidens Fordringer, den samme Hjemlighed og trofaste Vedhængen ved en dansk Læseverden; thi ogsaa

dette er saa skjönt, at Hverdags-Historien saa godt som ikke er oversat i noget fremmed Sprog: en Nøisomhedens og Selvbevidsthedens Glæde over det lille Danmark! — O, skjönt saaledes at være Forfatter, skjönt at være den Navnkundige, der som Udgiver har lagt sit berømte Navn til; som Fortællingerne ere det, saa er ogsaa dette Forhold en Forening i Trost. Udgiveren er ikke bleven berømt ved dem, thi han var det, men Fortællingerne, der selv have erhvervet sig et Navn, næst Udgiverens et af de betydningsfuldeste, vedblive dog i Navnløshedens Hengivelse at søge Tilhold hos den Navnkundige.

Og Læseverdenen har været Forfatteren tro. Han er altid bleven modtagen som en Nærkommen; og skjøndt han aldrig har spændt Forventningen, mindst af Alt over hvad Ret er, har han altid været forventet. Saa var det i Begyndelsen, da Prof. Heiberg æsthetisk overtog Commandoen i dansk Literatur og i „Flyvepostens“ overgivne, vittige, opløstende, belærende Underholdning episodisk indskyngede disse Fortællinger saaledes, at det stufede Blikket, og man ikke kunde blive klog paa, om det var Digt eller Virkelighed. Den Yngre har ved ofte at læse Flyveposten og disse Fortællinger ind i det undvigende Sammenhæng søgt at leve sig ind i den Fortryllelse, det maa have været for de Samtidige. Som Modtagelsen var i Begyndelsen, saa var den den samme uforandrede, da Fortællingerne senere Aar efter Aar paa en saa smuk Maade udkom ved Juletid. Thi hvad der end kan indvendes imod, at gjøre en saa tilfældig Tid til Messe-Tid og fornemlig af en saa tilfældig Grund som den, at man behøver Præsenter, som var dansk Literatur slet ikke andet end Præsenter-Literatur: Hverdags-Historien er aldrig paa den Maade kommen ved Juletid, dens egen Betydningsfuldhed maatte forhindre en fornærmelig Misforstaaelse, hvis ikke allerede dens tarvelige bestedne Udseende forhindrede enhver endog det første Diekafts Misforstaaelse. Er det end tungt, at den danske Læseverden er saa lille: saa kan dette dog ogsaa have sin smukke Side, og gjøre det muligt, at en Forfatter paa en gemtlig og velvillig Maade netop ved at holde sin Person ude,

næsten kan træde i personligt Forhold til sin Læseverden. Saaledes kom Hverdags-Historien ved Juletid. Det faldt Ingen ind, at det var en Bog man kjøbte, snarere var Penge-Udgiften som en Douceur, man giver Overbringeren af et hjært Budskab, Bogen var virkelig en Gave, man modtog; man indbildte sig, man smigrede sig hver især med den Forestilling, at det var en Deeltagelse af Forfatteren, at Bogen netop kom ved Juletid. Overrasket greb Læseverdenen efter Hverdags-Historien i Flyveposten skuffet ved Belysningens Tvetydighed, gjækket ved at faae lidt og lidt ad Gangen; som en hjærkommen Gave modtoges den ved Juletid: at vente den var i sig selv hjært, at modtage den forventede, ikke mindre hjært. Paa samme Maade modtoges den ved enhver anden Aarets Tid, som nu den sidste, der kom i November Maaned. Med Modtagelsen har det da siden Begyndelsen havt sin skønne Forbliven. Og hvor var der vel en egentlig Læser af dansk Litteratur, der ikke paa forskjellig Maade gjemmer een eller anden af disse Noveller indflettet i sit eget Livs Erindren, det være nu Novellens Betydning for ham, eller dens Betydning for ham i en hjær Situation. Den Ungre har læst den høit, og maaskee ogsaa for Den og Den; de Elskende have forud aftalt, at denne Bog skulde være Nytaars-gaven; en Hustru har betinget sig foruden en ny Silkehøle hver Aar tillige den Fortælling af Hverdags-Historien, som maatte udfomme i dette Aar; et elskende Pærs Misforstaaelse er bleven hævet, en ægteskabelig Spænding formildet ved Læsningen af en saadan Novelle. Thi ogsaa denne Tilforladelighed har bidraget til, at der er skeet saa mangen Omsætning og Udvegling mellem Menneskene ved Hjælp af disse Noveller: at man forud var sikker paa, ikke at finde noget Virkelighedens Forhold, ikke Venkabets, ikke Elskovens, ikke Ægteskabets, ikke Familiens, ikke Livs-Stillingens, fremstillet i en vildledende Belysning, men tvertimod at finde det tydeliggjort og elskeliggjort.

Men hvilken er da denne Forfatters Magt, hvormed han udretter Dette, naar der ikke er Spørgsmaal om det Enkelte i den enkelte Novelle, ikke om hans Fortruiulighed som Novellist,

men om ham som Repræsentant for en bestemt Livs-Anskuelse, og dette er netop det Mere, han væsentligen har fremfor Novellister i Almindelighed, og et andet Fortrin end det, han indenfor Bestemmelsen Novellist comparativt maa hævdes. Ofte nok hænder det nemlig En, at man efterat have stiftet Bekjendtskab med en Novelles 17 Personer, hørt dem tale, læst Breve af dem, efterat være ført mængstedes omkring, vundet Local-Kundskaber og profiteret af herlige Udsigter, ender lige saa klog som man var, fordi Novellen selv, totalt betragtet, ender i Bidsomhed, da der mangler Livs-Anskuelse, og Kjendtskabet til de mange Personer dog ikke beriger En væsentligen mere, end om man havde lært 17 Personer at kjende i et Selskab. Bekjendtskabet kan maaskee være ret interessant, men det forklarer ikke Tilværelsen, man finder bekræftet hvad man saadan veed om Menneskene, eller man finder maaskee en ny Individualitet, som man ikke ganske finder den i Virkeligheden; men en Forklaring i Totalitetens Forstand mangler.

Vil man sige om Digteren (og her er ikke Tale om comparative Bestemmelser mellem de enkelte Digtere, men om Qualitetens-Prædikatet for det væsentligen at være Digter), at han river hen, at han begejstrer, fordi han væsentligen virker ved Phantasien, saa vilde jeg sige om Hverdags-Historiens Forfatter: han overtaler; thi at han sængsler ved Læsningen, underholder under Læsningen, er ikke saa karakteristiske Bestemmelser, da det Samme jo kan passe paa Digteren og paa mangen anden Novellist. Han overtaler, og ogsaa dette er en vanskelig, men tillige en velgjørende Kunst. Vil man sige, at Digteren (stricte sic dictus) kun har de høie eller de dybe Toner, og derfor egentligen ikke kan tale med Folk, saadanne som disse ere i Virkeligheden: da gjelder det om Hverdags-Historien, at hans Livs-Anskuelse netop har Overtalelsens Mellemtone, og Livs-Anskuelsens Udtaalelse netop sin Fuldenndthed heri. Det er ikke stærke, begejstrede og ophidsede Tilraab til at stride, til at nyde, til at trodse Livets Modstand, eller Fortvivlelsens Strig, som her høres, eller saadanne Optrin, som her skildres, eller i saadan

Afgjørelse, her endes. Det er det hyggelige Kabinets indbydende Fortrolighed, der her aabner sin Helligdom for En, men fra hvilken igjen Videnskabens Hestighed og Afgjørelsens Livsfare og Anstrængelsens Yderste er udelukket, fordi Sligt hverken kan rummes eller kan taales der. At ville lade sig sige er Betingelsen for at tilegne sig Overtalelsens Veiledning; denne nedspændte Eftergiveness Betingelsen for, at Overtalelsen atter kan aflukke Forstemtheden ny Velklang. Det bliver Alt nok godt igjen. Ved hvilke Midler? Ja spørg sammeligen; thi om Du end spørger rigtigt, vil Du, hvis Du spørger heftigt have gjort Dig det umuligt at tilegne Dig Besvarelsen. Ved hvilke Midler? Ved Forstandighed til at afvinde Lidelsen en mildere Side, ved Taalmodighed, der venter et Smil af Lykken igjen, ved venlig Deeltagelse af hjærlige Mennesker, ved Resignationen, der giver Afkald ikke paa Alt, men paa det Høieste, og ved Nøisomhed forvandler det Næste derefter til næsten lige saa godt som det Høieste. Og Alt dette foredrages ikke, det skeer: netop derfor er Overtalelsen saa stor, naar man hengiver sig i den. Ingen Taler kan overtale saaledes, netop fordi han har Hensigten, og Betragtningen altid føder Tvivlen. Overtalelsen her derimod er ikke et Mellemværende mellem tvende Personer, men er Veien i Livs-Anskuelsen, og Novellen fører En ind i den Verden, som Anskuelsen skaberist bærer. Men see, denne Verden er igjen netop Virkeligheden; Anskuelsen har derfor ikke bedraget En, men netop overtalt En til at blive, hvor man er.

Thi hvad er det at overtale, naar man filosofisk skulde bestemme dette Begreb og hævde det sin ædle Betydning, agtende paa, at her jo ikke er Tale om Forholdet mellem tvende enkelte Mennesker, men om en Livs-Anskuelses Forhold til den Modtagende. Overtalelsen forudsætter, at der er en Vanskelighed, en Hindring, en Modstand; hermed begyndes der, og nu skaffer Overtalelsen dette bort. Overtalelse er netop en Bevægelse paa Stedet, men den Bevægelse, der forandrer Stedet. Æsthetisk føres Individet bort fra Virkeligheden og oversættes i Phantasi-Mediet; religiøst føres Individet bort

og oversættes i det Religiøses Ewigbed: i begge Tilfælde bliver Individet fremmed for Virkeligheden. Eftetliff bliver Individet fremmed for Virkeligheden ved at være borte fra den; religiøst bliver Individet en Fremmed og Udlænding i Virkeligheden. En Banskellighed forudsættes der altsaa, eller at Lykkes og Umiddelbarhedens umiddelbare Sammenhæng i sig selv er brudt; men Afbrydelsen kommer hverken til meningsløst at ende i Fortvilelse, ei heller bliver den et kvalitativt nyt Livs Begyndelse. Som Blomsten, naar den er knækket, ved Blomsterstoffens Understøttelse reises op igjen, indtil den atter vinder sin Styrke, om den dog bærer Mærket af at være brudt: saaledes er denne Livs-Anskuelse den Støtte, der understøtter den Knækkede, indtil den atter reiser sig. Men dette er netop Overtalelse. Umiddelbarheden veed ikke, hvad Overtalelse er, fordi den ikke har Lægedom behov; men det Religiøse kan ikke overtale, netop fordi det forudsætter en ny Begyndelse.

Hverdags-Historien overtaler, og heri er atter betegnet dens Grændse, som den ikke vil overstride. Vilde man sætte en Stræben sammen med den, som søger ud i Ideens yderste Afgjørelse: da er den atter Overtalelse, men som en venlig Magt, der holder igjen, medens selv den meest Uregjerlige dog ikke vil unddrage sig det Ansvar at undgaae denne Instants.

Mange have vel fundet deres Tilhold i denne Livs-Anskuelse, fængslede ved Overtalelsen, og selv om Andre fordrer mere afgjørende Kategorier: Hverdags-Historien er dog et Hvilested, eller om man saa vil et Bedested; thi et vist religiøst Anstrøg er umiskjendeligt, netop fordi Livs-Anskuelsen ikke er Forstandighed alene, men denne formildet og forædlet ved Følelse og Phantafie i Overtalelse. Dog hvad siger jeg: om Nogen fordrer mere afgjørende Kategorier; er dette ikke Tidens Fordring, jeg taler om; er ikke jeg istedenfor at være et eenligt Menneske, der som ethvert saadant ikke kan forvegles med Tiden, med Kritiken o. s. v. og derfor let vil lære Erbødighed ligeoverfor et saadant Phænomen som Hverdags-Historien, er jeg ikke bleven et uroligt Partihoved i Epidisen for et Dpløb, som

tramper paa Barterret, og raaber paa Tidens Fordring? Helligviis ikke; og helligviis er der dog Noget, som netop, naar det gøres til Tidens Fordring, eo ipso er Nonsens. Thi hvad kan man ikke hitte paa at kalde Tidens Fordring, og hvad kan ikke faae en vis Anseelse ved at være Tidens Fordring; men at afgjørende religiøse Bestemmelser blive Tidens Fordring, er eo ipso en Modsigelse. Istedensfor man ellers, dersom man da bekymrer sig om Sligt eller foranlediges dertil, kan have ondt nok ved at afgjøre, om Dette eller Dette virkelig er Tidens Fordring: saa er her Undersøgelsen kortere og ingenlunde en faktisk af, om dette nu virkelig er Tilfælde, thi det er en Umulighed, at dette kan være Tidens Fordring, saa selv hvis det virkelig var Fordringen, var det dog ikke Fordringen, dersom der ellers til en Fordring fordres Forstaaelsen med sig selv af hvad man fordrer. Tiden er for abstrakt en Bestemmelse som fordrer til at kunne fordre de afgjørende religiøse Bestemmelser, der netop ere Individualitetens og Enkelthedens; en masse, i Fælledskab og med Larmen at ville fordre hvad der kun kan blive den Enkelte til Deel i Enkeltheden, i Gensomheden, i Stilheden, lader sig ikke gjøre. Det at fordre har dog vel ogsaa sin Dialektik i sig selv, for at Tidens Fordring ikke skal blive identisk med Ufornuftens Skrig og Larmen og blot være kjendelig paa Menneskestimlen. Ingen Tidens Fordring kan derfor fortrænge Hverdags-Historien, det kan man see paa Individualitets-Kategorierne, der ligge til Grund for Alt, og paa den Brug af disse, der er gjort i Fortællingerne. Den Enkelte eller De, der ved at blive Enkelte søge Religiositetens afgjørende Bestemmelse, ville neppe fristes til at fortrænge Overtalelsen, som de tværtimod ville vide baade at ære og glædes ved. I Forhold til enhver Individualitetens Rystelse, der dog i sit Sidste kun er sjælelig: er Hverdags-Historiens Livs-Anskuelse eo ipso Trosten og Helbredelsen. Og er denne i disse Fortællinger foredragen af en saadan Mester, udstyret med saa megen Inderlighed og konsterisk Dygtighed, at den har sin Fuldbendelse. En Individualitetens aandelige Rystelse er eo ipso Tegnet paa de afgjørende

religieuse Bestemmelser; og Aand maa derfor ikke forstaaes identisk med Talent og Genie, ingenlunde, men identisk med Bestemmelse i Lidenstabs. Et eenfoldigt Menneske kan føle Trang til det afgjørende Religieuse, og selv om det var en fortrinligere Begavet, der følte denne Trang, var det dog en stor Taabelighed at sige, at han derfor var en saadan Kunstner som hine Fortællingers Forfatter. Saa snart Religiositeten tillader sig dette Ordspil med „Aand“, er den eo ipso ophørt at være Religiositet og er bleven anmasfende.

I snart 20 Aar har Hverdags-Historien saaledes bestaaet, været en Livets Forklaring for Eldre eller en Bestyrkelse i Forstaaelsen, været en Veiledning for Yngre, som ere opvogede under den: hvor nær ligger nu ikke Titlen paa den nye Novelle *To Tidsaldere*. Men hvor nær ligger ogsaa en Indvending, som jeg helst vil affærdige her, at det ikke paa nogen Maade skal faae Udseende af, at det kunde falde mig ind at svare paa en saadan Indvending, — hvis den virkelig er gjort, — efter at have læst og anmeldt Bogen. Der gives Indvendinger, som rette sig mod en Bog, og dog egentligen aldrig ere komne videre end til Bindet og Titelbladet, og som derfor bedst bevares eller rettere affærdiges udenfor. Opgaven erfares af Titelbladet; i en Fart omstrives Opgavens Vanskelighed til en Indvending mod Bogen, og som Føderne ved Hjælp af Obligationer trak Penge ud af Landet, saaledes trækker Overfladiskheden Syn og Betydning ud af Literaturen ved saadanne vrængende Conversioner. Det er en vanskelig Opgave. Ja. Ergo er den ikke løst. Nei. Om den er løst eller ikke sees først af Bogen og ved et langt nærmere Eftersyn. Vanskeligheden ligger i, at en Eldre paatager sig at opfatte en nyere Tid. Det er en Umulighed, siger Indvendingen i Forbigaaende og ryster betænkeligt paa Hovedet, thi saadanne Indvendinger blive kun altfor let populaire, da enhver snaksom Barbeer, om han ikke er Faderen, med Glæde staaer Fadder til den. Det er en Umulighed, siger Indvendingen; thi en Eldre er altid partisk for sin Tid, og kan ikke fatte vor Tid. Saaledes kan man ogsaa vende det om og sige:

det er en Yngre, der vil opfatte en ældre Tid — ergo er Opfattelsen mislykket, thi en Yngre er eo ipso partisk for sin Tid. Hvad vil dette sige? det vil oversat i fornuftig Tale sige: det er en vanskelig Opgave. Og derfor lod jeg denne Indvending fremtræde her, for, hvis noget hurtigt Hoved iilksomt skulde have haft travlt med at befordre den cito citissime, at anvise den sin Plads, forbandlet rigtignok, som den jo selv er den forvandlede Titel, forbandlet til en sømmelig og ærbødig Erkjendelse af Opgavens Vanskelighed. Saa gjør en saadan Indvending, om end i fremmed Tjeneste, dog nogen Gavn, ender tillige paa en passende Maade Indledningen, dersom ellers Noget skulde finde det Upassende, hvad jeg her tilføier. Det Første jeg har skrevet indeholdt blandt Andet nogle anmeldende Ord eller rettere en Udgydelse betræffende disse Noveller. Siden den Tid har jeg aldrig forsøgt mig som Anmelder. Efter 7 Mars Forlob er det da mit Ønske anden Gang, afsluttende, at gjøre Forsøget og atter med en Hverdags-Historie. Jeg har, hvad dog Sømmeligheden tillader i Forhold til en Anonym, en gjettede Formodning om Muligheden af, at den ærede ubekjendte Forfatter i sin Tid læste den lille Piece; dersom han da nu igjen vil gjøre mig den Ære at læse disse Linier: jeg haaber han skal finde mig uforandret eller om muligen forandret i Gjentagelsen: lidt mere Klarhed i Fremstilling, lidt mere Letthed i en flydende Stil, lidt mere Langsomhed i Kjendskab til Opgaven, lidt mere Snderlighed i Skjønsmheden: altsaa forandret i Gjentagelsen.

I.

Udsigt over Indholdet i begge Dele.

1ste Deel: Revolutionstiden. I en kjøbenhavnsk Grosferer Wallers Hus var det Epochegjørende, at den franske Legation ankom til Byen, og at disse Affendinge tillige med

andre Franskmænd fik Udgang der i Familien. Grosferer W. er Republikaner, hans Broder Justitsraad W., „hvem Tidens Vanskelighed har gjort vanskelig før Tiden“, er Royalist; dennes Søn Ferdinand W. er Republikaner; og for Høiesterets-Advokat Dalund, en daglig Gjest i Huset, er det ikke muligt at bevare sin neutrale Stilling som Sagttager af de verdens-historiske Begivenheder, fordi hver af de hidsigt stridende Parter forstaae hans enkelte Yttringer i Lidenkskab, og misforstaaende forvandler ham til en Advocat hver for sin Sag. Men medens saaledes Opmærksomheden er henvendt paa de store Begivenheder, og medens det Wallerske Huus ofte nok er Vidne til politiske Disputer: skjuler dette over en hemmelig Forstaaelse mellem Madame W. og Advokat Dalund, thi hvad Lovhytten og landlig Stilhed er for uskyldig, eller dog for tilgiveligt feilende Elskovs Tilbliven: det er store Begivenheders Bortleden af Opmærksomheden for den forbudne Elskovs Vedbliven.

Endeligen er der endnu i det W.ise Huus paa Besøg en ung Pige: Claudine, Grosfererens Søsterdatter. Og iblandt Franskmændene er der een: Charles Lufard, i hvem den unge, af sin Tante Malfred næsten fortrykt opdragne, Pige snart finder en Gjenstand for sin nu fritaaende Beundring. Et Gjeste-bud hos Grosfereren danner Culminationen for Politikens Triumpher i det Wallerske Huus og Begyndelsen for en anet Forstaaelse mellem Claudine og Lufard.

Skjøndt første Deel af Novellen kaldes Revolutionstiden, samler dog Opmærksomheden sig nu afgjørende om Claudine, saa Hoved-Motivet synes glemt, hvis det ikke erindres, at C. netop falder som et Offer for sin Tids Idee (p. 79), men tillige opreises som Den, der trods Nogen blev Ideen tro (p. 159). Saaledes fremkommer den interessante og dog saa bestedent valgte Opgave: „Revolutions-Tidens Liv reflekteret i det huslige Liv“ (cfr. Forordet) ja Revolutionstidens Liv reflekteret i en stakkels forladt Qvindes skjulte Afvisethed paa Landet.

Lufard faaer en Duel; saaret bliver han paa en Fisserbaad bragt til Grosfererens Landsted, hvor Claudine i den paaenligste

Spænding har gennemlevet og gennemlever alle en skjult Elskendes Forfærdelser, men ogsaa modnes i den egne For-
elskelses Underlighed. L. forbliver paa Grossererens Landsted,
hvor han helbredes, men hvor ogsaa i landlig Stilhed For-
staaelsen mellem ham og El. naaer sit Høieste, begunstiget af
Veligheden, og veiledet ligesom af Ferdinand W.'s Efterretning
om et utilladeligt Forhold mellem Madam W. og Dalund, samt
ved hans Udvikling af Tidens frivole Anskuelser om Egte-
skabet.

Lusard gaaer til Armeen og lader El. tilbage med den af
Ferdinand W. prophetisk forudsagte Opgave: „at Erindringen
herom maatte være nok til at udfylde Livet for et Fruentimmer,
der forstod at elske og paaskjønne det Herlige“ (p. 20) en Prophetie,
der i sin Almindelighed om enhver Pige kan blive usand, og kun
blive sand om den Ualmindelige.

Isoleret allerede ved sin eensomme Viden om sit Forhold
til L. bliver El. det mere og mere. Ferdinand W. skriver en lille
Digte-Samling (*Primula veris*), indeholdende revolutionaire
Ideer, bedrøber og ængster sin Fader derved og reiser saa uden-
lands. Grosserer W. gaaer til Amsterdam i Handels-Anliggender,
hans Kone følger ham. Foretagendet lykkes, men Grosserereren
kommer til Skade, og Tilbagereisen forsinkes. El.'s Stilling
bliver mere og mere fortvivlet. Hun har Tungen at betro sig
til i sin Glendighed, beslutter endeligen at skrive til Madame
Waller og aabenbare hende Alt. Brevet afgaaer, men maa
komme for sildigt, thi Efterretningen indløber nu om, at Madame
W. er død. Dalund beslutter af Sorg at rejse udenlands; under-
retter El. derom i en Billet og henkaster et fortvivlet Ord om
Selvmord. El. bragt til det Yderste beslutter fortvivlet at ende
sit Liv; frelses ved den gamle Husholderske Susanne, og finder
ved hendes Hjælp en Trøstens-Bolig hos en gammel Skipper-
Enke. Uden andet Tilhold i Verden tilhører nu El. den Spæde
ganske med en saadan i stille Indvielse helliget ægte Moderlig-
hed, at det maa lykkes „Moderen ved Trostab at forsone, hvad
Somfruen letfindigt har feilet“ (p. 99), at Indvielsens Under-

lighed faaer ligesom tilbagevirkende Kraft til ægtefabeligt at omforklare Feiltrinnet.

Grosferer W. har rigtigt modtaget Cl.s Billet til hans afdøde Kone, aabnet den og erfaret Alt; fordrer, at Cl. skal forlade hans Huus. Et Ægtefabelstilbud gjøres fra Tydskland gennem Tanten; afflaaes. Under Skin af at reise til Tydskland forlader hun ene Byen med den Spæde, og tager ud paa Landet til sit nye Skulested, hvor hun under Navnet Madame Johansen lever ukjendt, glemmende Verden og glemte. Hører aldrig Noget fra Lufard, hvad saa vel Mystifikationen som tilfældige Omstændigheder forhindre, da der dog indløbe nogle Efterretninger til Grosferer W.

Fængslet ved Troskaben mod sig selv og sit Barn til Mindet om Lufard, han være nu død eller troløs, lever Claudine 9 Aar i en idyllisk omfremdet Erindren, kun uroliget og bragt i rørende Forlegenhed, hver Gang hun foranlediges til at skulle forklare, hvorledes det dog egentligen er gaaet til, at hun i saa ung en Alder er bleven Enke, det være nu en simpel Bondekone, der gjør det i al Trosthyldighed, eller en Baron i erotisk Interessesferethed, eller den lille Charles i barnlig Naivitet. Thi en Baron, hvis tidligere Letfindighed bøier sig under Skovens Magt, frier til hende, aabner hende Udsigten til en glimrende Fremtid, der tillige kan skjule over et Feiltrin. Han ængster hende med sin Videnskabelighed, men faaer dog Afslag; og Claudine vælger, skjønt vaueret, at blive „sin Husbond og sin Ære tro“.

Claudine bliver kjendt af en Uvedkommende, der er i Besøg hos Baronen; bliver atter kjendt af en kjærkommen: Ferdinand W., der, imidlertid gift og Medinteressent i et stort Etablisement i Schweiz, er vendt tilbage, og af Susanne har erfaret hendes Opholdssted. Han bringer Efterretningen om, at Lufard lever som Duc de Montalbert paa et Gods i Jylland, hvilket han har arvet efter Onkelen, en ivrig Royalist, med hvem han i sin Tid i Faveur af Claudine forgjeves søgte at udsone sig: Ferdinand W. bringer igjen Underretningen til Lufard, som mener

El. utro og gift i Tydskland. J. indleder Efterretningen saa delicat som muligt, at Gjenforeningen ikke maa blive en fattig og treven Concessjon, men en begejstret Gjentagelse, at det dog maa vise sig, at det er ikke som der staaer i den franske Sang om Foraaret: „qui ne revient plus pour les amans, comme il revient pour la nature.“

Lusard og Claudine forenes.

2den Deel: Nutiden. Som Claudines fuldtro Udholdenhed havde været Trostabsens seierlige Bei til den endelige Forening med Lusard: saa gjentager denne Trostabs sig i en Erindrings Udholdenhed, der ædel dannet veemodigen søger tilbage til den Forening, til hvilken Claudine søgte hen. Sønnen Charles Lusard de Montalbert nu 50 Aar gammel lever paa den prægtige gamle Borg („hvor de to store Kastanietræer ved Kirkemuren allerede i ti Somre strøe deres Blomster over Graven“) — selv en Erindring om de Afvøde. Efterat have reist meget, saa vel i den nye som i den gamle Verden, efterat have ladet Ekkovens Tid gaae forbi, efterat have svinget af der hvor Fremtiden væsentligen begynder for et Menneske: har han stjønt indrettet sig i Erindringen og valgt Fortiden, kun ønskende at forskaffe sig selv en Erindring ved at gjøre Gen af sin Familie lykkelig.

Lusard kommer til Kjøbenhavn, besøger Commerceraad Waller, der beboer det gamle Wallerske Huus, og ved ham indføres vi nu i Commerceraadens ægtestabelige Brovlerie, og paa den Skueplads, hvor Nutiden aabenbarer sig i sine forskjellige Repræsentationer. Nutiden har intet Fremmed at fængsle ved, ikke en Legation af Franskmænd, der næsten lade En glemme, at Scenen er i Kjøbenhavn, ikke en verdenshistorisk Katastrofes mægtige Opsving. Livet i Nutiden er ikke uroliget i energisk Videnskab, der netop i sin Energie, ja selv i sin Heflighed har sin Form, skjuler ikke over en forbuden hemmelig Videnskabs Styrke. Ivertimod det Hele er aabenbart Ubestemmethed derved Trivialitet, Formløshed, Halvstudeerthed, Veflerie, og

er aabenbart at være det. Her er ingen mægtig Aabenbarelse og ingen dyb Skjulthed, men desto mere Overfladiskhed.

Kun een Blomst voxer i Skjul, fortrykt af alt dette udbortes Væsen: Frøken Mariane, en Datter af Commerceraad W.s første Egtefæb, stedmoderligen i det andet Egtefæb, endog af Tjenestefolkene, benævnet: Maren. Krænket og overseet af Stedmoderen, forgjebes en Gjenstand for Faderens afmægtige Beskyttelse, fornærmet næsten af unge Lapse, hvilke Stedmoderens Coquetterie begunstiger, bekymret for sin yngre Søster Colettes Institut-Vetfindighed: er hun lønligen elskende og elsket af Ferdinand Bergland, en Dattersøn af Ferdinand Waller (Forfatteren af *primula veris*), et noget excentrisk Hoved, men stolt og ædel.

Lusard opdager snart denne Piges Elskelighed, bestyrkes i sin Dom af den gamle Statsraad Dalund, der kommer som engang i Grosfererens nu i Commerceraadens Huus, en Dbing, der ikke kan siges at have valgt Grindringen, men bevarer den, Grindringen om Madame Waller, en Dbing, der, som han eengang forgjebes søgte at bevare sin neutrale Stilling som Jagttager, nu forgjebes med sin blide men dog lidt sarcastiske Opfattelse træder i Stranken som „Advocat for en svunden Tid — eller mod en nærværende“.

Ferdinand Bergland veed man ikke at finde; efter et Brud og en Misforstaaelse med Commerceraaden er han reist, nok til Genf. Mariane bliver nu den designerede Gjenstand for Lusards Opmærksomhed (hvad endog af Nogle misforstaaes som var han selv Frieren), hendes Elsker udsees til Lusards Arving. Mismodig troer L. at opdage, at Mariane elsker Arnold, en juridisk Student, hvis tomme Væsen er ham modbydeligt; Dalund benægter dog Muligheden heraf.

Med et Tilfælde bliver L. Vidne til en Samtale mellem Mariane og den Elskede (det er Ferdinand Bergland, som er vendt hjem for at tage Afsted), hvem han ikke kan see, da han i Løvhytten er skjult af Træerne, men hvis Stemme og en Signetring L. bliver opmærksom paa. Af Samtalen erfarer L., at

denne Forelskelse stunder mod sin Opløsning, at den Elskede af Frygt for Næringsforger ikke vil bove sig ud i et Ægteskab, men forlade Pigen, haabende, at L. frier til hende.

Men hvo er nu dette Menneske? Paa en Bog-Auction kjøber L. hiin lille *primula veris* for 25 Rbd., og bliver nysgjerrig efter at vide, hvem Den kan være, der var den næste om dette uforholdsmæssige Bud. Paa Stemmen og Signetringen gjenkjendes Elskeren fra Løvhytten — og see, denne er Ferdinand Bergland, den Sogte.

Just da som en lignende Adskillelse skal indtræde som den i første Deel: da en trofast qvindelig Sjæl (ligesom Claudine) skal forlades af den Elskede, der ikke vil i Krigen (som Lufard) men trøstesløst ikke vil bove sig ud i et Ægteskab af Frygt for Næringsforger; just som Horoscopet vel maatte stilles saaledes, at Mariane ligesom Claudine vilde blive sig selv tro i Aarene, men, mindre begejstret opflanmet, vilde lide mere i stille Inderlighed: da træder L. til — Erindringen fra første Deel virker endnu engang forklarende. Hvad sønlig Pietet veemodig erindrer, det seer den Ædle nu om sig i foryngtet Gjentagelse.

Mariane forenes med F. Bergland; de leve paa den gamle Borg: den eenlige Lufards Børn og Arvinger.

* * *

1) I Løvhytten ere Lysene tændte, medens Elskovs-Stjernen tindrer i Dobbelt-Lyset. Claudine sidder hos Lufard og Ferdinand Waller læser et Digt høit af *primula veris*. — 2) I Løvhytten ere Lysene tændte, — Ferdinand W. sidder hos den lille Madam Johansen og mindes det aldrig Glemte. — 3) I Løvhytten ere Lamperne tændte, og Stjernerne titte med zittrende Bevægelse ind gennem Løvet. Ferdinand Bergland læser høit for sin Hustru, og Lufard hører til — han læser i *primula veris*.

Hvorfor er dog Efteraaret den skønneste Tid at forelske sig, hvorfor „burde September kaldes Elskovsmaaneden?“ (cfr.

1ste Deel Pag. 55.) Fordi den strax er i Pagt med Erindringen!

Ferdinand har endt Oplæsningen, vakt Mindet om Erindringer, der personligt knyttede sig til hiint lille Skrift, og om Tiden, hvis Ideer det var paavirket af. De tvende Tidsaldrer berøre hinanden endnu engang til Slutning. Ferdinand B. siger: „jeg glæder mig over at leve i en Tidsalder, der, tiltrods for sine Mangler, gjør saa mægtige Fremskridt i saa mangen Retning. Jeg bekjender mig til den Tro, at Mennekestægten vel gennem Oscillationer, men dog med stadig Gang nærmer sig det Fuldkommenheds-Maal, som er tænkeligt for en jordisk Tilværelse.“ Og Lufard siger: „Amen, ja vi ville haabe det.“

Revolutionstidens Reflex i det huslige Liv er erindret; Nutidens Reflex i det huslige Liv er gjengivet, men ikke dømt, og derfor heller ikke Haabet den negtet.

II.

En æsthetisk Opfattelse af Novellen og dens Enkeltheder.

I Gjengivelsen af Indholdet har jeg søgt at udhæve de fremtrædende Momenter i Fortællingens Gang, men tillige at gennemvirke Referatet med Novellens væsentlige Stemning, og ved det enkelte indflettede Prædicat at minde om, hvad der i Samtalen forhandles mellem de enkelte Personer; endeligen har jeg i Righed med Fortællingen bestandigt søgt at understryge ved Hjælp af Tidsalderens Totalitet. Thi deri er jo denne Novelle forskjellig fra andre, at den har en substantiellere Grund: hver Deel sin Tidsalder i dens specifikke Forskjellighed. En Novelle i Almindelighed har jo kun den maleriske Grund, ligesom

den Streg, Tegneren henkaster, over hvilken han tegner Figuren: Tegningen selv er Frembringelsen, medens Grunden blot forhindrer, at det ikke for Diet seer ud som svævede det Tegnede i Luften. Her derimod grunder Novellen univertellere i et Noget, der er væsentligere end selve Frembringelsen, medens Frembringelsen dog kun vil give Gjenfinnet. Som Forudsætning har Novellen Tidsalderens særlige Totalitet, og Fremstillingen er dennes Reflex i det huslige Liv; efter Fremstillingen vender Tanken igjen tilbage til Tidsalderens Totalitet, som nu aabenbaret ogsaa i denne Reflex. Men Tidsalderen selv har Forfatteren (ifølge Forordet) ikke villet fremstille; hans Novelle ligger i Midten mellem Tidsalderens forudsatte Giendommelighed, og den nu ved Fremstillingen i Reflexen belyste.

Loven for den æsthetiske Kritik vil derfor ikke være den: om nu en saadan Pige som Claudine, en Mand som Lufard, Dalund o. s. v. ikke kunde forekomme i vor Tid. Hvilken Urimelighed; det Forskjelligste kan jo forekomme i enhver Tid; der kan jo s. Ex. i vor Tid leve en Mand, om hvem man maa sige, at han egentligen hører hjemme i Middelalderen, eller i Grækenland. Nei Kritikens Spørgsmaal er: maa en saadan Pige som Claudine væsentligen forekomme netop i den Tidsalder. — Saaledes ogsaa med Hensyn til anden Deel. Spørgsmaalet er ikke, om en saadan Pige som Mariane kunde have levet i Revolutionstiden, tænkt og følt og handlet som hun gjør; men Spørgsmaalet er: maa en saadan qvindelig Figur væsentligen forekomme i Nutiden.

Æsthetisk betragtet udvikler Forfatteren vistnok netop i anden Deel sit Mesterskab i Fremstilling og Skildring, sin Jagttagelses-Øvne, sin ved Ligevægt ophviiede Trostak i Gjengivelse af Virkelighed, der han veed at conservere selv det Skrøbeligste og Ubetydeligste saaledes, at det netop bliver hvad det er, selv Trivialitet og Naahed, med en saadan Sandhed, at det netop derved faaer en Interesse. Selv den ubetydeligste Bperson i anden Deel, hvor der da overhovedet ingen betydelig Personlighed er, staaer saa levende for En, bliver saa gjennemfigtig i

de faa Replikker, at det Enkelte og Ensemblet ved Naturtrostak og Livlighed frembringer en skuffende Virkning. Kun denne Forfatteres Ligelighed, hans Interesse for de virkelige Mennesker i Livs-Anskuelsens og Deeltagelsens Medfør gjør det forklarligt, hvad man maa forbauses over, at han har kunnet fremstille alle disse Figurer saaledes, at man intet Dieblik kommer egentlig til at see ad dem, medens dog de fleste væsentligen ere saadanne, at de i en reen æsthetisk Idee-Belysning maatte blive comiske*), og i en reen ethisk Idee-Belysning maatte blive, hvis jeg saa tør sige, at casere som falske Udgaver af Mennesker.

Vil man da, hvad især en travl Kritik hurtigt faaer sat i Circulation som en Indvending, tale om Forfatterens mulige Forkjerlighed for den ene Tidsalder fremfor den anden: da vil man ved det nærmere Eftersyn tvertimod finde et væsentligt Udtryk for Ligeligheden. Thi til Forfatterens mulige Forkjerlighed for Revolutions-tidens mere begejstrede Liv svarer den virkelige Forkjerlighed, han har viist for Nutiden ved Fremstillingens større Kunst. I første Deel er Constructionen saa simpel som muligt; efter nogle faa

*) Kun eet eneste Sted er endog en saadan Figur som Fruen Waller opfattet comisk, men ogsaa fortræffeligt, idet hun ret viser sig repræsenterende Overfladighedens tro Gjengivelse af alt Muligt, uden Hensyn til enten det passer for den eller ikke. Statsraad Dalund har beskylt vor Tid for Veflerie og sagt, at dette er noget Dæmonisk. Hvad steer? Fruen overraster en Dag en Hofjunker (en Huusven, med hvem hun selv coquetterer), især med at omfavne og kyssse Tjenestepigen. Pigen faaer Affkeed og en Tormentale holdes til Hofjunkeren og parodierende nok indflyder heri hiin Pafsus om Vefleriet, og at det er noget Dæmonisk. Hvad der gjør den comiske Opfattelse endnu fortræffeligere er, at Scenen ikke fremstilles, men at den lille Colette refererer den og i Talen igjen hiin Pafsus af den gamle Dalund. Situationen indeholder en hypperlig Ironi over de hderst uheldigt anvendte Ord; thi naar galt skal være, vilde maafsee Dalund have fundet det hele Optrin med Tjenestepigen mere tilgiveligt, under Forudsætning af det blev skjult, derimod ligger netop Vefleriet i Scenen mellem Fruen og Hofjunkeren: den dybdige Fru der skender paa den Hofjunker, med hvem hun selv coquetterer. I Forhold til et plantet Fruentimmers Eftersnacken af en gammel Mand's alvorlige Ord er Satiren hypperlig, ligesom ogsaa til at belyse Fru W.s Perfektibilitet.

Optrin i Groszerer W.s Huus vandrer Fortællingen ligesom ud med Claudine og fortæber sig med hende i det Iddylfiske; skriber langfomt epifk fortællende frem, indtil Gjenforeningen med Lufard. Epifoden med Baronen er endog i Retning af componerende Opfindfomhed faa langt fra at være overraskende, at den fvarere falder lidt fattigt, da den er af den Art Collifioner, i hvilke selv en Begynder pleier at frifte fine Heltinder. I anden Deel derimod er det dramatifke Moment meget mere fremtrædende. Her er større Begel og Mangfoldighed i de mere fammenfatte Situationer, Forviklingens Spænding vedligeholdt indtil det Sidfte, fluffende finket ved Lufards misforftaaede Opfattefe af Forholdet mellem Arnold og Mariane, findrigt bragt fin Opløfning imøde ved et Tilfælde, der indbier Lufard i de Elfkendes Hæmmelighed, og endeligen paa en fkon Maade løft ved at indflynge en Situation, der benytter Noget, fom Læferen kjender fra første Deel; medens Lufard ikke fom en deus ex machina træder til med fin rige Brudegave, da det tvertimod jo er hans Dnfte fra Begyndelfen. Det er da ikke fom ellers en Penge-Hjælp, der novelliftifk ftaffes tilveie, en riig Onkel, der bliver flaaet ihjel, eller høift beleiligt omfkrifter Tiden med Evigheden, eller en Ditto, der i største Hæft hentes hjem fra Oftindien o. f. v.; tvertimod, man kan her lige faa godt vende Forholdet om og fige Opgaven er: en ædel Riigmand, hvis Sindfstemning hele første Deel psykologifk motiverer, der føger en Gjenftand, og hvem Styrelfen i Fortællingen nu hjælper til at finde de tvende Rette. Der bliver intet Uforklarligt tilbage, fom vækker Tvivlen, intet Refterende, der digterifk kun kan dækkes ved Pøefiens Forftud fra Phantafiens uhyre Hjælpes-Fond; tvertimod bliver Stemningen i Forhold til Opløfningen Enheden af det Udbrud, der Iyrikt forundrer fig over Styrelfens Gang og af det Forftandens Samtykke, der figer: det kunde ikke være anderledes.

Et væfentligt Udtryk for Ligeligheden er igjen, at Perfonerne i anden Deel træde langt tydeligere frem, hørlige i Replikfens Stiford, fynlige i Stikkelfens Omrids, let

gjenkjendelige i Livet; medens Personerne i første Deel mere ere skjulte i en universellere Videnskabs Inderlighed. Dette har dog en dybere Grund, men Forfatterens Mesterskab ligger netop i at kunne gjøre Skjel ved at gjøre Forskjel, og ved at kunne gjøre den og igjen at kunne skjule det i Fremstillingen, saa han intetsteds ligefrem siger, hvad han vil, men selv vel veed hvad han har gjort, hvilket Critiken kan ud-sige ligefremt. Forskjellen udtrykker egentligen Forholdet mellem Inderlighed og Repræsentations-Syge, for hvilken sidste netop Nutiden jo ofte sigtes. Det er en psykologisk Sætning, som vist enhver Erfaren vil give mig Ret i, at naar en væsentlig Videnskab er tilstede, yttrende sig i Ord eller Handling, da sængsler Uttringen Ens Opmærksomhed, saa man derved glemmer det Ydre; samt at naar En væsentligen er i Videnskab, glemmer han det Ydre hos den, der er Gjenstanden. Det styggeste Menneske kan ganske bringe En til at glemme hans Ydre, idet han fortryller ved Uttringens Inderlighed. Det var denne Modsigelse, der ironisk tilfredsstillede Socrates i saa høi Grad. Naar han talte, naar Tilhøreren, Alcibiades's „Hjerte bankede hæftigt derved, hæftigere end Korybanternes, medens Taarer strømmede ud af hans Øine“, da var det glemt, for evigt glemt, at Den, der talede, var den styggeste Mand i Grækenland — indtil han saa taug, og den styggeste Mand i Grækenland nød Ioniens Tilfredsstillelse. Derfom man ret har hørt en Prædiken, der har havt Inderlighedens hele Fylde: selv om man uafbrudt har seet paa Præsten, vil det dog være En umuligt at sige, hvordan Præsten saae ud. Lad en Pige have en Hjertesorg og søge Ens Fortrolighed, lad hende have Sorgens Inderlighed i den evige Erindren: idet man forlader hende er det umuligt at sige, hvorledes hun saae ud, thi Inderligheden lader En glemme for at erindre det Væsentlige; Udvorteskheden derimod paanøder sig saa man ikke kan glemme den, fordi der Intet er at erindre. En væsentlig Forelsket lever maaskee længere Tid uden med Bestemthed at kunne tydeliggjøre, hvorledes den Elskede seer ud, den lidenskabelige Inderligheds Dver-

magt gjør, at han, naar han ikke seer hende, har glemt, hvorledes hun seer ud, netop fordi han erindrer sin Forelskelse; og paa samme Tid kan han med Lethed fremkalde Billedet af alle dem, der høre til den Elstedes Familie og Omgivelse.

Saaledes med Personerne i denne Novelles første Deel: de ere næsten Alle i Videnskab, netop derfor træde de maaskee mindre tydeligt frem. Den, der maaskee staaer tydeligt for En i Udvorteskhed, er Justitsraad Waller, netop fordi han er den ubetydeligste. De andre ere mindre tydelige i Forhold til som de væsentligen have Idealtetens Videnskab, ere indoptagne i en verdenshistorisk Begivenheds universjellere Liv, eller skjulte i den autopathiske Videnskabs inderlige Aabenbarelse. I anden Deel derimod ere næsten alle Personerne kjendelige i en Udvorteskhed, der tilbyder sig for Sukkommelsens Phantasié. De faa Strøg, med hvilke de ere hentastede, stille dem saa tydeligt for En, at man ikke kan glemme dem, at man trostigt turde paatage sig at kjende dem igjen paa Gaden, fordi de ere sande Typer paa Udvorteskhedens Statister, der slet Intet have hvad der lader En erindrende glemme, hvorledes de see ud. Der er en Præst, hvis Dre jeg aldrig skal glemme, ikke just fordi han unegteligen var en smuk Mand, men fordi han i den Grad vævede, at der slet Intet var, der bortledte Opmærksomheden fra, hvorledes han saae ud. Er dette ikke saaledes? Lad en stadse- lig Dame have anvendt en sjelden Omhu paa sit Sørge-Toilet: man vil være istand til at huske hver en Fryndse hver en udpyntet Mine i hendes condolerede Ansigt — men den unge Pige, der virkelig havde Sorgens Inderlighed, hendes Dre kunde man ikke huske.

Man tage Commerceraad W.*). Han sidder i det samme

*) Kun nogle enkelte Exempler vil jeg anføre, for ikke at blive for vidtløftig; derimod kan jeg ikke tilbageholde den Uttring, at netop jo mere man læser denne Novelle, desto mere vil man forundre sig over den Eindrighed, med hvilken Forfatteren har vidst at danne Situationerne saaledes, at de frembyde en hyppelig Leilighed til at anstille Sammenligning, og den kunstneriske Naturlighed, med hvilken Forfatteren har vidst at skjule det derved, at

Contor, paa den samme Plads, hvor tilforn hans Fader har siddet, paa en bevægelig Contorstol og „seer ud som En, der paa en heed Sommerdag plages af en Sværm Fluer“: har Forfatteren blot viist ham engang, man glemmer ham aldrig, thi hans Mærkelighed er væsentlig Udborteshed. Man tage Frue Commerceraadinden i hendes Væsen, eller hvor hun træder op, udmaiet med et Echarpe i glimrende Farver, indvirket med Guld: man glemmer ikke, hvorledes hun saae ud. Man sammenligne hermed Festsigheden i Groszerer W.s Huus, hvor Claudine viser sig bærende det trefarvede Skjærf*): og uagtet dette Moment oftere bringes i Erindring, man glemmer igjen, hvorledes hun saae ud, men lader Diet flygtigt glide hen over Pynthen forbiøst om, at hun har været skøn, og man glemmer, fordi Opmærksomheden væsentligen hviler paa Pigens ungdomsglade sværmeriske Begeistring. Hvo huster ogsaa Guldkapselens Udseende, naar der er en indre Mærkelighed ved dets Construction, som den omfatter! En Præsenteerbakke, et Skildt har derimod den Egenkab, at hvis man glemmer Udseendet, har man ganske glemt Gjenstanden. Saaledes ogsaa her. Madame W. med det lille trefarvede Mærke omhyggeligt skjult, den lykkelige Claudine festligen bærende Revolutionens Ordensbaand: ere væsentligen pnytede. Frue Commerceraadinden med sit gyldne Belte, eller sit guldvirkede Kanetæppe er derimod ikke pnyttet. Og dog vil Fronien det saaledes, at man glemmer, hvorledes

Situationen i Sammenhængen i sin Deel er saa ganske paa rette Sted, at den mindst af Alt synes at kunne have noget Viemeed.

*) Forskjellen er fremdeles denne: medens det i første Deel er Groszerer W., der ønsker, at hans Sone og Niece skal pnyte sig med de nationalbetydningsfulde Foræringer, som Franskmændene have tilstillet ham, for hvilken Frihed de selv paa den festlige Aften med chevaleresk Galanterie gjøre Damerne en Udskyldning: er det her Frue Commerceraadinden, der saadan har faaet en Foræring af en Laps, som har kjøbt den i Forlegenhed for at købe noget, og foræret Fruen den, for at blive af med den, og det er mod Commerceraadens Villie at hun bærer det, medens Mariane med Smerte seer den lille Colette efterligne Moderen og modtage Foræringer af en Mandsperson paa Gaden.

de tvende Første faae ud, medens man vedbliver at erindre dem, men man glemmer aldrig Frue Commerceeraadinden med Beltet — dersom man da ikke ganske glemmer hende. — Man tage Arnold og Scenen (p. 262) hvor han med sin formeentlig ironiske Næsviished fornærmer Commerceeraaden i dennes egen Stue; man sammenligne hermed Stridsscenen i første Deel, hvor Justitsraad W. endog siger: „det er infame Ord du bruger“. Man glemmer hvorledes de Stridende see ud over Gjenstandens Betydning, man tilgiver den lidenskabelige Mand hans heftige Udbrud. Men Arnold springer saa tydeligt frem, at man ikke kan blive af med ham, der er Intet der kan hjælpe En til at glemme, det Hele dreier sig om Intet, og Arnold præsenterer sig som Tomhedens og Indbildskhedens selvbehagelige Repræsentant, hvis Ironie beundres og vurderes af Commerceeraadinden. Man tage af første Deel Scenen i Lovhytten, hvor Ferdinand W. i Claudines og Lusards Nærværelse friskt væk taler om Forholdet mellem Madame W. og Dalund; man finde det usømmeligt, men man glemmer det ogsaa, næsten sieblifkeligt, netop fordi der er noget at erindre. Ferdinand er i Lidenskab, vildledt af Tidens Ideer rives han hen; Claudine er ikke nysgjerrig, men i Forelskelsens Lidenskab gaaer der paa eengang et ængstende og et fristende Lys op for hende. Man sammenligne dermed Scenen i anden Deel, hvor Arnold kommer at indbyde Fruen, og hvor hendes Forhold til Hofjunkeren kommer paa loflende Dmtale. Ja det maa saa være: den hele Situation maa paatrænge sig Hukommelsen. Men hvis er Fortjenesten? Ja den er Forfatterens, der baade veed, hvad der skal gøres og veed at gøre det. Thi Scenen i første Deel er endogsaa saaledes, at en Begynder vilde være istand til at fremstille den. Der samtales ikke, det er Ferdinand W. der begejstret expectorerer sig. I anden Deel derimod: dette Mesterskab i at gjengive Ubetydelighed, disse korte Replikker, den idelige Indfletten af Situationen i Replikken, denne Noiagtighed i den tilfældigste Gestus, denne Livlighed, dette Farvespil, skjøndt det Hele ganske rigtigt er holdt i Trivialitetens intetsigende Farve-

tone. — Man tage Colette, Arnold, Hofjunkerens, alle Nutidens Repræsentanter, de præsentere sig alle saa tydeligt og saa uforglemmeligen.

Hvor der er væsentlig Videnskab tilstede i Inderlighed, der glemmes Omgivelsen. I anden Deel derimod er Forfatterens Omhyggelighed (netop ved Forkjerlighed for Opgaven) stor i med øvet Haand at tegne det søgne Livs dagligdags Omstændigheder. Her hastes ikke hen til det festlige Optrinns Betydningsfuldhed, her lukker man sig ikke idyllisk inde med en forladt Qvindes stille Inderlighed, nei her er Alt saa omtrent lige vigtigt, og derfor Gjengivelsen vanskelig, ligesom at male uden Lys og Skygge og dog at frembringe Virkning og et Kunstværk. Vi føres derfor ikke udenvidere ved et afgjørende Spring ind i Selskabsalen, hvor Talens begejstrede og Samtalens livlige Sving og den dannede Omgangs gode Tone glæder, nei Forfatteren kjenner sin Opgave. Udenfor høre vi Rjæbleriet i Stuen indenfor, vi vente udenfor medens Fruen musicerer, næsten paa Trappegangen begynder Commerceraadinden allerede at skjende paa Hofjunkerens; Tjenestepigen spiller med og smaa Børn og en Skole-Pige — netop fordi intet decorum fjerner og adskiller, ingen Ophøiethed hæver og udmærker, ingen Begivenhed vækker og forædler, ingen Idee ordner Masserne i malerisk Samdrægtighed, eller høiner den Enkelte i heroisk Fremtræden, men Alt er et Mellemhverandre.

Kort, Forfatterens Ligelighed i Forhold til de tvende Dele kan maaskee udtrykkes saaledes: fængsler den første Deel mere ved de store Videnskabers Tilforladelighed, saa er den anden Deel mere underholdende, især jo mere man læser den.

Dette angaaende Ligeligheden; et andet Spørgsmaal er, hvorvidt egentligen denne Novelle vedkjenner sig samme Opfattelse af Tilværelsen, som er væsentlig for Hverdags-Historien. Dennes Anskuelse ligger, som sagt, i en Midte mellem det Æsthetiske og det Religiøse. Lad os saa betragte Hoved-Personernes Gristents-Forhold i foreliggende Novelle. I første Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Claudine

og Lufard romantisk ved Udholdenhed; hun holder ud, saa faaer hun Lufard. Og hendes Udholdenhed er væsentligen Natur-Bestemmelsens, Umiddelbarhedens, Eftovens romantiske, thi det Ethiske bliver ikke afgjort medvirkende, det Ethiske, at det jo dog er alene paa den Maade Claudine kan redde sin Vre — ved at ære sig selv; og at derfor enhver ny Forbindelse, enhver Mislighed med Hensyn til Underlighedens Aftagen er Dommen over hende selv. Hendes Romantik er ligefrem Romantik, ikke forvandlet og helliggjort ved det Ethiske. Adskillelsen fra Lufard sætter hende i Vero, i denne Stilling bliver hun staaende med den romantiske Front og Retning hen til Lufard, men hun bliver ikke ved ethist Fordybelse i sig selv høiere end Forholdet til Lufard, dog bevarende det romantiske Ønskes Retning hen til Gjenforeningen med ham. — I anden Deel dannes Katastrophen i Forholdet mellem Mariane og Ferdinand Bergland romantisk ved Hjælp af Skjæbne: Lufard træder til med Penge-Hjælpen. Spørgsmaalet er kun, hvorvidt det ikke havde været mere i den ældre Hverdags-Histories Aand at tegne Baronen (i 1ste Deel) noget anderledes og saa lade ham forenes med Claudine; at lade Mariane lide Adskillelsens Smerte, og saa skaffe hende en ny Trøst. Imidlertid kan man paa denne Bemærkning, selv om man indrømmede mig dens Rigtighed, ingenlunde begrunde en Indvending, netop fordi Forfatteren væsentligen er gjengivende de tvende Tidsaldere. Endnu mindre kan man indvende mod Forfatteren, at der i 1ste Deel i Forholdet mellem Madame W. og Dalund er gjort et Forsøg paa at give Natur-Forholdet Overmagten over det Ethiske, som skulde Trostfab i et utilladeligt Forhold kunde gjøre dette tilladeligt; ei heller kan man indvende mod Forfatteren, at Forholdet endog fremstilles som udøvende en forædlende Indflydelse paa Madame W. i hendes ægteskabelige Samliv med sin Husbond; thi dette er jo Gjengivelse af Tidsalderens Eiendommelighed. Ligeledes naar der i anden Deel gjøres Mine til at give det, at ophæve en Forlovelse af Frygt for Næringsforger, Udseende af en berettiget Viden-

skabs Yttring. Ethisk maatte det Første være at opfatte som fordømmeligt, Forædlingen som et Sandsebedrag, fordi der ingen Hævd i noget Forhold kan erhverves paa det Forbudne, og Brødens Ude kun er dens Gjentagelse, og fordi Forædling ved Depravation er ligesom den Udelhed, en Mand viser, der ikke kan undvære Penge, skaffer sig Rigdom paa ulovlig Maade, og derpaa gjør meget Godt med sin Formue; det Sidste maatte æsthetisk være at opfatte comisk. I anden Deel dømmes jo ogsaa Nutiden Forholdet mellem Madame W. og Dalund, medens Forfatteren ved Opgavens Beskaffenhed er forhindret i at lade sin Anskuelse blive aabenbar. Havde der været een Tidsalder endnu, er det ikke utænkeligt, at Gjengivelsen af den havde viist, at den opfattede Berglands intenderede Flugt fra Egteskabet som comisk.

Jeg skal nu, stræbende at gjengive Forfatterens ypperlige Skildring, psychologisk forfølge Udviklingen i de enkelte Hoved-Personer, visende, hvorledes og hvorvidt det Afgjørende resulterer som Conclusion af Individualitets Præmisser, og kun til-ladende mig et Sideblik til Tidsalderens Reflex. Det næste Afsnit maa det være forbeholdt overveiende at accentuere Tidsalderens Eiendommelighed. Critiken maa indtage samme Duplicitet som den, ved hvilken Fortællingen har gjort sig selv Opgaven saa vanskelig. Af Tidsalderen tør Forfatteren ikke uden videre lade resultere Noget i Individierne, thi saa er han uden for sin novellistiske Opgave, saa skildrer han Tidsalderen og behøver den ved Exempler, istedetfor at opfatte Reflexen i det huslige Liv og gennem den behøve Tidsalderen. Omsætningen maa bestandigt gjøres gennem Individualitetens psykologiske Mellembestemmelse. Dersom Forfatteren saaledes ligefrem vilde sige: i Revolutions-Tiden tillod man en Rone, naar hun isvrigt iagttog Decorum, at have et utilladeligt Forhold til en Mand — dette har jeg fremstillet i Forholdet mellem Madame W. og Dalund: saa er dette urigtigt. Forholdet mellem Madame W. og Dalund maa psykologisk motiveres, og først naar dette er gjort, da kan der være Tale om, at Tids-

alderens Eiendommelighed influerer paa at give det dette Udtryk, og at Tidsalderens Eiendommelighed kan finde det tilladeligt. I enhver Tidsalder kan det forekomme, at en ung Pige er forelsket i en Mand, som hun ikke hører Noget til i lang Tid, saa hun troer ham tabt, og derpaa gifter sig, indtil Gjenstanden for hendes første Kjærlighed atter kommer tilsyne, dobbelt farlig, fordi hun ikke føler sig lykkelig. Naar dette er givet, naar Personerne iøvrigt ere psykologisk skildrede: saa kan Tidsalderens Eiendommelighed gjøre Udslaget for hvad Udtryk denne Collision faaer, om den i en anden Tidsalder f. Ex. ikke kunde have faaet det Udtryk, at Egteskabet gik overstyr, for at hun kunde faae den Elskede, eller at de ulykkelig Elskende i Underkastelse under Egteskabets Hellighed besluttede aldrig at see hinanden o. s. v. — Forfatteren maa ikke sige: i Revolutionstiden levede der romantiske Piger — dette har jeg fremstillet i Claudine. Nei, Forfatteren maa psykologisk motivere det Romantiske i Claudine, og nu kan det være Tidsalderen, der afgjør, hvilken bestemt Retning det tager. En psykologisk paa en lignende Maade motiveret romantisk Pige i Middelalderen var gaaet i Kloster, i en prosaisk Tid havde hun udaandet og giftet sig, i Ludvig den XIV's Periode var hun maaskee bleven en tvethdig Grevinde o. s. v.

Claudine. Indknebt opdragen af Tante Malfred, og derved, aandelig forstaaet, paa eengang ligesom standset og for stærk fremskyndet i Værten, nærved at bedrages for et Livs-Indtryk: har hun nu, omplantet i Grosserer W.'s Huus, fundet Jordbunden og de beleilige Tider for sin Udvikling. Hvad der psykologisk maatte være endt enten med Forknyttelse eller med at hun paa en fortvivlet Maade havde sprængt den sueverhjerte Tantes indkneibende Dagligstue, har nu lykkelig forklaret sig til Ungdommelighedens livsglade Udspring under saa gunstige Vilkaar som muligt, om disse endog maa kaldes farlige. Friheden, hun nyder i W.'s Huus, Glæden, som tilbyder sig rigeligen, Deeltagelsens Omhyggelighed, næsten Kjærlighed for den unge Pige, fordærver hende ikke, fordi hun

har lært Skjønsmhed, men forædler hende i den barnlige Taknemslighed „for alt det Gode, hun nyder i dette kjære Huus“. Og da nu Fløiddørene aabnes med den vide Udsigt til en verdenshistorisk Begivenhed, da den franske Legation, Udsendingene fra hiin fortryllede Skueplads, vise sig i det Wallerske Huus og med en Idee magisk berøre Claudines ungdommelige Sind: da staaer hun paa sit Høieste. Det Romantiske ligger atter i denne Berøring, der lokker Phantasien. Bar Grosferer W. og Rone reist til Paris, havde de taget Claudine med: det vilde ikke have virket nær saa stærkt paa hende som det Tangerende, der ikke overvælder med Enkeltheder, men kun opflammer Phantasien totalt. Naar derfor Lufard, skjult for alle Tilstedeværende, kun forstaaet af Claudine, bøier Knæet og kysser Fligen af hendes Kjole, en Fremmed, der kun ved denne symbolske Handling og ved Claudine tilhører det lille Danmark: da er dette et af Forfatteren sindrigt opfundet Udtryk for det Romantiske i hele Claudines Forhold. Om Lufard havde ført hende hjem med sig til Frankrig som sin Brud, det havde ikke saaledes udviklet hende som Berøringens romantiske Dieblit, der tillige er Ufskedens. Et Dobbelt kan en Pige fordre i Elskov, naar hun fordrer Alt: at Han er den Elskelige, og at han har en Idee at give hende med i Kjøbet — saa er Elskovens Vigning absolut og fuldendt.

I Forhold til al Videnskab gjelder det ligesom ved at seile, at Binden afgjørende faaer Magt til med eet Pust uno tenore at spænde Seilet, at der ikke skal gjøres for mange Slag og Krydsninger inden man naaer Dybet, ikke træffes for mange Forberedelser eller holdes for mange Skibsraad forinden: det gjelder, at Videnskaben faaer Magt og Raadighed til at gribe den Uforberedte med sin Almagt. Saaledes staaer Claudine ene, med en Verden i sin Sjæl: da udgaaer Binket til hende fra Lufard. Dette er det Romantiske i de af Forfatteren ypperligt anlagte Forhold. Forelskelsens Magt er som hiin bevingede Gangers Flugt, det er den i sig selv. Men til daglig Brug! Saa kommer Forkundskaberne, og Omstændighederne og Hensyn og Slægt og Venner, Meublementet, og Gratulanterne — saa

forbandles Dumdriftighedens feierrige Bedrift til en borgerlig Expedition: en Fragtvogn med hine mange Passagerer, der alle raabe hyy, og Elskoven er det taalige Dyr, der skal slæbe alt dette affted. For Claudine anderledes. Blottet for Forbundskaber, derved værdig til Indvielsen, drømmer hun om intet Hensyn; hos hende er Lufard den Elskede, og ved ham er hun berørt af en Idee: dette er Indvielsens høieste Pagt romantisk forstaaet.

Saaledes er Begyndelsen lagt an, men da gjelder det fremdeles om, at Omgivelsen og Forholdene atter begunstige og psykologisk understøtte det Romantiske. Naar de tvende haandfaste Karle føre den fnyssende Ganger frem, der skal løbe: hvad have de saa at gjøre? De have at slippe — Ikke Andet, det er jo let nok. Nei, det er en Kunst; de maae vide at slippe med Videnskab; den mindste Usikkerhed i deres Stilling og Forholdsvinkel, saa sinkes Gangeren altid Noget; ved at slippe skal de netop vide at give Gangeren Fart. Naar man støder en Vaad fra Vand, da gjelder det, at man, hviet forover for at give Stødet Kraft, i samme Dieblisk kaster sig bag over for at profitere af Stødet i Farten. I Forhold til al Videnskab gjelder det, at det Høieste, Omgivelsen kan gjøre for En, er at slippe med Videnskab. Men saaledes ere Forholdene netop lagte til Rette for Claudine i W.'s Huus, og Forfatterens Sindrigheid kan med Føie fordre, hvad der maaskee er endnu sjeldnere end en glad Giver og en glad Arbejder, en glad Critiker 2: en, der har Glæde af at see, hvad Forfatteren har gjort. Grosserer W. er fordybet i Politik. Den stille grundende Madame W.'s noget hemmelighedsfulde Væsen er saa langt fra at besvære Claudine med Nygjerrighed og Deeltagelse, at det snarere fristende understøtter den unge Piges skjulte Forelskelse. Dalund er til daglig Brug fordybet i Studiet af det sjælelige Udtryk i Madame W.'s Mine, (hans som Olding fortjatte Studium ved Beskuelen af hendes Billede), men intet mindre end tilbøielig til at spore efter Andres Forelskelse, han, som snarere synes at frygte Frankmændene for sit eget Forholds Skyld. Claudine er ene og frit-

staaende uden den Deeltagelse, der gratulerer, ligesom man gratulerer En, der har fundet Noget ved at raabe: halvt, og som ofte nok gjør Forelskelse til noget Halvt. Ferdinand W., den eneste der aner Forelskelsen, er en begejstret Troubadour for Franskmændene og Lufard.

Saaledes er Forelskelsens Fremgang, Forfatteren har vidst at lægge Forholdene an til at skaffe det Romantiske Naadighed. Saa hører der endnu efter den store Digters Ord til det Meget, der behøves forenet for at lokke Elskoven frem: at de træffes kan alene. Og negtes der end Noget: „Maanen med sin Straale ned i Vaaren gennem Bøgens Grene,“ saa er jo Forfatteren af den Mening, at September Maaned egentligen burde kaldes Elskovs-Maaneden. Og naar man støder en Baad fra Land, da gjelber det, at man bøiet forover for at give Stødet Kraft, i samme Dieblik kaster sig bag over for at profitere af Stødet i Farten — og naar en hemmelig Forelsket, i større Livsfare end den Elskede, allerede troer ham dræbt i Duellen, saa er denne Dødsstankes Tilbagestød Elskovens stærkeste Fart.

Den saarede Lufard bringes til Grosferer W.s Landsted, og Veiligheden tilbydes for de Elskende. Uden en eneste Forudsætning, uden en eneste Veiledning anden end Elskovens og Tidsalderens Egcentricitet, uden en eneste Fortrolig anden end Elskoven bliver hun et Offer for sin Kjærlighed. De psykologiske Præmisses motivere fyldestgjørende hendes Feiltrin, ligesom de igjen motivere hendes Udholdenhed, thi hendes Feil og hendes Dyd er væsentligen den samme Romantik.

Et andet Spørgsmaal er det, om hvorvidt ikke netop Tidsalderens Ideer maatte have gjort Claudine tydeligere over sit Skridt, end hun senere findes at være. Hendes senere temmelig naive Ubidenhed om Følgen af Forholdet til Lufard, synes i Tegning at være laant fra en anden Art Romantik, den schäfer-idylliske. Det Charakteristiske i Forhold til Revolutionstiden vilde jo være, at Claudine ret blev sig bevidst, at hendes Forhold til Lufard var hvad man ellers kalder et Ægtekab, kun at i det

Natur-Forholdet var emanciperet fra det ethisk Tvingende, der betragtedes som det Antiquerede ved Ægteskabet. Den smægtende Romantiks altfor uskyldige Uvidenhed passer mindst i Revolutionstiden, og staaer som noget Tilfældigt i Forhold til Gjengivelsen af Revolutionstidens Reflex. Lufard forstaaer Tingen rigtigere, og kalder hende derfor i en af sine Replikker: min lille Hustru. Claudine derimod er mere en i Almindelighed ved sin Forelskelse vildledt Pige, end at der i hendes Vildledelse sees Tidsalderens Ideer som et Medvirkende. Thi at Ferdinand W. foredrager disse og underretter hende om Forholdet mellem Madame W. og Dalund høres jo nok, men derimod spores det ikke, hvad Virkning det har gjort paa Claudine, hvorledes hun har forstaaet sig selv deri, tvertimod befindes hun senere væsentligen ikke anderledes end hvad man saadan kalder en i romantisk Forelskelse feilende Pige.

Lufard er den fyrige, i enhver Stemning selv Beemødets let opblusende insinuante og dannede Franskmænd, der i enhver Henseende netop er konstrueret for et saadant Forhold som det til Claudine; kun staaer hans Udholdenhed ikke i noget væsentligt Forhold til hans lette Bevægelighed, det vil sige, det er ikke umuligt, at en saadan Individualitet ogsaa kan handle som Lufard, men det er ogsaa forklarligt, om han handlede anderledes. Medens man er psykologisk berettiget til at forundre sig, hvis Claudine ikke blev sig selv tro, vilde endog hun have fundet det tilgiveligt af Lufard at blive hende utro, og dog vilde hun vedblevet at elske ham.

Madame Waller har fra ganske ung været Gjenstanden for Dalunds Ærtilighed; hun har misforstaaet hans Tausshed, og giftet sig i hans Fraværelse. Hendes Ægteskab har ikke været til hendes Forædling; savnende den indre Tilfredshed „løb hun blot efter tomme Forlystelser, satte sin høieste Lykkelighed i at blive courtiseret*) og ansaae sin Pynt for det vigtigste Anliggende“ (cfr. p. 37) — indtil endeligen Forholdet til Dalund

*) Man bliver ved denne Skildring næsten lidt raadvild om, i hvilken Tidsalder Scenen er.

forædler hende, hvilket Forhold D. mener at have Ret til at fordre som en skyldig Erstatning for saa mange Aars Trostløb og for en Kjærlighed som hans. Dog kan Madame W. ikke ganske beseire en indre Stemme, der minder hende om, at hun gaaer paa forbudne Veie, en Stemme, der efter hendes eget Udsagn bliver stærkere netop fordi hendes Forædning lader et Lys opgaae for hende, som hendes forsømte Ungdom ikke havde viist hende*). Dalund kæmper imidlertid endog indtil Grændsen af Jaloufie (s. Ex. mod Franskmændene) for Forholdet saavel ved den dannende og absolute Indflydelse, han udøver, der er hans mandlige og personlige Overmagt, som ved Tidsalderens Idee.

Atter her bliver en Banfælsighed, thi Forholdet mellem Madame W. og D. udtrykker jo ikke saaledes Tidsalderens Idee, at det sees fremgaaet eller baaret af denne, men Dalund kæmper i Forholdet for Tidsalderens Idee, altsaa et allerede givet Forhold vil han ved at føre det ind under Tids-Ideens Samtykke give en ny Bestyrkelse. Forholdet selv synes reent personligt at være bragt istand og bestaae som den Maade, paa hvilken disse Tvende have løst en Livs-Collision. Banfælsigheden er altsaa, at der synes at mangle Noget i Forhold til den gjen-

*) Naar denne Collision kunde føres til sit Yderste vilde den ikke være uden psykologisk Interesse: ved et utilladeligt Forhold forædles hun, ved denne Forædning bliver hun istand til ret at indsee det Utilladelige i Forholdet: sæt nu at den Forædning havde seiret i den bedre Indsigts Triumph, saa hun af den Grund opgav Forholdet! At forøvrigt Madame W. er i en Selvmobsigelse, er klart nok, og det er jo netop Forfatterens psykologiske Skarpsindighed, der har vidst at fremhæve den. Man skal ei heller smile ad Selvmobsigelsen eller hurtigt mene den hævet, fordi den er indseet, endnu mindre overilet fordømme den. Ja naar en Mand forklarer os, at han selv kan indsee det Fordømmelige i sin Handling, og dog gjør det: saa lad det Ethiske domme ham og det Æsthetiske finde ham comisk. Noget anderledes med en Kvinde, især i det Forhold, hvor hendes Etyrke er kjendelig netop som Gengivelsens Svagbed. Ved Dalund kan hun indsee det Utilladelige i Forholdet, men hun kan ikke undvære Dalund og saa see det. Naar hun qvindeligt er betrygget ved Forholdet, der udfylder hendes hele Sjæl, kan hun indsee, at det er utilladeligt, men hæves Forholdet, vil Kvindelighedens Trang i hende erotisk fortvivlet lade hende glemme, at det var utilladeligt.

sidige Gjennemfigtighed, som den novellistiske Opgaves Dobbelt-
 hed kræver. Tidsalderens Bestemmelse kræver Individualitetens
 Mellembestemmelse, Individualitetens Bestemmelse kræver Tids-
 alderens Mellembestemmelse, i denne Gjennemfigtighed ligger
 den Opgave novellistisk at fremstille en Tidsalders Reflex i det
 huslige Liv. Eller vil man sige, at Forfatteren kun vil frem-
 stille, hvorledes man i Revolutionstiden dømte om et saadant
 Forhold, saa maa dertil svares, at denne Opgave er af en egen
 Art, da Dommen jo netop bestod i, at man ignorerede det,
 dernæst, at Ferdinand W. er den eneste, der taler om det, og
 at man Intet erfarer betræffende, hvorvidt de Andre ere vidende
 derom, og endeligen, at Forholdet selv jo fremstilles. Mislig-
 heden ligger vistnok her deri, at Forfatteren ved et Forord
 endnu har syntes at sætte sig en tredie Opgave: en Sammen-
 ligning mellem de tvende Tidsaldere. Men saa hyperligt som
 Novellens tvende Dele ere lagte til Rette for Sammenligningen:
 saa lidet burde vistnok Forfatteren have hmytet derom.

De øvrige Personer ere mindre betydelige og kunne ikke
 blive Gjenstand for særlig Dmtale. Jeg skal heller ikke fordriste
 mig til at nævne eller anføre Exempler paa de mange i For-
 tællingens Fremgang indflettede fortræffelige Enkeltheder: at
 de ere der, forudsætter man udenvidere hos Hverdags-Histo-
 riens Forfatter; man glæder sig ved at læse, man gjør sig ikke
 kritisk vigtig ved smaaligt at censurere en saadan Novelle som
 var den et Begynder-Arbeide, hvor der var Tale om, som det
 hedder, at anerkjende dog Noget.

Skulde jeg derimod i denne første Deel fremhæve et Enkelt,
 der idetmindste forekommer mig mindre heldigt, da vilde jeg
 nævne Baronens, og især hans Forsøg i det Dæmoniske, om der
 ogsaa, dette fraseet, kunde opkastes et andet Spørgsmaal, hvor-
 vidt han ikke er saa almindelig holdt, at Tidsalderens Reflex
 ikke just er kjendelig. En sjantet og dertil halvfuld Baron, der
 i Qvinde-Urrigskab hitter paa at ville dræbe den lille Charles,
 vækker hverken Rædsel eller Interesse: den modstræbende
 Interesse, der netop er det Charakteristiske for det Dæmoniske

Tvetydighed. Rædsel vækker han ikke; thi i Forhold til en fuld Mand tænker man strax paa, at det nok gaaer over, naar han faaer sovet ud, og Interesse vækker han ikke, deels fordi han er fuld og deels fordi hans Tjantethed er intet Mindre end mandig. Det maa da heller ikke faae Udseende af, som forfærdede han Claudine, thi Sligt kan gjøre hende modbydelig og ætel, men forfærdende er det ikke. Og hvorvidt er dog dette besynderlige Optrin egentligen psychologisk motiveret? Selv om man antager, at Baronen, da Muligheden af et Forhold til Claudine brister, vender tilbage til sit gamle Væsen, som kun hun havde haft Magt til at tvinge i Elstovens Lydighed: følger dog deraf, at han kan gebærde sig saaledes? Han var jo dog oprindeligen godmodig, han var i Besiddelse af ydre Dannelsse, og Claudines Indflydelse paa ham maatte psychologisk, selv i et saadant Dieblis, udøve sin Magt. Situationen forekommer mig usfsjon, og væsentligen heller ikke sand.

2den Deel. Mariana. Stedmoderligen skrækket op længe før Tiden af Ungdommens Illusion og jaget ind i en pinagtig Virkeligheds travle Husgjerning, fortrædiget ved daglige Krænkelser, løser hun ydmygt den bitre Opgave: saa omtrent at tjene som Husjomfru i sine Forældres Huus. Al den fornemme Overseen og paa den anden Side den lapsede Ugenerethed, som et saadant Tjeneste-Menneske kan være udsat for, er hendes Liv ikke ukjendt med, og Bitterheden forøges ved, at hun ikke blot er værgeløs, men priisgiven — fordi hun er Datteren. Men paa den anden Side vænnes hun ogsaa tidligen til at indøve en stille Underligheds uforkrænkelige Væsen, hun dannes fortrinnsviis til at bevare en hemmelig Forstaaelse, da hele Virkelighedens Omgivelse kun er fortrædigende Meningsløshed, da hun endog med Faderen i Faderens eget Huus qua Datter kun vedligeholder en hemmelig Forstaaelse, der han kun i Entreen, eller i Forbigaaende, eller naar Zugen seer derpaa, tør tale faderligen til hende: saaledes lister jo et elskende Par sig til at see hinanden, naar de ikke have Forældrenes Samtykke, til at tale med hinanden i Entreen, naar Forældrene i Daglig-

stuen officielt sætte sig mod Forbindelsen. Dersom Mariane er forelsket, hun er da nødsaget til at gjøre en Hemmelighed deraf, ellers blev det vel Signalet til ny Mishandling: at Frøken Maren var elsket, at Noget vilde have en „saadan lille Gravso“, som Stedmoderen kalder hende; hun var istand til at miste sin Condition hos Frue Commerceraadinden, for at man kunde blive det Kjæreste-Commerce quit.

Og Mariane er forelsket. Vi ville nu forfølge Motiverne i de af Forfatteren ypperligt construerede Forhold for psykologisk at forklare hende. Skadelige kunne Forholdene ikke kaldes i Henseende til en snaksom Deeltagelse, men begunstigende ere de heller ikke; de slippe ikke med Videnstabs, de sinke ei heller ved misforstaaet Velvillie og Deeltagelse, men de holde fortrædigende igjen. Vel er det nu saa, at Inderligheden er Forelskelsens Liv, og at Inderligheden ved sig selv er hvad den er, at derfor f. Ex. Inderligheden kan være den samme, hvad enten En træder ud paa Altanen og skuer den stjerneklare Nat, eller det er en Livsfange, der gjennem en Sprække lister sig til at skue den enkelte Stjerne — den Sidstes Inderlighed er maaskee endog den største; men dog gjelder det for Forelskelse ligesom for et Mennekses Fødsel, at Vilkaarets Forhold, at Omgivelsen med den psykologiske Disposition har en stor Indflydelse paa hvad der fødes. Mariane vilde med samme Inderlighed som Claudine blive sig selv tro, og dog vilde hendes Forelskelse i al Evighed være væsentligen forskjellig fra Claudines.

Forelskelse er Culminationen i et Mennekses reent humane Eksistens, der er en Dobbelt-Eksistens, og netop derfor er Forelskelsen paa eengang ligesaa meget Inderlighed som den er Forholdet ud efter til Virkelighed. Forholdets Ligelighed er den lykkelige Elskov. Mindre Inderlighed og overveiende Forhold til Virkelighed er mindre skøn Elskov; overveiende Inderlighed og mindre Forhold til Virkelighed er i Retning af ulykkelig Elskov.

Saaledes Mariane; hun har lært for meget Virkelighedens Glendighed at kjende, og Omgivelsen indstærper hende det fortrædigende Dag fra Dag. Istedenfor Forelskelsens seier-

rige erobrende Mod, der tør, i Forhold til Forelskelsen, fordre Alt af Virkeligheden, i begejstret Uvidenhed fuldt forvisset om, at Virkeligheden er den Verden, hvor Elskoven har hjemme: i Stedet derfor har hun noget af Forelskelsens inderlige Bæmmod. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo et Tilbagetog kan være ligesaa stor en Bedrift som den meest glimrende Seir; men Forskjellen er væsentlig. Istedenfor at fornemme Forelskelsen som et Rald fra en Verden, der vil føie den i Alt, er hun i Inderlighed vant til at føie sig i at gjøre Afkald, hendes Forelskelse er i samme Nu i hemmelig Forstaaelse med, at dog ogsaa den bliver en tilbagestrængt Inderlighed, et skjult Liv, som andre Mennesker ikke kjende, og som paa eengang er en høiere Sundhed og dog menneskelig talt en Sygelighed. Inderligheden kan ganske være den samme, som jo det at døe er ligesaa vanskelig en Opgave som det at leve. Inderligheden er den ægte Perle; den dannes, som bekjendt, i Muslingen ved at indfuge Duggen. Men ifølge en gammel Forfatter skal det gjøre en Forskjel, om det er Morgen- eller Aften-Duggen: saaledes gjør det ogsaa en Forskjel, om Forelskelsens ægte Individualitet dannedes ved Haabet eller ved Grindringen.

Som det gjelder om al Videnskab, saa gjelder det om Elskov, at Den, der modtager Indvielsen, i Forelskelsens indviede Dieblit staaer frit, frit paa Illusionens dumdriftige Hvidepunkt, frit og uendeligt overskuende al Verden; der maa ingen pianket Deeltagelse være, men heller intet drillende Slæng, som besværer den Letbevæbnede fra at bestige den svimlende Hvide, og som i Dieblittet forhindrer den Fritstaaende i at faae Synet. Det maa, hvis Alt skal blive saa saare godt, være forundt dette omfredede Dieblit, hvor Tilværelsens Alt fortryllet Iystrer hvert et Bink, hvor Intet, Intet mindsker Elskovens grændseløse Hengivelse i Illusion, hvilken steer privatissime, og er noget Andet end alle de Elskendes Kjærtegn, da den er Forudsætningen, det Fremsthyndende, Uendelighedens Forskud, hvoraaf der skal leves de mange eller de faa Aar, som forene de Elskende.

— Dette mangler Mariane.

Dette har Forfatteren hyperligt fremstillet, og det er af Bigtighed for Forholdet mellem Mariane og Bergland, idet det ogsaa fra hendes Side psykologisk motiverer Udfillelsens Mulighed i Forhold til en saadan Grund, som Frygt for Næringsfjerg. Mod Berglands Mismod har Mariane ikke Elskovens triumpherende Begeistring at sætte, hun har ikke Elskovens feierrige Mod til qvindeligt at sætte sig i Spidsen for Egtefkabets hellige Expedition, naar den Elskede taber Fatningen. Det vilde psykologisk ikke være uden Interesse at tænke sig Forholdet saaledes, skjøndt det naturligviis vilde være i Novellen at forfeile Opgaven, der tillige har Tidsalderen i Sigte. Dette har Forfatteren hyperligt forstaaet. Mariane kan ikke danne nogen Modstand, hun er selv berørt af en bekymret Reflexion, i hendes Replikker lyder der med et veemodigt Kjendskab til Virkeligheden, en Resignation i Henseende til, at selv Elskov skulde være den algyldige Fordring. Men Inderligheden er der dog evig og livsvarig, som i den meest begejstrede Forelskelse, væsentligen den samme i Styrke, men væsentligen forskjellig i Uttring. Om hun end vil opgive Bergland, vil hun dog ikke modtage sin Ring tilbage, fordi hun ikke vil opgive Forelskelsen. „Heller ikke giver jeg Dig Din tilbage. Skjult som min Kjærlighed har jeg baaret den i tre Aar, den skal ikke forlade mig i dem, jeg har tilbage.“ Her er hun paa sit Høieste, men Forelskelsen er ikke et Bink, men en Tilbagekaldelse i Inderlighed. Forelskelsens Inderlighed er den „ved de stille Dyder“ udmærkede Piges, der indvier sig til Lidelsen. Meget havde hun lidt af Virkeligheden, men dette Stød synes at blive afgjørende. Saaledes holdt Cæsar sig opreist, da de Sammensvorne stødte deres Dolk i ham, men da han saae, at Brutus var med, indhyllede han sig i sin Kappe, viede sig til Døden med disse Ord: ogsaa Du, min Søn Brutus! Den høieste Modstand, hun, selv berørt af Reflexionen, kunde danne mod Berglands Lidenskabelighed i Utaalmodighedens lidenskabelige Spænding, er den midlertidige, „at hun vil taalmodig vente“ (cfr. p. 269); men selv denne Modstand er i Pagt med Reflexionen.

Hvor er Alt her i sin Orden! Den psychologiske Tegning og Reflexen af Tidsalderen. I en høirostet tusindkunstlet Overfladiskheds Belmagts-Dage maa det Gode leve fortrykt og lønligt i en ecclesia pressa, som Mariane gjør det. Men paa den anden Side, selv denne dybe Jnderlighed maa i en reflekteret Tid ikke ganske være uberørt af Reflexion, endog i Forhold til sit Eneeste, en Forelskelse. En umiddelbar begejstret Elskerinde vilde i Marianes Sted ansee Bergland for gal, hun vilde, om det saa gjaldt hendes Liv, ikke kunne forstaae det Mindste af det om Næringsforgerne, men heller ikke af Marianes Resignation. Et saadant Forhold vilde kun kunne blive humoristisk, og Bergland væsentligen at fremstille komisk, da han repræsenterer en temmelig nøktern Anskuelse.

Ferdinand Bergland er et excentrisk Hoved, der er løben vild i Mulighedens driftige Forsætning til at leve, der i Planernes og Studiernes Mangfoldighed ogsaa har taget en Forelskelse ind med, og nu er ved at strande paa Eftersætningen. Et Hgtestab, der skulde være ham Vindetegnet, viser sig for ham i en forfærdende Skikkelse, og han bliver skj — en desperat Beslutnings Gengangforallle maa træde istedenfor Handling og en væsentlig Lidenskabs Continuerlighed. Den tilsyneladende Kraft, der hører til at fatte Beslutningen, er egentligen kun Udtrykket for Afsmagten, og Grunden, han angiver, derfor en væsentlig tilfældig. Han kunde lige saa godt have nævnet hvilken som helst anden, fordi Grunden egentligen er Misforholdet mellem Mulighed og Virkelighed, der nu kaster sig paa dette Enkelte, som var det Grunden. Hans desperate Beslutning og Handling i Kraft af den er derfor intetsigende, og en Beslutning samt en Handling, ved hvilken han, hvis det gik som han vilde, væsentligen maatte blive til Jngenting. At beslutte sig til ikke at ville gjøre Det og Det, hverken mere eller mindre end ikke at ville, er egentligen at beslutte sig til at blive til Jngenting. Dersom den Besluttende ikke, netop i det Dieblit, han beslutter ikke at ville, fæster sig i en høiere Idees Tjeneste, saa er hans Beslutning og Handling Tomhed. Det er Dette, der gjør Udslaget

i Livets Collisioner og afgjør, om Lidenfkapen er berettiget eller ikke. Ferdinand er ved sin Beslutning ikke bleven sig selv væsentligen klarere end han var før, han har blot hovedfulds trukket sig tilbage i Dunkelhed over sig selv; referre pedem er blot det, han gjør, og der er i Tilbageftridtet intet Fremftridt i Forhold til hans egen Personligheds Idealitet. Det om Næringsforger er i den Form ingen væsentlig Betragtning af Tilværelfen, og Den, der vil paatage sig at gribe styrende, idetmindste forftrrende ind i et andet Menneffes Liv efter den Maaleftok fom Ferdinand, selv om hans Indgreb alligevel, ethiff feet, altid bliver et Misgreb, han maa idetmindfte have forftaaet sig selv i en væsentligere Betragtning af Tilværelfen, i en Idee, fom hans Liv kan tilhøre, netop naar han bryder med Mariane.

Hvor er nu her igjen Alt i sin Orden: den psychologifte Tegning, og Reflexen af Tidsalderen. I en anden Tidsalder vilde det dog maaffee have endt med, at Marianes Taalmodighed havde ftaffet idetmindfte et Interim tilveie — indtil Ferdinand fik Befymringen forjaget. Men vor Tid er jo netop, trods alle Planer og Anticipationer og Bebudelfer og Forfætninger, i Underlighedens og i romantiff Forftand væsentligen lidenfkapsløs. Netop derfor fremkommer igjen fom Alternationen en pludfelig Uttring af Fortvivlelse i en desperat Handling eller Beslutning, hvilket er den lobløfe Lov for Extremerne i en faadan Exifteren.

Fru Commerceraadinde Waller. Dersom man, fom man gjør Forffjel mellem ægte og uægte Metal, og da igjen har Noget derimellem, fom kaldes Plet, en Composition der kan fuffe; dersom man faaledes turde tale om Compositions-Menneffer: faa vilde Fruen paffende betegnes fom et faadant. Hun har en vis pletteret Virtuofitet i at være hvilketfomhelft: indtagende et Dieblif og dog igjen næften modbydelig, elftværdig og dog igjen byrdefuld ved fin trable Vigtighed, pyntet og dog igjen næften prostitueret i fin guldbindvirkede Paaklødning, dydig og coquet, dannet og dog igjen fmerteligt berørende for

den væsentligen Dannede, kløgtig paa Livet og dog næsten aandløs, leflende først og sidst. Hendes Character-Opfattelse kan ikke blive anden end denne blandede Bekjendtgjørelse, fordi hun ingen Væsentlighed har, og hendes Udvoxteshed derfor maa beskrives ved at optælle nogle Egenheder. Den braverende Virtuositet fuldender sig selv og vender tilbage i sig selv i den Selvtilfredshedens Indbildning, at hun er som en Kone af Verden bør være, hvorfor hun stolt og rolig tør bove Noget i Tillid til sit Rygte. Og dog er hendes Væsen netop i dybere Forstand Tvevdyghed, thi som en Apostel (Jacob) omtrent siger det: Hjertets Reenhed er at ville Gøt. Selv Madame W. i første Deel er i en vis Forstand mindre tvevdyg.

Beundringsværdigt er det Mesterskab, hvormed Forfatteren veed at haandtere en saadan glimrende og gøglende Strøbelighed, saa man bestandigt faaer Indtrykket af en digterisk-virkelig Skikkelse; fremdeles den Lethed, med hvilken de combinerede Situationer ere opfundne, den Naturlighed, med hvilken Continuerlighedens Traad drager sig derigjennem*), bestandigt

*) Saaledes for blot at anføre et Exempel: Scenen i Commerceraadens Huus, da Lusard træet af at høre paa Fruens Bravour-Musik trækker sig tilbage i Cabinetet for at tale med Statsraad Dalund. Den veemodige Hyggelighed, der nu hviler over de tvende Erindrende, der samtale om Fortiden — indtil Arnold, da Musikken er forbi, henimod Slutningen af Samtalen uden at ane Noget sætter sig bag den aabent staaende Dør og bliver Vidne til Samtalen, hvorpaa Fruen og Hofjunkeren komme til — og Rutidens Conversation begynder. Hvilken Virkelighedens Illusion, thi jeg troer ikke, at selv den vanskeligste Kritiker her skulde kunne finde en Vanskelighed, en Indvending, at der var Noget, der ikke saaledes foregik for Ens Øine, at det er som havde man selv seet det. Og dog hvilken Sindrigheid i Planen: paa den Maade at bringe de tvende Tidsalbre sammen! I Cabinetets Fortrolighed lever Fortiden og gjenleves i Erindring; og uden om, i Salen, som er den omgivende Indfatning, er Rutiden hoiroftet, ja endog isærb med at offentliggjøre Cabinetets Hemmelighed i sin prostituerende Ugenerethed. Som det siges om den fuldendte Rhytter, at han styrer den snubende Ganger paa en Shtraad, saa det for Diet seer stufende ud som havde Hestens uhyre Kraft Overmagten, medens denne Tilshyneladelse ikke blot er en Tilshyneladelse men netop Udtrykket for, at Rhytteren absolut har Magten: saaledes

belysninge Fruens Charakterløshed i den forbigaaende Reflexions-Gjengivelse, i Flygtighed, thi der er jo Intet at dvæle ved, ja der maa ikke dvæles, saa bliver Frue Waller en Anden. Kunsten er, at selve Fremstillingen indeholder Gjentakelsen af den psykologiske Opfattelse, og som Lesleriet er den ustadige Indholdsløshed, saaledes er Fruen ogsaa hele Novellen igjennem i ustadig Travlhed, gjengiven i dette transitoriske Forhold til ældre og yngre Herrer, til sine egne Børn, til sin Mand, til Mariane, til Tjenestepigen. Især ere Proportionerne i de fem kvindelige Figurers Forhold ypperlige. Fruen Repræsentations-Moderlighed i Forhold til de tvende Glutter, der allerede ere ovede i „Person-Anseelse“, det Parodiske i at Colette copierer Moderen, hvilket maaskee har bidraget til at gjøre Moderen kjed af hende*), og endeligen den dybe Satire over Fruen, som Marianes stille Væsen indeholder.

Derfor man for at betegne et væsentligt Menneskes Væsen vil erindre om de bekjendte Ord af Plinius: omnia ad conscientiam, nil ad ostentationem, saa behøver man blot at vende Ordene om (omnia ad ostentationem, nil ad conscientiam), saa betegner man Fruens Væsen, der er at være Brangen eller en Brængen. Men for endnu engang at erindre derom, som det sømmer sig en Kritiker at være tro over Forfatterens Riigdom: der hører langt mere Kunst til at fremstille en saadan Skikkelse, end til at skildre et væsentligt Menneske. Maaskee vil endogsaa En og Anden finde hvad jeg har sagt om denne Figur ret betegnende, ja det var i vor Tid ikke utænkeligt, at En kunde være daarlig nok til at finde min Fremstilling i sin Korthed mere udtømmende end Forfatterens. Al, det er en stor Misforstaaelse, som man kun i vor docerende Tid har op-

styrer Forfatteren Situationens Fremabstriden saa naturligt, at det seer ud som var der ingen Plan, medens dog denne Tilshyneladelse netop er Udtrykket for den overalt tilstedeværende Hensigt, der kun aabenbarer sig ved at skjule sig.

*) Det Væsentlige og det Sande kan nemlig eies af flere paa eengang, men det Affecterede er altid herskesygt og misundeligt.

fundet, og hvormed man foruretter enhver Kunst-Præstation; thi fra denne Korthed er der et uendeligt Spring til det Kunststykke, at kunne fremstille en saadan Skikkelse. Det gaaer Kritikken i vor Tid, som det gaaer saa mange Menneſker, de lade sig bestandigt narre af den abſtrakte Mulighed og det forkortede Perspektiv, der ere Intet mindre end ſkaberiſke, af de store Planer og de ſummariske Overſigter, der ere Intet mindre end frugtbringende. Nei, hvilken Mening man end vil have om at repræſentere vor Tid ved en ſaadan quindelig Figur: Et ſtaaer faſt, at Figuren er et Meſterſtykke i Ubetydelighedens Tegning, et Meſterſtykke lige indtil det Ubetydeligſte ved den, ja indtil Spidsen af den roſenrøde Tunge, hun viſer ſin Mand, — et hurtigt og hemmeligt Svar paa en ſtum Tiltale. (p. 216.)

Etatsraad Dalund. En ærbærdig Olding er i ſig ſelv et glædeligt Syn, men Dalund har tillige den Interesſe for Læſeren, at man kjender ham fra Ungdommens Dage. Det forſtaaer ſig, den ſamme Virkning kan i en vis Forſtand enhver Biographie frembringe, men det er da ogsaa kun i en vis Forſtand, thi den frembringer ingen Illuſion, ſom Novellen gjør det, der ikke ligefrem lader os blive ſamtidig med Dalund ung og gammel, men i tvende Tidsaldere lader os blive ſamtidig med ham. — Er han nu psykologiſk conſequent holdt? Upaatvileligt. Men hvorfra kommer det Satiriſke, ſom man dog egentligen ikke mærkede Noget til i hans Ungdom, og ſom Forfatteren heller ikke har ladet fremtræde? Han er i første Deel væſentligen den unge forſtandige Mand med det kloge Anſigt, den talentfulde Advocat, der ikke vil lade ſig henrive af Partier, og det uagtet en verdenshiſtoriſk Begivenhed er den Adſkillelſens Magt, der betydningsfuldt fjerner Menneſkene fra hinanden i pathetiſk Partie-Lidenſkab. Han bevarer ſin Digevægt, væſentligen forſtandig, og kun ſværmeriſk i ſit Forhold til Madame Waller. Forſtandighed, Neutralitet og Advocat-Skarpsindighed er nu væſentlige Momenter i en Satiriker, men deraf følger dog ikke, at overalt, hvor diſſe Momenter ere tilſtede, er der en Satiriker. Men Tiden har forandret ſig og har ſaa-

ledes ogsaa forandret ham lidet. Og ved denne Forandring maatte han psykologisk consequent blive satirisk. Neutralitet lader sig væsentligen kun tænke, naar Partierne ere væsentligen betydningsfulde, naar det i Sandhed er en Idee, der adskiller de Tvende. Bliver Tiden derimod ubetydelig, Partie-Differentien et Slags dramatisk Spøg med virkelig at lege Revolution: saa vil Den, der i Katastrophenes Tid var neutral, blive Satiriker. Neutralitet ligger positivt i Aerkjendelsen af Partiernes respektive Gyldighed valore intrinseco, tages denne Neutralitets-Forholdets Forudsætning bort, saa er eo ipso Neutraliteten negativt bestemt som Satire, thi at være neutral i Forhold til et chimairisk Enten-Eller, er enten at være en Nar, idet Neutraliteten bliver ligesaa naragtig som de Ubetydeligheder, fra hvilke den bestemmer sig negativt, hvad derfor ogsaa kun kan lykkes en Ubetydelig, eller er, ved selv væsentligen at være Noget, eo ipso at være satirisk. Manden er da væsentligen den samme, Forandringen er blot en Reflex af Tidens Forandring. — Dalund er tillige bleven mildere*). Ogsaa dette er saa ganske i sin Orden, ikke blot fordi det væsentligen bliver det dygtige Menneskes Løn i Alderdommen, medens kun det ubetydeligere Menneske bliver vranten som Olding. Men er det tillige en Reflex af Tidens Forandring? Han føler sig ene staaende, han, den bedagede Olding, men han har tilhørt en betydningsfuldere Tid, og tilhører den væsentligen, netop dette er det Formildende, det faste Hold i ham, som i Erindringsens lønlige Communication med det Forgangne gjør ham blid. Som Olding tilhører han jo med Aarene to Tidsaldere; saaledes er han bifrontisk: mild naar han skuer tilbage, og lidt satirisk naar han vender sig mod Nutiden — til daglig Brug den elskelige Olding. Han er ikke sløvet, og maaskee ogsaa fordi han endnu har Noget at kæmpe for, thi Forelskelsen lever endnu i hans Sjæl, kæmper endnu mod Tjenden — den ulovlige Besiddelses

*) Dette viser ogsaa, at det Satiriske hos ham ikke er at forvegle med nogen Alderdommens Bitterhed.

Uvisshed; strider endnu mod Tvivlen: om dog Trostaben er Styldens Forsoning; uroliges endnu: om Trostaben skal kunne erobre ham Gjensynet efter Dnske, thi som Madame Wallers lovlige Egteherre engang var Modstanden, saa kan Evigheden nu synes at være det.

Charles Lufard. Novellen er tvende Tidsaldere. De tvende Dele staae ude fra hinanden, og dog er der ogsaa et forbindende Leed, en Obergangs-Formation, der paa en findrig Maade slutter imellem dem. Denne Figur er Charles Lufard. Han tilhører ikke Fortiden, dertil er han for ung, han er heller ikke ganske uberørt af Nutidens Reflexion. Han er en Personlighed, der er bleven staaende, og atter heri er Eenheden af den psykologiske Opfattelse og Tidsalderens Reflex. Barndoms-Alderens Indtryk og senere den forunderlige Høitidelighed, der omsvævede Forældrenes huslige Liv, maatte naturligvis vække et vist veemodigt Sværmeri i hans Sjæl, som ganske consequent udtømte hvad Ungdommens Higen der kunde være i hans Sjæl, i Udenlands-Reiser og en erkjendende Stræben, der ikke bragte ham i personligt Forhold til Nogen, netop fordi det Veemodige i ham var det Isolerende. Saaledes kløfter en sværmerisk Indesluttethed en Ynglings Sjæl. Ungdommelighedens Trang til Fællesskab føles ikke, fordi han allerede er Erindrende, selv Elskovens Tid finder ikke sin Beleilighed, fordi han jo allerede er Trolovet i Sinderlighed, men den Gensommels ungdommelige Stræben ud efter retter sig mod Foretagender ud efter, der kunne udfylde ham, uden væsentligen at indlade sig med Nogen, uden at savne Nogen, netop fordi han erindrende savner Nogen. Saaledes har han reist baade i den gamle og den nye Verden, er derpaa vendt tilbage til sit Guds. Altsaa han er en Individualitet, der er bleven staaende, men dette fordrer ogsaa et Moment af Reflexion og af Reflexion i sig, og paa den anden Side er det atter en Reflex af Tidsalderen, der selv uden Afgjørelser ikke har udøvet den Magt over ham at kunne rive ham hen. Væsentligen tilhører han derfor ingen af Tidsaldrene. Den Idee, han repræsenterer: efter at have

givet Ufsald paa sit eget Liv, at gjøre et Par Mennesker lykkelige, tilhører væsentligen ingen af Tidsaldrene. Charles Lufard er saaledes Overgangen netop derved, at han er bleven staaende. I Revolutionstiden vilde en saadan Individualitet vel være bleven Partigænger, i Nutiden vilde han maaskee ikke have bundet den harmoniske absolut dannede Ligevægt, der udmærker hans ædle og fribaarne Holdning, om dog Sjelen tankesfuld hænger lidt efter en Erindring. Af en ulykkelig Individualitet at være (og saaledes maa man dog kalde En, som ingen Samtid og intet Livsforhold forlænds udøver nogen afgjørende Magt over) er han lykkelig, men dog ingen lykkelig Individualitet.

Det Forunderlige ved Novellen er, at Alt slaaer saa nøie til paa Kategorien, medens det, naar man saadan læser det, seer saa beskedent ud, at den flygtige Læser af Novellen, hvis han tilfældigviis seer denne Anmeldelse, maaskee vil studse, vil mene, at jeg bringer Noget ud af den, som ikke er i den o. s. v. Af, nei denne Læserens Høflighed kan jeg ikke acceptere, men maa transportere den til den rette Vedkommende: Forfatteren, der, selv om jeg havde forstaaet Alt, jo først er Opfinderen, dernæst Den, der ved sin Kunst har vidst at skjule det igjen, og endeligen maaskee med Novellen samvidende om Meget, som jeg ikke har været istand til at opdage.

Saa er der endnu i Novellens anden Deel en Figur: Johannes Milner, Godsinspecteur, en jovial Mand, der efter en fortvivlet Livs-Stillings Crise uden Levebrød og mistænkt som et uroligt Hoved hos Lufard fandt en Livsstilling, der gjorde ham til en lykkelig Mand. I Godsherrens Traværelse har han forbaltet Godset med den viseste Omsorg, og er nu i sin trivelige Glæde over Tilværelsen beskæftiget leilighedsviis med det Ønske, at see L. forsynet ved et Egtestab. At nu Johannes Milner paa Godset har været en meget virksom Mand er aabenbart, i Novellen synes han derimod en temmelig ledig Person. Imidlertid er et saadant Venstabs-Forhold som det mellem Milner og Lufard ikke uden Betydning, for at belyse Lufard. Netop et saadant Venstabs-Forhold belyser Lufard

som eenjom Figur. Det er ikke tvende Ligefindebes Samdrægtighed, ikke Hengivelsens Trang til Fortrolighed. Den personligt og hyggeligt og ægtefabeligt i Tilværelsen saa beroligede og tilfredsstillende Milner finder endog noget Uddød, noget Ruineret, Noget som man kunde blive melancholsk af at see paa i den lange Reise, Lufard „alene“ har gjort i de fjerne Lande. Dertil kommer, at Lufard er Milners Belgjører, og hvor omhyggeligt end den Edle og Dannede veed at fortone enhver disharmonisk Gjenlyd fra dette Forhold: saa er det der dog, og understøtter atter fjernende den Ensommes Overlegenhed.

At anføre Exempler paa Enkeltheder i denne anden Deel kunde ikke falde mig ind, netop fordi Enkelthederne alle her ere af total Betydning. Kun en eneste Replik af Lufard har stødt idetmindste mig, fordi jeg synes den ikke passer i Lufards Muund, sagt til en Dame. Udsagnet selv kan være aldeles sandt, men Misligheden ligger i dens Forhold til den Talende og i den Talendes Forhold.

III.

Udbytte for Jagttagelsen af de tvende Tidsaldere.

Saa staaer jeg da ved det sidste Afsnit og ved den Banse- lighed, Forfatteren har lagt en Kritiker, idet han selv har gjort Mine til at levere en Kritik. Vid Forfatteren ikke havde gjort det. Jeg siger det visjeligen ikke for min Skyld, thi jeg staaer mig i en anden Henseende godt ved at tage mod de Vink, der bydes; jeg skal heller ikke afscopiere dem og give dem ud for min egen Kritik. Men jeg troer, Bogen har havt Skade af dette Forord, netop fordi det kan hjælpe hurtige Hoveder og let lø-

bende Tunger til strax at kunne sige: „er Det det Hele;“ „det Hele kan jo siges paa een Pagina.“ Nu er det vel saa, at det er aldeles ligegyldigt, hvad et snaksomt Menneſke siger, eller et næsviift og uartig Barn, men dog er der, naar Forholdet er til en Bog af et ved Erværdighed og Ophøiethed distingueret Firma i Literaturen, aabenbart eet endnu Onſkeligere, ſom man, maafkee altfor vant til Ondt, næſten glemmer, at det ſnaksomme Menneſke eller det uartige Barn reent havde tiet. Hvad der i Forhold til Andre viſer ſig ſom en Ubethdelighed, viſer ſig ſom et betydeligt Misforhold, naar det hænder den Ophøiede, og hvad der findes taaleligt, naar det angaaer En ſelv, kan berøre En ſmerteligt, naar det angaaer den Udmærkede. Naar en Mand ſelv har trukket Badestøblerne paa i Betragtning af det ſølede Jøre, ſaa lader han trøſtig ſtaa til — men naar han i det Samme ſeer en ung Pige ſ. Ex., der har loſt den vanſkelige Opgave at gaae den ikke korte Bei fra ſit Hjem uden et eneſte Stænk, og derved ſaa lykkeligt beviift ſin ſvævende Gangs Lethed — og der da kommer en Tølper, der i Forbigaaende overſtænker hende, da berører det ham ſmerteligt, det er ham ſom en Uretfærdighed af Tilværelſen, at hobe det Ueensartede ſammen i Samtidighed, han føler det Uhyggelige i, at Gaden ſkal være fælles for Alle, iſtedenfor at Alle ſhulle gaae af Veien for den unge Pige — og i danſk Literatur er der i dette Dieblik ingen Fortougsret, og ſlet intet Politie, der idetmindſte kunde holde Sjouerne og Dragerne og Tølperne ude af Fortouget.

„Revolutions-Tiden.“

Spørgsmaalet er her ikke om en ethiſk-phiſoſophiſk Buvdering af dens Berettigelse, men om Reflexions-Conſequentſerne af dens Beſtemmethed, og Opgaven, at antyde dem kun i den Almindelighed, der ſvarer til Forfatterens novelliſtiſke Frembringelses Enkeltheder.

Revolutions-Tiden er væſentlig lidenskabelig, derfor har den væſentligen Form. Selv den hæftigſte Dyttring af en væ-

sentlig Videnskab har eo ipso Form, thi denne er Ytringen selv, og har derfor atter i sin Form en Undskyldning, et Forspønde. Kun for en aldeles udbortes og ligegyldig Dialektik er Formen ikke Indholdets eget Andet og derved Indholdet selv, men noget uvedkommende Tredie. Ethvert Brev f. Ex. der bærer Inderlighedens Præg i Udtrykket af en væsentlig Følelse, Videnskab, har eo ipso Form. Om Brevet derimod er sammenlagt paa en uformelig Maade, vilde kun kunne beskæftige den aldeles udbortes Dialektik med Vigtighedens Skin af at være et Form-Spørgsmaal.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den væsentligen Dannelse. Inderlighedens Spændkraft er nemlig den væsentlige Dannelses Grad*). En væsentligen forelsket Tjeneste-Pige er væsentligen dannet; en i kraftig Beslutning væsentligen begejstret Almues-Mand er væsentligen dannet. Den udbortes stykkevise Dressur i Forhold til et tomt Indre, det kneisende Ukrudts Farve-Pragt i Modsætning til det velsignede Korns hvidhyge Bøiethed, den tillærte Tællen af Takten i Forhold til den manglende Dandsens Festlighed, den omhyggelige Udpynten af Indbindingen i Forhold til Bogens Deficit er, som blot Form, Affectation. — Naar Novellen fremhæver det Dannede i den første Tidsalder, da virker den rigtig nok ogsaa ved et tilfældigt Mere, forsaavidt Revolutions-Tiden i Kjøbenhavn repræsenteres af en udmærket lille Skare af udmærket dannede Franskmænd.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor maa den kunne være voldsom, tøilesløs, bild, hensynsløs mod alt

*) Hverdags-Historiens Forfatter har med sin ædle Humanitet ofte nok været opmærksom herpaa, og har atter i denne Novelle i Skipper-Cunen Madam Lyng med saa Træk antydet en saadan Figur. „Hun havde gaaet meget igjennem i Livet, og var et af de aldrig noksom paaskjønnede Mennesker, hos hvem Hjertets Godhed og Blødhed træder istedenfor Opdragelse og Dannelse, og hvem Erindringen om de egne udfandne Lidelser og Forurettelser lærer Siinhed i Omgang, tiltrods for enhver udbortes Stilling i Livet.“ (p. 87).

Andet end sin Idee, men Naahed vilde den mindre kunne sigtes for, netop fordi den dog har eet Hensyn. Den, der, hvor meget end hans Stræben er vendt ud efter, dog væsentligen er indadvendt, fordi han er i en væsentlig Videnskab, der forholdes sig til en Idee, han er aldrig raa. En Orkan, et Jordstjælv, Elementernes Rasen er ikke hvad man kalder raa Luft; skulde man definere denne, da maatte man vel sige: den er den uhyggelige Charakterløshed. Saaledes ogsaa i Individernes Verden, tages den væsentlige Videnskab bort, det ene Hensyn, og Alt bliver en ubetydelig Udvortesked uden Charakter, saa er Idealitetens rindende Bæld standset, Samlivet bliver stillestaende Vand, og dette er Naahed. Keent dialektisk ere Forholdene disse, og lad os dialektisk gjennemtænke dem uden Hensyn til nogen bestemt Tid. Naar Individerne (hver især) væsentligen i Videnskab forholdes sig til en Idee, og derpaa i Forening væsentligen forholdes sig til den samme Idee: saa er Forholdet det fuldendte og normale. Forholdet er individuelt udfondrende (hver har sig selv for sig selv) og ideelt forenende. I den væsentlige Indadvendthed er den blufærdige Undseelse mellem Mand og Mand, der forhindrer raa Nærgaahed; i Samdrægtighedens Forhold til Ideen er den Ophøiethed, der atter glemmer de Enkeltes Tilfældighed over det Hele. Saaledes komme Individerne aldrig hinanden for nær i bestialsk Forstand, netop fordi de ere forenede paa ideel Hjærnhed. Udfondringens Samdrægtighed er den vel instrumenterede fulde Musik. Derimod, skal Individerne blot en masse (altsaa uden den individuelle, indadvendte Udfondring) forholdes sig til en Idee: saa faae vi Voldsomhed, Ustyrlighed, Tvilesløshed; men er der ingen Idee for Individerne en masse, og heller ingen individuelt udfondrende væsentlig Indadvendthed: saa har vi Naahed. Den sphæriske Harmonie er Eenheden af, at hver Klode forholdes sig til sig selv og til det Hele. Tages et af Forholdene bort, saa har vi Chaos. Men i Individernes Verden er Forholdet ikke alene det Constituerende, og derfor gives der to Former. Tages Forholdet til sig selv bort, saa har vi Massens

tunultuariske Sig-Forholden til en Idee; men tages ogsaa dette Forhold bort, saa har vi Raahed. Saa trykke og stubbe og gnide Individierne sig op ad hinanden i orkesløs Udvortesked; thi der er ingen Inderlighedens Blufærdighed, der sømmeligt fjerner den Ene fra den Anden; saa er der Røre og Røre, der bliver til Jngenting. Jngen har hver for sig Noget og i Forening eie de heller ikke Noget: saa blive de fortredne og ifjendes. Da er det end ikke det glade Gjestebuds muntre Sange, der forener Vennerne; da er det ikke Oprørets dithyrambiske Sange, der flokker Maaferne; da er det ikke den religiøse Begeistring høie Rhythme, der under guddommeligt Opfyn til Revue for de himmelske Hærskarer mønstrer Slægtens Utallige. Nei, da bliver Byfnaak og Rygte og chimairisk Betydningsfuldhed og apathisk Misundelse et Surrogat baade for det Ene og det Andet. Individierne vende sig ikke ind ad i Inderlighed fra hinanden, ikke ud ad i Samdrægtighed for en Idee, men indbyrdes mod hinanden i sinkende og mistroftig nærgaaende nivellerende Gjenfædighed. Idee-Paaefagen er spærret, Individierne ere komne sig selv og hinanden indbyrdes paa tværs, den selvifte og den gjensidige Reflexions-Modstand er som en Hængesæk — og man sidder nu i det. Iftedenfor Glæde træder en vis twinende Misfornøielse, iftedenfor Sorgen en vis feiglivet, tvær Udholdenhed, iftedenfor Begeistring en snaksom Erfarings-Forstandighed. Men eet er som i Tusind og Een Nat at frelse sit Liv ved Fortællingens Tryllerie, et Andet at udelukke sig selv fra Idee-Begeistringens Fortryllelse og Lidenfkabens Gjenfødelse — ved Snaksomhed. Sæt en faadan Tid opfandt de hurtigste Befordrings- og Communications-Midler, utallige Udveie til at disponere over forenede Pengekræfter: hvor ironisk, at Befordrings-Væfenets Hurtighed og Communicationens Haftværk staaer i omvendt Forhold til Raadvildhedens Seendrægtighed. Klogskabens Fornemhed, der bryfter sig af ikke at lade sig rive hen, (hvilket dog ellers kan være ganske godt, naar man sidder i en Hængesæk) er en temmelig plebeisk Opfindelse.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenfkaabelig, derfor har

den ogsaa et Begreb om Decorum. Det kan godt være, den har et feilt Begreb om Decorum, men den mangler ikke dette Begreb. Man skulde troe, at Decorum var en Forstands-Bestemmelse, og dog er det Jutet mindre. Det er hermed som med Forskjellen mellem bunden og ubunden Stil; man skulde troe, at Lyriken maatte da være ret ugeneret, og dog er det netop den, der er bunden Tale; og Verset selv er ikke en Opfindelse af en indknibende Forstand, men tværtimod Lyrikens egen lykkelige Opfindelse. Saaledes ogsaa med Decorum; det er Følelsens og Videnskabens egen Opfindelse; og som Prosa er ubunden Tale, saa er Prosaisme Ugenerethed, der ikke kjender et Decorum, den er ikke Tøilesløshed, der afstedkommer det Forfærdelige, men uhyggelig Charakterløshed. Den væsentlige Videnskab er selv i sidste Grund Garantien for, at der er et Helligt, og dette afgiver Bestemmelsen: Decorum. Selv Afguderiet er, naar Videnskaben væsentligen er tilstede i Hedeningen, dog ikke uden Gudsfrøgt; den har et Begreb, om at man skal frygte Gud, skjøndt den har et feilt Begreb. Men Prosaisme mangler Begrebet. Naar saaledes Revolutions-Tiden tolererer et Forhold til en gift Kone, saa har den, trods dette falske Begreb, dog et Begreb om Decorum. Forholdets Tilladelighed, reflekteret i dets Utilladelighed, udtrykkes derfor ved, at Decorum fordrer det skjult. Denne Skjulthed er igjen Tegnet paa, at Forholdet selv væsentligen i Videnskab under Taushedens Segl tilfredsstiller de Tvende. Tag Videnskaben bort, saa forsvinder ogsaa Decorum, saa kommer Forholdet formodentligen ikke istand, men saa suakker man derom. Om Revolutionstiden derfor end vilde hæve Egteskabets Form, saa hævdede den ikke Forelskelsens Gehalt, og netop fordi der saaledes er væsentlig Videnskab, bliver der ogsaa et Decorum.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenstabelig, og har forsaavidt Umiddelbarhed, dog er dens Umiddelbarhed ingen første Umiddelbarhed, den er heller ingen i høieste Forstand sidste Umiddelbarhed, den er en Reactions-Umiddelbarhed og forsaavidt er den midlertidig. Dette er afgjørende med

Hensyn til Spørgsmaalet om denne Videnskabs Udholdenhed. I Livet kan det godt være, at Mangfoldige blive sig selv troe i den indtil det Sidste; men i Ideen seet maa det ende med, at den Enkelte bliver sig selv utro, fordi det er en midlertidig Idee. Kun i den høieste Idee, som er den religiøse, kan et Menneske, i Ideen seet, finde definitiv Hvile, derimod kan det gjerne være, at Mange forblive hele deres Liv sig selv troe i det Midlertidige*). Revolutions-Tidens Umiddelbarhed er en Gjenindsættelse af Natur-Forholdene i Modsætning til en forstøvet Formalisme, der ved at have tabt det Ethiskes Oprindelighed var bleven en visse Brøstfældighed, en sneverhjetet Skik og Brug. Netop som Reaction kan en eneste Misvisning forvandle den til Ustandhed, der paa en tilfældig Maade accentuerer det Polemiske, som hvis det kom saavidt, at Elskov kun var Elskov, naar den er Egetestsbrud.

Revolutions-Tidens reactionaire Umiddelbarhed er i Novellen opfattet i det huslige Livs Reflex. Den reflekterer sig i Forholdet mellem Madame Waller og Dalund, i Forholdet mellem Fader og Søn (Justitsraad W. og Ferdinand W.), den reflekterer sig i den politiske Anskuelse, som Samtalen og Conversationen gjenlyder af. I Forholdet mellem Fader og Søn vil den reactionairt have Pietetens Uforklarlige affkæffet, og Naturforholdet blot bestemmende Forholdet, saa Uafhængigheden affkæffes med Modenhedens Aar, da Forældre og Børn skulle være Ligemænd og Venner. Ogsaa denne Idee, ja selv Friheds og Ligheds Ideen er ikke Formløshed, saa længe Ideen selv har den væsentlige begejstrende Sandhed i de Begejstrede; thi Inderligheden affkæffes ikke. Naar den religiøse Idee begejstrer en Brødre-Menighed, saa den udtrykker Ligheden ved det at være Brødre og Søstre: saa er dette slet ikke Formløshed, thi Gensformigheden er den væsentlige Form; den er

*) Lufard bliver sig selv tro i Ideen, men dog saaledes modificeret, at han er begejstret for Napoleon, vil endog kæmpe for ham. Ferdinand Waller modificeres personligt, og vedgaaer for Claudine, at hun i Grunden var den, der blev Ideen tro.

heller ingen tom Abstraktion saalænge Inderligheden boer i den. Formløshed er kun Iudholdsløshed. Derfom saaledes en Kvinde i et Anfald af Reedsjornhed kunde faae det Iudfald at pynte sig og gjøre et pragtfuldt Toilet: saa vilde dette være Formløshed, netop fordi Ideen manglede. Den nøgne Archimedes er pyntet i Glæden over sin Opdagelse og derfor egentligen paaklædt. Dette maa man erindre netop i vor Tid, da f. Ex. en formel Færdighed er ifærd med at udbille sig til Formløshed, netop fordi Intet har væsentlig Betydning, Alt saadan lidt Betydning.

Revolutions-Tiden er væsentlig lidenskabelig, derfor er den væsentlig Aabenbarelse, Aabenbarelse af en Energiens Uttring, der uomtvistelig er noget Bestemt og ikke svigefuldt undergaaer Forvandlinger ved Hjælp af en Conjectural-Critik om hvad det egentligen er Tiden vil.

Revolutions-Tiden er væsentligen lidenskabelig, derfor har den ikke hævet Modsigelsens Grund sætning, og kan enten blive god eller ond, og hvilken Veie der end vælges, saa er Videnskabens impetus en saadan, at det maa blive kjendeligt, at Gjæringens Spor maa mærke dens Fremskridt eller dens Afvei. Det maa komme til Afgjorelse; men atter Dette er det Frelsende, thi Afgjorelse er det lille Trylle-Ord, som Tilværelsen respekterer. Naar Individet derimod ikke vil handle, saa kan Tilværelsen ikke hjælpe. At være som hiin Kong Agrippa, ikke langt fra at troe, eller fra at handle, er det meest Udmattende, der lader sig tænke, naar man længe bliver deri. Claudine farer vild, Videnskabens impetus mærker Afgjorelsen, men den understøtter hende igjen. Hendes *πληροφορία εις παθος* styrter hende, men styrker hende ogsaa. En Tidsalder, der er meget reflekteret, kan man derfor ikke uden videre og ligefrem sigte for Kraftsløshed, thi der er maaskee megen Kraft, men den gaaer til Spilde i Reflexionens Ufrugtbarhed. Understøttet af nogen Illusion behøves der ikke nær saa stor Anstrengelse for at udrette dog Noget, som naar enhver Illusion er tabt. Og ligesom Skjorbug helbreedes ved Grøn-Spise, saaledes behøver en i

Reflexion Udmattet maaskee ikke saa meget Styrke som lidt Illusion.

Det er ikke sjældent, at man hører et Menneske, der er bleven raadbild om hvad han skal gjøre i et enkelt Tilfælde, klage over Tilfældets særlige Beskaffenhed og mene, at da kan man sagtens handle, naar det er saadant et Tilfælde ved en stor Begivenhed, hvor der kun er et Enten—Eller. Dette er en Misforstaaelse og et Forstandens Sandsebedrag. Et saadant Tilfælde eksisterer ikke. Alt det afgjørende Enten—Eller er der, ligger i Individets egen lidenskabelige Concupiscents i Retning af at handle afgjørende, i dets Dygtighed i sig selv; og en dygtig Mand eftertragter derfor i ethvert Tilfælde et Enten—Eller, fordi han ikke vil have Mere. Saasnart derimod Individet ikke har en væsentlig Begeistring i Videnskab, men er forvænt ved at lade Forstanden komme paa tvært hver Gang han skal handle: saa kommer han aldrig i sit Liv til at opdage Disjunctionen. Og selv om hans Forstand i udgrundende Opfindsomhed kunde være fyldestgjørende for en heel Huusholdning, saa har han dog ikke forstaaet sit Liv forud eller i Handlingens Dieblit, og det lader sig heller ikke forstaae bag efter, fordi Handlingen væsentligen udeblev, og hans Livs Sammenhæng blev en snak som Fortsættelse eller en fortjat Snakksomhed, en participiel eller infinitivisk Sætning, hvor Subjectet maa underforstaaes, eller rettere slet ikke er at finde, fordi det ingenlunde, som Grammatikerne sige, er tydeligt af Meningen, thi det er netop den, der mangler. Det Hele bliver et Flydende, dannet af lidt Beslutning og lidt Tilfælde, lidt Klogskab og lidt Mod, lidt Sandsynlighed og lidt Tro, lidt Handling og lidt Begivenhed. Enhver, der har gjort det bedrageriske Bytte at vinde abnorm Forstandighed ved at tabe Evne til at ville og Videnskab til at handle, har derfor en stor Tilboielighed til at stive sin Holdningsløshed af med diverse Betragtninger forud, der føle sig for, og adskillige Betragtninger bag efter, der omforflare det Skete. En Handling er noget kort Noget i Sammenligning hermed, og tilsyneladende noget fattigt Noget, dog er den i Sandhed noget

Bestemt. Det andet er Pragtsfuldere, men en glimrende Gledighed. Naar en romersk Keiser sidder tilbords med Drabanter om sig: saa seer det jo pragtfuldt ud, men naar det er af Frygt: da blegner Herligheden. Og saaledes ogsaa naar Individet ikke ordknap tør staae ved sit Bud, ikke staae frit og freidigt paa den selvbevidste Handlings Postament, men er omgivet af en Skare Betragtninger for og bag, der gjør, at man slet ikke kan faae Die paa Handlingen. Som den Bedagede understøttende lægger Haanden under sin Lænd og støtter sig ved en Stav, saaledes understøtter den abnorme Forstandighed sig ved Reflexion forud og kommer sig selv til Hjælp bag efter ved omforklarende Reflexion — og hvorfor? Netop fordi der ikke blev handlet. Istedenfor den tause ordknappe Afgjørelses Gudsbarn føder Generationen en Forstandens Skifting, der kan sine Ting paa Fingrene.

„Nutiden.“

Opgaven er atter her, efter hvad jeg har forstaaet, i en almindeligere Betragtning, der er i Novellens kritiske Tjeneste, at avancere netop de Momenter, som Forfatteren med novelistisk Kunst har gjengivet.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den reflekterende, den lidenskabsløse, den flygtigt i Begeistring opblusfende og fløgtigt i Indolents udhvilende.

Derjom man, ligesom man har det i Forhold til Forbrugen af Brændeviin o. s. v., havde Tabeller over Forbrugen af Forstand fra Generation til Generation: saa vilde man forbauses ved at see, hvilken uhyre Qvantitet der nuomstunder forbruges, hvilket Qvantum af Betænkninger og Overveielser og Hensyn selv en privatiserende lille Familie bruger, om den dog har sit rigelige Udkomme, hvilket Qvantum endog Børn og Ungdommen bruger, thi som Børne-Norsstoget ligner Middelaalderen, saa ligner Børne-Nlogskaben Nutiden. Mon der er et Menneske mere, der blot eengang gjør en gevaltig Dummeftreg? Netop en Selvmorder nuomstunder gjør det af med sig selv i Despera-

tion, men han overveier dette Skridt saa længe og saa forstandigt, at han qvæles af Forstandighed, saa det endog kunde gjøres tvivlsomt, om han virkelig maatte kaldes en Selvmorder, forsaavidt det dog især var Overveielser, der tog Livet af ham. En Selvmorder med Overlæg var han ikke, snarere en Selvmorder ved Overlæg. Det vilde derfor blive den vanskeligste af alle Opgaver, at skulle være Aktor mod en saadan Tid, thi hele Generationen er prokurator-dygtig, og dens Kunst, dens Forstandighed, dens Virtuositet bestaaer i aldrig handlende at ville lade Sagen gaae til Doms og til Afgjørelse.

Maa man sige om Revolutions-Tiden, at den farer vild, saa maa man sige om Nutiden, at den farer ilde. Individet og Generationen kommer bestandigt sig selv og hinanden paa tvært; og derfor vilde det være umuligt for en Aktor at faae noget Faktum konstateret, fordi der intet er. Af Indicier i Overflod maatte man slutte, at der enten var skeet eller snarest muligt vilde skee noget Overordentligt. Og dog vilde man netop slutte feil, thi Indicierne er just Nutidens eneste Forsøg i Kraft-Præstation, og dens Opfindsomhed og Virtuositet i at entreprenere fortryllende Blendværk, den opblussende Begeistring's Overilelse ved Hjælp af en projekteret Form-Forandrings skuffende Gjenvei er i Retning af Klogskab og negativ Anvendelse af Kraft lige saa høit at anslaae som Revolutionens Præstation i Retning af energisk og omskabende Videnskab. Trættet af den chimairiske Anstrengelse udhviler saa Tidsalderen sig momentvis i fuldkommen Indolens. Dens Tilstand er som den henimod Morgenens Indslumrede: store Drømme, saa Dvasshed, saa et vittigt eller kløgtigt Indfald til Undskyldning for at man bliver liggende.

Det enkelte Individ (selv hvor velmenende Mange af disse kunne være, selv hvor megen Kraft de muligen kunne have, hvis de kunde komme til at bruge den) har ikke sluttet Videnskab nok i sig selv til at rive sig ud af Reflexionens Garn og Reflexionens forføreriske Uvisse; og Omgivelsen, Samtiden har ikke Begivenhed eller forenet Videnskab, men danner i negativ

Forening en Reflexions-Modstand, der først et Dieblig gøgler med skuffende Udsigt, og saa bedrager ved at styrke med glimrende Udsigt: at man dog har gjort det Klogeste ved at lade være at handle. Vis inertisæ er det Tilgrundliggende for Tidens Tergiversation, og enhver Videnskabsløs gratulerer sig selv som første Opfinder — og bliver endnu klogtigere. Blev der i Revolutions-Tiden frit udleveret Vaaben, blev der i Korstogens Tid offentlig uddeelt Bedriftens Insignie: saa bevæertes der i Nutiden overalt frit med Klogskabsregler, Hensyns-Beregninger o. s. v. Dersom det kunde antages, at en heel Generation havde den diplomatiske Opgave at holde Tiden hen, saa det bestandigt blev forhindret at der skee Noget, og dog bestandigt saae ud som skee der Noget: saa kan man ikke frakende vor Tid at den præsterer noget lige saa Vidunderligt som Revolutions-Tiden. Hvis En vilde anstille det Experiment med sig selv, at glemme Alt hvad han vidste om Tiden og om den ved Banen opskruede faktisk Relativitet, og nu komme ligesom fra en ganske anden Verden, hvis han saa vilde læse en eller anden Bog, en Artikel i et Blad, eller vel endog blot tale med en Forbigaaende: han vilde faae det Indtryk: Død og Pine endnu i Aften maa der skee Noget — eller der maa være skeet Noget i forgaars Aftes.

I Modsætning til Revolutions-Tiden som handlende er Nutiden Uvertisements-Tiden, de blandede Bekjendtgjærelser Tid: der skeer ikke Noget, derimod skeer der strax Bekjendtgjærelse. Et Oprør vilde i Nutiden være det Uænkkeligste af Alt; en saadan Kraft-Uttring vilde forekomme Tidens beregnende Forstandighed latterlig. Derimod vilde maaskee en politisk Virtuos være istand til en ganske anderledes forbausende Konst-Præstation. Han vilde være istand til at skrive en Indbydelse, som foreslog en General-Forsamlings Afholdelse for at beslutte en Revolution, saa forsigtigt, at selv Censur maatte lade den passere; og derpaa vilde han om Aftenen være istand til at frembringe paa Forsamlingen et saa skuffende Indtryk, at det var den, som havde de gjort Oprør; hvorpaa de ganske roligen vilde skilles ad — efterat have passeret en høist behagelig

Aften. En enorm grundig Lærdoms Erhvervelse vilde næsten være utænkkelig blandt Yngre i vor Tid, man vilde finde det latterligt. Derimod vilde en videnskabelig Virtuos være istand til at præstere et ganske anderledes Konststykke. Han vilde i en Subscriptions-Plan være istand til at henkaste nogle Lineamenter til et altomfattende System, og gjøre det saaledes, at det paa Læseren (af Subscriptions-Planen) frembragte det Indtryk, at han allerede havde læst Systemet. Thi Encyclopædisters Tid er forbi, deres nemlig som med Jern-Ild skrev Folianter, nu er Touren kommen til de let bevæbnede Encyclopædister, der en passant gjør det af med hele Tilværelsen og alle Videnskaber. En dyb religiøs Forsagelse af Verden og hvad Verdens er, fastholdt i daglig Fornegtelse, vilde være utænkkelig blandt Yngre i vor Tid: derimod vilde hveranden theologisk Candidat have Virtuositet nok til at gjøre noget langt Vidunderligere. Han vilde være istand til at projektere et Selskabs Stiftelse, hvis Hensigt ikke var mindre end at frelse alle Fortabte. De store og gode Handlingers Tid er forbi, Nutiden er Anticipationernes. Ingen vil nøies med at gjøre noget Bestemt, Enhver vil smigres af Reflexionen med den Indbildning, at han idetmindste maa opdage en ny Verdens-Deel. Vor Tid er Anticipationens, selv Anerkjendelsen optages forud. Som et ungt Menneske, der beslutter sig til fra 1ste September af ret for Alvor at læse til sin Embedsexamen, for at styrke sig hertil beslutter midlertidigt at feriere i August Maaned: saaledes synes, hvad der dog er betydeligt vanskeligere at forstaae, den nuværende Generation at have fattet den alvorlige Beslutning, at den næste Generation skal for Alvor tage fat paa Arbeidet, og for at der slet ikke skal være noget Forstyrrende eller Sinkende for den, saa tager den nærværende sig — af Festsmaaltiderne. Kun er Forskjellen den, at det unge Menneske ungdommeligt forstaaer sig selv i Letfindigheden, Nutiden bliver endog alvorlig — ved Festsmaaltiderne.

Handling og Afgjorelse er der i Nutiden lige saa lidt, som der er Svømningens farefulde Dybt for dem, der svømme paa

Lavden. Men som den Boyne, der selv forlystes ved at tumle sig i Bølgerne, raaber til den Yngre: kom herud, spring kun rask til — saaledes ligger Afgjørelsen ligesom i Tilværelsen (skjøndt den naturligviis er i Individet) og tilraaber den Yngre, der endnu ikke er afmattet ved Reflexionens Formeget og overlæstet med Reflexionens Indbildninger: kom herud, spring freidigt til; selv om det endog var et letfindigt Spring, naar det blot er afgjørende — dersom Du er dygtig til at være Mand, saa skal Faren og Tilværelsens strenge Dom over Din Letfindighed hjælpe Dig til at blive det.

Dersom Menodiet, som er Alles Lyst, laae langt ude paa den ganske tynde Jiskorpe, saa Livsfaren altsaa holdt Vagt ved det, vaagende over, at det blev et livsfarligt Bovestykke at gaae saa langt ud, thi (lad os antage dette Beshynderlige, som dog kun er beshynderligt i Billedet) noget nærmere inde var Isen ganske sikker og bundfrosjen: saa vilde i en lidenskabelig Tid Mængden tiljuble den Modige Vifald, naar han vovede sig derud; den vilde gysse for ham og med ham i Afgjørelsens Livsfare; den vilde sørge over ham i Undergangen; den vilde forgude ham hvis han vandt Menodiet. I en lidenskabsløs reflekteret Tid vilde Sagen blive en ganske anden. Man vilde forstandigen i gjensidig Auerkjendelse af gjensidig Alogskab Alle blive enige om, at det nok ikke var Umagen værd at vove sig saa langt ud, ja at det vilde være uforstandigt og latterligt; og derpaa vilde man forvandle Begeistringens Bovestykke til en Konst-Præstation — for dog at gjøre Noget, „thi Noget maa der gøres.“ Man vilde da tage derud, man vilde paa det Trygge med Kjendermine vurdere de kunstfærdige Skøitløbere, der kunde løbe næstendeels lige til den yderste Grændse (o: saa langt at Isen endnu var sikker, og Faren endnu ikke begyndt) og saa svinge af. Blandt Skøitløberne vilde der nu være en og anden særdeles Perfectioneret; han vilde endog kunne gjøre det Konststykke, lige ved Grændsens Yderste at tage endnu et skuffende farevarslende Tillob, saa Tilskuerne raabte: „I Guder, han er gal, han sætter Livet til.“ Men see,

han var saa udmærket perfectioneret, at han ganske rigtigt kunde svinge af ved Grændsens Aller-Yderste o: hvor Ijen endnu var ganske sikker og Livsfaren endnu ikke begyndt. Aldeles som i et Theater vilde Mængden raabe Bravo og hilse med Acclamation, drage hjem med den store Helte-Konstner i deres Midte, og hædre ham med et velmagende Festmaaltid. Forstandigheden havde i den Grad taget Overhaand, at den havde forvandlet selve Opgaven til en uvirkelig Konst-Opgave, og Virkeligheden til et Theater. Ved Festmaaltidet om Aftenen vilde Beundringen lyde høit. Og medens ellers Beundringens sande Forhold ere disse, at den Beundrende opløstes ved Tanken om at være Menneſke, ligesom den Udmærkede, ydmyges ved Forestillingen om ikke selv at have kunnet udføre det Store, ethist opmuntres ved Forbilledet til efter Gode at følge den Udmærkedes Exempel: saa vilde Forstandigheden atter have forvandlet Beundringens Forhold. Den ved Festmaaltidet beundrende Klinkende vilde endog i Fanfarens og de 9 Hurras overstadige Dieblik have en Forstandighedens klogtige Forestilling om, at det dog nok egentligen ikke var synderligt bevendt med den Beundredes Bedrift, at det i Grunden var tilfældigt, at Selfabet gjordes for ham, da enhver af Deeltagerne ved nogen Øvelse i skuffende Bendinger omtrent vilde kunne præstere det Samme. Kort, istedenfor at hente Styrkelse i Skjøn-somhed og Opmuntring til det Gode fra Beundringens Festlighed, vilde den Klinkende snarere gaae hjem med en yderligere Disposition til den farligste af alle Sygdomme, men ogsaa den fornemste, den paa Commerce ligesom at beundre hvad man selv anseer for ubetydeligt, fordi det Hele var bleven en dramatisk Spøg, og Beundringens stimulerede Kling-Klang i hemmelig Forstaaelse med, at man næstendeels lige saa godt kunde beundre sig selv.

Eller dersom en Mand endeligen stillede sig i Spidsen for et begejstret Foretagende, og der da, hvad let nok opnaaes, (thi opblusende Begeistring og klogtig Apathie svare altid til hinanden) løb en Deel Menneſker sammen om ham, dersom

han nu i Spidsen for denne Skare drog ud — under Seiers-Sange, indtil han nærmede sig Afgjørelsen og Faren — naar han da vendte sig om for at tale et begejstrende Ord til Skaren: da vilde hele Scenen være forandret. Deeltagerne havde kløgtigt forbandlet sig selv til en Flok Tilskuere, der nu med Kløgtighedens store Selvtilfredshed' gave sig Mine af, at det var dem, der listigen og ironisk havde faaet ham narret ud til at være begejstret, og nu vare gaaet med for at see paa ham og lee ad ham. Og denne ualmindelige Kløgtighed vilde i gjenfædig Anerkjendelse tilfredsstille dem uendeligt i Sammenligning med nogen Bedrift; det var i Kløgtighedens Forstand brillant derfra. Der vilde ikke høres et eneste Ord om Ustadighed, Feighed, nei man vilde brygte sig ved Kløgtighedens glimrende Indbildning, og man vilde atter have gjort sig sin Helbredelse vanskeligere. Saa vilde Anføreren maaskee ogsaa tabe Modet, og det Hele blive saa fordærveligt derfra som muligt, fordi det blev en fingeret Bevægelse og et Incitament for feig Indbildskhed.

At en Mand staaer eller falder paa sin Gjerning, gaaer af Brug, derimod sidde Alle og slaae sig brillant igjennem ved Hjælp af nogen Reflexion, og saa ved Hjælp af: at de meget godt veed, hvad der skal gjøres. Men see, hvad Lo og Lo i Samtale, hvad de Urfelte som Læsere, som Demonstrerende paa en Generalforsamling hyperligt forstaae i Reflexionens og Betragtningens Form: det vilde de aldeles ikke kunne forstaae i Handlingens Form. Hvis En gif omkring og hørte hvad det var man sagde der skulde gjøres, og nu, i Ironiens Interesse, mir nichts und Dir nichts gjorde Noget deraf: saa vilde Alle studsse, de vilde finde det overilet; og saasnart de betragtede samtalede, vilde de forstaae, at det var det, der skulde gjøres.

Nutiden, i dens opblusfende Begejstring, og saa igjen i den apathiske Indolents, der i det Høieste gider spadse, ligger det Comiske meget nær; men Den, der forstaaer det Comiske, seer let, at det Comiske ligger paa et ganske andet Sted, end Nutiden indbilder sig, og at Satiren i vor Tid, hvis det skal være muligt at den kan gjøre lidt Gavn og den ikke skal afsted-

komme ubodelig Skade, maa have til Borgen en consequent og vel begrundet ethisk Livs-Anskuelse, en opoffrende Uegen-nyttighed, en høibaaren Fornemhed, der forsager Dieblicket; ellers bliver Medicinen uden Sammenligning uendeligt langt farligere end Sygdommen. Det Comiske ligger netop i, at en saadan Tid endnu vil være vittig og slaae stort paa i det Comiske; thi dette er ganske rigtigt den sidste og meest gøglende Udflugt. Hvad har vel en udreflekteret Tid at trodse paa i Henseende til det Comiske? Som lidensfabsløs har den intet Følelsens Valuta i det Erotiske, intet Begeistringens og Inderlighedens Valuta i det Politiske og Religiøse, intet Huslighedens, Pietetens, Beundringens Valuta i det Daglige og Omgangs-Livet. Men den Wittighed, der intet Valuta eier, den spotter Tilværelsen over, selv om Hoben leer sfingrende. At ville være vittig, naar man ikke eier Inderlighedens Rigdom, er at ville ødse paa Luxus og undvære Livs-Fornødenhederne, er, som Ordspøget siger, at sælge sine Buyer og købe en Paryk. Men en lidensfabsløs Tid eier intet Valuta; Alt bliver en Omsætning i Repræsentativer. Det er saadan visse Talemaader og Betragtninger, tildeels sande og forstandige, men affjelede, der cursere mellem Folk; men ingen Helt, ingen Elsker, ingen Tænkter, ingen Troens Ridder, ingen Høimodig, ingen Fortvivlet indestaaer ved primitivt at have oplevet det for Guldgyldigheden. Og som man fra Seddel-Pengenes Hviſken i Omsætningen mellem Mand og Mand kan længes efter at høre Myntens Klangfuldhed: saaledes kan man i Nutiden længes efter lidt Primitivitet. Men hvad er mere primitivt end Wittighed, mere primitivt, idetmindste mere overraskende selv end Foraarets første Knop, og det første Grønts skøre Stengel. Ja selv om Foraaret kom efter Aftale, det vilde dog være Foraaret, men en Wittighed efter Aftale vilde være en Modbydelighed. Sæt saa, det til Afsløining fra en opblussende Begeistringens Febricitet kom saa vidt, at Wittighed, hiin guddommelige Accidentse — naar den kommer, hiin Tilgift paa Gudens Bink fra det Uforklarliges gaadefulde Oprindelse, saa end ikke den Wit-

tigste, der har levet, tør sige: imorgen, men tilbedende siger: hvis det behager Guden — sæt at Vittigheden blev forvandlet til sin meest luvslidte Modfætning, en trivial Livs-Fornødenhed, saa det blev en profitabel Marchandiser-Næringsvei, at fabricere og lave og omsætte og opkjøbe gamle og nye Vittigheder: hvilket frygteligt Epigram over den vittige Tid!

Saa bliver Penge tilsidst det Uttraaede, det er jo ogsaa et Repræsentativ og en Abstraktion. Selv en Yngling i Nutiden vilde neppe misunde En hans Evner, eller hans Konst, eller den skønne Piges Elskov, eller hans Berømtthed, nei, men hans Penge vilde han misunde ham. Giv mig dem, vil Ynglingen sige, saa er jeg hjulpen. Og denne Yngling, han vil ikke fare vild i Letfindighed, han vil ikke forskyldte, hvad Angeren gjengjelder, han vil ikke have Noget at bebreide sig, men han vil døe i den Inderbildning, at havde han haft Penge, da skulde han have levet, da skulde han maaskee ogsaa have drevet det til uoget Stort. Lad os tænke paa Novellen. En forelsket ung Mand, Ferdinand Bergland, er forelsket, men hans Forstand og hans Reflexion kommer ham paa tvært — og Afgjørelsen er negativ. End ikke Elskovens Umiddelbarhed i Nutiden er sorgløs som Markens Lilie, og i de Elskendes Dine herligere end Salomons Pragt. En erotisk Critik og en mismodig Forstandighed boier Sorgløsheden og forsølster Værdien — og Religionsitetens himmelske Herlighed kan ikke komme til at hjælpe — til det Høieste. En Elsker forlader den Forlovede af Frygt for Næringsforger. Hvor anderledes i Revolutions-Tiden, hvor Lufard letfindigen næsten sorgløs forlader den vanærede Pige, overladende hende alle Sorgerne; thi at Claudine realiserer Opgaven, lever saa godt som af Intet, ikke tænker paa Næringsforgerne, men kun paa Lufard: det bliver jo hendes Fortjeneste. Men Afgjørelse kom det dog til; og Afgjørelsens Trang er det netop Reflexionen fordriver eller vil fordrive, og under Følgerne deraf lider Individet i den dysseptiske abnorme Forstandighed. Forgjebes fanger Afgjørelsen i Livet efter Individet, forgjebes venter Betsignelsen paa Afgjørelsens

Dieblif: man veed klogt og dog bedragen at unddrage sig; og varer dette længe ved, og de da endeligen fanges, da ere de ligesom Piger, der for længe have været forlovede, hvilke sjældent ere ret skikkede til Egteskabet.

Efter disse paapegende Bemærkninger er det vel i sin Orden, som det er i Novellens interessefjæle Tjeneste, fra Sammenligningen med Revolutions-Tiden at føre Nutiden tilbage paa dialektiske Kategorie-Bestemmelse og paa disses Consequentfer, disse være nu netop i det givne Dieblif ganske faktiske eller ikke. Forøvrigt er der, saa lidet som i den digterisk frembringende, og at jeg saa skal sige foreskrivende Novelle, ligesaa lidet i den efterskrivende og som Tjenende sig underordnende Kritik Spørgsmaal eller Tale om, hvilken Tidsalder der er den bedste, den betydningssfuldste. Der er kun Spørgsmaal om Tidsalderens Hvorledes, og dette Hvorledes vindes ved en univarsellere Anskuelse, hvis Slutnings-Consequentfer naaes ved en Slutning ab posse ad esse, og verificeres ved en iagttagende Erfarings ab esse ad posse. Hvad Betydningssfuldheden angaaer, da er det jo muligt, at den Nutiden foresatte Reflexions-Opgave vil forklare sig i en høiere Eksistens-Form; og hvad Godheden angaaer, da er det jo vist, at den i Reflexionen Gildede kan være lige saa velmenende, som den lidenskabeligt Snarraadige, ligesom omvendt, at der kan være lige saa Meget, der taler til Undskyldning for Den, der i Lidensskaben farer vild, som for Den, der selv har en underfundig Viden om, at han lader sig bedrage af sin Reflexion, medens hans Feil aldrig bliver bitterlig. Ogsaa dette er Reflexionens faresfulde Mislighed, at man ikke kan see, om det er en gennem Overveielse vunden Beslutning, der frelser fra det Onde, eller det er Overveielsens Udmattelse, der svækkende forhindrer fra det Onde. Men vist er det, at som al forøget Kundskab forøger Græmmelsen, saa forøger Reflexionen den ogsaa; og fremfor Alt er det vist, at som for det enkelte Individ saa for en heel Generation, er

ingen Opgave og Anstrængelse vanskeligere, end at arbeide sig ud af Reflexionens Fristelser, netop fordi disse ere saa dialektiske, fordi en eneste fløgtig Opfindelse er istand til pludseligen at give Sagen en ny Bending, fordi Reflexionen er istand til hvert Dieblik at omforklare og lade En slippe nogenlunde, fordi det selv i den sidste Reflexions-Utgjorelses Dieblik er muligt at gjøre Alt om — efter at man altjaa har udholdt langt flere Anstrængelser end nogen Snarraadig behøver til at være midt i det. Men alt dette er dog kun igjen Reflexions-Undskyldning, og Stillingen i Reflexionen usforandret, fordi den kun er forandret i Reflexion. Selv det, at Nutiden ved at sammenstilles med en afsluttet Tidsalder paa en Maade skeer Uret, forsaavidt Nutiden jo netop ligger i Bordens Vanskelighed, er dog kun en Reflexions-Bestemmelse, thi derfor har den jo ogsaa Gaabets Uvisse.

En lidenskabelig tumultuarisk Tid vil kaste Alt overende, omstøde Alt; en revolutionair men lidenskabsløs og reflekterende forvandler Krafttyttringen til et dialektisk Konststykke: at lade Alt bestaae, men underjundigt fra-ligge det Betydning; istedenfor i et Oprør culminerer den i at afmatte Forholdenes inderlige Virkelighed i en Reflexions-Spænding, der dog lader Alt bestaae og har forvandlet hele Tilværelsen til en Tvetydighed, der i sin Facticitet er, medens dialektisk Sviig privatissime underskyder en hemmelig Løsemaade — at den ikke er.

Sædelighed er Charakter, Charakter er det Jndgravede (*χαρᾶσσω*), men Havet har ingen Charakter og Sandet heller ikke og abstrakt Forstandighed heller ikke, thi Charakteren er netop Jnderligheden. Uædelighed er som Energie ogsaa Charakter. Tvetydighed er det derimod, naar man hverken er det Ene eller det Andet; og Tvetydighed i Tilværelsen er det, naar Qualiteternes qualitative Disjunktion svækkes ved en gnabende Reflexion. Videnskabens Oprør er elementarisk, Tvetydighedens Opløsning er en stilsfærdig men Dag og Nat travl Sorites. Ud-

skillelsen mellem Godt og Ondt enerberes ved et letfærdigt, fornemt, theoretisk Kjendskab til det Onde, ved en hoffærdig Kløgskab, der veed, at det Gode ikke paastjønnes eller lønnes sig i Verden — saa det næsten bliver Dumhed. Ingen henrives af det Gode i stor Bedrift, Ingen overiles af det Onde i himmelraabende Synd, den Ene skal forsaavidt ikke lade den Anden høre Noget, og dog bliver der af den Grund netop desto mere at snakke om, thi Tvetydigheden er et pirrende Incitament, og ganske anderledes ordriig end Glæden over det Gode og Affkyen for det Onde.

Levs-Forholdenes Springffædre, der kun i den kvalitativt adskillende Videnskab ere hvad de ere, taber Elasticiteten; det Forskjelliges Fjernhed fra sit Forskjellige i Qvalitets-Udtrykket er ikke Loven for Inderlighedens Forhold til hinanden i Forholdet. Inderligheden mangler, og Forholdet er forsaavidt ikke til, eller Forholdet er en dvasst Cohæsjon. Den negative Lov er nemlig: ikke at kunne undvære hinanden og ikke at kunne holde sammen, den positive: at kunne undvære hinanden og at kunne holde sammen, eller dog positivt: ikke at kunne undvære hinanden paa Grund af Sammenholdet. Istedesfor Inderlighedens Forhold indtræder et andet Forhold: det Forskjellige forholder sig ikke til sit Forskjellige, men de staae ligesom og passe paa hinanden med Vinene, og denne Spænding er egentligen Forholdets Ophøren. Det er ikke Beundringen, der glad og freidig, prompt i Paastjønnelesens Udtryk tager Gatten af for Udmærkelsen, og nu oprøres ved dennes Stolt-hed og Anmæskelse, ei heller er Forholdet det omvendte, ingenlunde, Beundring og Udmærkelse blive næstendeels et Par galante Sigemænd, der passe paa hinanden med Vinene. Det er ikke Borgeren, der med undersaatlig Hylдинг frimodigt ærer Kongen og nu forbittes over hans Herskesyge, ingenlunde, det at være Borger bliver noget Andet, bliver det at være Trediemand; Borgeren forholder sig ikke i Forholdet, men han er Tilskuer ved Udregningen af den Opgave: Forholdet mellem en Konge og Undersaat; thi det gaaer en Tidlang med

at ned sætte Comiteer og Comiteer, saa længe der dog endnu bestandigt er en Mængde, der med fuld Videnskab vil, hver især, være dette Bestemte, han skal være; men tilsidst ender det med, at hele Tidsalderen bliver en Comitee. Det er ikke Faderen, der i Harmen samler sin faderlige Myndighed i en eneste Forbandelse, ikke Sønnen, der trodsjer, en Adskillelse der dog maaskee kunde ende i Forsoningens Inderlighed, nei Forholdet er saadan upaaaklageligt, thi det er snarere isærd med at ophøre, fordi de ikke væsentligen forholde sig til hinanden i Forholdet, men Forholdet er blevet et Problem, hvor Parterne ligesom i et Spil paa hinanden, istedenfor at forholde sig til hinanden, tæller, som man siger, hinanden Forholds-Uttringen i Munden, istedenfor Forholdets resolute Hengivelse; thi det gaaer en Tidlang med at Flere og Flere maae renoncere paa det stillere Livs beskedne, men dog saa skyldige og gudvelbehagelige Opgaver, for at realisere noget Høiere, for i et høiere Forhold at tænke over Forholdene, men tilsidst bliver hele Generationen en Repræsentation — der repræsenterer . . . ja det er ikke godt at sige hvem; der tænker over Forholdene . . . ja det er ikke godt at sige for hvis Skyld. Det er ikke en opsætsig Ungdom, der dog skjælver og bæver for Skolemesteren, nei snarere er Forholdet en vis Ligelighed i gjensidig Udveksling mellem Lærer og Discipel om, hvorledes en god Skole bør indrettes. Det at gaae i Skole betyder ikke at skjælve og bæve, betyder ei heller ene og alene at lære, men betyder tillige næstendeels at være interesseret i det Problem om Skole-Underviisningen. Adskillelsens Forhold mellem Mand og Qvinde brydes ikke i formastelig Tvileløshed, ingenlunde, Sømmeligheden iagttages saaledes, at der bestandigt om den leslende „uskuldige“ Grændsestrids enkelte Uttring maa siges, at den er en Ubetydelighed. Hvad maatte man nu kalde et saadant Forhold? Jeg tænker en Spænding, men vel at mærke ikke en Spænding, der strammer Kraften til en Katastrophe, men en Spænding, hvori Tilværelsen afsmattes, Fyrigheden, Begejstringen, Inderligheden tabes, der gjør Afhængighedens Vænke og Herredømmets

Krone let, der gjør Barnets Lydighed og Faderens Myndighed glad, der gjør Beundringens Underkastelse og Udmærkelsens Ophøiethed frimodig, der giver Læreren enegyldig Betydning og Discipelen saaledes Leilighed til at lære, der ener Dwindens Svagheit og Mandens Kraft i Hengivenhedens lige Stykke. Forholdet bestaaer vel, men det mangler Spændkraft til at samle sig i Jnderlighed for at forenes i Samdrægtighed. Forholdene yttre sig vel som tilværende, og dog som fraværende, ikke fyldigt, snarere i en vis sløbende halvvaagen Aafbrudthed. Man tillade mig med et ganske simpelt Billede at oplyse hvad jeg mener. Jeg kom engang i en Familie, der havde et Stueuhr, hvis Værk paa en eller anden Maade var kommen i Uorden. Men Uordenen yttrede sig ikke ved, at Spiralen paa eengang snurrede ud, og Rjeden sprang, ei heller ved at det ophørte at slaae; tvertimod det vedblev at slaae, men paa en besynderlig abstrakt-normal og dog forvirrende Maade. Det slog ikke tolv Slag naar Kl. var 12, og saa eet Slag, naar Kl. var 1, men det slog eet Slag ad Gangen med et bestemt Mellemrum. Paa den Maade slog det hele Dagen igjennem, og angav dog aldrig Klokkeslettet. Og saaledes er det i en afsmattende Spænding: Forholdene bestaae; med en abstrakt Aafbrudthed, som forhindrer Bruddet, yttre der sig Noget, som man maa kalde Forholdets Ytringer, og dog angives Forholdene ikke blot ikke præcise men næsten meningsløse. Det Dødsfænde er Forholdenes Bestaaen, deres Facticitet; det Farlige er, at netop dette begunstiger Reflexionens underfundige Gnaven. Thi mod Opror kan man bruge Magt, for vitterligt Falskmaal er Straffen i Bente, men dialektisk Hemmelighedsfuldhed er vanskelig at udrydde; der skal allerede et forholdsviis finere Øre til for at spore Reflexionens lydlose Listten ad Tvetydighedens Snigveie.

Det Bestaaende bestaaer, men Reflexionens Videnskabsløshed finder sin Beroligelse i, at det er en Tvetydighed. Man vil ikke have Konge-Magten affkaffet, ingenlunde, men hvis man lidt efter lidt kunde faae den forvandlet til en Indbildning, saa vilde man med Fornøielse raabe Hurra for Kongen.

Man vil ikke have Udmærkelsen styrket, ingenlunde, men hvis man paa samme Tid kunde avancere en Videns om, at den er en Inderbildning — saa vilde man beundre. Man vil lade hele den kristelige Terminologie bestaae, men underhaanden være vidende om, at der ikke skal tænkes noget Afgjørende derved. Og man vil være angerløs, thi man nedriver jo Intet. Man vilde ligesaa lidet have en vældig Konge som en energisk Friheds-Helt, eller en religiøs Befuldmægtiget, nei man vil aldeles uskyldigt lade det Bestaaende bestaae, men i en reflekteret Videns være mere eller mindre vidende om dets Ikke-Bestaaen. Og saa vilde man være stolt i den Inderbildning, at dette er Ironie, ret som var den sande Ironiker ikke netop den skjult Begeistrede i en negativ Tid (ligesom Helten er den aabenbart Begeistrede i en positiv Tid), ret som var den sande Ironiker ikke Offrende, da jo dog hiin Stormesteren endte med at blive straffet paa Livet.

Reflexions-Spændingen constituerer sig tilsidst til Princip, og som i en lidenskabelig Tid Begeistring er det enende Princip, saaledes bliver i en lidenskabsløs og meget reflekterende Tid Misundelse det negativt-enende Princip. Dette maa dog ikke strax forstaaes i ethjort Betydning som en Sigtelse, nei, Reflexionens Idee, hvis man kan tale saa, er Misundelse, og Misundelsen er derfor en dobbelt, er den selviste i Individet og da atter Omgivelsens mod ham. Reflexionens Misundelse i Individet forhindrer den pathetiske Afgjørelse i ham; og er det da næsten som vilde det lykkes ham, saa standser Omgivelsens Reflexions-Modstand ham. Reflexionens Misundelse holder Villien og Kraften ligesom i Fangenskab. Først maa da Individet gjenembryde Fængslet, hvori den egne Reflexion holder ham, og naar saa det er lykkedes, staaer han endnu ikke i det Frie, men i den store Fængsels-Bygning, som Omgivelsens Reflexion danner, og har ved Reflexions-Forholdet i sig atter et Forhold til denne, som kun religiøs Inderlighed kan frigjøre ham fra, selv hvormeget han end gjenemstuer Forholdets Ufandhed. Men at det er et Fængsel, hvori Re-

Reflexionen holder Individet og Tiden, at det er Reflexionen, der gjør det, og ikke Tyranner og hemmeligt Politie, ikke Præster og Aristokrater, denne Forstaaelse forhindrer Reflexionen af al Magt og vedligeholder den smigrende Indbildning, at Reflexions-Muligheden er noget ganske anderledes Stort end den fattige Afgjorelse. Den selviste Misundelse fordrer i Onskets Form for meget af Individet selv, og forhindrer ham derved, den forskjeler ham ligesom en svag Moders Forkjærlighed, thi Misundelsen paa sig selv forhindrer Individet i at give sig hen. Omgivelsens Misundelse, hvori jo Individet atter selv deel-tager mod Andre, er i negativ-critisk Forstand misundelig.

Men jo længere dette gaaer hen, desto mere vil Reflexio-nens Misundelse constituere sig til ethisk Misundelse. Indespærret Luft udvikler altid Gift, og saaledes udvikler Reflexions-Indespærretheden, naar ingen Handling, ingen Begivenhed luster ud, den fordømmelige Misundelse. Medens de bedre Kræfter holde hinanden Stangen i en Reflexions-Spænding, kommer Usjelheden op, dens Frækhed imponerer som en Slags Uttring af Kraft, og dens Foragtelighed vil blive dens beskyt-tende Privilegium, netop fordi den derved unddrager sig Mis-undelsens Opmærksomhed.

Forøvrigt ligger det dybt grundet i den menneskelige Natur, at den ikke i eet væk kan holde sig paa Hviden og vedblive at beundre, den fordrer en Afvevling. Selv den meest begeistrede Tid fordrer derfor en Misundelsens Spøg med det Udmærkede. Dette er aldeles i sin Orden, og kan skee i sin Orden, naar den, der efter Fastelavnsløierne med det Udmærkede, idet han atter fæster Beundringens Blik derpaa, er istand til at finde det uforandret; thi ellers har han ved Spøgen tabt meget Mere, end Spøgen var værd. Saaledes kan Misundelsen finde sit Raaderum selv i en begeistret Tid. Ja om end Tiden er mindre begeistret, naar den dog endnu har Kraft til at give Misundelsen Charakter, og er enig med sig selv om, hvad dens Udtryk betyder, kan den have sin, om end farefulde Betydning. Saaledes var f. Ex. Ostracismen i Grækenland et Udtryk for Misundelsen,

et Slags Ligevægtens Nødværge mod det Udmærkede. Man udøvede den da, men man var enig med sig selv om, hvad der da dialektisk ligger i Forholdet, at Ostracismen var en Udmærkelse. Det kunde derfor i Forhold til Gjengivelsen af en noget tidligere Tid i Grækenland være ironisk i Aristophanes's Aand, at lade en aldeles ubetydelig Mand blive viist i Landsflygtighed ved Ostracismen. Dette Ironiske vilde være en endnu høiere Comik end den, der f. Ex. lader en saadan Ubetydelig ironisk blive Hersker, netop fordi Landsflygtighed ved Ostracisme allerede er det negative Udtryk for Udmærkelsen; hvorfor det igjen vilde blive en høiere ironisk Comik, at lade det ende med, at Folket kaldte den Forviste tilbage, fordi det ikke kunde undvære ham, der da maatte blive en reen Gaade for de Mennesker, mellem hvilke han levede i sit Exil, da de naturligviis slet intet Udmærket kunde opdage hos ham. I „Ridderne“ gjengiver Aristophanes den fuldkomne Forraadnelses-Tilstand, hvor Pøbelagtigheden ender med, ligesom man dyrker Dalai Lamas Excrementer, at tilbede eller tilbedende at anskue sig selv i den første den bedste af Udskuddet, et Forhold, der i Op-løsthed svarer indenfor Folkeregjeringens Bestemmelse til det, at sætte Keiserbærdigheden til Auktion. Men naar Misundelsen endnu har Charakter, er Ostracismen en negativ Udmærkelse. Den Mand, der sagde til Aristides, at han stemmede for hans Landsflygtighed, „fordi han ikke kunde lide, at Aristides kaldtes den eneste Retfærdige,“ han negtede egentligen ikke Aristides Udmærkelsen, men han tilstod Noget om sig selv, at han istedenfor i Beundringens Iykelige, i Misundelsens ulykkelige Forelskelse forholdt sig til det Udmærkede, men han forkleinede det ikke.

Jo mere derimod Reflexionen faaer Overhaand til at udvikle Indolens, desto farligere bliver Misundelsen, fordi den ikke har Charakter til at blive sig selv sin egen Betydning bevidst, men karakterløst i Ustadighedens og Feighedens lustende Forhold til Omstændighederne omforklarer den samme Ytring paa den forskjelligste Maade, vil at den skal være Spøg, og hvis

den seer det mislykket, at den skal være Fornærmelse, og hvis det mislykkes, at den skal være Jngenting, vil at den skal være Wittighed, og hvis det ikke flaaer til, forklarer, at den heller ikke var saaledes meent, at den var ethjft Satire, som man jo skal bryde sig om, og hvis dette mislykkes, forklarer, at den var Jngenting, som Jngen skal bryde sig om. Misundelsen constituerer sig som Charakterløshedens Princip, der fra Uafselhed vil snige sig op til at være Noget, bestandigt dækkende sig ved den Concessjon, at den er Jngenting. Charakterløshedens Misundelse forstaaer ikke, at det Udmærkede er det Udmærkede, den forstaaer sig ikke i, selv negativt at anerkjende det, men den vil have det ned, have det Udmærkede forkleinet, saa det virkeligen ikke mere er det Udmærkede; og Misundelsen retter sig mod det Udmærkede, som er, og mod det, som vil komme.

Den sig etablerende Misundelse er Nivelleringen, og medens en lidenskabelig Tid fremskynder, hæver og styrker, ophøier og nedtrykker, gjør en reflekteret lidenskabsløs Tid det Modsatte, den qvæler og forhindrer, den nivellerer. Et nivellere er en stille mathematisk abstrakt Beskjæftigelse, der undgaaer al Ophævelse. Medens den opblussende flygtige Begeistring mismodigt kunde vuske om det saa var en Ulykke, blot for at fornemme Tilværelsens Kræfter, er dens Afsløsning Apathien ikke tjent med nogen Forstyrrelse, saa lidet som den nivellerende Ingenieur er det. Et Dyr i sit Maximum som en Vulkan's Udbrud, saa man ikke kan høre Ørenlyd: saa er Nivellementet i sit Maximum som en Døds-Stilhed, hvor man kan høre sit eget Aandedrag, en Døds-Stilhed, hvorover Jntet kan hæve sig, men Alt synker afmægtigt ned i den.

I Spidsen for et Dyr kan der staae en enkelt Mand, men i Spidsen for Nivelleringen kan ingen enkelt Mand staae, thi saa vilde han jo blive Herskeren og være undgaaet Nivelleringen. Det enkelte Individ kan i sin lille Kred's være medvirkende i Nivelleringen, men denne er en abstrakt Magt, og Nivelleringen er Abstraktionens Seier over Individerne. Nivelleringen er i den moderne Tid Reflexionens Tilsvarende til Skjebnen i

Oldtiden. Oldtiden er dialektisk i Retning af Fremragenhed (den enkelte Store — og saa Mængden, een Fri — og saa Trælle); Christendommen er indtil videre dialektisk i Retning af Repræsentation (Fleertallet anstuer sig selv i den Repræsenterende, frigjøres ved Bevidstheden om at det er dem, han repræsenterer, i en Art Selvbevidsthed); Nutiden er dialektisk i Retning af Ligeligheden, og dennes, i Forfeilethed meest consequente Gjennemførelse er Nivellémentet, som den negative Eenhed af Individernes negative Gjenfidsighed.

Enhver vil let see, at Nivelleringen har sin dybe Betydning i Generationskategoriens Overmagt over Individualitetskategorien. Medens i Oldtiden Individernes Mængde ligesom var til for at bestemme Prisen paa, hvor meget det udmærkede Individ var værd, saa er Myntfoden nu saaledes forandret, at der ligeligt gaaer omtrent saa og saa mange Mennesker paa eet Individ, saa det blot gjælder om at sikke sig det behørigte Antal — saa har man Betydning. Den Enkelte i Mængden betydede i Oldtiden slet Intet, den Udmærkede betydede alle disse; Nutiden tenderer til den mathematiske Ligelighed, at der saa omtrent ligeligt gennem alle Stænder gaaer saa og saa Mange paa eet Individ. Den Udmærkede turde tillade sig Alt, de Enkelte i Mængden slet Intet; nu forstaaer man, at der gaaer saa og saa mange paa eet Individ, og ganske consequent tæller man sig sammen (man kalder det jo rigtignok at forene sig, men det er et Galanteri) i Forhold til det Ubetydeligste. Blot om at realisere et Indfald tæller man sig nogle Stykker sammen, og saa gjør man det o: saa tør man gjøre det. Deraf kommer det tilfids, at selv en fortrinligere Begavet dog ikke kan frigjøre sig fra Reflexionen, fordi han snart i det Ubetydeligste bliver sig bevidst som en Brøks-Deel, og gaaer Glip af Religionsitetens uendelige Frigjørelse. Selv om en Forening af Flere havde Mod til at gaae Døden imøde: det vilde i vor Tid derfor ikke være sagt, at hver Enkelt havde Mod dertil, thi Det, den Enkelte frygtede mere end Døden, var Reflexionens Dom over ham, Reflexionens Indsigelse mod ham, at han som Enkelt

vilde vove Noget. Den Enkelte tilhører ikke Gud, ikke sig selv, ikke den Elskede, ikke sin Kunst, ikke sin Videnskab, nei, som en Borneed tilhører et Gods, saaledes bliver den Enkelte sig bevidst i eet og alt at tilhøre en Abstraktion, som Reflexionen ordner ham ind under. Om en Forening af Flere i vor Tid kunde beslutte sig til, hver især, at give hele sin Formue til et eller andet velgjørende Siemed: deraf fulgte ikke, at den Enkelte kunde beslutte sig dertil, og atter ikke fordi han var tvivlraadig med Hensyn til Afkaldet paa sin Formue, men fordi han frygtede Reflexions-Dommen meget mere end Armoden. Om Ti kunde blive enige om at vedstaae Elskovs fulde ubeskaarne Gyldighed, eller Begeistringens ved ingen lammende Hensyn uindskrænkede Berettigelse, deraf fulgte ikke, at hver af de Ti var istand dertil, thi høiere endnu end Elskovens Salighed og end Begeistringens Viduen med deres Aand vilde de dog tvetydigt elske Reflexions-Dommen — derfor maatte de være Ti om det, som det er en Modsigelse at være mere end Een om. Socialitetens forgudede positive Princip i vor Tid er netop det Fortærende, det Demoraliserende, der i en Reflexions Trældom gjør selv Dyderne til vitia splendida. Og hvoraaf kan dette komme, uden deraf, at den religiøse Individualitets Udførelse for Gud i Evidensens Ansvar forbigaaes. Naar Forsærdelsen her begynder, søger man Trost i Compagnie, og saa fanger Reflexionen Individualitet for hele Livet. Og De, der end ikke fornam Begyndelsen af denne Krise, de gaar uden videre ind under Reflexions-Forholdet.

Nivellementet er ikke en Enkelts Handling, men et Reflexions-Spil i en abstrakt Magts Haand. Ligesom man beregner Diagonalen i Kræfternes Parallelogram, saaledes kan man beregne Loven for Nivellementet. Thi den Enkelte, der nivellerer Nogle, tages selv igjen med, og saa fremdeles. Medens derfor den Enkelte egoistisk synes at vide, hvad han gjør, maa man sige om dem Alle, de vide ikke hvad de gjøre, thi ligesom der i Begeistringens Samdrægtighed kommer et Mere ud, som ikke er de Enkeltes, saa kommer ogsaa her et Mere ud. Man maner

en Dæmon op, som ingen Enkelt kan magte; og medens den Enkelte i Nivellerings-Vystens korte Dieblik selvist nyder Abstraktionen, saa underskriver han tillige sin egen Undergang. Den Begeistredes Fremtrængen kan ende med Undergang, men den Nivellerendes Seier er eo ipso hans Undergang. Nivelleringsens Skepsis kan ingen Tid standse, Tiden, Nutiden altsaa heller ikke, thi i det Dieblik, den vil standse den, vil den atter udvikle Loven. Den kan kun standses ved, at Individet i individuel Udførelse vinder Religionsitetens Uforsærdethed. Jeg saae engang et Slagsmaal, hvor tre Mennesker paa en skammelig Maade mishandlede en fjerde. Høben stod og betragtede det med Harm; Uvilliens mumlende Udtryk begynder at give Fart til Handling: da samler et Par Stykker af Mængden sig, tager fat paa den ene af Angriberne, og kaster ham til Jorden o. s. v. Altsaa Hævnerne udviklede den samme Lov som Angriberne. Hvis det tor tillades mig at anbringe min ringe Person med, saa skal jeg fortælle Historien ud. Jeg traadte til og søgte dialektisk at forklare en af Hævnerne det Inconsequente i deres Udfærd, men det lod til at være ham aldeles umuligt at indlade sig paa Sligt, han sagde blot gjentagende: „Det har han ærligt fortjent, at en saadan Slyngel skal være Tre om Een.“ Det Comiske ligger nær nok især for Den, der ikke havde seet Begyndelsen og altsaa hørte en Mand sige om en anden: at han (den eenlige) var Tre om Een, og hørte det netop i det Dieblik da det Modsatte var Tilfældet: at de vare Tre om ham. Det Første vilde være comisk ved Modsigelsen i samme Forstand som „da Vægteren sagde til en eenlig Person: vil De være saa god at gaae fra hinanden;“ det Andet vilde være comisk ved Selvmodsigelsen. Hvad jeg derimod forstod var, at det nok var bedst at opgibe Haabet om at ende denne Skepsis, at den ikke skulde fortsættes mod mig.

Ingen enkelt Mand (den Udmærkede i Retning af Fremrægenhed og Skjebnens Dialektik) vil kunne standse Nivelleringsens Abstraktion, thi den er et negativt Hviere, og Heltens Tid er forbi. Ingen Congregation vilde være istand til at standse

Nivelleringens Abstraktion, fordi Congregationen selv er gjennem Reflexionens Sammenhæng i Nivelleringens Tjeneste. End ikke Nationaliteternes Individualitet vil kunne standse den, thi Nivelleringens Abstraktion reflekterer paa en høiere Negativitet: den rene Menneſtehed. Nivelleringens Abstraktion, denne Menneſte-Slægts Selvandtendelse, foranlediget ved den Friktion, der opſtaaer, naar den individuelle Inderlighedens Udſondring i Religieuſitet udebliver, vil blive ſtaaende ſom man ſiger det om en Paſſat, ſom fortærer Alt, men ved hvilken Individerne, hver iſær, igjen kan opdrages religieuſt, i høieſte Forſtand kan hjælpes til, i Nivelleringens examen rigorosum at vinde Religieuſitetens Væſentlighed i ſig ſelv. For den Yngre, der, hvor faſt han end for ſit Vedkommende hænger ved hvad han beundrer ſom Udmærket, fra Begyndelſen fatter, at Nivelleringen er hvad den ſelviſke Enkelte og den ſelviſke Slægt tænkte til det Onde, men ogſaa hvad for den Enkelte, hver iſær, hvis han ſaa vil det i Oprigtighed med Gud, kan blive Udgangspunktet for det høieſte Liv — for ham vil det være i Sandhed dannende at leve i Nivelleringens Tid. Samtidigheden vil for ham være i høieſte Forſtand religieuſt udviklende og tillige æſthetiſt og intellectuelt uddannende, idet det Comiſke vil gjøre ſig abſolut gjeldende. Thi det høieſte Comiſke er netop, at det enkelte Individ ſkal uden nogen Mellembeſtemmeſe henføres under den uendelige Abſtraktion af den rene Menneſtehed, idet alle Organisationens Individualitets-Concretioner, der ved Relativiteten temperere det Comiſke og styrke ved relativ Pathos, ere fortærede. Men dette er atter Udtrykket for, at Frelſen kun er ved Religieuſitetens Væſentlighed i det enkelte Individ. Og begeiſtrende for ham vil det være, at fatte, at netop Wildfarelſen aabner den Enkelte, hver iſær, hvis han hømødigt vil det, Udgang til det Høieſte. Men Nivelleringen maa blive ſtaaende, den maa til, ligesom Forargelſen maa indkomme i Verden, men vee den, ved hvem den kommer ind.

Det er ofte nok ſagt, at en Reformation ſkal begynde med,

at Enhver reformerer sig selv; men det er ikke saaledes skeet, thi Reformationens Idee har affødt en Helt, der maaskee dyrt nok af Guden har kjøbt sin Bestalling som Helt. Ved da ligesæmt at slutte sig til ham faae Individerne for bedre, ja for godt Kjøb det Dyrekjøbte, men de faae heller ikke det Høieste. Nivelleringens Abstraktion derimod er et Princip, ligesom Østens skarpe Vind, der ikke indlader sig med det enkelte Individ i noget intimere Forhold, men kun i Abstraktions-Forholdet, der er ligeligt for Alle. Ingen Helt lider da for Andre og hjælper Andre, Nivelleringen bliver selv den skarpe Tugtemester, der tager sig af Opdragelsen. Og Den, der lærer Maximum af Opdragelsen og bliver Maximum, han bliver ikke den Udmærkede, Helt, den Fremragende, dette forhindrer Nivelleringen, der er consequent indtil sit Yderste, og han forhindrer det selv, fordi han har fattet Nivelleringens Betydning, nei han bliver kun et væsentligt Menneske i den fyldige Ligeligheds Forstand. Dette er Religionsitetens Idee. Men Opdragelsen er streng, og Udbyttet tilshneladende meget lille; tilshneladende, thi dersom Individet ikke vil lære i Religionsitetens Væsentlighed for Gud at nøies med sig selv, nøies med, istedenfor at herske over Verden, at herske over sig selv, nøies med som Præst at være sin egen Tilhører, som Forfatter sin egen Væser o. s. v., dersom han ikke vil lære at begejstres ved dette som det Høieste, fordi det udtrykker Ligheden for Gud og Ligheden med Alle: saa slipper han ikke ud af Reflexionen, saa oplever han maaskee, i Forhold til sin Begavethed, et skuffende Øieblik, hvor han troer det er ham, der nivellerer, indtil han selv segner under Nivelleringen. Det hjælper ikke at bebude og varsle en Holger Danske eller en Morten Luther, deres Tid er forbi, og det er dog i Grunden Individernes Magelighed, der ønsker en saadan, Endelighedens Utaalmødighed, der vil have billigt paa anden Haand istedenfor det Høieste, der kjøbes dyrt paa første Haand. Det hjælper ikke at stifte Selskab paa Selskab, thi negativt er der sat noget Høiere ind, om den kortsnyede Selskabsmand end ikke kan see det. Individualitets-Principet i sin umiddelbare og

skjønne Formation præfigurerer Generationen ved den Udmærkede, den Fremragende, og lader de underordnede Individualiteter slutte sig grupperende om Repræsentanten. Individualitets-Princippet i sin evige Sandhed bruger Generationens Abstraktion og Ligelighed som Nivellerende og udvikler derved Individet i dets egen Medvirken religiøst til et væsentligt Menneske. Thi saa asmægtig som Nivelleringen er mod det Evige, saa overmægtig er den mod enhver Midlertidighed. Reflexionen er en Slyng, hvori man fanges, men ved Religiositetens begejstrede Spring bliver Forholdet et andet, saa bliver den Slyng, som kaster En i det Eviges Favn. Og Reflexionen er og bliver den meest haardnakkede Creditor i Tilværelsen; listigen har den hidtil kjøbt alle mulige Livs-Anskuelser op, men den væsentlige Religiositets evige Livs-Anskuelse kan den ikke købe, derimod kan den friste med glimrende Blendværk fra alt det Andet, mistroste med Reminiscenter fra alt det Andet. Men ved Springet paa Dybet lærer man at hjælpe sig selv, lærer at elske alle Andre lige saa høit som sig selv, hvad enten man saa anklages for Anmasselse og Stolthed — at man ikke vil lade sig hjælpe, eller for Selviskhed — at man ikke undersøgen vil bedrage Andre ved at hjælpe dem, o: ved at hjælpe dem til at gaae Glip af det Høieste. — Vil Nogen sige, at hvad jeg her har fremsat, veed Enhver og kan Enhver sige, da er dette mit Svar: saa meget desto bedre, jeg ønsker ingen Fremragenhed, jeg har Intet mod, at Enhver veed det, med mindre det, at Enhver veed det og Enhver kan sige det, skulde betyde, at det skal fratages mig og deponeres i det negative Fællesskab. Gaaer jeg blot Lov at beholde det, saa taber det for mig ikke i Værd derved, at Enhver veed det.

I Grunden har den moderne Tid længe tenderet til Nivelleringen gennem mange Ombæltninger, hvilke dog alle ikke vare Nivelleringen, fordi de alle ikke vare abstrakte nok, men havde en Virkelighedens Concretion. Tilnærmelsesviis kan der nivelleres ved, at det Fremragende styrer mod det Fremragende, saa begge svækkes; tilnærmelsesviis kan der nivelleres

derved, at et Fremragende holdes neutraliseret af et andet Fremragende; ved, at Foreningen af det i sig Svagere bliver stærkere end det enkelte Fremragende; tilnærmelsesviis kan der nivelleres ved en enkelt Stand, f. Ex. Geistlighed, Borgerstand, Bondestand, ved Folket selv: men alt dette er dog kun Abstraktionens Nøvelser indenfor Individualitets-Concretioner.

Før at Nivelleringen egentligen skal komme istand, maa der først bringes et Phantom tilveie, dens Aand, en uhyre Abstraktion, et altomfattende Noget som er Intet, et Luftsyn — dette Phantom er Publikum. Kun i en lidenskabsløs, men reflekteret Tid kan dette Phantom udvikle sig ved Hjælp af Pressen, naar denne selv bliver en Abstraktion. I begejstrede Tider, i lidenskabelige tumultuariske Tider, selv naar et Folk vil realisere den ustrugtbare Ørkens Idee at ødelægge og sløjse Alt: der er dog intet Publikum. Der er Partier og der er Concretion. Pressen vil i saadanne Tider antage Concretionens Charakter i Forhold til Udspaltelsen. Men som stillefiddende Professionister især ere udsatte for at udvikle phantastiske Sandsebedrag, saaledes vil en lidenskabsløs, stillefiddende, reflekteret Tid, naar Pressen skal være det eneste, der selv svagt skal holde et Slags Liv i denne Døfighed, udvikle dette Phantom. Publikum er den egentlige Nivellerings-Mester, thi naar der nivelleres tilnærmelsesviis, nivelleres der ved Noget, men Publikum er et uhyre Intet.

Publikum er et Begreb, som slet ikke kan forekomme i Oldtiden, fordi Folket selv en masse in corpore maatte træde op i Handlingens Situation, maatte bære Ansvar for hvad den Enkelte af deres Midte afstedkom, medens igjen den Enkelte personligen som denne Bestemte maatte være tilstede, maatte underkaste sig Diebliffets Standret i Bisald eller Misbilligelse. Først naar intet kraftigt Samliv giver Concretionen Fyldte, vil Pressen danne dette Abstraktum Publikum, der bestaaer af uirkelige Enkelte, som aldrig forenes eller kunne forenes i nogen Situationens eller Organisationens Samtidighed, og som dog fastholdes som et Hele. Publikum er et Corps, talrigere end

alle Folk tilfammen, men dette Corps kan aldrig blive mønstret, ja det kan end ikke saa meget som have en eneste Repræsentant, fordi det selv er en Abstraktion. Og desuagtet bliver Publikum, naar Tiden er lidenskabsløs og reflekteret og udviftende Alt det Concrete, det Hele, som skal omfatte Alle. Men dette Forhold er atter netop Udtrykket for, at den Enkelte er anvist sig selv.

I det virkelige Dieblits og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, der hver ere Noget, er der for den Enkelte det Understøttende. Men Publikums Tilværelse danner ingen Situation og ingen Forsamling. Den Enkelte, der læser, er jo ikke Publikum, og saa læser lidt efter lidt mange Enkelte, maastee alle Enkelte, men der er ingen Samtidighed. Publikum kan bruge Aar og Dag for ligesom at blive samlet, og naar det saa er samlet, er det dog ikke til. Abstraktionen, som Individerne paralogistisk danne, støder ganske rigtigt Individerne fra sig istedenfor at hjælpe dem. Den, der i det virkelige Dieblits og den virkelige Situations Samtidighed med de Virkelige, selv ingen Mening har, antager samme Mening som Majoriteten, eller er han mere stridbar, som Minoriteten. Men Majoriteten og Minoriteten er vel at mærke virkelige Mennesker, og deri ligger det Understøttende i Tilholdet til disse. Publikum derimod er en Abstraktion. At antage samme Mening som disse og disse bestemte Mennesker betyder, at man veed, at disse ville være underkastede samme Farer som En selv, at de ville fare vild med En, hvis Mening er vildfarende o. s. v. Men at antage samme Mening som Publikum er en svigefuld Trøst, thi Publikum er kun til in abstracto. Medens derfor ingen Majoritet nogensinde har været saa sikker paa at beholde Retten og Seiren som Publikum er det, saa er dette kun lidet trøsteligt for den Enkelte, thi Publikum er et Phantom, som ikke tillader nogen personlig Tilnærmelse. Dersom En idag antager Publikums Mening og imorgen bliver udpeben, saa bliver han udpeben af Publikum. En Generation, et Folk, en Folkforsamling, et Samfund, en Mand har dog et Ansvar ved at være Noget, kan

skamme sig ved Ustædighed og Troløshed, men Publikum bliver Publikum. Et Folk, en Forsamling, et Menneske kan forandre sig saaledes, at man maa sige: han er ikke mere den Samme; men Publikum kan blive lige det Modsatte og er dog det Samme — er Publikum. Men netop ved denne Abstraktion og denne abstrakte Optugtelse dannes Individet (forsaavidt det ikke allerede ved sin egen Inderlighed er dannet) dersom det ikke gaaer under, til i Religionsitetens høieste Forstand at noies med sig selv og sit Guds-Forhold, til istedenfor Enigheden med Publikum, der fortærer alle de relative Individualitets-Concretioner, at substituere det at være enig med sig selv, til istedenfor at tælle og tælle, at finde Hvilen i sig selv for Gud. Og Dette vil være det Modernes absolute Forskjel fra Oldtiden: at det Totale ikke er Concretionen, der understøtter, der danner den Enkelte, uden dog at udvikle ham absolut, men er en Abstraktion, der i sin abstrakte Ligelighed frastødende hjælper ham til at dannes absolut — hvis han ikke omkommer. Det Trostesløse i Oldtiden var, at den Udmærkede var, hvad de Andre ikke kunde være, det Begeistrende vil blive, at Den, der religiøst vandt sig selv, kun er hvad Alle kunne være.

Publikum er ikke et Folk, ikke en Generation, ikke en Samtid, ikke en Menighed, ikke et Selskab, ikke disse bestemte Mennesker, thi alt Sigt er kun ved Concretionen det som det er; ja ikke en eneste af dem, der høre til Publikum, har noget væsentligt Engagement; i nogle Timer af Dagen hører han maaskee med til Publikum, nemlig i de Timer, i hvilke han Jngenting er, thi i de Timer, i hvilke han er det Bestemte han er, hører han ikke til Publikum. Dannet af saadanne Genere, af de Enkelte i de Diebliske, hvor de Jngenting ere, er Publikum noget uhyre Noget, det abstrakte Ode og Tomme, som er Alle og Ingen. Men af den samme Grund kan Enhver anmasse sig at have et Publikum, og ligesom den romerske Kirke chimairisk udvidede sig ved at udnævne Biskopper in partibus infidelium: saaledes er Publikum Noget, som Enhver, selv en fuld Matros, der foreviser „en Perspektivkasse“, kan tilegne sig, og den fulde Matros

har dialektisk consequent absolut samme Ret dertil som den meest Udmærkede, absolut Ret til at sætte alle disse mange, mange Nuller foran sit Tættal. Publikum er Alt og Intet, er den farligste af alle Magter og den meest intetfigende; man kan tale til en heel Nation i Publikums Navn, og dog er Publikum mindre end et eneste nok saa ringe virkeligt Menneske. Bestemmelsen Publikum er det Reflexionens Blendværk, der gøglende har gjort Individierne indbildske, fordi Enhver kan anmasse sig dette Uhyre, i Sammenligning med hvilket Virkelighedens Concretioner synes fattige, Publikum er Forstands-Tidens Eventyr, der gjør de Enkelte phantastisk*) til mere end at være Konge over et Folk; men Publikum er atter den grusomme Abstraktion, ved hvilken Individierne skal religiøst opdrages — eller gaae under.

Pressens Abstraktion (thi et Blad, en Avis er ingen statsborgerlig Concretion og kun i abstrakt Forstand et Individuum) i Forening med Tidens Videnskabsløshed og Reflekterethed afføder Abstraktionens Phantom: Publikum, der er den egentlige Rivellerende. Ogsaa dette kan, fraseet dets negative Betydning for Religionsiteten, have sin Betydning. Men jo mindre Idee der er i en Tid, jo mere den afmattet ved en opblusfende Begeistring udhviler sig i Indolents, hvis vi endog vilde tænke os, at Pressen blev svagere og svagere, fordi ingen Begivenhed, ingen Idee griber Tiden: desto lettere vil Rivelleringen blive en fordærvelig Lyst, en Sandsepirring, som et Dieblif kildrer og kun gjør det Onde værre, og Frelsens Vilkaar tungere og Undergangens Sandsynlighed større. Og har man ofte skildret Eneherredømmets Demoralisation, revolutionaire Tidens Forfald, saa er en lidenskabsløs Tidsalders Forfald noget ligesaa fordærveligt, om end formedelft Tvetydigheden mindre paa-faldende. Og at tænke det, kan derfor vel have sin Interesse

*) Selvbigvis har jeg som Forfatter aldrig søgt eller haft noget Publikum, men glad været nøiet med „hitt Enkelte“, hvorfor jeg paa Grund af denne Indskrænkethed næsten er bleven til et Ordsprog.

og sin Betydning. Flere og flere Enkelte ville da i Indolentens Blødgørelse aspirere til at blive Jngenting — for at blive Publikum, dette abstrakte Hele, der er dannet paa den latterlige Maade, at Participanten er Trediemand. Denne dvaskke Mængde, som Intet selv forstaaer og Intet selv vil gjøre, dette Gallerie-Publikum søger nu Tidsfordriv, og hengiver sig da til den Indbildning, at Alt hvad Nogen gjør, skeer, for at det kan faae Noget at snakke om. Dvaskeheden sidder fornemt med Benene overfor, og Enhver, der vil arbejde, Kongen og Embedsmanden og Folkets Lærer og den dygtigere Journalist og Digteren og Kunstneren, Alle blive ligesom spændte for, for at slæbe denne Dvaskehed frem, der fornemt troer, at de andre ere Hestene. Vilde jeg tænke mig dette Publikum som en Person (thi om end og enkelte Bedre momentviis høre til Publikum, de have dog i sig selv en organiserende Concretion, der holder dem fast, selv om de ikke vinde Religionsrådets Højeste) saa vilde jeg nærmest tænke paa en eller anden romersk Keiser, en stor velnæret Figur, der lider af Rædsomhed, og derfor blot onsker Latterens Sandspirring, thi Vittighedens guddommelige Gave er ikke jordisk nok. Saa slendrer da til Afvegling denne Person omkring, mere dvask end ond, men negativ herskesyg. Enhver, der har læst Oldtidens Forfattere, veed, hvor mange Ting en Keiser kunde hitte paa, for at forkorte Tiden. Saa holder da Publikum sig en Hund for Morskabs Skyld. Denne Hund er den literaire Foragtelighed. Viser der sig nu en Bedre, maastee endog en Udmærket, saa hidses Hunden paa, og Morskaben begynder. Den bidste Hund river ham i Kjoleskjøderne, tillader sig alle uvorne Raadheder — indtil Publikum bliver feed deraf og siger: nu kan det være nok. Da har Publikum nivelleret. Den Bedre, den Stærkere er mishandlet, — og Hunden, ja den bliver ved at være en Hund, som Publikum selv foragter. Der nivelleredes altsaa ved et Tredie, Intethedens Publikum nivellerede ved et Tredie, som ved sin Foragtelighed allerede var mere end nivelleret og mindre end Intet. Og Publikum er angerløst, thi det er jo ikke Publikum — det var

jo Hunden; ligesom man siger til Børn: det var Ratten. Og Publikum er angerløst, thi det var jo ingen væsentlig Forkleinelse — det var blot lidt Moerskab. Dersom nemlig Rivelleringens Redskab havde været en udmærket Dydighed, saa havde det indolente Publikum været narret, thi saa var jo Redskabet igjen blevet et Forstyrrende, men naar man holder det Bedre nede ved Foragteligheden og Foragteligheden nede ved den selv: saa er dette Intethedens Duit. Og Publikum vil være angerløst, thi det er jo egentligen ikke dem, som holde Hunden, de abonnere blot; de hidse den heller ikke directe paa, de sløite heller ikke ligefrem af den; i Tilfælde af Søgmaal vilde Publikum sige: Hunden er ikke min, det er en herreløs Hund; og i Tilfælde af, at Hunden blev optagen og sendt ud paa Veterinair-skolen for at slaaes ihjel, kunde Publikum endnu sige: det var virkelig godt, at den slemme Hund blev dræbt, det har vi alle onsket — endogsaa Abonnenterne.

Maafkee er Noget, som tænkende sætter sig ind i et saadant Forhold, tilbøielig til at fæste sin Opmærksomhed paa den Bedre, der leed Mishandlingen, og mene, at der vederføres ham en stor Ulykke. Denne Betragtning kan jeg aldeles ikke billige, thi den, der vil hjælpes til det Høieste, han har netop godt af at gennemgaae Sligt og maatte snarere ønske det, om man end paa hans Vegne kan oprøres. Nei det Forfærdelige er noget Andet, det er Tanken om de mange Menneskeliv, der gaae spildte, eller let gjøre det. Jeg vil end ikke tale om de Fortabte, eller dog indtil Fortabelse Bildede, der for Penge spille Hundens Rolle, men de mange Ubefæstede, Uetsindige, Sandseelige, der i fornem Indolents ikke faae noget dybere Indtryk af Tilværelsen end dette meningsløst grinende, alle de Daarlige, der føres i ny Fristelse, idet de i deres Indskrænkethed endog blive sig selv vigtige ved at have Medlidenhed med de Angrebne, uden at fatte, at ved et saadant Forhold ere de Angrebne altid de Stærkeste, uden at fatte, at her gjelder det med et forfærdeligt og dog ironisk Eftertryk: græder ikke over ham, men græder over Eder selv.

Dette Forhold er Nivelleringens laveste, thi den svarer altid til, hvad Divisor er, for hvem alle gjøres lige: saaledes er det evige Liv ogsaa en Art Nivellering, og dog er det ikke saa, fordi Divisor er det: at være et i religiøs Forstand væsentligt Menneske.

Fra disse dialektiske Kategorie-Bestemmelser og sammes Consequentser, disse være nu i det givne Dieblit faktiske eller ikke, fra det dialektiske Sigte paa Nutiden gaaer jeg nu over til dialektisk at naae de concretere Prædikater, i hvilke den novel-listiske Gjengivelse af Nutiden viser sig i sin Reflex i det Huslige og Omgangs-Livet. Det er Skyggesiden, her kommer til at vise sig, og om end dennes Facticitet ikke lader sig negte, saa er det dog ogsaa vist, at saalidet som Reflexionen selv er det Onde, saa vist maa ogsaa en meget reflekteret Tid have sin Lys-Side, netop fordi megen Reflekterethed betinger en høiere Betydningsfuldhed end umiddelbar Lidenstak; betinger den — naar Begejstringen træder til og fører Reflexions-Kræfterne ind i Afgjørelsen; og fordi megen Reflekterethed giver en større Gjennemsnits-Dygtighed i Forudsætningerne til at handle — naar Religionsitetet træder til i Individet og overtager Forudsætningerne. Reflexionen er ikke det Onde, men Tilstanden i Reflexionen og Stilstanden i Reflexionen er Misligheden og Fordærvelsen, der ved at forvandle Forudsætningerne til Udflugter foranlediger Tilbagegang.

Nutiden er væsentligen den forstandige, den lidenstaksløse, derfor har den hævet Modsigelsens-Grundsætning. Af denne Betragtning lader den Mangfoldighed af Træk sig deducere, som Novellens Forfatter med sin fine Kunst, med sin op-højede Vigevægt saa interesseløst har gjengivet. Thi Forfatterens Mening erfarer man naturligviis intetsteds, han gjengiver blot Reflexen. Overhovedet kan man om en lidenstaksløs men reflekteret Tid i Sammenligning med en lidenstakelig sige: den vinder i Urtensitet, hvad den taber i Intensitet. Men denne Urtensitet kan atter blive Betingelsen for en høiere

Form, naar en tilsvarende Intensitet igjen indtager, hvad der extensivt er disponeret over.

At have Modsigelsens Grundsætning, er i Eksistens Udtrykket for at være i Modsigelse med sig selv. Det skaberiske Almægtige, der ligger i den absolute Disjunktions-Lidenkab, som bringer Individet i den sluttede Enighed med sig selv, forvandles til Forstands-Reflexionens Extensitet: ved at vide og være alt Muligt, at være i Modsigelse med sig selv: slet Intet at være. Modsigelsens Grundsætning styrker Individet i Troskab med sig selv, saa han, ligesom hiint standhaftige Tretal, Socrates saa skjønt taler om, hellere vil udholde Alt end blive til et Tiirtal eller vel endog til et meget stort rundt Tal, saa han hellere vil være Lidet i Troskab med sig selv end Allehaande i Modsigelse med sig selv.

Hvad er det at snakke? Det er Ophævelsen af den lidenskabelige Disjunktion mellem at tie og tale. Kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen tale, kun Den, der væsentligen kan tie, kan væsentligen handle. Taussheden er Inderligheden. Snakken anticiperer den væsentlige Talen, og Reflexionens Uttring svækker ved Forprang Handlingen. Men Den, der væsentligen kan tale, fordi han kan tie, han vil ikke have det Mangfoldige at tale om, men det Ene, og han vil finde Tid til at tale og til at tie. Snakksomheden vinder extensivt: den faaer alt Muligt at snakke om, og bliver ved i eet væk. Naar i en Tid Individerne ikke i stille Noisomhed, i gemytlig Tilfredshed, i religiøus Inderlighed ere vendte ind ad, men i Reflexions-Forholdet søge ud efter og søge hinanden; naar ingen stor Begivenhed knytter Traad-Enderne i en Katastrophes Samdrægtighed: saa indtræder Snakken. Den store Begivenhed giver den lidenskabelige Tid (thi det Ene svarer da til det Andet) Noget at tale om; alle ville tale om det samme Ene, Digterne kun synge derom, Samtalerne kun gjenhde deraf, de Forbigaaendes Hilsener indeholde Hentydninger til dette Ene. Det er Eet og det Samme. Snakken derimod har ganske anderledes Meget at snakke om. Og naar saa den store Begivenhed

var forbi, naar Taussheden indtraadte, saa var der dog Noget at erindre, Noget at tænke paa, medens man tier, medens en ny Slægt taler om ganske andre Ting. Men Snakken gruer for Tausshedens Dieblik, der vilde gjøre Tomheden aabenbar.

Hvad der viser sig som Loven i Forhold til digterisk Frembringelse, det Samme er ogsaa, i det mindre Forhold, Loven for ethvert Menneskes Liv i Omgang og Dannelse. Enhver, der primitivt oplever Noget, oplever tillige ved Idealiteten Mulighederne af det Samme og Muligheden af det Modsatte. Disse Muligheder er hans digteriske lovlige Eiendom. Hans egen private personlige Virkelighed derimod ikke. Hans Tale, hans Producenteren er saaledes netop baaren af Taussheden. Hans Tales, hans Producenterens ideale Fuldendthed vil correspondere med Taussheden, og Tausshedens absolute Udtryk vil være, at Idealiteten indeholder den qualitative modsatte Mulighed. Saasnart den Producenteren maa praeisgive sin egen Virkelighed, dens Facticitet, saa er han ikke væsentligen productiv; hans Begyndelse vil være hans Ende, og det første Ord allerede være en Forshyndelse mod Idealitetens hellige Undseelse. En saadan digterisk Frembringelse er derfor ogsaa, æsthetisk vurderet, en Art privat Snakksomhed, og er let kjendelig paa, at den ikke har sin Modsatning hos sig i Ligelighed. Thi Idealiteten er Ligelighed mod det Modsatte. Den, der f. Ex. ved at blive ulykkelig blev productiv, hvis han virkelig indviedes ved Idealiteten, han vil med samme Forkjerlighed producere det Ulykkelige som det Ulykkelige. Men Taussheden, hvormed han slutter af mod sin egen personlige Virkelighed, er netop Betingelsen for at vinde Idealiteten, ellers vil han, trods alle Forsigtigheds-Midler med at forlægge Scenen til Africa o. s. v., dog være privat kjendelig i sin eensidige Forkjerlighed. Thi en Forfatter maa jo have sin private Personlighed som enhver Anden, men denne skal være hans *advor*; og som man spærrer Indgangen i et Huus ved at stille to Soldater med forslagne Geværer: saaledes danner Idealitetens Ligelighed ved de qualitative Modsatningers dialektiske Kors den Spærring, der gjør enhver Udgang umulig.

Men hvad der saaledes gjelder i de store Forhold, og der vel viser sig tydeligst, hvorfor det blev fremdraget: det Samme gjelder efter den mindre Maalestok i det Mindre, Tausshed er atter her Betingelsen for den dannede Omgang i Samtalen mellem Mand og Mand. Jo mere et Menneske i Taussheden har Idealitet og Idee, desto mere vil han selv i daglig Omgang være istand til at gjenfælde det daglige Liv og de daglige Menneskers Liv saaledes, at det er, som talede han kun paa Afstand selv om dette og dette bestemte Faktum. Jo mindre Idealitet, jo mere Udvorteshed, desto mere vil Samtalen blive en ubetydelig Opramsen og Refereren af Navne paa Personer, af „ganske tilforladelige“ Privat-Efterretninger om hvad Den og Den med Navns Nævnelser har sagt o. s. v., en snaksom Fortrolighed betræffende hvad man selv vil og ikke vil, hvad man nu agter at præstere, hvad man vilde have sagt ved hiin Leilighed, hvilken Pige man gjør Cour til, hvorfor man dog ikke vil gifte sig o. s. v. Tausshedens Indadvendthed er Betingelsen for den dannede Tale i Omgang, Inderlighedens vrængende Udadvendthed er at snakke, er Udannethed. I Novellen vil man finde ypperlige Exempler paa en saadan Snakken; det er trivielle Ubetydeligheder, men det er altid om bestemte navngivne Personer, hvis trivielle Livsforhold interessere det Rige paa Grund af Navnet. Ligesom Klokke Rink troer, han har talet med Sophie, skjøndt hun ikke har sagt Andet end Nei: saaledes høres der mangen lang Samtale, der seer ud som blev der sagt Noget, ja Meget, fordi der nævnes Navne. Den, der snakker, snakker vel om Noget, som jo Dusket er at faae Noget at snakke om, men dette Noget er ikke i Idealitetens Forstand, thi saa taler man, det er i Trivialitetens faktiske Forstand et Noget, at Hr. Madsen er bleven forlovet og har foræret sin Kjæreste et perstisk Schawl, at Digteren Petersen vil skrive en ny Digt-samling, at Skuespiller Marcusen kom til at udtale et Ord forkeert igaarastes. Sæt Loven kunde overholdes, vi kan jo antage det, sæt altsaa, der kom en Lov ind, som ikke forbød Menneskene at tale, men blot befalede, at Alt hvad der taltes om,

skulde der tales om, som var det skeet for 50 Aar siden: saa var det ude med alle Snakkerne, de vilde fortvile; og derimod vilde det ikke væsentligen kunne forstyrre dem, der væsentligen kunne tale. At en Skuespiller har udtalt et Ord feil, kan væsentligen kun interessere, hvis der i Fortalelsen selv er noget mærkeligt, og saa er det ligegyldigt om det er 50 Aar siden — men Fruen Gusta f. G. vilde fortvile, hun som netop selv den Aften var i Theatret, i Loge med Kommerceraadinde Waller, og det var netop hende, der laac Mærke til det, og til at endog en af Chor-Personalet kom til at lee deraf o. s. v. Det vilde jo rigtignok være Synd og en Grusomhed mod alle disse snakfomme Menneſker, der jo dog ogsaa skal leve, men derfor er Loven jo kun et Posito.

Bed denne Snakken hæves nu Distinktionen mellem det Private og Offentlige i en privat-offentlig Snakfomhed, der omtrent svarer til hvad Publikum er. Thi Publikum er det Offentlige, der interesserer sig for det allermeest Private. Hvad Ingen vilde vove at foredrage en Forsamling, hvad Ingen kunde tale om, hvad neppe de Snakkende ret ville vedgaae, at de have snakket om, det kan godt skrives for Publikum og vides i Qvalitet af Publikum.

Hvad er Formløshed? Det er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem Form og Indhold, der derfor vel, til Forskjel fra Galskab og Dumhed, kan have Sandhed til Indhold, men det Sande, den indeholder, kan aldrig være væsentligt sandt. Extensivt vil den kunne udbrede sig altomfattende eller altantastende, i Modſætning til det væsentlige Indhold, der intensivt i Selvfordybelsen har sin Bestemtheds, om man saa vil, fattige Begrændsning.

Formløshedens Almindelighed i en lidenskabsløs men reflekteret Tid udtrykker sig forøvrigt, foruden ved den leslende Dmgang mellem det Forskjelligste med det Forskjelligste, ved sin Modſætning: en overveiede Gang og Lyſt til at handle „for Principets Skyld.“ Principium er, som Ordet siger, det Første o: det Substantielle, Ideen i Følelsens, Begeistringens

naabnede Form, der ved sin indre Drift fremsthynder Individet. Dette mangler den Videnskabsløse; for ham bliver Principet et Udvortes, for hvis Skyld han gjør baade det Gne og det Andet og det Modfatte. Den Videnskabsløses Liv er ikke et sig aabenbarende og udfoldende Princip, tvertimod er hans indre Liv et gesvindt Noget, der ideligen er paa Farten og jager efter at gjøre Noget „for Principets Skyld“. Principet i denne Forstand bliver et uhyre Noget, et Abstraktum ligesom Publikum. Og medens Publikum er saadan noget uhyre Noget, at selv alle Nationer opstillede paa eengang og selv alle Sjæle i Evigheden ikke ere saa talrige som Publikum, og dog enhver selv den fulde Matros har Publikum, saa er det ogsaa saaledes med Principet. Det er noget uhyre Noget, som selv det ubetydeligste Menneske øger til den ubetydeligste Handling, og bliver sig selv uendelig vigtig. Et stikkeligt, ubetydeligt Menneske bliver pludseligen en Heros „for Principets Skyld“, og Forholdet frembringer i Grunden en lige saa latterlig Virkning, som hvis en Mand, eller hvis det blev Mode, Enhver gik med en Kaffet, hvis Skygge var 30 Alen lang. Dersom en Mand „for Principets Skyld“ vilde lade sye en lille Knap for Brystlommen i sin Frakke: saa vilde denne ubetydelige og ret henfigtmæssige Forsigtighedsregel pludseligen faae en uhyre Betydning — det var ikke usandsynligt, at der blev stiftet et Selskab i den Anledning.

Netop Dette: „for Principets Skyld“ hæver igjen et Decorums lidenskabelige Disjunktion; thi Decorum ligger, som viist blev, i Umiddelbarheden (den første eller den vundne), i Følelsen, i Begejstringens indre Drift og indre Consequents med sig selv. For Principets Skyld kan man gjøre Alt og det bliver i Grunden ligegyldigt, ligesom Ens Existentis bliver ubetydelig, selv om man for Principets Skyld understøtter Alt, hvad der kaldes Tidens Fordring, selv om man derved, ved at være Statist, bliver lige saa bekendt i denne Oualitet af Træger der offentlichen Meinung, som hine Personer i Virkeasjen, der komme frem og bukke med Tallerkenen. For Principets Skyld

kan man gjøre Alt, deeltage i Alt og selv være et umenneskeligt Ubestemt. En Mand kan for Principets Skyld interessere sig i, at et Bordel anlægges (der er jo anstillet mange statsborgerlige Betragtninger af Sundheds-Politiet desangaaende); og den samme Mand kan for Principets Skyld interessere sig for en ny Psalmebog, der skal være Tidens Fordring. Og saa uretfærdigt som det vilde være af det Første at slutte, at Manden var udsvævende, saa overilet vilde det maaskee være af det Sidste at slutte, at han vilde læse eller synge i Psalmebogen. Paa den Maade bliver Alt tilladeligt for Principets Skyld, og ligesom Politiet „paa Embeds-Vegne“ kommer mange Steder, hvor ingen Anden kommer, og ligesom man med Hensyn til Politi-Embedsmændenes Person Intet er berettiget til at slutte af deres Tilstedeværelse, saaledes kan man gjøre Alt for Principets Skyld, og undgaae ethvert personligt Ansvar. Man nedriver det, man selv beundrer, „for Principets Skyld“*), hvilket er Konjens; thi det Fødende, det Skabende er altid latent polemisk, fordi det skal have Plads, men det Redrivende er jo Intet, og et Redrivnings-Princip er Tomhed, hvad skal det saa med Plads? Undseelsen eller Fortrydelsen eller Ansvaret kan imidlertid vanskelige faae fat paa en saadan Udfærd; thi det var jo for Principets Skyld.

Hvad er Overfladiskhed, og denne Lyst: „Repræsentations-Lysten“? Overfladiskhed er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem Skjulthed og Aabenbarelse, den er en Aabenbarelse af Tomhed, der dog extensivt vinder Gogleriets stoffende Fordeel over den væsentlige Aabenbarelse, der har Fordybelens eensartede Væsentlighed, medens Overfladiskhed har det mangehaande eller allehaande Skin. Og Repræsentations-Lysten er Reflexions-Indbildningens Selvforgabelse. Inderlighedens Skjulthed faaer ikke Tid til at sætte et Væsentligt af, der kan worde en Aabenbarelse, men plumres længe for Tiden,

*) Dette Exempel omtales netop i Novellen, hvor den ene af de Samtalende kalder en saadan Udfærd: Falsk i Mit og Dit.

og til Bederlag trækker den selvifke Reflexion Alles Dine om muligt hen paa dette mangfoldige Skin, som Frue Commerce-raadinde Waller gjør det.

Hvad er Leslerie? Det er den ophævede lidenskabelige Distinktion mellem væsentligen at elske, og væsentligen at være udsvævende. Hverken den væsentlige Elsker eller den væsentlige Udsvævende forskylder Lesleriet, der gantes med Muligheden. Lesleriet er derfor en Indulgents i at turde tangere det Onde, og et Afslad fra at realisere det Gode. Det at handle for Principets Skyld er saaledes ogsaa Leslerie, fordi det forvansker den sædelige Handlen til en Abstraktion. Men extensivt har Lesleriet Fordelen, thi der kan lesles med alt Muligt, og væsentligen ian kun een Pige elstes, og erotisk rigtigt forstaaet (selv om Dysten i Forvildelsens Tid forblinder den Flygtige) er al Abderen en Subtraheren, jo flere En føier til jo mere trækker han fra.

Hvad er det at raisonere? Det er den ophævede lidenskabelige Disjunktion mellem Subjektivitet og Objektivitet. Som abstrakt Tænkning er Raisonnementet ikke dialektisk dybt nok, som Mening og Overbeviisning er det uden Individualitets-Tuldblodighed. Men extensivt gaaer den Raisonnerende af med Skin-Fordelen; thi en Tænter kan omfatte sin Videnskab, en Mand kan have en Mening om hvad der hører til et bestemt Fag, kan have en Overbeviisning i Kraft af en bestemt Livs-Utskuelse, men den Raisonnerende raisonnerer om alt Muligt.

Anonymitet har i vor Tid en langt prægnantere Betydning end man maaskee tænker paa, den har næsten epigrammatisk Betydning. Man ikke blot skriver anonymt, men man skriver anonymt med Navn under, ja man taler anonymt. Som en Forfatter concentrerer hele sin Sjel i Stilen, saaledes concentrerer et Menneske væsentligen sin Personlighed i Talem, dog maa dette forstaaes med den indskrænkende Undtagelse, som Claudius i et lignende Forhold minder om, idet han siger, at naar man besværges en Bog, saa kommer Manden ud — med mindre der ingen Mand er. Nuomstunder kan man virkelig tale med Mennesker, og man maa sige, at deres Uttringer ere

overmaade forstandige, medens Samtalen dog gjør det Indtryk, som talte man med en Anonym. Det samme Menneske kan sige det meest Modfatte, kan roligt yttre, hvad der i hans Mund er den bittreste Satire over hans egen Eksistens, Yttringen selv er meget forstandig, lod sig godt høre paa en Generalforsamling, for at komme med i en Discussion, ved hvilken der fabrikeres Noget, ligesom der paa Fabrikken bliver Papiir af Klude. Men alle disse mange Yttringer udgjøre dog ikke tilfammen en personlig-menneskelig Tale, saaledes som denne kan føres selv af den Enfoldigste, der kun kan tale om meget Lidt, men dog taler. Frue Commerceraadinde Wallers Yttring om det Dæmoniske er meget sand, og dog gjør hun i Yttringens Dieblik netop det Indtryk paa En, som var hun en Anonym, et Positiv, en Spilledaase. Yttringerne blive saa objektive, Yttringernes Omfang saa Alt omfattende, at det tilfids bliver aldeles tilfældigt, hvem der siger det, et Forhold, der i Henseende til det at tale menneskeligt aldeles svarer til at handle for Principets Skyld. Og ligesom Publikum er en reen Abstraktion, saa bliver tilfids den menneskelige Tale det ogsaa, der bliver Ingen mere som taler, men en objektiv Reflexion afsætter efterhaanden et atmosfærisk Noget, en Abstraktions-Byden, der vil gjøre den menneskelige Tale overflødig, ligesom Maskinerne gjøre Arbejderne overflødig. I Tydskland har man endog Haandbøger for Elskende, saa ender det vel med, at et elskende Par kan sidde og tale anonymt med hinanden. I Alt har man Haandbøger, og Dannelsen i Almindelighed bestaaer snart i at være perfectioneret i et større eller mindre Indbegreb af saadanne Haandbøgers Betragtninger, og man excellerer i Forhold til sin Færdighed i at tage det Enkelte frem, ligesom Sætteren tager Lettere frem.

Saaledes er Nutiden væsentlig forstandig, den er maaskee i Gjennemsnit vidende som ingen Generation før har været det, men den er lidenskabsløs*). Enhver veed Meget, vi vide

*) Selv Arnold f. Eg. er saaledes langt fra at være indskrænket: han er tvertimod forstandig, men som en Ordesløs kan være det, der Intet har, som

Alle, hvilken Veie der skal gaaes og de mange Veie der kan gaaes, men Jngen vil gaae. Overbandt endeligen En Reflexionen i sig selv og kom til at handle, saa vilde i samme Dieblig tusinde Reflexioner udenfra danne ham en Modstand, thi kun Forslag til yderligere Overveielse modtages med opblusjende Begeistring, Handling med Indolents. Nogle vilde i fornem Selvtilfredshed finde de Handlendes Begeistring latterlig, Andre vilde blive misundelige, fordi det var ham, der gjorde Begyndelsen, da de jo dog lige saa godt som han vidste, hvad der skulde gøres — men dog ikke havde gjort det. Andre vilde benytte den Omstændighed, at der dog var En, der havde handlet, til at faae affat en Mængde kritiske Betragtninger, afhændet et Lager af Raisonnements om, hvor langt forstandigere der kunde være handlet; Andre vilde faae travlt med at gjette Udfaldet, og med om muligt at influere lidt paa Foretagendet i Retning af deres Hypothese. Man fortæller om to engelske Lords, der kom ridende, at de mødte en forulykket Rytter, som var ifærd med at falde af Hesten, der styrtede afsted i Spring, medens Rytteren skreeg om Hjælp. Den ene Lord kastede et Blik til den anden og sagde: „Hundrede Guineer, han falder af;“ „antaget,“ svarede den anden. Derpaa satte de deres Væddeløbere i Carriere og ilede forud for at faae Bommene opluffede og alle Hindringer ryddede af Veien. Saaledes vilde Nutidens Forstandighed kun med mindre Millionair-Spleen-Heroisme være en Personifikation, der nysgjerrig, kritisk og verdensklog i Maximum vilde have Lidenskab til at indgaae et Væddemaal. Livets eksistentielle Opgaver have tabt Virkelighedens Interesse, ingen Illusion omspreder Inderlighedens guddommelige Bægt, der modner til Afgjørelser; den Ene er nysgjerrig efter den Anden, alle vente ubesluttede og forfarne i Udflugter paa, at der skal komme En, der vil Noget — for saa at parere paa hans Haand.

beskæftiger ham absolut, og derfor af Nødsomhed vittig, og uforskammet i Fortvibelse over ikke at kunne være vittig, og selvtilfreds i Fortvibelse over ikke at kunne imponere ved Uforskamthed.

Og da der nu i vor Tid, hvor der gjøres saa lidt, gjøres saa overordentligt Meget i Prophetier, Apokalypser, Fingerpeeg, Indblik i Fremtiden: saa gaaer det vel ikke an Andet end at være med, om jeg dog har den Ugenerethedens Fordeel fremfor de Manges byrdefulde Ansvar med at prophetere og varsle, at jeg kan være sikker paa, at Ingen saaer det Indfald at troe det. Min Fordring er det derfor heller ikke, at Noget skulde endog blot sætte et Kryds i Almanaken, eller uleilige sig med at lægge Mærke til, om det gaaer i Opfyldelse; thi gaaer det i Opfyldelse, saa vil han saae Andet at tænke paa end min Tilfældighed, og skeer det ikke, nu ja, saa bliver jeg dog en Prophet i moderne Forstand, thi en Prophet i moderne Forstand er En, der forudsiger Noget, videre ikke. Og det forstaaer sig, mere kan en Prophet i en vis Forstand heller ikke gjøre. Styrelsen var det jo, der svøiede Opfyldelsen til de ældre Propheters Udsagn, vi moderne Propheter kunde maaskee i Mangel af Styrelsens Tilsvøiede med Thales tilføie: hvad vi forudsige, det vil enten skee eller det vil ikke skee, thi ogsaa os har Guden forundt Prophetiens Gave.

Det er da saa langt som muligt fra, at Socialitetens, Menighedens Idee vil blive Tidens Frelse, at den tvertimod er den Skepsis, der maa til, for at Individualitets-Udviklingen ret kan gaae for sig, idet hvert Individ enten fortabes eller, oplyst ved Abstraktionen, religiøst vinder sig selv. Associations-Principet (der i det Høieste kan have sin Gyldighed i Forhold til de materielle Interesser) er i vor Tid ikke affirmativt men negativt, er en Udflugt, en Udspredelse, et Sandsebedrag, hvis Dialektik er: idet det styrker Individerne enerhverer det dem, det styrker ved det Numeriske ved Sammenholdet, men dette er, ethist, en Svækkelse. Først naar det enkelte Individ i sig selv har vundet ethist Holdning trods hele Verden, først da kan der være Tale om i Sandhed at forene sig, ellers bliver Foreningen af de, hver i sig, Svage noget lige saa uskønt og fordærveligt, som at Børn gifte sig. Fordum havde Herskeren, den Udmærkede, de Fremragende hver en Mening, de Andre

havde den Sluttethed og Afgjorthed, at de ikke turde eller ikke kunde have en Mening; nu kan Enhver have en Mening, men de maae slaae sig numerisk sammen om at have den. 25 Underkrifter paa det Taabeligste er en Mening; det eminenteste Hoveds grundigst gjennemtænkte Mening er et Paradox. Den offentlige Mening er et uorganisk Noget, en Abstraktion. Men naar Contexten er bleven meningsløs, saa hjælper det ikke med store Overskuelser, saa gjør man bedst i at tage Talens enkelte Dele frem; naar Munden slaaer Sladder, saa hjælper det ikke at ville holde et sammenhængende Foredrag, men man gjør bedst i at tage hvert Ord for sig — og saaledes ogsaa med Individernes Forhold.

Omforandringen vil da ogsaa være denne. Medens i de ældre Formationer (af Forholdet mellem Generation og Individ) Underofficererne, Officererne, Compagnicheferne, Generalerne, Helten (o: de Udmærkede, de Fremragende efter deres forskjellige Grad, Lederne) vare kjendelige, og hver (i Forhold til sin Myndighed) med sit lille Detachment malerisk og organisk ordnede sig ind under det Hele, selv understøttet af og understøttende det Hele: saa vil nu de Udmærkede, Lederne (efter deres respective Grad) være uden Myndighed, netop fordi de guddommelige have forstaaet Rivellingens diaboliske Princip, de ville være ukjendelige, som Politiet er civilt, og bære deres respective Distinktion skjult, og kun understøtte negativt o: frastødende, medens Abstraktionens uendelige Ligelighed dommer hvert Individ, examinerer det i dets Isolation. Denne Formation er lige den dialektiske Mod sætning til Propheter og Dommere; og som disses Fare var, ikke at blive respekteret i Forhold til deres respective Myndighed, saa er de Ukjendeliges Fare, at blive kjendte, at blive forlokkede til at faae Anseelse og Betydning som Auctoritet, hvorved de vilde standse den høieste Udvikling. De ere nemlig ukjendelige, eller ligesom geheime Agenter ikke i Følge af en privat Instrug fra Guddommen, thi dette er jo netop Propheternes, Dommernes Forhold, men de ere ukjendelige (uden Myndighed) i Følge af selv at

have fattet det Almene i Ligeligheden for Gud, og i Følge af at de hvert Dieblif fatte dette i Ansaret, hvilket forhindrer dem fra i Distraction at forskyde Form-Realisationens Inconsequents i Forhold til Anstueliens Consequents. Denne Formation er den dialektiske Modsatning til den organiserende, der gjør Generationen, præformeret i de Udmærkede, til Understøttende for Individierne, da den nu som en Abstraktion, understøttet negativt af de Ukjendelige, vender sig polemisk mod Individierne — for at frelse Hver især religiøst.

Og naar saa Generationen, der jo selv har villet nivellere, har villet emanciperes, og revoltare, har villet sløise Myndigheden og derved selv, i Asociationens Skepsis, har afstedkommet Abstraktionens trøstesløse Skovbrand, naar Generationen ved Nivelleringen gennem Asociationens Skepsis har faaet Individualiteterne bort og alle de organiske Concretioner, faaet Menneſteheden isteden og Talsforholdenes Ligelighed mellem Mand og Mand; naar Generationen saa et Dieblif har forløst sig ved den abstrakte Uendeligheds vide Udsigt, som ingen Fremrægenhed, end ikke den mindste, begrænsende forstyrrer, men der kun er „idel Luft og Hav“: saa begynder Arbejdet, da Individierne skulle hjælpe sig selv, hver især. Thi det skal ikke være som fordem, at Individierne, naar det begyndte at svimle lidt for deres Dine, saae hen til den nærmest staaende Udmærkede, for at orientere sig. Det er nu forbi; de skulle enten fortæbes i den abstrakte Uendeligheds Swimmel, eller frelses uendeligt i Religionens Væsentlighed. Mange Mange ville maaskee strige i Fortvivlelsen, men det skal ikke hjælpe, nu er det for sildig. Er Myndigheden og Magten fordem bleven misbrugt i Verden, og har den bragt en Revolutions-Nemesis over sig, saa var det jo Usmagten og Svagheden, der selv vilde staae paa egne Been, og derfor nu bragte denne Nemesis over sig. Og ingen af de Ukjendelige tør understaae sig at hjælpe ligefrem, at yttre sig ligefrem, at lære ligefrem, i Spidsen for Mængden at gaae i Afgjørelsen (istedenfor negativt understøttende at hjælpe Individet ud i Afgjørelsen, hvor han

selv er); dette vilde være hans Afssked, fordi han vilde juske i menneskelig Medlidenheds fortsnyede Opfindsomhed istedenfor at lystre Guddommens Ordre, den brede, men dog saa naaderige Guddom, thi Udviklingen er dog et Fremskridt, fordi alle de Individider, som frelses, vinde Religionsitetens specifikke Bægtfyldte, vinde dens Væsentlighed paa første Haand fra Gud. Da vil det hedde: „see Alt er beredt, see Abstraktionens Grusomhed gjør Endeligheden aabenbar i sin Skuffelse som saadan, see det Uendeliges Afgrund aabner sig, see Rivelleringsens skarpe Lee lader Alle, hver især, springe over Klingen — see Guden venter! Saa spring da til i Guddommens Favn.“ Men om det var den meest Betroede af de Ukjendelige og om det var den Qvinde, der havde baaret ham under sit Hjerte, og om det var den Pige, han glad offrede Livet for, han skal ikke turde og ikke kunne hjælpe dem, de maae selv gjøre Springet, og Guddommens uendelige Kjerlighed skal ikke blive dem et Forhold paa anden Haand. Og dog skulle de Ukjendelige (i Forhold til deres respektive Grad) have dobbelt Arbeide i Sammenligning med de Udmærkede (af samme Grad) i en ældre Formation; thi de Ukjendelige maae bestandigt arbeide — og tillige arbeide for at skjule det.

Men Rivelleringsens trostesløse Abstraktion vil bestandigt fortsættes ved sine Tjenere, for at forhindre, at det dog ikke skal ende med, at en ældre Formation kommer frem igjen. Disse Rivelleringsens Tjenere ere den onde Magts Tjenere, thi Rivelleringen selv er ikke af Guddommen, og ethvert godt Menneſke vil have Øieblikke, hvor han kunde græde over dens Trostesløshed, men Guddommen tillader det, og vil med Indviderne o: med Hver især bringe det Høieste ud. Rivelleringsens Tjenere ere kjendte af de Ukjendelige, men Magt eller Myn- dighed mod dem tør de Ukjendelige ikke bruge, thi da gaaer Udviklingen tilbage, fordi det i samme Øieblif vilde være aabenbart for en Trediemand, at den Ukjendelige var en Auctoritet, og saa var jo denne Trediemand forhindret i det Høieste. Kun ved en lidende Handling vil den Ukjendelige turde fremhjælpe

Nivelleringen, og ved den samme lidende Handling dømme Retsfædet. Han tør ikke overvinde Nivelleringen ligesom, dette vilde være hans Afstød, da det var at handle i Retning af Auctoritet, men han vil overvinde den lidende, og derved atter udtrykke Loven for sin Eksistens, som ikke er at herske, styre, lede, men lidende at tjene, at hjælpe indirecte. De, der ikke have gjort Springet, ville forstaae den Ukjendeliges lidende Handling som hans Nederlag, og de, der have gjort Springet, ville have en Forestilling om, at det var hans Seier, men de ville ingen Bished have, thi Bisheden kunde de kun faae ved ham, og giver han et eneste Menneske den ligesom: saa betyder det hans Afstød, fordi han blev Guddommen utro og vilde spille Auctoritet, fordi han ikke lystrende Guddommen lærte at elske Menneskene uendeligt ved at tvinge sig selv, ikke svigefuldt ved herskende at tvinge dem, selv om de bade derom.

Dog jeg afbryder. Dette kan naturligviis kun interessere som en Narrestreg, thi er det saa, at ethvert Menneske skal arbejde paa sin egen Frelse: saa vil det at prophetere om Verdens Fremtid i det Høieste være taaleligt og tilladeligt som et Recreations-Middel, en Spøg, ligesom det at spille Regler, eller at slaae Ratten af Tønden.

Min Tanke, som intet Dieblit har glemt Novellen, vender slutteligen med Tak tilbage til den. Den leverede Kritik er hvad jeg har lært af Forfatterens Novelle, saaledes forstaaet, at hvis der i min Fremstilling er noget Umodent og Usandt, Daarligt, da er dette min egen Opfindelse. Enhver derfor, der finder det Usande, han holde sig til mig, men Enhver, der finder Sandhed i det Fremsatte, finder sin Anskuelse bestyrket eller berigtiget derved, han henvises til Læreren — Forfatteren af Novellen.

Der har saa lidet i Kritiken som i Novellen været Tale om at dømme eller bedømme Tidsalderne, men kun om at gjengive. Forordet til Novellen minder udtrykkelig om, at begge kunne

være lige berettigede, og Novellen ender jo med Haabet for Nutiden udtalt af Nutiden, der, som sagt, vistnok i Gjennemsnit er langt mere forstandig og vidende og reflexionsudviklet end Revolutions-Tiden, og som, naar Kraften kommer, ogsaa vil handle langt intensivere i Forhold til den disponible Gytnisitet. Thi ekstensivt vil vel Nutiden have Fortrinnet, men ikke intensivt, hvorfor det jo ogsaa i Nutiden forholder sig som i Novellen, at de udmærkede Mænd, vi have, tilhøre en ældre Slægt*), medens der blandt de Yngre viser sig en almindeligere Dygtighed, men ingen Fremrægenhed. Naar Kraften og Begejstringen bemægtiger sig Individierne, vil det maaskee ogsaa vise sig, at Nutiden egentligen staaer eller har staaet sig selv i Lyset. Ligesom nemlig en Dvinde ved at tage altfor megen Stads paa, ikke opnaaer at være pyntet, da dertil fordres den smagfulde Proportion: saaledes synes Nutiden at have ligesom maaiet sig for meget ud med Reflexionens Mangfoldige, til at den harmoniske Ligevægt kan indtræde. Men bestandigt maa det dog erindres, at Reflexionen ikke selv eller i sig selv er noget Fordærveligt, at tværtimod dens Gjennemarbejdelse er Betingelsen for at handle intensivere. Den begejstrede Handlings Forhold ere jo disse: først kommer den umiddelbare Begejstring, saa følger Klogskabens Tid, der, fordi den umiddelbare Begejstring Intet beregner, ved Beregningens Sindrigheid antager Skin af at være et Hviere; og saa følger endeligen den høieste og den intensiveste Begejstring, der er efter Klogskaben, og som derfor indseer hvad det Klogeste er, men foragter at gjøre det og netop derved vinder Intensiteten i Uendelighedens Begejstring. Denne intensiveste Begejstring vil indtil videre blive aldeles misforstaaet, og Spørgsmaalet er, om den nogen- sinde kan blive populair: om Klogskaben i den Grad vil være at forudsætte blandt Gjennemsnittet af Mennesker, at den i

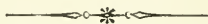
*) Maaskee tillæbes det mig i en Note at hentyde til en tidligere Uttring om den ældre Generation: „at den endnu staaer umisfjendelig beegnet i en Samling af ikke saa betydningfulde høiærværdige Individualiteter“ cfr. „af en endnu Levendes Papirer“. S. 12.

disſes Dine har tabt Forjførelſens Tryllerie, ſaa de altsaa ikke blot kunde magte den, men i den høieſte Begeiſtring ligeſom ødsle med den, nøiet med den uendelige Begeiſtrings Tilfredsſtillelſe, thi netop fordi det er mod Klogſkab, vil en ſaadan Begeiſtrings Handling aldrig blive ioineſaldende. Socrates var ſaaledes ingen umiddelbar begeiſtret, han var tvertimod klog nok til at indſee, hvad han ſkulde gjøre for at blive friſunden, men han forſmaaede at handle derefter, ligeſom han forſmaaede den tilbudne Tale. Netop derfor har hans Heltedød intet ioineſaldende, ſelv i Døden fortsætter han ſin Ironie ved at ſtille den Opgave for alle Klogtige: om han dog virkelig ſkulde have havt den Klogſkab, ſiden han gjorde det Modſatte. Det er paa dette Punkt, Klogſkaben bliver hængende i den egne og en Omverdens Reflexions-Dom, den frygter, at Handlingen mod Klogſkab ſkal forvekles med Handlingen uden Klogſkab. Den umiddelbare Begeiſtring kjender ikke denne Fare, derfor maa der den høieſte Begeiſtrings impetus til for at trænge igjennem. Og denne høieſte Begeiſtring er ikke rhetoriſk Snik Snak om en høiere og endnu høiere og een allerhøieſte, den er kjendelig paa ſin Kategorie: at den handler mod Forſtanden. Den umiddelbare Godmodighed kjender ſaaledes heller ikke til den Reflexionens Fare, at Godmodighed kunde forvekles med Svagheit, netop derfor maa der, efter Reflexionen, en religiøs impetus til for at gjøre Godmodigheden flot.

Da jeg første Gang læste Novellen igjennem var jeg af den Formening, at det dog maafkee havde været rigtigere af Forfatteren at give den en anden Titel mere i Hverdagshistoriens Aand, fordi Tidſalberens Reflex i Fremſtillingen ikke ret vilde blive mig tydelig. Senere har jeg forviſſet mig om det Modſatte, og havt en baade rigelig og mig ſaa kjær Leilighed til at beundre Forfatterens Eindrigheid. Min Eſtilling kan da ikke blive en travl Critikers, der efter i en Haſt at have bladet lidt i en Bog i et Anfald af Godmodighed griber Pennen for at henlede Andres Opmærksomhed paa Vogen. Jeg har tvertimod oftere ſelv læst den igjennem, og ønsker, at den ærede ube-

kjendte Forfatter vilde betragte denne maaskee uforholdsmæssige Anmeldelse som et Tegn paa min Erkjendtlighed for Nydelsen, jeg har havt ved at læse, og fundet i Overensstemmelse med Mindet om saa mangen tidligere Nydelse, jeg skylder dette Firma. For mig idetmindste, og jeg troer dog virkelig, at det maa være saa for Enhver, der har lært at betragte Tilværelsen menneskeligt, er Firmaets 20 Aar ikke Noget, der forstyrrer eller lønligen pirrer den nysgjerrige Utaalmodighed efter Nyt og Nyt, men Noget, der forøger Glæden. 3 tyve Aar fordobler som bekendt en Capital sig, og skulde da den menneskelige Skjøn- somhed ikke være ligesaa redelig en Jordbund; saa burde jo nu Glæden over Hverdags-Historien og Skjønsheden mod dens Forfatter have fordoblet sig. Og saaledes vil det ogsaa være med et Menneskes Skjønsheden, fordi han ikke umenneskeligt forvexler sig selv med noget abstrakt Noget, med Tiden, vor Tid o. s. v., men ved selv ret at fatte hvad det dog er at være et Menneske, finder Glæden over det Udmærkede forøget med hvert Aar det bestaaer, og derved selv igjen finder Opbyggelsen til at leve ved Skjønsheden mod de Eldre.

At henlede Nogens Opmærksomhed paa Novellen er ikke min Sag, vilde forekomme mig selv som en usømmelig Vigtighed; spurgte derimod Nogen mig om mit Raad, da vilde jeg raade ham at læse den, og har han læst den, at læse den om igjen.

Opbyggelige Taler
i forskjellig Aand.

(1847.)

Udgivet af

H. O. Lange.

Til Grund er lagt Originaludgaven 1847, der er sammenlignet med
S. R.'s Manuskript paa Universitetsbibliotheket (S. R.'s Papirer, Baffe 24).

Opbyggelige Taler

i

forskjellig Mand.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reigel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

I n d h o l d.

Første Afdeling. En Heiligheds-Tale.

Anden Afdeling. Hvad man lærer af Lillerne paa Marken og af Him-
melens Fugle. Tre Taler.

Tredie Afdeling. Lidelfernes Evangelium. Christelige Taler.

Første Afdeling.

En Leiligheds-Tale

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

„Sinn Gefelte“

helliges

dette lille Skrift.

F o r o r d.

Stjøndt denne lille Bog (Veilighedstale kan den kaldes, uden dog at have Veiligheden, som gjør Taleren og gjør ham myndig, eller Veiligheden, der gjør Læseren og gjør ham lærende) i Virkelighedens Forhold er som en Indbildning og lig en Drøm om Dagen: er den dog ikke uden Tillid og ikke uden Haab om Opfyldelsen. Den søger hiin Enkelte, til hvem den ganske giver sig hen, af hvem den onsker at modtages som var den opkommen i hans eget Hjerte; hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser; hiin Enkelte, der i Villighed læser langsomt, læser gjentagent, og som læser høit — for sin egen Skyld. Finder den ham, da er Forstaaelsen fuldkommen i Afviklensens Fjernhed, naar han beholder den og Forstaaelsen for sig selv i Tilgængens Nærlighed.

Naar en Kvinde forarbejder et Klæde til helligt Brug, da virker hun hver en Blomst, om muligt, skøn som Markens Dellige, hver en Stjerne, om muligt, funkende som Nattens Blink; da sparer hun Intet, men anbringer det Kostbareste, hun eier; da sælger hun hver en anden Fordring til Livet for at kunne købe den uafbrudte Dagens og Nattens beleilige Tid til sit eneste, sit elskede Arbeide. Men naar da Klædet er færdigt og anbragt efter sin hellige Bestemmelse: da bedrøves hun inderligen, om Noget saae feil og saae paa hendes Kunst istedenfor paa Klædets Betydning, eller saae feil og saae en Mangel istedenfor at see paa Klædets Betydning. Thi den hellige Betydning kunde hun ikke virke ind med i Klædet, hun kunde og ikke sje den paa som en Prydelse mere. Denne Betydning ligger nemlig i Betragteren og i Betragterens Forstaaelse, naar han, i Afviklensens uendelige Fjernhed, over sig selv og over sit eget Selv har uendeligt glemt Eherken og hvad hendes er. Det var tilladeligt, det var sømmeligt, det var Pligt, det var en kjær Pligt, det var Glædens Høieste for Eherken at gjøre Alt for at gjøre Sit; men det var en Brøde mod Gud, en krænkende Misforstaaelse mod den stakkels Eherke, om Noget saae feil og saae hvad der kun kan være med for at oversees, hvad der kun kan være med — ikke for at tilbrage sig Opmærksomheden, men tværtimod for at Savnet deraf ikke stal forstyrrende tilbrage sig Opmærksomheden.

Bed Anledningen af et Skriftemaal.

Fader i Himlene! Hvad er dog et Menneske uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kjender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kjender Dig, Du den Ene, som er Gøt og som er Alt! Saa give Du i Forstanden Wijsdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forstaaelsen, i Villien Keenhed ved kun at ville Gøt; saa give Du i gode Dage Bedholdenhed til at ville Gøt, i Udspreddelse Samling til at ville Gøt, i Lidelse Taalmod til at ville Gøt. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beslutningen at ville Gøt; naar Dagen helder give Du Udbyngen en fornyet Ihukommelse af sin første Beslutning, at det Sidste maatte være som det Første, det Første som det Sidste, være Dens Liv, der kun har villet Gøt. Al, men det er jo ikke saaledes; der kom jo Noget derimellem, der ligger jo en Syndens Skilsmisse derimellem: der lægger sig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forsinkelsen, Standsningen, Udbrydelsen, Udspreddelsen, Forsvælgelsen. Saa give Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Gøt. Vel er det en Udbrydelse fra den sædvanlige Gjerning, vel er det en Standsning fra Arbeidet, som var det en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren besværet Arbeidende er stille i Syndens Bekjendelse, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Udbrydelse, som søger tilbage til sin Begyndelse, at den maatte paa ny binde mellem det

Adskilte, at den i sin Sorg maatte indhente det Forsømte, at den i sin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkes den i Ønsket Brændende, ikke den i Forsættet Besluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Gæ.

Alt har sin Tid, siger Salomo; og saaledes taler Erfaringen om det Forbigangne og Tilbagelagte, naar Oldingen gjenlevende Livet kun lever i en betragtede Grindring, naar Wiisdommen i Oldingen er voget fra Livets Indtryk, der jo som nærværende, i Skyndingen, ere noget Andet end hvad de som forbigangne ere for den beroligede Grindring. Arbejds og Anstrængelsens Tid er forbi, Lystens og Dandsens; Livet gjør ingen Forbring mere til Oldingen, og han gjør ingen Forbring mere til det; det Ene kommer ham ikke nærmere end det Andet ved at være Nærværende, forandrer ikke hans Dom i Forventningen, forandrer den ikke i Afgjørelsen, forandrer den ikke i Fortrydelsen; det er Alt blevet ligeligt ved Forbigangenheden, der fuldkommen forbigangen intet Nærværende har at forholde sig til. O, Alderdommens Trøstesløshed, hvis det var saaledes at være Olding, hvis det var saa, at Livet nogeninde i noget Dieblif kan betragtes saaledes af en Levende, at det er, som var han selv ikke til, som var Livet blot en forbigangen Begivenhed, men det havde slet ingen nærværende Opgave for den Levende; som var den Levende og Livet saaledes adskilte i Livet, at dette var forbi og forbigangent, han bleven en Fraværende. O sørgelige Wiisdom, dersom det var om alt Menneskeligt, Salomo talede, og dersom Talen derom maatte ende paa samme Maade som den om, at Alt har sin Tid, i de bekjendte Ord: „hvad Fordeel haver Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben“ (Prædikeren 3, 9.)! Maafee blev

Meningen derfor tydeligere, hvis Salomo havde sagt: der var Tid til Alt, Alt havde sin Tid, for at vise, at han som Olding taler om det Forbigangne, og at han egentligen ikke taler til Noget, men med sig selv. Thi Den, der taler om det Mennefselige, der forandres i Aarene, han maa jo noie agte paa og angive, i hvilken Alder han selv er, til hvem han taler; og den Visdom, der angaaer det Foranderlige og Timelige i et Mennefske, maa man jo som alt Skrøbeligt omgaaes i Forsigtighed, at den ikke gjør Skade. Kun det Evige passer altid og er altid, er altid sandt, angaaer ethvert Mennefske, i hvilken Alder han er; det Foranderlige er, og er forandret, naar det har været, og derfor er Talen derom underlagt Foranderlighed. Hvad der sagt af Oldingen om det Forbigangne kan være Visdom, det vilde vel i Unglingens eller i Mandens Mund, sagt om det Nærværende, være Daarskab: Unglingen skulde ikke kunne forstaae det, og Manden skulde ikke ville forstaae det. Allerede den lidet Eldre kan være ganske enig med Salomo i at sige: der er Tid til at dandse af Glæde, og hvorfor kan han være enig med ham? Fordi Dandsens Tid for ham er forbi, og han altsaa taler om den som om noget Forbigangent. Og hvad enten han i hine Dage, da Ungdommen var der og Dandsens Lyst, græmmede sig, at det blev ham negtet, eller han glad gik til Dandsens Indbydelse: den lidet Eldre vil dog sige med Rolighed: der er Tid til at dandse. Men for Ungdommen er det at turde ile til Dandsen og det at skulle sidde fangen hjemme to saa forskjellige Ting, at det ikke falder Ungdommen ind at sætte dem sammen i Vigelighed og sige: der er Tid til det Ene og Tid til det Andet. Et Mennefske forandres i Aarene, og hver Gang noget Afsnit er tilbagelagt, da taler han ligeligt om dettes forskjellige Indhold, men deraf følger ikke, at han er bleven visere; thi dermed er kun sagt, at han er forandret. Maaskee er der nu Noget, der uroliger ham paa samme Maade som Dandsen uroligede Unglingen, der beskæftiger ham paa samme Maade som Vegetviet beskæftiger BARNET. Saaledes forandres et Mennefske i Aarene, Oldingen er den

sidste Forandring, han taler ligeligt om det Alt, alt det Foranderlige som nu er forbigangent.

Men er Fortællingen her ude; er nu Alt hørt, hvad der lader sig sige om det at være Menneske og om Menneskets Liv i Tiden? Det Vigtigste og det Afgjørende er jo dog vel udeladt; thi Talen om det menneskelige Livs naturlige Forandring i Aarene, samt om hvad der hænder det udbortes, er ikke væsentligen forskjellig fra Talen om Plantens eller Dyrets Liv. Ogjaa Dyret forandres i Aarene, har som ældre andre Begjeringer end i den tidligere Alder, har ogsaa til visse Tider sin Glæde ved Livet, og maa da igjen døie Ondt. Ja Blomsten, den kan naar det bliver silde paa Efteraaret tale Aarenes Wiisdom og sige med Sandhed: Alt har sin Tid, „der er Tid til at fødes og Tid til at døe“; der er Tid til at spøge letjindigt med Foraarets Vind, og Tid til at knækkes af Efteraarets Storm; der er Tid til at blomstre frodigt ved det rindende Vand, elsket af Kilden, og Tid til at være visnet og glemt; Tid til at være søgt for sin Deilighed og Tid til at være ukjendelig i sin Usjælhed; der er Tid til at blive pleiet med Omhu og Tid til at blive udkastet med Foragt; der er Tid til at fryde sig i Morgensolens Varme og Tid til at forkomme i Nattens Kulde: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Ja Dyret, det kan, naar det er udlevet, tale Aarenes Wiisdom og med Sandhed sige: Alt har sin Tid; der er Tid til at springe af Glæde, og Tid til at slæbe sig hen ad Jorden; der er Tid til at vaagne tidlig og Tid til at sove længe; der er Tid til at løbe med i Flokken og Tid til at gaae affides for at døe; der er Tid til at bygge Rede med sin Elskede og der er Tid til at sidde eenjom paa Taget; der er Tid til at slagre frit mod Skyen og Tid til at synke betynget til Jorden: Alt har sin Tid; hvad Fordeel har Den, der anstrænger sig, af al sin Stræben? Og derjom Du vilde sige til Blomsten: „er der saa slet intet Mere at fortælle?“ da vilde den svare: „„nei, naar Blomsten er død,““ — eller „jaa er Fortællingen ude,““ — ellers maatte jo ogsaa Fortællingen fra Begyndelsen og i Fremgangen være bleven

en anden, ikke blot blive det ved Slutningen. Thi lader os antage, at Blomsten endte sin Tale paa en anden Maade og spjode til: „Fortællingen er ikke ude, thi naar jeg saa er død, bliver jeg udødelig“: vilde dette ikke være en besynderlig Tale? Derksom Blomsten nemlig var udødelig, da maatte Udødeligheden jo netop være Det, der forhindrede den i at døe, og da maatte Udødeligheden have været tilstede i ethvert Dieblik af dens Liv. Og Talen om dens Liv maatte saa igjen have været en ganske anden, for bestandigt at udtrykke Udødelighedens Forskjel fra alt det Foranderlige og det Forkrænkeliges Forskjellighed. Udødeligheden kunde ikke være en sidste Forandring, der indtraadte, hvis man saa vil tale, i Døden som den sidste Alder; den er jo tvertimod en Uforanderlighed, der ikke forandres i Narenes Forandring. Til hvad Oldingen sagde om, at Alt har sin Tid, spjod derfor den vise Salomo: „Gud gjorde Alting smukt i sin Tid; ogsaa Evigheden lagde han i Menneskenes Hjerte.“ (Prædik. 3, 11). Saaledes den Vise; thi Talen om Forandringen og den forandrede Tale om Forandringen er jo forvirrende, selv Oldingens, kun det Evige er opbyggende; Narenes Wiisdom er forvirrende, kun Evighedens Wiisdom er opbyggende.

Er der da noget Evigt i et Menneske, saa maa dette kunne være og kunne fordres under enhver Forandring; saa kan det heller ikke være Wiisdom at tale ligeligt derom: at det har sin Tid ligesom det Forkrænkelige; at det har sine Omgange ligesom Vinden, der dog aldrig kommer videre; at det har sit Løb ligesom Floden, der dog aldrig fylder Havet. Det kan heller ikke være Wiisdom, at tale ligeligt derom som man taler om det Forbigangne, naar det er forbi og saaledes forbi, at det slet ikke, end ikke i Fortrydelse, forholder sig til en Nærværende, men kun til en Fraværende; thi Fortrydelse er jo Forholdet mellem et Forbigangent og En, der har sit Liv i den nærværende Tid. Det var uviist af Ynglingen at ville tale ligeligen om Dandsens Lyft og dens Modsatning, fordi denne vise Daarskab forraadte, at den Unge i Ungdommen vilde være vogen

fra Ungdommen. Men i Forhold til det Evige kommer der dog vel ingen Tid, da et Menneske er voxet fra det, eller er blevet ældre — end det Evige! Er der da noget Evtigt i et Menneske, saa maa Taler derom lyde anderledes; der maa siges, at der er Noget, som altid skal have sin Tid, Noget, et Menneske altid skal gjøre, som en Apostel jo siger, at vi altid skal takke Gud. Thi hvad der har sin Tid, det maa tilbørligen betragtes som Omgangsvæn og Ligemand med andet Tideligt, der lige-
 ligen ogsaa skal have sin Tid efter Omgang; men det Evige er det Herskende, som ikke vil have sin Tid, men vil gjøre Tiden til sin, og da give sit Minde til, at det Tidelige ogsaa faaar sin Tid. Saaledes siger Skriften: det Ene skal gøres, det Andet ikke forsømmes, men det, der ikke maa forsømmes, er jo Det, der først kan komme i Betragtning, naar det er gjort, der skal gøres. Paa en lignende Maade med det Evige. Hvis da nogen-
 finde Leve-Viisdom vil forandre Det, der skal angaae det Evige i et Menneske, til ogsaa at være noget Tideligt; da skal dette være Daarskab, hvad enten det er en Olding der taler, eller en Yngling; thi i Forhold til det Evige er Aarene ingen Beret-
 tiggelse — til at tale daarligen, og Ungdommen ingen Udeluk-
 kelse fra at kunne fatte det Rette. Vilde Nogen forklare, at Gudsfrøgt i Tidelighedens Forstand skulde tilhøre Barndom-
 men og derfor vinde med Aarene, som Barndommen gjør det, skulde være et lykkeligt Sind, som ikke kan bevares, men kun erindres; vilde nogen forklare, at Angeren kommer som en Alderdommens Svaghed med Kræfternes Aftagen, naar Sausen sloves, naar Sønnen ikke styrker mere, men forøger Mæthed: da skal dette være Ugudelighed og Daarskab. Ja vist er det saa, at der var Den, som i Aarene glemte Barndommens Gudsfrøgt, bedragen for det Bedste og bedragen ved det Formasteligste; ja vist er det saa, at der var Den, hvem Angeren først indhentede i Alderdommens Piinagtighed, da han end ikke havde Kraft til at synde, saa Angeren ikke blot blev sildig, men den sildige Angers Fortvivlelse blev det Sidste: men dette er ingen Fortælling om en Begivenhed, der sinderigt

skal forklares eller vel endog selv forklare Livet — det er en Rædsel. Og om et Menneske end blev tusinde Aar gammel, han skal dog ikke være bleven saa gammel, at han tør tale anderledes derom end den Unge: med Frygt og Bæven. Thi i Forhold til det Evide bliver et Menneske ikke i timelig Forstand ældre end det, altsaa heller ei i Forbigangenhedens Forstand. Nei, som Eldre at være voksen fra det Barnagtige og det Ungdommelige, kalder det menneskelige Sprog Modenhed og Binding; men nogenfinde at ville være voksen fra det Evide, kalder Sproget Affald fra Gud og Fortabelse; og kun den Ugudeliges Liv „skal være som Sneglen, der smelter, idet den gaaer.“ (Psalme 58, 9.)

Der er altsaa Noget, som altid skal gøres, Noget, som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid — at, og naar det ikke er gjort, naar det er efterladt, eller vel endog det Modsatte er gjort: da er der atter Noget, (eller rettere det er det Samme, der kommer igjen, vel forandret, men ikke forandret i Bæsen), som altid skal gøres, Noget som ikke i Timelighedens Forstand skal have sin Tid: der skal angres og fortrydes. Man tør ikke sige om Angeren og Fortrydelsen, at den har sin Tid, at der er Tid til at være sorgløs og Tid til at være sønderknuset i Anger; en saadan Tale vilde være utilgivelig langsom i Forhold til Angerens bekymrede Hurtighed; den vilde være ugudeligt i Forhold til Bedrøvelsen efter Gud; meningsløst sinkende i Forhold til hvad der skal gøres endnu idag, i dette Dieblit, — i Farens Dieblit. Thi der er jo Fare; der er en Fare, som hedder Wildfarelse, den standsjer ikke ved sig selv, men vedbliver at fare fort: saa hedder den Fortabelse. Men der er en bekymret Veileder, en Kyndig, der gjør opmærksom, der tilraaber Vandrerens, at han vogter sig; denne Veileder er Fortrydelsen; han er ikke saaledes hurtig tilfods som Inderbildningens Svøielighed, der tjener hos Ønsket, han er ikke saaledes stærk bygget, som det seierrige Forsæt — han kommer langsomt bag efter, græmmet, men han er en fuldtro og oprigtig Ven. Høres aldrig denne Veileders Stemme, da er det netop fordi der vandes

ad Fortabelfens Bei; thi naar den Syge, som svinder i Tæring, troer sig sundest, er Sygdommen forfærdeligst. Dersom der var Nogen, som tidligen hærbede sit Sind til Intet at ville fortryde og som Intet fortrød: o, det kommer jo igjen — dersom dette ellers lader sig fortryde. Saa underlig en Magt er Fortrydelsen, saa oprigtigt er dens Venfkab, at det netop er det Forfærdeligste af Alt ganske at have undflyet den. Meget kan et Menneske maaskee ønske at liste sig fra i Livet, og muligen lykkes det ham, saa den Forkjelede i sidste Dieblik kan sige: jeg slap dog fra al den Møjsommelighed, i hvilken andre Mennesker trælle. Men om Nogen vil storme sig, trodse sig, liste sig fra Fortrydelsen: aå, hvilket er vel det forfærdeligste at sige: det lykkedes ham ikke, eller — det lykkedes ham!

Over ethvert Menneskes Vandring gennem Livet vaager der et Forsyn, som giver Enhver tvende Veiledere med: den ene kalder fremad, den anden kalder tilbage. Dog ere de ikke i Modsigelse med hinanden, de tvende Veiledere, de lade ei heller Bandleren staae der i Tvivlraadighed, forvirret ved det dobbelte Raad, tvertimod de Tvende ere i evig Forstaaelse med hinanden, thi den Ene kalder fremad til det Gode, den anden kalder tilbage fra det Onde. De ere ei heller blinde Veiledere, derfor ere de jo netop To; thi for at betrygge Vandringen maa der baade sees frem og sees tilbage. Aå, der var maaskee Mangan, som foer vild, ved misforstaaet at fortsætte en god Begyndelse, da Fortsættelsen var paa Afveien, ved ustandseligt at trænge frem, saa Fortrydelsen ikke kunde lede ham tilbage paa den gamle Bei; der var maaskee Den, som foer vild i Angerens Udmattelse, hvilken ikke kommer af Stedet, saa Veilederen ikke kunde hjælpe ham til at finde Veien fremad: naar det store Tog skal sætte sig i Bevægelse, saa høres først et Raad fra Den, der er i Spidsen, men der ventes, indtil den Sidste har svaret. De tvende Veiledere kalde paa et Menneske aarle og silde, og naar han agter paa deres Raad, da finder han Veien, da kan han vide, hvor han er paa Veien, fordi disse tvende Raad bestemme Stedet og betegne Veien, Fortrydelfens maaskee bedst, thi den flygtigt

Reisende, der farer let hen ad Veien, lærer denne ikke saaledes at kjende, som Vandringsmanden med sin Byrde — den blot Stræbende lærer ikke Veien saa godt at kjende som den Fortrydende; den Første iler fremad til Nyt, til Nyt, vel ogsaa bort — fra Erfaringen, men den Fortrydende, som kommer bag efter, samler Erfaringen majsommelig op.

De tvende Veiledere kalde aarle og silde paa et Menneſte, og dog nei, thi naar Fortrydelsen kalder paa et Menneſte er det altid silde. Kaldet til at finde Veien igjen, ved at ſøge Gud i Syndernes Bekjendelse, er altid ved den ellefte Time; hvad enten Du er ung eller gammel, hvad enten Du har forbrudt Meget eller Lidet, hvad enten Du har forſkyldt Meget eller efterladt Meget: Skylden gjør, at dette Kald er ved den ellefte Time, Jnderlighedens Betyrning fatter, hvad Fortrydelsen indſkærper, at det er ved den ellefte Time. Thi i timelig Forſtand er Oldingens Alder den ellefte Time, og Dodens Dieblik det ſidſte i den ellefte Time; den dorſte Yngling taler om et langt Liv, der ſkal ligge for ham, den dorſte Olding haaber, at der endnu er lang Tid til hans Død — men Angeren og Fortrydelsen tilhører det Ewige i et Menneſte, og ſaaledes forſtaaer Angeren hver Gang den forſtaaer Skylden, at det er ved den ellefte Time, hiin Time ſom den menneſkelige Dorſthed meget godt veed er til og vil komme, naar der tales om den i Almindelighed, men ikke naar det angaaer den Dorſte ſelv, thi endog Oldingen mener, at der er nogen Tid tilbage, og den dorſte Yngling bedrager ſig ſelv, hvis han mener, at Forſkjellen i Alder er den væſentlige med Henſyn til den ellefte Times Nærhed. See derfor er det ſaa godt og ſaa nødvendigt, at der er tvende Veiledere; thi hvad enten det er det let bevæbnede Ungdommens Duſte, der formeentligen vil trænge ſeierrig frem, eller det er den mandſkraftige Beſlutning, der vil ſtride ſig gjennem Livet: de raade begge i Foreſtillingen over en lang Tid, de udviſe en Leve-Alder eller dog adſkillige Aar i Planen for deres Stræben — og derfor ſpildes der ſaa let megen Tid, og derfor ender det Hele ſaa let i Wildfarelſe. Men Angeren og Fortrydelsen veed

at omgaaes Tiden i Frygt og Bæven. Naar Fortrydelsen vaagner bekymret, det være i Unglingen, det være i Oldingen, den vaagner altid ved den ellefte Time. Den raader ikke over megen Tid, thi det er jo ved den ellefte Time; den bedrager ikke ved en falsk Forestilling om et langt Liv, thi det er jo ved den ellefte Time. Og i den ellefte Time forstaaer man Livet ganske anderledes end i Ungdommens Dage, eller i Manddommens travle Tid, eller i Oldingens sidste Dieblif. Den, der angrer ved nogen anden Time paa Dagen, han angrer timeligt, han styrker sig ved en falsk og hastende Forestilling om Skyldens Ubetydelighed, han styrker sig ved en bedragerisk og travl Forestilling om Livets Længde: hans Fortrydelse er ikke i sand Jnderlighed. O, ellefte Time, hvor er, naar Du er, Alt saa forandret; hvor er Alt saa stille som var det ved Midnattens Time, hvor er Alt saa alvorligt som var det i Dødens Stund, hvor er det saa eensomt som var det mellem Gravene, hvor er det saa høitideligt som var det i Evigheden! O, svære Arbejdstime (skjøndt Gjerningen hviler), naar Regnskabet gjøres op, dog der ingen Anklager er; naar Alt nævnes med sit rette Navn, dog der Ingen er som taler; naar hvert utilbørligt Ord maa gjentages i Evighedens Forandring! O, dyre Kjøb, naar Fortrydelsen dyrt maa betale, hvad der syntes Letfindigheden og Travlheden og den stolte Stræben og den utaalmodige Lidenskab og Verdens Dom for Jntet at regne! O, ellefte Time, forfærdeligt hvis Du skulde vedblive, forfærdeligere end om Døden skulde vedblive et heelt Liv.

Saa maa da Angeren have sin Tid, dersom ikke Alt skal forvirres; thi der er jo tvende Veiledere, den ene vinker fremad, den anden tilbage. Men den skal ikke have sin Tid i timelig Forstand, ikke tilhøre et vist Afsnit af Livet, som Spøg og Leeg tilhører Barndommen, som Elskovens Ophidselse tilhører Ungdommen; den skal ikke komme og svinde som et Jndfald og som en Overraskelse. Nei, Fortrydelsen skal være en Handling med samlet Sind, saa der maa kunne tales om den til Opbyggelse, saa den maa føde nyt Liv af sig, at den ikke bliver en Begivenhed, hvis sorgende Efterladte er en veemodig Stemning: i Frihedens

Forstand med Evighedens Eftertryk skal Angeren have sin Tid, ja endog sin Tid til Forberedelsen. Thi Samlingens og Forberedelsens Tid er ingen Langsomhed i Forhold til hvad der skal gøres, den er tværtimod en Erbødighed, en hellig Frygt, en Ydmyghed, at det ikke maatte blive forsængeligt og overilet, hvad der skal gøres i sand Oprigtighed; det er ingen dorst Udsættelse, at man vil forberede sig, det er tværtimod en Underlighedens Bekymring, der allerede er i Pagt med hvad der skal gøres. Evtigt forstaaet skal der angres strax, ja der er end ikke Tid til at sige det; men Mennesket er jo i Timeligheden, som drager sig hen i Tiden: saa søger det Evige og det Timelige at gøre sig forstaaelige for hinanden, idet Timeligheden ikke begjærer Udsættelsen for at unddrage sig, men i Bevidsthed af sin Svaghed beder om Tid til at forberede sig; idet Evigheden giver efter, ikke for at opgive Fordringen, men for i varlig Omgang at give Skrøbeligheden lidt Tid. Det Evige maa ikke med sit „strax“ blive det Pludselige, der blot forvirrer Timeligheden, det skal jo tværtimod være Timeligheden behjælpelig gennem Livet. Som den Overlegne i Forhold til den Indskrænkede, som den Eldre i Forhold til Barnet kan tvinge Fordringen til et saadant Yderste, at det ender med, at den Indskrænkede og Barnet næsten svækkes paa Forstanden: saaledes kan ogsaa det Evige i et ophidsset Menneskes Indbildning forsøge at ville gøre Timeligheden affindig. Men Angerens Sorg efter Gud og Underlighedens Bekymring maa for Alt ikke forveyles med Utaalmodighed. Erfaringen lærer, at det end ikke altid er det rette Dieblik til at angre at angre strax, netop fordi Angeren i dette Skyndingens Dieblik, naar endnu de arbejdende Tanker og de forskjellige Lidenskaber ere i travl Bevægelse eller dog spændte ved Afspændtheden, saa saare let kan see feil af, hvad det egentligen er der skal angres, saa saare let kan forveyle sig med det Modfatte med Sønderknuselse i Diebliffet det er med Utaalmodighed, med en piinagtig kvalfuld Sorg efter Verden det er med Utaalmodighed, med en fortvivlet Sønderrevehed i sig selv det er med Utaalmodighed. Men Utaalmodighed, hvor længe den

end vedbliver at rase, bliver aldrig Anger, hvor formørket end Sindet bliver; dens Graad, hvor hulkende den end er, bliver aldrig Angerens; dens Taarer ere uden velsignende Frugtbarhed, som de vandtomme Skyer, som Jlingens Krampetrækning. Derimod, dersom et Menneske paadrog nogen sværere Skyld, men ogsaa forbedrede sig, og stadig fra Aar til Aar gik frem i det Gode: det er vist, at han fra Aar til Aar med større Zunderlighed, alt som han gaaer frem i det Gode, vil angre hiin Skyld, fra hvilken han dog Aar efter Aar i timelig Forstand fjerner sig mere og mere. Thi vel er det saa, at Skylden maa staae levende for et Menneske, hvis han i Sandhed skal angre; men netop derfor er den øieblikkelige Anger saa mislig og ingenlunde at haabe paa, fordi det maaskee ikke er Bekymringens Zunderlighed, der stiller Skylden saa levende frem, men kun den øieblikkelige Fornemelse. Fortrydelsen er da selvist, sandselig, sandselig-stærk i Diebliffet, ophidsjet i Udtrykket, utaalmodig i de meest modsatte Overdrivelser — og er netop derfor ikke Anger. Den pludselige Anger vil samle al Sorgens Bitterhed i eet Drag — og saa affted; den vil bort fra Skylden, bort fra hvert et Minde om den, styrkende sig ved den Indbildning, at det er for ikke at sinkes i det Gode; den vil, at naar nogen Tid er gaaet, Skylden da ganske skal være glemt — og atter dette er Utaalmodighed. En sildig pludselig Anger vil da maaskee gjøre det aabenbare, at den første pludselige Anger ikke havde haft sand Zunderlighed. Det skal jo være hændt, at et Menneske, der ved sin Misgjerning hjemfaldt til Lovens Straf, at han, efterat have lidt denne, forbedret vendte tilbage til det borgerlige Samfund; han gik da til et fremmed Land, hvor han ikke var kjendt, hvor han blev kjendt for sin retskafne Wandel. Alt var glemt; da kom der en Flygtning, der kjendte den Ansæete som sin Ligemand fra hine elendige Dage. Det var en forfærdelig Grindring at møde, en Dødsens-Angst, at gysede ved den i Forbigaaende, endog taus raabte den med hoi Røst, indtil den ved hiin nedrige Flygtning's Stemme kom til Orde: da greb Fortvivlelsen pludseligen Den, som dog syntes frelst, og den greb ham netop fordi Angeren var

glemt, fordi den borgerligt Forbedrede dog ikke var saaledes Gud hengiven, at han i Angerens Ydmyghed mindedes, hvorledes han havde været. Thi i timelig og sandfælig og borgerlig Forstand er dog ogsaa Angeren Noget, som kommer og gaaer i Aarene, men i evig Forstand er den en stille daglig Betyrning. Det er evigt usandt, at Skylden bliver en anden, selv om der hengik et Aarhundrede; at sige noget Saadant er at forvekle det Evige med hvad det Evige mindst ligner, med menneskelig Glemfomhed. Vil Noget frækt og formasteligt af den Grund forkynde Afslad fra det Gode, fordi jo Alt engang er forspildt; da er dette Ugudelighed, der vil forøge Skylden ved ny og ny Skyld. Thi lader os vel betænke dette: Skylden forøges dog vel ikke derved, at den forekommer den Forbedrede sørgeligere og sørgeligere. Det er ei heller Binding, at Skylden ganske er glemt, det er tværtimod Tab og Fortabelse; men det er Binding, at vinde Inderlighed til inderligere og inderligere at fortryde Skylden. Det er ikke Binding: at mærke paa sin Glemfomhed, at man bliver ældre; men vel er det Binding, om Noget ved Fortrydelsens Forandring fra Inderlighed til Inderlighed mærkede, at han blev Eldre. Man skal kunne tælle et Træes Aar ved at see paa Barken: sandelig man kan ogsaa paa Angerens Inderlighed kjende et Menneskes Alder i det Gode. Der er en Fortvivlelsens Kamp, den strider — med Følgerne; Fjenden angriber bestandigt bagfra og dog skal den Stridende gaae fremad: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en Angerens Lidelse, den bærer Straffen vel ikke utaalmelig, men dog hvert Dieblit krympende sig under den: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en stille søvnløs Sorg ved Forestillingen om det Forspildte; den fortvivler ikke, men i daglig Græmmelse hviler den sig aldrig: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Der er en moisommelig Fremgang i det Gode, den er som Dens Gang, hvis Fodder ere hudløse; den er villig nok, den vilde gjerne gaae hurtigt, men den har lidt Skade paa Frimodigheden, Smerterne gjøre dens Gang usikker og pæinlig: naar saa er, er Angeren endnu ung og svag. Men naar der dog gjøres sikkere

Trin paa Veien, naar Straffen selv blev til en Velsignelse, naar Følgerne endog bleve frelsende, naar Fremgangen i det Gode er synlig: da er der en formildet men dyb Sorg, som erindrer Skylden; den har fjernet og overbundet hvad der kunde skuffe og forvirre Synet; derfor seer den ikke fejl, men seer kun det ene Sörgelige: dette er den ældre, den stærke, den kraftfulde Anger. Om det Sandfælige gjælder det, at det forringes i Aarene og aftager med Aarene, om en Dandsjerinde maa man sige, at hendes Tid er forbi med Ungdommens; men med en Angrende anderledes, og om Angeren maa der siges, at dersom den glemmes, da var dens Styrke kun en Umodenhed, men jo længere og jo dybere den glemmes, desto bedre bliver den. Thi Skylden tager sig forfærdeligst ud jo nærmere ved man seer den, men Angeren er Gud velbehageligst jo længere borte fra, paa det Godes Wei, den viner Skylden.

Saa skal da Angeren ikke blot have sin Tid, men endog sin Forberedelses-Tid; skal den end være en stille daglig Bekymring, skal den dog ogsaa kunne samle sig velforberedt til den høitidelige Veilighed. En saadan er Skriftemaalet, den hellige Handling, forud for hvilken der bør gaae en Forberedelse. Ligesom da en Mand klæder sig om til en Fæst: saaledes forandres Den inderligt, der forbereder sig til Skriftemaalets hellige Handling. Det er jo ogsaa som en Omklædning at afføre sig Mangfoldigheden for ret at blive enig med sig selv om Gæt, at afbryde den travle Virksomheds Fart, for at iføre sig Betragtningens Hvile i Enighed med sig selv. Og denne Enighed med sig selv er Fæstens simple Høitidsdragt, der betinger Afgang. Det Mangfoldige kan man see med adspredt Sind, see Noget deraf, see det i Forbigaaende, see det med halvt Die, med deelt Sind, see det og dog ikke see det; i den travle Virksomhed kan man bekymre sig om mange Ting, begynde paa mange Ting, gjøre mange Ting paa eengang og gjøre dem halvt alle: men skrifte kan man ikke uden denne Enighed med sig selv. Den, der ikke i Sandhed er enig med sig selv, han er i Skriftemaalets Time dog kun adspredt, dersom han tier, ikke samlet; han er dog kun snaksom, dersom han taler, ikke skriftende.

Men Den, der i Sandhed blev enig med sig selv, han er i Stilhed. Og ogsaa dette er jo som en Omklædning, at afføre sig alt hvad der er Larmende da det er tomt, for skjult i Stilheden at blive aabenbar. Denne Stilhed er den hellige Handlingssimple Fæstlighed. Thi verdsligt gjelder det, ved Dandsen og ved Gjestebudet, jo flere Musikanter jo bedre; men gudeligt gjelder det: jo dybere Stilhed, jo bedre. — Naar Vandringssmanden fra den alfare, larmende Bei kommer til de stille Steder, da er det ham (thi Stilheden er Gribende!) som maatte han tale med sig selv, som maatte han sige hvad der ligger skjult i Sjælens Dyb; det er ham, efter Digterens Forklaring, som vilde noget Uævneligt trænge sig frem af hans Jnderste, hiint Uudsigelige, for hvilket Sproget dog intet Udtryk har, thi endog Vængsel er jo ikke det Uudsigelige selv, den er kun ilende efter det. Men hvad Stilheden betyder, hvad Omgivelsen vil sige med denne Stilhed: det er netop det Uudsigelige. Thi Træernes Forundring, dersom det er saa, at det er Træerne, der undrende betragte Vandringssmanden, den forklarer Intet. Og Skovens Gjenlyd forklarer jo, at Stemmen ad den Bei ikke trænger igjennem til en Forklaring; nei, som en uindtagelig Fæstning kaster Hjendens Angreb tilbage, saaledes kaster Gjenlyden Stemmen tilbage, hvor høit end Vandringssmanden raaber. Og Skyerne hænge kun efter deres egne Tanker, drømme kun om sig selv, hvad enten de tankefuldt synes at hvile sig, eller de nyde den velslytge, sagte Bevægelse; hvad enten de gjennemsigtige hurtigt ile hen drevne af Vinden, eller de formørkede samle sig til Strid mod Vinden: Vandringssmanden bekymre de sig ikke om. Og Havet er som den Vise sig selv nok, hvad enten det ligger, ja som et Barn og morer sig med sig selv, i sagte Krusning, liig Barnet, der spiller paa sin Mund, eller det i Middagsstunden, som en halvslumrende nydende Tænker, ligger og seer sig om efter Alt, eller det i Natten dybt grunder over sit eget Væsen; hvad enten det i dyb Underfundighed gjør sig til Intet, for at iagttage, eller det raser i egen Lidenstab: Havet har den dybe Grund, det veed nok hvad det veed, det veed altid Den, der har den dybe Grund,

men det har ingen Medviden. Og Stjernehæren er vel en gaadefuldb Sammenkrift, det seer ud som en Aftale mellem dem, at de ordne sig saaledes: men Stjernerne ere saa langt borte, at de ikke kunne see Vandringmanden, det er kun Vandringmanden, der kan see Stjernerne: saa bliver der dog ingen Aftale mellem ham og Stjernerne. Dette er Digter-Længselens Veemod grundet i den dybe Misforstaaelse, fordi den Eenfomme i Naturen overalt er omgivet af et Alt, der ikke forstaaer ham, om det dog bestandigt er som maatte det komme til en Forstaaelse. Saaledes er jo det Uudsigelige, det er som Bækfens Rislen: dersom Du gaaer i dine egne Tanker, dersom Du har travlt, da bemærker Du den slet ikke i Forbigaaende, Du faaer ikke at vide, at den er til, denne Rislen. Men dersom Du standser, da opdager Du den; og naar Du har opdaget den, da maa Du staae stille; og naar Du staaer stille, da overtaler den Dig; og naar den har overtalet Dig, da maa Du hvile Dig lyttende efter den; og naar Du hvilet lytter efter den, da fængsler den Dig; og naar den har fængslet Dig, da kan Du ikke løsrive Dig fra den; og naar Du ikke kan løsrive Dig fra den, da er Du overvældet — bedaaret synker Du ned ved dens Side, det er i ethvert Dieblik som maatte det i næste Dieblik komme til Forklaringen; men Bækken bliver ved at risle og kun Vandringmanden ældes ved dens Side.

Underledes med den Skriftende; ogsaa ham griber Stilheden, dog ikke i Misforstaaelsens veemodige Stemning, men med Evighedens Alvor; han er ei heller, som Vandringmanden, uden ret at vide hvorledes, ført hen paa de stille Steder; han er ikke som Digteren, der ønskende søger Eenfomheden og dens Stemning: nei at skrifte er en hellig Handling, hvortil Sindet er samlet i Forberedelse. Saa veed og Omgivelsen ret vel, hvad den vil sige med Stilheden: at den byder Alvor; den veed, at det er dens Villie at blive forstaaet; den veed, at det er ny Skyld, om den misforstaaes. Og den, der er tilstede, er en Alvidende, som veed Alt, som husker Alt: hvad dette Menneſke nogensinde betrodde ham, og hvad dette Menneſke nogensinde unddug hans

Fortrolighed; en Alvidende, som igjen i dette Menneſtes ſidſte Dieblit vil hufte denne Time: hvad dette Menneſte betroede ham og hvad dette Menneſte unddrog hans Fortrolighed; en Alvidende, ſom kjender hver en Tanke, langtfra, hver dens Veigrant, ſelv naar den ſneg ſig forbi Menneſkets egen Bevidſthed; en Alvidende, for hvem et Menneſte er aabenbar i Løndom, med hvem der tales i Tausgheden, at Jngen ſkulde vove at ville be-
 drage ham — ved Talen eller ved Tausgheden, ſaaledes ſom eet Menneſte kan ſkjule Meget for det andet ved at tie, ſtundom endnu mere ved at tale. Den Skriftende ſelv er ikke ſom en Tjener, der gjør ſin Herre Regnſkab for Forvaltningen, hvilken betroedes ham, da Herren ikke kunde overkomme Alt eller overalt være tilſtede: den Alvidende var tilſtede i ethvert Dieblit, for hvilket der i Regnſkabet ſkal gøres Regnſkab, — Regnſkabet gøres ikke for Herrens Skyld betræffende hvad der er gjort, men for Tjenerens Skyld, der atter ſkal gjøre Regnſkab for, hvorledes han benyttede Regnſkabets Dieblit. Den Skriftende er og ikke ſom Den, der betroer ſig til en Ven, hvem han, forud eller bag efter, indvier i hvad denne ikke vidſte før: den Alvidende ſaaer ikke Noget at vide om den Skriftende, derimod ſaaer den Skriftende Noget at vide om ſig ſelv. Indvender derfor ikke mod Skriftemaalet, at det Intet gavner, at betroe en Alvidende hvad han dog veed; beſvarer førſt det Spørgsmaal, om det da ikke gavner, at et Menneſte ſaaer Noget at vide om ſig ſelv, ſom han ikke vidſte! En haſtig Forklaring kan mene, at det at bede er en ørkesløs Gjerning, fordi et Menneſtes Bøn dog ikke forandrer den Uforanderlige; men var dette da i Længden ønſkeligt, kunde det foranderlige Menneſte ikke let komme til at fortryde, at han havde ſaaet Gud forandret! Den ſande Forklaring er derfor ogſaa det ene Ønſkelige: Bønnen forandrer ikke Gud, men den forandrer den Bedende. Saaledes ogſaa med hvad der er denne Tales Gjenſtand: Gud ſaaer ikke Noget at vide ved at Du ſkrifter, men Du, den Skriftende. Meget ſom Du kunde holde hen i Dunkelhed, ſaaer Du førſt at vide ved at lade en Alvidende blive vidende derom. Selv himmelraabende Miſgjerning er begaaet,

selv Blod er udgydt, og mange Gange, saaledes, at der maatte siges i Sandhed om den Skyldige: han vidste ikke, hvad han gjorde — maaskee døde han, uden angrende nogenfinde ret at faae at vide hvad det var han gjorde. Og veed vel Videnskab nogenfinde ret hvad den gjør, er dette ikke dens indsmigrende Tristelse og dens tilsyneladende Undskyldning denne skuffende Uvidenhed over sig selv, fordi den i Dieblicket har glemt det Evige; fordi den fortsat i et Menneske forvandler hans Liv til lutter Dieblikke, fordi den lumsk tjener sin forblindede Herre, medens den tjener sig op til at lade ham tjene som en forblindet Træl! Thi Had og Bredde og Hævn og Mismod og Tungjind og Fortvivlelse og Frygt for Fremtiden og Fortrøstning til Verden og Troen paa sig selv, og Stoltthed som blander sig endog i Deeltagelsen, og Misimbelse som blander sig endog i Venstabet, og den forandrede men ikke forbedrede Tilbøielighed: naar dette var i et Menneske — naar var det uden Uvidenhedens skuffende Undskyldning? Og naar et Menneske forblev uvidende derom, var det ikke netop fordi han tillige forblev uvidende om, at der er en Uvidende? Ja der er en Uvidenhed, som ikke skal bekymre noget Menneske, hvis Veligheden eller Evnen var ham negtet til at lære: men der er en Uvidenhed om sig selv, lige sørgelig for den Værde og den Genfoldige, som begge ere bundne i det samme Ansvar: denne Uvidenhed kaldes Selvbedraget. Der er en Uvidenhed, som lidt efter lidt, alt som der læres stykkeviis Mere og Mere, forvandles til Kundskab; men hiin Uvidenhed, Selvbedraget er der kun Gæt, som kan hæve — at være uvidende om, at det er Gæt, kun Gæt, at kun Gæt er fornødent, er endnu at være i Selvbedraget. Den Uvidende kan have været uvidende om Meget, kan faae Meget at vide, og dog endnu have Meget tilbage han ikke veed; men den Selvbedragne, hvis han taler om det Meget og det Mangfoldige, da er han endnu i Selvbedraget, meget hildet og meget bestyrket ved det Mangfoldige. Den Uvidende kan efterhaanden erhverve Wiisdom og Kundskab, men den Selvbedragne, hvis han vandt det ene Fornødne, da vandt han Hjertets Reenhed.

Saa lad os da ved Anledningen af et Skriftemaal tale over denne Sætning:

Hjertets Keenhed er at ville Gøt,

idet vi til Grund for Betragtningen lægge Apostelen Jakobs Ord, i hans Brev 4de Capitel, Vers 8:

Holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder! Renser Hænderne, I Syndere, og Iutter Hjerterne I Tvesindede;

thi kun de Rene af Hjerter kunne see Gud og altsaa holde sig nær til ham, og bevare Keenheden ved at han holder sig nær til dem; og Den, der i Sandhed kun vil Gøt, han kan kun ville det Gode, og Den der kun vil Gøt, naar han vil det Gode, han kan kun ville det Gode i Sandhed.

* * *

Lad os tale derom, men lad os først glemme Anledningen for at enes i Forstaaelsen af Sætningen, og i hvad det apostoliske formanende Ord („Iutter Hjerterne I Tvesindede“) modsætter sig: Tvesindetheden; da ville vi til Slutning nærmere benytte Anledningen.

* * *

I. Skal det være muligt, at et Menneske kan ville Gøt, da maa han ville det Gode.

Kun at ville Gøt — men maa dette nu ikke blive en vidtløftig Tale; hvis Nogen ret vil betænke denne Sag, maa han da ikke først Stykke for Stykke gjennemgaae ethvert Maal, som et Menneske kan sætte sig i Livet, nævne alt det Meget enkeltviis, som et Menneske kan ville? Og ikke nok hermed, maa han ikke dernæst, da dog enhver saadan Betragtning let bliver af for almindelig Art, maa han ikke forsøge sig i at ville det Gne efter det Andet, for at udfinde, hvilket det Gne er, han kan ville, naar

det gjelder kun at ville Gøt? Ja, hvis Noget saaledes vilde begynde, da skulde han vel aldrig blive færdig, eller rettere, hvor var det muligt, at han kunde blive færdig, da han netop begyndte med at gaae feil af Veien, og dog blev ved at gaae frem og gaae frem ad Bildfarelsens Wei, der jo kun paa en sørgelig Maade fører til det Gode — naar Vandrererens nemlig vender sig om og gaaer tilbage; thi som det Gode kun er Gøt, saa føre og alle Wei til det Gode, selv Bildfarelsens — naar den Omvendte gaaer samme Wei tilbage. O, Du det Godes uudgrundelige Tilforladelighed; hvor et Menneske end er i Verden, paa hvilken Wei han end færdes, naar han vil Gøt, er der en Wei, der fører ham til Dig! Vidtløstigheden var da her af det Onde; istedenfor at spille Talens mange Dieblikke paa at nævne det Mangfoldige, eller vel endog Livets kostbare Nar paa at forsøge sig i det Mangfoldige, kan Talen, som Livet bør det, i ønskelig Korthed være ved sin Gjenstand; ja om intet Andet kan der i en vis Forstand tales saa kort, naar der dog tales godt, som om det Gode, fordi det uden Betingelse og uden Omhvøb, uden Forord og uden Overenskomst ubetinget er det Eneste, et Menneske tør og skal ville, og er kun Gøt. O, velsignede Korthed, salig den Eenfoldighed, som hurtigt griber, hvad Klogskaben, trættet i Forfængelighedens Tjeneste, langsomt begriber! Hvad den Eenfoldige i det fromme Hjertes glade Tilskyndelse ikke føler Trang til vidtløstigt at forstaae, fordi han eenfoldigt strax kun forstaaer det Gode; det behøver den Kloge megen Tid og megen Græmmelse for at forstaae. Det er nemlig ikke saaledes med det at ville Gøt: Een vil Gøt, men det han vil er ikke det Gode; en Anden vil Gøt, men det han vil, er ei heller det Gode; en Tredie, han vil Gøt, og det han vil er det Gode. Nei saaledes er det ikke. Den, der vil Gøt, som ikke er det Gode, han vil egentligen ikke Gøt; det er en Skuffelse, en Tilskyndelse, et Bedrag, et Selvbedrag, at han kun vil Gøt: thi i sit Jnderste er han, maa han være Tvesindet. Derfor siger Apostelen: „rens Jer Hjerterne i Tvesindede“, det er, rens Jer Hjerterne fra Tvesindethed; det er, lad i Sandhed Dit Hjerte kun ville Gøt, thi deri er Hjertets Reenhed. Og det er om

den samme Hjertets Reenhed, at Apostelen atter taler naar han siger: „dersom Noget fattes Viisdom, da bede han . . . men i Troen, ikke som en tvefindet Mand (1, 5. 6. 8);“ thi Hjertets Reenhed er netop den Viisdom, der erhverves ved at bede; en Bedende granfter ikke i lærde Bøger, men han er den Vise, „hvis Dine oplades — naar han knæler ned.“ (4de Moseb. 24, 16.).

Korteligen siges der da til Den, hvis Sind fromt forblev uvidende om det Mangfoldige: det Gode er Gøt; den vausteligere Tale henvender sig til Den, hvis Sind i Tvefindethed stiftede det mislige Bekjendtskab med det Mangfoldige og med Kundskaben: dersom det er vist, at et Menneſte i Sandhed vil Gøt, da vil han det Gode, thi kun dette lader sig saaledes ville. Men begge Udfagn sige aldeles Gøt og det Samme, ellers talte de jo ogsaa om forskjellige Ting. Det ene Udfagn nævner ligesom det Godes Navn, bestemmer det at være Gøt; det andet fortier underfundigt dette Navn, det seer næsten ud som taltes der om noget ganske Andet; men netop derfor trænger det forskende ind i et Menneſtes Indre; og hvor meget han end vil forsikre, trodse paa, rose sig af, at han kun vil Gøt, det trænger prøvende igjennem for at vise Tvefindetheden i ham, dersom det Gøt han vil ikke er det Gode.

Thi vel var der Den i Verden, som syntes kun at ville Gøt; han behøvede ei heller at forsikre det, havde han end fortiet det; der var talende Vidnesbyrd nok mod ham, hvorledes han unenneſteligt hærdede sit Sind, hvorledes Intet rørte ham, ikke Omheden, ikke Ustydigheden, ikke Glendigheden; hvorledes hans forblindede Sjæl Intet havde Die for, og Sandsen i ham kun Die for det Ene, han vilde. Og dog var det et Bedrag, et rædsomt Bedrag, at han vilde Gøt; thi Lyst og Gern og Riigdom og Magt og Alt hvad Verdens er, er kun tilsyneladende Gøt; det er ikke Gøt og bliver Gøt medens Alt forandres — og medens han forandres; det er ikke det Samme i alle Forandringer, tværtimod er det det ideligen Forandrede. Om han da end kun nævnedes Gøt, det være Lysten, eller Gern, eller Riigdom, i Sandhed vilde han dog ikke Gøt. Eller kan han siges at ville Gøt, naar det Ene,

han vil, i sig selv ikke er Gæt, i sig selv er et Mangfoldigt, en Adspjaltelse, Foranderlighedens Bold og Fortrængelighedens Bytte! See, i Lystens Tid, hvorledes higede han ikke fra een Nydelse til en anden, Afvegling var jo hans Løsen — er Afvegling da at ville Gæt, som bliver det Samme, det er jo tvertimod at ville Gæt, som aldrig maa være det Samme, men det er netop at ville det Mangfoldige, og en saadan Villende er ikke blot tvefindet men splidagtig i sig selv, saa han vil Gæt og strax igjen det Modsatte, fordi Lystens Genhed er en Skuffelse og et Bedrag, Lysternes Forskjellighed det, han vil. Og da han havde nydt indtil Væmmelse, da han var bleven træt og mæt, om han dog endnu vilde Gæt, hvad var det han vilde? Han vilde ny Nydelse, hans udmarvede Sjæl rasede, at ingen Opfindsomhed strakte til at opdage noget Nyt — noget Nyt! Forandring var det, han raabte paa, da Lysten tjente ham, Forandring, Forandring; og Forandring var det, han raabte paa, da han var kommen til Lystens Grændse, da Tjenerstabet var udmattet, Forandring, Forandring! Nu det forstaaer sig, der er jo ogsaa Forandringer i Livet, som kan lade et Menneske erfare, om han vil Gæt. Der er Forgængelighedens Forandring, naar Velslytningen maa træde af, naar Dansen er forbi og Sandseforvirringens Stoi, naar Alt bliver stille i Alvor. Der er Dødens Forandring — hvis Forgængeligheden skulde synes engang at glemme sig selv, saa den ikke kom; hvis det skulde synes som lykkes det den Velslytunge at slippe igjennem: Døden glemmer ikke sig selv, Døden slipper han ikke forbi, den har Magt over hvad denne Verdens er, og forandrer hiint Ene, den Velslytunge kun vilde, til Intet. Endeligen er der Evighedens Forandring, den forandrer Alt — saa ene det Gode bliver og bliver Dens salige Besiddelse, der kun har villet Gæt. Men hiin rige Mand, hvem ingen Elenighed kunde røre, hiin rige Mand, der endnu i Evigheden til egen Forbandelse maa vedblive at ville Gæt: spørg ham nu, om han dog virkelig vil Gæt! — Saaledes ogsaa med Vre og Rrigdom og Magt; thi i Kraftens Tid, da han higede efter Vren, fandt han vel nogen Grændse, eller var dette ikke den Stræbendes

urolige Tid at stige høiere og høiere; fandt han nogen Hvile i sin Søvnløshed for at fange efter den og for at holde den fast; fandt han nogen Bedervægelse ved sin Videnskabs kolde Brand! Og hvis han virkelig vandt Wrens Høieste, er da jordisk Wre i sig selv Gæt? Eller er den i sin Mangfoldighed, naar de Tusinde og Tusinde flette Krandsen, dog som Markens pragtfulde Teppe dannet af een Haand? Nei Verdens Wre er som dens Foragt en Hvirvel, et Spil af forvirrede Kræfter, et skuffende Dieblif i det Splidagtige, et Sandsebedrag, som naar Sværmen af Smaadyr paa Afstand synes for Diet som eet Begeme, et Sandsebedrag, som naar Larmen af de Mange paa Afstand synes for Dret som een Stemme. Var Wren end eenstemmig, den er dog meningsløs, og desto mere jo flere Tusinder, der danne Eenstemmigheden, og desto hurtigere vil det vise sig jo flere Tusinder der dannede Eenstemmigheden. Og dog var det jo denne de Tusindes Eenstemmighed han vilde: det var ikke de Godes Bifald — de ere snart talte — nei de Tusindes. Er da det at ville tælle er det at ville Gæt; at tælle og tælle saa det slaaer til, at tælle og tælle saa det slaaer feil: er det at ville Gæt? Hvo som derfor vil denne Wre eller frygter denne Foragt, om han end siges at ville Gæt, han er dog i sit Underste ikke blot tvefindet men tusindfindet og splidagtig, som hans Liv er det, naar han maa krybe — for at naae Wren, naar han maa smigre sin Tjende — for at naae Wren, naar han maa beile til Dens Gunst han foragter — for at naae Wren, naar han maa lade Den forraadt han agter — for at naae Wren, for at naae Wren, det er for paa Wrens Tinde at foragte sig selv — og dog skjelve for Forandringen. Forandringen; ja, hvor raser Forandringen toilesløst som her, hvilken Overgang er hurtigere og pludseligere som en Feiltagelse i Narrestegen, som et Træf af en Blind, naar han end ikke faaer Tid til at afføre sig Wrens Dragt, men Forhaanelsen griber ham i den! Forandringen, den sidste Forandring, det Visseste i det Uvisseste: hvor høit end Wrens Torden lød over hans Grav, kunde den end høres over den ganske Verden, der er dog Een, som ikke kan høre den, han den Døde, han som

døde med Gien, det Gnefte han havde villet, men ogsaa fra Gien, thi den bliver udenfor, den drager hjem igjen, den hender fom Gjenlyden. Forandringen, den faunde Forandring, naar Ewiggheden er: Han, den meget Gredde, mon Grens Krone rækkes ham der! Og dog er Ewiggheden retfærdigere end Jorden og Verden, i Ewiggheden er der henlagt en Grens Krone for hver Den, der i Sandhed kun har villet Gæ. — — Saaledes ogsaa med Riigdom og Magt og alt Det, fom forgaaer naar Verden forgaaer og dens Lyft. Den, fom har villet det, hvis han end kun vilde Gæ, han maa til egen Dval vedblive at ville det, naar det er forgaaet, og ved Modfigelfens Dval lære, at det ikke er Gæ. Men Den, fom i Sandhed vilde Gæ og altsaa vilde det Gode, om han end offredes derfor: hvorfor fkulde han ikke i Ewiggheden ville det Samme, fom han vilde døe for, hvorfor fkulde han ikke ville det Samme, naar det har feiret i Ewiggheden!

Alt ville Gæ kan da ikke betyde at ville Det, fom kun tilshneladende er Gæ. Det Verdslige er nemlig i fit Væfen ikke Gæ, da det er det Uvæfentlige; dets faakaldede Genhed er ingen væfentlig men en Tomhed, over hvilken det Mangfoldige f skjuler. Det Verdslige er derfor i Skuffelfens ftaffede Dieblif det Mangfoldige og faaledes ikke Gæ; derpaa forvandler det fig til fit Modfatte — faa langt er det fra at være og blive Gæ. Eller hvad er Lyften i fit grændfeløfe Yderfte vel Andet end Væmmelfe? Hvad er jordifk Gæ i fit fvimlende Høiefte vel Andet end Foragt for Tilværelfen? Hvad er Riigdommens høiefte Overmaal Andet end Armod, thi fylder vel al Verdens Guld gjemt i Pengebegjerlighed faa meget, eller ikke uendelig meget mindre end den ringefte Ekjærv gjemt i den Fattiges Noifomhed! Hvad er verdslig Almagt Andet end Afhængighed; hvilken Slave i Lænker var faa ufri fom en Tyran! Nei, det Verdslige er ikke Gæ; mangfoldigt fom det er, forvandles det i Livet til fit Modfatte, i Døden til Intet, i Ewiggheden til Forbandelfe for Den, fom har villet dette Gne. Kun det Gode er Gæ i fit Væfen og det Samme i hver fin Yttring. Lad Kjærlighed opløfe det. Den, der i Sandhed elfter, han elfter ikke engang for alle, ei heller bruger han en Deel

af sin Kjærlighed og saa igjen en Deel; thi at bytte den er at forbytte den. Nei han elsker med hele sin Kjærlighed, den er heel tilstede i enhver Ytring, han giver den bestandigt heel ud, og dog beholder han den bestandig heel i sit Hjerte. Forunderlige Riigdom! Naar den Gjerrige har samlet al Verdens Guld — i Smudfighed, da er han bleven fattig: naar den Elskende giver sin hele Kjærlighed ud beholder han den heel — i Hjertets Reenhed. — Skal et Menneske i Sandhed ville Gøt, da maa jo det Gne, han vil, være et Saadant, at det bliver uforandret i alle Forandringer, saa han ved at ville det, kan vinde Uforanderlighed; forandres det ideligen, da vorder han selv foranderlig, tvesindtet og ustadig. Men denne idelige Foranderlighed er jo netop Ureenheden.

Men det at ville Gøt er ei heller hiin den formastelige, ugudelige Begejstrings kraftige Wildfarelse: at ville det Store, ligegyldigt enten det er godt eller ondt. Ogsaa en saadan Villende, om han end er nok saa fortvivlet, er dog tvesindtet; eller er Fortvivlelse ikke netop Tvesindethed; eller hvad er det at fortvivle Andet end at have to Villier! Thi hvad enten han, den Svage, fortvivler over, at han ikke kan løsrive sig fra det Onde; eller han, den Formastelige, fortvivler over, at han ikke ganske kan løsrive sig fra det Gode: de ere begge Tvesindede, de have begge to Villier, Ingen af dem vil i Sandhed Gøt, hvor fortvivlet de end synes at ville det. Hvad enten det var en Qvinde, hvem Dnset bragte til Fortvivlelse, eller det var en Mand, der fortvivlede i Trods; hvad enten et Menneske fortvivlede — fordi han fik sin Villie, eller han fortvivlede fordi han ikke fik sin Villie: enhver Fortvivlet har to Villier, een som han forgjebes vil følge ganske, og een som han forgjebes ganske vil være qvit. Saaledes har Gud, bedre end nogen Konge, sikket sig mod ethvert Oprør. Thi det er vel skeet, at en Konge ved et Oprør er bleven stødt fra Thronen: men enhver Oprører mod Gud bringer det i det Høieste til selv at fortvivle. Fortvivlelsen er Grændsen — hertil og ikke videre! Fortvivlelsen er Grændsen, her mødes den feige frygtagtige Selvkjærligheds Arrigskab, og

det stolte trodsige Sinds Formastelighed, her mødes de i lige Afmagt.

Kun altfor snart lærer den egne Erfaring og Erfaringen paa Andre, hvor langt dog de fleste Menneskers Liv er fra at være hvad et Menneskeliv burde være. Alle have de store Dieblitte, de see sig selv i Mulighedens Tryllespeil, som Haabet holder for dem medens Ønsket smigrer; men hurtigt glemme de Synet i det Dagligdagse. Eller de tale maaſkee begejstrede Ord, „thi Tungen er et lidet Dem, dog den puffer storligen“ — men Talen tager jo netop Begeistringens forjængelig ved høirøstet at forkynde hvad der i Tausked skal udøves, og hurtigt glemmes de begejstrede Ord i Livets Ubetydelighed; det glemmes, at det var om dette Menneske Sigt sagdes, det glemmes, at det var ham selv der sagde det. Saa vaagner maaſkee engang Grindringen med Forjærdelse, og Fortrydelsen synes at ville give ny Kraft: af, dette blev ogsaa kun et stort Dieblif. De have Alle Forfatter, Planer, Beslutninger for Livet, ja for Evigheden; men Forfatteren taber hurtigt Ungdommens Kraft og bliver affældigt; og Beslutningen staaer ikke fast og staaer ikke imod, den vakler og forandres med Omstændighederne; og Hukommelsen slaaer fejl — indtil de ved Bane og Omgang lære, som man siger, at trøste sig med hinanden, indtil de endog, istedetfor at finde det forræderisk, finde det opbyggeligt, om Noget forkynder Uudfyldningernes matte Trøstegrunde, der opmuntrende styrke til Dorfsked. Thi der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, at Fordringen gjøres gjeldende i al sin Ophoiethed, i al sin Strengthed, saa den fordrende trænger ind i Sjælens Inderste; Andre finde det opbyggeligt, at der træffes en Overenskomst i Jammerlighed med Gud og Fordringen — og Sproget. Der gives Mennesker, som finde det opbyggeligt, om dog Noget vil kalde paa dem; men der ere ogsaa søvnige Sjæle, som kalde det, ikke behageligt, men endog opbyggeligt, at der lilles for dem.

Vel er dette nu sørgeligt; men da er der en Wiisdom, som ikke er herovenfra, den er jordisk og kjødelig og djævelsk. Den har opdaget denne almindelige menneskelige Svaghed og Dorfs-

hed; den vil hjælpe. Den seer, at det er Willien, det kommer an paa, og forkynder nu høit: „uden at ville Get bliver dog et Menneſkes Liv jammerlig Middelmaadighed, uſjel Glendighed; Get maa han ville, ligegyldigt enten det er godt eller ondt; Get maa han ville, deri ligger et Menneſkes Storhed.“ Dog er det ikke vanſkeligt at gjennemſkue denne kraftige Bildfarelſe. Den hellige Skrift lærer til Saliggjørelſe, at Synden er Menneſkets Fordærvelfe, og Frelſen derfor kun i Reenhed ved at ville det Gode. Hiin jordiske og djævelſke Kløgt forvender dette til friſtende Fortabelſe: Svagheden er et Menneſkes Ulykke, Kraften det enefte Frelſende. „Naar den urene Aand farer ud af et Menneſke, vandrer den gennem øde og tomme Steder, men finder ikke Hvile; da vender den igjen tilbage, og har i Selskab med ſig“ hiin urene Kløgt, Orkenens og de tomme Steders Viisdom, hiin urene Kløgt, der nu udjager Dorſkhedens og Middelmaadighedens Aand — „ſaa det Sidſte bliver værre end det Førſte“. Hvorledes ſkal man beſkrive et ſaadant Menneſkes Væſen? Der ſiges om Sangeren, at han kan ſprengte ſin Stemme ved at overſtrige ſig ſelv: ſaaledes er et ſaadant Menneſkes Væſen ſprengt ved at overſtrige ſig ſelv og Samvittighedens Stemme. Der ſiges om Den, ſom ſvimlende ſtaaar paa et høit Sted, at Alt løber ud i Get for hans Die: ſaaledes har et ſaadant Menneſke ſvimlet ſig ud i det Uendelige, hvor Det løber i Get, hvad der for evig er adſkilt, ſaa kun det Store bliver, det er det Øde og Tomme, der jo altid føder Svimmelhed. Men tveſindet er dog et ſaadant Menneſke, hvor fortvivlet han end ſynes at ville Get. Naar han, den Selvraadige, maatte raade, da ſkulde der kun være Get, han være den Enefte, der ikke var tveſindet, han den Enefte, der havde afkaftet enhver Lænke, han den enefte Fri. Men Fri er — Syndens Træl dog ikke; afkaftet har han heller ikke Lænken, „fordi han spotter den“; i Tvang er han og derfor tveſindet; og raade maa han nu engang ikke. Der er en Magt, ſom tvinger ham; løsrive ſig fra den kan han ikke, ja han kan end ikke ganſke ville det, ogſaa denne Magt er ham negtet. Derſom Du, m. T., ſaae et ſaadant Menneſke, det er

vel sjeldnere, som jo Svagbed og Middelmaadighed unegtelig er det Almindeligere; dersom Du traf ham i hvad han selv vilde kalde et svagt Dieblif, af, hvad Du maatte kalde et bedre Dieblif — naar han ingen Hvile havde fundet i det Dde, naar Svimlen et Dieblif gif over, og han fornem en qvalfuld Længsel efter det Gode; naar han rystet i sit Jnderste ikke uden Beemod tænkte paa den Eenfoldige, der om end i Skrobeligbed dog vil det Gode: da opdagede Du, at han havde to Villier, og hans qvalfulde Vefindethed. Fortvivlet, som han var, meente han: fortabt er fortabt, men han kunde ikke lade være end eengang at vende sig om i Længsel efter det Gode, hvor rædsomt han end selv havde forbitret sig denne Længsel, en Længsel, der beviser, at, som et Menneſke dog i al sin Trods ikke har Magt til ganske at løsrive sig fra det Gode, fordi det er det Stærkere, saa har han end ikke Magt til ganske at ville det. Maaskee hørte Du endog hiin Fortvivlede ſige: „der gaaer dog noget Godt under i mig“. Naar et Menneſke finder ſin Død i Bølgerne, da ſynker han, uden dog endnu at være død, han ſtiger atter op igjen, tilſidſt gaaer der en Voble ud af hans Mund: naar dette er ſkeet, da ſynker han i Døden. Hiin Voble var det ſidſte Mandedrag, det ſidſte Forraad af Luſt, der kunde gjøre ham lettere end Havet: ſaaledes med hiint Ord; i hiint Ord udaandede det ſidſte Haab om Frelſe, i hiint Ord opgav han ſig ſelv; fortiet, var der endnu i denne Tanke et Haab om Frelſe, gjemt i Sjelen var der endnu i denne Tanke et muligt Forhold til Frelſen; naar Ordet er udtalt, i Fortrolighed til et andet Menneſke, (o, rædsomme Misbrug af Fortroligheden, om dog den Fortvivlede kun misbruger den mod ſig ſelv!) naar dette Ord er hørt, da ſynker han for ſtedſe. Af, det er forførdeligt at ſee et Menneſke ſtorme frem mod ſin egen Undergang, det er forførdeligt at ſee ham dansſe paa Afgrundens Rand uden at ane det; men denne Klarhed over ſig ſelv og over ſin egen Undergang er dog endnu forførdeligere. Det er forførdeligt at ſee et Menneſke ſøge Troſt ved at ſtyrte ſig i Fortvivlelſens Svirvel, men denne Vefindighed er dog endnu forførdel-

ligere; at et Menneske ikke i Strig om Hjælp i Dødsens Angest raaber: jeg gaaer under, frels mig, men at han roligt vil være Vidne til sin egen Fortabelse. O, hyderste Forsængelighed, ikke at ville drage Menneskenes Dine paa sig ved sin Skjønhed, ved Riigdom, ved Evner, ved Magt, ved Vren, men at ville tiltrygle sig deres Opmærksomhed ved sin Fortabelse, ved at ville sige om sig selv, hvad i det Høieste Medlidenheden veemodig turde sige om en Saadan ved hans Grav: der gif dog noget Godt under i ham! O rædsomme Tvejsindethed, i Fortabelsen at ville drage en Slags Fordeel af, at det Gode er til, det Gnefte, man ikke har villet! Thi nu viste den sig jo, den anden Billie, om den end var saa svag, at den blev et Lefleri i Fortabelsen, et Forsøg paa at blive mærkværdig — ved Fortabelse.

At ville Gæt kan da ikke betyde at ville, hvad der i sit Væsen ikke er Gæt, men kun ved en rædsom Usandhed synes det, hvad der ved Løgneren er Gæt, som Den, der kun vil dette ene, er en Løgner, som Den, der fremfogler dette Gæt, er Løgnens Fader. Det Dde og Tomme er ikke Gæt i Sandhed, men er i Sandhed Intet, og er Fortabelsen i Den, som kun vil dette Gne. Skal derimod et Menneske i Sandhed kun ville Gæt, da maa dette Gne i sit inderste Væsens Sandhed være Gæt; det maa ved en evig Adskillelse fjerne det Ueensartede fra sig, at det i Sandhed kan vedblive at være Gæt og være det Samme, og derved danne Den til Righed med sig, som kun vil dette Gne.

I Sandhed at ville Gæt kan saaledes kun betyde at ville det Gode, fordi ethvert andet Gæt ikke er et Gæt, og den Villende, der kun vil det, derfor maa blive tvejsindet; thi, som det Attraede er, saaledes bliver den Attraende. Eller var det muligt, at et Menneske ved at ville det Onde, kunde ville Gæt, selv om det var muligt, at et Menneske kunde forhærde sig til kun at ville det Onde? Er ikke det Onde, ligesom de Onde, uenigt med sig selv, splidagtigt i sig selv? Tag et saadant Menneske, fjern ham fra det borgerlige Samfund, indespær ham i eenfontet Afslutte: er han ikke der splidagtig med sig selv, som det flette Sammenhold mellem saadanne Ligefindede er en splid-

agtig Forening. Men selv om den Gode levede i en Afkrog af Verden og aldrig saae noget Menneske, han er dog enig med sig selv og enig med Alle, fordi han vil Gode, og fordi det Gode er Gode. Til at ville det Gode maa da Enhver den føres, der i Sandhed skal ville Gode, om det end stundom kan være saa, at et Menneske begynder med at ville Gode, der dog ikke i dybeste Forstand er det Gode, men vel noget Ulyddigt, og nu lidt efter lidt omdannes til ret i Sandhed at ville Gode ved at ville det Gode. Saaledes har vel stundom Elskov hjulpet et Menneske paa den rette Wei. Trofast vilde han kun Gode, sin Forelskelse; for den vilde han leve og døe, for den offere Alt, i den ene have sin Salighed. Dog en Forelskelse er endnu ikke i dybeste Forstand det Gode, men muligt blev den ham en dannende Opdrager, som tilfaldt førte ham, ved Besiddelsen af den Elskede eller maaskee ved Tabet, til i Sandhed at ville Gode og ville det Gode. Saaledes opdrages et Menneske paa mange Maader; ogsaa oprigtig Elskov er en Opdragelse til det Gode. — Maaskee var der Den, hvem Begejstringen greb for en bestemt Stræben. Begejstret vilde han kun Gode, han vilde leve og døe for denne Stræben, han vilde offere Alt for den, i den ene vilde han have sin Salighed; thi Elskov og Begejstring tage ikke til Takke med et deelt Hjerte. Dog hans Stræben var maaskee endnu ikke i dybeste Forstand det Gode: saa blev Begejstringen ham Læremesteren, hvilken han vel voksede fra, men hvem han dog ogsaa skyldte meget. Thi, som sagt, alle Wei føre til det Gode, naar et Menneske i Sandhed kun vil Gode; og naar der dog er nogen Sandhed i, at han vil Gode, saa tjener dette ham ogsaa til Gode. Men Faren er der, at den Forelskede og den Begejstrede svinger irigtigt af, saa han svinger hen til det Store, istedenfor at føres til det Gode. Vel er nemlig det Gode i Sandhed det Store, men det Store er ikke altid det Gode; og man kan beile til en Qvindes Gunst ved at ville Noget, naar det blot er stort; det kan smigre Pigens Stolthed og hun kan lønne med sin Tilbedelse: men Gud i Himlene er ikke som en ung Piges Daarlighed, han lønner ikke det Store med Beundring, men den Godes Løn er at turde tilbede i Sandhed.

II. Skal et Menneſte virkelig i Sandhed ville Gøt, da maa han ville det Gode i Sandhed.

A. Skal et Menneſte ville det Gode i Sandhed, da maa han forſtaaſe ſig ſelv i at ville forſage al Tveſindethed.

Altsaa, ſkal det være muligt, at et Menneſte kan ville Gøt, da maa han ville det Gode, thi kun det Gode er denne Eenhed; men ſkal det worde virkelig, at han kun vil Gøt, maa han ville det Gode i Sandhed.

Hvo der her kunde tale retteligen, thi her er Talen jo om de fleſte Menneſkers Liv: de ville det Gode, og dog er der endnu ſaa megen Tveſindethed i Verden. Her har jo ogsaa den Talende ſit Liv, har vel ogsaa ſin Brøſt, ſin Deel af Tveſindetheden. At Talen da ikke maatte ſynes at ville dømme eller anklage Andre, thi ogsaa dette var jo Tveſindethed: at ville dømme Andre iſtedetfor ſig ſelv! At Talen ikke maatte ſynes at gjøre Fordringen gjeldende, forpligtende for Andre, men fritagende den Talende, ſom havde han kun den Opgave, at tale; thi ogsaa dette er jo Tveſindethed ligesom Det at ville forkynde Andre Trøſt, men ikke ſelv ville lade ſig trøſte, hvilket er ſkjult Stolt- heds; hvor underfundigt han end veed i Veemod og Velwillie deeltagende at trøſte Andre, naar han tillige mener, at for ham ſelv er der ingen Trøſt, da er det ſkjult Stoltthed og ſaaledes Tveſindethed. O, at Talen da Ingen maatte ſaare uden til hans Helbredelſe; at den Ingen maatte forbitte og dog være Sand- heden; at den med Sandheden maatte være indtrængende til at gjøre det Skjulte aabenbar; at den maatte tilintetgjøre Tve- ſindetheden og vinde Hjerterne for det Gode, ikke ved Over- talelſe, thi ogsaa dette er let Tveſind: at ville nyde Dvertalel- ſens Lyſt, at ville længes efter den, at ville berolige ſig ved den — og derover glemme Gjerningen; nei, at Talen maatte ſtøde Alle fra og kun gjøre dem det Gode tiltrækkende!

1) Førſt maa der nu ſiges, hvad der da er let at indſee, at Den, der vil det Gode for Lønnens Skyld, han vil ikke Gøt, men er tveſindet.

Det Gode er Gøt, Lønningen er et Andet, den kan jo komme og den kan udeblive, indtil videre, og indtil det Sidste. Naar han da vil det Gode for Lønningens Skyld, saa vil han ikke Gøt, men et Dobbelt. Det er nu vist, at paa den Maade kommer han ikke langt frem ad det Godes Vej, thi i Grunden er det som hvis et Menneſte, istedenfor det Naturlige, at bruge begge Dinene til at see Gøt, vilde bruge det ene Die for at see til den ene Side, det andet Die for at see til den anden Side: det lykkes ikke, det forvirrer kun Synet. Dog derom tale vi her ikke, men kun om, at det er Tveſindethed. Ogsaa i Oldtiden var denne Sag ofte Gjenstand for Overveielſe. Der var Frækhedens frække Lærere, som meente, at det Retfærdige var at gjøre Uret i det Store, og saa at kunne give det Udſeende af, at man dog vilde det Gode: saa havde man dobbelt Fordeel, meente de, den usle Fordeel, at kunne gjøre Uret, at kunne faae ſin Willie, lade ſine Lidenſkaber rase; og den hykkeliſke Fordeel, at synes god. Men da var der og i Oldtiden en eenfoldig Viis, hvis Eenfoldighed blev en Snare for de Frækkes Spidsfindighed, han lærte, at man, for ret at være ſikker paa, at det var det Gode man vilde, endog burde undgaae at synes god, formodentligen for at Lønningen ikke ſkulde blive friſtende. Thi ſaa forſkjelligt er jo det Gode og Lønningen, naar Lønningen adſkilt eſtertrages, at det Gode er det Forædlende og Helliggjørende; Lønningen det Friſtende, men det Friſtende er aldrig af det Gode. Den Løn, vi her tale om, er Verdens Løn, thi den Løn, ſom Gud for evigt har ſammenføiet med det Gode, den har ingen Miſligheder, den er ogsaa ſikker nok; den kan hverken det Nærværende eller det Tilkommende, hverken det Høie eller det Lave, den kan Englene ikke ville og alle Djævelne ikke formaae at adſkille fra det Gode. Men derſom Verden ſelv ikke er i ſit Underſte god, derſom den endog, ſom Skriften ſiger, ligger i det Onde, eller derſom det dog er langt fra at være ſaaledes, at Den er den ſjældne Undtagelſe, Den, der ikke vil det Gode: ſaa er Verdens Løn jo miſlig, ſaa er det ſandſynligere, at den

vil lønne hvad den anseer for det Gode, hvad der saadan til en vis Grad seer ud som det Gode, hvad der, som hine Frække lærte, har det Godes Skin — og hine Frække manglede ikke Kjendskab til Verden. Men saa er Lønnen jo det Fristende.

Sagen er ikke vanskelig. Dersom en Mand vil elske en Pige for Pengenes Skyld, hvo vilde da kalde ham en Elskende; han elsker jo ikke Pigen, men Pengene, han er ingen Elsker men en Pengebegjerlig. Men dersom En sagde: „det er Pigen jeg elsker og hun har Pengene,“ og han da vilde spørge os om vor Dom, thi vi have intet Kald til at dømme, da vilde vel Svaret være: „det er en vanskelig Sag med disse Penge; Penge skal have stor Indflydelse, man kan let see feil, og det er saare vanskeligt at kjende sig selv.“ Dersom da denne Sag laae ham meget stærkt paa Sinde, kunde han vel ønske Pengene borte, blot for at prøve sin Elskov. Thi en ret Elsker vilde vel sige: „Pigen har kun een Feil, at hun har Pengene.“ Og hvad maa nu Pigen sige? Dersom hun sagde: „den Fordeel ønsker jeg at have, at det er mig, der har gjort ham riig“: mon hun da kunde kaldes en ret Elskende, hun elskede jo ikke ham, men Pengene. Hvis derimod de Tvende i Elskov enedes om at gjøre en god Gjerning med disse Penge, der vare dem til Hindrer, da var det gjort dem muligt, ene at ville Forelskelsen. At nu dog Ungen her kunde faae travlt for at forstyrre den skjønne Tankes uskyldige Indbildning ved at fortælle os om: „hvad Livet nok vil lære de Tvende“. At, der er en kummerlig Viden, et lurvet Kjendskab til Virkeligheden, som ikke blot er kummerligt og lurvet, men tillige ved alle Leiligheder antager en vigtig Mine, som var denne Viden Andet end Banære over hver Den, som feigt og forrædersk og misundeligt og tomt opblæst vover at foredrage den; som var dette Kjendskab andet end foragtelig Tvefindethed, der vil og vil ikke, og derfor kun vil lyve, vil lyve det Gode og den Gode paa! Ja, om denne Viden gjelder, hvad der engang blev sagt om Hukommelsen, at man hellere maatte ønske, at lære den Kunst at glemme; det gjelder, at hiin Viden kan man

let nok faae lært, og let nok faae den at lære af alle de Ude, at man hellere maatte ønske og bede, at der var en Kunst, der kunde lære En at ville være ubidende om den.

Altsaa at ville Pigen uden Pengene; lader os tænke paa det Gode, hvor Alt er fuldkomnere, hvor den skjønne Tankes uskyldige Indbildning er Alvor og Sandhed. At ville det Gode for Lønnens Skyld er Tvesindethed; at ville Gøt er altsaa at ville det Gode uden Hensyn til Lønnen; i Sandhed at ville Gøt er at ville det Gode, men ikke ville Lønnen derfor i Verden. Lønnen kan jo rigtignok komme uden at et Menneske vil den, den kan komme fra Gud ogsaa i det Udvortes, men naar han betænker, at al Løn i det Udvortes kan blive hvad Verdens Belønning altid er, en Fristelse for ham, da maa han jo, netop for ret at kunne ville det Gode, værge sig mod Lønnen, om han dog ikke maa glemme, at det, saaledes at ville værge sig, atter kan være en Fristelse til Stoltthed. Men er det nu saaledes med Lønnen for det Gode i Verden, at Verdens Belønning er saa farefuld, da er det næsten en opbyggelig Egenstabs det Gode har i denne Verden, (om dette Opbyggelige end er ligesom formildet i Evighedens salige Smil) at Den, der i Sandhed vil det, ved at ville Gøt, at han sjældnere føres i den Banskfelijkheid, at fristes ved Lønnen. Thi at det Gode har sin Løn i sig selv, ja det er evig vist, der er Intet saa vist, det er ikke vissere, at der er en Gud til, thi dette er Gøt og det Samme; men her i Verden lønnes det Gode ofte foreløbigen med Utaknemlighed, med Misgjendelse, med Armod, med Foragt, med mange Lidelser, stundom med Døden. Det er ikke den Løn, om hvilken vi tale, naar vi sige, at det Gode har sin Løn, men det er den Løn, som kommer i det Udvortes og som kommer først; og det er netop Dette Den frygter, som vil det Gode for Lønnens Skyld, thi han har ingen Tid at vente, ingen Tid, ingen Aar, intet Liv at give bort — for en Evighed. Det er derfor saa langt fra at være det Ønskelige, at Lønnen kommer i det Udvortes, at det tvertimod baade er gavnligt og opmuntrende, at den ikke kommer i det Udvortes, paa det at Tvesin-

detheden i det Indvortes maatte omkomme, og paa det at Løn-
nen i Himlen maatte vorde desto større.

At ville det Gode for Lønnens Skyld er ligesom et Sind-
billede paa Tvefindethed; og en tvefindet Mand er, efter Apostelen
Jacobs Ord, uftadig i alle sine Veie; han naaer ei heller Noget,
thi en tvefindet Mand, figer den samme Apostel, maa ikke vente
at faae det, hvorom han beder. Om derfor end en saadan Tve-
findet, der vil det Gode for Lønnens Skyld, bryfter sig af, trodsjer
paa, — og indbilder sig, at han vandt det Eftertragtede; om
mangen Forblindet daarligen mener det Samme: saa lader
os dog ikke bedrage hinanden, m. T., eller tillade et Sandse-
bedrag at gjøre det! Vel muligt nemlig, at han vinder de gode
Ting, som kaldes Lønnen: som Løn faaer han dem dog ikke,
idetmindste ikke i Sandhed, dersom ellers det, at ville det Gode
i Sandhed, er kjendeligt paa at ville det uden Løn. O, Du
det Godes vidunderlige Overeensstemmelse med Dig selv; at
Du ikke lader Dig bedrage! Naar en Tvefindet paa Strømt
vil det Gode, for Lønnens Skyld, og han synes at faae Løn-
nen, faaer han den dog ikke, thi det, han faaer, faaer han ikke
som Løn — for det Gode, ja saa langt fra er det, at han i Sand-
hed faaer det som Løn, at han, netop naar han faaer Det,
i Sandhed har Lønnen horte! See, Pigen, der har Pengene,
kan maaskee en spigefuld Elsker bedrage, saa det seer ud som
elskede han hende, medens han dog egentligen elsker Pengene,
saa hun glad, muligen endog taknemlig lever hen i den Ind-
bildning, at hun er elsket: men det Gode kan Ingen bedrage,
nei i al Evighed ikke! I al Evighed ikke; ja der er det netop
man mindst kan bedrage det. Her i Verden kan det maaskee
lykkes, ikke at bedrage det Gode, men at bedrage Menneskene
ved det Godes Skin. Sligt undgaaer ikke det Godes Opmærk-
somhed; stundom samler det Brede over et saadant Menneske
og gjør hans Bedrag aabenbar; men ofte lader det Gode Bedra-
geren gaae hen, fordi det veed med sig selv, at det er det Stær-
keste. Kun et svagt og qvindagtigt Menneske vil strax have Ret,
vil strax seire i det Udvotes, netop fordi han er svag, og derfor

maa have et udbortes Beviis for — at han er stærkest; Den der i Sandhed har Magten og i Sandhed er den Stærkeste, han indrømmer roligt den Afmægtige et Raaderum, han ligesom indrømmer ham at give sig Skin af at være den Stærkere. Saaledes med det Gode; naar det taaler en saadan Bedrager, da er det som sagde det hemmeligen til ham: „ja, gjør Du Dig kun lystig ved Bedragerets Skin, men huft paa, vi To, vi tales ved igjen.“

Den Tvesindede staaer ved Veiskillet; der vise sig tvende Syn: det Gode og Lønnen. Det staaer ikke i hans Magt at bringe dem i Overensstemmelse, thi de ere ueensartede; kun den Løn, som Gud i det Indbortes for evigt fører til det Gode, kun den er i Sandhed eensartet med det Gode. Saa staaer han da grublende og overveier. Hengiver han sig ganske til denne Grublen, da bliver han staaende — et Sindbillede paa Tvesindethed. Men saa river han sig vel løs fra Overveielser og gaar nu fremad. Ad hvilken af Veiene? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee var han istand til at besvare lærde Spørgsmaal og forraade udbredte Kundskaber, men Get kan han dog ikke, nemlig det Greste han ikke kan, han kan ikke svare paa Spørgsmaalet om, hvilken af de to Veie han gaar. Ved grublende i Overveielser atter og atter at see det Ueensartede sammen, har han noget forvirret sit Syn; han troer at have opdaget, at der er en tredie Wei — og det er ad den han gaar. Denne tredie Wei har intet Navn, da den slet ikke er til, og saaledes er det forklarligt, at han, netop naar han skal være oprigtig, ikke kan sige, hvilken Wei han gaar. Naar han skal være oprigtig, thi ellers vilde han vel sige, at han gaar ad det Godes Wei, det maa jo være ham magtpaaliggende at overbevise Menneskene derom — at de kunde ære ham, hvilket hører med til Lønner, som han eftertragter. Den tredie Wei er den Hemmelighed, han har for sig selv. Og hvorledes gaar han nu ad denne tredie Wei, der er smalere end nogen Dandsers Linie, da den slet ikke er til; gaar han jævnt og fast som Den, der har et bestemt Maal for Die, som Den, der derfor ikke seer sig meget

om, at han ikke skal forstyrres, som Den, der kun seer efter det Gode, efter Maalet? Nei, saaledes gaaer man kun paa det Godes Bei — med det Gode ene for Die. Eller gaaer han som Den, der ad Lyjtens brede Bei jager efter enhver Nydelse? Nei, saaledes gaaer han heller ikke. Gaaer han da som den sorgløse Yngling, der freidigt seer sig om efter Alt? Al, nei dertil er han for gammel. Hvorledes gaaer han da? Han gaaer saa smaat, efter Omstændighederne, paa Grund af Veiens Vanskelighed. Han føler sig for med Foden, og sætter han endelig Foden til og gjør Skridtet, da seer han sig strax om efter Skyerne, fra hvilken Kant Vinden kommer, og om Røgen staaer lige op af Skorstenen. — Det er nemlig Lønningen, Verdens Løn, han seer efter, og den er som Skyerne, og som Vinden, og som Røgen af Skorstenen. Og saa spørger han sig bestandig for, han agter nøie paa de Forbigaaendes Ansigt for at faae at vide, hvordan det staaer sig med Lønningen, hvilke Priserne ere, hvad der er Tidens og Menneskenes Fordring til det Gode, naar de skulle lønne det. Hvad vil han da egentligen? Ja, spørg ham ikke derom; maaskee skulde han kunne besvare ethvert andet Spørgsmaal, med Undtagelse dog af det om Veien, men dette kan han ikke med Bestemthed besvare, naar han skal svare oprigtigt, thi ellers er naturligviis Svaret strax ved Haanden, at han vil det Gode og affkjer Lasten — naar den synes affkyelig; at han vil de Godes Bifald — naar de ere de Fleste og have Magten; at han vil gavne den gode Sag — naar den er saa god at gavne ham. Men i Oprigtighed tør han ikke sige bestemt, hvad han vil, han tør end ikke sige det høit og afgjørende med Overbeviisningens fulde Stemme, at han vil det Gode; han siger det med Tvefindethedens klangløse Forsigtighed. Thi han veed jo nok, at det Gode og Lønningen ere ueensartede; sæt nu, at der ved en saadan uforsigtig Uttring kom disse Tvende noget imellem, sæt han blev anseet for i den Grad at ville det Gode — at Lønningen udeblev, hvilket skal være hændt før i Verden. Hvad vil han da? Vil han det Gode og endog undgaae Skinnen deraf? Nei, bestemt ikke. Vil han da Lønningen? Ja, men det vil han ikke

fige ligefrem. Vil han da det Gode? Ja, engang imellem, maaſkee for en Skams Skyld, ſom man figer. Strømtet vil han altsaa det Gode — for Vrenns og for Lønnens Skyld; uſtrømtet vil han engang imellem det Gode — for en Skams Skyld.

Saaledes med den Lønshge; ſaa tveſindet er han, at man gaaſte rigtigt ikke veed, om man ſkal lee eller græde over ham, hvis man da ikke veed, at al Tveſindethed dog er Fortabelſe, thi ſaa veed man vel, hvad man ſkal gjøre, iſær naar man har ſin Deel deraf. Thi det kan jo ogsaa være noget anderledes med at ville det Gode for Lønnens Skyld. Der var maaſkee Den, ſom i Sandhed vilde det Gode i Oprigtighed; hdmhg for Gud, fremſkyndet i ſin Begeiſtring forſtod han glad, naar Verden og Menneſkene arbejdede ham imod, han forſtod glad, at dette var Lønne, og at derom var Intet videre at ſige; stærk ved Gud, styrkende ſig kun ved hans Fortrolighed onſkede han næſten aldrig at lønnes anderledes af Verden. Men da blev han træt, han greb eſter Lønne, nærmere forſtaaet, og eſter Lønnens lettere Forſtaaelse, thi jo nærmere Forſtaaelse ligger ved Miſforſtaaelse, deſto lettere bliver den i Almindelighed. Han kunde ikke holde ud med det Evige, han kunde ikke udholde Verdens og Menneſkenes Modſtand, ſaa fordrede han forſt Lønne i den Forſtaaelse, at der dog ſkulde være en Overeenskomſt mellem det Gode og Verden; tilſidſt fordrede han Lønne alene: ſaaledes gif det tilbage med ham. O, ſørgelige Ende paa en god Begyndelse, o, Du det Godes ſtrange Midtjærhed paa Dig ſelv, at Du maaſkee lod ham faae Lønne i Verden, netop naar Du har forkaſtet ham, lader ham faae Verdens Belønning, da han utaknemligt forglemte, hvilken Salighed det er, at have Din Løn, medens Verden negter ſin! — Eller han begyndte ikke ſaaledes høit, men dog med at ville det Gode i Sandhed; uden Kjendſtab til Verden, uden i Jnderlighed at være dannet ved Mulighedens Foreſtilling om, hvad der kan hælde et Menneſke, haabede han fromt paa, at det Gode ikke vilde mangle ſin Løn, hvad der evigt forſtaaet

er evigt sandt og hellig Sandhed, men i Tidelighedens Forstand er det Uvisse og forsængelig Kløgt. Saaledes gif han ud i Erfaringens Skole, thi vi gaae jo alle i Skole, saa længe vi leve; Livets Skole er for de Vogne og derfor gaaer det noget strængere til end der, hvor Børnene gaae i Skole, hvor den Opmærksomme og Flittige nok kommer hoit op mellem sine Jevnaldrende. Saa tog Livet ham da strængt i Skole; dog holdt han igjen, han formindskede Fordringerne, han vilde ikke svige det Gode. Al, det var som vilde heller ikke dette hjælpe; han troede i det Gode at have en Fordring til Livet, nu blev det ham som var det det Gode, der kun havde Fordringer til ham. Saa sygnede hans Frimodighed, han saae omkring sig, hvorledes saa mange Andre reve Lønningen til sig, Fristeren begyndte at ængste ham i Kleinmodighed, hvorfor han ikke vilde være som de Andre, hvorfor han vilde jage efter Indbildningens Uvisse istedetfor at gribe det Visse. Da omstiftedes hans Sind, det gif ham i Livet, som det vel vilde gaae den bedre Discipel i Skolen, hvis der ingen Lærer var: de middelmaadige vilde faae Overmagten, og faae Magt til at fordærve de bedre, fordi den gode Discipel ingen Lærer havde at søge Tilhold hos. Og i Livet er der ingen Lærer synlig, som opmuntrer den gode Discipel, thi vi ere jo Alle Disciple; skal den gode Discipel holde ud, da maa han finde Opmuntringen i sig selv. Den sandt han ikke, hans Mod var brudt; maaskee sandt han heller ikke hvad han nu søgte i Verden, og saaledes bukkede han under, han den Bedragne, hvem Verden bedrog for Lønningen, da han vilde det Gode, og hvem dog Verden bedrog forsærdeligst, da den fik ham til at opgive det Gode.

2) Dernæst maa der siges, at Den, der kun vil det Gode af Frygt for Straf, han vil ikke Gøt, han er tvesindet.

Kun af Frygt for Straf at ville det Gode er Lønshygens anden Side, i Væsen derfor det Samme, som at ville det Gode for Lønnens Skyld, forsaavidt det, at undgaae et Onde, er en Binding af samme Art, som den, at opnaae en Fordeel.

Det Gode er Gøt, Straffen noget Andet; altsaa vil den Tvefindede ikke Gøt, naar han vil det Gode under den Betingelse, derved at undgaae Straffen. Betingelsen angiver netop Tvefindetheden; var denne der ikke, vilde han heller ei blot frygte Straffen, thi Straffen er dog vel ikke det et Menneſte ſkal frygte. Han ſkal frygte at handle ilde; mèn har han handlet ilde, da maa han, hvis han virkelig vil Gøt og vil det Gode i Sandhed, endog ønske at vorde ſtraffet, at Straffen kan helbrede ham, ligesom Lægemidlet helbreder den Syge. Frygter den Syge Lægemidlets Bitterhed, frygter han „at lade ſig ſkære og brænde af Lægen,“ da frygter han egentligen — at blive ſund, om han end i Wildſelſen høit og dyrt forſiktrer, at dette ingeniunde er ſaa, at han tvertimod kun altsfor gjerne ønsker ſin Sundhed. Forſikringen, og jo ivrigere den er, gjør, og kun deſto tydeligere, hans Tvefindethed aabenbar: at han ønsker ſin Sundhed, og dog ikke vil den, uagtet han har det i ſin Magt. Et ønske, hvad man ikke formaar, er ikke ſaaledes Tvefindethed, fordi det Forhindrende ikke er i den Ønſtendes Magt; men naar den Ønſtende ſelv er den Forhindrende, der forhindrer ſig i at faae ſit Ønſke, ikke ved at opgive det, thi da er han i Enighed med ſig ſelv, men ved ikke at ville og dog ville vedblive at ønske: ſaa er Tvefindetheden klar — ſom den kan blive det, eller ſaa er det klart, at det er Tvefindethed. Frygter et Menneſte Skammen ved at gribes i en Wildfarelſe, ikke Wildfarelſen: da er han ſaa langtſra ved denne Frygt at hjælpes ud af Wildfarelſen, at han netop ledes ind i den fordærveligere — ſelv om han ellers ikke var i Wildfarelſe.

Saaledes ogsaa, naar En vil gjøre det Gode af Frygt for Straf, hvis det ellers lader ſig gjøre paa denne Maade, hvis det ikke bliver, ſom naar den Frygtagtige forvandler hele ſit Liv til idel Sygelighed, af Frygt for at blive ſyg: Frygten er ſaa langtſra at hjælpe ham til at gjøre det Gode i Sandhed, at den fordærver ham, netop fordi Straffen er Lægemidlet. Men det veed da Enhver, endog et Barn, at Intet er ſaa farligt ſom et Lægemiddel, naar det vel er brugt — men paa den urig-

tige Maade: selv om det ikke ender med Døden; det at Sygdommen slaaer ind, er livsfarligt. Og aandeligt forstaaet er der en fordærvelig Sygdom, den: ikke at frygte hvad et Menneske skal frygte, Undseelsens Hellighed, Gud i Himlene, Pligtens Befaling, Samvittighedens Stemme, Evighedens Ansvar. For at sikkes mod eller frelses fra denne Sygdom er det et Menneske gavnligt, at han straffer sig selv, „at han slaaer sig for sit Bryst og straffer sit Hjerte;“ endnu gavnligere, at han straffes, at Straffen holder ham vaagen og ædru, hvorledes denne nu end nærmere forstaaet, vorder ham til Deel og til Gode; ja, sandeligen til Gode, dersom han lader sig straffe. Men da er der, aandeligt forstaaet, en anden Sygdom, en endnu fordærveligere: at frygte, hvad et Menneske ikke skal og ikke bør frygte. Den første Sygdom er Trods og Gjenstridighed og Selvraadighed, den anden er Feighed og Trællesind og Hylteri; og denne sidste er forfærdelig netop som Sygdommen er det, naar Lægen til sin Forstrækkelſe seer, at den Syge har brugt Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Vel kunde det synes, at den, der vil det Gode af Frygt for Straf, endnu ikke kan kaldes syg, thi han vil jo det Gode. Men Straffen er dog vel ikke Sygdommen? Saa er han jo alligevel syg, og hans Sygdom netop den: at forvekle Sygdom og Lægemiddel. Det kunde synes, at Den, der vil det Gode af Frygt for Straf, ikke kan siges at have brugt Lægemidlet og altsaa heller ikke at have brugt det urigtigt, thi han vil jo det Gode, vil være sund, af Frygt for at komme til at bruge Lægemidlet. Men aandeligt forstaaet, hvor Sygdommen ikke er i det Sandfælige, som Feberen i Blodet, og Lægemidlet ikke noget udvortes, som Draaber i en Flaske, der betyder Frygten: at bruge og at have brugt, at have indtaget Lægemidlet — paa den urigtige Maade. Dette viser sig tydeligt i hiin anden Sygdoms fordærveligste og uhelbredeligste Uttringer. Det er seet, at Frygt for Armod pludseligen gjorde den Dødsle karrig; men det sees aldrig, at den gjorde ham sparsommelig, og hvorfor ikke? Fordi Frygten for Lægemidlet var: at indtage det paa den urigtige Maade. Vel har

Frygt for Legemets Svækkelse lært den Belystige — at holde Maade i Udsvævelse (fordi Frygten var at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham kyndig; den lærte ham altsaa, istedenfor at glemme Gud i Lastens Hvirvel (sørgelige Udspreddthed!), dagligt at bespotte Gud ved Maadehold — i Udsvævelse (affhyelige Befindighed!). Og vel har Frygt for Straf gjort Synderen til en Skindhellig, der i Hylkeriets væmmelige Tvesind paa Strømt elskede Gud (thi Frygten var: at indtage Lægemidlet paa den urigtige Maade), men den har aldrig gjort ham reen af Hjerte. Dette staaer fast, at Straffen ikke er Sygdommen, men Lægemidlet. Saaledes kan det for den Letfindige være en Straf at bindes til Sygeleiet, men dersom han i Sandhed forstaaer det som Straf, da er Sygdommen, Feberen, eller hvilken Sygdom det nu ellers er, den er Lægemidlet. Derimod er al Tvesindethed, som vil det Gode kun af Frygt for Straf, tilfids kjendelig paa, at den anseer Straffen for en Sygdom. Er Tvesindetheden end, hvad man kan have inderlig Deeltagelse med, en overspændt Bekymring, ligesom naar den Syges forstrækkede Indbildning forandrer Lægemidlets Virkning: Kjendet er der, at Straffen forveksles med Sygdommen, at den Lidende dog ikke vil i Sandhed være fri fra Sygdommen, men i Usandhed være fri for Lægemidlet.

Dog hvilken er nu Straffen, som frygtes; hvad forstaaes der nærmere ved den? Naar vi overveie dette, bliver Tvesindetheden nærmere aabenbar, fordi den een og samme Sygdoms Forskjellighed og forskellige Farlighed er i Forhold til den forskellige urigtige Forestilling om Straffen. Maa ske tænker Nogen ved Straffen paa, hvad der nu sjeldnere høres Tale om, paa Evighedens Straf, og det kunde synes, at Den ikke var tvesindet, der vil det Gode af Frygt for denne Straf, da han henfører Straffen til Evigheden, altsaa samstedshen, hvor det Gode har hjemme. Og dog, han vil jo ikke det Gode, han vil det kun af Frygt for Straf. Altsaa — hvis der ingen Straf var! I dette „Hvis“ lurker Tvesindetheden.

Hvis der ingen Straf var!! I dette „Hvis“ hvisler Tvesindetheden. Hvis der ingen Straf var, eller hvis der dog var et Menneſte, ſom kunde overbevise ham om, at det var en Indbildning med Evighedens Straf; eller hvis det blev Skik og Brug at tænke ſaaledes; eller hvis han kunde reiſe til et fremmed Land, hvor det var Skik og Brug; eller hvis feig og hykkeliſt Overtro kunde opfinde et billigt Sone-Middel!!! See Tvesindetheden! See, den kan lige ſaa godt ſøge ſin Troſt hos Vantro ſom hos Overtro; og er det end ikke Tvesindetheden, der ſoger dem, ſaa er det dem, der fange efter Tvesindetheden, indtil den bliver aabenbar. Skulde Tvesindetheden betegnes kort med et enefte træffende Ord, hvilket var da bedre betegnende end dette: „hvis“, „derſom“! Thi naar Villien i et Menneſte ſaaer Naadighed ved at han vil det Gode og i Sandhed kun Gøt: da er der intet „derſom“; men Tvesindetheden ſtandsjer ſig beſtandigt ſelv i ſit „derſom“. Den har ikke Evighedens Fart i ſig, og det Uendeliges Fremkommelighed for ſig, den kommer ſig ſelv foran, møder ſig ſelv ſtandsjende. Der ſiges, at man ved Korſets hellige Tegn kan ſtandsje den onde Aand, ſaa den ikke kan komme af Stedet: ſaaledes ſtandsjer Tvesindetheden ſig ſelv ved ſit ſørgelige Tegn, ved ſit „derſom“. Det ſynes maafkee et Dieblif ſom var Tvesindetheden ikke til; den Tvesindede kan maafkee tale ſaaledes, at det ſkuffer: men naar et Menneſte ſkal til at handle, og der er Tvesindethed i ham, da er den der ſtrag i ſit ſtandsjende „derſom“; og Timeligheden kan jo rigtignok et Menneſte udfylde med ſin Talen, men Evigheden gjør hans Handlens Væſen aabenbar. Kun for Den, der vil det Gode i Sandhed, kun for ham kan det være evigt ſandt, hvad der læres om Evighedens Straffe; Den der blot frygter dem, for ham kan det ikke ſtaa evigt faſt, thi der er intet Evgigt i ham, da det Evige kun kan være i ham, hvis han vil det Gode i Sandhed. Der er kun eet Beviis for, at det Evige er til: Troen paa det; Frygten er et vakkende Beviis, der beviſer, at den Frygtende ikke troer, ſom naar Djævelen troer, men ſkjælver — fordi han ikke troer. Kun Gøt kan hjælpe et Menneſte til at ville det Gode i Sandhed:

det Gode; Frygten er en svigefuld Hjælp, den kan forbittre En Lyften, gjøre Livet moisomt og kummerligt, gjøre En gammel og udlevet; men den kan ikke hjælpe En til det Gode, da Frygten selv har en feilagtig Forestilling om det Gode — og det Gode lader sig ikke bedrage. Eller hører dette ikke ogsaa med til det Godes sande Væsen, denne Nidkjærhed paa sig selv, at det ikke vil taale nogen anden, nogen fremmed Hjælper, ikke nogen Splidagtigs Indblanding, der skulde affjedkomme Forvirringen: at, naar det Gode indtog sin Plads ved Maalet, hvor Lønnen vinker, eller hvor det selv vinker ad Mennesket, at det da med Uvillie skulde maatte see og finde sig i, at der var tvende Veie, tvende Stræbende, een fordi han vilde det Gode i Sandhed og ydmygt men glad fulgte Vinket, en anden, fordi Frygten gjennede ham derhen! Skulde tvende saa Forskjellige kunne komme samme Steds hen, aandeligt forstaaet! Thi aandeligt forstaaet er Stedet ikke noget Udvortes, hvorhen ogsaa Trællen kommer mod sin Villie, naar Fogden bruger Svøben; og Veien er ikke noget Ligeegyldigt, hvad enten man hører forlænds eller baglænds; men Stedet og Veien er inden i et Menneske, da Stedet er den stræbende Aands salige Tilstand, Veien den stræbende Aands stadige Forvandling. Nei, som det Gode kun er Gøt, saa vil det ogsaa være ene om at hjælpe et Menneske. Det Gode dier og ammer den Spæde, opfostrer og nærer den Unge, styrker den Ældre, bevarer den Gamle; det Gode lærer den Stræbende, hjælper ham, men dog kun som naar den kjærlige Moder lærer Barnet at gaae alene: Moderen er paa Afstand saa langt foran Barnet, at hun virkelig ikke kan holde paa Barnet, men hun breder sine Arme ud, hun eftergjør Barnets Bevægelser, blot det vasker, da er hun hurtig bøiet ligesom greb hun det — saa troer Barnet, at det ikke gaaer alene. Mere kan den kjærligste Moder ikke gjøre, dersom det dog skal være Sandhed med, at Barnet gaaer alene. Og dog gjør hun mere, thi hendes Afsyn, hendes Afsyn, ja det er vinkende som det Godes Løn og som Salighedens Opmuntring. Saa gaaer Barnet alene: med Diet fæstet paa Moderens Afsyn ikke paa Veiens

Banfelighed, støttende sig ved de Arme, som dog ikke holde paa det, stræbende efter Tilflugten i Moderens Favn, neppe anende, at det i samme Dieblit viser, at det kan undvære den — thi nu gaacr BARNET alene. Frygten derimod er en Goldamme for BARNET: den har ingen Mælk; en blodløs Tugtemester for den Unge: den har ingen vinkende Opmuntring; en misundelig Sygdom for den Eldre: den har ingen Betsignelse; en Rædsel for den Gamle: naar det viser sig, at Udgangen af den piinlige lange Skoletid dog ikke var til Saligheden. Frygten vil ogsaa hjælpe et Menneske, den vil lære ham at gaac alene, men ikke som den hjærlige Moder; thi det er Frygten selv, der bestandigt støder BARNET omkuld. Den vil hjælpe ham fremad, men ikke som den hjærlige Moders Winken; thi det er Frygten selv, der tynger paa ham, saa han ikke kan komme af Stedet. Den vil føre ham til Maalet, og dog er det Frygten selv, der gjør ham Maalet frygteligt. Den vil hjælpe ham til det Gode, og dog vinder en saadan Lærende aldrig det Godes Yndest, han bliver ei heller nogenjinde Guds Ven, thi, som Skriften lærer, ikke blot Thyve og Røvere, men ogsaa den Frygtagtige kan ikke indkomme i Himmeriges Rige — han vil det jo ikke selv, han vil jo kun af Frygt for Straf. Er han da ikke tvesindet selv om han ikke var en Saadan, at han vilde vise sig som en ganske Anden, hvis Du saa ham i hans Drømme, naar han i Søvn har afkastet Frygtens Tvang, naar Alt er som han dog egentligen vilde det skulde være, og han er, som han dog egentligen er, og som han vaagen vilde være, hvis Frygten ikke var; thi dette figes jo fra gamle Dage, at man lærer et Menneskes Sjæl at kjende af hans Drømme.

Naar der ved Straffen tænkes paa Ewighedens Straf, saaer det skuffende ud, som var det da ikke Tvesindethed at ville det Gode kun af Frygt for Straf. Men dog er det Tvesindethed; selv om det var et bedre Menneske, der i Frygtens Piinlighed bevarede en vis trælksom Ustraffelighed af Frygt for Straffen: han er dog tvesindet. Han gjør bestandigt, hvad han egentligen ikke vil, eller hvad han dog ingen Glæde har af at gjøre, thi den Glæde er jo kun den lave sandselige, og af de sandse-

lige Glæder den laveste, den, hvis kummerlige Herlighed alene bestaaer i at undgaae Noget, saa Glæden altsaa ikke er i sig selv, men kun ved en Mod sætning. Han henfører heller ei Straffen til Gud og til det Gode; tvertimod er i hans Førestilling det Gode Gøet, Straffen noget ganske Andet. Men saa er jo det Gode ikke Gøet, saa frembringer han ved sin Tvesindethed et spændt Forhold mellem det Gode og Straffen: han ønsker, at Straffen ikke var til, og dermed ønsker han egentligen ogsaa, at det Gode ikke var til, da han jo ellers maa have et andet Forhold til det Gode, end det gjennem Straffen; nu er Straffen til, saa gjør han det Gode, af Frygt for Straffen. Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han forstaaer, at Straffen kun er til for Overtrædelsernes Skyld, han forstaaer det fromt, at Straffen er liig alt Andet, hvad der vederfares Den, som elsker Gud: en Haandsrækning. Den Tvesindede skyer Straffen som en Lidelse, en Ulykke, et Onde, og løsriver derved sig og sin Forstaaelse af Straffen og Straffen ganske fra det Gode. Denne Egenfindighed er ligesom Barnets barnagtige Førestilling, der i sin Uforstand endog sætter Splid i Faderens Væsen; thi Barnet indbilder sig, at Faderen er den Kjærlige, at Straffen derimod er Noget, som en slem Mand har opfundet, men at den kjærlige Fader selv skulde have opfundet Straffen af Kjærlighed til Barnet, vil ikke blive det tydeligt. Saaledes ogsaa med Forholdet mellem det Gode og Straffen: at det er det Gode, der af Kjærlighed til den Lærende har opfundet Straffen — og vi gaae jo Alle i Skole, kun at Livets Skole er for de Vogne, derfor er Straffen af alvorligere Art end der, hvor Bornene gaae i Skole: den er mindre haandgribelig og derfor desto alvorligere; mindre sieblikkelig og derfor desto alvorligere, mindre udbortes og derfor desto alvorligere; den følger ikke saa hurtigt Slag i Slag paa Forseelsen og derfor desto alvorligere; man er ikke sluppen, fordi det synes som blev Straffen glemt, netop derfor er den desto alvorligere, men dog ved sin Alvorlighed til det Gode i Sandhed, hvis et Mennekte vil det. Tvesindetheden vil det ikke, den vedbliver at have en blodagtig, sandselig Føre-

stilling om Straffen, og en afmægtig Villie til det Gode. Det hænder derfor ofte en saadan Tvesindet, at hans Liv, jo ældre han bliver, bliver desto ringere, naar Ungdommeligheden, hvori der dog var noget Bedre end Frygt, er tabt, og naar da Frygtagtighed med Alogskaben sammensværge sig om at gjøre ham til en Træl, hvis man saa vil, — af det Gode. Saa forskjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han er den eneste Fri, fri ved det Gode; men altsaa vil Den ikke det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straf, og derfor gjør det Gode ham kun til Træl.

Dog Evighedens Straf tænker Tvesindetheden maaskee sjeldnere paa, oftere forstaaes den frygtede Straf i jordisk og timelig Forstand. Hvo som kun vil det Gode af Frygt for denne Straf, ham maa det med særligt Eftertryk siges om, at han frygter, hvad et Menneske ikke skal og ikke bør frygte: Penge-Tab, Anseelses-Tab, Mis kjendelse, Tilfidesættelse, Verdens Dom, Daarers Spot, Letfindighedens Datter, Hensynets feige Alhyken, Dieblikkets opblæste Ubetydelighed, Dumstens gøglende Taagebilleder; ja, ligesom hiin Tvesindede, der vilde det Gode for Lønnens Skyld, var uftadig i alle sine Beie, saaledes bliver denne Tvesindede det ogsaa, fordi han bestandigt speider efter det Uftadige, det ideligen Forandrede, og bestandigt frygter, hvad et Menneske ikke skal frygte, frygter, hvad der har Magt til at saare, mishandle, fordærve, ihjelslaae Legemet, men hvad der ingen Magt har over Sjelen, hvis det ikke faaer den ved Frygten. Skal et Menneske ikke elste Verden, ikke Diets Lyst, ikke Njodets Lyst, ikke et hoffærdigt Levnet, skal han ikke attraae, hvad Verdens er, Penge mellem Hænderne og Anseelse mellem Menneskene: da skal han heller ei frygte, hvad Verdens er, hverken Verden eller Menneskene, hverken Armodens eller Forsølgelsens Udelukkelse. Gjør han dette, da er han Tvesindethedens Bytte, som han i Tvesindetheden er Menneskenes Træl.

Ja, der er en Undseelse, som er til det Gode, vee det Menneske, som afkaster den; den er en frelsende Ledfager gjennem

Livet, vee det Menneſte, ſom bryder med den; den er i Helliggjørelſens og den ſande Friheds Tjenefte, vee det Menneſte, der forarges paa den ſom var den en Dvang! Om et Menneſte gik ene gjennem Livet, hvilket efter Skriftens Ord ikke ſkal være godt, derſom han dog gik ledjaget af denne Undſeelfe: o, det ſkal vel blive Godt og blive Gøt! Og hvis den Gensomme ſnublede, derſom dog hiin Undſeelfe ledjagede ham, da ville vi ikke ſom Prædikeren raabe Vee over den Gensomme, ikke med Prædikeren ſige: vee den Gensomme, hvis han falder, hvo ſkal da reiſe ham op; thi bedre end den bedste Ven mener hiin Undſeelfe det med ham, bedre ſkal den hjælpe ham end alle Menneſters Deeltagelfe, hvilken let fører til Dveſindethed — ikke til at ville Gøt. Det er viſt, at i Almindelighed et Menneſte, naar Andre ſee paa ham, handler forſtandigere, viſer mere Kraft, tilſhyneladende mere Selvbeherrſkelse, end naar han troer ſig ubemærket; men Spørgsmaalet er, om denne Forſtandighed, denne Kraft, denne Selvbeherrſkelse er i Sandhed, eller om den ikke let i Tilſhyneladelfens Ujandhed ved Hensynets Idelighed antænder Dveſindethedens uſtadige Bluſjen i hans Sjæl. Hver Den, ſom ikke undſeer ſig mere for ſig end for alle Andre, han vil dog, hvis han bliver vanſkelig ſtillet og meget prøvet i Livet, paa een eller anden Maade ende med at blive Menneſters Træl. Thi at undſee ſig mere for Andre end for ſig ſelv, hvad er det Andet end at undſee ſig mere for at ſynes end for at være? Og et Menneſte ſkal jo ombvendt undſee ſig mere for at være end for at ſynes, ellers kan han ikke ville Gøt i Sandhed, da han ved Tilſhyneladelfens beilende Hensyn kun eftertragter det veglende Ekin og dettes Gjenſkin i Menneſtenes Gunſt. Den Kløge, der frygter Andres Dom og undſeer ſig for Andre — hvis han ikke undſeer ſig meeſt for ſig ſelv, at, maaftee ſkulde det lykkes hans Liſt at blive, eller lykkes ham at indbilde ſig, at hans Liſt var nigjennemtrængelig: og ſaa, hvad ſaa? Den, der ikke miſbruger ſin Magt fordi han frygter Menneſtenes Dom og undſeer ſig for Menneſter — hvis han ikke undſeer ſig meeſt for ſig ſelv, at maaftee ſkulde det lykkes ham ſelv, eller

en Dientjener at indbilde ham, at det lod sig gjøre saa underfundigt, at end ikke Gud kunde gennemskue det: og saa, hvad saa? Dog Talen behøver jo ikke at vente paa, hvad der vil skee, det er paa Yttringen af hans Tvesindethed, thi Talen er kun om hans Tvesindethed, og den er allerede aabenbar. Hvad enten den bliver aabenbar for Menneskene eller ikke, Tvesindetheden er der alligevel, og den Tvesindede elendig; thi lader os ikke glemme, at det Sande har Ret til at sige om Enhver, der er i Usandheden, ogsaa da, naar han selv og alle Mennesker prise ham lykkelig, at han dog er elendig, fordi det i Sandhedens Forstand ikke hjælper et Menneske, at han ikke veed af, at han er elendig, da dette kun er en Elendighed mere. Men Den, som undseer sig meest for sig selv, han bestyrkes derved i at ville Gøt. Hvor underfundig Listens end var, Opfinderen kan jo dog selv gennemskue den; lod den sig end skjule for alle Mennesker, hvorledes skulde dens Skjulthed kunne friste ham, da han dog ikke kan skjule den for den Medviden, som han undseer sig mest for!

Vi sige dette ikke, som var det vor Mening, at der nogenfinde har levet noget Menneske, selv i den meest fordærvede Tid, saaledes, at der Ingen var, for hvis Dom han til sit eget Bedste turde og kunde frygte i gavnlig Undseelse, hvis Dom kunde være ham veiledende til at ville det Gode i Sandhed. Men skal denne Undseelse, for den Erværdige, i Sandhed vorde den Bestedne til Gavn, da er det dog en uomgaaelig Betingelse, at han meest undseer sig for sig selv. Derfor kunde man sige med Rette, at det er et Menneske i Sandhed gavnligt at have Undseelse for en Afdød, og hvis han har den for en Levende da at have den for ham som for en Afdød, eller hvis det synes Dig mere indbydende, m. T., vil jeg bruge et andet Udtryk, der dog betegner det Samme, om det end tillige skjont indeholder Forklaringen, altsaa: at have Undseelse for ham som for en Forklaret. En Afdød er jo en Forklaret. Den Levende kan dog feile, kan dog forandres, kan dog overiles i et Dieblik og af et Dieblik — dersom han i Sandhed er den Erværdige, vil han

vel selv formanende paaminde Dig derom, at Du ikke ved Forholdet til ham ledes ind i den Tvefindethed, hvilken er at være et andet Menneskes Tilhænger; den Levende kan maaskee være Dig for gunstig, maaskee ogsaa for ugunstig; hvis Du omgaaes ham dagligen, skal Din Undseelse maaskee tabe noget i sin Høitidelighed, eller maaskee paadrage sig en hidfig Sygdom, saa Du kunde ønske Dig et Tryllemiddel for at bedaare den Uværdige, saa Du kunde ville liste Dig ind i hans Gunst eller dog paa enhver Maade tjene Dig op i hans Yndest, fordi hans Dom var bleven Dig det Vigtigste. Hvor megen Fare og Fristelse til Tvefind! Den svinder først, naar Du omgaaes ham som en Afkod: fjerner Dig fra ham — men aldrig glemmer ham; den svinder først, naar Du er skilt fra ham som ved Døden, naar Du ikke jordisk og timelig kommer ham for nær, men kun evigt erindrer, hvad han selv vilde kalde det Bedste i sit Væsen! En Forklaret kan man ikke overtale; Gunst og Overtalelse og Overilelse tilhører Jordlivets Dieblikke, den Afkodede fornemmer ikke disse Tilskyndelser, den Forklarede kan ikke forstaae dem, vil ikke forstaae dem; vil Du ikke opgibe dem, da maa Du opgibe ham, da maa Du, hvis Du tør det, krænke den Forklarede, bryde med ham, ja tilintetgjøre ham, thi naar han ikke er den Forklarede, er han jo slet ikke til. Den Levende kan man tale med paa en anden Maade, fordi han ogsaa i jordisk Forstand er til, og hvis Du fik ham lidt forandret (af, til Din egen Fordærvelse og til hans Forkleinselse!) Du havde ham dog ligesom endnu at holde Dig til, Du havde hans Ord, hans lydelige Bifald, og i Sammenholdet skulde det maaskee undgaae Eder begge, at der var en Forandring foregaaet. Men den Forklarede er kun til som Forklaret, ikke synlig for det jordiske Die, ikke hørlig for det jordiske Ore, kun i Undseelsens hellig-stille Tausshed; forandres kan han ikke, ikke det Mindste, uden at det strax mærkes, og uden at Alt er tabt, og han forsvunden. Den Forklarede er kun til som Forklaret; forandres kan han ikke til noget Bedre — han er jo den Forklarede; forandres kan han ikke — han er jo en Afkod: han bliver sig selv tro, den Ene og Samme, den Forklarede!

Hvor skulde da Den blive tvefindet, der ved Undseelse for ham bestyrkes i at ville det Gode! Saa kan jo rigtignok selv det redelige Menneske alligevel overraskes af mangen Strøbelighed, ogsaa stundom komme paa en Afvei; men da har han eet Haab, at der er en Gud til, en retfærdig Styrelse, der vel ved Straffen vil vække ham og føre ham tilbage. Saa forskjelligt er det: Den, der vil det Gode i Sandhed, han haaber endogsaa paa Straffen; men altsaa er Den i sin Tvefindethed langt fra at ville det Gode i Sandhed, der kun vil det af Frygt for Straffen.

Den Tvefendede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode og Straffens frygtede Skikkelse. Gensartede ere de ikke for ham, thi at den Straf, som Gud i sin Wiisdom har knyttet til enhver Overtrædelse, er et Gode, negtes ikke, men den er det dog kun, naar den annammes med Taksigelse, ikke, naar den blot frygtes som et Onde. Og denne Straf har den Tvefendede mindre for Die, han tænker nærmere paa Verdens Straf; men det Gode og Verdens Straf ere ikke Gensartede. Eller mon nu virkelige Verden var bleven saa fuldkommen og saa hellig, at den er ligesom Gud, at hvad den belønner er det Gode, hvad den straffer, det Slette? Mon virkelige Nogen, der fortroster sig for Gud at have en Anskuelse af Livet, hvorefter han vil indrette sit Liv, kunde falde paa, saaledes at forgude Verden? Der høres jo rigtignok især paa de Steder, hvor Menneskene komme festligen sammen for at bedrage hinanden ved mange Taler, der høres jo rigtignok herlige Ord om, hvorledes Verden gaaer frem, og om vor Tid og om vort Aarhundrede; men, m. T., turde Du som Fader (og jeg er forvisset om, at Du har en ophoiet Forestilling om dette Navns Betydning, en bekymret Forestilling om det Ansvar, hvortil det forpligter!) turde Du som Fader sige til dit Barn, idet Du sendte ham ud i Verden: „gaae Du kun trygt mit Barn, agt paa hvad Mængden bifalder, og Verden belønner, det er det Gode; men hvad den straffer er det Slette. Nu er det ikke mere som fordem; at Mængdens Dom er liig Skum paa Vand, meningsløs skjondt hoi-

røstet, iblinde skjøndt afgjørende, umulig at følge, fordi den vexler hurtigere end en Qvinde skifter Farve; nu er Udfaldet ikke mere tvivlsomt, det Gode seirer strax; nu kræves der intet Offer, ingen Selvfornegtelse, thi Verden vil det Gode; nu er Mængdens Dom de Vises, de Enkelte ere Daarerne; nu er Jorden Guds-Rige, det i Himlen kun en Afglands; nu er Verden den høieste Tilforladelighed, det Eneste man kan bygge paa, det Eneste man kan sværge ved." Dog Dig behøver Talen ikke at spørge, m. T., den er forud forvisset om Dit Svar; men jeg vilde spørge selv den Jovrigste ved hine Festligheder: turde Du, hvis Du som Fader skulde tale til Dit eget Barn, turde Du sige noget Saadant? Eller dersom det var den Unge, der med hele sin oprigtige Sjels Hengivenhed fæstede sit tillidsfulde Blik paa Dig, forvisset om, at som Du sagde det, saa maatte det være, ved helligt Løfte i Taknemlighed forpligtende sig til at følge Din Værdoms Veiledning gennem Livet: turde Du til ham sige noget Saadant? Eller dersom Du var Vidne til den elskelige Ynglings skønne Begeistring, naar han læste og hørte om de store Mænd, der strede med tunge Skjebner og lede ondt i Verden, de Herlige hvem Verden forstød, fordi den ikke var dem værd, turde Du da, naar ingen Varmen foranledigede Dig til at tale i Vildelse, men kun Fortrolighedens Stilhed, den Elskeliges Tillid, Ynglingens Uerfarenhed forpligtede Dig til at tale Sandhed, turde Du da lægge Haanden paa Hjertet og sige: „Sligt skeer ikke mere, nu er Verden bleven oplyst og fuldkommen, nu er det, at trage først efter Verden og dens Skikke, det Samme, som hvad det i gamle Dage var at trage først efter Guds Rige og hans Retfærdighed." Al, efterhaanden som et Menneske bliver ældre, vænner han sig til Meget i Livet; man vænner sig blandt Andet ogsaa til at sige Meget, som man dog ikke ret tænker Noget ved, man vænner sig til med de Jævnaldrende at tale indenfor saa mange Forudsætninger, at det Simple og Ophøjede næsten gaaer en i Glemme. Stundom henkaster man et Ord, der udtrykker en jævn og stadig, mangeaarig Forbittrelse: „man veed nok hvordan Verden er"; og

til andre Tider lovpriiser man Verden indtil Forgudelse, uden at dog noget af Udsagnene gjør dybere Indtryk paa den Talende; thi det første vækker ham ikke, skrækker ham ikke op til i Frygt og Bæven dog at ville frelse sig selv, siden Verden er saa slet; og det andet styrker ikke den Talende til begejstret at ville det Gode i Tillid til Verdens Fuldkommenhed — af, man vænner sig i Livet, i Vanens dvafte Omgang med Andre saa let til noget nær at opgive sig selv, medens man leger med Talemaader. Men selv den saaledes sørgeligst Forvænte, naar han med Ansvar taler formanende til et Barn, en Yngling, den unge Pige: han taler med Undseelse. Der er her et skjønt Lige for Lige: med Undseelse nærmer Ynglingen sig den Eldre, og den Eldre taler altid med Undseelse, naar han taler formanende til en Yngling. Giv Gud, at Enhver, der har Velighed til at tale formanende til den Unge, ogsaa selv vilde have nogen Gavn af Formaningens Undseelse!

Formanende, thi herpaa ligger Eftertrykket, vil den Eldre ikke fremstille et Skrækkebillede af Verden for den Unge, ingenlunde; Sligt er jo heller ei Alvor, er kun sygelig Indbildning; men formanende vil han gysse for den Tanke, ligesrem at lede den Unge i Tvesindethedens Fare ved svigefuldt at fæste hans Opmærksomhed paa Verdens Straf; ved istedetfor at indprænte ham hellig Frygt og Undseelse for det Gode, at besmitte den Rene ved at lære ham Frygt for Penge-Tab, Anseelses-Tab, Misgjendelse, Tilfidesættelse, Verdens Dom, Daarers Spot, Vetsindighedens Latter, Hensynets feige Alhytken, Diebliffets opblæste Ubethdelighed, Dunstens gøglende Taagebilleder. Af, ja for mange Mennesker ere disse høimodige Tanker kun altfor meget som en Forgyldning, der gaaer af i Livets Tvesindethed, som gnaver og gnaver; men selv den saaledes meest Lubslidte, naar han taler formanende til en Yngling, han mindes det, han tør ikke sige Andet — af Undseelse. Formanende vil selv han sige (thi det er ingen sjelden Taler, som her indføres talende, og derfor er netop det Godes Pris desto herligere, fordi det ikke behøver Veltalenhedens Bistand, fordi

det er den i Livet sørgeligst Forvænte, der taler vel at mærke formanende til en Yngling), selv han vil sige: „Frygt ikke, vær langsom til at dømme Andre, men agt paa Dig selv; hold fast ved at ville Gøt, ved at ville det Gode i Sandhed, og lad saa dette føre Dig hvorhen det nu indtil videre skal føre Dig — thi evigt fører det Dig til Seier, lad det timeligt føre Dig til Velstand eller til Savn, til Gæ eller til Forhaanelse, til Liv eller til Død; slip blot ikke dette Gne, ved dets Haand gaaer Du tryk selv i Fare, selv i Livsfare gaaer Du tryk, som Barnet ved Moderens Haand, ja tryggere, thi Barnet kjender end ikke Faren.“ Formanende vilde han altsaa advare mod Frygt for Verdens Straf, hvilken er Tvefjndethed.

Der tales stundom om, „at lide Straf, naar man gjør det Gode“, hvorledes er dog dette muligt, fra hvem skulde denne Straf komme? Fra Gud dog vel ikke! Altsaa fra Verden — naar denne i sin Wiisdom tager fejl, belønner det Glette og straffer det Gode. Og dog nei, det er ikke som Ordet siger det, Ordet mener det ikke som det siger, det er uegentligen talt. Thi det larmer jo rigtignok stort og forfærdeligt det Ord: Verden; og dog maa den lystre samme Lov som det ringeste og usleste Menneſke. Men om Verden end samlede al sin Magt, der er Gøt, den ikke formaaer, den formaaer ikke at straffe — en Uskyldig, saa lidet som den kan dræbe en Død. Ja vist har Verden Magt, kan gjøre den Levende mangt et Bryderie, kan gjøre ham hans Liv suurt og moisomt, den kan berøbe ham Livet, men den kan ikke straffe en Uskyldig. Forunderligt, her er en Grændse, en Grændse, den er usynlig som en Linie, den er sandfælgelig let til at overse, men den har Evighedens Kræfter til at holde igjen med! Det undgaaer maaskee Verden, hvis Opmærksomhed er henvendt paa det Store — og Grændsen er en ringe, er, indtil videre, en stilsærdig Ubetydelighed; men dog er den der. Maaskee er den ganske skjult for Verdens Dine, thi ogsaa Dette kan høre med til den Uskyldiges Lidelse, at Verdens Uret faaer Udseende af Straf — i Verdens Dine; men Grændsen er der alligevel, alligevel den Stærkeste. Og om

al Verden rasede i Oprør, og om Alt forvirredest: Grændsen er der alligevel, og paa den ene Side af den hos den Ustyldige: Retten; og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at straffe en Ustyldig. Selv naar Verden vil udrydde ham og skaffe ham af Veien, Grændsen kan den ikke skaffe af Veien, skjøndt den er usynlig — maaskee er det derfor; selv i hans offrende Døds Dieblik er Grændsen der: da strammer den sig med Evighedens Kraft, da klover den sig med Evighedens svælgende Dyb! Grændsen er der, og paa den ene Side hos den Ustyldige: Retten, og paa den anden Side for Verden: en evig Umulighed af at straffe en Ustyldig. — Den Gode, han er stærk, stærkere end hele Verden, naar han i Sandhed staaer paa den anden Side af Grændsen indenfor Evighedens Befæstning, han er stærkest, naar han synes at ligge under. Men den afmægtige Tvesindede har flyttet Grændseshjeldet, fordi han kun vil det Gode af Frygt for Verdens Straf; dersom Verden virkelig ikke er Fuldkommenhedens Land, da har han ved sin Tvesindethed givet sig i Middelmaadighedens Vold, eller forskrevet sig til det Onde.

3) Fremdeles maa der siges, at Den, der i Selvraadighed vil det Gode, vil dets Seier, han vil ikke Gæt, han er tvesindet.

Dersom et Menneske blot vil det Gode, for at han kan feire, da vil han det Gode for Lønnens Skyld, og hans Tvesindethed er aabenbar, som Talen i det Foregaaende søgte at gjøre den; han vil nemlig ikke tjene det Gode, men have Fordeel af det, betragte det som en Vinding. Naar derimod et Menneske vil, det Gode skal feire, naar han ikke vil kalde Stridens Udgang Seier, hvis han feirer, men kun naar det Gode feirer: hvortledes kan han da kaldes og være tvesindet? Ja, er han tvesindet (thi Grændse-Afgjørelsen mellem den Rene og den Tvesindede er her af en egen Vanskelighed), da er hans Tvesindethed mere underfundig og skjult, formasteligere end hiin aabenbare og aabenbart verdslige, den er en kraftig Skuffelse, som synes at komme nærmest til Hjertets Reenhed, der vil det Gode i

Sandhed, om den dog er fjernest, som det høie Sted fra det dybe Fald, som den himmelftormende Stolthed fra Ydmyghedens Bolig i det Lave, som Tilnærmelsens anmasfende Lighed, naar den er vundet ved at forfalste en evig væsentlig Udskillelse. Han vil ikke det Gode for Lønnens Skyld, han vil, at det Gode skal seire, men han vil, at det skal seire ved ham, at han skal være Redskabet, han den Udvalgte. Han vil ikke lønnes af Verden, som han foragter, ikke af Menneskene, som han seer ned paa, og dog vil han ikke være en unyttig Tjener: en hovmodig Bevidsthed er Løn, han fordrer, og i denne Fordring er hans voldsomme Tvefindethed, ja voldsomme, thi hvad er det Andet han vil, end at tage det Gode med Vold, og med Vold at paatrænge det Gode sig selv og sin Tjenestel. Og om han end ikke forskyldte denne sidste Formastelighed, naar han dog paa nogen Maade ikke vil som det Gode vil, ikke vil det Godes Seier som det Gode vil den: saa er han tvefindet, om han end veed at skjule det for Menneskene, om han end vil skjule det for sig selv, om end Sprogets sande Udtryk et Dieblif synes at skjule derover ved at kalde hans Sindstilstand Selvraadighed, Egenraadighed, thi synes den vel, især naar den er stærk nok til at dove det Yderste, synes den vel Tvefindethed? Nei den synes ikke Tvefindethed, men den er det.

For denne Tvefindede er da det Gode Gæt, dets Seier noget Andet, eller vel endog dets Seier ved ham noget Andet. Nu er det vel saa, at evigt har det Gode altid seiret, men i Tiden er det anderledes; i Tiden bruger det lang Tid, Seiren er langsom, dens Uvished et langsomt Længdemaal, mange, mange Gange gif den tro Tjeners Liv hen, og det var ved Udgangen, som havde han Intet udrettet for det Gode. Og dog var han den tro Tjener, der vilde det Gode i Sandhed, og han var ogsaa elsket af det Gode, der har Uydighed hjarere end Vædderens Fedme. „Ak, hvorfor blev Tiden til; dersom det Gode evigt altid har seiret, hvorfor skal det da slæbe sig langsomt frem gennem Tidens Længde eller næsten omkomme i Tidens Langsomhed, hvorfor skal det møjsomt stride sig gennem hvad der

gjør Tiden længst, gennem Uvished! Hvorfor skulle de Enkelte, som i Sandhed ville det Gode, være saa adspaltede, saa adskilte, at de neppe kunne raabe til hinanden, neppe øine hinanden; hvorfor skal Tiden hvile som en Tyngde paa dem, hvorfor skal Adskillelsen lægge Sinkelse imellem dem, naar det er saa hurtigt gjort i Evigheden; hvorfor blev en udødelig Aand sat i Verden og Tiden, ligesom naar Fisken drages op af Vandet og henkastes paa Strandbredden?" Hvo som spørgende taler saaledes (og selv om han sukker saaledes, Ytringen bliver den samme), han vogte paa sig selv, thi han veed neppe, af hvilken Aand han taler. Ak, Menneskene forvekle ofte nok Utaalmodighed med den ydmyge lydige Begeistring; den Utaalmodige selv er kun altfor tilbøielig til denne Forvegling. Naar et Menneske aarle og silde er paaferde „for det Godes Skyld“, støier og larmer, er idel Uro, kaster sig i Tiden, ligesom den Syge paa Veiet, kaster alle Hensyn af sig som den Syge Klæderne, foragter Verdens Løn, gjør Plads mellem Menneskene: da mene Mange, hvad han selv indbilder sig, at han er begejstret. Og dog er han Intet mindre, da han er tvesindet, og Tvesindethed ligner ikke mere Begeistring end Hvirvelen ligner den staaende Vinds Stadighed. Saaledes er jo al Utaalmodighed, den er en Art Arrigskab; allerede i Barnet er dens Grund, at Barnet ikke vil give sig Tid; hos hiin Tvesindede fremkommer den derved, at Timeligheden og Evigheden ikke kan fordrages i det samme Menneske. Han kan, han vil ikke forstaae det Godes Langsomhed, at den i Barmhjertighed er Langmod, at den i Kjærlighed til de Frie ikke vil bruge Magt, at den i Viisdom mod de Skrøbelige skyer ethvert Bedrag; han kan, han vil ikke ydmygt forstaae, at det Gode kan undvære ham. Tvesindet er han, han der med sin Begeistring synes at kunne blive en Apostel, men ogsaa kan blive en Judas, som forrædersk vil fremskynde det Godes Seier. Forarget er han, han der ved sin Begeistring synes at elske det Gode saa høit, han er forarget paa dets Ringhed, naar det er ikkædt Tidens Langsomhed. Hengiven er han ikke det Gode i unyttig Tjeneste, han bruser kun; og Den, der bruser,

han elsker Diebliffet, og Den, der elsker Diebliffet, han frygter Tiden, han frygter, at Tidens Længde skal gjøre hans Tvefindethed aabenbar; og han forfalcker Ewiggheden, thi ellers maatte jo Ewiggheden endnu bedre gjøre den aabenbar. En Falckner er han, for ham er Ewiggheden Synskredfens skuffende Sandsebedrag, for ham er Ewiggheden Timelighedens blaandende Grændse, for ham er Ewiggheden Diebliffets blændende Goglespil.

En saadan Tvefindet er maaskee vanskeligere at kjende i Verden, fordi hans Tvefindethed ikke er aabenbar indenfor Verden, ingen Angiver og ingen Medvider har i Verdens Løn og Straf, da han har overvundet Verden, om end ved et høiere Bedrag, da hans Tvefindethed først er kjendelig paa Grændsen, hvor Timelighed og Ewigghed berøre hinanden, kjendelig der og altid kjendt af den Alvidende. Han vil ikke nøies med den salige Forvisning, der trøster over al Maade: at evigt har det Gode altid feiret, den salige Forvisning, der er en Eiendomsfikkerhed over al Forstand, den salige Forvisning, som den unyttige Tjener kan have hos sig i ethvert Dieblif, selv naar Tiden er længst og han synes at udrette mindst, den salige Forvisning, som giver den unyttige Tjener Trimodighed til at tale stoltere end hiint kongelige Ord: Alt er tabt uden Gien, naar han ogsaa tabte Gien men siger: der er Intet tabt, men Alt er vundet. Men kjendelig bliver denne Tvefindede ikke saa let i Verden; thi det er ikke for Lønnens Skyld han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Higen eller i sin Fortvivlelse; det er ikke af Frygt for Straf han vil det Gode, saa han blev aabenbar i sin Feighed for at undgaae den eller i sin Fortvivlelse, naar han dog ikke nudgik den; nei, han vil offre Alt, han frygter Intet, kun vil han ikke offre sig selv i daglig Selvfornegtelse — dette frygter han.

Den Tvefindede staaer paa Veiskillet, da viser der sig tvende Syn: det Gode, og det Gode i dets Sciren eller endog i dets Sciren ved ham. Det fidsste er Formastelighed, men selv de tvende første Syn ere ikke ganske det Samme. I Ewiggheden ere de det, men ikke i Tiden. Og de maae skilles ad, saa vil det Gode;

det Gode ifører sig Tidens Langsomhed som en ringe Klædning, og han maa i Forhold til denne Omklædning klædes i den unyttige Tjeners ringe Skikkelse. Med sit sandfelige Die maa han ikke faae det Gode at see i Seiren, kun med Troens Die kan han eftertrakte dets evige Seier. Deri hans Tvesindethed, thi som der er en Tvesindethed, der adskiller i det Godes Væsen, hvad det selv for evigt har forenet; saa er hans Tvesindethed den, der forener, hvad det Gode i Tiden har adskilt. Den ene Tvesindede glemmer det Evige og tager derved Tiden forsængelig, den anden tager Evigheden forsængeligt.

4) Endeligen skulde Talen, inden den slipper Tvesindetheden for ligesom at vende Reenheden ud, minde om den mangfoldige Tvesindethed, om Svaghedens Tvesindethed, som den er i det virkelige Livs Daglighed, eller om, at Den, der kun vil det Gode til en vis Grad, at han er tvesindet.

I Grunden er dette Udtrykket for al Tvesindethed i Forhold til det Gode, at den kun vil det til en vis Grad; men hvad der blev udviklet i det Foregaaende, hvad der maaskee kunde kaldes Tvesindethedens falske Omsætninger i det Store, det havde dog et vist Skin af Enhed og Enighed med sig selv, forsaavidt det var et Enkelt, der forfulgtes i Gensidighed, medens Gensidigheden, hvor underligt dette end synes, netop var Tvesindetheden i den Gensidige. Det daglige Livs Omsætninger derimod ere ikke i det Store; i det daglige Liv er det allerede sjeldnere, blot at see En, der vil noget Forkeert med en vis Overeensstemmelse og Anstrængelse; i det daglige Liv gjøres Omsætningerne i det Mindre, hvorved Tvesindetheden bliver mangfoldigere sammensat i den Enkelte: som en Kjøbmand, der kun handler med een Vare, er et sjeldnere Syn, saaledes ogsaa den Tvesindethed, der har en vis uægte Enhed; som derimod almindeligviis en Kjøbmand handler med forskjellige Varer, saaledes er Tvesindetheden, almindeligviis, den mangfoldige. Afveien bliver derfor mindre kjendelig som denne bestemte, nei Afveiene krydse sig — og den rette Wei paa de forskjelligste

Maader, og paa den forskjelligste Maade er den Enkelte i denne Artydsen, hans Liv vel bestemmeligt som Tvesindethed, men ikke let nærmere at bestemme, fordi han end ikke indenfor Tvesindetheden er i Overensstemmelse med sig selv i noget Bestemt, men i Ubestemmelighed omtumlet af enhver Lustning; fordi han lærer og lærer, og dog aldrig kommer til Sandhedens Erkjendelse, eller kommer den nærmere, da han snarere kommer længere og længere bort, jo mere han lærer af denne forvirrede og forvirrende Underviisning. Fremfor den tidligere Tvesindethed har denne det Gode ved sig, at den dog svagt vil det Gode, at den ikke har hiin tidligere's Haardnakethed, men Svagheden er maafkee stundom lige saa uheldbredelig.

Denne Tvesindethed er vanskelig at tale om, da den ligner baade det One og det Andet, og da den idelig vexler i Udfikstelse — saa hurtigt, at den kan have forandret sig flere Gange, medens Taleren neppe er færdig med at beskrive een Yttring. Broget spiller den ikke blot i alle mulige Farver, men der er end ikke nogen Lov for dette Farvespil, som blander Farverne og Farvesforholdene i ny og ny Forvirring: saa der er idel Myt under Solen — og dog bestandigt den gamle Tvesindethed. Ja, hvad der gjør den endnu vanskeligere at tale om, er, at den i det daglige Liv, hvor den ret hører hjemme, indenfor Bestemmelsen Tvesindethed omgaaes sammenlignelsesviis med sig selv, saa den ene Tvesindede ved at være lidt mindre tvesindet end den anden gjør Fordring paa Udmærkelse, uagtet hans Grad-Forskjel er indenfor den væsentlige Lighed, hvorved det tilsidst synes som var hiin sande evige Fordring, der kræver Hjertets Reenhed ved at ville Get, som var den affskaffet, fjernet fra Regjeringen, sat i Affskedens Bero paa en saadan Afstand fra det daglige Liv, at der slet ikke kunde være Tale om den. Thi i den brogede, bølgende Folkemængde, i Verdens Larm fra Dag til Dag og fra Aar til Aar tages det ikke saa noie med, om En ganske vil det Gode, naar han blot har Indflydelse og Magt, sidder i en stor Bedrift, er Noget for sig og Andre: „hvilken frygtagtig og kummerlig Smaalighed, tænker man, at tage det saa noie“;

man mener end ikke, at det er noget Formasteligt man siger, nei man henkaster den fløgtige Bemærkning i Forbigaaende og iler videre, medens Bemærkningen ogsaa iler videre fra Mund til Mund i den brogede, bølgende Folkemængde. Og i det travle Liv, i Handel og Vandel fra Morgen til Aften, gaaer det ikke saa nøie til med, om En ganske vil det Gode; naar han kun er om sig, for ikke at sige Thy, i sin Næringsvei, naar han sparer og samler, naar han blot har et godt Rygte og tilfældigviis undgaaer Bagvaskelse (thi om han virkelig er Skyldig eller ikke, er det mindre vigtige, hvad hverken han eller Verden har Tid til at efterforske, Bagvaskelsen er blot det Farlige som en Standsning for hans Virksomhed): „hvortil da et saadant Sinkerie midt i Travlheden!“ Og i Verden er der altid travlt. Ja, det er ganske sandt, saaledes seer det ud i Verden, saaledes synes det i Verden, saaledes maa det synes indenfor Tidelighedens skuffende Synskreds; men i Evigheden skal det gjøre en uhyre Forskjel, om En var nøieregnende eller ikke. Og dog er Evigheden jo ikke som en ny Verden, saa Den, der havde levet i Tiden paa Tidens og Travlheden's Viis, naar han lykkelig og vel var ankommen i Evigheden, nu kunde forsøge sin Lykke i at antage Evigheden's Skik og Brug. Al, Tiden og Travlheden troer, at Evigheden er saa langt borte; og dog har aldrig nogen- sinde i Stuespillet den Kunstforstandige havt saaledes Alt i Beredskab til Skuepladsens og de Spillendes Forvandling, som Evigheden i Forhold til Tiden har Alt i Beredskab, Alt — indtil det Mindste, indtil det overflødige Ord, der er talet; har Alt i Beredskab i ethvert Dieblik — skjøndt den tøver.

O, at da Talen, laugtfra at sulte Nogen, som vil det Gode i Sandhed, eller at kalde Nogen fra gavnlig Virksomhed, dog maatte standse en Travl; thi denne Travlhed er jo som en Fortryllelse, og sørgeligt er det at bemærke, hvorledes dens Magt vøger med den stigende Summen, hvorledes Fortryllesen griber om sig, hvorledes den fanger efter det tidligere Bytte, saa neppe Barndommen eller Ungdommen undes den Stillehed, den Fjernhed, hvori det Evige vøger en guddommelig Bægt.

Dg gjør end Travlheden i Hast en Indrømmelse, mener selv dens flygtige Wiisdom at indsee det Gavnlige i, at der ogsaa er en travl Mand med som engang imellem i Hast forkynder hiin høiere Betragtning af Livet om at ville det Gode i Sandhed: at, er dette dog det rette Forhold, at hvad Alle, hver især, skulde gjøre, det fritages noget nær Alle mere eller mindre for, men da faaer, for en Fuldstændigheds Skyld, En i Travlheden den Op-gave, at forkynde hiin høiere Fordring, hiin høiere Fordring, der hvis den blot paa nogen Maade skulde tilfredsstilles, om end i Skrobelijkheid og Ufuldkommenhed, vilde kræve ethvert Mennekses samlede Sind, hans stadige Flid, hans bedste Kræfter!

Altsaa i Travlheden er Tvesindetheden; som Gjenslyden boer i Skoven, som Stilheden boer i Orkenen, saaledes boer Tvesindetheden i Travlheden. Thi at Den, der vil det Gode kun til en vis Grad, at han er tvesindet, at han har et adspredt Sind, et deelt Hjerter, behøver neppe at forklares; men Grunden kan vel behøve at forklares og udvikles: at der i Travlheden hverken er Tid eller Ro til at vinde den Gjennemsigtigthed, som er fornøden for at forstaae sig selv i at ville Gøt, eller blot for foreløbigt at forstaae sig selv i sin Uklarhed. Nei, Travlheden, hvori man bestandigt gaaer videre og videre, og Larmen, hvori det Sande bestandig gaaer mere og mere i Glemme, og Forholdenes Mængde, Tilskyndelsernes og Forhindringernes, gjør det bestandigt umuligere for En at vinde noget dybere Kjendskab til sig selv. Det er Sandhed, at et Speil har den Egenstabs, at man i det kan see sit Billede; men saa maa man staae stille. Iler man hastigt forbi, da faaer man Intet at see; gaaer man maaskee med et Speil hos sig, som man ikke fremtager: hvorledes skulde man da faae sig selv at see? Saaledes iler den Travle fremad med Muligheden af at forstaae sig selv hos sig; men den Travle bliver ved at løbe, og det kommer aldrig til Forstaaelsen, ja det gaaer ham vel snarere mere og mere i Glemme, at han har Muligheden hos sig. Dg dog tør man neppe sige det til den Travle, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til en Mang-

foldighed af Undskyldninger, ved hvis Brug det Sidste bliver værre end det Første, Undskyldninger, hvis Visdom omtrent er den samme, som naar den Seilende troer, at det er Havet, ikke Skibet, der bevæger sig. Man tør neppe sige det til ham, thi hvor knap Tid han end ellers har, har han dog stundom god Tid til med Vigesindede „at afsrive det Latterliges umodne Frugt af deres Visdom“, for at bespotte den Talende som et udueligt Menneske i Livet, som et Menneske, den Træble i sin Kløgt overseer — fra Undskyldningernes ophviiede Synspunkt. Den Træble har jo ogsaa overalt Medhold imod ham, overalt i den mangfoldige Træblheds stigende Summen, og i Undskyldningernes myldrende Mængde. Thi ligesom en giftig Nande over Markerne, som Græshoppernes Mængde over Egypten: saaledes er Undskyldningerne og deres Mængde en Landeplage, der afæder det Eviges Spire, en fordærvelig Smitte blandt Menneskene — med hver Een, der angribes, bliver der bestandig een Undskyldning mere til for den Næste. Og medens det ellers ikke kan undgaae Noget, at en Sygdom bliver farligere og farligere, mere og mere ondartet, jo mere den griber om sig: saa er det med Undskyldningerne omvendt, Sygdommen synes at blive mildere og mildere, Tilstanden bliver behageligere og behageligere, jo Flere der angribes. Og naar vi saa Alle blive enige om, at dette Undskyldningernes — kummerlige, forkrøblede Velbefindende, at det er det Høieste: saa er der jo Ingen der siger Andet. Var der da en Enkelt, som ikke kunde beqvemme sig at give efter, gjorde han end mangen Undskyldning kraftig Modstand; af, Enden er der ikke endda, der er bestandigt een Undskyldning tilbage, den ligger ved hans Dør og begjærer efter ham: „hvad det kan hjælpe som enkelt Menneske at ville stride imod“. Det er altsaa atter med Undskyldningerne endnu værre end med en giftig Sygdom, thi af den døer dog Ingen fordi de Andre ere døde af den.

Saa har da den Tvefindede maaskee en Følelse for det Gode, en levende Følelse; naar Noget vil tale om det Gode, især paa Digterviis, da er han hurtigt bevæget, let tilskyndet til

at henfjælte i Rørelse. Derjom Verden gaaer ham lidt imod, og da Nogen vil tale til ham om, at Gud er Kjærlighed, at hans Kjærlighed overgaaer al Forstand, omfatter i sit Forshyn selv Spurven, som ikke falder til Jorden uden hans Villie; vilde Nogen tale derom, især paa Digterviis: da er han greben, han griber efter Troen som efter et Ønske, og med Troen griber han efter den ønskede Hjælp. Han har da i Ønskets Tro en Følelse for det Gode. Men maaftæe tøver Hjælpen; istedenfor den kommer der en Vidende til ham, som han kan hjælpe. Men denne Vidende finder ham utaalmodig, frastodende, denne Vidende maa noies med den Undskyldning: „at han nu ikke er oplagt eller stemt til at bekymre sig om Andres Lidelser, da han selv har Gjenvordighed“. Og dog mener han, at have Troen, Troen paa, at der er et kjærligt Forshyn til, som hjælper den Vidende, et Forshyn, som ogsaa bruger Mennesker til sine Redskaber. — Muligen kommer nu den ønskede Hjælp, han er atter hurtigt opblusfende i Taknemlighed, smægtende i en blødagtig Forestilling om det kjærlige Forshyns Godhed; nu, mener han, har han ret grebet Troen, nu har den i ham seiret over enhver Tvivl og enhver Indvending: af, og hiin anden Vidende er reent gaaet ham i Glemme. Hvad er denne Tilstand Andet end Tvefindethed! Thi derjom der overhovedet skal være Tale om Indvendinger mod Troen, om Begivenheder og Tildragelser, der ligesom synes at gjøre Indsigelse mod den og mod det kjærlige Forshyns Omjorg: da er hiin anden Vidende, som ikke blev hjulpen, som endog af Den, der kunde hjælpe, blev frastodende afviist med den Undskyldning, at han tilfældigviis ikke var oplagt, hiin anden Vidende er jo den kraftigere Indvending. Men dette undgaaer reent den Tvefindede, at han i det Dieblik, han mener, at Troen har seiret i ham, at han da netop handlende modbevise denne Overbeviisning. Eller er dette ikke Tvefindethed, at mene at have en Overbeviisning, som man selv handlende modbevise? Er dette ikke i Sandhed det eneste Beviis for, at man har en Overbeviisning, at Ens eget Liv handlende udtrykker den? Er det ikke den eneste Sikkerhed for, at Ens saakaldte Over-

beviisning ikke forandres alle Dieblikke i Forhold til det Forskjellige, der hænder En selv, som sieblikkeligt forandrer En og forandrer En Alt, saa man idag har Troen, og imorgen har tabt den, og faaer den igjen iovermorgen, indtil der hænder noget ganske usædvanligt, saa man næstendeels ganske taber den, formenende, at man har havt den! — Sæt der var tvende Mennesker; en Tvefindet, som meente at have erhvervet Troen paa det hjærlige Forsyn, fordi han selv havde oplevet at være bleven hjulpen, om han dog urørt havde afviiet en Lidende, hvem han kunde hjælpe; og et andet Menneske, hvis Liv ved opoffrende Kjærlighed var et Redskab i Forsynets Haand, saa han hjalp mange Lidende, medens den Hjælp, han selv havde ønsket, blev ham negtet fra Nar til Nar: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbeviiet om, at der er et hjærligt Forsyn, som antager sig de Lidende? Er det ikke en skøn og en overbeviisende Slutning: skulde Den, der plantede Dret ikke høre; men er den omvendte Slutning ikke ligeledes skøn og overbeviisende: skulde Den, hvis Liv er opoffrende Kjærlighed, skulde han ikke troe, at Gud er Kjærlighed? Dog i Travlheden er der hverken Tid eller No til den stille Gjennemsigtighed, som lærer Sigelighed, som lærer, at ville drage i lige Nag med andre Mennesker, den ædle Genfjoldighed, som er i inderlig Forstaaelse med ethvert Menneske; der er hverken Tid eller No til at vinde en Overbeviisning. Derfor bliver selv Tro og Haab og Kjærlighed, og det at ville det Gode, i Travlheden kun løse Ord og Tvefindethed; eller er det ikke Tvefindethed at leve uden en Overbeviisning, eller rettere at leve i den idelig og idelig veylende Jndbildning, at man har og man ikke har en Overbeviisning!

Saaledes bedrager Følelsen den Trable i Tvefindethed. Maastee havde han efter en opbluifende Angers Sonderknuselse, naar denne aflader i Mathed, en Overbeviisning, som han meente det, om, at der er en Barmhjertighed, der tilgiver Synder; men selv negtede han strengt Den Tilgivelse, der var ham Noget skyldig. Han havde altsaa, som han meente det, troende en Overbeviisning om, at der er en saadan Barmhjertighed til,

og handlende negtede han, at den er til; handlende gjorde han Sit for at bevise, at den ikke er til. Sæt der var tvende Mennesker; hiin Tvefindede, og da et andet Menneske, som hellere end gjerne vilde tilgive sin Skyldner, naar han blot selv maatte finde Barmhjertighed: hvilken af disse Tvende var i Sandhed overbeviist om, at der er en saadan Barmhjertighed til? Den Sidste havde dog det Beviis for, at den er til, at han selv øver den; den Første har slet intet Beviis for sig, og kun mod sig det Modbeviis han selv fører. — Eller den Tvefindede havde maaskee en Følelse for Ret og Uret; den blussede stærkt i ham, især hvis Noget paa Digterviis vilde skildre de nidkjære Mænd, der i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse hævdede Ret og Retfærdighed. Vederfores der ham da selv nogen Uret, da var det ham, som maatte der skee Tegn i Himlen og paa Jorden, som kunde Verdens-Ordenen, ligesaa lidt som han, sove før dette var gjort godt igjen; og det var ikke Selvfjærlighed, der hjidsede ham, men det var Følelsen for Retfærdighed — saa meente han. Og naar han da fik sin Ret, hvor megen Uret den end havde kostet mod Den og Den: da prisede han atter Verdens Fuldkommenhed. Følelsen havde vel henrevet ham, men ogsaa revet ham hen, saa han havde glemt det Vigtigste: i Sandhedens Tjeneste med Selvopoffrelse at hævde Ret og Retfærdighed. Thi hvo af disse Tvende er vel i Sandhed overbeviist om, at der er Retfærdighed til i Verden: Den, der lider Uret for at gjøre Ret; eller Den, der gjør Uret for at faae sin Ret.

Den umiddelbare Følelse er vel det Første, er Livskraften, i den er Livet, som det jo er sagt, at fra Hjertet udgaaer Livet; men da maa denne Følelse „bevares“, saaledes forstaaet, som naar det siges: „bevar Dit Hjerte, thi fra det udgaaer Livet“, den maa renses fra det Selviske, bevares fra det Selviske, den maa ikke overlades til sig selv, tvertimod maa jo altid det, der skal bevares, betroes i en Høieres Vold, som bevarer det, — saaledes beder endog den kjerlige Moder Gud at bevare hendes Barn. I den umiddelbare Følelse forstaaer det ene Menneske aldrig det andet. Saa snart Noget hænder ham selv, forstaaer

han Alt anderledes. Naar han selv lider, forstaaer han ikke en Andens Lidelse, og naar han selv er lykkelig forstaaer han den heller ikke. Selvfølgelig forstaaer den umiddelbare Følelse Alt om sig selv, og er derfor i Tvesindethedens Splid med alle Andre, thi kun i Oprigtighedens vel forstaaede Ligelighed kan der være Eenhed; og i selvfølgelig Kortsynethed forandres hans Overbeviisning bestandigt, eller det er et Tilfælde, at den ikke forandres, da dette har sin Grund i, at hans Liv tilfældigvis ikke berøres af nogen Forandring. Men en saadan Overbeviisningens Fasthed er en Indbildning i den Forkjælede, thi ikke da er en Overbeviisning fast, naar Alt ligesom paatvinger En den og fæstner den, men dens Fasthed viser sig i Alts Omkiftelse. Dog undgaar vel sjældent et Menneskes Liv alle Forandringer; og i Forandringerne er den umiddelbare Følelses Overbeviisning en Indbildning, det øieblikkelige Indtryk oppustes kun til en Betragtning af hele Livet.

Saa havde den Tvesindede maaskee en Erkjendelse af det Gode; det stod i Betragtningens Øieblik saa tydeligt for ham, saa klart, at det Gode dog i Sandhed har alle Fordele paa sin Side, at det i Sandhed er Vinding baade for dette Liv og for det kommende; ja, det var ham om Hjertet, som maatte han kunne overbevise hele Verden derom. Maaskee fordredes dette dog ikke af ham, at han saaledes skulde gaae ud med sin vundne Overbeviisning for at overbevise Andre; men Prøvelsen udeblev derimod ikke, der skulde forsøge hans — vundne Overbeviisning. Al, Betragtning og Betragtningens Øieblik skjuler trods al sin Klarhed let over en Skuffelse, fordi dens Øieblik har Noget tilfælles med den forfalskede Evidens. Der er en Forkertning, som er nødvendig for at Betragtningen kan komme istand, den maa forkorte Tiden meget, ja den maa egentligen kalde Sindet og Tanken bort fra Tiden for at fuldende sig selv i en forfalsket evig Afrundethed. Det er hermed ligesom naar Kunstneren tegner et Land; Tegningen kan jo ikke blive saa stor som Landet, den bliver uendeligt mindre, men desto lettere bliver det ogsaa for Betragteren at overskue hiint Lands Om-

rids. Og dog vil det vel hælde Betragteren, naar han pludseligen blev hensat i hiint Lands Virkelighed, hvor det har hele sin Gylbighed med de mange, mange Mile, at han da slet ikke kan kjende Landet igjen, eller faae noget Syn af det, eller som Rejsende hjælpe sig til Rette i det. Saaledes vil det ogsaa gaae den Tvesindede. Hans Erkjendelse har dog været et Sandhedsbedrag; hvad der ligesom lufttæt var presset sammen i Betragtningens Fuldendthed, det skal nu trækkes ud i hele sin Længde, det er nu ikke mere en Afrundethed, men er i Bevægelse. Thi Livet er som en Digter og saaledes forskjellig fra Betragteren, der altid slutter af: Digteren river os midt ind i det. Nu staaer den Tvesindede der med Betragtningens Tegning; Tiden, som var udeladt i Betragtningen, begynder at gjøre sin Ret gjeldende. Og det forstaaer sig, den Ret har Tiden i al Evighed ikke, at negte, at det Gode jo har alle Fordele paa sin Side, men den har Tilladelse til at trække Tiden ud, og derved at gjøre den i Betragtningen tilsyneladende saa ligesomme Forstaaelse noget vanskeligere, saa Forstaaelsen just ikke saaledes bliver mindre ligesom, at den blev krum og skjæv, men vel saaledes, at den bliver mindre ligesom — at løbe til. Istedensfor nu at holde Betragtningen hos sig og holde sig til Betragtningen, for da med den, ligesom, men Skridt for Skridt, at gennemtrænge Tiden, lader den Tvesindede Tiden skille ham fra Betragtningen. Er dette ikke Tvesindethed: at være i Tiden uden nogen Betragtning, uden nogen bestemt Tanke, eller rettere at være i Tiden idelig og idelig skuffet ved at have eller have havt en Betragtning! Betragtningens Dieblik havde han letsindig misforstaaet som Alvor, og da saa Alvoren kom, da kastede han Betragtningen fra sig, og misforstod Betragtningens Dieblik som et Bedrag, indtil han atter blev alvorlig i et Betragtningens Dieblik. — Eller den Tvesindede tilstod maaskee sig selv, at han havde gjort Uret, havde handlet ilde, var kommen paa en Afvei; men da blev det ham i Overveielser saa indlysende, saa tiltalende, at det dog er saaledes, at Straffen er som Lægemidlet, ja aldrig, syntes det ham, havde nogen Læge saaledes gjort

Lægemidlet tækkeligt, som denne Overveielse ligesom indyndede Straffen. Men naar saa Straffen kom, og den, hvad jo ogsaa Lægen veed, et Dieblik gjorde Tilstanden værre for ret at trænge helbredende ind: da blev han utaalmodig. Han havde i Overveielser tænkt sig helbredet, tænkt, hvor godt det var, naar det var overstaaet — naar det var overstaaet. Saaledes har altid den Dovne en uforholdsmæssig Inderbildningskraft, han tænker strax, hvordan han saa vil indrette sig, og hvor godt han saa skal have det, naar først Det og Det er gjort: han tænker mindre paa, at det er Det og Det han skal gjøre. Og i Overveielser seer dette jo meget indbydende ud; men naar han skal tiltræde Veien (thi Overveielser, den er ude over Veien), saa forandres Alt. Istedensfor nu at beholde Overveielser og Overflaget hos sig, og holde sig den efterrettelig, kaster han Overveielser fra sig. Ietsindigt har han taget Overveielser forfængeligt, som var den Helbredelsen ved Lægemidlet; og da Helbredelsen skal begynde, misforstaaer han Overveielser Ietsindigt som et Bedrag. Er dette ikke Ivesindethed: at være syg, at give sig under Lægens Behandling, og saa ikke ville troe Lægen, men vilkaarligt afbryde! Er dette ikke Ivesindethed, naar den Syge maaskee er gaaet ind i Badet, hvor Heden voxer, men nu pludselig finder det for varmt, løber ud — udsat for alle Fare; er det ikke Ivesindethed, naar han dog endnu har en Levning af Overveielser tilbage og derved en Forestilling om, at han egentligen er syg, og derfor snart igjen begynder sin Helbredelse paa samme Maade!

I den Erkjendelse, der, som Betragtning og Overveielse, er paa Ewighedens Afstand fra Tid og Virkelighed, er der vel Sandhed, den Erkjendende kan forstaae Sandheden deri, men han kan ikke forstaae sig selv. Det er vist, at uden denne Erkjendelse er et Menneskes Liv mere eller mindre tankeløst; men det er ogsaa vist, at denne Erkjendelse, fordi den er i en forfalsket Ewighed for Inderbildningen, udvikler Ivesindetheden, dersom den ikke redbeligen erhverves langsomt ved Villiens Reenhed.

Saa havde den Ivesindede maaskee en Villie til det

Gode; thi vel har ogsaa Den, der bedrages til Tvesindethed ved Følelsen, eller ved hiin fjerne Erkjenden, en Willie, men denne fik ingen Magt, og Spiren til Tvesindetheden laae i det indre sjælelige Misforhold. Altsaa, han har en Willie til det Gode, han er ikke uden Forsæt eller Forsætter, og Beslutninger og Planer for sig selv, og ikke uden Deeltagelsens Planer for Andre. Men dog er der undgaaet ham Noget, han mener nemlig ikke, at Willien i sig selv er eller dog skal være det Fasteste af Alt, at den skal være haard som det Sværd, der kunde hugge Stene, og som dog var saa blødt, at det kunde vikles om Livet; han mener ikke, at det er Willien et Menneſke skal støtte sig ved, ja, at naar Alt brister, at det da er Willien et Menneſke maa holde sig til; han mener ikke, at Willien er det Bevægende, men at den skal selv bevæges, at den i sig selv er vaklende og derfor skal understøttes, at den skal bevæges og understøttes ved Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Levere-gler. Hvis vi, hvad der jo er rigtigt, ville sammenligne Willien med Skibets Fart, Willien i Menneſket med Skibets Fart, i hvilken det (Menneſket) føres frem: da mener han derimod, at Willien, istedetfor at drive Alt, selv er Noget, der skal slæbes fremad, at det er Grunde, Hensyn, Andres Raad, Erfaringer, Levere-gler, der ligesom gaae ved Siden af, og trække eller slæbe Willien fremad, ja Willien sammenlignes med Skibet, ja med et Fragtskib. Men i samme Dieblik er Willien netop gjort afmægtig, nedfat „til en vis Grad“, i Forhold til som der er Grunde og Hensyn og Raad, og i Forhold til, som disse forholde sig til hinanden indbyrdes. Han har vendt Alt om; hvad der i Livet er det Sinkende — for hver Den, der med Evighedens Fart styrer mod en bedre Verden, mener han er det Fremadskyndende, og hvad der skal være det Fremadskyndende gjør han til det Sinkende eller dog til det i sig selv Ubevægelige. En Saadan maa jo blive i Tvesindetheden, paa Tvesindethedens Jundsø travl i Smaa-Grinder, naar han istedenfor ved Willien til det Gode at faae Farten ud af alt det Sinkende, kun seiler med det Sinkendes Hurtighed.

Et Menneſke tiltræder sit Liv; haabende alt Godt for sig

med gode Dnsker for Andre træder han ud i Verdens Mangfoldighed, som Den, der fra Landet kommer til den larmende store Stad, i Mangfoldigheden, der, hvor De travlt og hastende ile hinanden forbi, hvor Hver passer Sit i den uhyre Krydsen, hvor Alt er i Forbigaaende, hvor det er som saae man hvert Dieblik bekræftet, hvad man har lært, og i samme Dieblik modbeviist, dog uden nogen Standsning i Værkets Uro; i Mangfoldigheden, den altfor store Skole for Erfaringen, thi her kan man erfare alt Muligt, eller at Alt er muligt, selv hvad den Uerfarne mindst vilde troe, at det Gode sidder øverst tilbøds og Forbrydelsen næst øverst, eller Forbrydelsen øverst og det Gode næst øverst — i godt Selskab med hinanden: saa staaer han der. I sig selv har han en Modtagelighed for Tvesindethedens Sygdom, hans Følelse er reent umiddelbar, hans Erkjendelse kun styrket ved Betragtning, hans Villie ikke modnet: hurtigt, af hurtigt er han da smittet — eet Offer mere. Det er ikke noget Nyt, men en gammel Fortælling; som det gif ham, saa er det gaaet Tusinder før ham — det siger han nu selv i Forbigaaende til sin Undskyldning, thi han har modtaget Undskyldningernes Indvielse.

Maaskee vilde her en Taler — der var ligesaa tvesindet som hiin Tvesindede, og derfor egentligen kun vil bedrage, vil skildre os det at ville det Gode loffende, loffende med den Udfigt at blive til Noget i Verden, maaskee vilde han ende Skiltringen med, at hiin Tvesindede blev til Intet i Verden — for at forfærde os. Men vi ville ikke bedrage, vi ville endnu mindre gjøre det Forfærdelige, at forfærde ved et Bedrag, hvilket er ligesom at anbefale Usandheden, vi ville kun sige, at, evig forstaaet, blev hiin Tvesindede til Intet. I Timeligheden derimod blev han formodentlig i Forhold til sine Eigner og sin utrættelige Travlhed en velhavende Mand, eller til en vis Grad en velhavende Mand, en anseet Mand, eller til en vis Grad en anseet Mand, eller hvad han saadan kunde blive indenfor det Omfang: til en vis Grad, hvormed end ikke er negtet, at han jo gjerne kunde blive den rigeste Mand i Verden, thi ogsaa det at

være den Rigeste er kun et Noget til en vis Grad, medens ene Evighedens Bestemmelser ere over en vis Grad. Timeligheden med Alt hvad som den tilhører er ligesom dens Sandheder, til en vis Grad, kun Evigheden og dens Sandhed er evig. Derfor lader os ikke bebrage og sige, at man, jordisk forstaaet, i Time- ligheden kommer videst ved at ville det Gode i Sandhed; lad Talen ikke være lige saa tvesindet som Verden er. Nei, i Time- ligheden kommer man, jordisk forstaaet, videst ved Tvesindethed og fornemlig, det maa indrømmes, ved den Tvesindethed, der har en nægte Glands af Eenhed og Enighed med sig selv. See, Ærlighed varer længst, den varer nemlig ogsaa da, naar den rige Mand blev fattig ved sin Ærlighed, den varer ogsaa da, naar den engang rige, senere fattige, Mand er død og borte; og naar Verden er gaaet under og glemt, naar der hverken er Fattigdom eller Rigdom eller Penge mere, naar den engang rige, senere fattige, Mand længst har glemt Fattigdommens Lidelser, da varer endnu hans Ærlighed. Og dog skulde man troe, at Ærlighed kun forholdt sig til Penge og Penges Værd, at det gik den ligesom Uærligheden, at den ophørte med Penge- Verdenens Ophør. Ja vist forholder Ærlighed sig til Rigdom og Fattigdom og Penge, men den forholder sig ogsaa til det Evige, og den forholder sig ikke tvesindet: til Penge og til det Evige, den forholder sig i Penge-Forholdet — til det Evige. Derfor varer den, den varer ikke længst til en vis Grad, den varer. Hiint Udsagn er derfor intet Ordsprog, det er en evig Sandhed, det er Evighedens Opfindelse. Derimod er der et Ordsprog, som siger: at der skal lidt mere til end Ærlighed for at komme gennem Verden. Men Spørgsmaalene, paa hvilke Udsagnene svare, ere ogsaa yderst forskjellige: det som spørger, om hvad der varer; og det som spørger: hvorledes kommer jeg igjennem. Den, der kun spørger om, hvorledes han kom- mer igjennem, han vil jo ikke videre; men den, der spørger om, hvad der varer, han er allerede kommen igjennem, han er allerede gaaet over fra Timeligheden til Evigheden, skjøndt han endnu lever. Den Ene erkjendiger sig kun til en vis Grad,

den Anden spørger evigt, og hvis han i Fristelsens Stund, da hans Erlighed forsøgte, spurgte rigtigt, saa faaer han strax og hidsket faaer han igjen Evighedens Svar: ja den varer! — O, det er dog bedre, at gaae til Sorrigs Huus end til Gjæstebudshuus, og selv der kan man jo lære, at „om hundrede Aar er Alting glemmt“. Ja, visstelig en længe før er Gjæstebuddet glemmt, og de gjæve Brødre, men sandeligen det Evige ikke, ikke om tusind Aar.

B. Skal et Menneffe ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode, eller ville lide Alt for det Gode.

M. T., synes det Dig nu saaledes, saa ville vi, inden der gaaes videre, minde om Talens Gang hidtil; thi Talen har jo ogsaa sin udviklende Gjærning, og først naar denne er fuldkommet i den fornødne Langsomhed, at vi ere i Forstaaelse med hinanden om hvad Talen forudsætter, først da kan Talen, betrygget, bruge den tiltalende Hurtighed, der egentlig er Talens Liv. — Altsaa, Hjertets Reenhed er at ville Gøt; men at ville Gøt kunde ikke betyde at ville Verdens Lyst og hvad dertil hører, selv om man kun nævnte Gøt som sit Valg, da dette ene dog ved et Bedrag var Gøt; at ville Gøt kunde heller ikke betyde, at ville det i Forfængelighedens Forstand Store, som blot svimlende synes Gøt. For **i Sandhed at ville Gøt maatte man ville det Gode.** Dette var det Første, Muligheden af at kunne ville Gøt; men for da **virtueligen i Sandhed at ville Gøt, maatte man ville det Gode i Sandhed.** Om enhver Willen af det Gode derimod, som ikke vil det i Sandhed, maa der siges, at den er Tvesindethed. Saa var der en Tvesindethed, som mere kraftig og handlende i en Slags Overensstemmelse med sig selv syntes at ville det Gode, men bedragerisk vilde noget Andet, den vilde det Gode: for Vonnens Skyld, af Frygt for Straf, eller i Selvraadighed. Men der var en anden Tvesindethed, Svaghedens,

den er almindeligst blandt Menneskene, den mangfoldige Tvefindethed, som vil det Gode i en Slags Oprigtighed, men kun til en vis Grad.

Nu gaaer Talen videre. Skal da et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han **ville gjøre Alt for det, eller han maa ville lide Alt for det.** Dette forstaae vi igjen saaledes, at denne Inddeling deler Menneskene, eller minder om den Deling, som er i Virkeligheden, i: de Handlende og de Lidende, saaledes at vi, hvor Talen er om at ville gjøre Alt, tillige tænke paa den Lidelse, som kan være forbunden dermed, uden dog at kalde et saadant Menneske en Lidende, da han væsentligen er Handlende. Men ved de Lidende tænke vi paa dem, som Livet selv synes at have anvist de stille, og om man saa vil, de unyttige Lidelser, unyttige, fordi Lidelserne ikke gavne Andre, ikke gavne nogen Sag, snarere ere Andre og de Lidende selv til Byrde.

- 1) Skal et Menneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville gjøre Alt for det Gode.

Først tale vi da om: at ville gjøre Alt for det Gode. Alt — dog bliver denne Tale ikke let af ubegrændseligt Omfang, naar Alt skal nævnes; bliver det ikke en Umulighed at beherske Forskjellighederne og Talen derved ubestemmelig, da jo det Gode kan fordre det Forskjelligste af de Forskjellige: kan stundom fordre, at et Menneske skal forlade sin anseete Stilling og isøre sig Kinghed, skal bortgive al sin Eiendom til de Fattige, skal end ikke turde begrave sin Fader; og da igjen kan fordre af Andre, at de skulle overtage Magten og Værdigheden som bydes, at de skulle overtage Rigdommens Virkekraft, at de skulle begrave Faderen, og maaskee en stor Deel af deres Liv være helliget til den Trostaa, der forsaavidt er tro over Lidet, som det egne Liv ingen egne Fordringer har, men kun er tro over en Afsøds Minde! Nu saa lader os derfor, istedenfor til Forvirring og Udspredelse at mangfoldiggjøre Enkelthederne, hvorved desuden saa let mindes om Smaalighedens Rangstrid,

naar den Gne ved at gjøre det Gne troer at gjøre mere for det Gode end den Anden, der gjør noget Andet, om de dog, hvis de Begge i Forhold til Fordringen gjøre Alt, gjøre lige meget, og hvis Ingen af dem gjør Alt, gjøre lige lidt; lader os istedenfor at mangfoldiggjøre Enkelthederne, eenfoldiggjøre dette Alt i sin væsentlige Eenhed og Ligelighed, idet vi sige, at ville gjøre Alt er: at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen; thi Afgjørelsen er netop det afgjørende Alt, som den ogsaa er det væsentlige Gøt. Saa bliver der ingen fristende Anledning til Smaalighedens misforstaaede Rangstrid; saa kan Talen fatte sig kortere, den behøver ikke at nævne det Mangfoldiges mange Navne, og er dog netop i Sandheden, idet denne væsentlige Korthed svarer til den fuldige Korthed, som det i Livet er, at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Ingen troe nemlig, at dette er en vidtløftig Sag, tvertimod er det dette, som i Evighedens Forstand, hvis jeg saa tør sige, forforter alle Livets Brøker, (thi Evighedens Længde er den sande Forkortning) løser op for alle dets Banskeligheder, og det er, ved at ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, at der vindes saa megen Tid; thi hvad der tager Menneskenes Tid, naar de klage over Mangel paa Tid, er Raadvildhed, Udsprethed, halve Tanker, halve Beslutninger, Uafgjorthed, store Dieblikke — store Dieblikke, derfor var det vi sagde, at være og forblive, at Afgjørelse ikke forveksles med et hjemodigt Dieblikks Overspændthed. Den, der vil være og forblive med det Gode i Afgjørelsen, han kan faae Tid — til alt Muligt, nei, det kan han ikke, men det behøves jo heller ikke, thi han vil kun Gøt, og derfor vil han netop ikke have med alt Muligt at gjøre, og netop derfor faaer han god Tid til det Gode.

At ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen er Sandhedens korte Udtryk for det, at ville gjøre Alt, og i dette Udtryk er der iagttaget den Ligelighed, der ingen Forskjel kender i Forhold til hiin Livets eller det menneskelige Vilkaars væsentligere Forskjellighed: at være Handlende eller at være Vidende, thi ogsaa den Vidende kan være med det Gode i Afgjørelsen.

Dette er Tanken og Talen af Vigtighed, at der ikke er eller foranlediges Splidagtighed, at Talen ikke foranlediger den Handlende, som kan gjøre saa meget i den udbortes Verden, til opblæst at sammenligne sig med den Vidende; eller foranlediger den Vidende, der ligesom byrdefuldt spilder sin Tid i unyttige Videlser, til mismodigt at sammenligne sin Unyttighed, sin Elendighed, sin ikke blot overflødige, men for Andre byrdefulde Tilværelse, med de Handlendes store Bedrifter. Al, ofte nok maa en saadan Ulykkelig, foruden sin tunge, uskyldige Videlse, endnu bære Overmodets og Travlhedens og Dumhedens strænge Dom, der vel kan irettesætte ham, vel kan krænke ham, men ikke kan forstaae ham.

Dog nu tale vi om, at gjøre Alt, og tale om de Mennesker, hvem paa een eller anden Maade den udbortes Verden er anvist som Stueplads. Hvor stor eller lille Opgaven er, gjør aldeles ingen Forskjel, Gud være lovet, det gjør aldeles Intet i Forhold til det Høieste, i Forhold til at ville gjøre Alt. O, hvor er dog det Evige saa barmhjertigt mod os Mennesker! Al den jordærvelige Strid og Sammenligning, der hovmoder og krænker, der sukker og misunder, kjender det Evige ikke; ligelig er dets Fordring til Enhver, den Største, der har levet, og den Ringeste; ja, ikke smiler Solens Straale mere ligeligt til Bondens Hytte og til Hersterens Palads, end det Evige seer ligeligt ned til den Høieste og til den Ringeste, ligeligt, nei ikke ligeligt, thi hvis den Høieste ikke vil gjøre Alt, da seer Evigheden i Brede til ham. Og skulde det nogenfinde, ved menneskelig Opfindsomhed, tilsidst lykkes den Rige at kunne narre Solen til at skinne mere indbydende over hans Palads end over Armodens Hytte: det Gode og Evigheden skal man aldrig saaledes kunne narre. Fordringen er ligeligt den samme til Enhver: at ville gjøre Alt; opfyldes den, saa lyser det Gode sin Betsignelse ligeligt over Enhver som er og forbliver i Afgjørelsen.

Skulle vi nu, paa jordist og timelig Viis, anbefale Afgjørelsen; skulle vi sige: „lige saa godt at springe i det som at krybe

i det, vov det derfor lige saa godt først som sidst, thi det kan vel lykkes en Tidlang at dansje paa Roser, men Besværlighedernes vanskelige Tid kommer nok, og saa er det altid godt at være forberedt." O, lader os aldrig ville sælge det Hellige, eller rettere, lader os aldrig glemme, at i den Forstand er Evigheden ikke tilfals, at den holder sig for god til at sælges naar den skal kjøbes af en Tingende, en Formastelig. Ja, dersom en Tempelrøver blandt Forbrydere er en af de afskyeligste, da er denne sminkede Kløgt det ogsaa, der Kløgtig vil det Høieste, uden at ville det i Sandhed. Men lykkes det end Tempelrøveren at rane de hellige Statte, virkelig at sætte sig i Besiddelse af dem, fordi de ere noget Udvortes: hiin Kløgtige lykkes det aldrig at stjæle Afgjørelsen eller at stjæle sig til Afgjørelsen. Den udøvende Retfærdighed, der evigt udøver Retfærdighed, er saaaarvaagen, at enhver Forbrydelse ikke blot ikke bliver farlig for det Evige, men end ikke, i Ufuldkommenhedens Forstand, virkeligen bliver til, da den bliver en Selvangivelse. I Forhold til det Evige er Forbrydelsens Høieste ligesom hvis Tempelrøveren, istedenfor at stjæle de hellige Klar, gif hen til Øvrigheden og jagde: jeg vilde stjæle de hellige Klar, saaledes: det lykkes ikke med at stjæle Afgjørelsen, men den Skyldige melder sig blot selv hos det Evige og siger: jeg vilde stjæle Afgjørelsen. Thi evigt er der intet Sandhedsbedrag, og saaledes heller ikke, hvad der sædeligt er det Samme, ingen virkelig Besiddelse — af stjaalent Guds. Lader os derfor ikke bedragerst og ikke daarligen anbefale Afgjørelsen. Ønsker Noget at liste sig gennem Livet, saa lad ham det, eller, gid dog Sandheden engang maatte gribe ham, saa han vil Afgjørelsen for det Godes Skyld, men lad os ikke indbilde ham, at han ved en List kunde listigen tage Afgjørelsen med sig paa sin listende Bei gennem Livet.

Afgjørelsen er, at ville gjøre Alt for det Gode, er ikke, Kløgtigen at ville have Fordeel af det Gode. Al, men der er i ethvert Menneske en Magt, en farlig og ogsaa en stor Magt. Denne Magt er Kløgskaaben. Kløgskaaben attraaer bestandigt mod Afgjørelsen, den kæmper for sit Liv og sin Ære, thi seirer

Afgjørelsen, da er Kløgskaben som aflivet, nedfat til at være en Tjener i Foragtelighed, hvis Tale man nøie agter paa, men hvis Raad man foragter at følge.

Indvortes bruger nu Mennesket Kløgskaben paa en fordærvelig Maade, til at forhindre sig selv fra at komme ud i Afgjørelsen. Paa utallige Maader kan den misbruges saaledes; men for atter ikke at mangfoldiggjøre det Digegyldige og derved drage Opmærksomheden fra det Vigtige, ville vi igjen betegne denne Misbrug med eet bestemt Udtryk: at søge Udflugt. — At forlade sin Post, at flygte i Slaget, er altid vanærende, men da har Kløgskaben opfundet en sindrig Bending, der forekommende forhindrer Flugten: det er Udflugten. Ved Hjælp af Udflugten kommer man nemlig ikke i Faren, og man taber altjaa heller ikke sin Ære ved at flygte i Faren; tvertimod, man kommer ikke i Faren — det er een Fordeel; og man vinder stor Ære som meget klog — det er to Fordele. Kun Evigheden, det Gode, og saaledes ogsaa den hellige Skrift er af en anden Mening om Udflugterne, og de meget ærede Kløgtige; thi om dem er det jo der tales, naar der siges: „Nogle unddrage sig til deres egen Fordærvelse“ (Hebr. 10.39.) Forunderligt, man kan altjaa unddrage sig en Fare, og naar man troer sig sikker og frelst (hvilket man jo ogsaa skulde troe, siden man undgik Faren), da er man netop sunket i Fordærvelsen.

Saa siger da en Kløg: „bag efter er for sildig, naar jeg først har vovet mig for langt ud og er knuset, hvo skal da hjælpe mig; saa skal jeg være en Værkbruden for hele mit øvrige Liv, en Spot og et Ordsprog blandt Menneskene, hvo skal saa hjælpe mig?“ Hvo der skal hjælpe ham? Hvo Anden vel end den Magt, i Tillid til hvilken han vovede sig saa langt ud — dog vel ikke som Den, der er stærkere og hjælper en Svag, men som, naar den unyttige Tjener gjør Alt for at gjøre sin Herres Villie. Men nu taler den Kløge ved Hjælp af Udflugterne, som var det Gode selv ingen Magt, eller som var dets Magt for Intet at regne, saa det altjaa var den Kløge, der (hvis han vilde vove det) ved at gjøre Alt, skulde hjælpe paa det Gode. Er dette

saa, da er det jo rigtignok sandt, at der Ingen er til at hjælpe ham — dersom han virkeligen vovede saaledes, og Det da virkeligen indtraf, hvad en klogtigt opfindsom Indbildning udfinder, for at Udflugtens kummerlige Baggrund kan glemmes over den Stræk indjagende Forgrund. Saa grundløs er Udflugten. Og selv om det Forfærdelige nu skete, at den tillidsfuldt Vovende kom til Skade: pleier dog endog en jordisk Regjering at sørge for sine troe Tjenere, der i Trostab mod Staten gaac den farefulde Gang, skulde da Gud og det Gode ikke ogsaa sørge for sine troe Tjenere, naar de blot ere oprigtige! Og selv om det Forfærdelige skete, naar den Oprigtige havde vovet Alt, at det da var, som sagde Styrelsen til ham: min Ven, Dig kan jeg ikke bruge: o, det er dog vist, at det ringeste Naadebrød i det Godes Tjeneste er uendeligt saligere end at være den Mægtigste udenfor. Sandeligen, Sandeligen, det er dog sandt, det er med Væven sandt, i Forhold til den Ugubelige, men det er ogsaa i Naade glædeligt sandt for den Oprigtige: Gud narres ikke med et Menneske! Selv om den Oprigtige kom til Skade, maastee var det dog netop dette Styrelsen skulde bruge! Er det ikke oftere seet, at Brønden først blev tilkastet, da Barnet var faldet i, medens den forstandigste Tale og Formaning Intet havde bevirket: nu vel, hvis den Oprigtige er villig til at være Barnet, der falder i, har saa hans Voven været frugtesløs? — Saa siger en Anden: „jeg har ikke Kræfter til saaledes at vove Alt“. Atter Udflugt, en Udflugt ved Hjælp af det Ord: „Alt“, thi det Gode kan jo ogsaa regne og beregne Fordringen i Forhold til de Kræfter han har. Og dernæst, hvis han i Oprigtighed vil vove, da faaer han vel nok Kræfterne i Afgjorelsen. Men den Kloge vil ved Hjælp af Udflugterne have Kræfterne forud, han vil tage dem forsængeligt, som naar Krigeren, for at være sikker paa at blive udmærket i Slaget, forlanger Udmærkelsen forud. Og dog er dette Billede usandt, thi det er tvivlsomt, hvorvidt Slaget giver Kræfter, men det er vist, at Tilliden, hvormed der voves, giver overmenneskelige Kræfter, men det er ogsaa vist (o, forunderlige Møiaagtighed!) at Den, der ikke har Tilliden,

han fatter det heller ikke. Sec, det store Krigsskib faaer først sin Bestemmelse at vide paa Dybet, Skuden veed Alt forud. Og aandeligt forstaaet er kun Den paa Dybet, der vil gjøre Alt, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste; Skuden er den Kloge, ligegyldigt enten han er den Høieste eller den Ringeste. — Saa siger Een: „den Smule jeg kan gjøre er for Intet at regne“. Den Kloge er høflig, han underbyder, han siger: „hav mig undskyldt“, han lader som var det Gode en fornem Mand, og det at ville det Gode en fornem Sag. Men det er en Misforstaaelse, dog nei, her er det en Udflugt. Det Gode er ikke fornemt, det forlanger hverken Mere eller Mindre end Alt; om dette er en Smule eller ikke, gjør hverken fra eller til. D, Enkens Skjærv, men den var Alt hvad hun eiede, var for Gud ligesaa stor en Sum som al Verdens Guld i een Dynge, og om En, der eiede al Verdens Guld, gav Alt, han gav ikke mere. Ja, naar der borgerligt indsamles Pengebidrag, saa var det muligt, at Indsamleren baade velvilligt og fornemt havde sagt til Enken: „nei, Moder, behold hun kun den Skjærv“. Men det Gode, hvorledes skulle vi sige det, dets Godhed er saa stor, at det ingen Forskjel kjender. — Saa siger Een: „jeg kan ikke forsvare det for Kone og Børns Skyld“. Al, selv den borgerlige Regjering pleier jo . . . dog dette passer ikke; men mon han, Manden og Faderen, da virkelig kunde gjøre noget Bedre for Kone og Børn, end at indprente dem denne Tro paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der vover, tør haabe paa, at Staten vil sørge for Kone og Børn: nei, aandeligt forstaaet, har han netop selv sørget allerbedst for dem, idet han vover; thi derved har han vist dem, at han idetmindste har Troen paa Forsynet. Det er da ikke her som i det borgerlige Liv, at Den, der lader være at vove, kan gjøre det af Omsorg for Kone og Børn, thi, aandelig forstaaet, viser den Frygtagtige, at han ikke har Omsorg for Kone og Børns sande Vel. — Saa siger Een: „Erfaringen lærer, at det Rigtigste er, at dele sine Kræfter, at man kan vinde paa det One, naar man taber ved det Andet; jeg skylder mig

selv, og Hensynet til min Fremtid, ikke saaledes at sætte Alt ind paa Eet." Ja, Gud give han ikke blot vil tage et Hensyn til sin Fremtid, thi det er for Lidet, men sætte sig den ene for Die, og huske paa, at hans Fremtid er — en Evighed.

Dog hvor skulde man vel blive færdig med at tale om alle Udflugter, hvo vilde paatage sig dette frugtesløse Arbejde, denne Tægten i Luften! Og selv om Noget vilde, selv om det lykkedes ham at tælle dem alle, og et Dieblik at holde dem sammen, at de ikke som rette Overløbere smuttede bort, antog et andet Snit, men bleve i Bæsen det Samme: der bliver dog altid een Udflugt tilbage, om der dog ikke skulde være een endnu, om en priselig Klogskab ikke skulde lade En ved et gjentagent Gstersyn opdage, at der var een Grund overseet og altsaa een Udflugt endnu mulig.

Saa gav da den Tvesindede, forledt af Klogskaben, efter for Udflugterne. „Men saa blev han ikke til Noget.“ O, lader os ikke bedrage Ynglinge, lader os ikke sidde og kjøbslaae i Forgaarden til det Hellige, ikke danne en vanhellig Indledning til det Hellige, som skulde man ville det Gode i Sandhed for at blive til Noget i Verden. Jo vist blev den Kluge til Noget, endog til noget Stort i Verden. Men der er en Magt, som hedder Erindringen; den skal være alle Gode som alle Elskende kjær, ja Elskende skal den endog være saaledes kjær, at de næsten, fremfor Synet af hinanden, foretrække denne Erindringens Hviften, naar de sige: husker Du dengang, og husker Du dengang! See, Erindringen besøger ogsaa den Tvesindede. Da siger den til ham: husker Du dengang, . . . Du vidste godt med Dig selv og med mig, hvad der fordredes af Dig, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det; det var derved Du vandt en stor Deel af Din Formue (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du det! Husker Du dengang? . . . Du vidste med Dig selv og med mig, hvad Du skulde vove, Du vidste og, hvad Fare dermed var forbunden, erindrer Du, Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), erindrer Du . . . dog det gjør Du vel, thi Hæderstegnet paa Dit Bryst bærer

Du jo til Grindring derom, om at Du unddrog Dig til Din egen Fordærvelse! Husker Du dengang . . . Du vidste meget godt med Dig selv og med min eenlige Stemme i Dit Indre, hvad Du skulde vælge, men Du unddrog Dig (til Din egen Fordærvelse), husker Du det, det var dengang, da Folke-Gunsten og Mængdens Jubel hilsede Dig som den Retfærdige, husker Du det, ja det bliver jo Din Sag at huske Jubelen og Folke-Gunsten, thi i Evigheden vides Sigt ikke, men i Evigheden er det ikke glemt, at Du unddrog Dig! — O, hvad hjælp det dog et Menneske, om han vandt den ganske Verden, men tabte sig selv; hvad hjælp det ham, om han vandt Tiden og hvad Tidens er, naar han brød med det Evige; hvad hjælp det ham, om han for fulde Seil med Jubelens og Beundringens Medbør kom gjennem Verden, naar han strandede paa Evigheden; hvad hjælper det, at den Syge indbilder sig, hvad alle Mennesker troe, at han er sund, naar dog Lægen siger: han er syg!

Udvortes bruges ogsaa Klogskaben paa en fordærvelig Maade i Forhold til Afgjørelsen, den misbruges ud efter. Og vi tale jo om de Handlende, og om at ville gjøre Alt for det Gode. Paa mangfoldig Maade kan Klogskaben her misbruges, men lader os atter ikke mangfoldiggjøre det Udspredende, men eenfoldiggjøre det Betegnende, og nævne alle denne Art Misbrug med eet Navn: Bedraget. Saa veed den Kloge, hvorledes det Gode skal forandres en lille Smule for at vinde Velbehagelighed i Verdens Dine; han veed, hvor meget der skal sættes til og hvor meget der skal tages fra; han veed, hvad der indsmigrende skal hvistes Menneskene i Drene, hvad der skal betroes dem under Haanden, og hvorledes Haanden skal trykkes, hvor der skal svinges af fra Sandhedens Afgjørelse, hvorledes Vendingen skal gøres, og hvorledes han selv i Smidighed skal vende og dreie sig — „at han kan virke desto mere for det Gode“. Men Bedragets Hemmelighed, hvortil alle Yttringer deraf paa een eller anden Maade kan henføres, er denne: at det dog ikke er Menneskene, der trænge til det Gode, men det Gode, der trænger til Menneskene — derfor maa de

jo vindes, thi det Gode er en stakkels Tigger, som er i Forlegenhed; istedenfor, at det er Menneskene, der trænge til det Gode, og trænge saaledes til det, at det er det ene Fornødne, at det maa kjøbes til enhver Pris, at ubetinget Alt maa opgives og sælges for at købe det, men at ogsaa Den, som eier det, eier Alt. Ved Bedraget bliver derimod som naturligt er Alle narrede: det Gode gjør man et Forsøg paa at narre, som i al Ewig-
hed mislykkes, thi at det synes at lykkes i fjorten Dage eller i en Levealder er kun Spøg; den Kloge derimod vinder stor Anseelse i Verden — og er narret; Mængden forlyster sig ved den smigrende Jubbildnings Slifferi — og er narret! Dette var Bedragets Hemmelighed, at det er det Gode, som trænger til Menneskene; den Kloges Hemmelighed er, at han dog ikke ganske kan nydes med det Godes fattige Løn, men maa see at tjene lidt udenom — ved at gaee lidt udenom.

Den Tvesindede gav efter, forledt af Klogstaben; „men saa udrettede han ikke Noget i Verden“. Nei, lader os ikke bedrage; han udrettede Meget; en talrig Mængde af det Godes Venner, eller af gode Venner, sluttede sig beundrende om ham; ja det er vist, de troede rigtignok derved igjen at slutte sig om det Gode, men det maa dog vel være en Skuffelse, da den Kloge selv gif uden om. De vare Mange forenede, thi denne Forestilling havde de, at det Gode er noget Overordentligt, og Vre være dem og Vre være denne sande Forestilling, men de havde da tillige den Forestilling, at det Gode er noget saa overordentligt Stort, at man maa være Mange i Forening om at købe det. Dog denne Forestilling er ikke Vre værd, selv om den svigefuldt kaldes Betsedenhed, den er en Fornærmelse mod det Gode, som i sin uendelige Godhed ikke forsmaaer den Ringeste, men tillader ogsaa ham at byde og at købe — hvis han vil gjøre Alt, og saaledes i Sandhed ære det Gode. Derimod forsmaaer det Gode al taabelig Vre og Anseelse, naar dets Storhed skal sammenlignes med et Fordegods, som den Enkelte ikke har Penge nok til at købe, hvorfor et Sammenstod bliver nødvendigt. Ved Mængdens Bistand opførte nu den Kloge en

uhyre Bygning, den var rigtigt nok Bindings-Værk (de vare jo ogsaa Mange), men den tog sig godt ud saa længe den stod. Men Erindringen, Erindringen, der i høieste og alvorligste Forstand, forædrende selv det grovere Udtryk, er hvad man i den lave, daglige Tale kalder en Rykker, Erindringen besøger ogsaa engang den Beundrede. Da siger den jagte til ham: „kan Du huske den svigefulde Bending, Du gav Sagen, det var derved Du vandt den forblindede Mængde, og derved, at Du kunde opføre Taarnet saa høit?“ Men den Beundrede siger: „tie blot stille, lad aldrig Noget faae det at vide.“ „Nu vel“, svarer Erindringen, „Du veed jeg er ingen Smaaheidskræmmer, der er i Forlegenhed for mit Tilgodehavende; lad saa være, Ingen skal faae det at vide, saa længe Du lever, maaskee heller ikke, naar Du er død og glemt, men evigt, evigt bliver det erindret.“ — O, hvad havde det dog hjulpet den utro Tjener, hvis Herre reiste bort, om Herren var reist saa langt bort, at han aldrig mere fik ham at see i Tiden, hvad havde det hjulpet ham, dersom dog den Herre, der reiste bort, var Erindringen, med hvilken han skal samles i Evigheden! Hvad hjælper det vel den Domsfælte, at Straffens Dag udsættes hele hans Liv igjennem, hvad hjælper det ham, dersom dog Dommen, som overgif ham, er Evighedens og skal udøves i Evigheden!

Den kloge udrettede altsaa Meget. Lad os engang gjennemtænke denne Tanke: at udrette Noget i Verden; der høres saa megen baade utaalmodig og vildledende Tale derom. Det er jo godt, at Alle ville udrette Noget, det er jo Alvor at ville det, men skulde det dog ikke ogsaa være Alvor: bestemt at forstaae sig selv og Livet i hvad det vil sige, at man udretter saa overordentlig meget, eller at man synes slet Intet at udrette. Dersom Timeligheden, ikke saaledes forstaaet, som den lader sig tænke, men som den kjendelig er i Virkeligheden en Kjendsgjerning, dersom Timeligheden var det Eviges eensartede Gjennemsigtiqhed, saa vilde enhver evig Villen i et Menneske og enhver Villen af det Evige ligefrem blive kjendelig i Timelighedens, efter Antagelsen, eensartede Forstand: at den

Villende selv blev til Noget i Timeligheden, og viste sig at være Noget for Mange; den evige Villen i Mennesket vilde være kjendelig ligefrem, som Skrigets Størrelse er kjendelig paa Lydens Størrelse i Rummet, som Stenens Størrelse, naar den kastes i Vandet, er kjendelig paa Kredsens Størrelse, der dannes. Forholdt det sig saaledes med Timeligheden og det Evige, at de svare til hinanden som Gjenlyden til Lyden, da vilde det, at udrette, være den tilforladelige Gjengivelse af den evige Villen i Mennesket; man kunde paa hvad et Menneske udrettede strax see, hvor megen Villen af det Evige der var i ham. Men i saa Fald vilde det da aldrig kunne være hændt i Timeligheden (for at nævne det Høieste og det Forfærdeligste, men ogsaa det forbillidligt Alt Forklarende), at Guds Søn, da han aabenbaredes i menneskelig Skikkelse, blev korsfæstet, forskudt af Timeligheden, thi han vilde dog vel i evig Forstand det Evige, og dog blev han i Timeligheden kjendelig paa, at han blev forskudt og saaledes kun udrettede lidet. Som det gik ham, saaledes gik det Apostlene, efter deres egen Forventning, og saaledes er det gaaet saa mange det Godes og det Sandes Vidner, i hvem netop den evige Villen flammede stærkt. Timeligheden, som den kjendelig er, kan da ikke være det Eviges Gjennemsigthighed; den er, i sin givne Virkelighed, det Eviges Brydning. Dette gjør den Bestemmelse: at udrette mindre ligefrem. Jo mere det Evige er i Bevægelse hos den Vidnende, desto stærkere er Brydningen; jo mere den Stræbende, istedenfor at ville det Evige, er beslægtet med Timeligheden, desto mere udretter han i Timelighedens Forstand. Saaledes gaaer det paa mange Maader eller paa alle Maader i Timeligheden. Naar en eiendommelig Tænkter, der netop ved sin Eiendommelighed er mere beslægtet med det Evige og mindre med Timelighedens Dieblis, henvender sin Tale til Menneskene: da bliver han sjeldnere forstaaet eller paaagtet. Naar derimod en snaksom Tilhænger hjælper til, for at den Eiendommelige kan blive — misforstaaet: saa lykkes det, saa er der Mange, der strax forstaae det. Tænkteren bliver en Slags Overflodig-

hed i Livet; Tilhængerer en virksom Mand som udretter saa særdeles meget i Timeligheden. Kun en sjelden Gang kan det nogenlunde slaae til, at det Evige og Timelighedens Udretten svare nogenlunde til hinanden, tilfældigviis, thi lader os ikke fornærme Gud og Gud-Mennesket ved at antage, at hvad der hændte ham var det Tilfældige, at hans Liv udtrykte noget Tilfældigt, maaskee Noget, som ikke vilde hælde ham til andre Tider, hos et andet Folk. Skal der da være Mening i den Tale om at udrette, saa maa der gøres Forskjel mellem Dieblikkets Syn paa en Sag og Evighedens Syn paa Sagen. Disse ere tvende modsatte Syn, mellem hvilke ethvert Menneske har at vælge i Forhold til sin egen Stræben og i Forhold til enhver samtidig Stræben, thi at dømme — efter Udfaldet (hvorved der forsøges, at ene Timelighedens og Evighedens Dom i et Senere), lader sig jo ikke gjøre i det Dieblik man skal selv handle, og lader sig heller ikke gjøre i det Dieblik en Anden handler. Ved Hjælp af et Sandsbebrag mener derfor ofte en levende Slægt at turde dømme en forbigangen, fordi den miskjendte den Gode — og selv gjør den sig skyldig i det Samme mod en Samtidig. Og dog er det netop i Forhold til den Medlevende, at et Menneske skal vise, om han har Dieblikkets eller det Eviges Syn, bag efter er det ingen Kunst, at smykke de Vedles Grave og sige „derjom de nu havde levet“, nu — da vi netop er ifærd med at gjøre det Samme mod en Samtidig. Thi Banstkeligheden og Proben paa hvad der boer i den Dømmende er netop Samtidigheden. Dieblikkets Syn er det Skjon, som i jordisk og travl Forstand afgjør, om et Menneske udretter Noget eller ikke. Og i denne Forstand har aldrig nogensinde nogen Sag saaledes været tabt, som Christendommens var det, da Kristus blev korsfæstet; og aldrig har Noget nogensinde ved et ene til Opoffrelse helliget Liv, i Dieblikkets Forstand, udrettet saa lidet, som Jesus Kristus. Og dog havde han i samme Dieblik, evigt forstaaet, udrettet Alt, thi han dømte ikke daarligen efter Udfaldet, det var der jo heller ikke endnu, eller rettere (thi her er Striden og Kamppladsen for de tvende Forestillinger om

det: at udrette), Udfaldet var der jo; spørg de Samtidige, hvis Du nogenſinde træffer dem, ſagde de ikke om den Korsfæſtede: „den Daare, han vilde hjælpe Andre og han kan ikke hjælpe ſig ſelv, men nu viſer ogsaa Udfaldet, ſom Enhver kan ſee, hvad han var"! Blev det ikke ſagt af de Samtidige, iſær der, hvor den Kloge førte Ordet: „den Daare, han ſom havde havt det i ſin Magt, hvis han vilde have benyttet ſig af Leiligheden, at blive Konge; havde han blot havt Halvdelen af min Klogskab, ſaa havde han været Konge. I Begyndelſen troede jeg virkelig, at det var Smildhed, at han ſaaledes vel tillod Folkets Ytringer, uden at ville give ſig hen; jeg troede det var et Kneb for at opflamme dem endnu mere; men nu viſer rigtignok Udfaldet, hvad jeg allerede i den ſidſte Tid har været enig med mig ſelv om, at han er en indſtrænket, forblindet Sværmer"! Blev det ikke ſagt af mangel fornuftig Mand og Kone: „Udfaldet viſer, at han har jaget efter Indbildninger; han ſkulde have giftet ſig, ſaa havde han nu været en anſeet Lærer i Iſrael!" Og dog havde den Korsfæſtede i ſamme Dieblif, evigt forſtaaet, udrettet Alt! Men heller ei har nogenſinde Diebliffets og Ewighedens Syn paa den ſamme Sag ſtaaet ſaa himmelraabende i Modſigelſe, det kan heller aldrig gjentages; dette kunde kun hænde Ham. Dog havde han i ſamme Dieblif, evigt forſtaaet, udrettet Alt, og ſagde derfor med Ewighedens Viſhed: det er fuldbragt. Thi det er ikke nu efter atten Aarhundreders Forløb han igjen kommer tilſyne, og beraabende ſig paa Udfaldet ſiger: det er fuldbragt, tvertimod, ſaaledes vilde han vel endnu ikke ſige det, der behøves maaffee mange Aarhundreder inden han i Tidelighedens Forſtand kan ſige det; alſaa, hvad han endnu ikke efter atten ſeierrige Aarhundreders Forløb kan ſige, det ſagde han i ſin Tid, for atten Aarhundreder ſiden, netop i det Dieblif, da Alt var tabt, evigt forſtaaet, ſagde han: det er fuldbragt. Det er fuldbragt, det ſagde han netop, da Folke-Hoven, og Præſterne, og de romerſke Soldater, Herodes og Pilatus, og de Orkesløſe paa Gaderne, og Mængden i Porten, og Avisſkriverne, hvis der var ſaadanne dengang, fort, da alle Die-

blikkets Magter, hvor forskjellige end Sindsstemningerne kunde være, enedes om dette Syn paa Sagen: at Alt var tabt, rædsomt tabt. Det er fuldbragt, sagde han — selv naglet til Korset; da Moderen stod hos — som naglet til Korset; da Disciplenes Dine vare — som naglede til Korset af Forfærdelse over dette Syn: altsaa da Moderlighed og Trostaa boiede sig under Dieblikkets Syn paa Sagen, at Alt var tabt. O, lader os dog af det Forfærdeligste, som eengang er skeet (og Verdens Fortjeneste er det da ikke, at det kun er skeet eengang, thi Grunden er jo denne, at hiin Korsfæstede er evigt væsentligen forskjellig fra ethvert Menneſte), lære Viisdom i de mindre Forhold; lader os dog aldrig bedrage Unglinge ved gjæffelig Tale om det, at udrette, lader os dog aldrig gjøre dem travle i Dieblikkets Tjeneste istedenfor taalmodige til at ville noget Evtigt; lader os ikke gjøre dem snare til at dømme, hvad de maaskee ikke forstaae, istedenfor noisomme til selv at ville noget Evtigt! Lad os ret betænke, at ikke derfor er en Slægt bedre, fordi den forstaaer, at en foregaaende gjorde Uret, naar den ikke selv forstaaer i Dieblikket at skjelne mellem Dieblikkets og det Evtiges Syn paa Sagen!

Men Den, der vil det Gode i Sandhed, han bruger Klogskaben indvortes: til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig selv ud og til at holde sig selv ude i Afgjørelsen.

Klogskaben er vel en stor Magt, dog behandles den af ham som en ringe Tjener, som en snild Foragtelig: han hører nok paa den, men han gjør ikke efter det. Han bruger den mod sig selv som en Speider og Angiver, der strax angiver enhver Udflugt, ja blot ved Mistanke derom gjør Anmeldelse: saaledes veed jo Thyen de skjulte Veie — og gaaer ad dem; Dyrigheden veed dem ogsaa og gaaer ad dem — for at opdage Thyen; men Begges Widen er som Widen den samme.

Saaledes bruger han Klogskaben. Om det er saa, at der med ethvert Menneſtes Fødsel fødes tvende Engle: hans gode

og hans onde, veed jeg ikke; men dette troer jeg (og jeg vil villig høre enhver Indvending, men jeg vil ikke troe den), at der med ethvert Menneskes Fødsel bliver en evig Bestemmelse til for ham, for ham særligen. Trofskab mod sig selv er i Forhold til denne det Høieste et Menneske kan øve, og som den dybsindigste Digter har sagt: „værre dog end Selvkjærlighed er Selvforsagt.“ Men da er der en Skyld, en Brøde: Utrofskab mod sig selv eller at fornegte sit eget bedre Væsen. En saadan Skyldig er ikke som Tyven eller Røverer; den borgerlige Øvrighed efterstræber ham ikke; det kan gaae ganske stille af, saa aldrig Rogen aner det: er det derfor maaskee Jngenting? Mangen mener jo rigtignok, at man lige saa godt forskende kan fatte Sandheden, lige saa godt dannende udføre det Skjønne, lige saa godt levende fuldkomme det Gode, om man ogsaa var lidt utro mod sig selv i det Skjulte, flyttede Underlighedens Grændsestjæl en lille Smule ved en lille Smule mindre Nøieregnetthed for at vinde jordiske Fordele, at man da, naar man misligt havde vundet dem, „ret kan arbejde for det Gode, Skjønne og Sande“: altsaa saa ringe tænker man om det Gode og Skjønne og Sande, at det skulde kunne bruge Enhver til tjenende Redskab for at fremlocke sin velsklingende Overeensstemmelse, Enhver, ogsaa den som havde forkludret sig selv! Ja, man kan skuffe sig selv og Menneskene, men naar Evigheden hører efter, lytter for at opdage om Strengeligen er reen og er i Overeensstemmelsens Takt: o, den opdager strax Mislyden, og Usikkerheden; den forkaster et saadant Menneske, ligesom den Kunstforstandige forkaster Strengeligen Redskab, naar dette er beskadiget. Al, det er dog en daarlig Klogskab (hvor meget den end bryster sig af jordiske Fordele, som den vandt til Beviis — for sin Daarlighed; hvor meget den end peger paa Udmærkelsens Tegn og derved igjen paa — den skjulte Fortabthed indenfor), der klogt bedrager sig selv for det Høieste. Kun den Klogskab er dog vel den sande, der hjælper et Menneske til med alle Dpoffrelser at ville det Gode i Sandhed.

Mod Udflugterne bruger altsaa Den Klogskaben, der

vil det Gode i Sandhed. Men saa bliver han ikke til noget Stort i Verden? Maaſkee, maaſkee ikke; men Gøt bliver han, beſtemt, han bliver en Ven, en Elſker af Grindringen. Og naar ſaa i en ſtille Time Grindringen beſøger ham (og allerede heri, hvilken Forſkjel fra hiint Beſøg, naar Grindringen truende banker paa den Tveſindedes Dør!), da ſiger den til ham: „Grindrer Du dengang, dengang da den gode Beſlutning feirede i Dig?“ Og han ſvarer: „ja, Kjære!“ Men da ſiger Grindringen videre (og for Elſtende ſkal Grindringen jo være ſaa kjær, at de næſten, fremfor Synet af hinanden, foretrække Grindringens Hviſten, naar de ſige, kan Du huſke dengang, og kan Du huſke dengang?) Grindringen ſiger videre: „kan Du ſaa huſke alle de Beſværligheder og Lidelſer Du havde for Beſlutningens Skyld?“ Han ſvarer: „Nei, Kjære det har jeg glemt — lad det være glemt! O, men hvis det ſtundom i Livets og Stridens Møie, naar Alt forvirres for min beſværede Tanke, ſkulde være mig, ſom var Det ogſaa glemt, hvad jeg dog veed jeg har villet i Oprigtighed; o, Du har jo Dit Navn af at erindre, Du Evighedens Sendebud: Grindring, da beſøge Du mig og bringe med Dig det foronſkede, det ſtyrkende Gjenſyn!“ Og Grindringen ſvarer til Uſſkeed: „det lover jeg Dig, jeg ſværges Dig det ved Evigheden!“ Da ſkilles de atter ad, ſaa maa det jo være her i Timeligheden; rørt ſeer han endnu engang efter dens Forſvinden, ſom man ſeer efter den Forklarede; nu er den ſvunden og den ſtille Time. Det var kun en ſtille Time, det var ikke noget ſtort Dieblik — derfor haaber han paa, at Grindringen vil holde, hvad den lover. Han freder i ſit eget Indre om hiin Stilhed, i hvilken han mødes med Grindringen, naar det behager denne at beſøge ham. Dette er ham hans Løn, og denne Løn er ham over al Maade. Ja ſom en Moder, der ad vanſkelige Veie bærer ſit elſkede Barn ſlumrende ved ſit Bryſt, ikke er bekymret for, hvad der ſkal vederfares hende, men kun frygter for, at Barnet ſkal blive forſtyrret og uroliget: ſaaledes frygter han ikke Verdens Bryderier for ſin egen Skyld, men han er kun bekymret for, at diſſe ſkulle urolige og forſtyrre hiin Beſøgets Mulighed, ſom ſlumrer i hans Indre.

Ogsaa ud efter bruger Den Klogskaben, der i Sandhed vil det Gode. Det er ingen Banære at være klog, det er en god Ting; det er ingen Banære, at Øvrigheden er klog, at den klogt veed at spore Forbryderens skjulte Gang for at gribe ham og gjøre ham uskadelig. Som klog veed altsaa den Gode Beskeed om, hvorledes Verden vil have det Gode, usandt, gjort tækkeligt, hvorledes Mængden vil vindes, den frygtede Mængde, der „vil at Læreren skal skjælve for Tilhørerne, og smigre dem“: dette veed han altsammen, — for ikke at gjøre derefter, men for ved den modsatte Udfærd om muligt at holde Skuffelserne borte, at han ikke selv kommer til paa en ulovlig Raade at faae Fordeel af det Gode (tjene Pengen, Udmærkelse og Beundring), og at han Ingen bedrager ved et Inderbildnings Skin. Han vil snarere om muligt unddrage det Gode fra Mængdens Betsring, see at splitte den ad for at faae den Enkelte fat eller for at faae Hver især enkelt; han vil mindes, hvad hiin eenfoldige Wise i Oldtiden siger: „der, hvor Folk komme sammen i stor Mængde, i Folkesforsamlingerne, i Skuespillene, i Leirene, eller hvor der ellers er en Sammentkomst af Mængden, der, hvor de med stor Larm badle Noget af hvad der bliver sagt og gjort, rose Andet, men i begge Tilfælde med umaadelig Skrigen og Larmen og Haandklap, der, hvor ovenikjøbet Stenene og Stedet, hvor de ere forsamlede, lyde med i Stoien og fordoblet gjengive Bisaldets og Dablers Larm: hvor skulde der, som man siger, en Ynglings Hjerte kunne komme til at banke!“ Og dog behøves jo netop dette for at ville det Gode i Sandhed, at Hjertet banker i Manden, men med Ynglingens Ufordærvethed. Og derfor vil den Gode, dersom han tillige er den Kloge, indsee, at skal der kunne gjøres Noget for det Gode, da maa han see at faae Menneskene enkelte. De Samme, der Enkelte hver for sig kunne ville det Gode i Sandhed, de ere strax fordærvede saasnart de forene sig og blive Mange; og derfor vil den Gode vel heller ikke see at faae en Mængde tilhjælp for at splitte Mængden ad; eller have en Mængde bag sig, medens han foran sig splitter Mængden ad.

Men hvorledes den Gode vil benytte Klogskaben ud efter, lader sig ikke saaledes i Almindelighed nærmere bestemme, thi i Forhold til hver Tid og hver Tids Forhold kan det aldeles Forskjellige være det Fornødne. Den strange Dommer, der gik ud i Orkenen og levede af Græshopper, han vidste, hvorledes han i Forhold til sine Samtidige skulde afgjørende udtrykke dette: at det ikke er Sandheden, der trænger til Menneskene, men Menneskene, der trænge til Sandheden — derfor maatte de komme til ham, komme ud til ham i Orkenen, og derude var der ingen Anledning for dem til at kunne pynte Sandheden, til at kunne naadigst gjøre Noget for den; derude, hvor Øgen ikke laae i Skoven, men ved Foden af det enkelte Træ, og hvert Træ, som ikke bar god Frugt, skulde omhugges. Ja, der har rigtignok været selvbestiftede Dommere siden den Tid, de toge fejl og huggede løs paa hele Skoven — og Mængden fandt det næsten Smigrende. — Der var til en anden Tid hiin eenfoldige Viser, som i Spøgens Stikkelse arbejdede for det Gode. Han vidste ved sin Klogskab Besked om, hvad hans letfindige Folk behøvede, for at de ikke ligesom skulde tage det Godes Alvor forsængelig, og derved ledes til at betale den Viser mange Penge, et Bederlag, fordi de bleve bedragne. Spøgens Stikkelse forhindrede, at de ikke ligesom tog Alvoren forsængelig; Spøgens Modstand gjorde tvertimod deres Letfindighed aabenbar: dette var Dommen. Uden denne Klogskab havde de Letfindige formodentligen efterabet ham — i at være alvorlige. Nu derimod stillede han dem Valget; og see, de valgte Spøgen, de mærkede slet ikke, at der var nogen Alvor deri — fordi der ingen Alvor var i dem. Dette var Dommen; og Dommerens Udfærd, hans Kunst var Hedenskabets høieste Sindrigheid; thi det Christelige har igjen en anden Betragtning.

Dog ogsaa Dette lader sig ikke saaledes nærmere udføre i Almindelighed; det angaaer jo kun hine Indbiede, hvis Hemmelighed det er, saa man kan lære en heel Slægt at kjende ved at agte paa en saadan Enkelt, sluttende fra ham til den, fra den Stikkelse, han fandt det fornødent at isøre sig, til hvorledes

Tidsalderen maa have været. Men dette vedgaaer jo Alle og er vist: at Enhver der vil det Gode i Sandhed, han er ikke i Verden for at fremkogle et Skin af det Gode, saa dette vinder Tæffelighed i Verdens Dine og han bliver en allerkjæreste Mand; han har ikke den Opgave at forvandle det Gode til Diebliffets Sag, til Noget, der skal stemmes paa i en larmende Forsamling, eller Noget, der i en Hast skal have nogle Tilhængere, som ogsaa ville det Gode saadan til en vis Grad. Nei, han har altid den Opgave, ikke ved Ord, ei heller ved Hensigt, men ved Oprigtighedens Indadvendthed i sit eget Liv at gjøre en modsat Omgivelse aabenbar indtil det Yderste, ikke derved, at han dømmes i Ord, men derved, at hans Liv er ubetinget tjenende det Gode i Handling. Opgaven er hans egen Forpligtelse i det Godes Tjeneste; det Dømmende er ikke hans Virksomhed, ikke hans Gjærning, men et Medfølgende, fordi en Omverden forholder sig til ham. Det Dømmende er ikke hans Handling, thi det at ville det Gode i Sandhed er hans Handling; det Dømmende er hans Videnskab, idet Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den lader ham lide, medens den netop ved disse Videnskaber er ham behjælpelig til at prøve sig selv, om det dog er det Gode, han vil eller han er selv fangen i et Bedrag. Den, der vil det Gode i Sandhed, har fremfor Alt ikke at være travl, men i stille Taalmodighed at overlade Alt til det Gode selv, hvad Løn han skal have, hvad han skal udrette. Ikke eet mæglende Ord, ikke eet Bink tør han tillade sig, ikke een eneste Lindring tør han forlange af Verden, kun til det Gode har han at overgive sig selv og Sagen og Enhver, der ved ham muligen kunde hjælpes. Han er ingen Dommer, tværtimod han er lige det Modsatte, han er den Dømte, han bevirker kun, at Omverdenen bliver aabenbar ved, hvorledes den dømmes ham.

Men saa udretter han ikke Noget, han faaer Menneffenes Modstand at trækkes med, og saa ligger han under. Nu, for det Første vel ikke, og evigt aldrig. For det Første vel ikke; thi Den, der ved Tillid til Gud i Sandhed er begejstret, han er ikke som en Høje-Stump, hvis Smule Flamme gaaer ud for en Vind, nei,

han er som en Ildbrand: Storm kan ikke standse den; og Ilden i hans Brand er som hiin græske: Vand kan ikke slukke den! Og selv om han tilsidst ligger under for Verden, derfor har jo hverken det Gode eller han tabt — men at være ovenpaa i Verden er gjerne som i hiin Guds-Dom, der kaldes Vandproven, Tegnpaa Skyld. Vel sandt, netop fordi Verden er mere beslægtet med det Maadelige end med det Gode i Sandhed, netop derfor vil han, i Dieblikkets Forstand, udrette meget Mindre ved ikke at give efter, ikke at tinge, ikke at gjøre sig det selv beqvemt og mageligt, ved ikke selv at ville have Fordeel: men Grindringen, Grindringen! Lad os dog aldrig glemme Grindringen; den skulde man jo troe man mindst kunde glemme. Og ham skal Grindringen ikke kunne minde om dengang, da han listede sig ad en Snigvei, for at undgaae en Afgjorelse; dengang, da han gav Sagen en anden Bending for at behage Mennefkene; dengang, han forlod sin Post for at lade Uveiret gaae over; dengang, han bøiede sig for at finde Lindring i sin piinlige Stilling; dengang, han søgte Tilhold hos Andre og Sammenhold — maaskee, som det hedder, for at virke desto mere til det Godes Seier, det er, for at gjøre sig sin Stilling lidt mindre vanskelig i Sammenligning med at staae ene, noget ængstet som i en Midnat „med skarp ladt Gevær paa sin farefulde Post.“

Nei, hvad han udretter, og hvad han ikke udretter, i Dieblikkets Forstand, det er ikke hans Sag; han udretter altid det, at han bliver Grindringens Ven og dens Elsker. Hvad enten han bliver erindret i Verden eller ikke, thi ogsaa denne Grindren er som Dieblirket en Række af Dieblikke: Ewighedens Grindring, den er ham sikker. Naar han gaaer herfra, da lader han Intet tilbage, han tager Alt med sig, han taber Intet, han vinder Alt — thi „Gud er ham Alt“.

2) Skal et Meenneske ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt for det Gode.

Dette angaaende de Handlende; men af den Lidende fordres, hvis han skal ville det Gode i Sandhed, at han maa

ville lide Alt for det Gode, eller, thi Udtrykket er, som tidligere blev forklaret (og deri ligger netop det Eviges ligelige Deeltagelse med Jordlivets Forskjellighed), væsentligen det samme: han maa ville være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Thi man kan jo ogsaa lide og lide og vedblive at lide uden dog nogenfinde at bringe det til nogen Afgjørelse i god Forstaaelse, i Samthytte med Lidelsen. Et Menneſte kan have lidt hele sit Liv igjennem uden at det dog derfor paa nogen Maade med Sandhed kunde siges om ham, at han har villet lide Alt for det Gode. Men deri er den Lidendes Lidelse forskjellig fra de Handlendes, at naar denne lider, da har hans Lidelse Betydning for det Godes Seier i Verden, naar den Lidende derimod i Afgjørelsen overtager de ham beskikkede Lidelser, da vil han lide Alt for det Gode, det er, for at det Gode maa seire i ham.

Altſaa den Lidende maa ville lide Alt. Alt, men hvorledes skal nu Talen fatte sig her, at, thi Synet af og Kjendskabet til Lidelser kan jo allerede let berøve Fatningen; hvorledes skal Talen fatte sig kort, thi Lidelserne kunne jo være saa forskjellige — og saa langvarige. Lader os atter her ikke mangfoldiggjøre det Udsprende, men eenfoldiggjøre det Betegnende; lader os kalde al Tale om Lidelse tilbage paa Ønſket. Thi Ønſket er jo den Lidendes Forhold til en lykkeligere Tidelighed (Troen og Haabet er ved Villien Forholdet til det Evige); og Ønſket er jo ligesom det samme Sted, hvor Lidelsen smerter, det samme Sted, som Lidelsen bestandig rører ved. Hvor der intet Ønſke mere er, der er, selv om der kunde være Tale om Lidelse, denne Lidelse en dyrkelt Lidelse, ingen Lidelse, som det anſtaaer sig et Menneſte; det er en Art aandelig Selvmord at ville dræbe Ønſket, thi vi tale ikke om Ønſterne, men om Ønſket med Fortrinlighedens væsentlige Eftertryk, som vi heller ikke tale om forbigaaende Lidelser men om den væsentligen Lidende. Ønſket er ikke Helbredelsen, denne er kun ved det Evige; Ønſket er tværtimod Livet i Lidelsen, Sundheden i Lidelsen, er Lidelsens Vedligeholdelse, thi det er som en Tænkende har udtrykt sig: „Time-

lighedens Trost er en mislig Sag, den lader Saaret groe sammen, skjøndt det ikke er helbredet, og dog veed Lægen, at Frelsen er ved at holde Saaret aabent." I Onstet holdes Saaret aabent, for at det Evige kan helbrede: groer Saaret til, gaaer Onstet ud, da kan Evigheden ikke helbrede, da har jo Timeligheden forvasket Sygdommen.

Saa lad os da tale om Onstet, derved om Lidelser; lad os ret dvæle ved disse, overbeviste om, at man grundigere og tilforladeligere lærer hvad det Høieste er, ved at betragte Lidelser end ved at betragte Bedrifter, hvor der er saa meget Udsprende. Der gives jo Onster, som døe i Fødselen; der gives Onster, som glemmes lig den Dag igaar; der gives Onster, som man voxer fra og senere neppe gjenkjender; der gives Onster, som man lærer at opgive, og hvor godt det var, at man opgav dem; der gives Onster, fra hvilke man afdøer, hvilke man gjemmer, som en Ufdød glemmes, i forklaret Grindring: dette er Onsterne, som kunne være de mere eller mindre farlige Sygdomme, for hvilke en Handlende er udsat, medens Helbredelsen her kan være, at det enkelte Onste gaaer ud. Men da gives der jo ogsaa et Onste, som døer langsomt, som bliver hos den væsentlige Lidende i Savnet, og først døer med ham; thi Onsterne angaae det Enkelte og det Mangfoldige, men Onstet angaaer væsentligen det hele Liv. Dog, er det saaledes sorgeligt med Onstet, hvor glædeligt da med Haabet! Thi der er et Haab, som fødes og døer; et stakket Haab, som glemmes imorgen; et barnagtigt Haab, som den Eldre ikke gjenkjender; et Haab, man afdøer fra; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der et Haab, det døer ikke i Fødselen, thi det fødes i Døden; ved dette Haab er den Lidende, under Onstets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen! Saaledes med Haabet, i hvilket den Lidende sigter ligesom paa Afstand efter det Evige; endnu glædeligere med Troen; thi der er en Tro, som stuffer og svinder; en Tro, som tabes og fortrydes; der er en Tro, naar den segner, er det som Døden, men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse vindes

der en Tro, den skuffer ikke, den fortrydes ikke, den døer ikke; den griber det Evige og holder det fast: ved denne Tro er den Lidende, under Dnsfets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. Saaledes med Troen, i hvilken den Lidende drager det Evige nærmere til sig, og allerglædeligt med Kjærligheden; thi der er en Kjærlighed, som blusker og glemmes; der er en Kjærlighed, som forener og adskiller; en Kjærlighed indtil Døden; men da — i Døden, i Dødens Afgjørelse fødes der en Kjærlighed, den blusker ikke, den tvetyder ikke, den er ikke indtil Døden, men paa den anden Side Døden, den bliver: i denne Kjærlighed bliver den Lidende, under Dnsfets Smerte, med det Gode i Afgjørelsen. — O, Du Lidende, hvo Du end er, vilde Du da tvesindet søge Timelighedens Lindring, der lader Dig glemme Din Lidelse — ja saa mener Du, nei, den lader Dig glemme det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle, fordi Alt er tabt — ja saa mener Du; men Alt er jo at vinde med det Evige! Vilde Du tvesindet fortvivle; har Du betænkt, hvad det er at fortvivle? Alt det er at negte, at Gud er Kjærlighed! Tænk Dig det ret, en Fortvivlende opgiver sig selv — ja saaledes mener han det; nei han opgiver Gud! O, træt da ikke Din Sjel med midlertidig og midlertidig Lindring; bedrøv ikke Aanden ved timelige Trøstegrunde; dræb ikke selvmorderisk Dnsket: ved Haab, ved Tro, ved Kjærlighed vinder Du det Høieste, som den Mægtigste formaer: at være med det Gode i Afgjørelsen!

Lad os fremdeles tale om Dnsket, derved om Lidelser; det kan altid være gavnligt, at der tales om Lidelser, naar der blot ikke tales til Sorgens Egenraadighed, men vel, om muligt, den Sørgende til Opbyggelse; det er Tilladeligt og det er Deeltagelse ret at dvæle ved Lidelsen, at den Lidende ikke maa blive utaalmodig over vor overfladiske Tale, hvori han ikke gjenkender sin Lidelse, at han ikke utaalmodigen af den Grund skal støde Trøsten fra sig, og bestyrkes i Tvesindethed. Gøt er det jo, med Dnsket at vandre ud i Livet, naar det Dnskelige blev Gjerningen og Opgaven; et Andet er det, bort fra Dnsket at vandre ud i Livet. See, Abraham maatte forlade det fædrene

Hjem og vandre ud til et fremmed Folk, hvor Intet mindede ham om det Eftede — ja, stundom er dette vel en Trøst, at Intet minder om hvad man ønsker at glemme, men det er en bitter Trøst for den Længselsfulde. Saaledes kan et Menneske ogsaa have et Ønske, der for ham indeholder Alt, saa det i Skilsmisfens Stund, naar Vandringen begyndes, er som vandrede han ud til et fremmed Land, hvor Intet uden Modfætningen ved Sagnet minder ham om det Ønskelige; det kan være ham, som vandrede han ud til et fremmed Land, om han end bliver i sit Hjem, maaskee paa samme Sted — ved Ønskets Tab dog som blandt Fremmede, saa det at gaae fra Ønsket synes ham tungere og mere afgjørende end at gaae fra Forstanden. Vort fra dette Ønske, om han dog ikke kommer af Stedet, gaaer hans Livs mæisomme Wei maaskee hen i unyttige Lidelser; thi vi tale om de væsentligen Vidende, altsaa ikke om Dem, der have den Trøst, at deres Lidelser ere til Gavn for en god Sag, til Gavn for Andre. Det maatte saa være, lang var Reisen ikke til det fremmede Land; i et Dieblik var han der, der, i hiint fremmede Land, hvor de Vidende mødes, kun ikke De, som have ophørt at sørge; ikke De, hvis Taarer Evigheden ikke kan astørre, thi som et gammelt Opbyggelseskrift saa eensfoldigt og saa rørende siger: „hvoreledes skulde Gud hisjet kunne astørre Dine Taarer, naar Du ikke har grædt?“ — En Anden kommer maaskee paa en anden Maade, men dog sammesteds. Taus fører den styrende Nødvendighed ham fremad, streng og alvorlig, ikke grusom, thi det er den aldrig, gaaer Pligten bag efter og slutter Toget. Men Weien er ikke Ønskets. Nu standser han et Dieblik, selv de tvende strenge Vedsagere røres ved hans Lidelse: see, der løber en Sidevei af: „farvel Du Ungdommens Ønske, Du venlige Sted, hvor jeg havde haabet at skulle bygge og boe med mit Ønske!“ Saa gaaer det videre; den styrende Nødvendighed taus foran, Pligten streng og alvorlig bag efter, ikke grusom, thi det er Pligten aldrig. Alt, see der løber en Wei af til Siden, den fører til Ønsket: „farvel Du min ønskede Virketreds, hvor jeg havde haabet at skulle glemme Ungdommens

negtede Ønske ved Arbeidets opfyldte Glæde." Saa gaaer Toget videre. Dog Maaden er jo det Ligegyldige, hvad enten det skeer saaledes, at det er Stedet, som forandrer sig, og den Lidende bliver paa Stedet; eller den Lidende forandrer Sted og vandrer hidhen; dette er det Ligegyldige, naar dog Stedet er det samme, naar de dog samles paa eet Sted, hvilket Menneskes Sprog vel kunde fristes til at kalde: de unyttige Lidelsers Trostesløshed. Lidelserne selv kunne have forskjellige Navne, men lader os ikke mangfoldiggjøre Navnene, men betænke det Væsentlige: at den Lidende ved sin Lidelse ikke gavner Andre, suarere er til Byrde; og om dette Sidste end ikke er Tilfældet, det Første maa dog være Tilfældet, hvis Lidelsen skal henregnes til hine unyttige, hvis den Lidende i strængeste Forstand skal kaldes en Lidende. I strængeste Forstand, ja lader os kun være strænge mod os selv, at vi ikke strax faae Lov til at kalde os Lidende, naar Noget gaaer os imod; men lader os være desto mildere mod den i strængeste Forstand Lidende. O, Du saaledes Lidende, hvo Du end er; naar et Menneske i sit Fødeland er kommen dertil, at alle Udveie ere lukkede for ham, da tænker han vel paa, at vandre ud til et fremmed Land, og der forsøge sin Lykke. Men Du svarer maastee: „hvortil denne Tale, hvorledes skulde jeg kunne vandre ud, og hvad hjælp det mig at forandre Sted, mit Lod er jo kasted, overalt paa Jorden bliver det det samme.“ „Nu ja, men lad os forstaae hinanden; lang er Reisen ikke, om hvilken vi tale, og Loddet er ei heller kasted, med mindre Du allerede har fundet Udveien: det er kun eet Skridt, eet afgjørende Skridt, og Du er ogsaa vandret ud, thi det Evige ligger Dig langt nærmere end noget fremmed Land ligger Udvandrerens, og dog er Forandringen, naar Du er der, uendeligt større. Saa gaae da med Gud til Gud, gjør bestandigt det ene Skridt mere, det ene Skridt, som selv Den, der ikke kan røre et Lem, dog kan gjøre; det ene Skridt, som selv den Fange, der ikke er paa fri Fod, selv den Lænkede, hvis Fod ikke er fri, dog kan gjøre: og Du er med det Gode i Afgjørelsen; Jngen, ikke den Største, der har levet, kan gjøre Mere end Du.

Men betænk: vel kaldes Dine Lidelser unyttige, og vel kunne vi Mennesker fristes til at tale om de unyttige Lidelsers Trostesløshed; men dette er kun menneskelig Tale, i Evighedens Sprog er dog vel den Lidelse ikke unyttig, der hjalp Dig til det Høieste; af, den er kun da unyttig og unyttet, naar Du ved den ikke lod Dig hjælpe til det Høieste — at Du maaskee dræbte Ønsket, og blev, aandeligen, som dødt Kjød uden Smerte, thi ellers er det jo i Ønsket, at den Lidende ømmer sig, medens det Evige trøster.

Lad os fremdeles tale om Ønsket, derved om Lidelser. Det er jo gavnligt, ikke at slippe Lidelsen for tidlig; lad os kun ret dvæle ved den, forvisset om, at der intet saa gavnligt Mittel er mod Travlhedens fordærvelige Syge, som det ret at betænke de væsentligen Lidendes tunge Skjebne og da ret menneskeligen at deeltage med dem i Lidelsens fælles Ansiggende. Af, den menneskelige Deeltagelse forholder sig ofte omvendt til Lidelsen, som bliver tungere i Længden, Deeltagelsen bliver træt i Længden; Lidelsen tager til, medens Deeltagelsen tager af. Ved Lidelsens første Dieblit, da styrter den menneskelige Deeltagelse til, men naar det trækker ud, da trækker den sig tilbage, stundom forvandles den i den Trable, naar den trable Deeltagelse er forbi, til en vis Bitterhed mod den Lidende. Og dog, Ønskerne kunne jo helbredes i Tiden, kunne jo blive forbigangne: Ønsket ikke. Dog er der en Forskjellighed, thi der er en Ønskets Lidelse, som Deeltagelsen kan faae Die paa, men der er ogsaa en Ønskets Lidelse, som unddrager sig ethvert Blik, som skjuler sig og skjult følger med hele Livet igjennem; ja den følger — men i Savnet, den følger den Lidende som Ledfager hele Livet igjennem, men ingen Deeltagelse ledsager den. Dog hvorledes skulle vi tale om, hvad der muligen er til, men som unddrager sig i Skjultheden, og tale saaledes, at den Lidende vilde vedkjende sig Beskrivelsen, at han ikke krænktes og utaalmodig skal vende sig bort fra vor trable Tale om Lidelser, hvilke vi enten ikke formaae eller ikke have Tid til at tænke os ind i. Lad os da i Skilbringen, om muligt

tale den Lidende efter Munden, og give Gud, at Opbyggelsen derunder maatte tale ham til Hjerte. Sæt det var saa, at de Umælende dog kunde have Tanker og gjøre sig forstaaelige for hinanden, kun at vi ikke kunne forstaae dem: lad os antage det. Det seer jo næsten saaledes ud, thi naar Bondemandens Hest ved Sommertid staaer i Engen og slaaer eller ryfter med Hovedet: ja Jngen kan dog med Bestemthed vide, hvad det betyder; eller naar de tvende, som gaae ved hinandens Side gennem Livet dragende i lige Nag, naar de i Aftenstundens Frihed nærme sig hinanden som i Fortrolighed, naar de ligesom omfavne hinanden, kjærtegne hinanden, kjæle for hinanden ved Hovedets Bevægelse; eller naar de løse Heste kalde ad hinanden, saa Skoven gjenlyder, naar de paa Sletterne samles i større Flokke som til Forsamling — sæt, at de virkelig kunne gjøre sig forstaaelige for hinanden. Men da var der een Hest, som gif for sig selv. Naar den nu hørte Raldet, naar den saae, at Flokken samlede sig i Aftenstunden, og den forstod, at de nu vilde holde Forsamling: da kom ogsaa den løbende, at den maatte faae Noget at vide om Livet og dets Vilkaar. Den agtede nøie paa, hvad de Eldre forklarede, hvorledes ingen Hest maatte prise sig lykkelig, førend den var død, hvorledes ingen Skabnings Liv var saaledes udsat for de sørgeligste Omkiftelser som Hesten; og nu gjennemgik den Eldre de mangfoldige Lidelser, at lide Hunger og Kulde, at slide sig næsten ihjel, at blive sparket af en grusom Kudske, at blive mishandlet af uforstandige Herrer, hvem man ikke kan gjøre til Pas, som give Hesten Skylden og Straffen for deres egen Uforstandighed, og saa tilsidst paa de gamle Dage, at jages ud om Vinteren i de nøgne Skove. Derpaa skiltes Forsamlingen ad, og hiin Hest, som kom glad løbende, gif bedrøvet bort, „ved Hjertets Bekymring blev dens Mandedræt tungt“. (Ordspr. 15, 13). Den havde vel forstaaet, hvad der blev forklaret, men Intet var der hmytet om dens Lidelser. Dog hver Gang den mærkede, at de andre Heste ilede til Forsamling, kom den glad løbende, bestandigt haabende, at der nu vilde blive Tale derom; og hver Gang den havde hørt gif den bedrøvet bort; den forstod bedre

og bedre, hvad de Andre talte om, men sig selv forstod den mindre og mindre, netop fordi de Andre ligesom udelukkede den, skjøndt den dog var med. — O, Du Vidende, hvo Du end er, hvis Din Videlse ikke var skjult derved, at Du selv vil skjule den, thi da kan Du handle, og der maa tales anderledes, men hvis Uforstaaeligheden borger for, at den ikke bliver aabenbar; dersom Du gif saaledes mellem Menneskene, agtede paa deres Forklaringer, søgte deres Veiledning, deeltog i deres Forsamling, men hver Gang Bogen var ude, og hver Gang Samtalen var forbi, og hver Gang der sagdes Amen: da blev Dit Mandedræt tungt ved Hjertets Bekymring, naar Du sukede: gid noget Saadant var min Videlse! O, uden Fortrolighed er Du dog ikke, hvis Du ikke selv vil forstydde det: den bydes Dig, den høieste og den Høiestes. Og Du er heller ikke uden Menneskenes Deeltagelse. Der er et fælles, menneskeligt Unliggende som hedder Opbyggelse, det er ikke saaledes fælles som de Foretagender, hvor Mængden støier og larmer, thi hver Deeltagende er væsentligen alene med sig selv, men dog er det i høieste og meest omfattende Forstand et fælles menneskeligt Unliggende. Den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile før den har forstaaet Dig; er een Synder, som omvender sig, Himlen vigtigere end nioghalvfemsindstyve Retfærdige, som ikke have Omvendelse behov: saa er Du, hvis Du i Sandhed er den Vidende, den opbyggelige Betragtning vigtigere end nioghalvfemsindstyve Trable, som ikke have Opbyggelse behov. Ja selv om Du ikke var til, den opbyggelige Betragtning finder ikke Hvile førend den har forstaaet ogsaa denne Videlse; thi vee den opbyggelige Tale, der kun vil snakke Mand og Mand imellem om allehaande Uleiligheder i Livet, men som ikke tør vove sig hen til de forfærdeligere Videlser: en saadan Tale er uden Frimodighed, den har en ond Samvittighed, hvis den kalder sig opbyggelig. De Trable, som hverken arbeide eller ere besværede, men kun ere trable, de mene vel, at de ere slupne, naar de selv i Livet have undgaaet Videlserne: derfor ville de ikke forstyrres ved at høre eller tænke det Forfærdelige. Ja vist ere de slupne, de

ere ogsaa slupne fra at have en Betragtning af Livet, og slupne ind i Meningsløshed. O, Du Lidende, Du, som blev forladt ligesom af den Slægt, Du hører til, ene i Verden: Du er dog ikke forladt af den Gud, som skabte Dig, hans Fortrolighed omgiver Dig overalt, den tilbydes Dig hvert Øieblik: i den er Du med det Gode i Afgjørelsen. Og den opbyggelige Betragtning er altid rede til at minde Dig derom; thi at denne er til skal jo være en Betryggelse for de Levende, ligesom det er en Trøst for de Søfarende at vide, at der, hvor de vanskelige Farvande ere, der ere ogsaa Lodser i Nærheden — saaledes boer den opbyggelige Betragtning i Nærheden af Brændingen og Skjærene; daglig vant til Synet af det Forfærdelige er den hurtig tilrede med sin ringe Hjælp. Saaledes kan den nemlig ikke hjælpe, som Lodsen hjælper Skibet: den Lidende maa hjælpe sig selv; men da skal han heller ikke skyld den og et andet Menneske, hvad den Søfarende skylder Lodsen. Dog, skal denne Lidende, som enhver anden ville det Gode i Sandhed, da maa han ville lide Alt: saa er han i Afgjørelsen, ikke i den Afgjørelse, ved hvilken han bliver fri fra Lidelsen, men, i den, ved hvilken han bliver fortrolig med Gud, idet han kun vil Gøt, nemlig lide Alt, være og blive med det Gode i Afgjørelsen — under Ønskets Smerte.

M. T.! maaskee er Du træt af denne megen Tale om Lidelse — thi en opbyggelig Tale bliver ikke træt, nei før skal Moderen blive træt af at pleie sit syge Barn, end den opbyggelige Tale af at tale om Lidelse; Du er maaskee, som man kalder det, en Lykkelig, hvem det trætter: o, Du vilde dog ikke være saaledes lykkelig, at Du uden Deestagelse ønskede at forblive uvidende om Lidelserne; Du eftertragter jo tvertimod denne Viden for Din egen Skyld, at Du maatte dannes ved den alvorlige Forestilling! Eller Du er maaskee en Lidende, hvem det trætter, at der tales om saamegen Lidelse, naar Din ikke særligen nævnes. O, selv det at tænke sig levende ind i Andres Lidelse er en Trøst, og altfor særligen at dvæle ved sin egen er let den Ivesindethed, som mener, at der er Trøst for alle Andre, kun ikke for En selv. Men

dette er ikke saa; er det vel med Lidelser saa, at hver har Sit, Stort eller Lidt, med Trosten er det vissestlige saa, at der er Trost for Alle, og væsentligen den samme for Alle. Dog lad os endnu engang tale om Ønsket, derved om Lidelser; thi Tidens Længde gjør Lidelsen tungere og tungere, men Tidens Længde afhænger jo ogsaa af, naar Lidelsen tog sin Begyndelse. Vel har nemlig en klogtig Hedning sagt, at langvarige Lidelser kan man vænne sig til, men Spørgsmaalet er, om Trosten er den rette; thi herom er jo ikke Tale, om at finde den første den bedste Trost, men om at ville det Gode i Sandhed, om at ville lide Alt, for at være og forblive med det Gode i Afgjørelsen.

Lader os tale om et heelt Liv i Lidelser, eller om Saadanne, hvem Naturen lige fra Begyndelsen, som vi Mennesker fristes til at sige det, forurettede, hvem lige fra Begyndelsen de unyttige Lidelser bleve anviste: at være Andre til Byrde og sig selv næsten en Byrde, ja hvad værre er, at være næsten som en født Indbending mod Styrelsens Godhed. At, mangen Travls Levnetsløb beskrives og foranlediger ny Travlhed: Betragtningen af hine Ulykkelige er ypperlig Modgift mod Travlhed, og dog lærer man netop ved at betragte Saadanne grundigt hvad det Høieste er. Men vi ville ikke tale skjodesløst og i Forbigaaende, i travl Glæde over selv at være forskaandede haste fra Synet; og lige saa lidet ville vi tale mismodigt. Vel er det nemlig herligt at være Barn, at indslumre ved Moderens Bryst for at vaagne til at see Moderen, at være Barn og kun kjende Moderen og Legetsiet! Vi prise Barndommens Lykke, Synet af den formilder ved sit Smil — at dog Den, hvem Lykken forundtes, ikke glemmer den i Aarene: men Gud være lobet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære, uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det skjønt, at være ung: ikke at kunne sove for glade Tankers Uro, indslumret at vaagne tidlig med Julefangen til den fortsatte Munterhed! Vi prise Ungdommens Lykke, vi glæde os med den Glade, vi ønske Ungdommen til dens Lykke Taknemme-

lighed, og i Fremtiden ønske vi den Taknemmelighed for det Svundne: men Gud være lobet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste; det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det kan være savnet uden at have tabt det Høieste. Og vel er det livsaligt at elske: kun at have eet Ønske, selv om alt Andet gives eller negtes, eet Ønske den Elskede, een Længsel den Elskede, een Besiddelse den Elskede! Vi prise Elskovens Lykke, o, at den Lykkelige maa være trofast i Huuslivets daglige Skjønsmhed, at Den, der var lykkelig, maa være trofast i Grindringens vedholdende Skjønsmhed: men Gud være lobet, saaledes forholder det sig ikke, at dette skulde være det Høieste, det lader sig undvære uden at tabe det Høieste, det lader sig være savnet uden at have tabt det Høieste!

Men nu den Lidende! At, han havde ingen lykkelig Barn- dom; thi vel er Moderkjærlighed trofast og øm, især da mod det elendige Barn, men en Moder er jo ogsaa et Menneske: han laae ved Moderens Bryst, hun saae sig ikke glad paa ham, men han saae hende bedrøvet; naar han vaagnede, saae han hende stundom grædende. Selv mellem Eldre er det jo saaledes, at naar de Alle sidde bedrøvede, og da han træder ind ad Døren, han den lykkeligt Begavede med den lyse Aand og det muntre Sind, da siger han: her er jeg, og nu begynder Munterheden — saa viger Sorgens Skyer. En saadan Begabet er den Sjeldne, men selv den sjeldnest Begavede, hvad formaaede han i Sammenligning med Barnet, naar det, som eengang i Fødsels Timens forfærdelige Beer, aabner Døren og siger: her er jeg! O, Barn- dommens Lykke at være saaledes velkommen! — Saa vorte han til i Ungdommens Dage, men han var ikke med i Legen; og om Noget spurgte: hvorfor vil Du ikke lege med? da skulde han vel svare: „hvor kan Du nænne at spørge mig saaledes?“ — Saa gif han da affides, dog ikke for at døe, thi han var jo endnu i Ungdommens Dage. — Saa kom Elskovens Tid, men Jugen elskede ham; vel var der nogle Faa, der holdt af ham, men det var Medlidenhed og Deeltagelse. — Saa blev han Mand, men han stod udenfor Livet. — Saa døde han, men han var ikke

fabnet; den lille Skare som dannede Sorgens Følge, sagde Alle: det var en Lykke, at Gud tog ham herfra; og Præsten sagde det Samme. — Saa var han død, og saa var han glemt — og alle hans unyttige Lidelser. Der var ikke Fryd og Jubel, da han fødtes, men bange Forsærdelse; der var ikke Sorg og Smerte da han døde, men en stille veemodig Glæde. Saaledes gif hans Liv hen, eller rettere saaledes gaaer det hen, thi det er jo ikke et gammelt Eventyr, jeg fortæller, om hvad der er skeet i fordums Dage med en Enkelt, det Samme skeer oftere, det ligger os nær nok, om ogsaa Letfind og Sandselighed, om Livs-Årgt og Ugudelighed ønske at blive uvidende derom, ønske at fjerne saadanne Ulykkelige og at fjerne de alvorlige Paamindelser, ikke blot fra Kunstens Sorgløshed, men ogsaa fra Kirken og fra den opbyggelige Betragtning, der jo dog maa vide, at den hellige Skrift næsten har en Forhærlighed for Halte og Krøblinge, for Blinde og Spedalske. Ja, som Kristus, da Apostilene begyndte at blive travle, satte et Varn i deres Midte: saaledes kunde vel en Alvorlig fristes til paa hine Steder, hvor Mængden støier og larmer i Aarhundredets fortumlede Ravn, at sætte en saadan Ulykkelig i deres Midte. Synet af ham skal sandeligen ikke finke Nogen, der vil noget Evgigt; men Travlhed har heller Intet med det Evgige at gjøre.

Han, den Lidende, deeltog i Livet — ved at leve; men Get var hans Liv ukjendt med, hvad der i alle Livets Forhold som i Elstovens Lyst er Lykken: det Lige for Lige. Lige for Lige, det fik han aldrig, og det kunde han selv ikke give, thi han var en lidende Gjenstand for Deeltagelse og Medlidenhed. Nei Lige for Lige fik han aldrig, ikke som Varn, at han kunde gjøre Moderen glad, at, hvis Andre havde bedrøvet hende, han da blot behøvede at vaagne smilende for at gjøre hende glad. Nei Lige for Lige fik han aldrig, thi han elskede Legebrosderen anderledes end denne elskede ham; nei Lige for Lige fik han aldrig, og derfor heller ingen Mage; i Livets mange Aar kunde han Intet gjøre til Gjengjæld; og selv i Døden fik han ikke Lige for Lige: at være savnet som han savnede de Kjære. Han døde, men hvad end

Følget og Præsten sagde: Gud være lovet, saaledes er det ikke, at han derved er udelukket fra det Høieste. — O, Du Vidende, hvor Du end er, hvor Du end unddrager Dig fra Synet af Mennesker for ikke at forstyrre dem ved at minde om det Ulykelige: o, glem dog ikke, at ogsaa Du kan gjøre Noget, lad dog ikke Dit Liv gaac hen i en unyttig Tællen af de unyttige Lidelsers Dage og Aar, glem ikke, at Du kan gjøre Noget. Meningen er ikke, som naar det stundom siges i Verden til en formeentlig Vidende, der for en lille Gjenvordigheds Skyld strax vil kaste sig paa den lade Side, at han dog kan gjøre Noget for Andre; thi Den, der kan det, ham anseer den opbyggelige Betragtning ikke for i strængeste Forstand Vidende, tvertimod bruger den Strænghed mod ham. O, Du Vidende, om Du end ikke saaledes kan gjøre Noget for Andre, og dette hører jo netop med til Din Videlse, Du kan dog endnu gjøre — det Høieste, Du kan ville lide Alt og derved være med det Gode i Afgjørelsen. O, salige Ligelighed, at den i strængeste Forstand Vidende ubetinget kan gjøre det Høieste fuldt saa vel som den i lykkeligste Forstand meest Begunstigede. Vre og Priis være det Evige: der er ikke Skygge af Forskjel, der er ikke Forurettelse og Begunstigelse, men Ligelighed. Ved at ville lide Alt er Du med det Gode i Afgjørelsen, omklædt — ja som naar den Døde staaer op og afdaster Liggklæderne, saaledes har Du afdækket Glendighedens Skikkelse; Du er ikke til at skjelne fra nogen Anden blandt dem, hvem Du kun kunde ønske at ligne, dem, der ere med det Gode i Afgjørelsen: De ere alle eens klædte, omgjordede om Lænden med Sandhed, iførte Retfærdigheds Pantser, bærende Saliggjørelsens Hjelm! Dersom det er saaledes, og det er jo ethvert bedre Menneskes Haab, at der er en Opstandelse, hvor der ingen Forskjel skal være, hvor den Døve skal høre, den Blinde see, Den, der har Glendighedens Skikkelse, være skjøn som alle de Andre: o, der er jo paa denne Side Graven som en Opstandelse, hver Gang et Menneske, ved at ville gjøre Alt eller ved at ville lide Alt, staaer op ved at være i Afgjørelsen, og bliver staaende med det Gode i Afgjørelsen. Den eneste Forskjel er Døstets Smerte i

den Lidende, men dette kan jo ogsaa være en Hjælp til at komme ud i Afgjørelsen.

Den Lidende maa altsaa ville lide Alt, og dette betyder, ligesom det at ville gøre Alt: at bringe det til Afgjørelse, at være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Medens nemlig Dnsfets Smerte er Udtrykket for, at Lidelsen paa en Maade vedbliver, saa vedbliver ogsaa Helbredelsen, naar den Lidende forbliver i Afgjørelsen. Men der er en Magt, som er stærk i Diebliffet, det er Klogskaben; fra den og fra Diebliffet, eller ved den og fra Diebliffet udgaaer Mennefstets Fordærvelse — dersom det ellers er saa, at i det Evige ved det Evige er Mennefstets Frelse. Klogskaben misbruges nu ind efter; thi ud efter kan den væsentligen Lidende ikke let komme til at misbruge den. Klogskaben er atter her riig paa Udflugter, ved hvilke Tiden holdes hen og Afgjørelsen udsættes; den vil kun jordisk og timelig forstaae sig paa Afgjørelsen; den har kun Diebliffets Forstand paa en Afgjørelse, ved hvilken Lidelsen selv skulde ophøre. Men saaledes helbreder rigtignok det Evige ikke. Den Værkbrudne bliver ikke karst, fordi han helbredes ved det Evige, den Spedalske ikke reen, den Vansjøre ikke velstabt. „Men saa er det jo et daarligt Paafund med det Eviges Hjælp“, mener Klogskaben; „ja, hvad endnu værre er, Afgjørelsen, naar den Lidende indvier sig til Lidelsen, gør jo endog hans Tilstand haabløs“ — fordi Afgjørelsen bryder med Timelighedens gøglende Haab. Hvor nemlig det Evige ikke kommer til at helbrede en saadan Lidende, der gaaer det ved Klogskabens Hjælp gjerne saaledes: først lever den Lidende nogle Aar af et jordisk Haab; men naar da dette er fortæret og Lidelsen dog vedbliver, saa bliver han overtroist; hans Befindende vexler mellem Døsfighed og blussende Spænding; men naar da Lidelsen vedbliver, saa indtræder tilsidst en døst Fortvivlelse, kun meget sjeldent afbrudt af en unaturlig og forfærdeligt svækkende Overspændthed, ligesom naar Spilleren endnu engang haaber paa Lykkens Træf. Ak, i Længden faaer man ret at see, hvad Klogskaben og det jordiske Haab er! Thi det synes dog Klogskaben saa klogt, „at man ikke

daarligen opgiver et jordisk Haab om en mulig eventyrlig Helbredelse" — for at vinde det Evide; det synes Klogskaben saa klogt, „at man ikke afgjort siger Verden Farvel; man kan jo dog ikke vide, hvad der muligen kunde skee . . . og da skulde man fortryde" — at man havde ladet sig helbrede ved det Evide. Det jordiske Haab og det himmelske Haab voxe vel op og lege med hinanden i Barndommen som Ligeboern: men i Afgjørelsen viser Forskjellen sig. Dog dette forhindrer Klogskaben, der bestandigt forhindrer Afgjørelsen. Selvlivet holder den Tiden hen, har utallige Paafund, hvis Visdom er denne: at man ikke maa tage sig Lidelsen og Livet for nær, at det jo dog var muligt, hvo kan vide det o. s. v. Naar den Vidende nemlig tager sig Lidelsen ret nær, saa bliver han ved det Evide hjulpen i Afgjørelsen. Thi at tage sig Lidelsen ret nær, det er at af døe fra Timeligheden og Klogskaben og Udflugterne, og de kloge Mænd og Koner, og Anekdoterne om Den og Den: for at finde Hvile i det Evides salige Tilførelighed; det er for den Vidende, hvis man vil sammenligne ham med en Syg, ligesom naar den Syge vender sig om paa den anden Side, og nu endeligen finder den Stilling, hvori der er Lise — om end Dnsket smerter. Selv om det var en Ubetydelighed: man kan aldrig have taget sig Noget for nær, naar man kun tog sig det saaledes nær, at man derved vandt det Evide.

Men den Vidende, som ikke vil helbredes ved det Evide, han er tvesindet; Tvesindetheden i ham er Sygdommen, som gnaver og gnaver og fortærer de ædleste Kræfter, er den indvortes Skade, som er uendelig farligere end at være vansør og værkbruden. Den Tvesindede vil helbredes og vil dog ikke helbredes: evigt vil han nemlig ikke helbredes. Men den timelige Helbredelse er uvis, og Uvishedens i Stigen forskjellige Udtryk er den stigende Uro i hans Tvesindethed. Selv i den Tvesindedes sidste Dieblis sidder endnu Klogskaben ved Dødsleiet og forklarer, man kan ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee; der maa paa ingen Maade sendes Bud efter Præsten, thi Klogskaben er i den Grad bange for Afgjørelsen, at den allerede

anseer Præstens Komme for en Slags Afgjørelse — og man kan dog ikke vide, hvad der pludseligen og uventet kunde skee. Saa døer den Tvesindede, og nu veed den Efterlevende med Visshed, at den Afdøde blev ikke paa nogen pludselig og uventet Maade helbredet fra sine mangeaarige Lidelser. Ak, Den der i det Dieblikkeliges klogtige Forstand elsker Verden, for ham er det Evige en Gaade; han tænker bestandigt: men dersom nu Tidelighedens Hjælp pludseligen kom, saa var jeg jo bedragen, jeg, som i det Eviges Afgjørelse var afdød fra Tideligheden. Det vil sige, man anseer dog det Tidelige for det Høieste, det Evige betragter man som en Slags fortviblet Nødhjælp, derfor udsætter man dets Afgjørelse saa længe som muligt, og selv om Tidelighedens Hjælp er den urimeligste af alle Forventninger, saa vil man dog hellere, hidjet i overtroist Indbildning, haabe derpaa end gribe det Evige. Man er bestandigt i Angest for, at man skulde komme til at fortryde det; og dog er det Evige, hvis man i Sandhed griber det, det Eneste, ubetinget det Eneste, hvorom det ubetinget maa siges: det fortrydes aldrig. Men af Frygt for, at man engang skulde fortryde det Eviges Afgjørelse forskylder man, at man engang bitterlig maa fortryde, at man lod Tiden gaac hen. O, det er jo dog en daarlig Klogskab (hvor meget den end bryster sig, hvor snaskom den end er), der daarlig bedrager sig selv for den høieste Trost, hjælper sig selv af en maadelig i en endnu maadeligere Trost, og tilsidst i den visse Fortrydelse. Om den Lidende bruger Klogskaben saaledes, at hans Tvesindethed tager sig lidt bedre ud i Verdens Dine end hiin beskrevne, gjør hverken fra eller til; naar han bruger den til at forhindre det Eviges Afgjørelse er han dog væsentligen tvesindet, han er og bliver væsentligen tvesindet, selv om Tidelighedens Hjælp kom og — han roste sig af sin Klogskab, at han klogt undgik, ja man skulde jo troe, at det var en Ulykke, altsaa, at han klogt undgik det Eviges Afgjørelse. Det Eviges Afgjørelse er den eneste sande Frelse, og det er derfor ogsaa Tvesindethed, naar den Lidende bruger sin Kraft til at skjule Smerten, istedetfor til ved det Evige at lade sig helbrede. En saadan Lidende vil

ikke være fri for Lidelsen, men kun for Medlidenheden, forsaavidt denne jo ogsaa kan være en Lidelse. Deri ligger Tvesindethedens Modsigelse, thi kun ved det Eviges Afgjorelse bliver han i Sandhed fri for Medlidenhedens Piinlighed, netop fordi han ved Afgjorelsen væsentligen har overvundet Lidelsen: saa kun Ønsket smertes, medens det Evige helbreder.

Al Tvesindethed i Forhold til Lidelser har sin Grund i og sit Kjende paa, at den Tvesindede ikke vil slippe Timeligheden; saaledes er ogsaa den tvesindede Tale, der stundom henvedes til de Lidende, kjendelig paa, at den troster ved Timeligheden. Det er kun altsjor ofte, at den Lidende ligesom krymper sig ved — at modtage den høieste Trøst; og den Talende ligesom undseer sig ved at byde den høieste Trøst. Derimod troster den trostende Tale med, at det nok vil blive bedre — maaskee; den formaner til saadan nogen Taalmodighed; den pusler lidt om den Lidende og siger, at paa Søndag bliver det nok godt. Men hvorfor dog give en Trængende, hvis vi et Øieblik tør sammenligne den Lidende med en saadan, Solv eller vel endog det vægte Metal, naar man har Guld rigelig at byde ham; thi Evighedens Trøst er det pure Guld. Lad os minde om en Handlende, ihvorvel hans Lidelse altid er forskjellig fra den væsentligen Lidendes. Vi læse om Apostlene, at da de vare blevne hudstrøgne gif de glade bort og takkede Gud. Her er ingen Tale om lidt Taalmodighed, om at det nok bliver bedre paa Søndag; men her er Evighedens feierrige Trøst, og de hudflettede Apostle have mere end feiret. Saaledes ogsaa med den væsentligen Lidende; naar Evigheden helbreder, da bliver vel Ønsket ved at smerte (og saaledes skal det være, thi det Evige tager jo ikke den Lidende ud af Tiden), men der er ingen Allynken, ingen midlertidig Udspredelse, ingen bedragerisk Opsætten. Man mener rigtignok, at naar den væsentligen Lidende har Allynket sig gjennem Tiden, og saa nogenlunde ved allehaande Indbildninger har faaet Tiden til at gaae, eller har slaaet Tiden ihjel: at saa staaer Evigheden ham aaben. Al, nei, ogsaa den væsentligen Lidende har et Ansvar for, hvorledes han har brugt Tiden, benyttet den

jordiske Glendighed, om han har benyttet den til evigt at lade sig helbrede. Men siger Klogskaben: „man skal dog vel ikke dræbe Haabet.“ „Du Diensskalk,“ svarer det Evige, „hvorfor taler Du saa tvetydigt; jo vist er der et Haab man skal dræbe, som der er en Lyst man skal dræbe og en Begjering og en Længsel: det jordiske Haab skal man dræbe, thi netop da har man først frelst sig selv ved det sande Haab, og derfor skal den Vidende end ikke ville paa Timelighedens Wilkaar „tage mod Befrielsen“ (Hebr. 11, 35).

Men den Vidende, der i Sandhed vil det Gode, han benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, og derved til at hjælpe sig ud i Afgjørelsen, til at slippe bort fra det Midlertidiges Skuffelser. Han frygter ikke Afgjørelsens Tryk, der ligesom samler Videlsen over ham, thi han veed, at dette Tryk er Evighedens Gjennembrud, han veed, at i Afgjørelsen overføres Timelighedens Nerve, om end Smerten bliver i Dnsket. Det er vist nok, at hvad der ofte gjør en Vidende utaalmodig, er, at han tager et heelt Livs Videlse ligesom op forud og nu gysrer for hvad der fordeelt paa Tiden, hvis han lod hver Dag have sin Sorg, vilde være lettere at bære. I denne Forstand skal Videlsen ikke samles i Afgjørelsen, thi Feilen er netop den, at han trods al Forudoptagen dog ikke vinder noget Evigt, men kun timeligt forsærdes. Men det er ogsaa vist, at en Vidende gennem de mange Aar ved Timelighedens Uvisse kan snakke sig fra Afgjørelsens Indtryk, og dette er det Fordærvelige. Derfor veed den Vidende, der vil det Gode i Sandhed, at Klogskaben er en svigefuld Ven og kun Afgjørelsen fuldtro.

Den Handlende vil gjøre Alt for det Gode, den Vidende vil lide Alt for det Gode: Ligeligheden er, at de begge kunne være og forblive med det Gode i Afgjørelsen. Kun Retningen hvori der arbeides er forskjellig, hvilken Forskjellighed dog ikke maa forstaaes som udelukkede den ene den anden: den Handlende virker ud efter før at det Gode maa seire, selv hans Vidende har Betydning i Henseende dertil; den Vidende gjør ind efter Alt (ved at ville lide Alt) for det Gode, at det maa seire i ham.

Men det Gode maa jo dog have seiret og vedblive at seire i den Handlendes Indre, hvis han i Sandhed skal virke for det Gode ud efter; og den væsentligen Lidende kan altid virke for det Gode ud efter ved Exemples Magt, og virke eftertryffeligt, thi hans Liv, netop fordi ham Meget er negtet, indeholder en stor Opfordring til de Mange, hvem Meget er givet; og hans Liv, naar han er og forbliver med det Gode i Afgjørelsen, indeholder en streng Dom over de Mange, der benytte det meget Givne paa en uforsvarlig Maade. Ja, selv om det var den Lidende negtet at virke ved sit Exempel, selv om han var fjernet fra alle andre Mennesker, han er dog deelagtig i Menneskehedens fælles store Anliggende; paa sin eensomme Post forsvare han ligesom et vanskeligt Paa, ved at frelse sin Sjæl ud af alle Lidelsens besnærende Vanskeligheder: om intet Menneske seer ham, Menneskeheden føler med ham, lider med ham, fejrer med ham! Men overalt hvor det Gode fejrer i Sandhed, der er Seiren væsentligen lige stor, hvad enten det Gode fejrer i Mange ved En, eller det fejrer i den eensomt Forladte ved ham: Seiren er væsentligen lige stor. O, priset være det Eviges salige Ligelighed.

Dog Et endnu inden Taler forlader Lidelserne: kan man siges at ville Lidelse, er Lidelse ikke Noget man maa tvinges til mod sin Villie; hvis man kan være fri for den, kan man saa ville den, og hvis man er bunden i den, kan man saa siges at ville den? Dersom vi skulle besvare dette Spørgsmaal, da lad os fremfor Alt skjelne mellem: hvad det er, at ville i Lystens Forstand, og hvad det er at ville i Frihedens ædle Forstand. Ja, for mange Mennesker er det som en Umulighed at ene Frihed og Lidelse i den samme Tanke. Naar de derfor see Den, som kunde have magelige og bekvemme Dage med sit Gods, naar de see ham anstrænge sig trods nogen Pligtarbejder, udsætte sig for mange Lidelser, vælge et høiere Ralds besværlige Wei: saa betragte de ham enten som Indskrænket eller som en Sindssvag; de beklage næsten, at Styrelsen har skjenket alle disse gunstige Betingelser til En, som slet ikke veed at benytte dem; de

tænke i deres stille Sind, om de end ikke fige det høit, om de end ikke tænke paa, hvor sørgeligt de forraade deres eget Indre: det skulde være os, der var i hans Sted, vi skulde anderledes vide at nyde Livet. Altsaa, naar En kan være fri for Lidelsen, saa er det enten Indskrænkethed eller Sindsfvaghed at ville den. Men hvad er saa Mod? Er det Mod at gaae derhen, hvor Lusten vinker, at see derhen, hvor det Lystelige er? Eller fordres der ikke til at vise Mod, at der er en Modstand (hvad Sproget selv synes at tyde paa), som naar den Modige seer Faren under Dine, thi Faren er ikke Det, Diet lystes ved at see; eller for at anfælgiggjøre det, som naar den modige Rytter tvinger Hesten fremad mod det Skrækkende, thi i den Modiges Die seer man ikke, at det sandselige Die gyser for Faren, fordi Modet gennemtrænger selve Diets Udtryk, men Rytteren og Hesten anfælgiggjøre, hvorledes Modet er sammenfat. Rytteren er den Modige, Hesten er sty, men Hesten og dens Styhed svarer til det Lave i Mennesket og dets Styhed, hvilken Modet betvinger. Modet vil altsaa frit Lidelsen. Den Modige har en forræderst Modstand i sig selv, der er i Pagt med Modstanden udenfor, men netop derfor er han den Modige, fordi han trods den frit vil Lidelsen. — Paa den anden Side, (og Dette er hvad vi her nærmest maa betænke, da vi tale om den væsentlige Lidende) kan den Lidende frit overtage den Lidelse, i hvilken han dog paa en Maade er tvungen, forsaavidt han ikke har det i sin Magt at frigjøre sig; kan ikke blot den Fri fige: „lænk mig kun, jeg frygter ikke“; men kan ogsaa den Lænkedede fige: „frivilligt overtager jeg mit Fangenskab“, det Fangenskab altsaa hvori han er? Ja, her er det Samme Tilfældet; de fleste Menneskers Mening er, at dette er en Umulighed, og at derfor den Lidendes Tilstand er sukkende Modløshed. Men hvad er saa Taalmod? Er Taalmod ikke netop det Mod, der frit overtager den Lidelse, som ikke kan undgaaes? Det Uundgaaelige er netop Det, som vil knække Modet. Der er i den Lidende selv en forræderst Modstand, som er i Pagt med Uundgaaelighedens Rædsel, og forenede ville de knuse ham; men trods dette finder Taal-

modet sig i Lidelsen, og finder sig netop derved fri i den uundgaaelige Lidelse. Derfor gjør, om man vil tale saaledes, Taalmod et endnu større Under end Mod gjør, thi Mod gaaer frit i den Lidelse, som kunde undgaaes, men Taalmod gjør sig fri i den uundgaaelige Lidelse; ved sit Mod lader den Fri sig frit fange, men ved sit Taalmod gjør den Fange sig fri — dog ikke i den Forstand, at Slutteren skulde blive angeft og bange. Den udbortes Umulighed af at kunne frigjøre sig fra Lidelsen, forhindrer ikke den indvortes Mulighed af virkeligen at kunne gjøre sig fri i Lidelsen, frivilligt overtage Lidelsen, idet den Taalmodige giver sit Samthkke ved at vilke finde sig i Lidelsen. Thi man kan tvinges ind i det snevre Fængsel, man kan tvinges ind i livsvarige Lidelser, og Nødvendigheden er Tvungen; men man kan ikke tvinges til Taalmod. Dersom Nødvendighedens Tvinger trykker paa en Sjæl, som ikke har og ikke vil have Frihedens Fjederkraft: saa bliver Sjælen vel fortrykt, men den bliver ikke taalmodig; Taalmodigheden er Spændstighedens Gjentryk, hvorved den Tvungne gjør sig fri i Tvungen. Eller kan kun den Rige være sparsommelig — fordi han har det i sin Magt at ødsle; kan ikke ogsaa den Fattige være sparsommelig, uagtet han ikke har det i sin Magt at ødsle, uagtet han er tvungen til at være — sparsommelig; nei, det kan han netop ikke tvinges til, altsaa uagtet han er tvungen til at være fattig? Al, men mange Menneskers Wiisdom er ligesom beregnet paa at afskaffe det Gode. Naar den Uafhængige frit vælger Møisommelighed, saa siger man, han er sær, „han som kunde have det saa godt i Lediggang og sjøic hvert sit Ønske i Magelighed;“ og naar den Tvungne er taalmodig i Lidelsen, saa siger man, „tak ham Skam til, han er jo tvungen, han gjør jo en Dyd af Nødvendighed“. Unegteligt, han gjør en Dyd af Nødvendighed, det er netop Hemmeligheden, det er just det meest betegnende Udtryk for hvad han gjør; han gjør af Nødvendigheden en Dyd, han bringer en Frihedens Bestemmelse (Dyd) ud af hvad der er bestemt som Nødvendighed. Og deri ligger netop Helbredelsen ved det Ewiges Afgjørelse, at

den Vidende frit overtager den paatvungne Lidelse. Som det er den Vidende en Lindring at aabne sig i Fortrolighed for en Ven: saaledes er dette Frelsen ved det Eviges Afgjorelse, at den Vidende, medens Nødvendighedens Tvang ligesom vil sammenpresse Hjertet, aabner sig for det Evige, og evigt samtykker i at ville lide Alt. Thi er vel Den fangen, for hvem Døren staaer aaben: Evighedens Fløidør! Er vel Den i Tvang, der evigt er fri! Da Paulus sagde: „jeg er romersk Borger“, saa turde Landskøvdingen ikke fængsle ham, og han blev sat i frit Fangenskab. Naar et Menneske tør sige: jeg er Evighedens fri Borger, saa kan Nødvendigheden ikke fængsle ham uden i — frit Fangenskab.

M. T.! hvis det nu synes Dig saaledes, saa ville vi minde om Talens Gang. Skulde et Menneske ville Gøt, da maatte han ville det Gode, saa var det muligt, at han kunde ville Gøt. Men skulde det blive virkeligt, da maatte han ville det Gode i Sandhed. I Forhold til som han var en Handlende eller en Vidende, maatte han ville gjøre Alt for det Gode, eller han maatte ville lide Alt for det Gode. — Han maatte ville gjøre Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjorelsen. Men Klogskaben misbrugtes ind efter til at søge Udflugter; og den misbrugtes ud efter i Bedraget. Den Gode derimod brugte Klogskaben til at forhindre alle Udflugter og derved til at hjælpe sig ud og bevare sig ude i Afgjorelsen; han brugte Klogskaben til at forhindre ethvert Bedrag ud efter. — Han maatte ville lide Alt for det Gode, eller være og forblive med det Gode i Afgjorelsen. Og Talen dvælede ved at skildre den væsentlige Videndes Tilstand, fordi man ved at betragte Lidelser tilforladeligt lærer, hvilket det Høieste er. I Forhold til Lidelser misbrugtes atter Klogskaben ind efter til at søge Udflugter, men den Gode benytter netop Klogskaben mod Udflugterne, at han maatte være og forblive med det Gode i Afgjorelsen, ved at ville lide Alt, ved at ville Lidelsens paatvungne Nødvendighed.

Men Hjertets Reenhed er at ville Gøt. Det er denne

Sætning, som har været Talens Gjenstand, hvilken vi knyttede til det apostoliske Ord: holder Eder nær til Gud, saa skal han holde sig nær til Eder, renser Hænderne, I Syndere, I uttrær Hjærterne, I Uvefjndede! Thi det Godes Afgjørelse er det afgjørende Eet og Gud kan man ikke svigefuldt, indsmigrende, holde sig nær til med Tungen, medens Hjærtet er langt borte. Nei, da Gud er Mand og er Sandhed, kan man kun i Sandhed holde sig nær til ham, ved at ville være hellig, som han er hellig, ved Hjærtets Reenhed. Hjærtets Reenhed; dette er et billedligt Udtryk, som sammenligner Hjærtet med Havet, og hvorfor vel just med det? Fordi Havets Dybde er dets Reenhed, og dets Reenhed er dets Gjennemfigtighed, fordi Havet kun er dybt, naar det er reent, og kun reent, naar det er gjennemfigtigt; saasnart det er ureent er det heller ikke dybt men Overflade, og saasnart det er Overflade er det heller ikke gjennemfigtigt. Naar det derimod dybt og gjennemfigtigt er reent, da er det Eet, hvorlænge man end vedbliver at see derpaa; da er dets Reenhed Bestandigheden i Eet. Og derfor sammenligne vi Hjærtet med Havet, fordi dets Reenhed er Bestandigheden i at være dyb og i at være gjennemfigtig. Ingen Storm maa oprøre det; ingen Raftvind maa bevæge dets Overflade; ingen døsig Taage maa brede sig over det; ingen tvivlsom Bevægelse maa der være i det; ingen henilende Sky maa dunkle det: men stille maa det ligge, dybt gjennemfigtigt; og hvis Du seer det idag saaledes, da opløstes Du ved at see Havets Reenhed, og hvis Du saae det hver Dag saaledes, da siger Du det er bestandig reent — liig Dens Hjærte, der kun vil Eet. Som Havet, naar det saaledes ligger stille, dybt gjennemfigtigt, tragter efter Himlen: saaledes tragter det rene Hjærte, naar det er stille, dybt gjennemfigtigt, efter det Gode; eller som Havet bliver reent, naar det tragter ene efter Himlen: saaledes bliver Hjærtet reent naar det tragter ene efter det Gode. Som Havet gjengiver Himlens Hoide i sin rene Dybde, saaledes gjengiver Hjærtet, naar det er stille dybt gjennemfigtigt, det Godes himmelske Dphøiethed i sin rene Dybde. Kommer der dem det

mindste imellem, mellem Himlen og Havet mellem Hjertet og det Gode, ja var det end Utaalmodighed i at eftertragte Gjengivelsen, saa er Havet ikke reent, saa gjengiver det ikke Himlen reent.

III.

M. T. Det var ved Anledningen af et Skriftemaal, at denne Tale blev til. Om den end, efter at have hentydet dertil i Begyndelsen, hidtil ikke har benyttet Anledningen, har denne dog aldrig været glemt i Talen, der som et Indbydelses-Skrift ved en Festlighed har afhandlet, hvad der stod i det nyeste Forhold til denne. Talen er fra sit ene Udgangspunkt — at ville Gøt — gaaet ud ad forskjellige Veie, bestandigt vendende tilbage til sit Udgangspunkt; den har ligejøm seet sig om i Verden, agtet paa de menneskelige Forskjelligheder; stundom har den fremstillet den enkelte Wildfarelse og den Wildfarendes Sjels-tilstand i forstørret Maalestok, at man da saaledes bedre kan blive opmærksom og tage Kende paa, hvad der i det daglige Livs mindre Forhold sjelden viser sig ublandet, og derfor vanskeligere kendes som dette bestemte. Talen har, idet den gennemført holdt Fordringen fast: at ville Gøt, lært mange Wildfarelser, Skuffelser, Bedrag, Selvbedrag at kjende; den har stræbt at spore Tvesindetheden ad dens skjulte Veie, at opdage dens Lønlighed. Ved om muligt at gjøre sig forstaaelig har Talen søgt at bringe det til Forstaaelse med Tilhørerens. Men denne Talens Forstaaelighed og Tilhørerens Forstaaelse er endnu ikke den sande Ålvor, giver ingenlunde Overveieelsen sit rette Eftertryk. For at naae dette Sidste, maa Talen afgjørende fordre noget af Tilhørerens, og ikke blot hvad den hidtil har fordret, at han som Læser deler Arbeidet med Taleren; nu maa den ubetinget fordre hans afgjørende Selvvirkomhed, paa hvilken Alt berover.

Saa tænk Du nu, m. T., Anledningen; og medens Syndens Bevidsthed indskærper Trangen til det ene Fornødne, medens det hellige Steds Ålvor styrker Villien i hellig Beslutning,

medens den Alvidendes Tilstedeværelse gjør Selvbedraget umuligt, betænk Du Dit eget Liv. Talen, som er uden Myn-
dighed, skal ikke formastelig ville dømme Dig: ved at tænke
Anledningen ret levende staaer Du for en høiere Dommer,
hvor intet Menneske tør dømme det andet, da han selv er en
Anklaget. Talen henvender sig ikke til Dig som til en Bestemt,
den veed end ikke, hvo Du er: men hvis Du ret levende tænker
Anledningen, da vil det være Dig, hvo Du end er, som talte
den netop til Dig — dette er ikke Talens Fortjeneste, det er
Din Selvvirkomheds Gjerning, at Du for Din egen Skyld
er Talen behjælpelig og vil ved Dig selv være Den, til hvem
der siges: Du. Dette er Din Selvvirkomhed, saaledes er det
i Sandhed; af, lad os fremfor Alt ikke fra det Afgjørende henlede
nogen Opmærksomhed paa Taleren og Talens Kunst. Sæer
dette, da er det atter Travlheden og Tvefjndethedens Skyld, at
Eftertrykket i et Vexel-Forhold lægges paa urette Sted, at den
gudelige Taler bliver beundret for sin Kunst, sin Veltalenhed,
og at derover ganske glemmes, hvad ethvert Menneske kan,
og hvad der vel at mærke er det Høieste. Thi det at være vel-
talende er dog, gudelig forstaaet, en Spøg ligesom det at være
skjøn, et lykkeligt Fortrin, men en Spøg: Alvoren er, at ville
høre efter til at ville gjøre derefter; dette er det Høieste, og,
Gud være lovet, det kan ethvert Menneske, hvis han vil. Men
Travlheden lægger et høist alvorligt Eftertryk paa Spøgen og
anseer Alvoren for Jngenting; den mener, splidagtigt og let-
færdigt, at det at være veltalende er det Høieste, og at Til-
høreren's Opgave er at bedømme, om Taleren er det. Lad
mig derfor (at ingen Mislighed lades bag ved og ingen Tve-
fjndethed uomtalt) her, hvor Fordringen gjøres til Selvvirk-
omheden, kort oplyse Forholdet mellem Taleren og Tilhøreren
i Forhold til den gudelige Tale; lad mig, for atter at byde Tve-
fjndetheden Spidsen, oplyse det ved et Billede hentet fra den
verdslige Kunst, og lad dette ikke tvefjndet forstyrre Dig, eller
give Dig Anledning til at anklage Talen for Usømmelighed,
thi tør Du være tilstede ved den verdslige Kunsts Foresstillinger,

saa maa Du jo gudeligt have forstaaet Dig selv deri, og altsaa maa Du jo selv have tænkt det Gudelige sammen med den verdslige Kunst, om Du end derved netop tydeligt har erkjendt Forskjelligheden; i andet Fald er der Splid og Tvefindethed i Dit Sind, saa Du vil leve verdsligt til nogle Tider og engang imellem betænke det Gudelige. Paa Skuepladsen er det da saaledes, som Du jo veed, at der sidder En og hvister; han er skjult, han er den Ubetydelige, han skal og vil oversees. Men da er der en Anden, han træder ivinefaldende frem, han drager Alles Blik paa sig, deraf har han sit Navn, det er Skuespilleren. Han fremstiller et ganske bestemt Menneſte; hvert et Ord faaer nu, i den bedragende Kunsts skønne Forstand, Sandhed i ham, Sandhed ved ham — og dog faaer han Alt at vide, hvad han skal sige, af hiin Skulte, der sidder og hvister. Ingen er saa taabelig, at han anseer den Hvistende for vigtigere end Skuespilleren. Glem nu Kunstens Spøg: at, i Forhold til det Gudelige er Manges Daarskab den, at de verdsligt ansee Taleren for en Skuespiller, og Tilhørerne for Tilskuere, som bedømme Kunstneren. Men saaledes er det ikke, ikke i fjerneste Maade. Nei, Taleren er den Hvistende, Tilskuere er der ingen af, thi enhver Tilhører skal skue ind efter i sig selv; Skuepladsen er Evigheden, og Tilhøreren, hvis han er den sande (og hvis han ikke er det, er han den Skyldige), han er for Gud ved Talen. Den Hvistende tilhvister Skuespilleren hvad han skal sige, men Skuespillerens Gjengivelse er Hovedsagen, er Kunstens alvorlige Spøg; Taleren tilhvister Tilhøreren Ordet, men Hovedsagen, Alvoren er, at Tilhøreren ved sig selv, med sig selv, til sig selv for Gud i Tausked taler ved Talens Hjælp. Det er ikke for Talerens Skyld der tales, at man maa prise eller dadle ham, men Tilhøreren's Gjengivelse er det Tilſigtede. Har Taleren et Ansvar for hvad han tilhvister, saa har Tilhøreren et lige saa stort Ansvar, at han ikke tager fejl af sin Opgave. I Skuespilhuset spilles der for tilstedeværende Menneſter, som kaldes Tilskuere; men ved det gudelige Foredrag er Gud selv tilſtede, han er i Alvorens høieste Forstand den dømmende Tilſkner,

som seer til, hvorledes der tales og hvorledes der høres: netop derfor er der ingen Tilskuere. Den Talende er da den Hvistende; og Tilhøreren, han er for Gud aabenbar, han er, om jeg saa tør sige Skuespilleren, der i Sandhedens Forstand spiller for Gud. O, lad os aldrig glemme dette, lad os ikke verdsliggjøre det Gudelige, men netop ved alvorligen at tænke det Gudelige og det Verdslige sammen, evigt adskille dem. Saasnart det gudelige Foredrag betragtes verdsligt (en Betragtning, der her forskylder samme Daarskab, som den i Forhold til Skuespillet: at ansee den Hvistende for vigtigere end Skuespilleren), saa bliver Taleren en Skuespiller, og Tilhørerne blive bedømmende Tilskuere; saa holdes det gudelige Foredrag verdsligt for nogle tilstedeværende Mennesker, men Gud er ikke tilstede, saa lidet som han er det i Skuespilhuset. Guds Tilstedeværelse er det Afgjørende, som forandrer Alt. Saasnart Gud er tilstede, har ethvert Menneske den Opgave for Gud, at agte paa sig selv: Taleren, at han under Talen agter paa sig selv, hvad han siger; Tilhøreren at han under Talen agter paa sig selv, hvorledes han hører, om han i sig selv lønligen taler med Gud ved Talen; ellers vilde jo ogsaa Tilhørerne faae Opgave tilfælleds med Gud, saa Gud og Tilhørerne i Forening påsede paa Taleren og bedømte ham. Saaledes er Forholdet mellem Taler og Tilhører i Forhold til det gudelige Foredrag. Eller det er, som naar den underordnede Kirkens Tjener, der er uden Myndighed, oplæser den befalede Bøn: det er egentligen ikke Kirketjeneren, som beder. Men den Tilhører, der sidder i Kirken og ved sin Junderlighed er for Gud, medens han hører Oplæsningen, han beder; og dog taler han ikke, hans Stemme høres ikke, han siger ei heller noget Andet sagte ved sig selv, men taus og inderlig er han bedende for Gud ved Dens hørlige Stemme, som oplæser Bønnen og tilhviſter ham, hvad han skal sige. Thi dette er ikke Alvoren, at et Menneske siger til det andet eller foresiger det andet, hvad han skal sige, men Alvoren er, at det andet Menneske nu selv siger det til Gud, talende om sig selv. — Nu ere vi vel i Forstaaelse om dette, og Fordringen

gjentages blot, at den Talende ved sig selv ret levende tænker denne Tales Anledning.

Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, hvilket Dit Liv er, om Du vil Gæ, og hvilket dette Gæ er? Den venter ikke, at Du vil nævne noget Saadant, som kun i formastelig Forstand er Gæ; thi den mener ikke at henvende sig til en Saadan, med hvem den ikke vilde kunne indlade sig, ogsaa af en anden Grund end fordi han havde hindret sig selv i alvorligen at tænke Talens Anledning. Ogsaa af en anden Grund; et Menneske kan nemlig have en yderst forskjellig Mening fra vor, have den lige modsatte, og man kan alligevel indlade sig med ham, da man antager, at tilsidst maa der være et Genhedspunkt, en Enighed i noget Almeen-Menneskeligt, man kalde nu dette nærmere hvad man vil. Men er han affindig, da kan man ikke indlade sig med ham, thi han gaaer netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham. Man kan stride med et Menneske, stride indtil det Yderste, saa længe man antager, at der dog tilsidst er et Fælles, en Genhed i noget Almeen-Menneskeligt, i at agte sig selv; men gaaer han, som en Affindig, i sin verdslige Stræben fortvivlet ud fra at foragte sig selv, trodser han endog frækt derpaa og roser sig af sin Skjendsel: da kan man ikke stridende indlade sig med ham, thi han gaaer ligesom den Affindige og endnu forfærdeligere netop ud fra det Sidste, i hvilket man tilsidst maatte haabe at enes med ham.

Talen antager derfor, at Du vil det Gode, og spørger Dig nu, hvilket Dit Liv er, om Du vil Gæ i Sandhed? Den spørger ikke nysgjerrigt om Din Gjerning i Livet, om hvor mange Arbeidere Du har i Din Tjeneste, eller om hvor Mange Du har under Dig i Embedet, hvis Du tjener Staten saaledes. Nei, Talen er ikke nysgjerrig, den spørger Dig, inden om noget Andet, først og fremmest, om Du overhovedet lever saaledes, at Du med Sandhed kunde besvare Spørgsmaalet, at Spørgsmaalet i Sandhed er til for Dig. Thi allerede for at kunne svare alvorligt paa det alvorlige Spørgsmaal maa et Men-

neske have valgt i Livet, valgt det Ulynlige, det Indvortes; han maa leve saaledes, at han har Timer og Tider, i hvilke han samler sit Sind, at hans Liv kan vinde den Gjennemsigthed, der er en Betingelse for at kunne forelægge sig selv Spørgsmaalet og svare derpaa — dersom dog vel ellers dertil fordres, at man skal vide, hvorom man taler. Den, der kun er travl i sin verdslige Gjerning og forresten støiende med Mængden, ham var det en Daarskab ved et saadant Spørgsmaal at foranledige til ny Daarskab — ved Svaret.

Talen spørger Dig altsaa, om Du lever saaledes, at Du er Dig bevidst at være en Enkelt? Spørgsmaalet er ikke det nysgjerrige, som naar man spørger om den Enkelte i udmærket Forstand, ham hvem Beundringen og Misundelsen enes om at udpege; nei, det er det alvorlige Spørgsmaal, om hvad ethvert Menneske efter sin evige Bestemmelse er, hvad han skal være sig bevidst at han er, og naar da vel alvorligere end naar han for Gud betænker sit Liv. Denne Bevidsthed er Grundbetingelsen for i Sandhed at ville Gøt, thi Den der end ikke er sig selv en Enhed, end ikke er sig selv noget ganske Bestemt, Den, der kun er til i udvortes Forstand — saa længe han lever et Tal med i Mængden, en Brokdeel i en verdslig Forvilling: ja, hvorledes skulde vel en Saadan endog blot falde paa at beskæftige sig med den Tanke: i Sandhed at ville Gøt! Dog maa der spørges netop om denne Bevidsthed, ligesom Talen jo ikke spørger i Almindelighed, men spørger Dig som Enkelt, eller rettere, Du spørger Dig selv netop derom, m. T., om denne Bevidsthed er i Dig, hvis Du ret levende tænker Talens Anledning. Thi udenfor støier Mængden, Gen støier ved at være i Spidsen for Mængden, de Fleste ved at være med i Mængden; men den Alvidende, skjøndt han dog vel trods Nogen kan holde Oversigten, vil ikke Mængden, han vil den Enkelte, kun med den Enkelte vil han inblade sig, ligegyldigt enten den Enkelte er den Høie eller den Ringe, den Udmærkede eller den Glendige. For sig selv, altsaa som Enkelt, skal ethvert Menneske gjøre Gud Regnskab; og medens ingen Trediemand tør bove

at trænge sig ind i dette Mellemværende mellem Gud og den Enkelte, tør og bør Tælen ved sit Spørgsmaal minde om, at det ikke glemmes, minde om, at den fordærveligste af alle Udflugter er: skjult i Mængden at ville ligesom unddrage sig Guds Opsyn med En som Enkelt, unddrage sig fra som Enkelt at høre Guds Stemme, — hvad Adam forðum forjagte, da hans onde Samvittighed indbildte ham, at han kunde skjule sig mellem Træerne. Det kan være mageligere og bekvemmere og jeigere saaledes at skjule sig mellem Mængden i Haab om, at Gud ikke skulde kunne kjende den Ene fra den Anden: men i Evigheden skal Enhver gjøre Regnskab som Enkelt, det er, Evigheden fordrer af ham, at han skal have levet som Enkelt; og Evigheden skal drage frem for hans Bevidsthed Alt hvad han har gjort som Enkelt, han, der havde glemt sig selv i støiende Indbildning; og i Evigheden skal det gaae noie til med ham den Enkelte, han, som meente at være i Mængden, hvor det ikke gaaer saa noie til. Enhver skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt; Kongen skal gjøre Gud Regnskab som Enkelt, og den usleste Tigger som Enkelt: at Tugen hovmoder sig ved at være mere end en Enkelt, og Tugen mismodig mener, at han ikke er en Enkelt, maaskee fordi han her i Verdens Travlhed ikke engang har et Navn, men nævnes efter et Tal. Thi hvad er vel Evighedens Regnskab Andet end at Samvittighedens Stemme indsættes evigt i sin evige Ret, at være den eneste; hvad er det Andet end at der i Evigheden er den uendelige Stilhed, i hvilken Samvittigheden kun taler med den Enkelte om hvad han som Enkelt har gjort Godt eller Ondt, og om at han ikke vilde være en Enkelt medens han levede; hvad er det Andet end at der i Evigheden er det uendelige Rum, saa Enhver er som Enkelt affides med sin Samvittighed, fordi der i Evigheden ingen Trængsel er, ingen Mængde, intet Skjulested i Mængden, saa lidet som der er Opløb eller Gade-Uorden! Her i Timeligheden vil allerede Samvittigheden gjøre Hver især til den Enkelte; men her i Timeligheden, i Uroen, i Støien, i Trængselen, i Mængden, i Udflugternes Urskov, at, ja her stæer jo

endog det Forfærdelige, at En ganske overdøver sin Samvittighed — sin Samvittighed, thi af med den bliver han ikke, den bliver hans eller rettere han er dens. Dog, om dette Forfærdelige tale vi nu ikke, men selv i den Bedre skeer det kun altfor let, at Samvittighedens Stemme dog blot bliver een Stemme med blandt mange andre, og da gaaer det saa let Samvittighedens eenlige Stemme, som ellers den eenlige, at den bliver overstemt — ved Stemmesfleerheden. Men i Evigheden er Samvittigheden den eneste Stemme som høres; den maa høres af den Enkelte, thi den Enkelte er bleven denne Stemmes evige Gjenlyden; den maa høres, der er intet Sted at flygte hen fra den, thi i det Uendelige er der intet Sted, den Enkelte er selv Stedet; den maa høres, forgjæves seer den Enkelte sig om efter Mængden, af, der er som en Verden mellem ham og den næste Enkelte, med hvem igjen Samvittigheden taler om hvad han som Enkelt har sagt og gjort og tænkt, Godt eller Ondt.

Lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst som en Enkelt; at Du i ethvert Dit Forhold, hvori Du forholder Dig ud efter, er Dig bevidst, at Du tillige forholder Dig til Dig selv som Enkelt; at Du endog i de Forhold, som vi Mennesker skjønt kalde de inderligste, erindrer, at Du dog har et endnu inderligere Forhold, det hvori Du som Enkelt forholder Dig til Dig selv for Gud? — Derfor Du ved Egteskabets hellige Baand er knyttet til et andet Menneske, betænker Du da i dette inderlige Forhold hiint endnu inderligere til Dig selv for Gud som Enkelt? Talen spørger Dig ikke, om Du nu virkelig elsker Din Hustru: det haaber den; ikke om hun ret er Dig Dit Dies Lyst og Dit Hjertes Begjering: det ønsker den Dig; den spørger ikke om, hvad Du gjør for at behage Din Hustru, om hvorledes I Tvende have indrettet Eders Husliv, om hvad gavnligt Raad Du kan have modtaget af Andre, eller hvad skadelig Indflydelse Andre kunne have havt paa Dig; den spørger ikke, om nu Dit Egteskab er som de fleste Andres, om det er priseligere end mangen Andens, om det maaskee af Nogle ansees for et følgeværdigt Exempel. Nei, alt Dette spørger Talen ikke om, den spørger

Dig hverken lykønskende eller frittende eller iagttagende eller undskyldende eller sammenlignende, den spørger Dig om det Sidste, om Du er Dig hiint inderligste Forhold til Dig selv som Enkelt bevidst, det Ansvar Du har ikke for Din Hustru, ikke for andre Menneſter, ikke sammenlignelsesviis med andre Menneſter, men som Enkelt for Gud, hvor der ikke spørges, om Dit Egteſkab var i Overeenſtemmelse med Andres, med Etik og Brug, eller bedre end Andres, men hvor Du som Enkelt ene spørges, om det var i Overeenſtemmelse med Dit Ansvar som Enkelt. Thi Etik og Brug vexler, og al Sammenligning halter eller er kun halv Sandhed; men Evighedens Etik, som aldrig gaaer af Brug, er, at Du er en Enkelt, at Du selv i Egteſkabets inderlige Forhold ſkal have været Dig dette bevidst. Sandeligen, det er ikke en Skilsmiſſe Evigheden tilſigter, det er ei heller Skilsmiſſe, at Evigheden afſkaffer Forſkjellen mellem Mand og Qvinde; Din Hustru ſkal ikke faae Leilighed til at græmme ſig fordi Du betænker hiint Dit inderligste Forhold til Gud, og var hun daarlig nok til selv kun at ville det Jordiſke, daarlig nok til ogsaa at ville jordiſk tynge Dig ned: da ſkal en Qvindes Daarlighed dog vel ikke formaae at forandre Evighedens Lov, og der ſkal i Evigheden ikke spørges, om det var Din Hustru, der forførte Dig (det ſkal Evigheden tale med hende om), men Du ſkal ene som Enkelt spørges, om Du lod Dig forføre. — Derſom Dit Egteſkab er ſaaledes beſiguet, at Du ſeer en Slægt opvoxe om Dig, er Du Dig da bevidst, at Du i Forholdet, det inderlige, til Dine Børn har et endnu inderligere ſom Enkelt til Dig selv. Du deler Ansvaret med Din Hustru, men derfor vil Evigheden jo ogsaa spørge hende ſom Enkelt om hendes Deel af Ansvaret, thi i Evigheden er ikke een eneste Forvikling, ſom kunde gjøre Regniſkabet vanſkeligt og Udflugten let. Evigheden spørger ikke om, hvorvidt Du opdrog Dine Børn ſaaledes, ſom Du ſaae Andre gjøre det, men den spørger Dig ſom Enkelt, hvorledes Du opdrog Dine Børn. Den taler ikke ſaaledes med Dig, ſom Du kan tale med en Ven i Fortrolighed — af, denne Fortrolighed kan da ogsaa

let nok vænne Dig til Udflugter, thi selv den fortroligste Ven taler dog som Trediemand, og ved megen saadan Fortrolighed vænnes et Menneske let til at tale om sig selv som om Trediemand. Men i Evigheden er Du en Enkelt, og Sambvittigheden, naar den taler med Dig, er ingen Trediemand, saa lidet som Du er det, naar Du taler med Sambvittigheden; thi Du og Sambvittigheden er Et, den veed Alt hvad Du veed, og den veed, at Du veed det. Du kan i Henseende til Dine Børns Opdragelse overveie baade det Ene og det Andet med Din Hustru, Dine Venner, men Handlingen og Ansvarret er Du tilsidst ene om som Enkelt; og lader Du være at handle, skuler Du Dig for Dig selv og for Andre i Overveieffens Krat, saa er Du ene som Enkelt om det Ansvar, Du derved paadrog Dig. Ja, i Timeligheden hvor der spørges paa kryds og paa tvært, baade om det Ene og det Andet, i Begelvirningens mangfoldigt sammensatte Forvikling, der skulde man rigtignok troe, at det var en Inderbildung, et Hjernespind, at Hver især blandt disse utallige Millioner Mennesker skulde nøiagtigt indtil den mindste Ubetydelighed kunne overbevises om, hvilket hans Liv var; men i Evigheden lader det sig gjøre, fordi Hver især bliver den Enkelte. — Og saaledes i ethvert Dit Forhold. Dersom Du ikke boer paa et affides Sted i Verden, dersom Du lever i den folkerige Stad, og Du da vender Din Opmærksomhed ud efter, deeltagende agter paa Menneskene og Begivenhederne, erindrer Du da, hver Gang Du saaledes forholder Dig til en Omverden, at Du i dette Forhold forholder Dig til Dig selv som Enkelt med evigt Ansvar? Eller trænger Du Dig ind i Mængden, hvor den Ene undskylder sig med den Anden, hvor der i det ene Dieblik er, som det hedder, Mange, og hvor der i næste Dieblik, hver Gang Taler er om Ansvarret, er: Ingen; dømmes Du som Mængden, i Egenstab af Mængde? Du er ikke forpligtet til at have en Mening om, hvad Du ikke forstaaer, nei tværtimod er Du evigt fritagen; men Du er evigt forpligtet til som Enkelt at gjøre Regnskab for Din Mening, for Din Dom. Og i Evigheden spørges Du ikke nysgjerrigt

og travlt, som af en Avisfriver, om der var Mange, som havde samme — urigtige Mening, men kun om Du har havt den, om Du har forvænt Din Sjæl til letfindigt og tankeløst at dømme med, fordi Andre, fordi Mange dømte tankeløst; om Du maaskee har fordærvet det Bedre i Dig ved med Mængden at trodse paa, at I vare Mange, saa I fik Ret, fordi I vare Mange, det er, fordi I vare Mange, som havde Uret; i Evidheden spørges der, om Du maaskee har stædet en god Sag, fordi Du ogsaa skulde dømme med dem, der ikke forstode at dømme, men som havde Mængdens i timelig Forstand betydelige, i Evidhedens Forstand intetsigende Styrke. See, i Timeligheden tæller man og siger: „een mere eller mindre, det gjør hverken fra eller til“ — og det siger man til sig selv, om sig selv! I Timeligheden tæller man og siger: „een mod Hundrede, hvad skal det blive til;“ saa giver man feigt efter for Tallet — og Usandheden er gjerne Tallet, Sandheden næies med at være en Eenhed. Men man vinder ved denne feige Eftergivenesshed, man vinder ikke en Plads i et Hospital, nei, man vinder det Besynderlige, at blive den Stærkeste, thi Mængden er jo altid den Stærkeste. Evidheden derimod tæller ikke, den Enkelte er bestandigt kun Een, og Samvittigheden passer noie paa den Enkelte. I Evidheden skal Du forgjebes see Dig om efter Mængden, Du skal forgjebes lytte, om Du ikke kunde høre hvor Marmen og Forsamlingen er, at Du kunde lobe derhen; i Evidheden skal ogsaa Du være forladt af Mængden. Og dette er forfærdeligt, thi i Timeligheden at være forladt af Mængden, naar det Evide troster, er livsaligt, da Smerten kun er en Spøg. — Hvad vil da Samvittigheden indstærpe ved Bevidstheden om, at Du er en Enkelt? Den vil lære Dig, hvis Du dømmes (thi i saare mange Tilfælde vil den afholde Dig fra at dømme), at Du da har Din Dom paa eget Ansvar; at Du med Undseelse som for en Uddød prøver, hvad Du forstaaer og hvad Du ikke forstaaer; den vil strække Dig fra at søge den glimrende Udflugt til Glendighed, at I ere Mange, thi mange Daarer gjøre dog ikke een Viis, og Mængden er en tvetydig anbefaling for en Sag; jo større

Mængden er, desto sandsynligere, at Det den priser er Daarskab, desto usandsynligere, at det er Sandhed; og allersandsynligst at det er nogen evig Sandhed, thi evigt er der jo netop ingen Mængde. Sandheden er ikke saaledes, at den strax behager en letjindig Mængde — og i Grunden gjør den det da aldrig; Sandheden maa netop forekomme en saadan Hob taabelig. Men Den, der, ved at være sig bevidst som Enkelt, dømmes med evigt Ansvar, han dømmes langsomt om det Usædvanligere, thi det kan være, at det er Løgn og Bedrag og Blendværk og Forfængelighed, men det kan ogsaa være det Sande; han erindrere, hvad hiin eenfoldige Vise i Oldtiden har sagt: „det, at et Menneskes Øie ikke kan see ved det Lys, ved hvilket de Fleste see, kan have sin Grund i, at han er vant til Mørke; men det kan ogsaa have sin Grund i, at han er vant til en endnu klarere Belysning, og naar saa er, da er dette ikke latterligt“; nei dette er ikke latterligt, men det er latterligt, eller det er sørgeligt, at Letjindige lee af et Menneske — fordi han er visere eller bedre end de; thi ogsaa Latter fordrer en fornuftig Grund, og mangler den, saa er Latteren netop det Latterlige. Men her i Timeligheden, i Verdens rædsomme Ødslen med Mennesker, her frister Tallet, her frister det at tælle, at tælle sig selv med i Mængden, her løber det ved det runde Tal let rundt for En. Ja her i Timeligheden skal det maaskee aldrig lykkes nogen Enkelt, selv om det var sandt, at han i Sandhed vilde det Gode, det skal ikke lykkes ham at splitte Mængden ad; men Evigheden den kan, Evigheden griber hver især med Samvittighedens stærke Arme, omslutter ham som den Enkelte, sætter ham affides med hans Samvittighed; og vee ham, hvis denne kun dømmes, thi da sætter Evigheden ham affides med Samvittigheden der, hvor der vistnok er Trængsel, men ikke som i Timeligheden, hvor Trængselen er Undskyldningen, ja, er Seiren, nei der, hvor Trængselen er at være ene, uden Undskyldning, at være ene og være fortabt. Den kongelige Psalmedigter siger, at medens Hedningerne stöie, sidder Gud i Himlene og leer ad dem; dette tør jeg ikke troe, hellere maatte man vel sige: medens Mængden stöier

og larmer og fejrer og jubler; medens den ene Enkelte efter den anden haster hen til Mængdens Tumbleplads, hvor der skal være godt at være, hvis man søger Glemsel og Afslad fra det Evide; medens Mængden ligesom spottende tilraaber Gud: „ja see om Du kan faae fat i os“, da det jo som altid i Trængsel er vanskeligt at see den Enkelte, vanskeligt at see Træerne, naar man seer Skoven: saa venter Evidensens Alvor rolig. Og om alle de Slægter, der have levet paa Jorden, stode op og forenede sig i een Mængde, for at storme løs mod Evidensheden, for at tvinge ogsaa den ved deres uhyre Stemmesleerhed: Evidensheden splitter dem ad, saa let som Skippens Uroffkelighed, der ikke rører sig af Stedet, splitter det fraadende Skum; saa let, som Beiret, naar det farer frem, splitter Abnerne. Lige saa let, men ikke paa samme Maade, thi Vinden henveirer Abnerne, men derfor sammenfyger den dem ogsaa; Evidensheden splitter Mængden ad ved at give Hver især en uendelig Tyngde, ved at gjøre ham tung — som den Enkelte. Thi hvad der er den høieste Salighed, det Samme er den høieste Alvor; hvad der er den livsaligste Trøst, det Samme er ogsaa det forfærdeligste Ansvar. I Evidensheden er der Bærelser nok, der er netop eet til hver især, thi hvor der er en Samvittighed, og den er og skal være i Enhver, der er i Evidensheden et eensomt Fængsel eller Salighedens livsalige Bærelse. Derfor er denne Bevidsthed om at være en Enkelt, Grundbevidstheden i et Menneske, den er hans evige Bevidsthed. — Men Den, der betænker, at han er en Enkelt, at det sidste og høieste Ansvar er han ene med sig selv om, fordi selv den fortroligste Ven som Trediemand i sin Dom nødvendigviis maa udelade det Afgjørende: at være den Paagjeldende, Den til hvem Samvittigheden i denne Sag siger Du, medens den kun siger Du til Vennen betræffende hvorledes han raader; Den, som betænker dette, han bliver langsom til at dømme, han dømmer ikke gjerne om Meget, og netop dette hjælper ham til at ville Gøt; han betragter det ikke just som en Fordeel ved Livet i de folkelige Stæder, at næsten Enhver paa Grund af Meddelelses-Midlernes Hurtig-

hed let kan have en flygtig og overfladisk Dom om alt muligt, han betragter tvertimod denne Lethed som en Fristelse, en Snare, og lærer Alvor til som Enkelt at være bekymret for sit evige Ansvar. „Selv en Daare skulde være en Biis, hvis han kunde tie“, siger Ordsproget, og det er saa, ikke blot fordi han ikke forraadte sin Daarskab, men ogsaa fordi denne Selvbeherstelse vilde hjælpe ham til at blive sig bevidst som Enkelt, forhindre ham i skyndsomst at antage Mængdens Mening, eller, hvis han selv havde en Mening, skyndsomst at faae en Mængde til at antage den. Den, der er sig bevidst som Enkelt, hans Syn dannes til at betragte Alt omvendt, hans Sind bliver fortroligt med den Evighedens sande Tanke, at Alt i Livet tager sig omvendt ud, at det reent Dieblikkelige allerede i næste Dieblit, end sige da i Evigheden, er Tant og Forfængelighed, som jo Lystens hidtige Dieblit (og hvad er dog saaledes stærkt i Dieblittet som Lysten!) er modbydeligt for Erindringen; som Bredens og Hævnens og Lidenskabens hidtige Dieblit, hvis Tilfredsstillelse synes en uimodstaaelig Lyst, er en Rædsel at erindre. Thi den Brede, den Hævnjerrige, den Lidenskabelige hæveder sig selv, som han mener, i Lidenskabens Dieblit; men i Erindringens Dieblit, naar han erindrer den udøvede Hævn, da væmmes han ved sig selv, fordi han indseer, at han netop i Hævnens Dieblit tabte sig selv. Det reent Dieblikkelige synes en Binding, der dog allerede i næste Dieblit viser sig at være et Bedrag, og evigt forstaaet, avler Fortrydelse. Saaledes med alt Dieblikkeligt, ogsaa med Mængdens Dom og det at være med i Mængden, forsaavidt Dommen og Deeltagelsen er det Dieblikkelige.

Lever Du nu saaledes m. L., at Du er Dig tydeligt og evigt bevidst at være en Enkelt? Dette var Talens Spørgsmaal, eller derom spørger Du Dig selv, hvis Du ret levende tænker dens Anledning. Talen skal ikke kunne sige Dig, hvad da ogsaa kun virker forstyrrende, om Mange eller ikke have den Overbeviisning, at et Menneske bør leve i denne Bevidsthed. Men dette gjør jo hverken fra eller til, hvad enten Alle,

hver især, have denne Overbeviisning eller Jagen. Den Talende skal heller ikke søge at vinde Dig for denne Overbeviisning, dersom den ellers er hans, — saaledes trænger han ikke til Dig, saa lidet som Du trænger til ham, hvis Du har denne Overbeviisning: det Eviges ophøiede Alvor vil hverken Stemmesleerhedens eller Veltalenhedens Anbefaling. Kun Et tør Talen ikke love Dig — den ønsker jo heller ei at fornærme; jordist Fordeel tør den ikke love Dig hvis Du antager og i Tilægnelse fastholder denne Overbeviisning. Ivertimod, den vil, naar den skal fastholdes, gjøre Dig Livet anstrænget, mangen Gang maaskee møjsomt; den vil, naar den skal fastholdes, maaskee udsætte Dig for Andres Spot, at jeg ikke skal tale om, hvis Fastholdelsen skulde ville kræve endnu større Offre af Dig. Det forstaaer sig, forstyrre Dig gjør Spotten ikke, dersom Du ellers holder Overbeviisningen fast; Spotten vil endog tjene Dig til det Gode, ogjaa saaledes, at den yderligere forviser Dig om, at Du er paa den rette Vej. Thi Mængdens Dom har sin Betydning; man skal ikke hovmodigt forblive uvidende om den, nei man skal være opmærksom; naar man saa blot passer paa at gjøre det Modsatte, da træffer man gjerne det Rigtige; eller hvis man oprindeligen gjør det Modsatte, og det da træffer sig saa heldigt, at Mængdens Dom yttre sig derimod, saa kan man være temmelig sikker paa, at man har grebet det Rette: man har da ikke blot ved sig selv ret inderligen overveiet og prøvet sin Overbeviisning, men man har tillige den Fordeel, endnu engang at faae gjort Prøve paa den — ved Hjælp af Spotten, der muligens saarer, men netop ved Saaret viser, at man er paa den rette Vej, paa Grens og Scirens, som Krigerens Saar, naar det er paa Brystet, hvor baade Saaret og Hædersteguet skal bæres. Du har vel lagt Mærke til, at blandt Skoledrengene indbyrdes ansees Den for den Raafeste, der ikke er bange for sin Fader, der tør sige til de Andre: „troer I, at jeg er bange for ham?“ Mærke de derimod paa en af deres Jævnlige, at han ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet er bange for sin Fader: saa ville de gjerne spotte lidt

over ham. At, i Menneskenes bange sammenløbne Mængde (thi hvorfor løber man vel sammen i Mængde uden fordi man er bange!) der er det ogsaa rask ikke at være bange, end ikke for Gud; og mærker man, at der er en Enkelt udenfor, som ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet er bange — ikke for Mængden, men for Gud: saa vil man gjerne spotte lidt over ham. Man besmykker Spotten og siger: et Menneske skal elske Gud. Ja vist, Gud veed, det er den høieste Trøst for et Menneske, at Gud er Kjærlighed, og at han tør elske Gud; men lad os ikke blive fornemme, og daarligen, ja bespotteligen affkaffe det fra Fædrene Overleverede, af Gud selv Opfundne: at man ganske egentligen og bogstaveligen forstaaet skal være bange for Gud. Og det er Den, som er sig bevidst at være en Enkelt, og derved sig sit evige Ansvar bevidst for Gud, thi han veed, at kunde han end ved Udflugternes og Undskyldningernes Hjælp komme godt gennem Livet, vandt han end ad denne lovtagte Bei den hele Verden: saa er der dog et Sted hidsæt, hvor der ikke er mere Udflugt, end der er Skygge i den brændende Orken. — Videre skal Talen ikke sige herom, den spørger Dig kun gjentagend, lever Du nu saaledes, at Du er Dig bevidst at være en Enkelt, og derved Dig Dit evige Ansvar for Gud bevidst; lever Du saaledes, at denne Bevidsthed kan faae Tid og Stillehed og Raaderum til at gjenuestrænge Dine Livsforhold? Det forlanges ikke, at Du skal trække Dig tilbage fra Livet, fra en hæderlig Gjerning, fra et lykkeligt Husliv; tvertimod skal jo netop hiin Bevidsthed bære og forklare og gjennemlyse Din Færd i Livets Forhold. Du skal ikke trække Dig tilbage og sidde grublende over Dit evige Regnskab, hvorved Du kun forskylder et nyt Ansvar; Dine Pligter og Dine Opgaver vil Du bedre og bedre faae Tid til, medens Betyrningen for Dit evige Ansvar vil forhindre Dig i, at være travl og travlt deeltagende i alt Muligt — en Virksomhed der bedst kan kaldes Tidsspilde.

Dette var Hovedspørgsmaalet, thi ligesom kun Eet er fornødent, og ligesom Talen er om at ville Eet: saaledes er Bevidstheden om for Gud med evigt Ansvar at være en Enkelt det

ene Fornødne. Taler spørger Dig nu videre: hvilken Din Gjerning er i Livet? Taler spørger ikke nysgjerrigt om den er stor eller lille, om Du er Konge eller kun Arbejdsmand; den spørger ikke travlt, om Du tjener mange Penge, eller erhverver stor Anseelse: derom spørger og taler Mængden. Men Din Gjerning, den være stor eller lille, den er jo dog vel saaledes, at Du tør tænke den sammen med Evighedens Ansvar, saaledes, at Du tør vedkjende Dig den i dette Dieblif og til enhver Tid. Sæt noget Forfærdeligt skete, sæt Byen, i hvilken Du lever, pludseligen forgik, som hine Byer i det fjerne Syden, og Alt blev sat i Bero, Enhver staaende i sin engang valgte Livsstilling, men uden Undskyldning i den muelige Overenskomst med Samtidens Etik og Brug, bedømt af en senere Slægt: at Du da ikke skulde staae til Skamme! Eller dersom en af hine Udmærkede, hvis Grindring Mængden ihukommer, som det ligner Mængden, ved støiende Festlighed og ved Strig, dersom han, hvad der er mere alvorligt, kom til Dig, besøgte Dig: at Du da før ham, før hans prøvende Blik turde vedstaae Din Gjerning! Er Du ikke fortrolig med saadanne Tanker; det er jo dog paa den Maade hine Forklarede kunde ønske at gjøre Gavn efter deres Død, ved at besøge den Enkelte, thi dette maatte de da vel væmmes ved, hvis de i deres salige Opholdssted blive vidende om Sligt, naar en letfærdig Mængde behandler forklarede Afdsøde, som kun en levende Daare kan ønske at blive behandlet: støier til Gæde for dem og klapper i Hænderne. Tro ikke, at den Forklarede er bleven fornem; han er tværtimod bleven ydmygere, mere menneskeligt deeltagende med ethvert Menneske, han vil derfor, naar han reiser som en Foresat om paa Besøg hos de Enkelte, ikke vrage den ringeste Gjerning, naar denne har sand Hæderlighed. O, i Evigheden hvor han er, der ere alle smaalige Forskjelligheder glemte; men den Forklarede vil, ligesom Evigheden, ikke Mængden, han vil de Enkelte. Kunde Du derfor selv nogensinde næsten blive undseelig ved Din ringe Gjerning, fordi den er saa ringe her i Verdens Forskjellighed; den Forklaredes Besøg hos Dig som den Enkelte vil netop give

Dig Frimodighed. Den Forklaredes Besøg hos Dig som Enkelt vil netop give Dig Frimodighed — hvad siger jeg, dersom Du tænker Talens Anledning ret levende, da staaer Du som Enkelt for en endnu Høiere, der dog tænker endnu menneskeligere — om Gjerningens Ringhed, men ogsaa uendeligt renere, om hvad der er den sande Hæderlighed.

Og under Din Gjerning, hvilket er Dit Sind, hvorledes fuldkommer Du Din Gjerning? Er Du enig med Dig selv om, at Din Gjerning er Dit Kald, saa Du ikke omforklarer dette i Forhold til Udfaldet, og mener, at det dog ikke var Dit Kald, hvis Udfaldet er ugunstigt, hvis Din Stræben ikke lykkes? Al, denne Vankelmodighed svækker uberegneligt. Hold derfor fast; ved Guds Hjælp og ved Din egen Trostaa bliver nok det uheldigt Begyndte til noget Godt. Thi Begyndelse er der overalt, og den gode Begyndelse er overalt, hvor Du begynder med Gud; og der er ingen Dag uheldig at begynde paa, end ikke den uheldige, naar Du begynder med Gud. — Eller har Du ladet Dig bedrage til at ansee Noget for Dit Kald, fordi Udfaldet var heldigt, fordi det lykkedes strax, maaskee endog overordentligt? Al, saaledes siges det jo rigtignok i Verden, stundom endog af dem, der selv mene, at de tale gudeligt: „Bevist for at Ens Gjerning er berettiget, er at man kan gjøre den“. Altsaa hvis En kunde forhærde sit Sind, saa han urort kunde øve al Grusomhed, saa var det dette han skulde gjøre; altsaa, hvis den Frække kunde bringe den affhyeligste Udaad over sit Sind, saa han kunde udføre den, saa var det dette han skulde gjøre! Nei, saa lidet som et ugunstigt Udfald kan modbevise den Troendes Overbeviisning om, at han er i sit Kald, saa lidet kan et heldigt Udfald udenvidere bevise, at man er i sit Kald. — Er Du enig med Dig selv om hvorledes Du vil fuldkomme Din Gjerning, eller er Du bestandigt uenig med Dig selv, fordi Du vil være enig med de Mange? Staaer Du fast ved Dit Bud, ikke trodsigt, ikke mismodigt, men evigt bekymret; vedbliver Du uforandret at byde paa det Samme og kun at ville kjøbe det Samme, medens Vilkaaret forskjelligt forandres? Mener

Du, at det Gode dog kun er som Guld, at det kan kjøbes for dyrt; er der nogen Binding Du ikke kunde undvære for dets Skyld, nogen Udmærkelse Du ikke kunde give Afkald paa, noget Forhold Du ikke kunde forstaae, er der noget Bisfald fra oven, som dog er Dig vigtigere eller maaskee et Bisfald fra neden? Men hvis Du mener, at det Gode maa kjøbes til enhver Priis, bliver Du da misundelig, naar Du seer Andre kjøbe for en lettere Priis, hvad Du maa kjøbe dyrt — men hvad der, glem det ikke, er enhver Priis værd? Naar Din Stræben lykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener, og naar den mislykkes, er Du Dig da bevidst, at Du er en unyttig Tjener; saa Lønnen altsaa ikke forandrer Dig, som blev Du mere nyttig fordi Du fik Løn; og Modgangen ikke forandrer Dig, da den blot udtrykker, hvad Du bestkæmmet tilstaaer, at Du Intet har at fordrø? Skjuler Du intet Mistænkeligt i Din Sjæl, saa Du dog ønskede, at det var anderledes, at Du turde tiltrive Dig Lønnen som Rov, turde bryste Dig af den, turde pege paa den; saa Du ønskede at Modgang ikke var, fordi den twinger det Selviske i Dig, der, skjøndt underknet, dog daarligere indbilder Dig, at hvis Du havde Lykken med Dig, da skulde Du gjøre Noget for det Gode, som var værd at tale om, glemmende, at den fromme Bise ingen Modgang ønsker borte, naar den tilskikkes ham, fordi han jo ikke kan vide, om den ikke netop er et Gode for ham; glemmende, at den fromme Bise vinder sin skønneste Seier, naar den Mægtige, der forfulgte ham, vil, som det hedder, fritage ham, og den Bise svarer: jeg kan ikke ubetinget ønske det, da jeg ikke med Bestemthed kan vide, om Forfølgelsen ikke netop var et Gode for mig. Gjør Du det Gode kun af Frygt for Straf, saa Du skuler, selv naar Du vil det Gode, saa Du i Din Drom om Ratten ønsker Straffen borte og forsaavidt ogsaa det Gode, i Din Drom om Dagen indbilder Dig, at man med Trællesind kan tjene det Gode? O, det Gode er ingen vanskelig Herre, der idag vil Gøt og imorgen et Andet, det Gode vil altid Gøt og altid det Samme; men det er nøieregnende, og kan være det, det fordrer Oprigtighed og kan see om den er der!

Dg nu Midlerne, som Du bruger; hvilke Midler bruger Du for at fuldkomme Din Gjerning; er Midlet Dig ligesaa vigtigt som Maalet, netop lige saa vigtigt? Thi ellers kan Du jo umuligt ville Get, da i saa Fald det uforsvarlige, det letfindige, det egennyttige, det ueensartede Middel løber forstyrrende og besmittende imellem. Evtigt forstaaet er Midlet Get, Maalet Get, Midlet og Maalet Get og det Samme. Der er kun eet Maal: det Gode i Sandhed; og kun eet Middel: det, ene at ville bruge det Middel, som i Sandhed er det gode — men det Gode i Sandhed er jo netop Maalet. Timeligt og jordisk adskiller man og mener, at Maalet er vigtigere end Midlet; man mener, at Maalet er Hovedsagen; man fordrer af den Stræbende, at han naaer Maalet, Midlet kan han være mindre nvieregnende med. Dog er dette ikke saa, og saaledes at have et Maal er en ugudelig Utaalmodighed; evtigt forstaaet er Forholdet mellem Maal og Middel snarere omvendt. Dersom et Menneſke sætter sig et Maal for sin Stræben her i Livet, og han ikke naaer det, da kan han muligt, evtigt forstaaet, være aldeles uden Skyld, ja endog at prise; han kan jo forhindres ved Døden eller ved Gjenvordigheder, som ikke staae i hans Magt: i saa Fald er han aldeles uden Skyld; han kan jo endog forhindres i at naae Maalet, netop ved ikke at ville bruge andre end de i Evtighedens Forstand tilladelige Midler, altsaa netop ved at forsage Videnskabens Utaalmodighed og Klogtens Opfindelser: i saa Fald er han endog at prise. Han er altsaa ikke evtigt ansvarlig for, om han naaer Maalet i Timeligheden, men han er ubetinget evtigt ansvarlig for hvilket Middel han bruger; og naar han ene vil bruge eller bruger det Middel, som i Sandhed er det gode, saa er han, evtigt forstaaet, ved Maalet. Dersom Opnaaelsen af Maalet skulde være Undskyldningen og Forsvaret for Brugen af det utilladelige, det mislige Middel — af, sæt han døde imorgen: saa var den Klogtige fangen i sin Daarſkab, det utilladelige Middel havde han brugt, men han døde uden at naae Maalet. Thi at opnaae Maalet ligger ved Slutningen, men at bruge Midlet ligger ved Begyndelsen; at opnaae Maalet er ligesom

at ramme med sit Skud, men at bruge Midlet er ligesom at tage Sigtet, og dog er Sigtet en tilforladeligere Angivelse af Skyttens Maal end det rammende Skud, thi et Skud kan ogsaa ramme tilfældigviis, og Skytten kan være uskyldig i at Skuddet ikke gik af, men Sigtet tillader ingen Misligheder. Den timelige og jordiske Videnskab er Maalet ubetinget vigtigere end Midlet, og derfor er dette den Videnskabeliges Oval, som i sit Høieste vel maatte gjøre et Menneſte søvnløst og derpaa affindigt, at han ikke har Tiden i sin Magt, at han bestandigt kan komme, om det saa blot var en halv Time for sild; og da den jordiske Videnskabelighed desto værre er den almindelige, saa kan med Sandhed siges, at det ikke er Wiisdommen, der frelser de Fleste fra at blive affindige, men Dorſkheden. Derimod er det det Ewiges salige Trøst, der er som en Hvile, der er som „en Kølning af Snee paa en Høstdag“, at Den, der vil det Ewige, han kommer aldrig for sildig — hvis Midlet er ham ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Ewigheden er ikke timeligen nysgjerrig og utaalmodig efter Udfaldet, netop derfor er, eller netop fordi Midlet er ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Jordisk og verdslig Videnskab maa denne Betragtning synes opvørende og sinkende, Samvittigheden maa synes det meest Sinkende af Alt, den er jo ogsaa „en rødmende undseelig Aand, som gjør Oprør i et Menneſtes Barm og fylder den med Banskkeligheder,“ netop fordi Midlet er den ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet. Altſaa, m. T.! under Udførelsen af Din Gjerning, som jo efter Antagelsen er noget Godt og Hæderligt, er saa Midlet Dig ubetinget ligesaa vigtigt som Maalet? Eller svimler Din Tanke, saa Du fra Maalets Storhed seer det mislige Middelt som en forsvindende Ubetydelighed: af, det Ewigheden mindst er, det er at være svimmel, den er klar og gjennemſigtig! Mener Du, at Bedriftens Storhed ikke skal spørge om en ſmaalig Uret: det er, Du mener, at nogenſomhelst Uret ſkulde være noget ubetydeligt, da den dog som Skyld netop er noget uendeligt Vigtigere end den største Bedrift! Mener Du, at Meſterværket er ligegyldigt ved Maaden paa hvilken det blev til; nu ja, Meſterværket kan maaskee

være det, men mener Du, at Mesteren tør være ligegyldig ved, om han frontt indviiede sine Kræfter i hellig Tjeneste, eller han maafkee i glimrende Synder understøttet af Fortvivlelse frembragte — et Mesterværk? Og hvis Din Tante ikke saaledes svimler, dersom Du dog er ædru og vaagen, er Du da ganske nøieregnende i Brugen af Midlerne? Dersom en Yngling (og han er jo ogsaa en rødmende, undseelig Mand) henvendte sig til Dig, turde Du da ubetinget lade ham vide Alt? Er der i Din hele Færd slet ikke Noget, ja, hvorledes skal jeg betegne det, jeg kunde bruge mange Ord for at beskrive det, men jeg vil dog heller kort sige saaledes: Noget, som Du, hvis Du talte derom med de Eldre, de Jævnaldrende, turde være temmelig sikker paa, at de næsten vilde beundre for dets Kløgt og Smidthed, men som dog, besynderlig nok, en Yngling vilde rødme over, (ikke over, at Du kunde være saa klog, men over, at Du ikke havde Hvemod til at foragte at handle saa klogtigt): at Du ved Smiger havde vundet Den og Den, ved Fortielse af Noget vundet den og den Fordeel, ved en lille Usandhed gjort en glimrende Omfætning, ved et usandt Sammenhold fremmet Din Sag; at Du havde vundet Seire ved at forene Dig med Misforstaaelsens Beundring, vundet Rigdom og Magt ved klogtigt beregnende at indgaae den ømmeste Forbindelse. Er der i Din hele Færd, den aabenbare og den lønlige, slet ikke Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om (og det er jo skønt, at Du saaledes elsker Ynglingen og vil bevare hans Reenhed!) Noget — som Du dog kunde nænne mod Dig selv, at lade Dig selv blive skyldig i? Noget, som Du for ingen Priis kunde nænne at lade en Yngling blive vidende om — dog, hvad siger jeg, dersom Du ret levende tænker Talens Anledning, da staaer Du for en høiere Dommer, som dommer uendeligt renere end den rene Ynglings Undseelse, en Dommer, som Du heller ikke af Nænsomhed skal lade være at indvie i Skylden, thi han veed den.

Og hvilket er Dit Sind mod Andre? Er Du i Samdrægtighed med Alle — ved at ville Gøt? Eller er Du splidagtigt

paa Partie, eller er Din Haand mod Alle og Alles mod Din? Onsker Du Alle, hvad Du onsker Dig selv, eller vil Du have det Høieste for Dig selv, for Dig selv og for Dine, eller at Det Du og Dine vil skal være det Høieste? Gjør Du mod Andre hvad Du vil, at Andre skulle gjøre mod Dig — ved at ville Gøt? Thi denne Villen er den evige Orden, der ordner Alt, der bringer Dig i Samdrægtighed med de Afdøde, og med de Menneſter, ſom Du aldrig ſaae, med de fremmede Folk, hvis Sprog og Skikke Du ikke kjender, med alle Menneſter paa den ganſte Jord, der ere Blodsforvandte, og evigt i Slægt med Guddommen ved den Evigheds Opgave at ville Gøt? Vil Du, at der ſkal være en anden Lov for Dig og for Dine end for Andre; vil Du have Din Trøſt i noget Andet end i Det, hvori ethvert Menneſte ubetinget kan og ſkal trøſtes? Derſom en Konge og en Tigger og Din Ligemand paa eengang kom til Dig, turde Du da i deres Nærværelſe frimodigt vedſtaaе hvad Du vil i Verden, frimodigt vedſtaaе, hvori Du søger Din Trøſt, forviſjet om, at den kongelige Majestæt ikke ſkulde foragte Dig, om Du dog var et underordnet Menneſte; forviſjet om, at Tiggeren ikke ſkulde gaae miſmodig bort, ſom kunde han ikke have ſamme Trøſt; forviſjet om, at Din Ligemand ſkulde glædes ved Din Frimodighed! Al, der er Noget i Verden, ſom hedder Sammenhold; det er en farlig Sag, thi alt Sammenhold er Splidagtighed. Det er ſplidagtigt, naar Sammenholdet udelukker Borgeren, og naar det udelukker den Adelige, og naar det udelukker Stats-tjeneren, og naar det udelukker Kongen, og naar det udelukker Tiggeren, og naar det udelukker den Viſe, og naar det udelukker den Genfoldige; thi alt Sammenhold er Splidagtighed mod det Almene-Menneſkelige. Men det, at ville Gøt, at ville det Gode i Sandhed, ſom Enkelt at ville holde ſammen med Gud, hvad ubetinget Enhver kan, det er Samdrægtighed. Og om Du ſad i et eenſomt Fængſel fjernt fra alle Menneſter, eller Du henſattes paa en øde Ø i Selſkab med Dyrene, hvis Du vil det Gode i Sandhed, hvis Du holder ſammen med Gud, da er Du i Samdrægtighed med alle Menneſter. Og hvis det For-

færdelige skete (thi den gudelige Opbyggelse skal ikke være som en Qvindes kjelne Bynt, beregnet paa et stadseligt Dieblif), at Du blev levende begravet, dersom Du da, naar Du vaagnede i Kisten, greb til Din vante Trøst, da var Du ogsaa i denne een-somme Qval i Samdrægtighed med alle Mennecker. Er nu dette Dit Sindelag? Er der intet Dit Fortrin, ingen Din Gave, ingen Dit Livs Begunstigelse, som Du særskilt eller i Sammenhold med nogle Andre har taget forsængeligt, saa Du trøster Dig derved, og ikke turde sige Uindviiede, hvorved Du trøster Dig; saa Du vel giver den Fattige Almisse, at han kan trøste sig, men Du forræderisk har en sidste Trøst for Dig selv, vel har en Trøst for Armød, men selv trøster Dig med, at Din Rigdom sikker Dig mod nogenfinde at blive fattig; saa Du vel hjælper den Genfoldige til Rette, men forræderisk har en sidste Trøst for Dig selv, at Din Begavethed er saa udmærket, at det ikke kunde hænde Dig, at Du imorgen naar Du vaagnede var den dummeste i Folket; saa Du vel vil veilede Ynglingen, men ikke nænner at indvie ham i Dit Liv, fordi Du har en Hemmelighed for Dig selv, fordi Du er en Forræder, som bedrog Ynglingen for det Høieste ved Din Hemmelighed, og Dig selv for det Høieste — ved Din Hemmelighed!

Og nu et Spørgsmaal betræffende den Vidende; Spørgsmaalet er ikke til hans Befindende, af, saaledes er Talen ikke deeltagende; o, men hvis Du ret levende tænker Talens Anledning, da er Du ved at være for Gud ophøiet over menneskelig Deeltagelse, da trænger Du ikke kummerligt til den, da kan Du, hvis den, hvad vel sjældent nok skeer, vises Dig ret som Du kunde ønske den, da kan Du med glad Grimodighed takke for den, men Du skal ikke takke høiet som en Tryglende — det vil Gud nok forhindre; og dersom Deeltagelsen negtes Dig, dersom man rædt og selvist feigt undgaaer, ja næsten affhyer Dig, fordi man end ikke tør tænke Dine Lidelser, da skal Du kunne undvære Deeltagelsen, Du skal ikke savne den med Bitterhed — det vil Gud nok sørge for. Talen spørger Dig da, eller Du spørger Dig selv ved Talen, om Du nu lever saaledes, at Du vil Gæt i Sand-

hed? Talen formaster sig ikke til at ville dømme, o langtfra: den dømmer Jagen; og har selv den hellige Skrift en Forkjærlighed for de Ulykkelige, da sømmer det sig vel en opbyggelig Betragtning kun i Verbødighed at henvende sig til den Vidende, netop saaledes som man i Verden henvender sig til den Mægtige, den Fornemme. Talen spørger Dig ikke nysgjerrigt og travlt om Navnet paa Din sjeldne Lidelse, om hvor mange Aar den har været, om hvad Lægen eller den Sjelekyndige mener, hvorvidt de give Dig et jordisk Haab eller ikke; at, ogjaa Lidelser kan saaledes tages forfængeligt som en Udmærkelse, der drager Andres Opmærksomhed paa sig. See derfor spørger Du Dig jo selv ved Talen. Naar den Vidende taler med sig selv i Centrum, spørger sig selv, hvilket hans Liv er, om han vil Get i Sandhed: da er der ingen Fristelse til vidtløftig Fortælling om hvad han jo selv bedst veed, ingen Fristelse til Sammenligning — og at Sammenligning skader, ja, den er af det Onde. Vil Du nu Get i Sandhed? Du veed: dersom Du kun saaledes vil Get, at Du ene og alene vil være fri for Lidelsen, da vil Du ikke Get i Sandhed; men hvis Du saaledes kunde sløve Dig selv, at Dusket gif ud, saa Du ikke mere i Duskets Smerte vedligeholder Forbindelsen med det i lykkeligere Forstand at være Menneſte, elskende det at være Menneſte, elskende den Ulykkelige: saa vil Du heller ei Get i Sandhed. Hvilken er nu Din Tilstand under Lidelsen (thi Lægen og den Sjelekyndige spørger til Dit Befindende, men Evigheden gjør Dig ansvarlig for Din Tilstand), er den saaledes, at den ikke letsindigt og ikke overtroisk vexler i Utaalmodighedens Feber, at den ikke tungsindigt er en dørst Smertesløshed; men saaledes, at Du taalmodigen vil lide Alt, og derfor lade det Evige trøste Dig? Alt som Tiden gaaer hen, hvorledes forandres Din Tilstand; begyndte Du maaskee godt, men blev utaalmodigere og utaalmodigere; eller var Du maaskee i Begyndelsen utaalmodig, men lærte Taalmodighed af hvad Du leed? At, maaskee forblev Din Lidelse uforandret i Aarene, og hvis den forandrede, da bliver dette jo Lægens eller den Sjelekyndiges Sag at beskrive; at, maaskee synes Lidelsens

uforandrede Gensformighed Dig som en langsoimt dræbende Død: men medens saaledes Lægen og den Sjælekyndige og Din Ven ingen Forandring veed at tale om, da spørger Talen Dig, om der nu under denne uforandrede Gensformigheds Tyngde er foregaaet en uendelig Forandring, ikke med Lidelsen (den kan jo ogsaa, selv naar den forandres, kun endelig forandres), men med Dig, en uendelig Forandring med Dig fra det Bedre til det Bedre? Hvis Talen skulde betegne denne Din forandrede Tilstand i Klarene, turde den da dertil bruge det apostoliske Ord, og sige om Dit Liv i den uforandrede Lidelse: „Lidelsen lærte ham Standhaftighed, Standhaftigheden lærte ham Forfarenhed, Forfarenheden lærte Haab;“ turde Talen ved Din Grav sige: „han vandt det Haab, som ikke skal beskæmme“; turde Talen engang ved Din Grav, istedenfor forsagt at mumle en Taksigelse frem, fordi Du var død, frimodigt og behjertet, som ved en Helts Grav sige: „hans Livs Indhold var Lidelser, dog har hans Liv beskæmmet Manges?“ Thi i Eviigheden skal der ikke spørges om Din Lidelse, saa lidet som om Kongens Purpur, netop lige saa lidet; i Eviigheden skal Du som Enkelt kun spørges om Din Tro og om Din Trost; der skal aldeles ikke spørges, om det var Meget eller Lidet Du var sat over, om det var de mange Pund, der vare givne Dig at virke med, eller det var Centneret, der var givet Dig at bære, men kun om Din Tro og om Din Trost. I Timeligheden spørger man anderledes; man spørger især om, hvor meget det er, et Menneske er sat over, og naar det er saare Meget, saa glemmer man i verdslig Forbauselse at spørge om Trost; men er det saare Lidet, saa gider man slet ikke høre Noget derom, hverken om Byrden eller om Trost. Eviigheden spørger alene om Trost, spørger lige alvorlig Kongen derom og den Glendigste af alle Lidende; det er ingen Undskyldning at være sat over Lidet, det er ei heller Svar paa Spørgsmaalet, der ene og alene spørger om Trost, Spørgsmaalet, der i evig Barmhjertighed veed, at Lidelser kunne friste et Menneske, men ogsaa, at de kunne være en Veiledning, „fordi Græmmelse

dog er et Menneſte bedre end Latter; thi naar Anſigtet ſeer ilde ud, da kan Hjertet forandres til det Bedre", Prædikeren 7, 3 — og det er jo om Forandringen Ewigheden ſpørger, ikke om Lidſens Uforandrethed. Saaledes ſpørger Ewigheden; derſom Du ſelv ret levende betænker denne Tales Anledning, da ſpørger Du Dig ſelv derom, og hvis Forandringen ikke er indtraadt, da ſkal dog dette Spørgsmaal, hvis det gjøres i Sandhed, være Dig behjælpeligt til Forandringen. Thi menneſkelig Deeltagelſe, om den end nok ſaa flittigt ſpurgte til Dig, kan ikke ved Spørgsmaalet forandre Lidſens Uforandrethed; men Ewighedens Spørgsmaal, derſom Du gjør det i Sandhed til Dig ſelv for Gud, da indeholder Spørgsmaalet allerede Forandringens Mulighed. Dog, jeg taler jo næſten ſom til Opbyggelſe, Talen undſeer ſig ligeſom i Erbødighed for at gjøre Spørgsmaalet gjeldende, men Du veed bedſt ſelv, at hvis Du gjør Spørgsmaalet, da er det Regnskabet's: om Du nu lever ſaaledes?

Diſe vare Tales Spørgsmaal; men hvis nu den Enkelte, Du, m. T., og jeg maatte tilſtaaе os ſelv, at vi vare langt fra at leve ſaaledes, langt fra den Hjertets Reenhed, der kun vil Gæt i Sandhed; maatte tilſtaaе os ſelv, at Spørgsmaalene vel krævede et Svar, og dog i en anden Forſtand, netop for at undgaae ethvert Sandſebedrag, ikke behøvede noget Svar, da de ſnarere vare Anklager over os ſelv, der trods Spørgsmaalets Form dog forvandle ſig til Udraab: ſkulde ſaa den Enkelte, Du, m. T., og jeg forene os om at ſige: „vort Liv er dog vel ſom de fleſte Andres"? Hvorledes, ſkulde vi da nu begynde forfra, og atter maatte tale om Udflugten ved at være Mange, thi hvor der er Mange, der er Udvortelighed og Sammenliguing, og Afſad, og Undſkyldning og Udflugt; ſkulde vi efterat have forſtaaet denne Udflugts Fordærvelighed dog igjen ende med at tye til den; ſkulde vi troſte os med et fælles Skibbrud! Al, allerede her i Timeligheden er et fælles Skibbrud en maadelig Trøſt, og i Ewigheden er der intet fælles Skibbrud. I Ewigheden ſkal

jo den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv — hvis jeg i denne Tale haver talet ilde, da skal Du ikke spørges derom, m. T.; ei heller noget Menneske af hvem jeg kunde have lært det, thi har han foredraget det Falske, da skal han spørges derom, og jeg skal drages til Ansvar for, at jeg har lært det Falske af en Anden; ei heller noget Menneske, med hvem jeg kan have havt Omgang, thi var hans Omgang fordærvet, da skal han spørges derom, men jeg skal drages til Ansvar for, at jeg søgte eller ikke undgik hans Omgang, og at jeg lod mig fordærve: nei har jeg talet ilde, og forsaavidt jeg har talet ilde, da skal jeg som Enkelt, uden nogen Undskyldning, spørges derom. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det var saa, at jeg i denne Tale har talet sandt, da skal jeg denne Sag betræffende ikke spørges videre; ikke, om jeg har vundet Menneskene (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gøre det Mindste for at vinde dem); ikke, om jeg har havt jordist Fordeel deraf (tvertimod skulde der vel spørges, om jeg har understaaet mig at gøre det Mindste for at opnaae den); ikke, om hvilken Virkning jeg har frembragt, eller om jeg slet ingen Virkning har frembragt, eller om Tab og Andres Spot over mig var den eneste Virkning, jeg har frembragt: nei alle taabelige Spørgsmaal skal Evigheden ganske fritage mig for. I Tideligheden kan det løbe surr for et Menneske, saa han ikke veed, hvilket der er hvilket, hvilket Spørgsmaal der er det alvorlige og hvilket der er det fjantede; især da det fjantede høres tusinde Gange, naar det alvorlige høres een Gang. Evigheden derimod kan fortræffeligt stille ad — det forstaaer sig, lettere bliver Sagen derfor ikke, desto alvorligere bliver kun det alvorlige Spørgsmaal. Thi i Evigheden er der ikke den fjerneste Tanke om noget fælles Skibbrud, i Evigheden skal den Enkelte, Du, m. T., og jeg spørges, som Enkelt, ene for sig selv som Enkelt, og om det Enkelte i hans Liv. Hvis det

er saa, at der i denne Tale er indeholdt en sand Betragtning af Livet, hvis det er saa, at mig er forundt Gvne og Veilighed til at kunne fremsætte, men hvis det tillige var saa, vi kunne jo antage det Tilfælde, at Omstændighederne, hvorunder der skulde tales, ikke syntes gunstige: da skulde Evigheden ikke nysgjerrigt indlade sig i Vidtløstighed med Omstændighederne, men den skulde drage mig som Enkelt til Ansvar, om jeg taug. Thi i Tideligheden, naar Opgaven er at være klog paa sin egen Fordeel, naar verdslig Klogskab dommer og bedømmer: da ere ugunstige Omstændigheder ikke blot et Forsvar for Tausshed, men Taussheden bliver beundret som Klogskab; medens gunstige Omstændigheder ere en Opfordring for Alle til at tale med. Evtigt derimod er det, at Omstændighederne ere vanskelige, netop dobbelt forpligtende til at tale, Vanskeligheden netop Opfordringen; og evigt skal den Enkelte kun spørges, om han har vidst, at de vare ugunstige, og om han i saa Fald har understaaet sig at tie, og altsaa ved sin Tausshed, ja, efter Ordsproget, ved sit Samthkke, som Enkelt bidraget Sit til, at Omstændighederne bleve Sandheden endnu ugunstigere; og evigt skal der intet Skjulested og ingen Udflugt være for ham i Omstændighederne, thi han skal spørges som Enkelt, og Omstændighedernes Vanskelighed skal være imod ham som den fordoblede Anklage. Det er nemlig ikke med det at tie som med det at sove, at Den, der sover, synder ikke; thi der er andraget himmelraabende Skyld i Verden af den Enkelte — ved at tie. Skylden var ikke, at han ikke fik Omstændighederne forandret, Skylden var, at han taug, ikke af Befindighed, der tier, naar det er rigtigst at tie, men af Klogskab, der tier, fordi det er det klogeste.

Men hvad skulle vi da gjøre, naar Spørgsmaalene lyde som Anklager? Fremfor Alt vel Hver især blive Enkelt med sit Ansvar for Gud, Hver især ville holde denne Enkeltthedens strænge Dom ud. Eller er dette ikke Skriftemaalets Bestemmelse; thi saa lidet som i hiin stille Have „de Dødes Mængde danner noget Selskab“, saa lidet danner de Skriftendes Mængde noget Selskab — at end ikke Kongen skal behøve at gaac særskilt til Skrifte

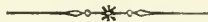
for ikke at komme i ringe Selskab med Andre, thi de Skriftende ere ikke i Selskab sammen, hver er som Enkelt ene for Gud; Mand og Hustru, om de end skjønt følges ad til Skrifte, skrifte dog ikke i Forening, thi Den, der skrifter, er ikke i Forening, han er som Enkelt ene for Gud. Og naar han da som Enkelt tilstaaer sig selv, at Spørgsmaalene, som han ved Hjælp af en Ubetydeligs Hviſken forelægger sig selv, ere Anklager, da er han Skriftende. Thi man skrifter ikke Fortjenester og Bedrifter, men man skrifter Synder, og naar man skrifter, mærker man netop, at man ingen Fortjenester har, at Fortjenester og Bedrifter ere Iudbildninger og Sandsebedrag, som høre hjemme der, hvor man færdes i Mængden eller dog omgaaes Andre — og at derfor Den, som aldrig blev sig selv den Enkelte, let fristes til at blive sig selv en høist fortjenstfuld Mand. Men Skriftemaalets Bestemmelse er dog vel ikke, at et Menneske i Skriftemaalets Dieblik skal blive sig bevidst som den Enkelte og ellers leve uden denne Bevidsthed; tvertimod skal han jo i Skriftemaalets Dieblik som Enkelt gjøre Regnskab for, hvorledes han har levet som Enkelt. Fordres den samme Bevidsthed ikke af ham til daglig Brug, saa er Skriftemaalets Fordring en Selvmodsigelse; det er, som vilde man engang imellem fordre af en simpel Mand, at han skulde som Konge gjøre sig selv og Gud Regnskab for, hvorledes han havde levet som Konge — han der aldrig havde været Konge. Og saaledes ogsaa at fordre af et Menneske, at han som Enkelt skal gjøre Regnskab for sit Liv, naar man tillader ham at føre sit Liv uden denne Bevidsthed.

M. L.! erindrer Du nu, hvorledes denne Tale begyndte, eller lad mig kalde det tilbage i Din Erindring. Om det Time- lige gjaldt, at det har sin Tid; men det Evige skal altid have Tid; og dersom dette ikke er saaledes skeet i et Menneskes Liv, da kommer det Evige igjen under et andet Navn og skal igjen altid have Tid: det er Angeren. Og da nu intet Menneskeliv føres i Fuldkommenhed, men ethvert i Skrøbelighed, saa har Styrelsen givet Mennesket tvende Ledfagere med paa Veien, den ene kalder fremad, den anden tilbage; men Angerens Rald er altid

ved den ellefte Time. Og derfor er Skriftemaalet ved den ellefte Time, ikke i det Bludseliges Forstand, thi Skriftemaalet er en hellig Handling, hvortil der kræves et samlet Sind. Et samlet Sind, det er et Sind, som har samlet sig fra al Udspreddelse, fra ethvert Forhold, for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som den Enkelte, der er ansvarlig for Gud; et Sind, der har samlet sig fra al Udspreddelse, og derfor ogsaa fra al Sammenligning, hvad enten denne nu frister til jordisk og tilfældig Mismod, fordi den Sammenlignende maa tilstaae sig selv, at han er tilbage for mange Andre; eller den frister til Hovmod, fordi han, menneskeligt talt, synes at være fremmeligere end mange Andre. Men det, at den Skriftende har draget sig ud af ethvert Forhold for at samle sig paa sit Forhold til sig selv som Enkelt, og for netop saaledes at blive evigt ansvarlig for ethvert Forhold, hvori han ellers er; det, at han er uden Sammenligning: er et nyt Udtryk for den ellefte Times sande Yderlighed. Jo mere Sammenligning der er, jo mere synes det, at der endnu er god Tid; jo mere Sammenligning, jo mageligere og jo uslere bliver et Menneskes Liv. Men naar al Sammenligning uendeligt slipper, da er han som den Enkelte for Gud skriftende — og han er uden Sammenligning skiblig, ligesom Fordringen, der fordrer Hjertets Reenhed, er uden al Sammenligning. Hjertets Reenhed fordrer Gud af ham, og den Skriftende fordrer det af sig selv for Gud, af, derfor er det jo han befjender Synder. Og hvor tung end Skriftemaalets Gang kan være og dets Time: den Skriftende vinder dog det Evige, at han befæstes i den Bevidsthed, at han er en Enkelt, og Opgaven: at ville Gæt i Sandhed. Denne Bevidsthed er den trange Port og den snævre Vej; thi det er ikke Veien saaledes, der er trang, medens der dog gaae Flere efter hinanden ad den, nei det Trange er netop, at Hver især maa blive den Enkelte, der gennem denne Snævring maa trænge frem ad den trange Vej, hvor ingen Sammenligning spaler, men hvor heller ingen Sammenligning dræber med sin lumste Røling. Den brede Vej derimod er bred, fordi der gaae Mange paa den. Mængdens

Bei er altid bred; der blomstrer Undskyldningernes giftige Pragt-
 blomst; der er Udflugternes indbydende Skjulesteder; der vifter
 Sammenligningens kolige Luft — den Bei fører ikke til Livet.
 Kun den Enkelte kan ville det Gode i Sandhed, og selv om han,
 ikke blot ved Skriftemaalets ellevte Time med alle Spørgs-
 maalene som Anklagere mod sig, men ogsaa til daglig Brug i
 Angeren, arbejder besværet: Veien er dog den rigtige, han er
 dog i Forhold til Fordringen, som fordrer Hjertets Reenhed ved
 at ville Gøt. Og dersom Du, m. L., hvad Du jo gjør, veed meget
 Mere betræffende Skriftemaalene, end her er blevet fremsat,
 veed det Næste, der følger efter Syndernes Bekjendelse: saa
 skal dog denne sinkende Tale ikke have været forgjeves, forsaavidt
 den virkeligen har standsset Dig, standsset Dig ved Noget,
 som Du meget godt veed, Du, som endogjaa veed meget Mere.
 Men glem ikke, at det Forsærdeligste dog vel er, at „leve hen
 bedragen ikke af hvad der kunde synes skicket til at bedrage, af,
 og derfor netop rædsomt bedragen — bedragen af megen Videnskab“.
 Betænk, at det i disse Tider vel snarest er en Fristelse for Talere:
 saa hurtigt som muligt at forlade det Enkelte for at faae sagt
 alt Muligt, at Ingen skulde mistænke Taleren, som vidste han
 ikke, hvad da ethvert Menneske i et kristeligt Land veed; af,
 kun Gud veed, hvorledes den Enkelte veed det. Men hvad
 hjalp det dog et Menneske, om han gik videre og videre og der
 maatte siges om ham: han gaaer bestandigt videre; naar der
 tillige maa siges om ham: der var Intet, der standsede ham. Thi
 Standsningen er ikke en dorst Ro, Standsningen er ogsaa
 Bevægelse: den er Hjertets inderlige Bevægelse, den er Selv-
 fordybelsen i Inderlighed; men det, blot at gaae videre, er Ret-
 ningen fremad i Overfladen. Ud den Bei kommer man ikke
 til at ville Gøt. Kun naar den eengang i afgjørende Forstand
 standsede gaaer videre, og atter standses inden han gaaer
 videre: kun da kan han ville Gøt; men Hjertets Reenhed var
 at ville Gøt.

Fader i Himlene! Hvad er dog et Menneske uden Dig! Hvor er Alt hvad han veed, var det end det Mangfoldiges Mængde, kun et afbrudt Stykke, hvis han ikke kender Dig; hvor er al hans Stræben, var den end omfattende en Verden, kun et halvgjort Arbeide, hvis han ikke kender Dig, Du den Ene, som er Gøt og som er Alt! Saa give Du i Forstanden Wiisdom til at fatte det Ene, i Hjertet Oprigtighed til at annamme Forstaaelsen, i Villien Keenhed ved kun at ville Gøt; saa give Du i gode Dage Bedholdenhed til at ville Gøt, i Udspredelser Samling til at ville Gøt, i Lidelser Taalmod til at ville Gøt. O, Du som giver baade at begynde og at fuldende, Du give aarle, naar Dagen gryer, den Unge Beslutningen at ville Gøt; naar Dagen helder, give Du Oldingen en fornyet Ihukommelse af sin første Beslutning, at det Sidste maatte være som det Første, det Første som det Sidste, være Dens Liv, der kun har villet Gøt. Ak, men det er jo ikke saaledes; der kom jo Noget imellem, der ligger jo en Syndens Skilsmisse imellem, der lægger sig jo daglig og Dag fra Dag Noget derimellem: Forsinkelsen, Standsningen, Afbrydelsen, Wildfarelsen, Fortabelsen. Saa give Du i Angeren Frimodighed til atter at ville Gøt. Vel er det en Afbrydelse fra den sædvanlige Gjerning, vel er det en Standsning fra Arbeidet, som var det paa en Hviledag, naar den Angrende og kun i Angeren besværet Arbeidende er stille i Syndens Bekjendelse, er ene for Dig i Selvanklagen, o, men det er jo en Afbrydelse, som søger tilbage til sin Begyndelse, at den maatte paa ny binde mellem det Adskilte, at den i sin Sorg maatte indhente det Forsømte, at den i sin Bekymring maatte fuldkomme hvad der ligger foran. O, Du som giver baade at begynde og at fuldkomme, Du give Seier paa Nødens Dag, at hvad der ikke lykkedes den i Ønsket Brændende, ikke den i Forsættet Besluttede, at det dog maatte lykkes den i Angeren Bedrøvede: kun at ville Gøt.

Anden Afdeling.

Hvad vi lære af Tilierne paa Marken og af Himmelens Fugle.

Tre Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Weitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Forord.

Skjøndt denne lille Bøg er uden Læreren's Nødvendighed, til Overflod, ubetydelig, som Lilien og Fuglen — o, at den var saaledes! — haaber den dog, ved at finde det Eneste den søger: et godt Sted, at finde Tilegnelse's Betydning for hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemmelighed kalder min Læser.

S. R.

Bøn.

Fader i Himlene! Fra Dig kommer kun god og fuldkommen Gave; hvem Du lader Menneskene bestikke til Lærer, den Bekymrede til Veileder, hans Veiledning og Lærdom maa det ogsaa være gavnligt at tage til Følge. Saa giv Du da, at den Bekymrede i Sandhed maatte lære af de guddommeligt bestiktede Læremestere: af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle! Amen.

I.

Dette hellige Evangelium skriver Evangelisten
Matthæus, 6. Cap. 24 Vers til Enden.

Ingen kan tiene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tiene Gud og Mammon. 25. Derfor siger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? 26. Seer til Himmelsens Fugle; de saae ikke, og hoſte ikke, og ſante ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? 27. Men hvo iblandt Eder kan lægge en Men til ſin Væxt, endog han bekymrer ſig derfor? 28. Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Li-

lierne paa Marken, hvorledes de vore; de arbeide ikke, spinde ikke. 29. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. 30. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Doven, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! 31. Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? 32. efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. 33. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. 34. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen; thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

Hvo har ikke kjendt dette hellige Evangelium fra sin tidligste Barndom, og ofte glædet sig ved det glade Budskab! Og dog er det ikke saaledes ligesrem et glad Budskab; det har en væsentlig Egenskab, der ret egentligen gjør det til et Evangelium, den nemlig, at det henvender sig til Bekymrede; ja, i hver en Linie af det bekymrede Evangelium er det kjendeligt, at Talen ikke er til de Rarste, ikke til de Stærke, ikke til de Ulykkelige, men

til de Bekymrede; o, det er saa kjendeligt, at det glade Budskab selv gjør, hvad det siger Gud at gjøre, antager sig de Bekymrede og haver Omsorg for dem — paa den rette Maade. Af, dette gjøres vel fornødent, thi Enhver der har Sorg, og især jo dybere og jo længere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, han fristes maaskee ogsaa til utaalmodigt ikke at ville høre menneskelig Tale om Trøst og Haab. Maaskee har den Sorgende Uret, maaskee er han for utaalmodig, naar det forekommer ham saa, at intet Menneske kan tale ham hans Sorg tilpas; thi den Ulykkelige forstaaer ham ikke; den Stærke synes netop idet han trøster at hæve sig over ham; den Bekymrede forøger ham kun Sorgen ved sit Tilskud. Naar saa er, bliver det altsaa bedst, at see sig om efter andre Lærere, hvis Tale ikke er Misforstaaelse, hvis Opmuntring ingen hemmelig Bebreidelse indeholder, hvis Blik ikke dømmes, hvis Trøst ikke hidser istedenfor at berolige.

Til saadanne Lærere henviser det bekymrede Evangelium den Sorgende: til Vilierne paa Marken og til Himmelsens Fugle. Hos disse billige Lærere, hvilke man hverken betaler med Penge eller med Ydmygelse, er ingen Misforstaaelse mulig, thi de tie — af Omsorg for den Bekymrede. Og al Misforstaaelse fremkommer jo ved Talen, nærmere forstaaet derved, at Talen, især Samtalen, indeholder en Sammenligning, som naar den Ulykkelige siger til den Bekymrede: vær glad, da indeholder Udsagnet tillige: som jeg er det; og naar den Stærke siger: vær stærk, da forstaaes under: som jeg er det. Men Tausshed ærer Bekymringen og ærer den Bekymrede, som Jobs Benner, der de af Uerbødighed sadde taus hos den Lidende og holdt ham i Ure. Og dog, de saae jo paa ham! Men det, at det ene Menneske seer paa det andet, indeholder atter en Sammenligning. De taus Benner sammenlignede ikke Job med sig, dette skete først, da de brød Uren (hvori de taus holdt ham) og Tausheden, for med Taler at overfalde den Lidende; men deres Tilstedeværelse foranledigede Job til at sammenligne sig med sig selv. Saaledes kan nemlig intet Menneske være tilstede, om han end

tier, at hans Tilstedeværelse sammenlignelsesviis slet Intet betyder. Dette kan i det Høieste et Barn, der jo ogsaa har en vis Lighed med Lilierne paa Marken og med Himmelens Fugle; hvor ofte har ikke en Lidende sandet og rørt fornummet, at naar kun et Barn er tilstede, er der dog ingen Tilstedeværende. Og nu Lilien paa Marken! Om den end rigeligt har sit Udkomme, den sammenligner ikke sin Velstand med Nogens Armod; om den end er sorgløs i al sin Deilighed, den sammenligner sig hverken med Salomo eller med den Usleste. Og om Fuglen end svinger sig let i Skyen, den sammenligner ikke sin lette Flugt med den Bekymredes tunge Gang; om Fuglen, rigere end Den der har Laderne fulde, end ikke sanker i Lade: den sammenligner ikke sin rige Uafhængighed med den Nødlidende, som sanker sorgjæves. Nei, der hvor Lilien blomstrer deiligt — paa Marken, der hvor Fuglen frit er tilhuse — under Himlen, hvis Trøsten søges: der er uafbrudt Taushed, der er ingen Tilstedeværende, der er Alt idel Overtalelse.

Dog er dette jo kun saa, dersom den Sørgende virkelig giver Agt paa Lilierne og paa Fuglene, over dem og deres Liv glemmer sig selv, medens han i denne Selvførelse af dem, ved sig selv, uformærket lærer Noget om sig selv; uformærket, thi der er jo idel Taushed, ingen Tilstedeværende, den Bekymrede fritagen for enhver Medviden, undtagen Guds, sin egen — og Liliernes.

Lad os da i denne Tale betænke, hvorledes den Bekymrede, ved ret at see til Lilierne paa Marken og til Himmelens Fugle, lærer:

at nøies med det at være Menneske.

„Betragter Lilierne paa Marken“, betragt dem, det vil sige læg nøie Mærke til dem, gør dem til Gjenstand, ikke for et flygtigt Syn i Forbigaaende, men for Din Betragtning; derfor er der brugt det Udtryk, som Præsten pleier at bruge i den alvorligste og høitideligste Forbindelse, naar han siger, lader

os i denne Andagtstid betragte Det og Det. Saa høitidelig er Opfordringen og Inderbødelsen; Mungen lever maaskee i den store Stad og seer aldrig Lilierne; Mungen lever maaskee paa Landet, og gaar dem dagligen ligegyldigt forbi: ak, hvor Mungen er der vel, der efter Evangeliets Anviisning ret betragter dem! — „Lilierne paa Marken“, thi der er ikke Tale om de sjeldne Planter, hvilke en Gartner opelsker i sin Have, og som betragtes af Kjendere; nei, gaar ud paa Marken, der hvor intet Menneske bærer Omfjerg for de forladte Lilier, og hvor det dog er saa kjendeligt, at de ikke ere forladte. Skulde denne Opfordring ikke være indbydende for den Bekymrede, ak, han er jo ogsaa som den forladte Lilie, forladt, miskjendt, overseet, uden Menneskenes Omfjerg, indtil han ved ret at betragte Lilien forstaaer, at han ikke er forladt.

Saa gaaer den Bekymrede ud paa Marken, og han standsjer ved Lilierne. Ikke som et lykkeligt Barn, eller en barnagtig Eldre vel gjør det, løber han om for at finde den smukkeste, for at tilfredsstille Nysgjerrigheden ved at finde den sjeldne. Nei, med stille Høitidelighed betragter han dem, som de staae der, i talrig, i broget Mængde, den ene lige saa god som den anden — „hvorledes de voge“. Nu, hvorledes de voge, seer han egentligen ikke, thi det er jo som Ordsproget siger, at man ikke kan see Græsset grøe, men han seer dog hvorledes de voge, eller netop fordi det er ham ubegribeligt, hvorledes de voge, seer han, at der maa være En, der kjender dem ligesaa nøie, som Gartneren kjender de sjeldne Planter; En, der dagligt seer til dem, Morgen og Aften, ligesom Gartneren seer til de sjeldne Planter; En, der giver dem Vægt. Formodentligen er det vel ogsaa den samme Ene, der giver Gartnerens sjeldne Planter Vægt, kun at disse saa let foranledige Misforstaaelse ved Hjælp af Gartneren. De forladte Lilier derimod, de almindelige Lilier, Markens Lilier, foranledige ikke Betragteren til nogen Misforstaaelse. Thi der, hvor Gartneren er synlig, der, hvor ingen Nøie og ingen Bekostning spares for at drive Rigmaudens sjeldne Planter frem, der synes det maaskee bedre at forstaae,

at de voge; men derimod paa Marken, hvor Jngen, Jngen, Jngen bekymrer sig om Lilierne, hvorledes kan de der voge? Og dog voge de.

Men saa maae vel de fattige Lilier selv arbeide desto strængere. Nei, „de arbeide ikke“; det er kun de sjældne Blomster, som der er saa meget Arbeide forbundet med, for at faae til at voge. Der, hvor Teppeet er kosteligere end i Kongernes Sale, der arbeides ikke. I det Betragterens Die forlystes og vederqvæges ved Synet, skal hans Sjæl ikke bekymres ved Tanken om, hvorledes de stakkels fattige Lilier maae arbeide og trælde for at faae Teppeet saa smukt. Kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelse er det saaledes, at Diet, medens det blændes ved Arbeidets Fiinhed, fyldes med Taarer ved Tanken om den stakkels Kvinders Lidelser.

Lilierne „arbeide ikke, spinde ikke“, de bestille egentligen ikke Andet end at pynte sig, eller endnu rettere: at være pyntede. Som der i det Foregaaende af Evangeliet, hvor Talen er om Juglene, naar der siges: „de faae ikke, de høste ikke, de sankt ikke i Vader“, ligesom hentydes til Mandens Arbeiden for at ernære sig og Sine: saaledes indeholde disse Ord om Lilierne (de arbeide ikke, spinde ikke) ligesom en Hentydning til Qvindens Arbeiden. Qvinden bliver ved Huset, hun gaar ikke ud for at søge Livets Fornødenheder, hun bliver hjemme, syer og spinder, søger at holde Alt saa pynteligt som muligt: hendes daglige Syssjel, hendes flittige Arbeiden staaer dog nærmest i Forhold til Pyntelighed. Saaledes Lilien ogsaa: den bliver ved Huset, den gaar ikke af Stedet, men den arbeider ikke, den spinder ikke — den pynter sig blot, eller endnu rettere, den er pyntet. Skulde Lilien have nogen Bekymring, da vilde denne ikke være for Udkommet, som dog Juglen kunde synes at have, siden den flyver saa vidt og bredt omkring og sanker Næring, nei, Liliens Bekymring maatte qvindeligt staae i Forhold til, om den nu ogsaa var deilig og var pyntet. Men den er uden Bekymring.

Thi pyntet er den, det er vist; ja, Betragteren kan ikke lade det være, han bøier sig ned til den enkelte Lilie, han tager den

første den bedste — „jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som een af dem.“ Saa betragter han den nøie og nærved, og om hans Sind var uroligt, at, som et menneskeligt Sind kan være uroligt, og om hans Hjerter bankede heftigt, at, som et menneskeligt Hjerter kan det, han slaaer sig ganske til Ro, blot for at betragte denne Lilie. Jo nøiere han seer, jo mere han forundres over dens Deilighed og dens findrige Dannelse; thi kun i Forhold til menneskelig Kunstfærdigheds Frembringelser gjælder det, at man, ved at se meget nøie til, opdager Mangler og Ufuldkommenhed, det gjælder, at hvis Du stærper Dit Syn med det kunstigt slebne Glas, da seer Du selv i den fineste menneskelige Væv de grove Traade. Al, det er, som om Mennesket til sin egen Ydmygelse, har gjort den Opdagelse, hvoraf han er stolt: da han opdagede at slibe Glasset kunstigt, saa det forstørrede Gjenstanden, da opdagede han, ved Hjælp af det forstørrende Glas, at selv det fineste menneskelige Arbeide er grovt og ufuldkomment. Men Opdagelsen, der ydmygede Mennesket, ærede Gud, thi aldrig har Noget, ved Hjælp af det forstørrende Glas, opdaget, at Liliens blev mindre deilig, mindre findrig, tværtimod viste den sig at være deiligere og deiligere, findrigere og findrigere. Ja Opdagelsen ærede Gud, som enhver Opdagelse maa det, thi kun i Forhold til en menneskelig Kunstner gjælder det, at Den, der kjender ham nøie, nærved og til daglig Brug, dog seer, at han ikke er stor; i Forhold til den Kunstner, som væver Markens Tæppe og virker Liliens Deilighed, gjælder det, at Forundringen stiger med Tilnærmelsen, at Tilbedelsens Afstand voxer med Tilnærmelsen til ham.

Saa staaer da den Bekymrede, som med sin Sorg gik til Lilierne, mellem dem paa Marken, forundret over Liliens Deilighed, som han betragter; han har taget den første den bedste, han har intet Balg gjort, det falder ham slet ikke ind, at der skulde være nogen eneste Lilie, saa lidet som noget Straa paa Marken, om hvilket det ikke gjaldt, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som en af dem. Sæt Lilien kunde

tale, skulde den da ikke sige til den Bekymrede: „hvi forundrer Du Dig saaledes over mig; skulde det, at være Menneſte, ikke være lige ſaa herligt, ſkulde det ikke derom gjælde, at dog al Salomos Herlighed Intet er i Sammenligning med, hvad ethvert Menneſte er, ved at være Menneſte, ſaa Salomo ſor at være det Herligſte han er, og være ſig dette bevidſt, maatte afføre ſig al ſin Herlighed og blot være Menneſte! Skulde hvad der gjælder om mig ſtaffel, ikke gjælde om det, at være Menneſte, der jo er Skabningens Underværk!“ Dog Lilien kan ikke tale, men netop fordi den ikke kan tale, netop fordi der er idel Taushed derude og ingen Tilſtiedebeværende, netop derfor er den Bekymrede, hvis han taler og hvis han taler med Lilien, i det Tilfælde, at han taler med ſig ſelv; ja lidt efter lidt opdager han, at han taler om ſig ſelv, at det han ſiger om Lilien ſiger han om ſig ſelv. Det er ikke Lilien, der ſiger det, den kan ikke tale; det er ikke noget andet Menneſte, der ſiger det til ham, thi med det andet Menneſte kommer dog ſaa let ſtrax Sammenligningens urolige Tanke; blandt Lilierne er den Bekymrede kun Menneſket, og — noget med det at være Menneſte. Thi ganſke i ſamme Forſtand ſom Lilien er Lilie, ganſke i ſamme Forſtand er han, trods alle ſine Bekymringer ſom Menneſte, Menneſte; og ganſke i ſamme Forſtand, ſom Lilien, uden at arbeide og uden at ſpinde, er ſkjønnere end Salomos Herlighed, ganſke i ſamme Forſtand er ogſaa Menneſket, uden at arbeide, uden at ſpinde, uden nogen hans Fortjenſtfuldhed, ved at være Menneſte, herligere end Salomos Herlighed. Der ſtaaer jo heller ikke i Evangeliet, at Lilien er herligere end Salomo, nei, der ſtaaer, at den er bedre Klædt end Salomo i al hans Herlighed. Ak, men i den idelige Omgang med Menneſter, i den mangfoldige Forſkjellighed og deenes forſkjellige Berøring, glemmer man, ved den travle eller den bekymrede Sammenlignings Opfindſomhed, hvad det er, at være Menneſte, man glemmer det over Forſkjelligheden mellem Menneſte og Menneſte. Men paa Marken hos Lilierne, hvor Himlen hvælver ſig høit — ſom over en Herſker, frit — ſom Uande-

drættet er det derude, hvor Skjernes store Tanker adspreder al Smaalighed: der er den Bekymrede det eneste Menneske, og lærer af Lilierne, hvad han maaskee ikke kunde lære af noget andet Menneske.

„Betragter Lilierne paa Marken.“ Hvor kort, hvor hoi-tidelig, hvor ligelig er denne Tale om Lilierne; der er ikke Spøer af Aneelse, der yntes ikke det Mindste om, at der kunde være nogen Forskjel mellem Lilierne indbyrdes; der er talet om dem alle og om hver een eneste, der er talet ligeligt om dem alle: Lilierne. Maaskee vil En mene, at det dog ogsaa var besynderligt, og for meget forlangt, at det menneskelige Sprog skulde indlade sig paa Forskjelligheden mellem Lilierne indbyrdes og disses mulige Bekymringer, foranledigede ved Forskjelligheden; maaskee vil En mene: „saadanne Forskjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa.“ Lad os forstaae hinanden. Er Meningen denne, at det for Lilierne ikke er værd at agte paa saadanne Bekymringer, det er, at Lilierne burde være saa fornuftige, ikke at agte paa Sligt; eller er Meningen denne, at det er under Menneskets Værdighed, at bryde sig om Liliernes mulige Bekymringer, fordi nemlig Mennesket er Menneske og ikke Lilie. Dette vil sige: ere saadanne Bekymringer i og for sig selv ufornuftige, og derfor ikke værd at agte paa, ligegyldigt enten det er de enfoldige Lilier, eller de fornuftige Mennesker, som have dem; eller er den væsentligen samme Bekymring en anden, naar Lilien har den, end naar Mennesket har den, saa det er daarligt af Lilien at bekymre sig om Sligt, men ikke daarligt af Mennesket. Dersom nemlig Lilierne virkelig havde saadanne Bekymringer, og den Talende var af den Mening, at den væsentligen samme Bekymring havde stort at betyde i Forhold til et Menneske: saa var det jo ikke Visdom og Deeltagelse, men menneskelig Selvhjærlighed, der kunde tale saa kort, og saa afvisende om de stakkels Lilier, saa forneemt om Liliernes Smaa-Sorger, saa forneemt ved at kalde dem Smaa-Sorger, der ikke ere værd at agte paa. Sæt det nu var saa, at der var Forskjelligheder mellem Lilierne

indbyrdes, som i deres lille Verden svarede til de menneskelige Forskjelligheder; sæt disse Forskjelligheder beskæftigede og bekymrede Lilierne, lige saa meget som Menneskene; — og sæt saa, at det i Sandhed var sandt, hvad der blev sagt: saadanne Forskjelligheder og saadanne Bekymringer ere ikke værd at agte paa.

Lader os nærmere betænke denne Sag; og da den Bekymrede, der gik ud til Lilierne paa Marken, jo netop ønskede at undgaae al Sammenligning med andre Mennesker, da han saa nødtigt vilde, at noget andet Menneske skulde tale til ham om hans Bekymring: saa skal Talen ære hans Bekymring, jeg skal ikke tale om noget Menneske, eller om noget bekymret Menneske, men foretrække at tale om den bekymrede Lilie.

Der var engang en Lilie, den stod paa et affides Sted ved et lille rindende Vand, og var godt kjendt af nogle Nelder samt et Par andre Smaa blomster der i Nærheden. Lilien var, efter Evangeliets sandfærdige Beskrivelse, deiligere paaklædt end Salomo i al hans Herlighed, derhos sorgløs og glad saa lang Dagen var. Umærkeligt og livsaligt gled Tiden hen, som det rindende Vand, der nynner og svinder. Men da traf det sig, at der en Dag kom en lille Fugl og besøgte Lilien, den kom igjen den næste Dag, blev da borte i flere Dage, indtil den atter kom igjen, hvilket tyktes Lilien besynderligt og uforklarligt, uforklarligt, at Fuglen ikke blev paa samme Sted, ligesom Smaa blomsterne, besynderligt, at Fuglen kunde være saa lunefuld. Men som det saa ofte gaaer, saa gik det ogsaa Lilien, at den netop derfor forelskede sig mere og mere i Fuglen, fordi den var lunefuld.

Denne lille Fugl var en slem Fugl; istedenfor at sætte sig i Liliens Sted, istedenfor at glæde sig ved dens Deilighed og glæde sig med den i dens uskyldige Lyksalighed, vilde Fuglen gjøre sig vigtig, ved at føle sin Frihed, og ved at lade Lilien føle dens Bundenhed. Og ikke blot dette, men den lille Fugl var tillige snaksom, og fortalte nu Løst og Fast, Sandt og Usandt om, hvorledes der paa andre Steder, i stor Mængde, var ganske

anderledes pragtfulde Lilier, hvor der var en Fryd og Munterhed, en Duft, en Farvepragt, en Fuglesang, som overgik al Beskrivelse. Saaledes fortalte Fuglen, og hver dens Fortælling endte gjerne med den for Lilien ydmygende Bemærkning, at den, i Sammenligning med saadan Herlighed, saae ud som Jngenting, ja at den var saa ubetydelig, at det var et Spørgsmaal, med hvad Ret den egentligen kaldtes Lilie.

Saa blev Lilien bekymret, jo mere den hørte paa Fuglen, jo mere blev den bekymret; den sov ikke mere roligt om Natten og vaagnede ikke mere glad om Morgen; den sølte sig fængslet og bunden, den fandt Vandets Rislen kjedsommelig og Dagen lang. Den begyndte nu at bestæftige sig med sig selv og med sit Livs Vilkaar i Selvbekymring — saa lang Dagen var. „Det kan jo være godt nok“, sagde den til sig selv, „engang imellem, for en Afverlings Skyld, at høre paa Bækkens Rislen, men Dag ud og Dag ind evigt at høre det Samme: det er dog altfor kjedeligt.“ „Det kan maaskee være behageligt nok“, sagde den til sig selv, „engang imellem at være paa et affides Sted og eenfou, men saaledes, hele Livet igjennem, at være glemt, at være uden Selskab eller i Selskab med Brændenelder, hvad der dog vel ikke er Selskab for en Lilie: det er ikke til at udholde.“ „Og saa at see saa ringe ud, som jeg gjør“, sagde Lilien til sig selv, „at være saa ubetydelig, som den lille Fugl siger jeg er: o, hvorfor er jeg dog ikke bleven til paa et andet Sted, under andre Vilkaar, o, hvorfor er jeg dog ikke bleven en Keiserkrone!“ Thi dette havde den lille Fugl fortalt den, at Keiserkronen var blandt alle Lilier anseet for den skjønneste, og var Gjenstand for alle andre Liliers Misundelse. Lilien mærkede desto værre nok, at Bekymringen tog paa den; men saa talte den fornuftig til sig selv; dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Bekymringen af Sinde, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Bekymringen var rigtig; „thi“, sagde den, „mit Ønske er jo ikke noget ufornuftigt Ønske, jeg forlanger jo ikke det Umulige, at blive hvad jeg ikke er, en Fugl f. Ex., mit Ønske er blot at blive en pragtfuld Lilie, eller vel endog den pragtfuldeste.“

Under alt Dette fløi den lille Fugl fra og til, med hvert dens Besøg og hver dens Adskillelse nærredes Liliens Uro. Til sidst fortroede den sig ganske til Fuglen. En Aftenstund aftalte de, at næste Morgen skulde der skee en Forandring, og gjøres en Ende paa Bekymringen. Næste Morgen tidlig kom den lille Fugl; med sit Næb huggede den Jordsmonnet bort fra Liliens Rod, at den saaledes kunde blive fri. Da dette var lykkedes, tog Fuglen Lilien under sin Vinge og fløi afsted. Bestemmelsen var nemlig den, at Fuglen skulde flyve med Lilien hen der, hvor de pragtfulde Lilier blomstrede; derpaa skulde Fuglen igjen være den behjælpelig i at blive plantet ned der, om det ikke ved Stedets Forandring og den nye Omgivelse skulde lykkes Lilien, at blive en pragtfuld Lilie i Selskab med de mange, eller maaskee endog en Keiserkrone, misundt af alle de andre.

Åh, undervejs visnede Lilien. Havde den bekymrede Lilie været nøiet med, at være Lilie, da var den ikke bleven bekymret; var den ikke bleven bekymret, saa var den bleven staaende hvor den stod — hvor den stod i al sin Deilighed; var den bleven staaende, da havde det netop været den Lilie, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: „betragter Lilien, jeg siger Eder, at end ikke Salomo i al sin Herlighed var klædt som den.“ Thi anderledes kan man dog vel ikke forstaae Evangeliet, hvorimod det er sørgeligt, ja næsten forføreligt, om det end er sandt, at en Fortolker af den hellige Skrift, ved det Sted om Lilierne, har fundet sig foranlediget til, i Lighed med den lille Fugl, at oplyse: at Keiserkronen voger vild i hine Egne — som kunde man saa bedre forstaae, at Lilien i Deilighed overgaaer Salomo, som kunde man saa bedre forstaae Evangeliet, der altsaa ikke passede paa den uanseelige Lilie.

Saaledes gif det altsaa den bekymrede Lilie, hvis Bekymring var at blive en pragtfuld Lilie eller vel endog en Keiserkrone. Lilien er Menneket. Den stemme lille Fugl er Sammenligningens urolige Tanke, der vanker vidt og bredt omkring, ustadigt og lunefuldt, og indfanter den usunde Biden om Forskjelligheden; og ligesom Fuglen ikke fatte sig i Liliens Sted,

saa gjør Sammenligningen det Samme, ved den sætter Men-
 nesket sig enten i en Andens Sted, eller en Anden i sit Sted.
 Den lille Fugl er Digteren, Forsøreren, eller det Digteriske
 og Forsøreriske i Mennesket. Det Digteriske er som Fuglens
 Tale, Sandt og Usandt, Digt og Sandhed; det er nemlig sandt,
 at Forskjelligheden er til, og at der er Meget at sige om den,
 men det Digteriske er, at Forskjelligheden lidensfabeligen, i
 Fortvivlelse eller Jubel, er det Høieste, og dette er evigt usandt.
 I Sammenligningens Bekymring gaaer da den Bekymrede
 tilsidst saa vidt, at han over Forskjelligheden glemmer, at han
 er Menneske, saa han fortvivlet mener sig at være saaledes for-
 skjellig fra andre Mennesker, at han endog mener sig forskjellig
 fra det, at være Menneske, som jo ogsaa den lille Fugl meente,
 at Lilien var saa uanseelig, at det blev et Spørgsmaal, om den
 virkelig var Lilie. Men det formeentlig fornuftige Forsvar for
 Bekymringen er altid dette: at man jo ikke forlanger noget
 Ufornuftigt, at blive en Fugl f. Ex., men kun at blive dette
 Bestemte, man ikke er, selv om dette Bestemte igjen synes andre
 Bekymrede en reen Ubetydelighed. Naar saa Sammenligningen
 med Fuglens Bevægelse fra og til har hidset Bekymringens
 Lidenskab og faaet den Bekymrede revet løs fra Jordbunden,
 det er, fra at ville være hvad han er bestemt til: saa seer det et
 Dieblif ud, som kom nu Sammenligningen for at hente den
 Bekymrede til det ønskede Maal; men den kommer rigtignok
 og henter ham, dog kun som naar Døden henter et Menneske,
 den lader den Bekymrede omkomme i Mismodets Svæven.

Derjom nu Mennesket, ikke uden at smile, kan tænke paa
 Liliens Bekymring for at blive Keiserkrone, tænke paa, at den
 døde underveis: o, da betænke Mennesket, at det derimod er
 til at græde over, om et Menneske bekymredes lige saa ufor-
 nuftigt; lige saa ufornuftigt, dog nei, hvor turde jeg lade dette
 staae saaledes hen, hvor turde jeg saaledes for Alvor sigte de
 guddommeligt beskikkede Læremestere: Lilierne paa Marken.
 Nei, Lilien bekymres ikke saaledes, netop derfor skulle vi
 lære af den. Og naar da et Menneske, som Lilien, nøies med

det, at være Menneske, saa bliver han ikke syg af timelig Bekymring; og naar han ikke bliver timeligt bekymret, saa bliver han staaende paa det Sted, ham er andiist; og naar han bliver der, da er det sandfærdigt saa, at han, ved at være Menneske, er herligere end Salomos Herlighed.

Hvad lærer altsaa den Bekymrede af Silierne? Han lærer, at nøies med det at være Menneske, og ikke at bekymres om Forskjelligheden mellem Menneske og Menneske; han lærer, at tale lige saa kort, lige saa høitideligt, lige saa opløstende om det, at være Menneske, som Evangeliet taler kort om Silierne. Og dette er jo dog ogsaa menneskelig Skik og Brug netop ved de høitideligste Deiligheder. Lad os tænke paa Salomo. Naar han da isører sig det kongelige Purpur, naar han throner majestætisk i al sin Herlighed: nu ja, der lader sig ogsaa tale høitideligt saaledes, at den Talende siger: Deres Majestæt; men naar der, i Alvorens evige Sprog, skal tales allerhøitideligt, saa hedder det: Menneske! Og netop dette Samme sige vi til den Ringeste, naar han, liig Lazarus, ligger næsten ukjendelig i Armod og Elendighed, vi sige: Menneske! Og i det for et Menneskes Liv afgjørende Dieblik, naar Forskjellighedens Valg bydes, sige vi til ham: Menneske! Og i Dødens afgjørende Dieblik, naar alle Forskjelligheder afstaffles, sige vi: Menneske! Dog tale vi derfor ikke ringe, tværtimod vi sige det Høieste, fordi det, at være Menneske, ikke er lavere end Forskjellighederne, men er ophøiet over dem; thi denne den væsentligen lige Herlighed mellem alle Mennesker er dog vel ikke Dødens sorgelige Lighed, saa lidet som den væsentlige Lighed mellem alle Silier, der jo netop er Lighed i Deilighed.

Al verdslig Bekymring har sin Grund i, at et Menneske ikke vil nøies med det at være Menneske, i, at hans ved Sammenligningen bekymrede Attraa er til Forskjelligheden. Den jordiske og timelige Bekymring derimod tør man ikke ligefrem og uden videre sige om, at den er Sammenligningens Opfindelse, thi at et Menneske, i Trængens virkelige Dieblik, behøver Føde og Klæder, det opdager han ikke ved Sammen-

ligning; Den der levede eensomt blandt Vlierne paa Marken, vilde ogsaa opdage det. Nærings Sorgen, at, eller som den jo almindeligere nævnes i et sørgeligt Fleertal, Næringsforgerne, ere ikke ligefrem Sammenligningens Opfindelse. Noget Andet er det, om dog ikke paa utallige Maader Sammenligningen tvetydigt arbejder med i Bestemmelsen af, hvad der skal forstaaes ved Nærings Sorg, om der dog ikke skulde være . . . dog nei, den Bekymrede vil jo saa nødtigt, netop for at undgaae Sammenligningen, at noget andet Menneske skal tale til ham desangaaende, nu vel, saa lad os sige saaledes: om man dog ikke af Fuglene skulde kunne lære Meget betræffende denne Sorg.

Dette ville vi nu betragte: hvorledes Den, hvem Nærings Sorgen volder Bekymring, ved ret at agte paa Himmels Fugle lærer, at nøies med det at være Menneske.

„Seer til Himmels Fugle“. Seer til dem, det vil sige giv nøie Agt paa dem; saaledes kommer Fiskeren om Morgen og seer til Snøren, som har ligget ude om Natten; saaledes kommer Lægen og seer til den Syge; saaledes staaer Barnet og seer til, naar den Eldre gjør Noget, som Barnet aldrig før har seet. Saaledes maa man, ikke med deelt Sind og adspredte Tanker, men med samlet Opmærksomhed og Eftertanke, om muligt med Forundring, nøie agte paa Fuglene. Vilde Nogen sige: en Fugl har man da seet saa tidt, det er dog vel ingen Mærkelighed: saa har han ikke forstaaet Indbydelsen i Evangeliet om Himmels Fugle. — „Himmels Fugle“, eller, som der siges et andet Sted, „Fuglene under Himmelen“. Vel seer man nemlig ogsaa Fuglene nede ved Jorden, seer dem paa Jorden, men dersom man ret skal have Gavn af at betragte dem maa man see dem under Himmelen, eller dog bestandigen i Forestillingen erindre, at de høre hjenne under Himmelen. Kunde Nogen, ved idelig at see en Fugl paa Jorden, glemme, at den var Himmels Fugl, saa havde han forhindret sig selv i at forstaae Evangeliet om Himmels Fugle. — „De

saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader." Hvor
 skulde ogsaa Sligt kunne lade sig gjøre der, hvor Fuglene have
 Tilhold — under Himmelen, der, hvor de leve uden Timelig-
 hedens Forsynlighed, ukjendte med Tiden, i Diebliffet. Det
 forsynlige Menneſte paa Jorden lærer af Tiden at benytte
 Tiden, og naar han fra en forbigangen Tid har Laden fuld,
 og er forsynet for den nærværende Tid, da passer han dog
 paa at saae igjen for en tilkommende Høst, at han atter kan
 have Laden fuld for en tilkommende Tid. Derfor bruges
 der tre Ord for at betegne Forsynlighedens Arbeiden; der siges
 ikke kort, som om Silierne: de arbeide ikke; ved de tre Ord antydes
 Tidens Bestemmelse, hvilken ligger til Grund for Forsynlig-
 heden. — „Dg dog, fødter Eders himmelske Fader dem".
 Den himmelske Fader, ja det er tydeligt, det maa være ham,
 dersom da Betragteren seer til Fuglene — under Himmelen;
 thi der, hvor Morgen, Middag og Aften, Bondemanden kom-
 mer ud, og kalder Fuglene sammen og giver dem Føde: der
 kan Betragteren let see feil, og troe, at det er Bondemanden,
 som fødter Fuglene. Men der, hvor der ingen Bondemand er
 — paa Marken, der hvor der intet Forraadsſkammer er — under
 Himmelen, der, hvor de sorgløse Fugle uden at saae, uden at
 høste, uden at sanke i Lade — og uden Næringsſorger svinge
 sig let over Skov og Sø: der maa det dog vel være den him-
 melske Fader, som fødter dem. „Han foder dem"; eller skulde
 vi maaskee daarligen sige, hvad vel mangen daarlig Bondemand
 har sagt: „Fuglene stjæle", saa det dog egentligen er Bonde-
 manden, der fødter Fuglene, fordi disse nemlig stjæle fra ham.
 Ak, dersom et Menneſkes Tanke var sjunken saa dybt i usel
 Glendighed, at han i fortredelig Alvor kunde mene noget Saa-
 dant: hvor skulde han vel kunne lære Opløstelse af Himmelenſ
 Fugle, hvor skulde det hjælpe ham, at see til Himmelenſ Fugle!
 Dg dog, det skulde vissefælgelig hjælpe ham, hvis han blot vilde
 see til dem, det vil sige, give noie Agt paa dem, lære om
 igjen, lære at glemme den usle Forſtandighed, der umenneſkeligt
 gjorde hans Sjæl smaalig. Nei, den himmelske Fader fødter

Fuglene, og det naagtet de ikke saae, og ikke høste og ikke sanke i Lader, det vil sige den himmelske Fader føder ogsaa de Skabninger, som saae og høste og samle i Lader, og derfor skal Den, som ernærer sig selv, af Himmelens Fugle lære, at det dog er den himmelske Fader, som føder ham. Men Den, der Intet, slet Intet eier paa Jorden; Den, der saaledes — ogsaa lever „under Himlen“; Den, der sorgeligt fornemmer, at han meget nær er i det — glade Slægtskab med Himmelens Fugle: han lærer, at den himmelske Fader føder dem.

„Seer til Himmelens Fugle — Eders himmelske Fader føder dem“. Hvor kort, hvor høitidelig, hvor ligelig er denne Tale. Der er talet om alle Fuglene, der er ikke glemt een eneste i Talen, som forklarer, at den himmelske Fader ei heller glemmer nogen eneste, han, som oplader sin milde Haand og mætter Alt hvad som lever med Betsignelse. I Evangeliets Tale om Fuglene hentes der ikke det Mindste om nogen Forskjel; at den ene maaskee fik rigeligt, den anden knapt; den ene maaskee Forraad for lidt længere Tid, den anden kun det i Diebliffet Fornødne; at engang imellem den enkelte maatte vente, vente forgjeves, maatte maaskee gaae hungrig tilfængs: nei, der tales blot om Fuglene og om at den himmelske Fader føder dem.

Dog siger maaskee En: „om ogsaa en Fugl engang imellem fik for lidt, om der ogsaa døde en Fugl af Sult, den Sag var dog vel ikke saa farlig.“ Hvorledes, skulde et Menneske kunne nænne at tale saaledes om Fuglene! Er og bliver da Bekymringen for Udkommet ikke væsentligen den samme enten det er en Fugl, der har den, eller et Menneske? Skulde et Menneske fornemt oversee denne Bekymring, dersom det blot var Fuglen, der kjendte den, og Mennesket var fritaget? Eller var det ufornuftigt af Fuglen at bekymres for saadanne Ubetydeligheder, men det var ikke ufornuftigt af det fornuftige Menneske at bekymres for de samme Ubetydeligheder? Sæt Fuglens Liv ikke var ukjendt med den Forskjellighed i Henseende til Udkommet, hvilken desto værre gjøres saa gjeldende blandt Menneskene; sæt denne Forskjellighed beskæftigede og bekym-

rede Fuglene paa samme Maade, som den bekyrret Mennesket.

Paa samme Maade — naar dette antages, saa kan Talen jo undgaae, hvad den Bekyrede saa nødtigt vil, at et andet Menneske taler til ham om hans Bekyring, saa kan Talen blive ude paa Marken hos Fuglene og tale om Fuglens Bekyring.

Der var engang en Skovdue; i den skulende Skov, der hvor Forundringen boer med Gysen blandt de ranke eenfomme Stammer, havde den sin Rede. Men næst ved, der hvor Røgen stiger op fra Bondemandens Huus, boede nogle af dens fjernere Slægtringe: nogle tamme Due. Med et Par af disse traf den oftere sammen; den sad nemlig paa en Green, som bøiede sig ud over Bondens Gaard; de tvende tamme sad paa Rygningen af Taget, dog var Adskillelsen ikke større end at de kunde udvegle deres Tanker for hinanden i Samtale. En Dag talte de da sammen om Tidernes Velilighed og om Udkommet. Skovduen sagde: „jeg har hidtil saadan havt mit Udkomme, jeg lader hver Dag have sin Plage, og paa den Maade kommer jeg gennem Verden.“ Den tamme Due havde hørt noie til ikke uden at fornemme en vis vellystig Bevægelse gennem hele Legemet, hvilket kaldes at kroe sig, derpaa svarede den: „nei, da bære vi os anderledes ad; hos os, det vil sige hos den rige Bonde, hos hvem vi leve, har man sin Fremtid betrygget. Naar Høstens Tid kommer, saa sidder jeg eller min Mage, een af os sidder oppe paa Taget og vasker paa. Saa fjører Bondemanden det ene Læs Sæd ind efter det andet, og naar han saa har fjørt saa mange ind, saa jeg ikke kan tælle længere, saa veed jeg, at der er Forraad nok for lang Tid, det veed jeg af Erfaring.“ Da den havde talet saaledes, vendte den sig ikke uden en vis Selvsjolelse om til dens Mage, der sad hos, som vilde den sige: „ikke sandt, min lille Mage, vi To har Børes fikket.“

Da Skovduen kom hjem, tænkte den nærmere over denne Sag; det forekom den strax, at det maatte være en stor Behagelighed saaledes at vide, at man havde sit Udkomme betrygget

for lang Tid, hvorefter det dog var kummerligt saaledes bestandigt at leve paa det Uvisse, saa man aldrig tør sige, at man veed man er forføret. Det bliver derfor bedst, tænkte den, at Du forsøger, om det ikke skulde lykkes Dig at samle et større Forraad ind, som Du kunde have liggende paa eet eller andet meget sikkert Sted.

Næste Morgen vaagnede den tidligere end sædvanligt og havde nu saa travlt for at sanke sammen, at den neppe fik Tid til at spise eller til at spise sig mæt. Men det var ligesom en Skjæbne, der var over den, at den ikke skulde faae Lov at samle Velstand, thi hver Gang den havde samlet en Smule Forraad og gjemt det paa eet eller andet af de formeentligen sikke Steder — naar den kom for at see efter, saa var det borte. Smidlertid foregik der ingen væsentlig Forandring i Henseende til Udkommet, den fandt hver Dag sin Føde ligesom før, og forsaavidt den tog lidt knappere til sig, da var det fordi den vilde samle og fordi den ikke gav sig Tid til at spise, thi ellers havde den sit rigelige Udkomme som før. Ak, og dog var der foregaaet en stor Forandring med den, den leed langtfra virkelig Trang, men den havde faaet en Forestilling om Trang i Fremtiden, dens Ro var tabt — den havde faaet Næringsførg.

Fra nu af blev Skovduen bekymret, dens Fjær tabte Farvespillet, dens Flugt Letheden; dens Dag gik hen i frugtesløse Forsøg paa at samle Velstand, dens Drømme vare Jubbildningens afmægtige Planer; den var ikke mere glad, ja den var næsten som bleven misundelig paa de rige Duer; den fandt sin Føde hver Dag, blev mæt, og dog var det ligesom blev den ikke mæt, fordi den i Næringsførgen hungrede for lang Tid; den havde fanget sig selv i den Snare, hvori ingen Fuglefanger kunde fange den, hvori kun den Fri kan fange sig selv: i Forestillingen. „Vel sandt“, sagde den til sig selv, „vel sandt, naar jeg hver Dag faaer saa meget jeg kan spise, saa har jeg jo mit Udkomme; det store Forraad jeg ønsker at samle kunde jeg dog ikke spise paa eengang, og i en vis Forstand kan man da ikke mere end spise sig mæt; men det var dog en stor Behagelighed

at være fritaget for denne Uvished, hvorved man bliver saa afhængig." „Det kan nok være", sagde den til sig selv, „at de tamme Duer dyrt købe deres visse Udkomme; det kan nok være, at de i Grunden har mange Bekymringer, som jeg hidtil har været fritagen for, men denue Fremtidens Betryggethed staaer mig bestandigt for Hovedet; o, hvorfor blev jeg dog en fattig Skovdue og ikke en af de rige Duer!" Saa mærkede den nok, at Sorgen tog paa den, men da talte den fornuftigt til sig selv, dog ikke saaledes fornuftigt, at den slog Bekymringen af Tanke, og Sindet til No, men saaledes, at den overbeviste sig selv om, at Sorgen var i sin Orden. „Jeg forlanger jo ikke noget Ufornuftigt", sagde den, „eller noget Umueligt, jeg forlanger jo ikke at blive som den rige Bonde, men blot som een af de rige Duer."

Tilslidst udtænkte den en List. En Dag fløi den hen og satte sig paa Røttingen af Bondemandens Tag mellem de tamme Duer. Da den derpaa lagde Mærke til, at der var et Sted, hvor disse fløi ind, fløi den ogsaa derind, thi der maatte vel Forraadskamret være. Men da Bondemanden kom om Aftenen og lukkede Dueslaget, opdagede han strax den fremmede Due. Denne blev derpaa sat ind i et lille Afslukke for sig selv indtil den næste Dag, da den blev aflivet — og fritagen for Næringsforørgen. Al, den bekymrede Skovdue havde ikke blot fanget sig selv i Bekymringen, men ogsaa paa Dueslaget fanget sig selv — til Døden.

Havde Skovduen været nøiet med at være hvad den var: Himmelsens Fugl, da havde den havt sit Udkomme, da havde den himmelske Fader født den, da var den, paa Uvishedens Wilkaar, blevet hvor den horte hjemme, der hvor de ranke, eensomme Stammer tungfudigt ere i god Forstaaelse med Skovduens kurrrende Trille; da havde det været Den, om hvilken Præsten talte i Søndags, da han gjentog Evangeliets Ord: seer til Himmelsens Fugl, den saer ikke og høster ikke og sanker ikke i Lade, dog føder Ederes himmelske Fader den.

Skovduen er Menneſket — dog nei, lader os ikke glemme, at det kun er Talen, der af Uerbødighed for den Bekymrede har ladet Skovduen holde for. Ja, ſom naar et fyrſteligt Barn opdrages, der da er et fattigt Barn, hvilket bliver ſtraffet iſtedenfor Fyrſten: ſaaledes har Talen ladet Alt gaae ud over Skovduen. Og den har villigen fundet ſig deri, thi den veed meget godt, at den er een af de guddommeligt beſtittede Lærere, af hvilke vi ſkulle lære; men dette gjør en Lærer ogſaa ſtundom, at han paa ſig ſelv viſer det Forkeerte, han vil advare imod. Skovduen ſelv er ſorgløs, ja det er virkelig den, om hvilken Evangeliet taler. — Altsaa Skovduen er Menneſket. Naar han, ſom den, nøies med at være Menneſke, da forſtaaer han, hvad han lærer af Himmelenſ Fugl, at den himmeſte Fader føder ham. Men føder den himmeſte Fader ham, da er han jo uden Næringsſorg, da boer han ikke blot ſom de tamme Duer hos den rige Bonde, men han boer hos Den, ſom er rigere end Alle. Han boer virkelig hos ham, thi da Himmel og Jord er Guds Huus og Eiendom, ſaa boer Menneſket jo hos ham.

Dette er det: at nøies med at være Menneſke, at nøies med at være den Ringe, Skabningen, der ligesaa lidet kan opholde ſig ſelv, ſom ſtåbe ſig ſelv. Vil Menneſket derimod glemme Gud — og ernære ſig ſelv; ſaa har vi Næringsſorgen. Det er viſtnok priſeligt og Gud velbehageligt, at et Menneſke ſaaer og høſter og ſanker i Lade, at han arbejder for at finde Føden; men vil han glemme Gud og mene ved ſin Arbeiden at ernære ſig ſelv, ſaa har han Næringsſorg. Den rigeste Mand, der nogenſinde har levet, hvis han glemmer Gud og mener at ernære ſig ſelv; han har Næringsſorg. Thi lader os ikke tale daarligen og ſmaaligt, ved at ſige, at den Rige er fritagen for Næringsſorg, den Fattige ikke. Nei, kun Den er fritagen, ſom ved at nøies med det at være Menneſke, forſtaaer, at den himmeſte Fader føder ham; og dette kan jo den Fattige lige ſaa godt ſom den Rige.

Næringsſorg er derfor den Snare, hvori ingen udvortes Magt, ingen Virkelighed kan fange et Menneſke, men hvori

kun han kan fange sig selv, den Rige lige saa godt som den Fattige — naar han ikke vil nøies med det at være Menneske. Naar han nemlig ikke vil nøies dermed, hvad er da det Mere han forlanger? Det Mere er: at være sig selv sit eget Forsyn for hele Livet eller maaskee blot for den Dag imorgen; og naar han vil det, saa gaaer han — snildt — i Snaren, den Rige lige saa godt som den Fattige. Saa vil han ligesom omstændse sig selv paa en lille eller en stor Plet, der ikke skal være Gjens-stand for Guds Forsyns og den himmelske Faders forsørgende Omsorg. Han mærker maaskee ikke, førend det er forsilde, at han i denne omstændsede Tryghed boer — i et Fængsel. Han gjør selv, hvad Bondemanden gjorde ved Duen, han lukker Elaget, og troer, at han nu er tryg, og nu er han netop fangen, eller, hvilket ogsaa kan udtrykkes paa en anden Maade, nu er han netop udelukket fra Forsynets Omsorg og priisgIVEN til Næringsførg. Thi kun Den er fangen og udelukket, som har lukket sig inde hos meget eller lidet Guds i den Mening at ernære sig selv; og kun Den er fri og uden Næringsførg, som hos meget eller lidet Guds, ja i Armod forstaaer, at den himmelske Fader føder ham. Og Den, der i formastelig Forstand snildt har lukket sig selv inde og derved fanget sig selv, han har netop, som Skovduen, aandeligt forstaaet, fanget sig selv til Døden.

Allerede saaledes viser det sig, at Næringsførg fremkommer ved Sammenligning; her nemlig paa den forfærdelige Maade, at Mennesket ikke vil nøies med at være Menneske, men vil sammenligne sig med Gud, vil have en Tryghed ved sig selv, som intet Menneske tør have, hvilken Tryghed derfor ogsaa netop er — Næringsførgen.

Men ogsaa paa andre Maader viser det sig, at Næringsførg fremkommer ved Sammenligning, forsaavidt nemlig Næringsførg ikke er den Dag idags virkelige Trang, men Forstillingen om en fremtidig. Sammenligningen fremkommer da atter ved, at Mennesket ikke vil nøies med det at være Menneske. Himmelen's fattige Tugl sammenlignede sig jo med de rige Tugle; ved denne Sammenligning opdagede den Næringsførgen.

forgen. Hvad det er at hunge og at finde Føde, det havde den vidst for længe siden, men Næringsförg havde den ikke før havt. Og da nu disse Bestemmelser: riig og fattig, ikke ved et spælgende Dyb ere skilte fra hinanden, da de tvertimod i idelig Omgang og stadig Grændsestrid berøre hinanden, og da fremdeles det forskjelligte Hensyn forholdsviis forandrer Bestemmelsen: saa kan altsaa dette Sammenligningens Tredie være det yderst Forskjellige. I Næringsforgen vil saa den Bekymrede ikke nøies med det at være Menneſke, men vil være eller have Forskjelligheden, vil være riig, formuende, velhavende, nogenlunde betrygget og saa fremdeles. Han seer nemlig ikke til Himmelenſ Fugle — bort fra Menneſkelivets Forskjellighed, men han seer sammenlignende til de Andre, til Forskjelligheden, og hans Næringsförg er et Sammenligningens Forhold.

Og selv om den Bekymrede ikke saaledes i Sammenligning fæster sin Opmærksomhed paa Grads-Forskjellen, og kalder Det Næringsförg, som mere er verdslig Bekymring (thi det er jo dog ikke Næringsförg, at bekymres om at have lige saa meget som Den og Den), selv om dette ikke er Tilfældet, der ligger dog en Sammenligning til Grund for Næringsforgen, forsaavidt denne ikke er Udtrykket for den virkelige men den forestillede Trang. Hvoraf kommer det, at Fuglen ikke har Næringsförg? Deraf, at den ikke sammenligner den ene Dag med den anden, at den efter Evangelietſ Ord lader hver Dag have sin Plage. Men selv om den Bekymrede ikke sammenligner sit Naar med noget andet Menneſkes, og i denne Forstand „holder sig reen fra Verden“ (af, Sammenligning er maaskee en af de for-dærveligste Arter Besmittelse) — naar han dog ængstelig sammenligner den ene Dag med den anden, naar han den Dag han har rigeligt Udkomme siger: men imorgen! og naar han den Dag han har knapt siger: imorgen vil det blive endnu værre: saa sammenligner han jo. Ak, hvis en saadan Bekymret læste dette, at han da ikke vilde blive utaalmodig paa Taleren. Gjerne skal jeg som en hedensk Wiis gjorde af Uerbødighed for Talens Gjenstand: tildækkede sit Ansyn, gjerne skal jeg saaledes af

Erbødighed for Belymringen tildække mit Ansigt, saa jeg Ingen
 seer, men kun taler om Himmelsens Tugl. Det var jo ved denne
 Art af Sammenligning, at Stovduen i Belymringens sørgelige
 Omgang med sig selv fra Dag til Dag opdagede Næringsførgen;
 den tilstod jo, at den havde sit Udkomme, men Uvissheden bedrø-
 vede den, den syntes den blev saa afhængig — af Gud. Det
 græmmede den, at den aldrig med Sikkerhed turde tale om
 den næste Dag — o, lad os dog ikke glemme, at den jo i gud-
 dommelig Forstand turde tale med Sikkerhed, naar den sagde:
 den himmelske Fader vil nok føde mig imorgen; lad os ikke
 glemme, at den talede med allerstørst Sikkerhed om den Dag
 imorgen, hvis den ret inderligt indskrænkede sig til blot at takke
 for den Dag idag! Er dette ikke saaledes? Dersom der var en
 elskende Pige, hvem den Elskede kom og besøgte, hvis hun
 da sagde til ham: kommer Du nu ogsaa igjen imorgen: da var
 der dog jo nogen Belymring i hendes Elskov. Men hvis hun
 uden at nævne den Dag imorgen kastede sig om hans Hals
 og sagde: o, tak, at Du kom idag: da var hun jo ganske beroliget
 for den Dag imorgen. Eller, hvis der var tvende Piger, og den
 ene sagde til sin Elskede: kommer Du nu ogsaa imorgen igjen;
 den anden sagde: o, tak at Du kom idag: hvilken af disse Tvende
 var meest overbevist om, at den Elskede vilde komme imorgen
 igjen?

Der fores ofte nok i Verden den unyttige og maaskee for-
 fængelige Strid, naar den Fattige siger til den Rige: ja, Du
 kan sagtens, Du er fri for Næringsførg. Giv Gud, at den
 Fattige dog ret vilde forstaae, hvorledes Evangeliet mener
 det saa langt bedre med ham, ligeligt og mere kjærligt. Evan-
 geliet lader sig sandeligen ikke bedaare af den synlige Forskjel-
 ligheds Sandsebedrag, lader sig ikke bedaare til at tage Partie
 med noget Menneske mod noget andet Menneske, med den Rige
 mod den Fattige eller med den Fattige mod den Rige. Det,
 ikke at have Næringsførg, er i Sandhed en Velbehagelighed i
 Guds Dine: skulde da vel den Rige uden videre have dette
 Fortrin, og den Fattige være udelukket? Al, nei. Hvis den Fat-

tige ret vilde nøies med det at være Menneſte, og af Himmelenſ Fugle lære at være uden Næringsſorg, da ſkulde han eenſoldigen opløſte ſig over den tilſyneladende Forſkjellighed, han ſkulde maafkee ſtundom foranledigeſ til at ſige: den ſtakkels Rige, han har dog ret Næringsſorg. Thi hvilket Menneſte kan dog vel med Rette og med Sandhed ſige diſſe Ord: jeg har ingen Næringsſorg? Derſom den Rige, idet han ſiger det, peger paa ſine Rigdomme: mon der da er Spoer af Mening i hans Tale! Modſiger han ſig ikke i ſamme Dieblit himmeltraabende, han, ſom holder Næringsſorgen faſt, idet han holder den borte ved ſine Skatte, og af Næringsſorg paſſer noie paa dem og forøger dem! Ja, derſom den Rige vilde bortgive alt ſit Gods, kaſte Pengene — og Næringsſorgerne fra ſig og nu ſige: jeg har ingen Næringsſorg: da førſt var der jo Mening i hans Tale. Og dette er jo den Fattigeſ Tilfælde, naar han, ſom Intet eier og forſaavidt Intet har at bortkaſte, kaſter Næringsſorgen paa Gud og ſiger: jeg har ingen Næringsſorg. Er dette ikke ſaaledes, at Rigdommene maae bort, derſom det blot ſkal være muligt, at der kan være Mening i Talen? Derſom En, der eiede en koſtbar Samling af herlige Lægemedler, af hvilke han daglig brugte Noget, vilde, idet han pegede paa Lægemedlerne, ſige: jeg er ikke ſyg — var dette da ikke en himmeltraabende Modſigelſe!

Ofte nok føreſ der i Verden mellem Menneſte og Menneſte den unøiſomme Sammenligningens Strid om Afhængighed og Uafhængighed, om det Lykkelige i at være uafhængig og det Tungt i at være afhængig. Og dog, dog har det menneſkelige Sprog aldrig, og Tanken aldrig udfundet et ſjønnere Sindbillede paa Uafhængighed end Himmelenſ — fattige Fugl; og dog, dog kan ingen Tale være mere beſynderlig end at det ſkulde være ſaa Tungt at være — let ſom Fuglen! At være afhængig af ſine Skatte, det er Afhængighed og tung Trældom; at være afhængig af Gud, ganſke afhængig, det er Uafhængighed. Den bekymrede Skovdue frygtede daarligen at blive ganſke afhængig af Gud, derfor ophørte den at være uaf-

hængig og at være Sindbilledet paa Uafhængighed, ophørte at være Himmelen's fattige Fugl, der ganske er afhængig af Gud. Uafhængighed af Gud er den eneste Uafhængighed, thi Gud har ingen Tyngde, det har kun det Jordiske og især jordiske Skatte, Den, der derfor er ganske afhængig af ham, han er let. Saaledes med den Fattige, naar han, noiet med det at være Menneske, seer til Fuglen under Himmelen, seer til den — under Himmelen, som jo altid den Bedende seer op ad, den Bedende, nei han, den Uafhængige, er jo en Takkende.

*

*

*

At nøies med det at være Menneske. Det var derom Taler handlede, og om hvorledes den Betyrnede lærer det af Lilierne paa Marken og af Himmelen's Fugle, hvorledes derimod Sammenligningen afleder den verdslige Betyrning, og hvorledes den afleder Næringsjorgen. Det er vel et Menneske, der har talet, men han har jo, understøttet af Lilierne og Fuglene, talet om Lilierne og Fuglene. Og saaledes indeholder det, at han er den Talende, ingen Sammenligning med noget andet Menneske, som havde han noget Fortrin ved at være Taler; nei, her er atter Ligeligheden ligeoverfor de guddommeligt beskikkede Lærere: Lilierne paa Marken og Himmelen's Fugle.

II.

Derjom det er saaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa sætter sig desto fastere: da er det vel gavnligt at tænke paa en Udspredelse for den Bekymrede, om ikke i den Forstand, som Verden, ofte nok og daarligere nok, anbefaler forsængelig Udspredeleses vilde Hasten eller stœiende Bedøvelse. Naar da den Bekymrede føler sig forladt og dog, ved en Selvmodsigelse i Sorgen, ikke ønsker Deeltagelse, fordi denne indknibende og trykkende kommer ham for nær, saa han ømmer sig næsten ligesaa meget ved Deeltagelsen, som ved Smerten: da fører man ham hen i en Omgivelse, hvor Intet minder om Sorgen — end ikke Deeltagelsen, hvor Deeltagelsen ligesom er og dog ikke er; en Omgivelse, der har Deeltagelsens rørende Nærhed, forsaavidt den ligesom er, og tillige Deeltagelsens lindrende Fjernhed, forsaavidt den dog ikke er Deeltagelse.

Saaledes fører det foreløste Evangelium den Bekymrede ud paa Marken, i den Omgivelse, der vil flette ham ind med i det store Samliv, der vil vinde ham for Tilværelsens store Fællesskab. Men da nu Bekymringen har sat sig fast hos ham, saa gjælder det om, saa maa der gjøres Noget for at faae Diet og Sindet bort fra den. Hertil ere tvende Bevægelser tjenlige, hvilke Evangeliet anbefaler. Thi naar den Bekymrede „betragter Aalien“ ved hans Fod, da seer han ned ad; og naar han seer

ned ad til Lilien, saa seer han ikke Bekymringen. Vel muligt, at han i sin Sorg ogsaa ellers gik bviuet, saae ned ad, og saae sin Bekymring, men hvis han seer ned ad for at see til Lilien, saa seer han bort fra Bekymringen. Og naar han, efter Evangeliets Forskrift, seer til Fuglen under Himlen, da seer han op ad, og naar han seer op ad til Fuglen, da seer han ikke sin Bekymring. Vel muligt, at han ogsaa ellers i sin Sorg stundom saae op ad, naar han sendte et bekymret Suk op til Gud, og med Bekymringens Blik saae efter det; men dersom han seer op ad for at see til Fuglen under Himmelen, da seer han bort fra Bekymringen. Det nemlig, at Bekymringen har sat sig fast i et Menneſtes Sjel, hvorledes skulde man bedre betegne det, end ved at sige, at det er, som naar Diet stirrer. Naar Diet stirrer, da seer det uforandret hen for sig, seer bestandigt Gæt, og seer dog egentligen ikke, fordi det, som Videnskaben forklarer, seer sin egen Scen. Men da siger Lægen: bevæg Diet. Og saaledes siger Evangeliet: adspred Sindet, see ned ad til Lilien, og lad være at stirre paa Bekymringen; see op ad til Fuglen og lad være at stirre paa Bekymringen. Naar da Taaren standser, medens Diet seer ned ad til Lilien: er det da ikke, som var det Lilien, der aſtorrede Taarer! Naar Veiret tørrer Taaren af Diet, som seer efter Fuglen: er det da ikke som var det Fuglen, der aſtorrede Taarer! Selv naar den Kjærlige sidder hos og aſtørrer Taaren, hvis dog den Bekymrede bliver ved at græde: er dette da egentligen at aſtørre Taarer? Men Den, der bringer den Bekymrede til at lade være at græde: han aſtørrer Taarer.

Dette er, hvad man tør kalde en gudelig Adspredelse, der ikke som den verdslige og forfængelige hidser Utaalmodigheden og nærer Bekymringen, men adspredes, beroliger, overtaler, jo mere man frontt hengiver sig til den. Saare Meget har menneskelig Kløgt opfundet for at forlyſte og adsprede Sindet, og dog spottes Loben for denne Art Opfindelse den frugtesløse Stræben ved Selvmodsiggelsen. Kunsten er selv i Utaalmodighedens Tjeneste; utaalmodigere og utaalmodigere

lærer den at fortætte Udspredehers Mængde i det kortvarige Dieblit: jo mere denne Kløgt stiger, desto mere arbejder den sig selv imod, da det viser sig, at Udspredehsen bestandigt vil strække til for kortere og kortere Tid, eftersom Kunsten stiger. Lad os tage et Exempel, hvor den forsængelige og verdslige Udspredehs ret viser sig saa skrøbelig og selvmodsigende som den er. Fyrværkeren vil jo forlyste Diet og adsprede Sindet ved i Nattens Mørke at tænde den kunstige blussende Flygtighed. Og dog, dersom det blot skal vare en Time, saa bliver Tilskueren træt; dersom det blot skal vare et lille Dieblit mellem hvert nyt Tænd, saa bliver Tilskueren træt. Kløgtens Opgave er altsaa at gjøre det hurtigere og hurtigere af, det Høieste, det Fuldendteste vil blive at brænde det Hele af i nogle saa Minuter. Men dersom Udspredehs er bestemt til at fordrive Tiden, saa viser Selvmodsigelsen sig jo tydeligt: at Udspredehsen, naar den er bleven meest fuldendt i Kunst, kun kan fordrive et Par Minuter — desto rædsommere bliver det netop tydeligt, hvor lang Tiden er. For Betaling kjøber man da Udgang til i en Utaalmodighedens Spænding at skulle vente Forlystelsens Begyndelse, og i samme Dieblit er den forbi. Som hine gøglende Blus lyse og dieblikkeligt forsvinde i Intet, saaledes maa Dens Sjel være, der kun kjender saadanne Udspredehs: i Udspredehsens Minut fortvibler han over Tidens Længde.

Al, hvor anderledes med den gudelige Udspredehs! Thi saa Du nogenfinde den stjerneklare Himmel, og har Du vel fundet noget tilforladeligere Syn! Det koster ikke Noget, saaledes er der ingen Utaalmodighedens Tilskyndelse; det hedder ikke: iasten, endnu mindre Al. 10 paa Slaget. O nei, der ventes paa Dig, om der end i en anden Forstand ikke ventes paa Dig — som Stjernerne nu lyse tindrende i Natten, saaledes have de staaet gjennem Martusinder usforandrede. Som Gud gjør sig usynlig, al, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret blev opmærksom paa ham: saaledes gjør Stjernehimlen sig ligesom ubetydelig, al, derfor er der maaskee Mangen, som aldrig ret saa den. Den guddommelige Majestæt forjmaaer

den synlige, den ujante Paafaldenhed; Stjernehimlens Høitidelighed er mere end bramfrie. O, men dersom Du staaer stille; dersom Du maaskee uden Hensigt gif der ud, hvor den Aar ud og Aar ind, upaaskjønnet, er synlig, dersom Du tilfældigviis standsede og vendte Dit Blik op ad — Du har dog vel fandet det: Overtalelsen stiger med hvert Dieblik; mere og mere rørende fralister den Dig det Timelige; i dybere og dybere Glemjel synker, hvad der skal glemmes med hvert Dieblik Du vedbliver at betragte den. O, gudelige Udspredelse, ikke kalder Du Dig trolost og forræderisk en Udspredelse, medens Du dog ved tom Larmen, ved jagende Utaalmodighed er i Pakt med Kjedsomheden, hvori Du styrter Mennesket dybere og dybere — ved Udspredeisen: nei, Du er i Pakt med det Evige, og derfor er kun Begyndelsen vanskelig; naar den er gjort, da voxer Udspredeisen — Stilhed, og i den Overtalelsen.

Saaledes er det med Alt i Naturen; det synes ubetydeligt, og er dog saa uendeligt rigt. Dersom Du derfor hastende gaaer Din Gang i vigtigt Vrende, og Veien fører Dig langs Havets Bred: da tag Dig iagt. Vel sandt, der er Ingen, som kalder paa Dig, der høres ingen Indbydelse, hverken Udstrigerens Stemme eller Kanoners Torden som til menneskelig Forhøstelse; og dog tag Dig iagt; til, at Du ikke ved at staae stille et Dieblik maaskee i Volgegangen opdager Gensformighedens Overtalelse. Og saaledes ogsaa med Lilien paa Marken og med Fuglen under Himmelen; dersom Du skyndsomt gaaer „til Din Ager, til Dit Kjøbmandskab, til Din Hustru“, og en Fugl flyver Dig forbi: da see Dig ikke om efter den; thi dersom Du saa efter den, da maatte Du maaskee staae længe for længe at see efter Fuglen. Dersom det er Arbeidets Tid, hvori man skal passe sin Gjering, dersom Høstkarlen flinkt hvæsser sin Lee og svinger den mod Sæden, da lad ham ikke see til Lilien ved hans Fod, at den ikke overtaler ham, saa baade Lilien og Høstkarlen bliver staaende.

Men den Bekymrede, han adbares ikke, ham tilskynder tvertimod Evangeliet til at gaae ud paa Marken, og da at staae

stille for at betragte Lilien og Fuglen, at den gudelige Adspredelse maatte bringe det stirrende Die til at bevæge sig, maatte adspredde det Sind, i hvilket Bekymringen har sat sig fast. Betragt Lilien, see, hvor den staaer yndig ved Din Fod, forsmaae den ikke, den venter jo dog paa, at Du vil fryde Dig ved dens Deiligbed! See, hvor den bevæger sig hid og did, ryster Alt af sig, for at vedblive at være yndig! See, hvor den forfrister sig ved Vinden, gjør sig ligesom Bevægelse, at den atter stille maa glædes ved sin lykkelige Tilværelse! See, hvor mild den er, altid villig til at spøge og til at lege, medens den dog ved at give efter seirer over den heftigste Storm og holder den ud! Betragt Fuglen under Himmelen, see hvor den flyver; maastee kommer den langveis fra, fra fjerne, fjerne lykkeligere Egne — men saa ere disse jo dog til; maastee flyver den bort, langt bort til fjerne, fjerne Egne — saa lad den tage Din Bekymring med! Og det gjør den uden at mærke Byrden, hvis Du blot vedbliver at see efter den. See, hvor den nu staaer stille, den hviler sig — i det uendelige Rum; den hviler sig altsaa der, hvor ingen Hvile synes mulig! See, hvor den finder sin Bei; og hvilken Bei gennem alle et Menneskelivs Trængsler og Gjenbordigheder er dog saa vanskelig, saa ubegribelig, som „Fuglens gaadesulde Bei gennem Luften“! Der er altsaa Bei og Bei at finde, hvor Beien synes en Umulighed.

Dog, som al Adspredelse ikke blot skal fordrive Tiden, men fornemmeligen tjene til at give den Bekymrede Andet at tænke paa: saa ville vi nu betragte, hvorledes den Bekymrede, som seer til Lilien og til Fuglen, ved Hjælp af den gudelige Adspredelse, der spreder Taagerne, faaer Andet at tænke paa end Bekymringen, hvorledes han ved at glemme Bekymringen i Adspredelsen fores til at betænke:

hvor herligt det er at være Menneske.

„ Klæder da Gud saaledes Græsset paa Marken . . .
skulde han ikke meget mere Klæde Eder I lidet Tro-

ende!" Gud klæder altsaa Græsset eller Græsjet er paaflædt; Stengelens skjontformede Hylster, Bladets fine Liin, Farveblandingens yndige Afstygninger, den hele Rigdom, om jeg saa tør sige, af Baand og Sloiser og Stads — alt Dette hører med til Liljens Paaflædning, og det er Gud, der saaledes klæder den. „Skulde han da ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende?" „I lidet Troende". Dette er Formaningens milde Bebreidelse; saaledes tales der til Den, som har Uret, naar Kjærligheden ikke nænner at tale strængt: med Fingeren truer den bebreidende ad ham og siger, Du lidet Troende, men siger det saa mildt, at Bebreidelsen ikke saarer, ikke bedrøver, ikke nedslaaer, men snarere opreiser og giver Frimodighed. Dersom et Barn bedrøvet kom til den Eldre og bad om Noget, som Barnet i Grunden havde og længe havde haft, men ikke var blevet opmærksomt paa, og derfor meente, at det skulde bede derom for at faae det, istedenfor at det skulde takke for, at det havde det: mon da ikke den Eldre mildt bebreidende vilde sige: ja, mit kjære Barn, det skal Du nok faae imorgen, Du lidet Troende! Det vil sige, naar Du engang kommer til bedre Forstand, da vil Du nok paaafkjonne, at Du har det, at Du bestandigt har haft det, og at det derfor var en Art Uafkjonksomhed, om end tilgivelig ja klædelig for et Barn, at Du bad om — hvad Du havde.

Men er Ordets Mening denne, saa siges der jo i Evangeliet ikke blot, at Mennesket er klædt som Græsset, men at han er klædt langt herligere. Ved Hjælp af den tilføjede Bebreidelse (I lidet Troende) er der egentligen sagt: skulde Gud ikke meget mere have klædt Eder; saa Taler ikke er om den nye Kjole, man saa gjerne vil have til paa Søndag, eller om den nye Kjole, man saa høiligen behøver, men om at Uafkjonksomheden vil glemme, hvor herligt Mennesket fra Guds Haand — er paaflædt. Vilde der ikke ogsaa være et Misforhold i den Tale, hvis Første var: at Lilien er herligere paaflædt end Salomo, og hvis Sidste er: skulde Gud ikke meget mere klæde Eder, vilde der ikke være et Misforhold, dersom der paa sidste Sted skulde forstaaes: det Far Klædningsstykker et Menneske kan behøve?

Lad os dog ret betænke denne Sag. Der siges, at Lilien er paaflædt, men dette er jo dog ikke saaledes at forstaae, at Lilien selv er Gød og det at have Klæder paa noget Andet; nei dens Paaflædning er det at være Lilie. Skulde Menneſket nu i denne Forstand ikke være langt herligere paaflædt? Eller skulde det være tilladt af Bekymring for Klædningsstykkerne ganske at glemme den første Paaflædning? O, Du lidet Troende, Du Ufsjønſomme med Din indbildte Trang, o Du Bekymrede, selv om Din Trang var stor, at Du dog ganske vil glemme, hvorledes Gud har flædt Dig; lær af Myren at blive viis, men lær af Lilien, hvor herligt det er at være Menneſke, hvor herligt Du er paaflædt, Du lidet Troende!

Den verdslige Bekymring søger altid at føre et Menneſke ud i Sammenligningernes smaalige Uro, bort fra de eenfoldige Tankers ophøjede Ro. At være paaflædt betyder da at være Menneſke — og ſaa at have gode Klæder paa. Den verdslige Bekymring beſtæftiger ſig med Klæderne og Klædernes Forſkjellighed: er den da ikke ſom Barnet, der bedrovet kommer og beder om hvad det har, og til hvem den Eldre mildt bebreidende ſiger: det ſkal Du nok ſaae imorgen, Du lidet Troende! Selv en Nødlidende vil Evangeliet dog først minde om, ikke ganske at glemme, hvor herligt han er paaflædt af Gud. Og dernæſt, vi ere jo dog ſaare langt fra ikke alle i alvorligere og ſtrængere Forſtand Trængende, men derimod ere vi maaskee alle kun altfor tilbøielige til at bekymres om Klæderne, og uſjønſomme nok til at glemme de første Tanker — og den første Paaflædning. Men ved at betragte Lilien mindes den Bekymrede om, at ſammenligne ſin Paaflædning med Lilien — ſelv om Armod havde flædt ham i Pjalter.

Burde da ikke Indbydelsen til at lære af Lilierne være Enhver hjærkommen, ſom Paamindelsen er ham tjenlig! Al, i Sammenligningernes ſøgne og verdslige Liv glemmes mere og mere, maaskee ganske, hine ſtore, opløſtende, eenfoldige, hine første Tanker. Det ene Menneſke ſammenligner ſig med Andre, den ene Slægt ſammenligner ſig med den anden: og

saaledes voxer Sammenligningernes opdyngede Mængde ret egentligen Mennesket over Hovedet. Alt som Kunstfærdigheden og Travlheden tiltager, bliver der vel i hver Slægt Flere og Flere, der trælsomt arbeide hele Livet igjennem langt nede i Sammenligningernes lave, underjordiske Egne, ja ligesom Bjergarbejderne aldrig see Dagens Lys, saaledes komme disse Ulykkelige aldrig til at see Lyset: hine opløstende, eenfoldige, hine første Tanker om, hvor herligt det er at være Menneske. Og op efter paa Sammenligningens høie Steder, der driver den smilende Forfængelighed sit falske Spil, bedrager de Ulykkelige, saa de intet Indtryk faae af hine ophøiede, eenfoldige, hine første Tanker. — At være Hersker; ja, hvilken Strid føres ikke derom i Verden, det være nu om at herske over Riger og Lande, over Tusinder, eller om dog at have eet Menneske at herske over — foruden sig selv, som Ingen er bekymret for at herske over. Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneske, der stille og censomt dier hine første Tankers Mælk, er hvad ethvert Menneske efter guddommelig Bestemmelse er, er Hersker: ja, der vil Ingen være Hersker! At være Vidunderet; ah, hvilke Anstrængelser gjøres der ikke i Verden for at naae dette Misundte, og hvorledes anstrænger ikke Misundelsen sig for at hindre det! Men ude paa Marken hos Lilierne, hvor ethvert Menneske er hvad Gud har gjort ham til, er Skabningens Under: ja, der vil Ingen være Vidunderet! Den enkelte Bedre vilde vel smile, Mængdens skingre Latter spotte den Daare, der i saadan Forstand kunde tale om det at være Hersker, og om det at være Vidunderet. Og dog, hvad kan vel Prædikerens mene med de Ord: „at Gud afføndrede Mennesket for at see, om han vilde agte sig selv liig Dyret“. Thi Den, der ikke afføndret vil beroliges, trostes, opbygges, opløstes ved hine første Tankers Ubetingethed; Den, der vil give sig selv hen til at forvinde og omkomme i Sammenligningernes intetfigende Tjeneste: han agter sig selv liig Dyret, hvad enten han sammenlignelsesviis var den Udmærkede eller den Ringe. Derfor afføndrede Gud Mennesket, gjorde hvert Menneske til dette Særskilte,

der indeholdes i de første Tankers Ubetingethed. Det enkelte Dyr er ikke affondret, er intet Særskilt ubetinget, det enkelte Dyr er Tal og hører under, hvad den meest berømte hedenske Tænker har kaldet Dyr-Bestemmelsen: Mængden. Og det Menneſke, der fortvivlet vender sig fra hine første Tanker for at styrte sig i Sammenligningernes Mængde: han gjør sig selv til Tal, han agter sig selv liig Dyret, hvad enten han sammenlignelsesviis blev den Udmærkede eller den Ringe.

Dog, hos Lilierne er den Bekymrede affondret, langt borte fra alle menneskelige eller maaſkee rettere umenneskelige Sammenligninger mellem Menneſke og Menneſke: ja ikke Den, der har vendt den største Stad i Verden Ryggen, har ladet en ſaadan broget Mængde, en ſaadan forvirret, uhyre Mangfoldighed bag sig, ſom Den, der vendte de umenneskelige Sammenligninger Ryggen — for menneskeligt at sammenligne ſin Paaklædning med Liliens.

Ved Paaklædningen maa da, ſom viiſt er, forſtaaes det at være Menneſke. Allerede en Hedning har været opmærksom herpaa. Han vidſte ikke at henføre Alt til Gud, men han meente, at det var Sjelen, der, ſom han ſindrigt ſiger, liig en Væver ſelv vævede Legemet, hvilket er Menneſkets Paaklædning. Og nu priſede han i ſjøn Forundring det menneskelige Legemes ſindrige Skabning, dets Herlighed, med hvilken da ingen Plante og intet Dyr kunde udholde nogen Sammenligning. I Tanken lod han det ligesom blive til hvad der er Menneſkets Udmærkelse: den opreifte Gang, og idet han tænkende eſtergjorde det, da opløſtedes hans Sind. Han forundredes over det menneskelige Dies Sindrighed og endnu mere over Blikket, thi Die har Dyret, men Blik har kun Menneſket, ſom derfor ogſaa i hiin Forundredes ſjønne Modersmaal kaldes: den Opreifte, dog ſaaledes, at der antydes det Dobbelte, førſt det, at Menneſkets Skikkelse er opreift ſom den ranke Stamme, og dernæſt, at den ſaaledes Opreifte retter ſit Blik op ad; om end den ranke Stamme hæver ſig høiere: ved Hjælp af Blikket løfter den Opreifte ſtolt ſit Hoved høiere end Bjergene. Saa-

ledes staaer Mennesket opreist — bydende, og derfor tyktes det hiin Forundrede saa herligt, at Mennesket var den eneste Stabning, der havde Hænder, thi Haanden udrækker jo Herfkeren, naar han befaler. Og saaledes fremdeles paa mange Maader vidste hiin Forundrede at tale herligen om Menneskets herlige Paaklædning. Mangen har maaskee talt lærdere, indsigtsfuldere, videnskabeligere maaskee derom, men forunderligt nok, Jngen har talet mere forundret end hiin ædle Vise, der ikke begyndte med at tvivle om Alt, men tvertimod da han var bleven Eldre, da han havde seet og hørt og oplevet Meget, ret begyndte at forundre sig, at forundre sig over hiint eenfoldige Første, hvilket ellers Jngen saaledes bryder sig om, end ikke den Lærde og Videnskabsmanden, thi det beskæftiger dog ikke disse — som Forundringens Gjenstand. Men denne Forundringens Tale er dog forjaavidt ufuldkommen, som den henfører Paaklædningen til Sjelen. Meest ufuldkommen, ja daarlig er den Tale, der ganske glemmer hiint hoitidelige Første, saa den udenvidere, tankeløst tager det, at være Menneske, givet som var det Jngenting, tager det forfængeligt og strax begynder Daarskaben om Klædningsstykkerne, om Buxer og Troie, om Purpur og Hermelin. Men ufuldkommen er ogsaa den Tale, der vel er opmærksom paa det Første, men ikke ret opmærksom paa Gud. Nei, skal Mennesket sammenligne sig selv med Lilien, da maa han sige: Alt det jeg er ved at være Menneske, det er min Paaklædning, Intet skyldes mig selv, men herligt er det.

Hvorledes skulle vi nu tale om denne Herlighed? Der kunde tales længe uden at blive færdig, men dertil er her ikke saaledes Stedet. Lader os derfor hellere tale kort og samle Alt i eet eneste Ord, hvilket Skriften selv bruger med Myndighed: Gud skabte Mennesket i sit Billede, og dog atter for Korthedens Skyld kun forstaae dette Ord om Gæt.

Gud skabte Mennesket i sit Billede; skulde det ikke være herligt at være saaledes paaklædt! Siger Evangeliet for at prise Lilien, at den overgaer Salomo i Herlighed: skulde det ikke være uendeligt herligere at ligne Gud! Lilien ligner ikke Gud,

nei det gjør den ikke; den har et lille Kjende paa sig, hvorved den minder om Gud, den har et Vidnesbyrd, som jo Gud i Jntet af det Skabte har ladet sig uden Vidnesbyrd, men Lilien ligner ham ikke.

Naar Mennesket seer sit Billede i Havets Speil, da seer han selv sit Billede, men Havet er ikke Menneskets Billede, og naar han fjerner sig, er Billedet borte: Havet er ikke Billedet og kan end ikke fastholde Billedet. Hvoraf kommer dette, uden deraf, at den synlige Skikkelse netop ved Synligheden er afmægtig (netop ligesom den legemlige Nærværelse gjør det umuligt at være allestedsnærværende), saa den ikke kan gjengive sig selv saaledes i et Andet, at dette beholder Billedet, naar Skikkelsen fjerner sig. Men Gud er Aand, er usynlig, og Usynlighedens Billede er jo atter Usynlighed: saaledes gjengiver den usynlige Skaber sig i den Usynlighed, hvilken er Aandens Bestemmelse, og Guds Billede er netop den usynlige Herlighed. Var Gud synlig, ja da var der Ingen, der kunde ligne ham eller være hans Billede; thi alt Synligts Billede er ikke til, og blandt alt det Synlige er der Jntet, end ikke et Blad, der ligner det Andet eller er dets Billede, var det Tilfældet, da var Billedet Gjenstanden selv. Men da Gud er usynlig, saa kan Ingen synligt ligne ham; just derfor er det at Lilien ikke ligner Gud, fordi Liliens Herlighed er den synlige, og derfor talede Hedningen dog ufuldkomment om Mennesket, selv naar han talte fuldkomnest om det menneskelige Legemes Herlighed, men Jntet talte om, at den usynlige Gud skabte hvert Menneske i sit Billede.

At være Aand, det er Menneskets usynlige Herlighed. Naar saa den Bekymrede ude paa Marken staaer omgoven af alle Vidnesbyrdene, naar hver en Blomst siger til ham: husk paa Gud! da svarer Mennesket: det skal jeg nok, lille Børn, jeg skal tilbede ham, det kan J Stakler ikke. Den Oprejste er altsaa en Tilbedende. Den oprejste Gang var Udmærkelsen, men at kunne kaste sig tilbedende ned, er dog det Herligere; og hele Naturen er som det store Tjenerskab, der paaminder Mennesket,

Herstereu, om at tilbede Gud. Det er dette, der ventes paa, ikke at Mennesket skal komme og overtage Herredømmet, hvilket ogsaa er herligt og ham beskikket, men at han tilbedende skal prise Skaberu, hvad Naturen ikke gjør, thi den kan kun minde Mennesket om at gjøre det. Herligt at være klædt som Lilien; endnu herligere at være den opreiste Herster; men herligst at være Intet ved at tilbede.

At tilbede er ikke at herste, og dog er Tilbedelsen netop det, hvorved Mennesket ligner Gud, og det i Sandhed at kunne tilbede den usynlige Herligheds Fortrin for al Skabningen. Hedningen var ikke opmærksom paa Gud, og søgte derfor Ligheden i det at herste. Men saaledes er Ligheden ikke, nei saa er den tværtimod tagen forsængeligt; den er kun i Sandhed indenfor den uendelige Forskjellighed, og derfor er det at tilbede Ligheden med Gud som det er Fortrinnet for al Skabningen. Mennesket og Gud ligne hinanden ikke ligefremt, men omvendt: først naar Gud uendeligt er bleven Tilbedelsens evigt og allesteds nærværende Gjenstand, og Mennesket altid en Tilbedende, først da ligne de hinanden. Vil Mennesket ligne Gud ved at herste, da har han glemt Gud, da er Gud gaaet bort, og Mennesket leger Herster i hans Fraværelse. Og saaledes var Hedenskabet, det var Menneskets Liv i Guds Fraværelse. Derfor var Hedenskabet dog som Naturen; og det Tungeste, der kan siges om det er: det kunde ikke tilbede — selv hiin ædle, cenfoldige Vise, han kunde tie af Forundring, men han kunde ikke tilbede. Men det, at kunne tilbede, er ingen synlig Herlighed, den kan ikke sees; og dog sukker Naturens synlige Herlighed, den bønfaller Herstereu om, den husker i eet væk Mennesket paa, at han endeligen ikke maa glemme — at tilbede. O, hvor herligt at være Menneske!

Men saa fik jo den Bekymrede i Udspredelsen hos Lilierne ganske Andet at tænke paa end Bekymringen, han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det verdsligt igjen i Sammenligningernes Krydsen og Forskjellighedernes Sammenstød mellem Menneske og Menneske:

da er det ikke Liliernes Skyld, da er det tvertimod, fordi han ogsaa har glemt Lilierne, glemt, at der var Noget han skulde lære af dem, og Noget han endeligen maatte huske paa at gjøre for dem. Skulde man nemlig betegne den verdslige Bekymring med eet eneste Ord, maatte man da ikke sige: den er en Bekymring om Klæderne, en Bekymring om: at synes; netop derfor er Opbyggelsen ved den usynlige Herlighed den høieste Opføttelse over verdslig Bekymring: det, at tilbede, er Herligheden og tillige en Tjeneste, der vises Lilien.

Saaledes med Liliernes Underviisning. Vi ville nu betragte, hvorledes den Bekymrede af **Fuglen** lærer, hvor herligt det er at være Menneske.

„Fuglen faaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade“, Fuglen er uden Næringsførg. Men er dette da egentligen en Fuldkommenhed; er det en Fuldkommenhed at være sorgløs i Faren, naar man ikke kjender den, ikke veed den er til; er det en Fuldkommenhed at gjøre sikke Skridt — fordi man gaaer iblinde, at gaae trygt — fordi man gaaer isøvne! Nei, da maa man dog vel sandere sige, at det er en Fuldkommenhed, at kjende Faren, at see den under Dine, at være vaagen: at det er en Fuldkommenhed at kunne have Næringsførg — for nemlig at overvinde denne Frygt, for at lade Troen og Tilliden drive Frygten ud, saa man i Sandhed er uden Næringsførg i Troens Sorgløshed. Thi kun Troens Sorgløshed er i guddommelig Forstand den Svæven, hvis skjønne men ufuldkomne Sindbillede er Fuglens lette Flugt. Derfor tale vi jo ogsaa om at hæve sig paa Troens Binger, og dette Bingeslag er i guddommelig Forstand det fuldkomne, Fuglens Bingeslag kun en svag en billedlig Antydning; ja, som naar den trætte Fugl med afmattede Bingeslag langsomt synker til Jorden, saaledes er selv den dristigste Fugls stolteste Flugt kun jordisk og timelig Mæthed i Sammenligning med Troens høie Svæven, en langsom Synken i Sammenligning med Troens lette Stigen.

Vi ville nærmere betragte dette. Hvorfor har Fuglen ikke Næringsførg? Fordi den kun lever i Diebliffet, altsaa fordi

der slet intet Evtigt er i Fuglen; men er dette vel en Fuldkommenhed! Hvorledes fremkommer derimod Næringsforgen's Mulighed; derved, at det Evtige og det Timelige berøre hinanden i en Bevidsthed, eller rettere derved, at Mennesket har Bevidsthed. I Bevidstheden er han evigt langt, langt ude over Diebliffet, ingen Fugl fløi saa langt bort, og dog bliver han netop derved opmærksom paa den Fare, som Fuglen ikke aner: idet Evtigheden blev til før ham blev ogsaa den Dag imorgen til. Ved Bevidstheden opdager han en Verden, som ikke den meest bereiste Fugl kjender: det Tilkommende, og naar dette Tilkommende ved Bevidstheden tages tilbage i Diebliffet, saa opdages Betsymringen, som Fuglen ikke kjender, thi hvor langt den end fløi og hvor langt borte fra end den vendte tilbage, den fløi aldrig til det Tilkommende og vendte aldrig derfra tilbage.

Da nu Mennesket er Bevidsthed, saa er han Stedet, hvor det Evtige og det Timelige bestandigt berøre hinanden, hvor det Evtige bryder sig i det Timelige. Derfor kan Tiden falde et Menneske lang, fordi han har det Evtige i Bevidstheden, og med dette maaler Diebliffene; men Tiden falder aldrig Fuglen lang. Derfor har Mennesket en farlig Fjende, som Fuglen ikke kjender: Tiden, en Fjende, ja en Fjende eller en Ven, hvis Efterstræbelser eller hvis Omgang Mennesket ikke kan undrage sig, fordi han har det Evtige i Bevidstheden, og derfor maa maale den. Paa mange Maader kan det Timelige og det Evtige smerteligt berøre hinanden i den menneskelige Bevidsthed, men een af de Berøringer, ved hvilken Mennesket især ømmer sig, er dog Næringsforgen. Dens Afstand fra det Evtige synes saa uendelig; der er ikke Tale om at udfylde Tiden med nogen herlig Bedrift, nogen stor Tanke, nogen oploftende Følelse, som i de Timer, om hvilke man siger, at de leves for Evtigheden, af nei, der er kun Tale om det fattige Arbeide i Timer, der ganske egentligen leves for Timeligheden, det fattige Arbeide, at tilveiebringe Betingelsen for timeligt at være til. Men dog er det, at kunne have Næringsforgen, en Fuldkommenhed, og er

blot Nedtrykkelsens Udtryk for Menneskets Ophøiethed, thi saa høit, som Gud ophøier, saa dybt trykker han ogsaa ned, men altsaa betyder det, at være dybt nedtrykt, ogsaa at være høit ophøiet. Og høit løftede Gud Mennesket over Fuglen ved det Evige i Bevidstheden, saa trykte han ham igjen, om man saa vil, under Fuglen ved Kjendskab til den Sorg, den jordiske, ringe Sorg, som end ikke Fuglen kjender. O, hvor fornemt synes det, at Fuglen ikke har Næringsfjorg — og dog, hvor langt herligere at kunne have den!

Af Fuglen kan Mennesket derfor vel lære, han kan ogsaa kalde Fuglen sin Lærer, men dog ikke i høieste Forstand. Som Fuglen er uden Næringsfjorg, saa er i Grunden et Barn det ogsaa; af, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den indbildte eller den virkelige Trang i Bekymringen gjør et Menneske mismodigt, førstent, nedslagen: o, da vil han gjerne for- mildes, gjerne lære af et Barn, gjerne i sit stille, taknemlige Sind kalde Barnet sin Lærer. Men dersom Barnet vilde tage Ordet og tale belærende, saa vilde vel den Ældre mildt sige: ja, mit kjære Barn, det er Noget, som Du ikke forstaaer Dig paa. Og dersom Barnet da ikke tang, saa vilde den Ældre sige, at det var et uartigt Barn, og maaskee ikke tage i Betænkning at slaae — Læreren, og maaskee gjøre det med Rette, hvorfor, fordi den Ældre i alvorlig Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skjønne Forstand den Ældres Lærer. Men saa er det jo dog en Fuldkommenhed, at kunne have Næringsfjorg, og Mennesket den langt Overlegne, om han end gjerne efter Evangeliets Anviisning lærer af Fuglen, og i stille, taknemligt Sind kalder den sin Lærer.

Fuglen, som er uden Næringsfjorg, er da vel Menneskets Forbillede, og dog er Mennesket, ved at kunne have Næringsfjorg, langt fuldkomnere end Forbilledet. Derfor tør Mennesket aldrig glemme, at Den, der henviste ham til Himmels Fugle, som til en første, en barnlig Underviisning, at netop Han i Alvor og Sandhed er det egentlige Forbillede, at netop Han er den sande, den væsentlige menneskelige Fuldkommenheds

Forbillede. Thi naar der siges: Fuglene have Reder og Rævene have Guler, men Menneskens Søn har ikke Det, hvortil han kan helde sit Hoved: da tales der jo om en Tilstand, som er mere hjælpeløs end Fuglens og tillige sig dette bevidst. Men da, med Bevidsthed derom, at være uden Rede, uden Tilhold, da — at være uden Sorg: ja dette er den ophøiede Stabnings-, er Menneskets guddommelige Forbillede. For Fuglen er dette Forbillede ikke til, ei heller for BARNET; men altsaa er det, at kunne have Næringsjorg, en Fuldkommenhed. Er det ikke saaledes? Sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed hos Qvinden, at hun, som den Svagere, ikke kan gaae i Krig; at det er en Fuldkommenhed hos den Fange, at han ikke kan komme ud og bøde Livet; at det er en Fuldkommenhed hos den Sovende, at han sover sig fra Faren; eller sige vi vel, at det er en Fuldkommenhed, at være udelukket fra at turde kalde den Ophøiede sit Forbillede! Men hvorfor tales der da anderledes om Næringsjorg, som var Qvinden lykkeligere, fordi det nærmest er Manden, som maa erhverve; som var den Fange lykkelig, fordi Staten ernærer ham; som var Den lykkelig, der sov sig til Rigdom; eller Den lykkeligst, der maaskee ved Rigdom var udelukket fra at kalde Gud-Mennesket sit Forbillede!

Dog ude hos Fuglen kan den Betyrnede ikke tale saaledes; han seer til Fuglen, han glemmer den indbildte Betyrning ganske, selv den virkelige Trang glemmer han for Dieblisset, han formildest, ja han opbygges. Men dersom Fuglen understod sig at sige et belærende Ord, da vilde han vel svare: „min lille Ven, det er Noget, Du ikke forstaaer Dig paa“, det er, han vilde blive sig bevidst, at det er en Fuldkommenhed, at kunne have Næringsjorg.

„Fuglen saaer ikke, og høster ikke, og sanker ikke i Lade;“ det vil sige Fuglen arbejder ikke.

Men er dette da en Fuldkommenhed, slet ikke at arbejde; er det en Fuldkommenhed, at stjæle Dagens Tid i samme Forstand, som Sovnen stjæler Mattens! Thi vel vaagner Fuglen tidlig til Sang, og dog, dog naar den har sovet vaagner den

egentligen til at drømme, selv dens skjønneste Sang er jo en Drøm om en ulykkelig Elskov; og saaledes sover og drømmer den Livet hen, en lykkelig eller en tungsindig Spøg. Men er dette dog vel en Fuldkommenhed, er det en Fuldkommenhed hos Barnet, at det leger og bliver træt — som Manden af Arbeide — og sover, og leger atter! Det er elskeligt hos Barnet, at, hvo vilde ikke gjerne lære af et Barn! Og naar den Eldre stundom vel gjør sit Arbeide, men ikke bliver glad derved, ja endog maaskee fortreden: o, da vil han gjerne formildes ved Barnet, gjerne lære af det, gjerne i sit stille taknemlige Sind kalde Barnet en Lærer. Men han vilde ikke tage i Betænkning, hvis fornødent gjordes, at irettesætte — Læreren, og den Eldre vilde gjøre det med Nette, hvorfor, fordi den Eldre i Alvorens Forstand er Barnets Lærer, Barnet kun i den spøgefulde Alvors skjønn Forstand den Eldres Lærer.

Fuglen arbeider ikke; dens Liv er i uskyldig Forstand Forfængelighed, og i uskyldig Forstand tager den selv Livet forfængeligt. Er dette vel en Fuldkommenhed; saa er det vel ogsaa en Ufuldkommenhed hos Gud, at han arbeider, at han arbeider indtil nu! Er det en Fuldkommenhed hos Fuglen, at den i vanskelige Tider sidder og døer af Sult og slet Intet veed at gjøre, at den forstumlet lader sig falde til Jorden og døer? Ellers tale vi jo ikke saaledes. Naar Sømanden lægger sig i sin Baad og lader staae til i Uveiret, og slet Intet veed at gjøre: da tale vi ikke om hans Fuldkommenhed. Men naar den kjække Sømand veed at styre, naar han ved Snilde, ved Kraft, ved Udholdenhed arbeider Storm og Uveir imod, arbeider sig ud af Faren: da beundre vi ham. Naar man langt op ad Formiddagen seer Den, der staaer siddig op, dvas og dog sulten vente paa at faae Føden ved et Tilfælde, prise vi vel dette; men naar vi tidlig om Morgenene see den slinke Arbeider, eller naar vi end ikke see ham, men tidligt om Morgenene see, at han har allerede været der, at Fiskeren har allerede været ude ved Garnet, at Nøgteren har allerede flyttet Kverne: da prise vi Fiskeren og Nøgteren. At arbeide er Menneskets Fuldkommenhed. Ved

at arbejde ligner Mennesket Gud, der jo ogsaa arbejder. Og naar da et Menneske arbejder for Jøden, da ville vi ikke daarligen sige, at han ernærer sig selv, vi ville hellere, netop for at minde om, hvor herligt det er at være Menneske, sige: han arbejder med Gud for Jøden. Han arbejder med Gud, altsaa han er Guds Medarbejder. See, det er Fuglen ikke, Fuglen faaer nok Jøden, men den er ikke Guds Medarbejder. Fuglen faaer Jøden ligesom ude paa Landet en Ombdrende faaer Underholdet, men Tjeneren, der arbejder for Jøden, kalder Husbonden sin Medarbejder.

Fuglen arbejder ikke — og dog faaer den Jøden: er dette en Fuldkommenhed hos Fuglen? Ellers sige vi jo, at Den, som ikke vil arbejde, heller ikke faaer Jøden; og dette siger Gud ogsaa. Naar da Gud gjør en Undtagelse med Fuglen, saa er det fordi den stakkels Fugl ikke kan arbejde. Den stakkels Fugl kan ikke arbejde — taler man vel saaledes om en Fuldkommenhed? Fuldkommenheden er da at arbejde. Det er ikke, som man fattigt fremstiller det, at det er en haard Nødvendighed at maatte arbejde for at leve: o, nei det er en Fuldkommenhed, ikke hele Livet igjennem at være Børn, ikke altid at have Forældre, der sørge for En, baade medens de leve og naar de ere døde. Den haarde Nødvendighed, der imidlertid dog netop anerkjender det Fuldkomne hos Mennesket, behøves kun for at tvinge Den, der ikke selv frit vil forstaae, at det at arbejde er en Fuldkommenhed, og derfor ikke glad vil gaae til Arbeidet. Selv derfor om den saakaldte haarde Nødvendighed ikke var: det var dog en Ufuldkommenhed, om et Menneske lod være at arbejde.

Der er sagt om de Hæderstegn, en Konge kan uddele, at Rogle bære Hæderstegnet dem til Gre, Andre ære Hæderstegnet ved at bære det. Saa lad os anføre et stort Forbillede, der ret egentligen kan siges at have æret det, at arbejde: Apostelen Paulus. Dersom ellers Nogen maatte kunne have ønsket Døgnets dobbelt Længde — da vel Paulus; dersom ellers Nogen kunde have givet hver Time stor Betydning for Mange — da vel

Paulus; dersom ellers Noget let kunde have ladet sig underholde af Menighederne — da vel Paulus: og dog foretrak han at arbejde med egne Hænder! Som han ydmygt har takket Gud, at han nød den Ære, at blive hudflettet, forfulgt, forhaanet; som han ydmygt for Gud stolt kalder sine Lænker en Æresflag: saaledes fandt han det ogsaa en Ære at arbejde med egne Hænder; en Ære, at han i Forhold til Evangeliet med en Qvindes Skjønne, med en Apostels hellige Undseelse turde sige: jeg har ikke tjent en Hvind ved Ordets Forkyndelse, jeg har ikke givet mig Penge til ved at blive Apostel; en Ære, at han i Forhold til det ringeste Menneske turde sige: jeg har ikke været fritagen fra nogen Livets Besværlighed eller ved Begunstigelse været udelukket fra noget dets Fortrin, ogsaa jeg har havt den Ære at arbejde med egne Hænder!

O, i de verdslige Sammenligningers fortvibiede, glimrende eller jammerfulde Udsættelse, hvor man lige saa lidet veed, hvad Ære som hvad Fuldkommenhed er: der taler man, feigt eller forrædersk, paa anden Maade. Men ude hos Fuglen, der forstaaer den Bekymrede, hvor herligt det er at arbejde og derved hvor herligt det er at være Menneske. Thi ikke dette gjør Forskjellen, om Een arbejder for Riger, en Anden for Brødet, Een for at samle Overskud, en Anden for at værges sig mod Armod; nei, det der gjør Forskjellen er — at Fuglen kan ikke arbejde.

Men saa fik jo den Bekymrede i Udspredelsen hos Fuglen ganske Andet at tænke paa end Bekymringen; han kom til ret at betænke, hvor herligt det er at arbejde, hvor herligt det er at være Menneske. Glemmer han det igjen under Arbeidet, o, da skal dog maaskee hiin elskelige Lærer, Fuglen, flybe ham forbi og minde ham om det Glemte, blot han seer til Fuglen.

III.

Derksom det er saaledes, at Sorg og Bekymring, især jo længere og jo dybere den trænger ind i Sjelen, eller jo længere den trænger dybt derind, ogsaa giver Bekymringens Styrke: da er det vel sandsynligt, at den trøstende Ven maa komme til kort i Striden. Det er jo nemlig som en Strid, der føres mellem Bekymringen og Trøsten, de ansee hinanden for Fjender i samme Forstand som Sygdommen og Lægemidlet, de taale, de fordrage ikke hinanden, idetmindste ikke strax. Og hvo har ikke erfaret, hvilke Kræfter Bekymringen kan give et Menneske, hvorledes han baade snildt og kraftigt veed at værgе sig imod Trøsten, hvorledes han formaaer, hvad ellers ingen Anfører formaaer, i samme Dieblik som Bekymringens Forsvar er afvæbnet, i samme Dieblik at føre det samme Forsvar friskt igjen i Striden! Hvo har ikke erfaret, hvorledes Lidensflaben i Bekymringen kan give et Menneske en Styrke i Tanke og Udtryk, som næsten den Trøstende selv bliver bange for! Hvo har ikke erfaret, at neppe nogen Duskende kan tale saa indsmigrende for at vinde en Anden, som en Bekymret kan tale henrivende for endnu engang at overbevise sig selv — og den Trøstende om, at der ingen Trøst er! Men naar nu saa er, naar en Bekymret er bleven den Stærkere, stundom maaskee kun ved Haardnakethed tilsyneladende, stundom, af ved Sorgens Størrelse, virkelig den Stærkere: er der da slet Intet at gjøre? Vissefeligent. Man søger da at foranledige den Bekymrede til at sætte sig ind i en Andens Lidelse; og Den, der selv ikke vil tage mod Trøsten af et andet Menneske, han er ofte villig til at tage Deel i en Andens Sorg, til at blive bekymret med en Anden og paa

den Andens Begue. Saa er Striden glemt; medens den Bekymrede veemodigt lider med en Anden, formildes Sindet; Den, der væbnede sig mod Trøsten, er nu afvæbnet; Den, der var som en befæstet By, er nu som en By, der har overgivet sig: ved at sørge med en Anden finder han selv Trøsten.

Saaledes fører det foreløbste Evangelium den Bekymrede ud paa Marken, og han, der, af paa eengang svagt og stærkt, meente sig Seierherre over al menneskelig Trøst, han staaer nu i en ganske anden Omgivelse. Betragt Græsset, „idag staaer det, imorgen kastes det i Dvnen“. Ak, hvilket stakket Liv, o idel Forsængelighed! Og om det end ikke kastes i Dvnen, „Solen gaaer dog op med Hede og gjør Græsset visent, og Blomstret derpaa falder af, og den deilige Skikkelse, som var at see, bliver fordærvet“. Saa visner Græsset, og Jngen kjender dets Sted mere. Nei, Jngen, Jngen kjender Stedet igjen, Jngen spørger derom, og hvis Nogen spurgte, det var dog en Umulighed at finde det. Kummerlige Tilværelse, at være til, at have været til, og da at være saaledes glemt! — Betragt Fuglen! „Sælges ikke to Spurve for een Penning?“ Ak, een Spurv har slet intet Værd, der maa to til, naar Kjøberen skal give een Penning. Hvilken Forandring: saa glad, saa lykkelig — og nu ikke een Penning værd! Saaledes døer Fuglen! O, tungt at døe saaledes! Og naar saa den første Svale kommer igjen med Foraaret, da hilse Alle den glade, men om det er den samme, der var ifjor, ja det veed Jngen; Jngen kjender den, og altsaa kan heller Jngen kjende den igjen!

O, vel er der Skjønhed, og der er Ungdom og Deilighed i Naturen, vel er der et mangfoldigt, et mylbrende Liv, og der er Fryd og Jubel; men der er ogsaa som en dyb, udgrundelig Sorg, hvilken dog Jngen af dem derude aner, og netop dette, at Jngen aner den, er i Mennesket Veemodet. Saaledes at være deilig, saaledes at blomstre, saaledes at flagre omkring, saaledes at bygge med den Elskede: saaledes at leve — og at døe saaledes! Er dette Liv eller er det Død? Derom spørger man, naar den Syge ligger i Sygdommens afgjørende Die-

blik: er det Liv eller Død? Men saa seer man jo ogsaa Farefuldheden, man seer den for sine Dine, og seer den med Gysen. Men i Naturen, hvor Alt smiler indbydende og synes Tryghed! Og dog er Naturens Liv altid i denne Spænding: er det Liv eller Død! Er det Livet, der evigt ungt fornyer sig selv, eller er det Forkrænkeligheden, der lumsk skjuler sig, for ikke at blive seet som den er, Forkrænkeligheden, som netop derfor bedrager med Lilien og Markens Gude, med Fuglens Sorgløshed, medens den selv neden under lumsk blot venter paa at høste Bedraget. Saaledes er Naturens Liv: kort, sangrigt, blomstrende, men i ethvert Dieblis Dødens Bytte, og Døden den Stærkere.

Saa synker den Bekymrede i Veemod, det sortner ham for Diet, Naturens Skjønhed blegner, Fuglesangen forstummer som i et Dødsstille, Forkrænkeligheden vil sluge Alt — og dog kan han ikke glemme Fuglen og Lilien, det er som vilde han frelse dem ud af Døden ved sin Grindring, frelse dem for et længere Liv ved at erindre dem. Netop deri ligger Veemodet. Men er vel Dødens alvorlige Paamindelse om Døden mere gribende end Veemodets, som er indeholdt i disse Ord: er det Liv eller Død? Hvad Døden siger er forfærdeligere: det er forbi; men det er mere gribende, hvad Veemodet siger: er dette Liv eller Død. Dødens Skikkelse er rædselsfuldere, han den blege Høstkarl; men det er mere gribende, naar Døden er klædt som Lilie i Deilighed. Saa bliver vel den Bekymrede, ved at gribes af Veemod, svækket, som en Kvinde, formildet, som en By, der har overgivet sig — og Trøsten finder Afgang.

Lad os da nu betænke, hvorledes den Bekymrede ved Veemodet hør Lilien og Fuglen i Alvorens Forstand faaer Andet at tænke paa end Bekymringen, hvorledes han føres til ret at betænke:

Hvilken Salighed der er forjættet det at bære Menneske.

„Jungen kan tjene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til

den ene og foragte den anden; I kunne ikke tjene Gud og Mammon." Men er dette ogsaa Evangeliets Ord? Visse- ligen, saaledes beghynder det forelæste Evangelium om Lilierne paa Marken og om Himmelens Fugle. Men er denne Tale da til en Bekymret? Vissefelig, den er til en Bekymret, som der tillægges et høit Værd, netop derfor er Talen streng. Jo strengere den Myndige taler til en Bekymret, jo mere indrøm- mer han ham ogsaa; jo mere han fordrer af den Bekymrede, jo mere indrømmer han ham ogsaa: Strængheden og For- dringen er netop Indrømmelsen. Er dette ikke saaledes? Naar Lægen seer, at det er forbi med den Syge, da kan man strax høre det paa Lægens Stemme, han taler i Forbigaaende, halv- høit, undvigende. Men derimod, naar Lægen seer, at der er Meget at gjøre, især, at den Syge selv kan gjøre Meget, da taler han strengt: Strængheden er netop Indrømmelsen. Det er derfor ingenlunde ubiist, hvad vel stundom er hørt, at et Menneſte, istedenfor at bede om Mildhed, har sagt, o tael blot strengt til mig. Og Evangeliets strenge Tale, er den ikke, som naar den alvorlige Fader siger til Barnet: jeg vil ingen Tvinen høre? Er den alvorlige Fader derfor uden Deeltagelse med Barnets Bekymring, langtfra, han vil netop, at Bekymringen skal være den rette, men han er som en forterende Fjnd mod den daarlige Bekymring. Saaledes ogsaa med Evangeliet. Der kan tales paa mange Maader om Lilierne og om Fuglene, der kan tales mildt, bevægende, indhydende, kjælent næsten som en Digter taler, og et Menneſte tør ogsaa tale saaledes, tør lokke for den Bekymrede; men naar Evangeliet taler myn- digen, da taler det med Evighedens Alvor, da er der ikke mere Tid til at hænge drømmende efter Lilien eller til at see læng- selsfuldt efter Fuglen: en kort, en lærerig Hentydning til Lilien og Fuglen, men saa Alvorens evige Fordring. Og som det gjælder om Udspredelse, at den i formildende Forstaud giver den Bekymrede Andet at tænke paa: saa gjælder det om Alvorens strenge Tale, at den i Alvor og Sandhed giver den Bekymrede Andet at tænke paa end Bekymringen.

„Jungen kan tjene to Herrer.“ Og her kan ikke være Tvivl, om hvilke to der er Tale, derfor blev den Bekymrede ført ud paa Marken, hvor Talen ikke kan være om Forholdet til Mennesker, om at tjene en Herster som Svend eller en Wiis som Tilhænger, men kun om at tjene Gud eller Verden. Naturen tjener ikke to Herrer, der er ingen Vasken eller Tvesindethed. Himmels fattige Fugl, Markens ydmyge Lilie tjener ikke to Herrer. Om Lilien end ikke tjener Gud, den tjener dog blot til Guds Ære; den spinder ikke, arbejder ikke, den vil slet ikke selv være Noget, eller have noget for sig selv, have det som Rov. Fuglen tjener ikke to Herrer; om den end ikke tjener Gud, den er blot til Guds Ære, synger til hans Priis, forlanger slet ikke selv at være Noget. Saaledes er alt i Naturen, dette er dens Fuldkommenhed, men ogsaa dens Ufuldkommenhed, thi derfor er der ingen Frihed. Lilien, der staaer i det Frie, den frie Fugl under Himmelen er dog bunden i Nødvendigheden, og har intet Valg.

„Han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden,“ altsaa Kjærlighed til Gud er Had til Verden, og Kjærlighed til Verden Had til Gud; altsaa dette er det uhyre Stridspunkt, enten elske eller hade; altsaa dette er Stedet, hvor den forfærdeligste Strid skal strides, som er ført i Verden, og hvor er dette Sted? I et Menneskes Indre. Derfor stod maaskee ofte Den, som fornam Striden i sit eget Indre, han stod og søgte en Udspredelse ved at betragte Elementernes Kæden og Naturens Kampe, fordi han følte, at denne Strid dog er som en Leeg, da det er ligegyldigt enten Stormen sejrer eller Havet. Ja, hvorfor strides vel egentligen Stormen og Havet, og hvorom strides de egentligen! Anderledes med den forfærdelige Strid i et Menneskes Indre, enten det er Millioner eller en Hviid der strides om, strides saaledes om, at et Menneske elskende vil foretrække det for Gud: Striden er den forfærdeligste, der strides om det Høieste. Denne Hviid synes at være Intet, der synes at strides om Intet, om en Hviid, og dog strides der om det

Hviefte, og Alt er sat ind. Eller er det mere krænkende for en Pige, at den Elskede foretrækker de tusind Talenter for hendes Besiddelse, end at han foretrækker en Hviid?

Nu er vel Veemodet glemt over Stridens Forsærdelighed, men da komme vi til det Herlige: at Mennesket er forundt et Valg. Hvilken Salighed er ikke forjættet herved for Den, som vælger rigtigt.

Et Valg; veed Du, m. T.! i et eneste Ord at udtrykke Noget, som er Herligere; veed Du, om Du talte Nar ud og Nar ind at nævne noget Herligere end et Valg, at have Valget! Thi vel er det sandt, at det ene Salige er dog at vælge rigtigt, men Valget selv er jo dog den herlige Betingelse. Hvad bryder Pigen sig om Fortegnelsen paa alle den Tilkommendes hyppelige Egenstaber, naar hun ikke selv maa vælge; og paa den anden Side, hvad herligere veed hun at sige, end naar hun, hvad enten Andre prise den Elskedes mange Fuldkommenheder eller nævne hans mange Feil, siger: han er mit Hjertes Valg! Et Valg, ja det er det herlige Klenodie, dog ikke bestemt til at nedgraves og glemmes; thi et Valg, der ikke blev benyttet, er værre end Intet, er en Snare, hvori Den fangede sig selv som Træl, der ikke blev fri — ved at vælge; det er et Gode, Du aldrig kan blive af med igjen, det bliver hos Dig, og, hvis Du ikke benytter det, som en Forbandelse. Et Valg, ikke mellem Rodt og Grønt, ikke mellem Sølv og Guld, nei, et Valg mellem Gud og Verden. Veed Du Noget Større at sætte sammen paa Valg! Veed Du noget mere overvældende og ydmygende Udtryk for Guds Tvielighed og Eftergiveness mod Mennesket, end at han sætter sig selv i en vis Forstand paa Valgets lige Linie med Verden, blot for at Mennesket kan vælge; at Gud, hvis Sproget tør sige saaledes: frier til Mennesket, at Han, den evig Stærke, frier til det svage Menneske, thi den Stærke frier jo altid til den Svagere. Hvor er dog selv Pigens Valg mellem Frierne saa ubetydeligt i Sammenligning med dette Valg mellem Gud og Verden. — Et Valg; eller er det maaskee en Ufuldkommenhed ved det Valg, hvorom her er Talen, at Mennesket

ikke blot kan vælge, men at han skal vælge? Var det da ikke den unge Pige saare gavnligt, om hun havde en alvorlig Fader, der sagde: „min kjære Pige, Din Frihed har Du, Du maa selv vælge, men Du skal vælge;“ var det hende tjenligere, at hun havde Valget, men knibst valgte og valgte, og aldrig kom til at vælge!

Nei, Menneſket ſkal vælge; thi ſaaledes holder Gud ſig ſelv i Gte, medens han tillige haver faderlig Omſorg for Menneſket. Har Gud nedladt ſig til at være Det der kan vælges, ſaa ſkal Menneſket ogſaa vælge — Gud lader ſig ikke ſpotte. Derfor er det i Sandhed ſaaledes, at derſom et Menneſke lader være at vælge, da er dette det Samme ſom det Formaftelige at vælge Verden.

Menneſket ſkal vælge mellem Gud og Mammon. Dette er Valgets evig uforandrede Vilkaar, der ſkal ingen Udflugt være, nei i al Eghed ikke. Zugen ſkal kunne ſige: „Gud og Mammon, de ere da ikke ſaa ubetinget forſkjellige, man kan i Valget forene begge Dele“ — thi dette er at lade være at vælge. Naar der er et Valg mellem To, da at ville vælge begge, det er netop „til ſin egen Fordærvelfe at unddrage ſig“ fra Valget. Zugen ſkal kunne ſige: „man kan vælge lidt Mammon og ſaa Gud tillige.“ Nei, o nei, det er formafteleg Gudsbeſpottelfe, hvis Nogen turde mene, at kun Den, ſom forlanger mange Penge, vælger Mammon. Ak, Den, der forlanger en Hviid uden Gud, en Hviid han vil have for ſig ſelv: han vælger Mammon. En Hviid er nok, Valget er afgjort, han har valgt Mammon; at det er Lidt gjør jo hverken fra eller til. Derſom En forſmaaer een Pige og vælger en anden, og denne anden er ſom Zttet i Sammenſigning med hiin Førſte, der var liig Øſtens Dronning: har han derfor ikke forſmaaet Pigen? Derſom En for de Penge, for hvilke han kunde kjøbe det Hviieſte, kjøber et Stykke Vegetoi: har han derfor ikke forſmaaet at kjøbe det Hviieſte? Er dette vel en Undſkyldning, at han iſtedenfor at kjøbe det Hviieſte har kjøbt hvad der endog i Ztethedens Forſtand er ſlet Zttet! Derſom Nogen ikke forſtaaer dette, da er

det fordi han ikke vil forstaae, at Gud i Valgets Dieblik er tilstede, ikke for at see til, men for at vælges. Det er derfor en svigefuld Tale, om Noget vil sige, at Gud er saaledes ophøiet, at han ikke kan nedlade sig til at vælges, thi saa er Valget affkaffet. Og naar Valget er affkaffet, fordi Gud ikke er tilstede som Valgets Gjenstand, saa er Mammon heller ikke til at vælge. Det er netop Guds Tilstedeværelse i Valget, der sætter Valget mellem Gud og Mammon. Og Guds Tilstedeværelse for at vælges er det, der giver Valgets Afgjørelse evig Alvor; thi det skal aldrig glemmes, hvad der har været indrømmet et Menneſke, ei heller hvorledes han valgte. Men hiin Tale, der ved Ophøietheden vilde forhindre Gud i at lade sig vælge, er Gudsbespottelse, som — paa en høflig Maade søger at faae Gud sat udenfor, som istedenfor ydmygt at tage til Takke med hvad Gud vil, fornemt vil være vidende om den Banſkelighed, der, saa at sige, skulde være forbunden med at være Gud. At sætte en Tornekroner paa hans Hoved og spytte paa ham, er Gudsbespottelse; men at gjøre Gud saaledes ophøiet, at hans Tilværelse bliver en Indbildning, bliver intetsigende, det er ogsaa Gudsbespottelse.

Altſaa Menneſket skal vælge. Forfærdelig er Striden, Striden i et Menneſkes Indre mellem Gud og Verden; Betingelſens herlige Farefuldhed er, at have Valget; men hvilken er da Saligheden, som forjættes, naar der vælges rigtigt, eller, hvilket er det Samme, hvad skal Menneſket vælge? Han skal vælge Guds Rige og hans Retfærdighed. For dette skal han opgive Alt, aldeles ligegyldigt enten dette Alt er Millioner eller en Penning; thi ogsaa Den, der vælger en Penning frem for Gud, vælger Mammon. Kun naar Menneſket, ſkjøndt han arbejder og spinder, dog er ganske som Silken, der ikke arbejder og ikke spinder; kun naar Menneſket, ſkjøndt han saaer og høster og sanker i Lade, er ganske som Fuglen, der ikke saaer og ikke høster og ikke sanker i Lade: kun da tjener han ikke Mammon.

„Søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder.“

Guds Rige, det er altsaa Navnet paa den Salighed, som er forjætted Mennesket; det er ved dette Navn og for dette Navns Herlighed, at al Naturens Skønhed og dens Fred blegner og forsvinder. Medens Beemodet boiet seer Naturen synke i Forkrænkelighed, tragter Troens Die efter den usynlige Herlighed; som Noah, frelst, saae en Verdens Undergang, saaledes seer Beemodet den synlige Verdens Undergang, seer alt Det synke, hvis Liv er sammenvøjet med Synligheden, medens Troen, frelst, seer det Evide og det Usynlige.

Søger først Guds Rige — „som er oven til i Himlen“. Fuglen søger ikke Noget; hvor langt den end flyver, den søger ikke, den trækkes og drages, dens længste Flugt er et Træk. Men Den, i hvis Sjæl det Evide er nedlagt, han søger og higer. Dersom Synligheden ikke bedrager ham, som Den bedrages, der griber Skyggen istedenfor Skikkelsen; dersom Timeligheden ikke bedrager ham, som Den bedrages, der bestandigt venter imorgen; dersom det Midlertidige ikke bedrager ham, som Den bedrages, der forsinker sig underveis, dersom dette ikke skeer: da stiller Verden ikke hans Længsel, da hjælper den ham kun frastødende til at søge videre, til at søge det Evide, Guds Rige, som er oven til i Himmelen — saa høit kom Fuglen aldrig, den, der flyver høist, flyver dog under Himmelen. — Søger først Guds Rige — „som er inden i Eder“. Blomsten søger ikke Noget, skal den faae Noget, maa dette komme til den, den venter, og selv dette uden Længsel. Men Den hvem Synligheden ikke bedrog ved Bedøvelsen; Den hvem Timeligheden ikke indhyssede ved Censformigheden; Den hvem det Midlertidige ikke fortryllede ved Indbildningen: ham tilfredsstiller Verden ikke, den hjælper ham kun, ved piinligen at holde ham vaagen og ventende, til at søge, til at søge det Evide, Guds Rige, som er inden i et Menneske. En saadan usynlig, indre Herlighed kjender Blomsten ikke, hvad den har maa den strag forraade; hurtigt bryder Knoppen Tausgheden, forraader Herligheden, som ogsaa snart er forbi.

Søger først Guds Rige. Dette er Ordenen, men er tillige

Omvendthedens Orden, thi Det, der først tilbyder sig for Mennesket, er jo netop alt det Synlige og Forkrænkkelige, der frister og drager, ja vil fængsle ham saaledes, at han sidst eller maaskee aldrig kom til at søge Guds Rige. Men den rette Begyndelse begynder med, først at søge Guds Rige, den begynder netop derfor med at lade en Verden gaae under. O, vanskelige Begyndelse! Hvorledes dette jordiske Liv begynder for et Menneske, vide vi ikke at angive bestemt; usformærket er det begyndt, og Mennesket unddragen Begyndelsens Vanskelighed. Men Livet for det Evige begynder med først at søge Guds Rige. Der er ikke Tid til at samle Rigdom iforveien, ikke Tid til at overveie dette Spørgsmaal, der er ikke Tid til at lægge en Penning op iforveien, thi Begyndelsen er: først at søge Guds Rige. Dersom et Menneske har Noget, hvorom han veed, at det skal gøres først hver Morgen, saa veed han ogsaa, at der ikke kan være Tanke om noget Andet, som kunde gøres iforveien; han veed, at selv om han gjorde det Forekrevne paa en anden Tid af Dagen, var det galt, thi dette skulde gøres først. Og dog var det jo muligt, at en saadan jordisk Gjerning ogsaa lod sig gjøre paa en anden Tid af Dagen, men i Forhold til det at søge Guds Rige gjælder det, at det maa gøres først, det er ubetinget den eneste Maade, paa hvilken det lader sig gjøre. Den som vil mene at gjøre det paa nogen anden Tid af Dagen, ved nogen anden Time, han er end ikke kommen til Begyndelsen, hvilken jo er at søge det først. Den, som ikke søger det først, søger det slet ikke, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, enten han gaar og søger om en Penning eller om Millioner.

„Guds Rige og hans Retfærdighed.“ Ved det Sidste beskrives det Første, thi Guds Rige er „Retfærdighed, Fred og Glæde i den Hellig-Aand“. Her er derfor ikke Tale om at drage ud paa Opdagelse for at finde Guds Rige, thi Guds Rige er Retfærdighed. Om Du havde alle Duskers Higen i at skildre, om Du kunde sætte Verdens ellers travle Hovedstad som i Bero, fordi Alle lyttede til Dine Taler: derved er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er

Retfærdighed. Du kan leve saa skjult i den store Folkemængde, at end ikke Øvrigheden veed Dit Navn og Dit Tilhold; Du kan være den Eneste, Eneherskeren over alle Riger og Lande: derfor er Du ikke kommen Guds Rige, ikke et eneste Skridt, nærmere, thi Guds Rige er Retfærdighed. Men hvad er vel Retfærdighed? Det er at søge Guds Rige først. Retfærdighed er hverken de overordentlige Evner, thi det er netop for dem Retfærdigheden skal kræve Dig til Regnskab, naar den fordrer Retfærdighed af Dig; ei heller er den jordisk Ubemærkethed, thi intet Menneske er saa ringe, at han ikke kan gjøre Uret, og som ingen Mønt er saa lille, at den jo bærer Keiserens Billede, saaledes er intet Menneske saa ringe, at han jo bærer Guds Billede; ei heller er den Magt og Vælde, thi intet Menneske staaer saa høit, at han er høiere end Retfærdigheden, at han skulde behøve at nedlægge Kronen, for at faae Veilighed til at øve Retfærdighed. Retfærdighed er at søge Guds Rige først. Dersom Du gjør Ret og Skjel mod Mennesker, men glemmer Gud: øver Du da Retfærdighed? Saaledes at øve Retfærdighed, er dette ikke, som naar Tyven gjør Ret og Skjel med de Penge, han har stjålet? At glemme Gud, er dette ikke som at stjæle hele Din Tilværelse! Men dersom Du først, førend alt Andet Du gjør, søger Guds Rige: da skal Du ikke øve Uretfærdighed mod noget Menneske, og da skal Du heller ikke glemme Gud; thi hvorledes skulde man kunne glemme Det, som bestandigt er det Første, man søger.

Begyndelsen er at søge Guds Rige først, og Retfærdigheden er at søge Guds Rige først: see, derfor var det vi sagde, at der er ikke Tale om at drage paa Opdagelse, for at finde Guds Rige, tværtimod, Du bliver paa Stedet, hvor Du er og som er Dig anvist, enhver Søgen bort fra dette Sted er allerede en Uretfærdighed. Og dersom det var saaledes, at Du først skulde søge andetsteds hen, inden Du begyndte at søge Guds Rige: da var det jo ikke sandt, at Du først skulde søge Guds Rige. Medens da Synlighedens Verden gaar under og synker i Forfrænklichkeit, saa bliver Du dog paa Stedet, og Begyn-

delfen er først at søge Guds Rige. Fra et Jordstjælv flygter Mennesket hen til sikkrere Steder, for en Skovbrand flyer Mennesket til ubevogede Egne, fra Overfømmelsen søger han til høiere Punkter; men dersom det er saaledes, at Synlighedens Verden heel sank i Forkrænkelse, da har Mennesket jo i den intet andet Sted, hvor han kan flye hen, og netop derfor bliver han paa Stedet og søger først Guds Rige. Gaaer hele Synlighedens Verden ikke under, da vil Guds Rige være ham som et andet Sted paa Jorden, da vil han drage paa Opdagelse for at finde Guds Rige, og han vil, enten i sin frugtesløse og selvmodsigende Søgen mærke, at han ikke finder det, eller han vil være bedragen, hvis han mener at have fundet det.

Men naar et Menneske først søger Guds Rige — „saa skulle alle disse Ting vorde ham tillagde“; de skulle vorde ham tillagde, thi der er kun Eet, som skal søges: Guds Rige; hverken Rigdommens Tusinder eller Armodens Penning skal søges, dette skal vorde Eder tillagt.

„Alle disse Ting“, eller som der staaer hos en anden Evangelist: det Øvrige. O, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være! Thi dersom Du tager Alt, hvad Fuglen og Lilien har, alt hvad Herligt Naturen har, og tænker alt Dette sammen, da er det indbefattet i det Ord: det Øvrige, alle disse Ting. Saa høit maa altsaa Guds Rige være at anslaae, at man i Forhold til det kan tale saaledes om Hiint, saaledes, saa lidet agtende, saa overseende, saa ophøiet. Naar en Mand har samlet en meget stor Formue, men han endnu maaskee har nogle Fordringer ude, som han kunde gjøre gjældende, da siger han: nei, det Øvrige kan det være det Samme med. Naar en Mand, kaldet til en høi Stilling i et fremmed Land, reiser bort, og tager Alt hvad der er ham kjær og vigtigt med, men der endnu er Udskilligt tilbage, da siger han: „nei, alle disse Ting vil jeg ikke tage med.“ Al, det Hele, Fuglen har, er dette Øvrige; Liliens hele Herlighed ere alle disse Ting: o, hvilken Salighed maa dog ikke Guds Rige være!

Men saa fik jo den Bekymrede i Beemodet hos Lilien og

Fuglen Andet at tænke paa, end Betyrningen, han kom til at betænke, hvilken Salighed der er forjættet det at være Menneſte. Lad ſaa Lilien viſne, og dens Deilighed blive ukjendelig, lad Bladet falde til Jorden og Fuglen ſtjve bort, lad det mørknes over Markerne: Guds Rige verler ikke med Aarets Skiften! Lad ſaa det Øvrige behøves længe eller kort, komme rigeligen eller knapt; lad alle diſſe Ting have deres Dieblit, naar de undværes eller beſiddes, deres Dieblit ſom Gjenſtand for Dmtalen, indtil de i Døden evigt ere glemte: Guds Rige er dog Det, ſom ſkal ſøges førſt, men ſom ogsaa ſkal vare gjenneim alle Evgigheder til det Sidſte; og „derſom det, ſom ſkal affkaffes, var i Herlighed, da ſkal det, ſom bliver, meget mere være i Herlighed“; og derſom det var tungt at leve i Trang, ſaa er det jo kun en deſto lettere Skilsmiſſe at døe fra Trang! —

Tredie Afdeling.

Lidelsesnes Evangelium.

Christelige Taler

af

S. Kierkegaard.

Kjbenhavn.

Hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

Indhold.

- I. Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.
 - II. Hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?
 - III. Det Glædelige i, at Lidelsernes Skole danner for Eviigheden.
 - IV. Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.
 - V. Det Glædelige i, at det er ikke Veien, der er trang, men Trængselen, der er Veien.
 - VI. Det Glædelige i, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Eviighedens Salighed Overvægt.
 - VII. Det Glædelige i, at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier.
-

Forord.

Disse christelige Taler (der i mere end een Henseende ikke ere, og derfor af mere end een Grund ei heller ere nævnte: Prædikener) bestemtes ikke til „at udfylde Nysgjerrigheden et ledigt Øieblik“; hvis derimod blot een eneste Vidende, der maaskee tillige er loben vilb i mange Tanker, ved dem skulde finde et tungt Øieblik lettere, i dem finde et ledende Spoer gjennem de mange Tanker: da skal Forfatteren ikke fortryde Bestemmelsen med dem.

Det er „Lidelsesnes Evangelium“, ikke som var Gjenstanden udtomt ved disse Taler, men fordi hver Tale er et Drag af denne, Gud være lobet, udtømmelige Beholdning; ikke som var den enkelte Tale udtømmende, men fordi hver Tale dog drifter dhbt nok til at finde Glæden.

S. R.

I.

Bøn.

Du, som engang selv har vandret paa Jorden efterladende et Gudsboer, hvilket vi skulle følge; Du, som endnu fra Din Himmel skuer ned til hver en Vandrende, styrker den trætte, opmuntrer den forsagte, fører den vildfarende tilbage, husvæler den stridende; Du, som atter ved Dagens Ende skal komme igjen for at domme Hver især, om han fulgte Dig efter: vor Gud og vor Frelser, lad Dit Forbillede staae ret tydeligt for Sjælens Øie til at sprede Taagerne, styrk til uforandret kun at have dette for Øie, at vi ved at ligne Dig og ved at følge Dig efter maatte finde Veien vel til Dommen, thi dette bør jo ethvert Menneske at stedes for Dommen, o, men ogsaa ved Dig til Saligheden hilses hos Dig. Amen.

Lucas. XIV. 27: **Hvo som ikke bærer sit Kors og kommer efter mig, kan ikke være min Discipel.**

Veiledning tilbydes der sandeligen nok af paa Livets Wei, og hvad Under vel, siden enhver Vildfarelse udgiver sig for en Veiledning. Men er Vildfarelserne end mange, saa er Sandheden dog kun een, og kun Een, som er „Veien og Livet“, kun een Veiledning, som i Sandhed fører et Menneske gennem Livet til Livet. Tusinder og atter Tusinder bære et Navn, hvorved betegnes at de have valgt denne Veiledning, at de tilhøre den

Herre Jesum Christum, efter hvem de kalde sig Christne, at de ere hans Livegne, hvad enten de iøvrigt ere Herrer eller Tjenere, Trælle eller Frie, Mænd eller Qvinder. Christne kalde de sig, og de kalde sig ogsaa med andre Navne, som alle betegne Forholdet til denne ene Veiledning. De kalde sig Troende og betegne derved, at de ere Vandringsmænd, Fremmede og Udlændinge i Verden; ja ikke kjendes en Vandringsmand saa sikkert paa Staven i hans Haand (Mangen kunde jo ogsaa bære en Stav, uden at være en Rejsende), som det at kalde sig en Troende bitterligt vidner om, at man er paa en Reise, thi Tro betyder just: det jeg søger er ikke her, netop derfor troer jeg det. Tro betyder netop den dybe, stærke, salige Uro, som driver den Troende, at han ikke kan slaae sig til Ro i denne Verden, saa Den, der ganske slog sig til Ro, han ophørte ogsaa at være en Troende; thi en Troende kan ikke sidde stille, som man sidder med en Vandringsstav i Haanden, en Troende vandrer fremad. — De kalde sig „de Helliges Samfund“ og betegne derved, hvad de skulde og burde være, hvad de haabe eengang at worde, naar Troen aflægges og Vandringsstaven nedlægges. — De kalde sig Korsdragere og betegne derved, at deres Wei gennem Verden ikke er let som en Dands, men tung og møjsom, skjøndt dog Troen tillige er dem den Glæde, som overvinder Verden; thi ligesom Skibet paa samme Tid, som det ved Seilet farer let frem for Vinden, stærer dybt den tunge Wei gennem Habet: saaledes er ogsaa den Christnes Wei let, naar man seer til Troen, der overvinder Verden, men tung, naar man seer til det møjsomme Arbeide i Grunden. — De kalde sig „Christi Efterfølgere“, og det er ved dette Navn vi denne Gang ville dvæle, idet vi betænke:

Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.

Naar den skjælle Stridsmand trænger modigt frem og med sit Bryst opfanger alle Tjendens Pile, men ogsaa dækker hans

Svend, som følger bag efter: kan man da sige, at denne Svend følger ham efter? Naar den elskende Hustru i hvad hun har kjærest i Verden, i sin Husbond, mener at have det skønne Forbillede, som hun ønskede at naae i Livet, og hun da qvindelig (thi Qvinden blev jo tagen af Mandens Side) vandrer Side om Side med ham, støttende sig ved ham: kan man da sige, at denne Hustru følger sin Husbond efter? Naar den uforfærdede Lærer staaer roligt paa sin Plads, omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; naar alle Angreb kun rettes efter ham, men intet engang kan faae Sigte paa Tilhængeren, som slutter sig til ham: kan man da sige, at denne Tilhænger følger ham efter? Naar Hønen seer Hjenden komme og derfor udbreder sine Vinger for at skjule over Kyllingerne, der gaae bag ved den: kan man da sige, at disse Kyllinger følge Hønen efter? Nei, saaledes kan man ikke tale; Forholdet maa forandres. Den kjække Stridsmand maa træde af, at det nu kan vise sig, om hans Svend ogsaa vil følge ham efter, følge ham efter i Farens Virkelighed, da naar alle Pile sigte efter hans Bryst; eller om han feigt vil vende Faren Ryggen, tabe Modet, fordi han tabte den Modige. Den ædle Husbond; ak, han maa gaae til en Side, gaae bort fra Hende, at det nu kan vise sig, om den sorgende Enke, uden hans Understøttelse, vil følge ham efter; eller om hun, berøvet hans Understøttelse, ogsaa vil slippe hans Forbillede. Den uforfærdede Lærer maa skjule sig, eller maa skjules i en Grav, at det nu kan vorde aabenbart, om Tilhængeren vil følge ham efter, vil holde ud paa Pladsen omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; eller han i levende Live med Skam vil vige fra Stedet, fordi Læreren med Ære i Døden forlod det. — At følge efter betyder da at gaae ad samme Vej, som Den gik, hvem man følger efter; det betyder altsaa, at han ikke mere synligen gaaer foran. Og saaledes var det jo fornødent, at Kristus maatte gaae bort, maatte døe, inden det kunde vise sig, om Discipelen vilde følge ham efter. Det er mange, mange Aarhundreder siden dette skete, og dog skeer det bestandigt endnu saaledes. Thi der er en Tid, da Kristus

næsten synlig gaaer ved Barnets Side, gaaer foran det; men da kommer der ogsaa en Tid, hvor han tages bort fra den sandse- lige Iudbildnings Die, at det nu i Afgjørelsens Ålvor kan vise sig, om den Ældre vil følge ham efter.

Naar Barnet faaer Lov til at holde i Moderens Kjøle: kan man da sige, at Barnet gaaer samme Vej ligesom Moderen gaaer den? Nei, det kan man ikke sige. Barnet maa først lære at gaae ene, at gaae alene, førend det kan gaae samme Vej som Moderen og ligesom hun gaaer den. Og naar Barnet lærer at gaae ene, hvad maa saa Moderen gjøre? Hun maa gjøre sig usynlig. At hendes Omhed derfor bliver den samme, bliver uforandret, ja, at den vel netop tiltager i den Tid, da Barnet lærer at gaae ene, det veed vi jo nok, derimod kan Barnet maaskee ikke altid forstaae det. Men hvad det er for Barnet at skulle lære at gaae ene og gaae alene, det er aandeligt forstaaet Op- gaven, som sættes Den, der skal være Ens Efterfølger, han maa lære at gaae ene og at gaae alene. Åh, hvor underligt! Næsten spørgende og altid med et Smil tale vi om Barnets Bekymring, naar det skal lære at gaae ene; og dog har Sproget maaskee intet stærkere eller mere gribende eller sandere Udtryk for den dybeste Sorg og Lidelse end det: at gaae ene og at gaae alene. At Omsorgen i Himlen er uforandret, ja, hvis muligt var, endnu mere bekymret i denne farefulde Tid, det veed vi jo nok, men det kan maaskee ikke altid forstaaes, medens man lærer. — At følge efter betyder da at gaae ene og gaae alene ad den Vej, hvilken Læreren gik: ingen Synlig at have, med hvem man kan raadspørg sig; selv at skulle vælge; forgjæves at skrige, som Barnet skriger forgjæves, thi Moderen tør ikke hjælpe synligen; for- gjæves at fortvivle, thi Ungen kan hjælpe, og Himmelen tør ikke hjælpe synligen. Men det at hjælpes usynligen, det er netop at lære at gaae ene, thi det er at lære at omkaabe sit Sind i Lighed med Læreren, som dog ikke synligen sees. At gaae ene! Ja, der er intet, intet Menneske, der kan vælge for Dig, eller i sidste og afgjørende Forstand raade Dig betræffende det eneste Vigtige, raade Dig afgjørende i Din Saligheds Sag; og vare

end nok saa Mange villige, det var jo kun til Din Skade. Ene! Thi naar Du har valgt, skal Du vel finde Medvandrerne, men i det afgjørende Dieblik, og hver Gang der er Livsfare, da bliver Du ene. Ingen, Ingen hører Din indsmigrende Bøn, eller agter paa Din heftige Klage — og dog er der Hjælp og Villighed nok i Himlen; men den er usynlig, at hjælpes ved den er netop at lære at gaae ene. Denne Hjælp kommer ikke udenfra og griber Din Haand; den støtter ikke ved Dig som et hjærligt Menneske støtter ved den Syge; den fører Dig ikke med Magt tilbage, naar Du er faret vild. Nei, kun naar Du ganske giver efter, opgiver al egen Villie, og giver Dig hen af Dit inderste Hjerte og Sind: da kommer Hjælpen i det Usynlige; men saa har Du netop gaaet alene. Man seer ikke den mægtige Drift, som fører Fuglen ad den lange Wei; Driften flyver ikke foran og Fuglen bag efter; det seer ud, som var det Fuglen der fandt Weien: saaledes seer man ikke Læreren, men kun Efterfølgeren, der ligner ham, og det seer ud, som var Efterfølgeren selv Weien, netop fordi han er den sande Efterfølger, der gaaer ene ad den samme Wei.

Dette er hvad der ligger i den Tanke: at følge En efter. Men at følge Christum efter betyder, at tage sit Kors op, eller som det hedder i den foreløste Text: at bære sit Kors. At bære sit Kors betyder at fornegte sig selv, som Christus forklarer det, naar han siger: „vil Noget komme efter mig, han fornegte sig selv og tage sit Kors op og følge mig.“ (Matth. 16, 24.). Det var og „dette Sindelag, som var i Christo Jesu, han, som ikke holdt det for et Rov at være Gud liig, men fornædrede sig selv og blev lydigh indtil Døden, ja indtil Døden paa Korsset“ (Phil. 2, 5 v. ff.). Saaledes var Forbilledet, saaledes maa og Efterfølgelsen være, om det end er et langsomt og besværligt Arbejde at fornegte sig selv, et tungt Kors at tage op, et tungt Kors at drage, og som dog, efter Forbilledets Anviisning, skal bæres i Lydighed indtil Døden, at Efterfølgeren, om han end ikke dør paa Korsset, dog ligner Forbilledet i at døe „med Korsset paa“. Een god Gjerning, een høimodig Beslut-

ning er ikke at fornægte sig selv. Al, saaledes lærer man maaskee i Verden, fordi endog dette sees saa sjældent, at det derfor den sjældne Gang sees med Forbauselse. Men Christendommen lærer anderledes. Kristus sagde ikke til den rige Yngling: „vil Du være fuldkommen, da sælg alt Dit Gods og giv det til de Fattige.“ Mange vilde vel endog denne Fordring alene synes overspændt og sær; man vilde maaskee end ikke beundre Ynglingen, hvis han gjorde det, men smile ad ham som en Særling eller huke ham som en Daare. Dog taler Kristus anderledes, han siger: gik bort, sælg hvad Du haver og giv de Fattige det „og kom, tag Korset og følg mig“ (Marc. 10, 21). Altsaa det, at sælge sit Gods og give det til de Fattige, det er ikke at tage Korset op, eller det er i det Høieste Begyndelsen, den gode Begyndelse, for da at tage Korset og følge Christum efter. At give Alt til de Fattige, det er det Første, det er, da jo Sproget tillader en uskyldig Sindrigheid: at tage Korset op; det Næste, den langvarige Fortsættelse er: at bære sit Kors. Dagligt maa det ske, ikke eengang for alle; og Intet, Intet maa der være, uden at jo Efterfølgeren er villig til at opgive det i Selvfornægtelse. Om det er en Ubetydelighed, som man siger, hvori han ikke vil fornægte sig selv, eller det er noget Stort, gjør slet ingen væsentlig Forskjel, thi Ubetydeligheden bliver netop af uendelig Betydning som Skyld ved Misforholdet til den fordrrede Selvfornægtelse. Der var maaskee Den, som var villig til at gjøre hvad den rige Yngling ikke gjorde, i det Haab derved at have fuldkommet det Høieste, og som dog ikke blev en Efterfølger, fordi han blev staaende, „vendte sig om og saae tilbage“ — efter sin store Bedrift; eller om han gik fremad dog ikke blev Efterfølgeren, fordi han meente, at have gjort noget saa Stort, at Ubetydeligheder kom det ikke an paa. Al, hvoraf kommer det vel, at det er det allervanføseligste at fornægte sig selv i det Ubetydeligere? Mon ikke, fordi en vis forædlet Selvfjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornægte sig selv i det Større. Men jo mindre, jo ubetydeligere, jo smaaligere Fordringen er, desto mere krænkende for Selvfjærligheden, fordi den i For-

hold til en saadan Opgave er ganske forladt af dens egne og Andres høitrvædende Forestillinger; men desto ydmygere er netop derfor Selvfornegtelsen. Hvoraf kommer det vel, at det er aller vanskeligst at fornegte sig selv, naar man lever ene og som i en Afkrog? Mon ikke fordi en vis forædlet Selvfjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornegte sig selv — naar Mange see beundrende derpaa. Men saa lidet som det gjør nogen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori det enkelte Menneske, i Forhold til sit Vilkaar, fornægter sig selv, saa en Tigger ubetinget lige saa godt kan fornegte sig selv som en Konge: saaledes gjør det heller ingen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori et Menneske lader være at fornegte sig selv, thi Selvfornegtelse er jo netop den Underlighed, at fornegte sig selv. Og dette er et tungt og besværligt Arbeide. Thi vel bestaaer Selvfornegtelse i at kaste Byrderne af, og kunde forsaa vidt synes let nok; men det er jo dog tungt at skulle kaste netop de Byrder af, som Selvfjærligheden saa gjerne vil bære, ja saa gjerne, at det allerede falder Selvfjærligheden saare vanskelig at forstaae, at det er Byrder.

At følge Christum efter betyder da at fornegte sig, og betyder altsaa at gaae ad samme Vej som Christus gik i en Tjeners ringe Stikkelse, trængende, forladt, bespottet, ikke elskende Verden, og ikke elsket af den. Og det betyder altsaa, at gaae ene, thi Den, der i Selvfornegtelse giver Afkald paa Verden og Alt hvad Verdens er, forlader ethvert Forhold, der ellers frister og fængsler, „saa han ikke gaaer til sin Alger, ei heller kjøbslaaer, ei heller tager til Egte;“ Den som, hvis fornødent gjøres, vel ikke elsker Fader og Moder, Søster og Broder mindre end før, men elsker Christum saaledes mere, at han kan siges at hade hine: han gaaer jo ene, ene i den ganske Verden. Ja, i Livets krydsende Travlhed synes dette en vanskelig, en umulig Sag at leve saaledes, umuligt allerede at bedømme, om Nogen virkelig lever saaledes; men lad os ikke glemme, at det er Evigheden, som skal bedømme, hvorledes Opgaven løstes, og at Evighedens Ålvor skal paabyde Mudsseffens Tausshed i Forhold

til alt det Verdslige, hvorom der ideligt taltes i Verden. Thi i Evigheden skal Du ikke spørges om, hvor stor en Formue Du efterlader Dig — derom spørger de Efterlevende; eller om hvor mange Slag Du vandt, hvor klog Du var, hvor mægtig Din Indflydelse — det bliver jo Dit Eftermæle i Eftertiden. Nei, Evigheden skal ikke spørge om, hvad der verdsligt bliver tilbage efter Dig i Verden. Men den skal spørge om, hvad Rigtighed Du har samlet i Himmelen; om hvor ofte Du har fejret over Dit Sind; om hvad Herredømme Du har øvet over Dig selv, eller om Du der har været en Træl; om hvor mange Gange Du har behersket Dig selv i Selvfornegtelse, eller om Du aldrig har gjort det; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har været villig til at bringe Offer for en god Sag, eller om Du aldrig var villig; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har tilgivet Din Fjende, om vel syv Gange, eller halvfjerdsindstyve Gange syv Gange; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har Krænkelser taalmodigt; om hvad Du har lidt, ikke for Din egen Skyld, for Dine egennyttige Henfigters Skyld, men hvad Du i Selvfornegtelse har lidt for Guds Skyld. — Og Den, som skal spørge Dig, Dommeren, fra hvis Dom Du ikke kan søge til nogen høiere, han var ikke en Hærfører, der erobrede Riger og Lande, med hvem Du kunde tale om Dine jordiske Bedrifter, hans Rige var netop ikke af denne Verden; han var ikke en Purpurklædt, med hvem Du kunde søge det fornemme Selskab, thi han bar kun Purpuren til Forhaanelse; han var ikke mægtig ved sin Indflydelse, saa han kunde ønske at indvies i Dine verdslige Hemmeligheder, thi han var saa foragtet, at den Fornemme kun turde besøge ham i Mattens Skjul. O, det er dog altid en Trøst at komme sammen med Ligesindede; naar man er feig, da ikke at skulle stilles for en Ret af Krigere, naar man er selvhjærlig og verdsligindet, da ikke at skulle dømmes af Selvfornegtelsen. Og denne Dommer veed ikke blot hvad Selvfornegtelse er, han veed ikke blot at dømme saaledes, at ingen Mislighed kan skjule sig, nei, hans Tilstedeværelse er det Dømmende, der lader Alt forstumme og blegne, hvad der verdsligt tog sig saa

godt ud i Verden, hortes og saaes med Beundring; hans Tilstedeværelse er det Dømmende, thi han var Selvfornegtelsen. Han, der var Gud liig, paatog en ringe Tjeners Skikkelse; han, der kunde byde over Legioner Engle, ja, over Verdens Tilblivelse og Undergang, han gif værgeløs omkring; han, der havde Alt i sin Magt, han opgav al Magt, kunde end Intet gjøre for sine kjære Disciple, men kun byde dem samme Ringhedens, Foragthedens Vilkaar; han, der var Skabningens Herre, tvang Naturen selv til at forholde sig rolig, thi det var først, da han havde opgivet Manden, at Forhængen brast og Gravene aabnedes, og Naturens Kræfter forraadte, hvo han var: dersom dette ikke er Selvfornegtelse, hvad er saa Selvfornegtelse!

Dette var hvad der ligger i den Tanke: at følge Christum efter; men lad os nu betænke det Glædelige i denne Tanke.

M. T.! Dersom Du tænker Dig en Yngling, der staaer ved sit Livs Begyndelse, hvor de mange Veie aabne sig for ham, spørgende sig selv, hvilken Løbebane han kunde ønske at betræde: ikke sandt, da erkjendiger han sig noie, hvor den enkelte Wei fører hen, eller hvilket er det Samme, han søger at faae at vide, hvo der tidligere har gaaet ad Veien. Da nævne vi ham de berømte, de prisede, de herlige Navne paa dem, hvis Jhukommelse bevares mellem Menneskene. I Begyndelsen nævne vi maaskee flere, at Valget kan staae i Forhold til Ynglingens Mulighed, at Belærelsens Rigtighed, der bydes, kan være i Overflod; men selv gjør han nu, dreven af Traugen i sit Indre, et mindre Udvalg, tilsidst bliver der for ham kun een, een Eneste, den i hans Dine og efter hans Hjerte Fortrinligste blandt Alle. Da banker Ynglingens Hjerte heftig, naar han begejstret nævner dette Navn, ham det eneste, og siger: ad den Wei vil jeg gaae, thi ad den Wei gif Han!

Vi ville nu ikke adspredde Opmærksomheden, eller spille Tiden ved at nævne saadanne Navne; thi der er jo dog kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, eet eneste, og altfaa kun

een Bei at vælge — dersom et Menneske skal vælge i Alvor og vælge rigtigt. Der maa nemlig være flere Beie, siden et Menneske skal vælge; men der maa ogsaa kun være een at vælge, dersom Evighedens Alvor skal hvile over Valget. Et Valg, hvorom det gjælder, at man lige saa godt kan vælge det Ene som det Andet, har ikke Valgets evige Alvor; der maa ved Valget ubetinget være Alt at vinde og Alt at tabe, hvis Valget skal have Evighedens Alvor, om der end, som sagt, maa være en Mulighed af at kunne vælge noget Andet, at Valget virkelig kan være et Valg.

Der er kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, kun een Bei, kun eet Forbillede. Den, som vælger at følge Christum efter, han vælger det Navn, som er høiere end alle Navne, det Forbillede, som er høit ophøiet over alle Himle, men dog ogsaa saaledes menneskeligt, at det kan være Forbillede for et Menneske, at det er nævnet og skal nævnes i Himmelen og paa Jorden, paa begge Steder som det høieste. Thi der er Forbilleder, hvis Navne kun nævnes paa Jorden, men det høieste, det eneste maa jo netop have denne udelukkende Egenkab, hvorpaa det atter er kjendeligt, som det eneste: at det nævnes baade i Himmelen og paa Jorden. Dette Navn er vor Herres Jesu Christi Navn. Men er dette da ikke glædeligt, at turde vælge at gaae ad samme Bei, som han gik! Alt, i Verdens forvirrede og forvirrende Tale lyder destoværre stundom det Gensfoldige og Alvoren næsten som en Spøg. Det Menneske, der vel har øvet den største Magt, som nogenfinde er øvet i Verden, han kalder sig stolt Petri Efterfølger. Men det, at være Christi Efterfølger! Ja, det frister ikke Stoltheden, det er ligeligt tilladt den Mægtigste og den Ringeste, den Viseste og den Gensfoldigste, hvilket jo igjen netop er det Salige. Og er det dog vel saa herligt at vorde det Fortrinlige, som intet andet Menneske kan blive; er det ikke suarere trøstesløst! Er det saa herligt at spise paa Sølv, naar Andre hungre; at boe i Paladser, naar saa Mange ikke have Huusly; at være den Lærde, hvad ingen Gensfoldig kan blive; at have et Navn i den Forstand, at Tusinder og Tusin-

der ere udefukkede: er det saa herligt! Og om denne, Jordlivets misundelige Forskjellighed var det Høieste, var det da ikke umenneskeligt, og Livet ikke til at udholde for den Ulykkelige! Hvor anderledes derimod, naar det eneste Glædelige er at følge Christum efter. Høiere Glæde kan jo dog ikke gives end den: at kunne vorde det Høieste; og denne høie Glæde kan ikke gjøres frimodigere, saligere, tryggere end den er ved den glade, ved Himmelenes misundelige Tanke: at dette kan ethvert Menneske.

Saa gaaer da Den, der valgte at følge Christum efter, frem ad Veien. Og naar da ogsaa han maa lære Verden og hvad i den er at kjende, Verdens Styrke og sin egen Svaghed; naar Striden med Kjød og Blod bliver ængstende; naar Veien bliver tung, Fjenderne mange, Vennerne ingen: da afpresser Smerten ham vel dette Suk: jeg gaaer ene. M. L. Dersom et Barn, der var ifærd med at lære at gaae, kom grædende til den Eldre og sagde: jeg gaaer ene — vilde da ikke den Eldre sige: det er jo netop det Herlige, mit Barn! Og saaledes ogsaa med det, at følge Christum efter. Det er paa denne Bei ikke blot saa, som ellers siges, at naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, nei her, paa denne Bei, er Lidelsens Største Fuldkommenhedens Nærmeste. Veed Du nogen anden Bei, paa hvilken dette er Tilfældet? Ud enhver anden Bei er det det Omvendte: dersom Lidelserne der komme, da er Tvingden det Overveiende, ja endog saaledes det Overveiende, at det kan betyde, det var en urigtig Bei man valgte. Paa den Bei derimod, ad hvilken et Menneske følger Christum efter, er Lidelsernes Høieste det Herligste; idet den Vandrende sukker, priser han sig i Grunden salig. See, naar et Menneske betræder nogen anden Bei, da maa han jo forud gjøre sig fortrolig med Usikkerheden paa Veien: det kan maaskee gaae godt og uden vanskelige Tilstød, men der kan maaskee ogsaa optaarne sig saa mange Hindringer, at han ikke kan trænge frem ad den. Paa Selvfornegtelsens Bei, Christum efter, er derimod evig Veisikkerhed; paa denne Bei er Lidelsens „Mærker“ de glædelige Tegn paa,

at man gaaer frem ad den rette Wei. Men hvilken Glæde er dog større, end at turde vælge den bedste Wei, Veien til det Høieste; og hvilken Glæde er saa igjen lige saa stor som denne, uden den: at Veien er i al Evighed sikker!

Dog er der endnu en sidste salig Glæde indeholdt i den Tanke, at følge Christum efter. Thi vel gaaer han, som udviklet blev, ikke hos den Efterfølgende, ei heller synligt foran ham, men han er gaaet forud, og dette er Efterfølgerens glade Haab: at skulle følge ham efter. Vet er det jo at følge ham efter paa Selvfornegtelsens Wei, og ogsaa dette var glædeligt, et Andet at følge ham efter ind i Saligheden. Naar Døden har adskilt tvende Elskende, og da den Efterladte døer, saa sige vi: nu fulgte hun ham efter — han gik forud. Saaledes gik Christus forud, og ikke blot saaledes, thi han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted.

Naar vi tale om en menneskelig Forgænger, da gjælder det maaskee, at han, ved at gaae forud, har gjort Veien lettere for Den, som følger ham efter; og naar den Wei, hvorefter Talen er, angaaer det Jordiske, det Timelige, det Ufuldkomne, da kan det være, at Veien endog er bleven aldeles let for Efterfølgeren. Dette gjælder ikke i Forhold til den Christne, eller om Selvfornegtelsens fuldkomne Wei; denne Wei bliver altid væsentligen lige tung for enhver Efterfølger. Men saa gjælder det i en ganske anden Forstand om Christus, at han gik forud: han beredte ikke Veien for Efterfølgeren ved at gaae forud, men han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted i Himlen. En menneskelig Forgænger kan stundom med Røje sige: nu er det let nok at gaae bag efter, da Veien er banet og beredt og Porten viid; Christus derimod maa sige: see, Alt er beredt i Himlen — dersom Du er beredt til at gaae ind ad Selvfornegtelsens snevne Port og frem ad dens trange Wei.

I Verdens Travlhed synes det maaskee meget usikkert med dette Sted hidsjet; men Den, der i Selvfornegtelsen forfagede Verden og sig selv, han maa jo derved have forvisset sig om, at der er et saadant Sted til. Etsteds maa Den jo dog

være, der er til, etsteds maa han have sit Tilhold; men i den Verden, han har opgivet, kan han ikke have sit Sted: altsaa maa der være et andet Sted, ja, det maa være for at han kan opgive Verden. O, hvor let er dette ikke at forstaae for et Menneſke, hvis han virkelig har fornegtet sig selv og Verden! Og at gjøre Prøve paa sit Liv i denne Henseende, hvorvidt man virkelig er forsikket om, at der er et saadant Sted hilst, om man virkelig evigt har sit Liv forsikket: er ogsaa let. Apostelen Paulus siger (Cor. 15, 19): „Dersom vi haabe alene for dette Liv, da ere vi de Glendigste af Alle.“ Dette er ogsaa vist, thi Den, der for Christi Skyld forſager alle Verdens Goder og bærer alle dens Under — dersom der ingen Salighed var hilst, han er bedragen, rædsomt bedragen; dersom der ingen Salighed var hilst: mig synes den maatte blive til, alene af Medlidenhed med et saadant Menneſke. Dersom da et Menneſke ikke tragter efter de jordiske Ting og de glade Dage; ikke stræber efter jordisk Fordeel, end ikke griber til, naar den bydes; dersom han vælger Møie og Besværighed og, hvad der nu saa maa være, det utafnemmelige Arbeide, fordi han valgte den bedste Sag; dersom han, naar han maa undvære det Jordiske, end ikke har den Trøst, at han veed, han har gjort alt Sit for at vinde det: da er han jo en Daare i Verdens Øine, han er den Glendige i Verden. Var der saa ingen Salighed hilst, da var han jo den Glendigste af Alle; netop hans Selvfornegtelse gjorde ham dertil, han der end ikke havde forsøgt paa at vinde det Jordiske, men frivilligt opgivet det. Er der derimod en Salighed hilst, da er han, den Glendige, dog den Rigeste af Alle. Thi eet er at være den Glendigste i Verden, naar Verden skal være det Høieste, et Andet, at være den Glendigste i Verden, naar Saligheden er, eller at være det, hvis Saligheden ikke var. Bevist for, at denne Salighed er til, er ganske herligt ført af Paulus; thi derom kan aldeles ingen Tvivl være, at han, uden den, havde været den Glendigste af Alle. Dersom derimod et Menneſke søger at fikke sig i denne Verden, søger at fikke sig denne Verdens Fordeel, da er hans Forsikring om, at der er en Salig-

hed hiøset, ikke just overbevise: den overbevise neppe Andre, den har neppe overbevist ham selv. Dog derom dømme Ingen, eller Enhver kun sig selv, thi ogsaa det, at ville dømme en Anden i den Henseende, er et Forsøg paa at silke sig i denne Verden; ellers maatte han jo indsee, at baade Dommen og Saligheden tilhører den anden Verden.

At, det er i Tidernes Lob ofte gjentaget, og Gjentagelsen vedbliver, at En gaaer forud, efter hvem et andet Menneske længes, hvem han ønsker at følge efter: men der er aldrig noget Menneske, aldrig nogen Elsket, aldrig nogen Lærer, aldrig nogen Ven gaaet forud — for at berede den Efterfølgende Sted. Som Christi Navn er det eneste i Himlen og paa Jorden, saa er og Christus den eneste Forgænger, der er gaaet saaledes forud. Der er mellem Himmel og Jord kun een Vej: at følge Christum efter; der er baade i Tid og Evighed kun eet Valg, eet eneste: at vælge denne Vej; der er paa Jorden kun eet evigt Haab: at følge Christum efter ind i Himmelen. Der er i Livet een salig Glæde: at følge Christum efter; og i Døden een sidste salig Glæde: at følge Christum efter til Livet!

II.

Matthæi Evangelium XI, 30: **Mit Nag er gavnligt og min Byrde er let.**

Om Phariseerne er der sagt (Matth. 23, 4): „de binde svære Byrder, vanskelige at bære, og lægge Menneskene dem paa Skuldrene, men selv ville de ikke røre dem med en Finger.“ Og denne Udfærd gjentager sig desto værre ofte nok i Verden. Den gjentages i de Forhold, hvor det kunde synes, at en saadan Forskjellighed var begrundet, at den ene Part skulde bære Byrden, den anden være fri — om det dog end i Sandhed ikke er saa, fordi den ene jo skal bære Hersterens Byrde, den Anden Undersaattens, den ene Lærerens, den Anden Discipelens, og saaledes fremdeles Enhver bære sin Byrde, Ingen være fritagen, end ikke den Uafhængige, der skal bære Ansvarets Byrde, naar den Afhængige bærer Pligtens. Den samme phariseiske Udfærd gjentager sig endogsaa i de Forhold, hvorom det gjælder, at de Tvende skulle drage i lige Nag med hinanden, at der den ene er saa tilbøielig til blot at ville binde Byrderne og lægge dem paa den Anden, at Manden fordrer Alt af Hustruen, og Hustruen Alt af Manden, at man i Venstebets, i Samdrægtighedens Forhold ikke vil gjøre Lige for Lige, men fordre Alt af Vennen, af Medarbeideren, og selv være fri. Ja ikke blot dette viser sig, men det endnu Sørgeligere, at man ved Uaknemlighed, Uafsjønsomhed, Uanfaldhed, ved Vanskelighed ovenikjøbet gjør Byrden vanskelig at bære, saa man selvkjærligt fordrer, at den Anden skal bære Byrden, og da endog gjør ham det vanskeligt at bære den.

Dette er ingen misfornøiet og fortræden Skildring af Verden, som den er nu i dette Dieblik, tværtimod det er en gammel Erfaring, sandet til de forskjelligste Tider af de Forskjelligte. Saaledes er Menneskets Slægt, vel i Slægt med Guddommen, men ogsaa vanslægtet mere eller mindre. Dette sees bedst, naar man betragter Slægtens Forbillede. Thi dersom Mennesket ikke var i Slægt med Gud kunde et saadant Forbillede ikke være til for ham; men paa den anden Side, netop naar man sees paa Forbilledet, da viser Fordærvelsen sig i desto stærkere Farve, naar man sees paa Forbilledet og dets Reenhed, da viser Fordærvelsens Skygge sig desto mørkere. Dette Forbillede er den Herre Jesus Kristus. Han kom ikke for „at lade sig tjene“, ikke for at lægge Byrder paa Andre; han bar Byrderne, den tunge Byrde, som Alle, Hver især helst ville skubbe af sig: Syndens Byrde; den tunge Byrde, som end ikke Slægten selv formaaede at bære: Slægtens Synd. Og det blev gjort ham vanskeligt at bære den, han blev forladt, foragtet, forfulgt, forhaanet, ja han blev af Syndere overgivet til Døden, han blev og han bliver af Syndere anset som Sjænde — fordi han er „Synderes Ben“. Dog bar han Byrden, som Slægten havde lagt paa ham, eller han paataget sig; og ikke blot dette, men hele hans Liv og hvert dets Dieblik var offret til at bære Andres Byrder. Thi disse Ord ere horte af ham: „Kommer hid Alle I som arbeide og ere besværede“ (Matth. 11, 28); men derimod er det aldrig hørt, at han har sagt: nei, idag har jeg ikke Tid; idag er jeg ikke stemt, da jeg er indbudet til Glæde; idag er jeg ikke oplagt, jeg har selv havt Bekymring; idag har jeg tabt Taalmodigheden med Menneskene, jeg er saa ofte bleven bedraget. Nei, noget saadant Ord er ikke hørt af hans Mund, saa havde der jo ogsaa, hvad Skriften benægter og Troen gyser ved, været Svig i hans Mund — thi i Hjertet havde han dog ikke meent det. Der var ingen et Menneskes Lidelse saa rædsom, at han ønskede at blive uvidende om den, at den ikke skulde forstyrre ham hans Glæde, eller forøge ham hans Sorg; thi hans eneste Glæde var at staffe den Lidende

Hvile for Sjelen, og hans største Sorg var, naar den Lidende ikke vilde lade sig hjælpe. Hvor Du traf ham, affides for at søge Gensomhed eller i Templet og paa Torvet for at lære: han var strax villig, han undskyldte sig ikke med, at han søgte Gensomhed, han undskyldte sig ikke med, at han var beskæftiget. Naar De, der ligesom vare hans Nærmeste, vilde misbruge dette Forhold, vilde gjøre Fordring paa hans Tid, da kjendte han dem ikke; men var der en Lidende, ham kjendte han sig ved. Han kom, naar en Overste sendte Bud efter ham, og naar i Forbigaaende en Kvinde rørte ved Tligen af hans Kjortel, da hørtes Intet: stands mig ikke, nei han standsede; og naar Disciplene vilde holde Trængselen borte, da formeente han dem det. — O, dersom det var Visdom, hvad der kun falder altfor let strax at forstaae: at Enhver er sig selv nærmest, da var Christi Liv Daarskab; thi hans Liv var saaledes Dpoffrelse, at det var som var han kun enhver Andens Nærmeste, men sig selv den Fjerne. Men dersom han ubetinget og evigt er Forbilledet: da lader os lære af ham, som han selv opfordrer dertil (Matth. 11, 29): „tager mit Nag og lærer af mig“; lader os lære af ham at bære Byrden, vore egne og Andres.

Det er det sandeligen pharisæisk at lægge Byrden paa Andre, men tungt selv at bære den. Det er det i et hvimodigt Dieblit at love at ville bære Byrden, men tungt at bære den. Hvo forstaaer dette bedre end den Lidende, der jo netop er en Lidende ved at bære Byrder. Og dersom Noget ønsker at høre Suf og Klageskrig og Jamren, da høres dette ofte nok fra de Lidende. Men ogsaa herom gjælder det, at det er let nok at klynke og klage og vaande sig, selv over Ubetydeligheder; dette behøver en Lidende ikke at lære, thi det er Smerten selv første Opfinder af, og Smerten har strax Skriget ved Haanden. Men at tie og taale, eller vel endog at finde Glæden i Lidelsens Bitterhed, finde den ikke blot i Haabet om, at Lidelsen engang skal ophøre, men finde den i Lidelsen, som man ellers taler om, at Sorg blandes i Glæden: dette er vel værd at lære.

Men denne Lærdom indeholdes netop i de foreløbte hellige

Ord: mit Nag er gavnligt og min Byrde er let. Og som det siges faa er det, vin det end kan falde den Lidende vanskeligt at forstaae det, som var denne milde Tale en haard Tale, haard nemlig at fatte, faa den Lidende udbryder i Forundringens Spørgsmaal:

hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?

Lader os da, ikke med den vantro Forundring, der i Udraabet skjuler Benægtelsen, men med den troende Forundring, der indeholder Bekræftelsen og kun prisende Gud gjør det tvivlsomt for da atter saligt at forundre sig, lader os med denne Troens Forundring betænke dette Spørgsmaal. Thi Christi Mening var det jo dog ikke at føre Menneskene ud af Verden hen i paradisiske Egne, hvor der slet ingen Nød eller Glendighed var, eller ved et Trylleslag at gjøre Jordlivet til verdslig Fryd og Glæde. Dette var kun en jødisk og er en sandselig letfærdig Misforstaaelse; nei, han vilde lære, hvad han viste ved sit Exempel, at Byrden er let, selv naar Lidelsen er tung. Byrden bliver altsaa i en vis Forstand den samme, thi Byrden er netop Lidelsen, den tunge Lidelse, og dog bliver Byrden let. Fordi Christendommen er indkommen i Verden, derfor er et Menneskes Lod ikke blevet et andet her paa Jorden end før. En Christen kan komme til at lide ganske det Samme, som før er lidt — dog bliver den tunge Byrde let for en Christen. Dette ville vi først betænke, og derpaa særligen overveie, hvilken let Byrde den Christne særligen har at bære.

Naar vi tale om at bære Byrder, da gjør Sproget i daglig Tale en Forskjel mellem en let Byrde og en tung Byrde; vi sige, det er let at bære den lette Byrde, tungt at bære den tunge. Men herom er Talen nu ikke, den er meget mere den høitidelige om, at den ene og samme Byrde er tung og dog let; Talen er om dette Vidunderlige, thi er det vel et større Vidunder at forvandle Vand til Vijn, end at den tunge Byrde vedbliver at være tung og dog er let! Smidlertid tale vi dog ogsaa ellers

stundom saaledes Thi naar et Menneske er nær ved at segne under den tunge Byrde han bærer, men Byrden er det Kjæreste han eier: da siger han i en vis Forstand, at Byrden er let. Dette er seet i Verden. Det er seet med Afsthye, naar den Gjerrige næsten slæber sig ihjel paa Skatten han bærer, medens han dog anseer denne tunge Byrde for let, fordi Skatten er ham Alt. Det er seet med stille Opføstelse, naar et Menneske bærer, hvad han i ædel Forstand er kjærest i Verden, og Byrden vel er tung, men dog let. Naar den Elskende i Havsnød er nærved at synke under Vægten af den Elskede, han vil frelse: da er vistnok Byrden tung, og dog, ja spørg ham derom, dog saa ubeskrivelig let. Uagtet de ere Tvende i Livsfare, og den Anden den Tvingende, vil han dog kun Gæ, han vil frelse sit Liv; han taler altsaa, som var Byrden slet ikke til, han kalder hende sit Liv, og han vil frelse sit Liv. Hvorledes foregaaer denne Forvandling? Mon ikke derved, at der træder en Tanke, en Forestilling imellem. Byrden er tung, siger han, og han standses, men nu træder Tanken og Forestillingen derimellem, og han siger: nei, o nei, den er dog let. Er han derfor tvetunget, fordi han taler saaledes? O nei, naar han i Sandhed taler saaledes, da er han i Sandhed forelsket. Altsaa ved Tankens, ved Forestillingens, ved Forelskelsens Hjælp er det, at Forvandlingen foregaaer.

„Mit Nag er gavnligt.“ Er man, som det hedder, en Dykkelig, eller vel rettere, er man tillige en Vetsjindig: da kan man sagtens slaae stolt med Rakken, og bære Hovedet opreist. Men naar et Menneske gaaer bøiet under Lidelsens tunge Nag, da var der vel Den, som ikke vidste Andet end blot at synke under Vægten, saa han gaaer ludende med Hovedet, saa han forstummer i en umælende, tankeløs Tilintetgjorthed. Tankeløs; ja, thi Feilen er jo netop, at han ikke har een eneste Tanke, ved Hjælp af hvilken han dog idetmindste kunde løfte paa Byrden. En Tanke maa der til; dersom den altid er fornøden, da vel især her — for at udmærke et Menneske fremfor Dyret. Det

er derfor skjønt og opløstende sagt af en ædel Mand, naar han taler om den jordiske Strid, og da blot forlanger Gæt: giv mig en stor Tanke. Og saaledes kan der være mange herlige og dyrebare Tanker, der, om de end ikke kunne gjøre Naget let, dog kan hjælpe til at løfte paa Byrden; der kan være Tanken om bedre Tider man har havt eller om bedre Tider man haaber, Tanken om et Menneſte man elsker eller om et Menneſte man beundrer, Tanken om hvad man skylder en Anden eller Tanken om hvad man skylder sig selv. Men hovedſageligen er der dog kun een Tanke, een eneste, ſom kan gjøre Udſlaget, een Tanke, ſom indeholder Troens Forvandling af den tunge Byrde til den lette, denne Tanke er: at det er gavnligt, at den tunge Lidelse er gavnlig.

Men at den tunge Lidelse er gavnlig, det maa troes, ſees kan det ikke. Bag eſter kan det maaskee ſees, at den har været gavnlig, men i Lidelsens Tid kan det ikke ſees, og heller ikke høres, om end nok ſaa Mange gjentog det nok ſaa hjertligt for En: det maa troes. Troens Tanke maa der til, og den inderlige, tillidsfulde, gjentagne Udtalelſe for sig selv af denne Tanke; thi er det ſaa, at Ordet er den bindende Magt, at man med et Ord binder sig for evigt, ſaa er det ogsaa ſaa, at Ordet er den løſende Magt, der løſer Trældoms-Naget, ſaa den Troende gaaer frit under Naget, løſer Tungebaandet, ſaa Forſtummelſen ophører, ſaa Mælet vender tilbage med Tilbedelſen. Troes maa det. At ſee Glæden, naar man ſeer idel Glæde om fig, det er ikke vanſkeligt, ſom jo Sproget ſelv næſten vrængende viſer, hvor let dette Intetſigende er; men, naar man ſeer idel Glenighed om fig, da troende at ſee Glæden: ja, det er i ſin Orden. Det er i ſin Orden med Henſyn til Brugen af det Ord: Tro, thi Tro forholder sig altid til hvad der ikke ſees, det være nu det Uſynlige eller det Uſandsſynlige; og det er i ſin Orden, at et Menneſte er en Troende.

Om Troen er der ſagt, at den kan flytte Bjerge. Men tungere end et Bjerg kan end ikke den tungeste Lidelse være; det ſtærkeſte Udtryk Sproget har er jo tværtimod: Lidelſen

hviler tungt paa et Menneſke ſom et Bjerget. Men derſom den Lidende dog troer, at Lidelſen er ham gavnlig, ja da flytter han Bjerget. Og ſaaledes er der vel Den, ſom med hvert Skridt han gjør, flytter et Bjerget, med hver Dag han lever, flytter Bjerget. For at flytte Bjerget maa man gaae ind under det: al, ſaaledes gaar den Lidende under den tunge Byrde; det er det Tunge. Men Troens Udholdenhed under Lidelſen, Troen paa, at det er ham gavnligt, den løfter Bjerget og flytter det. En Lidende kan maafkee rørt og bevæget høre den kjærlige, den deeltagende, den opmuntrende Tale af en Anden: det er Dig gavnligt; men derfor kan han ikke flytte Bjerget — en Fange kan i Taarer høre den Elſtedes Stemme udenfor, men derfor bliver han ikke fri, ſtundom hans Fangenſkab kun tungere. Den Lidende kan høre diſe Stemmer; men derſom han ikke i ſit Indre hører den ſamme Stemme, da kan han ikke flytte Bjerget. Han kan fortvivlet end ikke ville høre diſe Stemmer; men dette hjælper ham endnu mindre til at flytte Bjerget. Kan han derimod troe, at det er ham gavnligt, da flytter han Bjerget. Thi, ikke ſandt: dette uhyre Bjerget ſtaaer ham i Veien, han vilde ſaa gjerne gaae ad en anden Wei eller have Bjerget bort, men derſom det er ham gavnligt, ſaa er jo Veien banet, ſaa er det jo paa hans Wei. Gavnligheden giver, om jeg ſaa tør ſige, Bjerget Iſødder at gaae paa. Den ſnilde Hedning har ſagt: giv mig et Sted udenfor, og jeg ſkal bevæge Jorden; den Edle har ſagt: giv mig en ſtor Tanke: o, det Førſte lader ſig ikke gjøre, og det Andet hjælper ikke ganſke. Der er kun Gød, ſom kan hjælpe, men det kan ikke gives af nogen Anden: tro, og Du ſkal flytte Bjerget!

Tro, at Aget er Dig gavnligt. Dette gavnlige Aget er Chriſti Aget. Men hvilket er da Aget? Ja, det kan være yderſt forſkjelligt, men kun det er Chriſti Aget, om hvilket den Lidende troer, at det er ham gavnligt. Det er alſaa ikke ſaaledes, at den Chriſtne er fritagen for de menneſkelige Lidelſer, ſom diſe ere kjendte i Verden; nei, men Den, ſom bærer Lidelſen ſaaledes, at han troer, at Aget er gavnligt, han bærer Chriſti

Alag. Der er, menneskeligt talt, ingen ny Lidelse kommen til, men heller ingen gammel tagen bort; forsaavidt er Alt usforandret; og dog er den nu given, denne store Tanke, og dog er det nu fundet Stedet udenfor Jorden: Troen. Det er ikke Klogskabens Opfindelse, ikke dens smaalige og snakksomme Beskæftighed om det Gavnlige og det Uavnlige; nei, det er den ordknappe Tro, der troer Gavnligheden. Man kan ved Hjælp af Klogskaben krybe gennem Verden, liste sig fra mange Gjenbordigheder, snakke sig fra nogle, hitte Raad for nogle; men alt dette er lige saa lidet Troen, som det er — at flytte Bjerge.

Naar saa Troen holder fast ved Gavnligheden, og flytter Bjerget, da er Troens Glæde saa stor, at Alaget virkelig er let. Netop Forestillingen om hvor tungt det er, naar det dog ved Troens Hjælp lader sig gøre, gør Alaget let. Naar En løfter en Hjør, da siger han: det er let; men naar En gaacr hen til en stor Vægt, og ved Synet af den fortvivler over sin egen Kraft, men dog løfter paa den, og see, det lykkes: da bliver han saa glad, at han i Glædens Forundring over Forandringen udbryder: den er let. Er han derfor bleven en Letfindig; har han derfor glemt, at han fortvivlede over sin egen Kraft; har han derfor taget den himmelske Hjælp forfængeligt: o nei, det er netop med Troens salige Forundring han taler saaledes. Dersom en Pige qvindeligt kun har eet eneste Ønske, at, men gjemt i Haabløshed, da kan hun sige: det er umuligt. Dette Udsagn kan betyde, at hun er bleven dorst, at hun vil til Sengs, vil sove fra Ønsket og sove sig Glemsel til; det kan betyde, at hun ikke mere vil gjemme Ønsket i Haabløshed, men glemme det i Haabløshed. Dersom hun derimod qvindeligt holder hele sin Sjæl mod Haab paa Ønsket, og det da opfyldes: da udbryder hun vel netop paa Glædens Dag: det er umuligt; da tager hun vel mod Wissheden med den lykkeligste Forundrings glædeste Hilsen: det er umuligt; da varer det vel længe, inden hun kan overtale sit Hjerte til at sige: det er vist, fordi det er hende ubeskriveligt hjærere hver Dag at hilse Wissheden med dette Ord: det er umuligt! Er hun derfor en Letfindig, der spørger med

Vissheden; er hun derfor en Utafnemlig, der ikke veed at statte Vissheden? Nei, hun er skjønksom, thi det er netop Skjønksomhed hver Visshedens Dag at begynde forfra paa Forundringen; hun er ydmyg og ydmygt troende. Hendes Forundring er Troens, og at hun vedbliver at forundre sig er Troskab mod den Magt, som gjorde det Umulige muligt. See, de daarlige Brudejomfruer ere et Billede paa den daarlige Forventning; men lad os forandre Parablen lidt. Vi tage altsaa de fem Kløge, som holdt Forventningens Lampe tændt og kom ind med Brudgommen — hvis de da strax, idet Døren blev lukket, sagde: nu er Alt vist og afgjort: mon da ikke ogsaa i en anden Forstand deres Lampe maa siges at være slukket? Men Troen, den holder Lampen tændt; naar det gjælder om at forvente, da holder den Lampen tændt indtil det Sidste; og dersom Opfyldelsen er kommen, da holder den Lampen tændt og glemmer aldrig, at det var umuligt. Den der derimod utaalmodigt kun fandt Aaget tungt, medens det var tungt — naar da Aaget gjøres ham let: da bliver han atter sig selv liig, han bliver en Falskner, en lumpen Falskner, der nu let kan forstaae, hvad han umuligt kunde forstaae.

Dog, Opfyldelsen af en Forventning maa man vente paa, men Lidelsens Gavnlighed behøver man ikke at vente paa — dersom man da ikke fordrer at see den (hvilket er det Ufuldkomne), men vil troc: dette lader sig gjøre strax. Derfor er ogsaa Troen paa, at den tunge Lidelse er gavnlig, noget langt Fuldkomnere end Forventningen om et lykkeligt Udfald. Thi det lykkelige Udfald kan udeblive, men den Troende troer, at Lidelsen er ham gavnlig: saa kan da Gavnligheden ikke udeblive — naar den er. Den Troende fatter menneskeligt, hvor tung Lidelsen er, men med Troens Forundring over, at den er ham gavnlig, siger han guddommeligt: den er let. Han siger menneskeligt: det er umuligt, men han siger det atter med Troens Forundring over, at det er ham gavnligt, hvad han menneskeligt ikke kan forstaae. Naar nemlig Kløgsaben kan indsee Gavnligheden, da kan Troen ikke see Gud; men naar Kløg-

skaben ikke kan see en Haandsbred for sig i Lidelsens mørke Nat, da kan Troen see Gud, thi Troen seer bedst i Mørke. Naar Klogskaben trøster en Lidende, da bærer den sig saaledes ad. Den siger: „det bliver nok godt og gavnligt om nogen Tid.“ Zmidlertid benytter Klogskaben Dieblicket til at gaae. Det er ligesom naar Lægen besøger den Syge, og siger: „om nogen Tid“ — og derpaa gaaer, saa den Syge aldrig kan faae Lægen fat og holde ham fast ved hans Ord som en Bedrager, thi Lægen lister sig bort. Men naar Troen trøster en Lidende, da sætter den sig ned hos ham og siger: „Lidelsen er Dig gavnlig, tro det blot. Dette er Noget, som strax lader sig forstaae af Troen. Jeg skal derfor gjerne blive hos Dig, at Du kan udgyde Din Brede over mig, hvis jeg taler usandt; thi jeg behøver ingen Tid at løbe paa, som løb jeg paa det Uvisse; jeg behøver ingen Tid for at løbe bort, som var jeg en Bedrager; nei det er Dig gavnligt. Lad kun Lidelsen tiltage, det er Dig gavnligt, Gavnligheden er ligesom jeg er, jeg Troen.“ Saaledes er Gavnligheden for Troen, og Gavnligheden er, selv naar Troen anfægtes, naar det er, som fandt Troen ikke Naade for Gud, som ophidsede den ham blot, saa han gjorde Prøven større og større, jo mere der troes, saa det i Mismod er den Troende, som skulde han fortryde Troen, som var dog Den lykkelig, der lever ligegyldigt hen og aldrig indlader sig ret med Gud, men gaaer mageligt ad den brede Bei, eller beundret ad den prisede Middelvei og aldrig under Aaget trænger frem ad Troens trange Bei. Dog, Hvo der lever saaledes, hvad han end forresten er, han er ingen Christen, thi for den Christne er Aaget gavnligt, det er, han troer det. — Een bærer et Jernaag, en Anden et Træaag, en Tredie et gyldent Aag, en Fjerde det tunge Aag, men kun den Christne bærer — det gavnlige Aag.

„Min Byrde er let.“ Hvad er nemlig Sagtnodighed Andet end at bære den tunge Byrde let, ligesom Utaalmodighed og Brantenhed er at bære den lette Byrde tungt.

Der er i Sproget et herligt Ord, som tillige villigt sjoier

fig i mangen Forbindelse, men aldrig inderligt i nogen Forbindelse uden med det Gode. Det er det Ord: Mod; overalt hvor det Gode er, der er ogsaa Mod tilstede; hvilken Skjæbne der end hænder det Gode, Modet er altid paa det Godes Side; den Gode er altid modig, kun den Onde er feig og ræd, og Djævelen skjælver altid. Saaledes er dette stærke Ord, der aldrig vender Faren Ryggen, men altid vender sig mod den, stolt i sig selv og dog saa hvieligt, naar det gjælder om at søie sig skønt ind i den inderlige Forbindelse med det Godes Forskjellighed; saaledes er dette stærke Ord saa frastødende mod alt det Onde, men saa trofast i Sammenhold med det Godes Forskjellighed. Der er Mod, som kjæft trodser Farer; der er Hvimod, som stolt opløfter sig over Forurettelser; der er Taalmod, som taaligt bærer Lidelser: men det sagte Mod, som bærer det Tunge — let, er dog den vidunderligste Sammensætning. Thi ikke er det vidunderligt, med Jernstyrke at tage haardt paa det Haardeste af Alt; men Vidunderligt er det, med Jernstyrke at kunne tage sagte paa det Svageste af Alt, eller tage let paa det Tunge.

Dog er det til Sagtmodighed, at Christus opfordrer sine Efterfølgere: lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerte. Ja han var sagtmodig. Han bar jo den tunge Byrde, som langt overgik Menneskets, ja Slægtens Kræfter, let. Men naar En paa samme Tid som han selv bærer denne tunge Byrde, har Tid og Villighed og Deeltagelse og Selvopoffrelse til uafbrudt at bekymre sig om Andre, at hjælpe Andre, at helbrede Syge, at besøge Elendige, at frelse Fortvivlede: bærer han da ikke Byrden let! Han bar den tungeste Bekymring, Bekymringen for den faldne Slægt; men han bar den saaledes let, at han ikke udsukkede en ryggende Tande, ikke knækkede det hviede Nør.

Som da Forbilledet var, saa bør og Efterfølgeren være. Naar En bærer en tung Byrde, men han da ogsaa søger Andres Hjælp og lægger Noget af den paa dem; eller dersom han bærer en tung Byrde, men han da ogsaa har nok at tænke paa alene med at bære sin Byrde: da bærer han vel Byrden for en Deel

eller ganske, men han bærer den ikke let. Naar En maa sætte alle sine Kræfter sammen, naar han ikke har een eneste Tanke, ikke eet eneste Dieblis at give bort til Andre, naar han saaledes i den yderste Anstrængelse bærer sin Byrde: da bærer han den vel, men han bærer den ikke let; han bærer den maaskee taalmodigt, men han bærer den ikke sagtmodigt. Thi Mod larmer, Høimod kneiser, Taalmod tier; men Sagtmod bærer det Tunge let. Mod kan man see og Høimod; og Taalmod kan man see paa Anstrængelsen: men Sagtmod gjør sig usynlig — det seer saa let ud og er dog saa tungt. At der boer Mod derinde, det seer man i Diet; at der er Høimod, det seer man i Skikkelsen og Blikket; at der er Taalmod, seer man ved Munden, som dog tier: men Sagtmod kan man ikke see. .

Hvilken er da Sagtmodighedens lette Byrde? Ja, det er den tunge naar den bæres let. Men hvilken er da Sagtmodighedens tunge Byrde? Ja, den kan være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjellighed, der gjør Udslaget, men derimod Sagtmodigheden. Utaalmodighedens lette Byrde kan ogsaa være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjel, der gjør Udslaget, derimod Utaalmodigheden, der gjør den til den tunge, U-Taalmodigheden, der ikke holder sammen med Mod, og kun tilhører Slægten som en Vanslægtet gjør det. Men det er virkelig saa, at ved Sagtmodighed bliver den tunge Byrde i guddommelig Forstand virkelig let; ligesom det er en sorgelig Sandhed, at ved Utaalmodighed bliver den lette Byrde virkelig tung. Gavnligheden er det lette Nag, og Sagtmodigheden den lette Byrde. Derom kan i al Evighed ikke være Tvivl, at det Gavnlige er let at bære; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan hypperligt forstaae, at det Gavnlige er let, men den vil ikke troe, at den tunge Lidelse er det Gavnlige. At Sagtmodighed er en let Byrde, derom kan i al Evighed ingen Tvivl være; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den kan hypperligt forstaae, at Sagtmodighed er let, men den vil ikke forstaae, at det Tunge bliver ved Sagtmodighed den lette Byrde, at Byrden virkelig bliver let, hvad den dog gjør.

Naar saaledes Den, der idag ikke veed, hvad han skal faae at leve af imorgen, naar han, efter Evangeliets Forskrift (thi Christus kom ikke til Verden for at afflasse Næringsjorgen ved at bringe Velstand) ikke bekymres for den Dag imorgen: da bærer han jo den tunge Byrde let. Al, medens der vel aldrig er Mange, som kan siges at have nok for deres Levetid, saa kan det derimod let synes en Bekymret, hvis Die forvirres ved at see for vidt, som kunde Næringsjorgen strække til for en endnu længere Tid end hele hans Liv. Naar saa er, da bærer han den tunge Byrde tungt. Men dersom han taalmodigt beslutter sig til at ville bære Byrden, saa længe det skal fordres af ham: da bærer han den dog ikke let. Den listigste og den stærkeste Tjende er Tiden, især naar den samler sig til Angreb og kaldes det Tilkommende, thi da er den som Taage, hvilken ikke kan sees nærved, men jo mere den sees paa Afstand desto forfærdeligere synes den. Naar Taalmodigheden med Diet løfter paa det Tilkommende, da seer man hvor tungt det er; men det sagte Mod bekymres end ikke for den Dag imorgen. Sagtnodigheden trækker Diet hurtigt ind i sig selv, og seer derfor ikke det Tilkommendes Uendelighed. Det Tilkommende nævner den: den Dag imorgen. Den Dag imorgen er jo ogsaa det Tilkommende, men er det Tilkommende seet saa nær ved som muligt; saa sagtferdigt gaar den frem, saa vaersomt tager Sagtnodigheden paa det Tilkommende. Men ganske nærved kan man jo ikke see den Taage, der, hvis man giver Diet Naadighed, antager en forfærdende Skikkelse; og det Tilkommende kan man heller ikke see ganske nærved: derfor lykkes det Sagtnodigheden end ikke at bekymres for den Dag imorgen. Er dette ikke at bære Tidens, det Tilkommendes tunge Byrde let? — Naar saaledes Den, der er født Træl, naar han efter Apostelens inderlige Formaning (thi Christus kom ikke for at afflasse Slaveriet, om det end vil følge og følger deraf), ikke bekymres derved, og kun, hvis det tilbydes, vælger at blive fri: da bærer han den tunge Byrde let. Hvor tung denne Byrde er, det veed den Ulykkelige bedst, og det veed den menneskelige Deeltagelse

med ham. Dersom han sukker under Byrden, som Menneſte-
ligheden med ham, da bærer han Byrden tungt; dersom han
taalmødigt finder ſig i ſin Skjæbne og taalmødigt haaber Fri-
heden, da bærer han dog ikke Byrden let. Men den Sagtmodige,
der har havt Mod til ret at troe paa Mandens Frihed, han bærer
den tunge Byrde let: han hverken opgiver Haabet om Fri-
heden, ei heller venter han den. Det Spørgsmaal, der med
Rette er kaldet det afgjørende, det om Friheden; det Spørgs-
maal, der for en Trællefødt vel maa kaldes et Livsspørgsmaal,
om at være eller ikke være, dette dræbende eller levendegjørende
Spørgsmaal behandler den Sagtmodige ſaa let, ſom angik
det ham ikke, og dog igen ſaa let, at det paa en Maade angaaer
ham, thi ſiger han: det beſtyrmer mig ikke at være født Træl,
men kan jeg blive fri, da vil jeg hellere vælge det. At bide i
Lænken er at bære den tungt, at ſpotte Lænken er ogſaa at
bære den tungt, taalmødigt at bære Lænken er dog ikke at bære
den let, men Trællefødt at bære Trældommens Lænke ſom en
Fri kan bære en Kjæde: det er at bære den let.

Dg ſaaledes er Sagtmodighed altid. Som man ſtundom
med Forundring ſeer hvad Sparsommelighed kan bringe ud
af en Penning, ſaaledes er det ſagte Mod stærkt i at gjøre ſmaat
og derved det Tunge let. Som en Tvivler i ængſtelig Paa-
holdenhed neppe tør træde paa Jorden, Intet tør benegte og
Intet bekræfte, for ikke at gaae forvidt: ſaaledes har den Sagt-
modige ogſaa Evighedens Paaholdenhed; men han er ikke
ængſtelig, thi han er tvertimod frimodig; han er ikke tvivlende,
men stærkt Troende; han aander i Troen ſundt og frit, og dog
er hans Mod ſaa ſagtfærdigt, at det ſeer ud ſom idel Ubetyde-
lighed hvad han har at bære. Det er jo ſaaledes, at enhver
Sindstilſtand frembringer det den er, uden om ſig, omdanner
Opgaven i Lighed med ſig. Man kan ikke ſige: hvor der er ſtor
Fare der er altid en Modig; men derimod: hvor der er en Modig
der bliver nok ſtor Fare, det behøver han nemlig, det kræver
han, det behøver Modets Selvopholdelſesdrift i den Modige.
Opgaven bliver en anden ved Forholdet til Den, ſom løſer

den. Den samme Fare, som maaskee overvindes af en Forsagt, bliver synligt større, naar det er en Modig, som overvinder den. Den samme Uret, som bæres af en Tvetydig, bliver synligt større, naar den Retfærdige bærer den. Det samme Spring som en Flygtning gjør dreven af Angest, bliver synligt større, naar en Dandsjer gjør det med Letthed. Og saaledes gjør Modet Faren stor og overvinder den; Høimod gjør Uretten lumpen og opløfter sig over den; Taalmod gjør Byrden tung og bærer den; men Sagtmod gjør Byrden let og bærer den let. Derfor er det, menneskeligt talt, utafnemmeligt at være sagtmodig. Thi Sagtmod gaaer saa stille hen, at Jugen bliver opmærksom paa det Tunge; end ikke Den, der lægger Byrden paa den Sagtmodige, saaer det ret at vide. Mod gjør sig dog betalt ved Seirens Synlighed, Høimod ved Blikkets Støthed, Taalmod ved Videns Kjender; men Sagtmod er ukjendelig. Den sagtmodige Træl skjuler saaledes ved sin Sagtmodighed over Herrens Uret, thi det seer jo ud som havde Trællen det meget godt hos Herren, hvilket han ogsaa har — ved Hjælp af Sagtmodigheden. Derfor en Rejsende saae, hvorledes Trælle sukke under Lænsken, da vilde han blive opmærksom, hans Deeltagelse vilde vaagne, han vilde give en glødende Skildring af Slaveriets Rædsel; men den sagtmodige Træl vilde han ikke blive opmærksom paa, han vilde maaskee endog troe, at det var Herren, der var den gode. Naar saaledes den stille Qvinde sagtmodigt bærer alle Mandens Vanskeligheder og Luner og Krænkelser, hans Utroskab maaskee: seer det da ikke ud — dog hvad kan det hjælpe at tale om hvorledes det seer ud, det kan jo ikke sees. Derfor hun bærer det taalmodigt, da kan det maaskee sees, men hvis hun lever etsteds, denne sagtmodige Qvinde, da sees kun et lykkeligt Ægtekab, da sees kun en elsket Mand og en Hustru, der er lykkelig i sit Hjem, lykkelig ved sin Husbond. Ja, salig er hun, om ikke lykkelig ved sin Mand, saa dog salig ved sin Sagtmodighed.

„Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerte.“

Ja, Kristus var sagtmodig. Derfor han ikke havde været

Sagtmodigheden, da havde han jo heller ikke været Den han sagde sig at være; men dersom han ikke havde været Sagtmodigheden, da havde han heller ikke lidt saa meget, da havde Verden selv gysset for den Uret, der gjordes mod ham, men hans Sagtmodighed skjulte over Verdens Skyld. Han paataalte ikke sin Ret, han beraabte sig ikke paa sin Uskyldighed, han talte ikke om, hvoreledes de syndede mod ham, ikke med eet Ord gjorde han opmærksom paa den himmelraabende Skyld; selv i det sidste Dieblik sagde han: Fader, tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Skjuler ikke hans Sagtmodighed her over deres Brøde, der bliver som langt, langt mindre end den er, ved at han taler saaledes om den; medens den jo dog i en anden Forstand bliver end forfærdeligere ved at synde mod Sagtmodigheden. Da Petrus havde fornegtet ham tre Gange, og Kristus sagtmodig blot saae paa ham: skjuler da denne Sagtmodighed ikke over Petri Skyld og gjør den til noget langt Mindre! Hør blot Sprogets Udraab: at fornegte sin Herre tre Gange i det Dieblik da han er forraadt, i Fjendernes Magt, forhaanet og bespottet! Du gysjer, idet Du bliver opmærksom derpaa, ikke ved Skildringen deraf, men blot ved Udsagnet. Christi Sagtmodighed derimod forhindrer En i at blive opmærksom paa, hvor dybt dette Fald var.

Denne Sagtmodighed skulle vi lære af ham, og denne Sagtmodighed er den Christnes bestemteste Kjende. „Dersom Noget giver Dig et Slag paa Dit høire Kindbeen, vend ham det andet ogsaa til.“ (Matth. 5, 39.) Det er ikke Sagtmod, at Du ikke slaaer igjen; det er ikke Sagtmod, at Du finder Dig i Uretten og tager den for hvad den er: men det er Sagtmod, at Du vender den venstre Kind til. Høimod bærer ogsaa Uretten, men den gjør egentligen, at den viser sig større end den er, idet den opløfter sig over den; Taalmod bærer ogsaa Uretten, men gjør den ikke mindre end den er; kun Sagtmod gjør Uretten mindre, thi naar man ikke tager Noget for hvad det er, og dette Noget er Uretten, Forurettelsen, Forhaanelsen, saa gjør man jo Uretten mindre. Lad det skee for vore Dine. I det Dieblik det første Slag er falden: ikke sandt, da standser Din Opmærk-

somhed ved Uretten, og Du seer det paa den Høimodige, og Du seer det paa den Taalmodige; men idet den Sagtmodige med sit stille Sind vender den Venstre til, da forhindre Du i at blive opmærksom, han bærer Uretten saa let, at Du næsten bliver mindre opbragt paa Gjerningsmanden. Det er ikke Sagtmodighed, at Du tilgiver Din Tjende, men de halvfjerdsfindstye Gange de syv Gange, det er Sagtmodigheden, eller Det: at den Sagtmodige er saa bekymret for at tilgive, saa det næsten seer ud som var det ham, der trængte til Tilgivelsen, at den Sagtmodige, der ydmygt veed, hvorledes Himlens Tilgivelse for ham afhænger af hans Tilgivelse, virkelig trækker til at tilgive sin Tjende.

Sagtmodigheden bærer altsaa den tunge Byrde let, og Fornurettelsens tunge Byrde saa let, at det er, som blev den Skyldiges Brode mindre. Denne Sagtmodighed kjender Hedsfabet ikke. Den har i christelig Forstand een herlig Egenstabskab: den har ingen Løn paa Jorden; og da endnu een herlig Egenstabskab: at dens Løn er stor i Himmelen!

Vi have nu talet om hvorledes den Christne bærer den tunge Byrde let, hvorledes han ikke er forskjellig fra andre Mennesker, ved at være fritagen fra Byrden, men Christen ved at bære den let. Den, der bærer det gavnlige Nag, og Den, der, tungtbesværet, bærer den lette Byrde: han er en Christen!

Men naar Christus taler om den lette Byrde, naar han siger: min Byrde, da kan derved ogsaa tænkes ganske særligen paa en Byrde, som han har paalagt sine Efterfølgere. Han har jo paalagt dem at bære de menneskelige Byrder let, men da tillige en let Byrde, som er egen for de Christne. Hvilken er denne? Lader os først spørge saaledes: hvilken er af alle Byrder den tungeste? Dog vel Syndens Bevidsthed, derom skulle vi jo ikke tvistes. Men Den, som tager Syndens Bevidsthed bort og giver Bevidstheden om Tilgivelse isteden: han tager jo den tunge Byrde bort og giver den lette i Stedet.

Dog hvorfor: en Byrde, om den end kaldes let? Ja, hvis Nogen ikke vil forstaae, at Tilgivelsen dog ogsaa er en Byrde, der skal bæres, om end en let Byrde, da tager han Tilgivelsen forfængeligt. Tilgivelsen skal ikke fortjenes, saa tung er den ikke; men den skal heller ikke tages hen i Forfængelighed, saa let er den heller ikke. Tilgivelsen skal ikke betales, saa dyr er den ikke — den kan ikke betales; men den skal heller ikke tages hen som Intet, dertil er den for dyrekjøbt.

See, her gjælder det atter om Sagtmodighed for at troe, for at bære Tilgivelsens lette Byrde, for at bære Tilgivelsens Glæde. Det maa falde Kjød og Blod vanskeligt at bære den lette Byrde; men bliver den lette Byrde tung at bære, da er det det oprørske Sind, der ikke vil troe; bliver derimod den lette Byrde saa let, at det slet ikke kan kaldes en Byrde, saa har Letfindigheden taget den forfængelig. Tilgivelsen, Forligelsen med Gud er en let Byrde at bære, og dog er den netop som Sagtmodighedens lette Byrde, thi det er for Kjød og Blod den tungeste, endnu tungere end Syndens Bevidsthed, thi den er til Forargelse. Som derfor den Christne altid skal være hændelig paa Sagtmodigheden, saa er ogsaa det væsentlige Christelige netop saaledes, at det kun kan troes i Sagtmodighed. Enhver Overdrivelse, Tungfindighedens eller Letfindighedens, er strax et Tegn paa, at Troen ikke er ret tilstede. Thi Christus kom ikke til Verden, for at gjøre Livet let i Letfindighedens Forstand, ei heller for at gjøre det tungt i Tungfindighedens Forstand, men for at lægge den lette Byrde paa den Troende. Den Letfindige vil lade Alt være glemt, han troer forgjebes; den Tungfindige vil Intet lade være glemt, han troer forgjebes. Men Den, som troer, han troer, at det er Alt glemt, dog saaledes, at han bærer en let Byrde — thi bærer han ikke Grindringen om, at det er ham tilgivet! Den Letfindige vil endog lade denne Grindring være glemt, det er Alt tilgivet og glemt. Men Troen siger: det er Alt glemt, husk paa, at det er tilgivet. Man kan jo glemme paa mange Maader; man kan glemme, fordi man faaer Andet at tænke paa; man kan glemme tankeløst og let-

findigt; man kan mene Alt glemt, fordi man selv har glemt; men den evige Retfærdighed kan og vil kun glemme paa een Maade, ved Tilgivelse, — men saa maa jo den Troende heller ikke glemme, han maa tvertimod stadigt mindes, at det er ham tilgivet. Den Tungfindige vil ikke glemme; han vil ikke erindre, at det er ham tilgivet; han vil huske Skylden: derfor kan han ikke troe. Men fra Tilgivelsen skal jo et nyt Liv udgaae i den Troende, saa kan altsaa heller ikke Tilgivelsen være at glemme. Det er kun ikke mere Loven, som er Tugtemesteren til Christum, men Tilgivelsen ved Christum er den milde Tugtemester, der ikke nænner at minde om det Glemte, men dog minder forsaavidt derom, at den siger: husk dog paa, at det er tilgivet. Det er ikke glemt, men det er glemt i Tilgivelsen. Hver Gang Du erindrer Tilgivelsen, da er det glemt, men naar Du glemmer Tilgivelsen, da er det ikke glemt, og da er Tilgivelsen forspildt.

Er dette dog ikke en let Byrde? Veed Du, m. L., at forklare det anderledes, saa forklar Du mig det; jeg veed ikke Andet end dette Troens Genfoldige, der dog forholder sig til en vanskelig Tale, thi det er jo altid en vanskelig Tale, der sætter saa forskjellige Ord sammen som: let og — Byrde. Det er en vanskelig Tale, o, men et Menneskeliv har jo ogsaa Vanskeligheder. Men den vanskelige Tale er til at forstaae, og Livets Vanskelighed til at bære, ja til at bære let for den Christne — thi ham er Naaget gavnligt og Byrden let.

III.

Børn lærer man bedst at kjende naar man seer dem lege, og Ynglinge naar man hører dem ønske: hvad de kunde ønske at være i Verden eller ønske af Verden. Thi det at vælge er Livets Alvor, selv det taabelige Valg, som man næsten ikke kan lade være at smile ad, er dog Alvor, sørgelig Alvor; men det at ønske er, ligesom det at gjette, en Spøg, og dog lærer man Ynglingen bedst at kjende af Ønsket. Valget er nemlig, som det Virkelige, ogsaa paa mange Maader begrændset af Virkelighed; Valgets Vilkaar maaskee indskrænket, den Vælgende indenfor Virkelighedens mange nærmere Bestemmelser, indkneben ved men ogsaa understøttet af mangfoldige Hensyn. I Ønsket derimod foier Alt sig efter Ynglingen, det Muliges Svigefuldhed lyder ham ubetinget, men lokker ham netop derved til at forraade sit Jndre; i Ønsket er han ganske sig selv, og Ønsket den nøiagtigste Gjengivelse af hans Jndre. Og at Ynglingen saaledes i Ønsket forraader sit Jndre er jo en uskyldig Sag, kan endog være ham gavnligt for at lære sig selv og sin Umodenhed at kjende. Det Farlige er, naar i en senere Tid Ønsket, skjult derinde, bliver en Forræder mod ham; thi ved ret at blive aabenbart gjør Ønsket ingen Skade, men ved at skjules kan det let blive en Forræder.

Derfor man da tænkte sig en Stare Ynglinge, hver især ønskende, da vilde man ved Hjælp af Ønskerne faae at see, hvorvidt der boede noget Dybere i den Enkeltes Sjæl; thi der er intet Speil saa nøiagtigt som Ønsket, og medens ellers stundom et Speil smigrer Den, som seer sig deri, viser ham anderledes

end han virkelig er, da maa man sige om Ønsket, at det ved Hjælp af Muligheden smigrende lokker ham til at vise sig ganske som han er, lokker ham til ganske at ligne sig selv. Vi ville nu ikke forfølge dette videre, men blot antage, at der blandt disse Ynglinge ogsaa var En, som sagde: „nei, jeg ønsker hverken Magt, eller Rigdom, eller Ære, eller Guldens Lykke, det Æneste jeg ønsker er Strid, og Fare, og Besværligheder, og Lidelser; kun dette begejstrer min Sjæl.“ Saaledes taledes han, og man kan altid være sikker paa, at hvad en ufordærvet Yngling siger, det indeholder Visdom, naar man blot forstaaer det lidt anderledes, end som det siges.

Der var altsaa en Yngling, der ønskede at lide i Verden. Men mon han dog ganske nviagtigt udtrykte hvad han ønskede, thi han ønskede aabenbart ikke just at lide, men vel derimod at stride. At der var Dybde i hans Sjæl, ville vi ikke negte ham. Han vilde ikke hændse sit Liv i Nydelse ikke glimre ved Fortrin, der erhverves i Søvn, ikke feigt sidde paa Stads i Begunstigelses Blødagtighed; han vilde stride, han vilde end ikke stride for Ærens, for Fordelens, for Magtens Skyld, men han vilde stride for Stridens Skyld. Men det at ville stride for Stridens Skyld er dog ingenlunde det at ville lide, ja, det er det Modsatte, men vel at mærke, ogsaa den Modsatning, som ligner det meest. Medens en Anden ønsker at vide, at han er den Stærkere, og ønsker det Beviis derfor, som ligger i Æren, og Anseelsen, og Magten, han erhvervede ved at stride; saa vilde vor Yngling bestandigt fornøje Selvfølelsen af at være den stærkere i Striden, i den fortsatte Strid for Stridens Skyld. Han vilde ikke slaae sig til Ro, dertil hagede hans Sjæl for meget; han vilde ikke høre Noget om, at nu var Striden forbi. Nei, som Buestrengens Selvfølelse kun længes efter Tet, at strammes i Striden, og kun bedroves ved Tet, ved slappet at skulle hænges hen, hvor mange Seire den end vandt: saaledes vilde han kun leve og døe i Striden, og paa Slagdagen, først og sidst i Anstrængelsens Spænding, i Kampens Hvirvel.

Det var altsaa en Misforstaaelse, en Skuffelse, et Sandse-

bedrag, at Ynglingen brugte det vise Ord: at lide, at ønske Lidelser. Dersom man vilde give ham hans Ord tilbage og sige: ja, Du valgte det Rette, og nu forklare ham hvad deri laae: da vilde maaskee hiin stridslystne Yngling, der ønskende udfordrede Verden til Strid, tabe Modet, han vilde maaskee, istedenfor at falde i Striden, synke under Lidelsen. At, thi det at ville lide, og at vælge Lidelser, det er et Ønske, som aldrig er opkommet i noget Mennekses Hjerte; Den, som mener det, han bedrager sig kun selv. For at fatte Lidelsens Tanke og Lidelsens glade Budskab, for at holde Lidelsen ud og virkelig have Gavn af den, for at skulle vælge Lidelse og for at troe, at dette virkelig er Viisdom til Salighed, behøver Mennefsket en guddommelig Veiledning. Det naturlige Mennefske kan aldrig falde paa at ønske det. Der maa først være foregaaet den dybeste Forandring med et Mennefske, inden han kan troe denne Lidelsernes Hemmelighed; han maa først være greben, og da villig til at ville lære af den Æneste, der gik ud i Verden med det Forsæt at ville lide, med det Valg og det Forlangende at ville lide. Han gik ud i Verden, men han gik ikke ud saaledes som en Yngling gaaer ud fra det fædrene Hus, han gik ud fra Faderen i Himmelen, han nedlagde den Herlighed, han havde for Verdens Grundvold blev lagt, ja, hans Valg var evig frit, og han kom til Verden — for at lide.

Om Ham, om den Herre Jesum Christum er der sagt: **alligevel han var Søn lærte han Lydighed af hvad han leed.** Hebr. 5, 8. Og det er disse Ord vi ville tage til Overveelse idet vi betænke, at om end intet Mennefske, som han er efter Naturen, kan ønske Lidelser, saa er dette dog det Glædelige:

at Lidelsernes Skole danner for Evigheden.

Naar der siges om et Mennefske: han lærte af hvad han leed, da indeholder dette Udsagn paa eengang noget Tjdbdydende og noget Afstrækkende. Det Tjdbdydende er: han lærte. Thi saaledes ere Mennefskene ikke, at de ikke ville lære, de ville tvært-

imod gjerne lære, og især gjerne have lært Noget. Selvt ville de meget hurtigt lære Alt, men skal det saa være, at der behøves Anstrængelse, saa ere de ogsaa villige til nogen Anstrængelse. Dog naar det gjælder laugsomt at lære Lidet, men rigtignok ogsaa tilgavns, da blive de allerede utaalmodige; og naar det varer længe, da blive de, som det hedder spydigt nok i Sproget, tilgavns utaalmodige. Men naar Lidelse skal være Læremesteren, være Underviisningen, da tabe de ganske Lærelysten, da mene de sig allerede kloge nok, og kloge nok til at indsee, at man ogsaa kan købe Viisdom for dyrt, fordi de ikke strax, ikke ved et forstandigt Overflag, kunne gjenmæntænke Lidelsen og forstaae dens Gavnlighed. Naar nemlig Lidelsen ikke er større, ikke alvorligere, ikke tungere, ikke vanskeligere, end at Forstanden strax kan begribe dens Gavnlighed: da er Lidelse ikke Underviisningen, da er det Underviisningen, der har sin Besværighed, sin Lidelse, hvilket jo er noget ganske Andet. — Menneskene ville gjerne lære, og naar de høre tale om en stor Læremester, da ile de hen til ham, da ere de hurtigt tilskyndede til Lærevillighed, da ville de gjerne købe Underviisningen for Penge og for Beundring, ja de strides om at komme til, thi det smigrer jo Forfængeligheden at have lært af den Beundrede, ham, hvem de betale ved Hjælp af Penge og Beundring, medens de tillige gjøre ham i Penge og sig selv betalte ved at have lært — af den Beundrede. Men naar da Læremesteren ikke vil bedrage dem, hverken vil tage deres Penge eller deres Beundring, naar han kun veed een Sandhed, og kun vil vide een, som han langtfra selv har opfundet, i hvilken han kun selv er en Lærende: at et Menneske ved Lidelser, ved sig selv i Lidelser, ved Guds Hjælp af Lidelser, skal lære det Høieste, da blive de utaalmodige, næsten forbittede paa Læreren. Den samme Ungling, der kun vilde Eet, beundre Læreren, kun onskede Eet, i Egenskab af første Tilhænger at forkynde den Beundredes Priis i Verden: han bliver forbittret, naar han hører, at Lidelser skal være Læremesteren, til hvilken Enhver bliver at henvise. Underligt er det: Unglingen vilde saa gjerne

beundrende trænge til Læremesteren og være bedragen; derimod bredeſ han over, at ſtulde kunne undvære Læremesteren og være i Sandheden, ved Hjælp af Videlſer. Underligt er det, at det meeſt attraaede Gode i Verden er Uafhængighed, og at der dog næſten Ingen er, ſom attraaer den eneſte Wei, der i Sandhed fører dertil: Videlſer. — Menneſtene ville gjerne lære Noget, lære Noget, hvorved de kunne blive til Noget, lære Noget, de kunne have Gavn af, eller lære Noget, hvorom den Vidende tør ſige, at han ved at vide det veed Noget. Men naar det gjælder om at lære ſig ſelv at kjende ved Hjælp af Videlſer, da tabe de Modet eller Fatteevnen, da ſee de let, mene de, at Udbyttet ſtaaer i intet Forhold til Beſværligheden. — Al, man maa vel ſige, at iſtedenfor at lære Noget, behøver ethvert Menneſte førſt at lære, hvad der er Hovedſagen at lære. Og denne førſte, grundigſte, alt Andet begrundende Underviisning, der netop er Videlſernes, er den, ſom ſidſt eftertragtes.

„Han lærte Lydigheſ af hvad han leed.“ Derſom Du, m. T., vil tænke Dig et ganſke ringe Menneſke; han lever paa et affides Sted, hans Evner ere ſaare indſtrængede — ikke ſandt, om ham vil Verden ſige: hvad ſtulde han kunne lære? Og dog, dog er der Gæt, han kan lære, han kan lære Lydigheſ; ja ſelv om han var endnu mere indſtrængt end han er, dog, dog er der Gæt han kan lære, han kan lære Lydigheſ. Men hvorfor er det vel ſaa tungt at lære Lydigheſ, uden fordi man førſt maa lære, at Lydigheſ i Sandhed er værd at lære, at Lydigheſ, langt fra at være, hvad man travlt mener, Tidſpilde, netop er det Ewiges Binding. Hvorfor er det ſaa vanſkeligt at troe? „Fordi det er ſaa vanſkeligt at lyde.“ Og hvorfor er det ſaa vanſkeligt at lære at lyde? Fordi man førſt maa lære, at det er evigt værd at lære. Al den Widen, der er i Paagt med Nygjerrighed, med Widedegjerlighed, med naturlig Begavethed, med ſelviſt Widenſkab, al den Widen, om hvilken det naturlige Menneſte ſtrag forſtaaer, at den er værd at lære, den er ogſaa i Grunden og væſentligen nem at lære, og dertil hører jo ogſaa førſt og ſidſt Memme. Saaledes ere Menneſtene villige

nok, naar det gjælder om at lære til, men naar det gjælder at lære om ved Hjælp af Videlser da bliver det saa tungt, da hjælper Memmet heller ikke, men paa den anden Side er heller Ingen udelukket, om han end i nok saa høi Grad mangler Memme. Det ringeste, det eenfoldigste, det meest forladte Menneſte, ham, hvem alle Lærere opgive, ham har Himlen ingenlunde opgivet, han kan lære Lydighed fuldt saa vel som nogen Anden. Dette var det Første, at Du tænkte Dig, m. L., det ringeste Menneſte; men tænk Dig nu, at Den, om hvem den hellige Skrift siger, han lærte Lydighed af hvad han leed, det var Ham, som var hos Faderen fra Ewigheid, det var Ham, som kom i Tidens Fylde, det var Ham, som fuldbragte hvad Faderen havde begyndt, Ham, som fuldendte Skabelsen og omſkabte Verdens Skikkelse. Og om Ham tales der i den hellige Skrift som om det ringeste Menneſte, der tales Intet om hvo han var, om hvad han var, om hvad han formaade, om hvad han udrettede, Intet om den hans Gjerning, der er hoiere end al menneſkelig Tanke, der siges blot: han lærte Lydighed af hvad han leed! Alt, Han, som vidste Alt, Han, hvis Tanke omfatter Alt, Han, som altſaa Intet behøvede at faae at vide, fordi hvad han ikke veed, slet ikke er til, om Ham siges der: han lærte Lydighed af hvad han leed.

Christus lærte Lydighed; thi vel var hans Villie fra Ewigheid i Overeensſtemmelse med Faderens, hans fri Beſlutning Faderens Villie, men da han saa i Tidens Fylde kom, da lærte han Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han kom til sine Egne, og de ikke kjendte ham, da han gik her i Tjenerens ringe Skikkelse og bar Guds evige Plan, medens hans Tale var som forgjæves; da han, den Eneste i hvem der er Frelſe, var som til Overflod i Verden; da han Intet, Intet udrettede, da Ingen agtede paa ham, eller vel endnu tungere, da han var en Gjenstand for Nyſgjerrighedens usle Leſten. O, selv da det Onde reiste sig mod ham i vildt Oprør, og rev ham, den Hellige, hen til Døden: ikke er det ſaaledes til at gysede ved, som da han var en Gjenstand for Nyſgjerrighed, da Verdens Frelſer

Intet formaaede i den fortabte Verden uden blot at flokke Nysgjerrige, Orkesløse omkring sig, saa Haandværkeren slap sit Arbeide for at see efter ham, og Kjøbmanden løb ud af sin Bod, og selv den Hastende med et nysgjerrigt Blik saae efter ham i Forbigaaende. Ikke Ediken har været en surere Drik for den Hellige, end Lediggængerens tankeløse Opmærksomhed og Nysgjerrighedens væmmelige Deeltagelse, naar man er Sandheden! Ikke Syndens Formastelse mod den Hellige har været bittere end at tages forfængeligt af Nysgjerrigheden! — Ja, han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han, der eier Betsignelsen, var som til Forbandelse for hver, der kom ham nær, og for hver, som flyede ham, en Plage for Samtiden; som en Plage for de Saa, der elskede ham, at han maatte ribe dem med ud i de forfærdeligste Afgjørelser, at han maatte for Moderen blive Sværdet, som gik igjennem hendes Hjerte, for Disciplene en korsfæstet Kjærlighed; en Plage for de Vaklende, der maastee i Grunden, i et lønligt Ønskes Skjulthed, fattede Sandheden af hans Ord, men ikke vovede at slutte sig til ham, men derfor ogsaa beholdt en Braad i deres Sjæl, en Splid i deres Indre, et pijnlijk Mærke af at have været samtidig med Ham; en Plage for de Onde, at han ved sin Keenhed og Hellighed maatte gjøre deres Hjerters Tanker aabenbare, gjøre dem skyldigere end nogenfinde. O, tunge Lidelse: for at være Verdens Frelser at maatte være Ustødsstenen! — Han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han vel selv søgte, men jo ogsaa ligesom maatte søge det foragtede Selskab med Syndere og Toldere, da Ungen turde være bekjendt at kjende ham, da Nysgjerrigheden betænkeligt ryjtede paa Hovedet, og indbildsk Klogt spottende jagde: den Daare, og Medlidenheden ynkende trak paa Skulderen; da Stoltigheden saae dømmende paa Ham, naar han kom, og Feigheden lustedes til en Side; da enhver Anseet flyede Ham for ikke at mistænkes, da selv den Bedre gjorde sit Forhold til ham tvetydigt for ikke at tabe Alt for meget, da Den, der itide havde trukket sig tilbage, prisfede sig lykkelig, da Ungen meente at have Pligter mod

ham, men meente Alt tilladt som Nødværge mod ham, da selv den elskede Discipel fornegtede ham. — Han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da Pilatus sagde: see hvilket Menneſte! Det er ikke det vilde Oprør, ikke den forblindede rasende Mængde, der haanende raaber ſaaledes; nei, det er en Purpurklædt, et fornemt Menneſte, der medlidende taler ſaaledes. Judas ſolgte Ham for tredive Secler, men Pilatus vilde ſælge ham til endnu bedre Njeb, gjøre ham til et ſtakkels Menneſte, en ynkelig Gjenſtand for en rasende Mængdes Medlidenhed.

Og ſaaledes var hele hans jordiske Liv den tungeste Lidelse, tung ſom intet Menneſtes nogensinde kan være, tung ſom intet Menneſte kan foreſtille ſig den, tung ſom intet Sprog kan udtrykke det. Men netop derfor var Lidelſen jo ogſaa i høieſte Forſtand ſaaledes, at der kunde læres Lydighed af den. Thi naar Den, der er ſkyldig, lider, da er der ikke blot ingen Grund, hvad der da aldrig er, men end ikke en tilſyneladende Anledning til at tabe Troen paa Gud; ſaa lidet ſom der er nogen Fortjeneste, hvis han taalmodigt lider ſin Straf. Naar derimod En lider uſkyldigt, da er der Leilighed til at lære; Leilighed er der, men deraf følger ikke, at Lydigheden læres. Men Chriſtus lærte Lydighed af hvad han leed. Han ſagde: „er det muligt, Fader, da lad denne Kalk gaae fra mig, dog ſtee ikke min, men Din Willie.“ At han ſagde dette, er Lydighedens Førſte, og at han ſaa tømte den bittere Kalk, er Lydighedens Andet. Hvis han, uden at ſige dette, havde tømt den bittere Kalk, da havde hans Lydighed ikke været fuldkommen. Til Lydigheden hører jo ogſaa, og førſt, det bedende Spørgsmaal og den ſpørgende Bøn: om det er Faderens Willie, om det ikke er muligt anderledes. Og ſaaledes var hans Liv Lydighed, Lydighed indtil Døden, indtil Døden paa Korſet. Han, der var Sandheden, og Veien og Livet, Han, der Intet behøvede at lære, han lærte dog Gæt: han lærte Lydighed. I ſaa nært Forhold ſtaaer Lydighed til den evige Sandhed, at Den, der er Sandheden, lærer Lydigheden.

Derfom det nu var faaledes, at Lydigheden uden videre fulgte af Lidelsen, da var der dog vel Den, som havde Mod til at vælge Lidelse, og Den, som, naar Lidelsen kom til ham, havde Mod til at prise sig lykkelig. Al, men faaledes er det ikke, saa nemt gaaer det ikke til med at lære. Lidelsen selv er, menneskeligt talt, den første Fare, men den anden Fare, den endnu forfærdeligere, er: hvis man ikke lærte Lydighed! Lidelsen er en farefuld Underviisning; thi lærer man ikke Lydighed, o, da er det forfærdeligt, som naar det stærkeste Lægemiddel slaaer urigtigt an. I denne Fare behøver et Menneske Hjælp, han behøver Gud til Hjælp, ellers lærer han ikke Lydighed. Og lærer han ikke Lydighed, da kan han lære det Fordærveligste, lære feig Forjagthed, lære at udslukke Aanden, lære at sløve al ædel Fyrighed derinde, lære Trods og Fortvivlelse. Dog netop fordi Lidelsernes Underviisning er faaledes farefuld, derfor sige vi med Rette, at denne Skole danner for Evidheden; thi der er i ingen anden Skole den Fare, men da heller ikke Det at vinde: den høieste Fare og den høieste Binding; men den høieste Binding er det Evide.

Et Menneske kan lære faare Meget, uden at han egentligen kommer i Forhold til det Evide. Naar et Menneske nemlig lærende vender sig ud efter, da kan han faae faare Meget at vide, men tiltrods for al denne Viden kan han være og forblive sig selv en Gaade, et Ubekjendt. Som Vinden driver det mægtige Skib, men Vinden forstaaer sig ikke selv; som Floden driver Hjulet, men Floden forstaaer sig ikke selv: faaledes kan et Menneske udrette det Forbausende, omfatte en Mangfoldighed af Viden, uden dog at forstaae sig selv. Lidelsen derimod vender Mennesket ind efter. Lykkes dette, vil Mennesket ikke fortvivlet gjøre den Modstand, søge at drukne sig selv og at glemme den i Verdens Udspredelse, i forbausende Foretagende, i omfattende, ligegyldig Viden — lykkes det: da begynder Underviisningen derinde. Og som man ellers siger om Skolelivet, at det maa holdes fjernt fra Berøring med Verden, omgjerdet og forskandsket, stille, affides: saa gjælder dette med al

Sandhed om denne Lidelfernes Skole, thi den er i det Indre, hvor Lidelsen underviser, hvor Gud er Hørerens, hvor Lydighed er Proven, som fordres. Vel kommer Lidelsen ofte udenfra, men det er først, naar Lidelsen er optagen i det Indre, at Underviisningen begynder. Der kan storme mange Lidelser ind paa et Menneſte, og det kan ogsaa lykkes et Menneſte ved at storme igjen, som det hedder, at bevare sig sund, det er det kan lykkes ham, at forhindre sig selv i at begynde paa Lidelsens Underviisning. Ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Lægemedler for Lidelser, men disse Lægemedler have alle den sørgelige Egenſkab, at de frelse Legemet, men dræbe Sjelen; ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Opmuntringsmidler for Lidende, men disse Opmuntringsmidler have alle den sørgelige Egenſkab, at de styrke Legemet, men bedrøve Aanden; ogsaa verdslig Kløgt veed ved Lidelser at give fortvivlet Livsløst, men kun Inderlighed i Lidelser vinder det Evide.

Naar et Menneſte lider, og vil lære af hvad han lider, da faaer han bestandigt kun Noget at vide om sig selv og om ſit Forhold til Gud, dette er Kjendet paa, at han dannes for Evidigheden. Al, vel faaer et Menneſte ved Lidelser meget at vide om Verden, hvor ſvigefulde og forræderſke den er, og meget andet Saadant, men al denne Viden er ikke Lidelfernes Underviisning. Nei, ligesom man taler om, at et Barn ſkal vænnes fra, naar det ikke længer faaer Lov at være ſom Gæt med Moderen: ſaaledes ſkal et Menneſte, i dybeſte Forſtand, ved Lidelser vænnes fra, vænnes fra Verden og hvad Verdens er, fra at elſte og fra at forbittres paa den, for at lære for Evidigheden. Derfor er Lidelfernes Skole en Afdøen, og en Afdøens ſtille Timer — i denne Skole er der altid ſtille i Timen; Opmærkſomheden adſpredes ikke ved de mange Læregjenſtande, thi her læres kun det ene Fornødne; Opmærkſomheden forſtyrres ikke ved de Medlærende, thi her er den Lærende ene med Gud. Underviisningen er ikke tvivlsom i Forhold til Læreren. Der læres kun Gæt: Lydighed. Uden Lidelser kan man ikke lære Lydighed, thi Lidelsen er jo netop

Betryggelsen for, at Hengivenheden ikke er Selvraadigheden; men Den, der lærer Lydighed, lærer Alt. Ellers sige vi, at man maa lære at lyde for at lære at herske, og dette er ogsaa sandt, men dog lærer man noget endnu Herligere ved at lære Lydighed i Lidelsernes Skole: at lade Gud herske, at lade Gud raade. Men hvad er al evig Sandhed vel Andet end denne: at Gud raader; og hvad er Lydighed Andet end: at lade Gud raade; og hvilken anden Forbindelse og Overeenskomst er vel mulig mellem det Tidelige og det Evige end: at Gud raader og at lade Gud raade! Og hvor læres vel dette uden i Lidelsernes Skole, da naar Barnet vænnes fra og Selvraadigheden uddøer, og den Vidende først tungt lærer, at det dog er Gud, som raader, indtil han i glad Lydighed lærer, at lade Gud raade! Alt, hvad et Menneske veed om det Evige, er hovedsageligen indbefattet i Dette: det er Gud, som raader; thi hvad et Menneske mere faaer at vide angaaer jo, hvorledes Gud har raadet, eller raader, eller vil raade. Men denne evige Sandhed ndtrykkes i Lydighedens Sprog saaledes: at lade Gud raade. Det er Et og det Samme, kun at der i Lydigheden høres det ydmyge, Hengivelsens bekræftende, tillidsfulde Ja. Er Gudsrygt Viisdoms Begyndelse, saa er det at lære Lydighed Viisdoms Fuldkommelse, det er at forfremmes i Viisdom ved at dannes for det Evige. Ja, dersom Du nogensinde, optugtet ved Lidelser, har underkastet Dig i fuldkommen, i ubetinget Lydighed: da har Du ogsaa fornummet det Evige nærværende i Dig, fundet det Eviges Ro og Hvile. Thi hvor det Evige er, der er der Ro; men der er Uro, hvor det Evige ikke er. Der er Uro i Verden, men fremfor Alt er der Uro i et Menneskes Sjel, naar det Evige ikke er i den, og han kun „mættes med Uro“. Men vil Udspredelser, under Skin af at forjage denne Uro, forøge den: saa vil Lidelser, under Skin af at forøge den, forjage den. Lidelsernes strænge Ulor er først som en Tugtelse der forøger Uroen, men vil den Vidende lære, da dannes han netop for det Evige.

Thi at finde Hvile det er at dannes for det

Evige. Hovedsageligen er der kun Eet, hvori der er Hvile at finde: at lade Gud raade i Alt; hvad et Menneſke mere ſaaer at vide, det angaaer, hvorledes Gud har villet raade. At der er en Forſoning for den Sonderknuſede, deri er der Hvile, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, derſom han ikke førſt hviler i Udygdighedens: at Gud ſkal raade i Alt, thi Forſoningen er jo netop Guds Raad til Menneſkets Frelſe. At der er gjort Fyldeſt for Skylden, deri er der Hvile for den Angrende, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, derſom han ikke førſt hviler i den: at lade Gud raade i Alt, thi Fyldeſtgjørelſen er jo netop Guds Raad fra Evighed. At Gud vil tage Dig til Raade, deri er der Hvile, men Du kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, hvis Du ikke hviler i den: at Gud ſkal raade i Alt. Ellers blev jo Guds Raade Din Fortjeneste, iſtedenfor, at det er Gud, ſom giver baade at ville og at udrette, giver Bæjten og giver Fuldkommelſen, hvad al Din egne Stræben ikke formaaer: den lægger ingen Men til Din Bæjrt, ikke en Tomme; hvad al Din egne Selvbekymring ikke formaaer: den bedrøver kun Manden og ſinker Bæjten. Men Troen og Troens Udygdighed i Lidelſer elſker Bæjten op, fordi al Troens Arbejden gaaer ud paa at ſtaffe det Egne, det Selviſke bort, for at Gud ret kan komme til og for da at lade ham raade i Alt. Jo mere der lides, naar der tillige læres af Lidelſen, jo mere tages alt det Selviſke bort, det udryddes, og Udygdigheden træder iſteden ſom den modtagelige Jordbund, hvor det Evige kan ſlaae Rodder. Du kan ikke tage det Evige, Du kan kun tilegne Dig det; men Du kan ikke tilegne Dig hvad der er Dit Eget, kun hvad der er en Andens; og dette kan Du atter ikke paa til-ladelig Maade tilegne Dig, hvis han ikke vil give Dig det; vil han derimod give Dig det, da er Tilegnelſen Underliggjørelſen; men i Forhold til Gud og det Evige er Tilegnelſen Udygdighed, og i Udygdigheden er der Hvile. Der er Hvile i det Evige, dette er den evige Sandhed, men det Evige kan kun hvile i Udygdigheden, dette er den evige Sandhed for Dig.

Saaſnart Uroen derfor kommer, ſaa er det fordi Du ikke

vil lyde; men til at lyde vil Lidelsen hjælpe Dig. Naar derfor Lidelsen er der, men ogsaa Uhygigheden i Lidelsen, da dannes Du for Ewigheden; da er der ingen utaalmodig Higen i Din Sjæl, ingen Uro, ikke Syndens ei heller Sorgens. Som Cheruben med sit luende Glavind stod for at hindre Adam i at vende tilbage til Paradiis: saaledes er Lidelsen den fressende Engel, der vil hindre Dig fra at slippe ud igjen i Verden; Lidelsen er Skolen, som dog tillige vil holde Dig i Skolen, at Du ret maa dannes for Ewigheden. Og som en af de gamle Propheter har sagt, at Afgudsdyrkeren bærer sin Gud, men den sande Gud bærer sine Troende, saaledes er Uhygighedens: at lade Gud raade i Alt, netop den sande Kundskab om den eneste sande Gud, men hvad er vel det, at dannes for Ewigheden Andet! Medens Afgudsdyrkeren, hans Afgud være nu hvilken som helst, i Uhygighed, i Selvrædighed slæber sig ihjel ved at ville bære sin Gud: saa bæres Den, der lærte Uhygighed af hvad han leed, let af Gud, let, saa let, som kun Den er, der dannes for Ewigheden.

Lidelsesnes Skole danner for Ewigheden. Vi tale ellers paa en anden Maade om Skoledannelsen, vi sige een Skole danner for Videnskaben, en anden for Kunst, en tredje for en bestemt Livsstilling og saaledes fremdeles, og vi sige dermed, at Skolen har sin Tid, men at der saa igjen kommer en Tid, da man skal have Gavn af hvad man lærte i Skolen. Men naar nu Lidelsesnes Skole trækker i Langdrag for den Lidende, da sukker han maaskee: denne Skolegang faaer jo aldrig Ende; og han mener vel, at i dette Suk er indeholdt den tungeste Lidelse.

Men forholder dette sig nu virkeligen saa? De Kyndige antage jo, at Længden af Væxtens Tid staaer i ligefremt Forhold til Skabningens Vædelshed. De laveste Arter af Dyr sødes i et Nu og døe næsten i samme Nu; de lavere Dyr voxe meget hurtigt. Mennesket voxe blandt alle Skabninger langsomst, og deraf bevise de Kyndige ligefrem, at han er den ædleste

Skabning. Og saaledes tale vi jo ogsaa om Skoledannelsen. Den, som kun er bestemt til at tjene i en ringe Stilling, han gaar kort i Skole; men Den, der bestemmes for noget Høiere, han maa gaar længe i Skole. Utsaa Skoletidens Længde staaer i et ligefremt Forhold til Betydningen af Det, man skal vorde. Dersom da Videlfernes Skole varer hele Livet igjennem, saa beviser dette jo netop, at denne Skole maa danne for det Høieste, ja, at den er den eneste, som danner for Evigheden, thi ingen anden Skolegang varer saa længe. Bistnok, dersom en timelig Wiisdom vilde mene, at man hele Livet skulde gaar i Skole hos den, da vilde den Lærende med Rette blive utaalmodig og sige: naar skal jeg da have Gavn af hvad jeg har lært i denne Skole! Kun Evigheden kan forsvare for sig selv og for den Lærende, at gjøre ham hele Livet til en Skolegang. Men skal Evigheden holde Skole, saa maa det jo ogsaa blive den fornemste Skole, men den fornemste er just den, som varer længst. Som da ellers en Lærer siger til den lærende Ungling, der før Tiden finder Skolegangen for lang: bliv nu blot ikke utaalmodig, der ligger jo et langt Liv for Dig, — saaledes siger Evigheden med mere Føie og mere Tilforladelighed til den Vidende: „bliv nu blot ikke utaalmodig, der er jo Tid nok, der er jo Evigheden.“ Og naar Evigheden taler, da er der ikke Ewig i dens Mund som i Læreren velmeente Tale, thi hvor kan Læreren indeftaae for den lange Tid, der skal ligge for Unglingen. Men Evigheden maa dog vel vide, at den er, og naar den er, saa er der jo Tid nok.

Den længste Skole danner for det Høieste; den Skole, der varer lige saa længe som Tiden, kan kun danne for Evigheden; Skolen for Livet viser sit Udbytte i Tiden, men Videlfernes Livs-Skole danner for Evigheden. Den danner for Evigheden; det kjendes ogsaa derpaa, at medens man ellers bliver ældre ved at gaar i Skole, og det er netop det man skal, saa bliver man yngre i Evighedens Skole, og det er netop det man skal. Det evige Liv er Forhyngelse. Skulde der saa ikke blive Tid nok for den Lærende til at have Gavn og Glæde af hvad han

lærte? Thi hvad er det, der frembringer Utaalmodighed i Forhold til den alt for lange Skolegang, uden dette, at man hvert Aar bliver ældre, og derfor med Frie frygter, at Skoletiden skal vare for længe. Men naar man hvert Aar bliver yngre! Kan der gives nogen mere beroligende Tanke; den er jo mægtig at gjøre den længste Skoletid til den korteste! Thi naar den korteste Skoletid kun har varet eet Aar, saa er jo dog den Lærende bleven eet Aar ældre; men naar den længste Skoletid har varet 70 Aar, og den Lærende hvert Aar er bleven yngre: saa er denne Skoletid jo aabenbart endnu kortere end den korteste.

Dette er vistnok en saare skøn, en livsalig, en opbyggelig Tanke, at det evige Liv er Forryngelse. Dog vil jeg ikke videre udføre den, thi den er i mine Tanker saa skøn, at den næsten er farlig, og saare let kan vorde en Skuffelse, idet den, netop naar den viser sig i al sin Skønhed for et Menneske, istedenfor at give ham Fart til at stræbe, bedaarer Inderbildningskraften, som stete Forryngelsen ved et Trylleslag, som behøvede Forryngelsen ikke i en anden Forstand lang Tid. Sandeligen, et Menneske maa have lært jaare meget og lært saare grundigt i Vidensernes Skole, inden han ret til sin Opbyggelse tør omgaaes en saa ophøiet Tanke. Gjælder det ellers, at man maa fryde, inden man kan gaae, saa gjælder det her, man maa gaae, inden man begynder at flyde — og denne Tanke har jo Evighedens høie Flugt. Derfor vælger jeg altid hellere at tale om det Ringere, om Begynderens langsomme og besværlige Gang, thi denne Tale kan ikke bedrage Nogen; og paa den anden Side, Den, der er kommen saa vidt, at han til sand Opbyggelse og Fremgang vederqvæges ved Forryngelsens Tanke, han behøver intet andet Menneskes Tale, mindst min, tværtimod har jeg jo Behov at lære af ham.

Men om jeg nu end ikke selv vil tale herover, saa vil jeg dog til Slutning, for ganske at indfrie denne Tales Opgave: det Glædelige i, at Vidensernes Skole danner for Evigheden, minde om, hvad en af Kirkens ældste Lærere, en af de apostoliske Fædre, har saa skjønt fremstillet. Han fortæller i den Deel

af hans Skrift, som kaldes „Synerne“, hvorledes Gud benaa-
dede ham med trende Syner. Disse havde foruden deres betyd-
ningsfulde Indhold tillige den Mærkelighed, at Den, som viste
ham dem og forklarede dem, var første Gang en meget gam-
mel Kone, anden Gang var hun yngre og gladere at see til,
men havde dog endnu den gamle Kones Haar og rynkede Hud;
men tredje Gang var hun ung, glad, dog alvorlig som Ewig-
hedens Ungdom er. Han forklarer nu selv dette nøiere, men
føier blandt Andet ogsaa til: „De, som oprigtigt gjøre Bod,
skulle blive yngre.“ Saaledes holder han igjen mod den mægtige
Tanke, at den ikke skal worde et høitflyvende Blendværk, saa
den Lærende ikke blot ikke bliver yngre, men hvad der er endnu
værre end at blive ældre: bliver bedragen. Og saaledes holder
ogsaa denne Tale igjen: thi det er kun Lidelsernes Skole, der
danner for Ewigheden. Skal da noget Saadant forundes et
Menneske, da maa det vederfares ham i Lidelsernes Skole.

Dog derfor bliver jo det Glædelige ligesuldt, det bliver
tilsidst som det her bliver det Sidste: at ingen Skole varer saa
længe som Lidelsernes, og at derfor ingen uden den danner
for Ewigheden, og at det i Ewighedens Skole kan worde saa,
at den Lærende fornyges. Ikke Kundskab, ikke Viden, nei Intet
uden Lidelse, naar man lærer Lydighed af den, danner for Ewig-
heden, saa sandt som Den, der var og er Sandheden, Den,
der vidste Alt, dog lærte Gæt, men heller intet Andet, lærte
Lydighed af hvad han leed. Var det Mennesket muligt at lære
Lydighed mod Gud uden af Lidelser, da havde Christus, som
Menneske, ikke behøvet at lære den af Lidelser. Menneskelig
Lydighed var det han lærte af Lidelser, thi hans Villies evige
Overeensstemmelse med Faderens er jo ikke Lydighed. Lydig-
heden hører med til hans Fornedrelse, som det hedder: han for-
nedrede sig selv, og blev lydig; men denne hans Fornedrelse
er jo det at være Menneske: altsaa gjælder det for Mennesket
i Forhold til Gud, at Lydighed kun læres af Lidelser; gjælder
det for den Rene, hvor meget mere da for det syndige Men-
neske! Kun Lidelse danner for Ewigheden; thi Ewigheden er i

Troen, men Troen er i Lydigheden, men Lydigheden er i Lidelsen. Lydigheden er ikke udenfor Lidelsen, Troen ikke udenfor Lydigheden, Evigheden ikke uden for Troen. I Lidelsen er Lydigheden Lydighed, i Lydigheden er Troen Troen, i Troen er Evigheden Evigheden.

IV.

Naar vi høre et skjont, et opbyggeligt, et gribende, et sandt Udsagn, da erkjendige vi os gjerne tillige om, hvo der har sagt det, ved hvilken Leilighed, under hvilke Forhold, det er, vi erkjendige os om, hvorvidt det sande Udsagn ogsaa har været Sandhed i den Talende, hvad vi ret inderligt ønske baade for hans og for vor Skyld. Thi et prunkende Udsagn uden Sandhed, det er jo „som et Træ, der bærer Frugt med unyttig Deilig-
 lighed“ (Wiisd. 10, 7.); og et sandt Udsagn, der ikke har Sandhed i den Talende, er dog mistroftende som en Velsignelse, der forbander den Velsignende. Men et sandt Ord, der har Sandhed i den Talende, er i skjønneste Forstand et godt Ord paa sit rette Sted, er som et Guldæble i en Sølv-Staal. Det er, som havde Udsagnet meest Værd, derfor sammenlignes det med et Guld-Æble, medens den Talende kun er det kostelige Rar af prøvet Sølv, hvori det Sande er ægte indfattet i Sandhed. Udsagnet har ogsaa paa en Maade meest Værd, det gaaer ud i Verden og tages tilfølgende af Andre, som altsaa ikke have sagt det, men kun gjort derefter. Dog, hver Gang Udsagnet sandes, da mindes fromt hiin dets ædle første Indfatning. Naar saaledes en Konge taler om jordisk Rikedom og Magt og Vælde: at det er idel Forjængelighed — da glædes vi ved, at den Talende just er en Konge, thi han maa jo have ret havt Leilighed til at gjøre Erfaring, han er ikke som Den, hvem alt Sligt paa Afstand blænder i Duskets Higen, han har seet det ganske nærved. Naar Den, der eiede saa saare Meget, ja ligesom Alt, men ogsaa kun ligesom for ret at føle det, da han tabte Alt, naar han siger:

Herrens Navn være lovet — da beroliges og glædes vi, thi han var jo den Forsøgte. Saaledes opbevares nu mangt et herligt Udsagn, og mindes manges Talende, men blandt disse er der ogsaa en Røver. Og dette kan ikke forstyrre os, tvertimod ville vi i en anden Forstand savne en Saadan, hvis han ikke var; thi i Sandhedens Verden er der ingen Forskjel paa en Konge og paa en Røver, der spørges kun, om det er Sandhed hvad han har sagt og om det var Sandhed i ham.

Der blev efter de hellige Evangelisters Fortælling tvende Røvere korsfæstede med den Herre Jesum. Og Røverens Ord er talt fra Korset i Dødens Dieblit — sandelig, Leiligheden er en saadan, at den vel maa betrygge for Ordets Sandhed i ham; thi hvis Tale er vel mere inderlig end en Døendes, naar han samler sin Sjæl i eet eneste Ord! Ikke er den i Forsængeligheden trættede Konges vise Udsagn mere værd at agte paa, end en bodfærdig Røvers ydmyge Ord i Dødsdieblittet. Der var tvende Røvere, men kun den Ene er bleven mindet, ham, hvem Enhver kjender, naar vi sige: Røverens Ord paa Korset. Hvilken af Røverne det var, er ikke angivet, hverken ved Navn eller nogen anden Bestemmelse, om det saaledes var ham, der hang ved den høire Side eller ved den venstre. Dette er jo ogsaa aldeles ligegyldigt, om det end kan barnligt tilfredsstille en uskyldig Videbegjerlighed at antage, at det var ham ved den høire Side; thi det er jo til Dem paa den høire Side, der engang skal siges: kommer hid, I, min Faders Velsignede og arver det Rige, som Eder var beredt før Verdens Grundvold blev lagt — og til denne Røver blev der jo sagt af den Samme, der skal sige hine Ord, der blev sagt: endnu idag skal Du være med mig i Paradiis. Den anden Røver spottede indtil det Sidste, forhærdede sig endnu paa Korset — han hang vel ved den venstre Side.

Evangelisten Lucas har opbevaret Røverens Ord paa Korset. Luc. 23, 41.

„Si faae Det vore Gjæringer have forskyldt, men denne handlede intet uskyldigt.“

Dette Ord ville vi denne Gang gjøre til Gjenstand for vor Betragtning, idet vi betænke:

Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.

Skyldig? — Ikke-Skyldig? Dette er Rettergangens alvorlige Spørgsmaal; det samme Spørgsmaal er Selvbekymringens endnu alvorligere, thi trænger Øvrigheden end ind i Husets skjulteste Afkrog for at gribe den Skyldige, Selvbekymringen trænger dybere ind efter Skylden end nogen Dommer, ind i Hjertets skjulteste Afkrog, hvor kun Gud er Dommeren.

Saa længe nu Dommen er en menneskelig, og Forholdet er mellem Menneske og Menneske, da ere vi jo Alle enige om, at det at være uskyldig er det eneste Ønskelige, at Uskyldigheden er den faste Borg, som ingen menneskelig Uret og Misgjendelse kan indtage eller sloise, at Uskyldigheden er den Reenhed, som end ikke Voldtægt kan krænke, den Usaarlighed, som end ikke Døden kan saare dødeligt. Og dog forholder det sig ikke ganske saa, og forholder sig egentligen kun saa, saa længe Forholdets væsentlige Spænding er et Forhold mellem To; thi netop i Kjærlighedens inderste og ømmeste Forhold mellem Menneske og Menneske kan Kjærlighedens høieste Ønske være at have Uret, ja at være den Skyldige. Vi tale menneskeligt om ulykkelig Kjærlighed som den tungeste Lidelse, men af ulykkelig Kjærlighed er denne igjen den tungeste, den meest martrende, naar Kjærlighedens Gjenstand er en saadan, at den væsentligen ikke kan elskes, hvad dog den Elskende af sit inderste Hjerte ønsker som det Eneste. Dersom nemlig Kjærlighedens Gjenstand væsentligen dog kan være Gjenstanden, men kun Besiddelsen negtes, da er den ulykkelige Kjærlighed mindre ulykkelig, mindre martrende; da er Besiddelsen vel negtet, men Gjenstanden er ikke tabt, denne eier tværtimod al den væsentlige Fuldkommenhed, der lykkeligt tilfredsstiller Kjærlighedens Fordring. Thi der er en Fordring; skjult i al Kjærlighed er der, ikke selvst

men dybt og evigt grundende, indeholdt en Fordring, hvilken er selve Kjærlighedens Væren. Vi ville tænke os en saadan ulykkelig elskende Pige og hendes Lidelse. Ikke sandt, hun vilde sige: „det, om jeg har Ret eller Uret, det er en Ubetydelighed, derfor kan jeg godt leve, thi har jeg Uret, da vil han let tilgive mig; men hvis han har Uret, hvis han er skyldig, hvis han er en Saadan, at han ikke kan elskes, da er det min Død, da har jeg tabt Alt. Jeg har kun een eneste Gjenstand for min Kjærlighed, det er ham, ene ham i den ganste Verden, af og han kan ikke blive Gjenstand for Kjærlighed; o, det er ingen udbortes Hindring, thi da var han dog den Elskede, og jeg mindre ulykkelig, men det er i hans Væsens Jnderste, der er en Hindring, eller Hindringen er, at hans Væsen mangler Hjertets Jnderste, og jeg er den Ulykkeligste“. Altsaa hun ønsker hellere end gjerne selv at have Uret, ja at være den Skyldige, naar blot den Elskede maatte have Ret. Hvad betyder dette? Det betyder, at denne Pige i Sandhed elsker; hun strider ikke, end ikke om Ret og Uret, saa er der dog Tv, nei hun er i Sandhed bleven Eet med sin Gjenstand, og derfor føler hun først Tabet af ham, naar han tabtes væsentligen — ved at være bleven uvæsentlig eller væsentlig en Anden, ikke naar han tabtes tilfældigen — ved at blive en Andens. Naar blot han havde Ret, naar hun var skyldig, da mener hun sin Elskov frelst; men naar han havde Uret, da mener hun sin Elskov rædsom tabt. Og saaledes er det jo ogsaa i Sandhed, thi ikke Den er væsentligen tabt, der er det Guldkonue, men er det for en Anden end mig, ham kan jeg jo ligesuldt blive ved at elske; men Den er væsentligen tabt, hvis Væsentlighed er tabt.

Men naar nu et Menneske forholder sig til Gud, og Spørgsmaalet der er om at have Ret eller Uret: mon dog vel egentligen noget Menneske nogensinde har formaaet endog blot at tænke denne Rædsel, at der i Forholdet til Gud kunde være Tale om ulykkelig Kjærlighed, grundet i, at Gud ikke kunde blive dens Gjenstand! Thi ikke fordi Gud gennem 70 Aar fører et Menneskes Liv, om jaa var, tungere end nogensinde noget

Menneskes, fører ham saaledes, at han Intet, Intet fatter af denne mørke Tale: ikke derfor er Gud hverken tabt eller tabt for ham. Men dersom der hændte det Mindste, der kunde, eller endog blot kunde antage Skin af at kunne bevise, at Gud ikke var Kjærlighed: ja, da var Alt tabt, da var Gud tabt, thi er Gud ikke Kjærlighed og er han ikke Kjærlighed i Alt, da er Gud slet ikke til. O, m. T., dersom Du har oplevet et Menneskelivs tungeste Dieblit, da det fortnede ganske for Din Sjel, som var der ingen Kjærlighed i Himlen, eller som var den, der er i Himlen, dog ikke ret Kjærlighed, da det var Dig, som var der et Valg Du skulde gjøre, det rædsomme Valg mellem: at have Uret og vinde Gud, eller mellem: at have Ret og tabe Gud — ikke sandt, da har Du fundet Himlens Salighed i at vælge det Første, eller rettere i, at det dog ikke var et Valg, at det tværtimod var Himlens evige Fordring til Dig, dens Fordring paa Din Sjel, at ingen, ingen Tvivl maatte være om, at Gud var Kjærlighed! Alt, medens vel Mange holde den Tanke ubestemt hen, om dog Gud virkelig er Kjærlighed, da var det sandeligen bedre, om de bragte Kjærligheden i dem til at flamme blot ved Tanken om den Rædsel, at Gud ikke var Kjærlighed; bragte Kjærligheden til at flamme, thi er Gud Kjærlighed, da er han ogsaa Kjærlighed i Alt, Kjærlighed i det Du kan forstaae, og Kjærlighed i det Du ikke kan forstaae, Kjærlighed i den mørke Tale, som varer en Dag, og i den mørke Tale, som varer 70 Aar. Alt, medens Mange kalde sig Christne og dog maaskee leve som paa det Uvisse i Henseende til om Gud dog virkelig er Kjærlighed, da var det sandeligen bedre, at de bragte Kjærligheden til at flamme blot ved Tanken om Hedenskabet's Rædsel: at Den, som holder Alts Skjebne og alle Dine Skjebner i sin Haand, at han er tvetydig, at hans Kjærlighed ikke er en faderlig Favn men en fangende Snare, at hans forborgne Væsen ikke er evig Klarhed men Skjulthed, at hans Væsens dybeste Grund ikke er Kjærlighed men Underfundighed, som man ikke kan forstaae. Thi dette fordres jo ikke, at man skulde kunne forstaae Guds Kjærligheds Raad, men vel, at man skal

kunne troe og troende forstaae, at han er Kjærlighed. Det er ikke rædsomt, at Du ikke skulde kunne forstaae Guds Raad, dersom han dog er evig Kjærlighed; men det er rædsomt, hvis Du ikke kunde forstaae dem, fordi han er Underfundighed.

Dersom det derimod, efter Talens Antagelse, er saa, at et Menneske i Forhold til Gud ikke blot altid har Uret, men altid er skyldig, og altsaa ogsaa, naar han lider, lider skyldig: da kan ingen Tvivl i Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny) og ingen Begivenhed uden for Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny) ved at tage Forargelse) fortrænge det Glædelige.

Det Glædelige er: at det nu, og i ethvert Dieblik, og i ethvert tilkommende Dieblik evigt er saa, at der Intet er hændt eller nogensinde kan hænde, var det saa end den sygeligste Indbildnings sørgeligst opfundne Rædsel, der blev til Virkelighed, Intet, som kan rokke ved den Tro, at Gud er Kjærlighed; og det Glædelige er, at vil et Menneske ikke forstaae dette med det Gode, saa skal dog Skyldigheden hjælpe ham til at forstaae det. Naar Mennesket i Forhold til Gud altid lider skyldig, saa er det jo i ethvert Dieblik, hvad der saa end skeer, betrygget, at Gud er Kjærlighed; eller rettere, saa er det i ethvert Dieblik forhindret at komme ind i den Tvivl, fordi Bevidstheden om Skylden drager Opmærksomheden paa sig.

De fleste Mennesker have vistnok en Forestilling, stundom en levende Forestilling, i enkelte Dieblikke en inderlig Følelse af, at Gud er Kjærlighed; og dog er der maaskee Mange, der leve saaledes, at det dunkelt er dem som, hvis denne eller hvin Rædsel, for hvilken de især grue, kom over dem, de da maatte opgive Troen, slippe Gud, tabe ham. Men er dog vel Noget usvarligere end at leve saaledes hen: at afmatte den høieste Videnskab i en Halvdøs mellem Tvivl og Tillid, saa man aldrig faaer den lumste Fjende under Dine, der dog blodsuger det Funderste, saa man aldrig kommer til at ghyse over denne Tilstand, menende, at man ikke er en Fortvivlet — fordi man er stumret ind i For-

tvivlelsen! Al, Gud er jo ikke Den, som taber Noget derved; men han den Sovende, han, der sandeligen synder ved at sove, han taber Alt, taber Det, uden hvilket Livet egentligen er Intet. Thi, som der i Skriften tales om at lide Skibbrud paa Troen, saaledes maa man vel sige om Den, der opgav Troen paa Guds Kjærlighed, at han leed Skibbrud paa Evighedens Livslust. Hvad er der saa mere at leve for! Lad det kun storme — saa længe dog Skibet holder sammen: det er tungt; lad der komme Magsveir og Medbør: det er glædeligt; men har Skibet en Grundskade, hvad hjælper og hvad skader saa alt Andet; stille Plankerne sig fra hinanden, hvad er der saa mere at vente! Men det Menneske, der opgav Gud, der meente, at noget Saa-dant var hændt eller kunde hænde som maatte forstyrre Troen paa Guds Kjærlighed: han tog jo netop Skade paa den dybeste Sammenføjning i et Menneske. Om der er noget Spiger, der i Særdeleshed kan siges at holde Skibets Bygning sammen, veed jeg ikke, men det veed jeg, at denne Tro er den guddommelige Sammenføjning i et Menneske, der, naar den holder, gør ham til den stolteste Seiler, men, naar den løses, gør ham til et Brag, og derved hele Livets Indhold til Tant og ussel Forfængelighed.

Derksom det nu skulde være muligt, at et Menneske kunde have endog blot Skin af Ret i at opgive Troen paa at Gud er Kjærlighed, da maatte han først ubetinget være reen og være aldeles uden Skyld, ikke blot, menneskeligt talt, i Dette eller Hiint, men aldeles uden Skyld ligeoverfor Gud; thi kun ved denne Forudsætning kan Tvivlen vinde Fodfæste, uden den er Tvivlen ikke blot berøvet Tilhold, ikke blot bygget paa Sand, men bygget paa en Afgrund. Og dernæst maatte Det hænde, som ikke lod sig forene med Forestillingen om at Gud er Kjærlighed. Men denne Kædsel vilde intet Menneske kunne udholde; den er kun eengang udholdt af Ham, der var den Hellige, af Ham, der for Gud var uden Skyld. Og derfor er det, at vi altid skulle tale med Frygt og Bæven og helst med Tilbedelsens Taushed om Christi Videlse, fordi den menneskelige

Tanke saa lidet som det menneskelige Sprog mægter at fremstille eller tydeligt at ane denne Rædsels Dyb; derfor er det man skal tale med Ydmyghedens Forsigtighed eller ydmygtie om hvorledes Christus leed, at man ikke skal ledes i Fristelse af den ugudelige Tørst efter at udforske Guds Hemmeligheder, hvilken selv Hedenstabet's Forestilling straffede med en evigt brændende Tørst; derfor er det man især skal vogte sig i disse Tider, da man paa saa mange Maader vil ængste Livet af Troen, som var det at troe det at begribe, som kunde man ikke troe frimodigt og troe til Salighed, fordi man ikke — frækt kan begribe. Kun Kristus var for Gud uden Skyld, og netop derfor maatte han lide den overmenneskelige Lidelse, maatte føres til Grændsen af ligesom med Kette at mistrostes, om Gud ogsaa var Kjærlighed, da han raabte: min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig. Men anderledes med Røveren, om hvem vi tale. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, Ord, som vor Kirkes største Prædiker, men ogsaa dens meest rettroende Mand, Ord, som Luther netop paa Grund af hans Rettroenhed neppe vovede sig til at prædike over: saa prædiker Røveren ved Frelserens Side, som en ret Prædiker, først og fremmest sig selv til Opbyggelse over den gudfrygtige Tanke: jeg lider skyldig. Medens Rædselens Dyb i Christi Lidelse ikke kan blive Gjenstand for Prædiken, saa er Røverens Thema ret egentligen Prædikenens. Thi vel høres der under Navn af Prædiken mangt et vandet og usmage- ligt Ord om Guds Kjærlighed; men denne bødsfærdige Tale om Synden og Skylden er dog den eneste rette Indgang, paa hvilken nok Guds Kjærlighed bliver Udgangen. Ja, den bødsfærdige Røver, han prædiker; er hiin Konge kaldet en Prædiker, da meget mere den bødsfærdige Røver. Han er den rette Bøds- prædikant; thi vel er den Kamelhaarstjortel en snæver Paa- klædning, men at være korsfæstet er dog en endnu mere tvungen Holdning; og vel er det at boe i en Ørk en ringe Ansættelse i Livet, men at være korsfæstet er dog den tungeste Livsstilling; og det at sige: ombvender Eder er dog ikke saa hyperlig en Bøds-

prædiken, som at sige: jeg lider skyldig; og det „at sige om sig selv“: „jeg er en Prophet“ dog ikke saa opvækkende, som at sige: jeg er en Synder, der lider skyldig. Røveren prædiker for sig selv, og for den anden Røver og for alle Tilstedeværende og siger: „I ere alle Syndere, kun Han, som hænger imellem os, han er for Gud uden Skyld, han lider uskyldig.“ „Thi“, siger denne ophøjede Budsprædikant, „i Verden er det rigtig nok ellers Skik, at een Røver gaaer mellem to saakaldte Retfærdige, men denne Skik og denne Retfærdighed er Indbildning; her sees jo Sandheden: at den eneste Retfærdige, den eneste, han bliver korsfæstet mellem to Røvere. See, derfor siger Skriften: „Han blev regnet mellem Overtrædere“ — dog ikke fordi vi To ere Røvere, og menneskeligt talt Syndere fremfor Andre, nei tag mig ned, hæng hvilken som helst af alle de Tilstedeværende i mit Sted, han, den Hellige, er dog, som Medkorsfæstet med ham, regnet blandt Overtrædere; ja, saasnart han, den Hellige, skal regnes til Slægten, er han regnet blandt Overtrædere. Eller mon noget Menneske, ja var han end en, menneskelig talt, uskyldigt Forfulgt, en uskyldigt Dømt, en uskyldigt Korsfæstet, mon han ved den her Korsfæstedes Side turde sige: jeg lider uskyldig!“ Dette er en christelig Budsprædiken, som minder selv Martyren om, at han for Gud lider skyldig; det er en christelig Budsprædiken, thi den jødiske hviler dog i den Forestilling, at der ere hellige Mænd, som skulle prædike Bod, at man ved at stræbe kunde blive hellig nok til at være Budsprædikant. I Christendommen derimod prædiker en virkelig Synder Bod, og selv de, menneskeligt talt, hellige Mænd, maae finde sig i, at en virkelig Synder er Budsprædikanten, som ikke siger: vee Eder, naar han begynder, men siger: Gud være mig arme Synder naadig, jeg lider skyldig.

Og dog, den bodfærdige Røver er ingen Budsprædikant, hans Prædiken ingen Budsprædiken; var det saa, da havde den jo heller ikke Noget at gjøre med nærværende Tales Gjenstand: det Glædelige i, at i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig. Men herom er det just, at Røveren prædiker sig

selv til Trost og Lindring. Dette er det Opbyggelige, det Lærende ved denne Røver, at han i den forsmædeligste Døds Øieblik dog har Dybde og Ydmyghed nok til at fatte det som en Lindring, at lide skyldig, i Sammenligning med Dødens Smerte, som den lides paa det Kors, der staaer i Midten. Den bodfærdige Røver finder i Sammenligning med denne Lidelse Lindring og Trost i den Tanke, at han lider skyldig, og hvorfor, fordi Lidelsen da aldeles ikke kommer i Berøring med det i Tvivlens Angst bekymrede Spørgsmaal, om Gud er Kjærlighed. Røveren er da ingen Bodsprædikant uden forsaavidt Evangeliets glade Budskab altid er det: han forkynder det Glædelige, som kun smerteligt er ydmygende for den Stolte. Naar saaledes i Hedenskabet et Menneske leed Uret af andre Mennesker, blev forfulgt for det Godes Skyld, blev dømt fra Livet for det Godes Skyld: at, da blev han sig ogsaa selv vigtig og sagde i Forhold til Gud: jeg lider uskyldig, og meente stolt, at det var det Letteste — at have Ret. Men ved Christi Side lærer en Saadan, at der kun er Een, der for Gud leed uskyldig, og dette ydmyger ham. Man vilde i Hedenskabet, fordi man havde Ret i Et mod Mennesker, eller er dette for lidt, nu vel, fordi man havde Ret i Alt mod Menneskene, ogsaa overføre dette paa Forholdet til Gud, og have Ret i Et mod Gud — mod hvem man dog har Uret i Alt; Hedningen var stolt og forblindet nok til ikke at fatte denne Rædsel, han puffede stolt paa „sin glimrende Synd“ som paa en Dyd.

Allsaa Røveren finder Lindring i den Tanke, at han lider skyldig. Og saaledes er det ogsaa i Sammenligning med den overmenneskelige Forfærdelse, at lide naar man for Gud er uden Skyld. Thi naar man lider skyldig, og naar man erkjender det: da har man Gud at haabe paa, Gud at holde sig til, da har man, hvis jeg saa tør sige, Gud frelst — og hvad Fare skulde man saa ikke kunne udholde, ja, selv i hans fortærende Brede har man ham dog endnu — paa sin Side. Men naar man lider for Gud ganske uskyldig, da er det, som havde man Gud mod sig, da er man — forladt af Gud. Naar man lider skyldig, saa

er Betyngningen den ydmygende, hvori der dog er Ewighedens Trost, ja Ewighedens Glæde: at give Gud Ret; men naar man lider aldeles uskyldig, saa er det, som var det dog ikke ganske afgjort, at Gud er Kjærlighed, saa er det som var Striden om at retfærdiggjøre Gud, hvad kun Daarers Indbildskhed og indbildske Wiisdom kan ansee for det Letteste — da det dog for et Menneſke er det Formastelige.

Thi hvad er det Tvivlen om Guds Kjærlighed vil? Den vil vende Forholdet om, den vil sidde rolig og tryk, dømmende, og overveie, om Gud nu ogsaa er Kjærlighed, den vil gjøre Gud til den Anklagede, gjøre ham til Den, af hvem der fordres Noget. Men ad denne Vej skal Guds Kjærlighed aldrig findes, forbandet fra Gud skal Tvivlens Stræben til Gud være, fordi den begynder med en Formastelighed. Troens Salighed derimod er det, at Gud er Kjærlighed. Deraf følger ikke, at Troen forstaaer, hvorledes Guds Raad med et Menneſke er Kjærlighed. Her er just Troens Strid: at troe uden at kunne forstaae. Og naar saa denne Troens Strid begynder, naar Tvivlene ville reise sig, eller naar „Tvivlen med mange vilde Tanker stormer mod Troen“: da træder Skyldens Bevidsthed til som Undsætning, som sidste Forstærkning. Man skulde troe det var en fjendtlig Magt, men nei, den vil netop hjælpe Troen, hjælpe den Troende ved at lære ham, ikke at tvivle om Gud, men om sig selv. Iſtedenfor det Løgnagtige om at gjenemtænke Tvivlen, hvilket netop er Tvivlens farligste Paafund, tordner Skyldens Bevidsthed fit: stands, og fører Troen frelst tilbage, frelst derved, at der ingen Strid blev: om Gud var Kjærlighed. Thi som Skriften siger, at Gud har lagt Alt under Synd, saa hver Mund skal tilstoppes, saaledes stopper denne ydmygende, men tillige denne fressende Tanke Munden paa Tvivlene. Naar Tvivlens tusinde Spørgsmaal vil ansægte Troen, og give det Udseende, som kunde Gud ikke svare, da lærer Skyldens Bevidsthed den Troende, at det er ham, der ikke kan svare Get til Tusinde: ergo er Gud Kjærlighed. Fatter Du ikke denne Slutnings Magtfuldkommenhed: saa fatter Troen det. Fatter Du ikke det

Glædelige i, at det saaledes evigt er betrygget, at Gud er Kjærlighed: saa fatter Troen det; den forstaaer, at det er en Inderbildning at gjøre det muligt at gjennemtænke Tivlen, men at det er saligt, at det gjøres umuligt at tvivle. Er det forføreligt for en Son at have Ret mod sin Fader, er det en opbyggelig Tanke, at en Son altid har Uret mod sin Fader: o, da er det ogsaa saligt, at det er gjort umuligt at tvivle om Gud er Kjærlighed. Lad kun den fæde Lovpræisning af Guds Kjærlighed forstumme, den sande Erkeserklæring er denne: jeg lider altid skyldig — saa vist er det i al Evighed, at Gud er Kjærlighed. Ak, i Hedenstabet var den saligste af alle Tanker ikke bedre betrygget, end at et Menneske kunde mene at have Ret mod Gud: i Christendommen er den evig betrygget. Og dersom dette nu er den eneste glædelige Tanke baade i Himlen og paa Jorden, er „Glæden og atter siger jeg Glædens“ eneste Væld, at Gud er Kjærlighed: saa er det ogsaa glædeligt, at det staaer saaledes fast, at ingen, ingen Tvivl kan røkke derved, ja end ikke kan komme til at røkke derved. Thi Skyldens Bevidsthed er den Vældige, der vogter paa denne Skat; i samme Dieblisk, som Tivlen vil antaste den, da er den dødsens, da støder hiin Vældige den ned i Afgrunden, ned i det Intet hvorfra den kom, men i samme Dieblisk har atter Troen sin Gjenstand, at Gud er Kjærlighed. Her er altsaa ikke Tale, ikke den svigefulde Tale om den tvivlsomme Seier eller vel rettere om Tivlens visse Seier: at gjennemtænke Tivlen; men her er den fuldviste Tale om Tivlens visse Død, dens visse Død i Fødselen. Skal Tivlen have mindste Skin af Grundvold, da maa den have Ustyldigheden at beraabe sig paa, Ustyldigheden ikke i Sammenligning med andre Mennesker og ikke i Dette eller Hiint, men Ustyldigheden for Gud. Og har den ikke dette, hvilket er en Umulighed, saa er den i samme Dieblisk knuset, tilintetgjort; den er gjort til Intet, ak, dette er just det Modsatte af at begynde med Intet.

Naar det efter Talens Antagelse er saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, da er dette det Glædelige: at Feilen altsaa ligger hos Mennesket, at der som en Følge deraf bestandigt maa være Noget at gjøre, maa være Opgaver, og dog tillige menneskelige Opgaver, og med Opgaverne Haab om, at Alt kan og vil blive bedre, naar han bliver bedre, mere arbejdende, mere bedende, mere lydlig, mere ydmyg, mere gudhengiven, mere inderlig i sin Kjærlighed, mere brændende i Anden.

Er dette ikke glædeligt? Thi er det saa, at Modet siger med Rette: hvor Fare er, der er jeg ogsaa; eller vender det om og siger: hvor jeg er, der er ogsaa Faren; og er det saaledes, at den kjærlige Deeltagelse siger med Rette: endnu tungere end at være den Vidende er det at sidde hos og Intet have at gjøre: saa er det ogsaa saaledes, at hvor der er Opgave der er Haab. Men lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altsaa altid Opgave, og altid Haab. O, m. T., dersom Du blev forsøgt i Livet, dersom Du blev saaledes forsøgt, at man kan tale med Dig om det Forfærdelige, fordi Du kjender andre Farer og andre Rædsler end hvad Kjælskab, Feighed og Blødgagtighed, liig et uartigt Barn, klynker over: at man ikke strag faaer sin Willie, at man maa holde Noget ud, at det ikke strag lykkes for En, at Gud slet ikke bryder sig om Ens Bredde — dersom Du blev alvorligere forsøgt, ikke sandt, da forstod Du, at dette maatte være det tungeste Videlsernes Dieblik, denne Standning, naar det saae ud, som var der ingen Opgave! Det var ikke den Vidende, der vægrede sig ved at løfte Byrden, fordi den var saa tung: det var det endnu tungere, at der ingen Opgave syntes at være, at end ikke Videlsen kunde blive Opgaven. Det var ikke den Vidende, som længe havde arbeidet forgjæves, der nu oprørte sig mod Gud og ikke vilde arbejde længere: af nei, det var det udsigeligt tungere, at der syntes end ikke at være nogen Opgaves Fordring til ham. Det var ikke den Vidende, der saa ofte havde grebet feil, at han nu var bleven træt af at begynde forfra: nei det var Haabløshedens Rædsel, som var

der Intet at begynde paa, som kunde han med sin redeligste Villie ikke finde nogen Opgave. Thi naar man seer den maafkee allerede overanstrengede Hest, hvilken for stor en Byrde blev paalagt, naar man seer den sidste Gang at anspænde hver en Sene for at slæbe Byrden frem, da har man Medlidenshed med den, men der er dog ogsaa endnu bestandigt som et Haab om at det skal lykkes. Men hvis Du saae en Hest i Lidelsens Smerte anstrenge hver en Sene, men Du saae ingen Opgave, ingen Byrde: ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over. Er og dette vel Haabløshed at vrage Opgaven fordi den er tung; er dette vel Haabløshed næsten at segne under Byrden fordi den er saa tung; er det vel Haabløshed at opgive Haabet af Frygt for Opgaven: o nei, men dette er Haabløshed: at ville af yderste Evne — men der er ingen Opgave. Saae Du nogenfinde et Menneſte i Havsnød, ikke sandt, Du ængstedes for ham, Du saae det med Deeltagelsens Ghysen, men Du haabede. Derſom Du derimod saae Den, der af Vanvare var sjunken i et Morads, ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over, og Du saae det med en isnende Ghysen. Thi Det der manglede var ikke Kraft, og det der manglede var ikke Villie til at bruge Kraften, men det der manglede var: Opgave. Om en saadan Ulykkelig har mange Kræfter eller saa, om han bruger dem eller han ikke bruger dem: han synker alligevel — ikke under Opgavens tunge Vægt, ikke under dens Storhed, men han synker i den Lumskhed, at der ingen Opgave er.

Saa, naar der Intet er at gjøre, naar end ikke Lidelsen selv er Opgaven, da er Haabløsheden, og da er der en rædſom Fritid fra Arbeide til langſomt at omkomme i Haabløsheden. Saa længe der er Opgave, saa længe der er noget Opgivet, saalænge er Menneſket ikke haablost opgivet; saalænge der er Opgave, saa længe er der et Middel til at forførte Tiden, thi Arbeide og Anſtrængelse forførter Tiden: men naar der Intet er at gjøre, naar der ingen Opgave er, men kun den dybe Lumskheds Spot ved at negte Opgaven, da er Haabløsheden, og da er Tiden dræbende lang.

Altjaa kun naar der Intet er at gjøre, og Den, der siger det, var for Gud uden Skyld — thi er han skyldig, da er der jo altid Noget at gjøre; kun naar der Intet er at gjøre, og dette er at forstaae saaledes, at der ingen Opgave er: da er Haabløsheden. Naar der nemlig siges, at der Intet er at gjøre, da følger deraf ingenlunde, at der ingen Opgave er, thi Taalmodighed kan jo være Opgaven; men naar der ingen Opgave er, og den Vidende for Gud var uden Skyld, da, og ene da, er Haabløsheden. Hvis derfor en Vidende kunde have Ret mod Gud, hvis det var muligt, at Feilen kunde ligge hos Gud, ja da var Haabløsheden til, og Haabløshedens Rædsel, da var der ingen Opgave. Thi baade Troens og Haabets og Kjærlighedens og Taalmodighedens og Ydmyghedens og Lydighedens Opgaver, kort alle menneskelige Opgaver hvile i den evige Visshed, hvori de have Tilhold og Medhold, at Gud er Kjærlighed. Var dette nogensinde hændt et Menneſte i Forhold til Gud, at Feilen laae hos Gud, da var der ingen Opgave; var dette nogensinde hændt et eneste Menneſte, da var der ingen Opgaver for hele Slægten. Det var ikke blot i dette enkelte Tilfælde, at der ingen Opgave var; nei, dersom Gud een eneste Gang havde viist, at han ikke var Kjærlighed, i det Mindste eller i det Største, havde ladet en Vidende uden Opgave: da er der for alle Menneſter ingen Opgave mere, da er det Tant og Forfængelighed og Aandsfortærelsens onde Møie at troe, og Selvmødigelse at arbejde, og en Dval at leve. Fra Hjertet udgaaer Livet, og naar et Menneſte har taget Skade derinde, da er der for ham ved egen Brøde ingen Opgave mere, uden Syndens og Tomhedens travle Møie; men fra Guds Hjerte udgaaer Livet i det Hele, Livet i Opgaverne. Dersom det er saa, at Skabningen maa døe, naar Gud tager sin Aande tilbage: da er det ogsaa saa, at dersom Gud et eneste Dieblik har fornegtet sin Kjærlighed, da ere alle Opgaver døde og gjorte til Intet, og Haabløshed det Eneste, som er til.

At, de fleste Menneſter fornemme vel stundom og tilstaae sig selv, at i Dette eller Hiint laae Feilen hos dem; og dog boer

der maaskee lønligt i Mængens Indre den skumle Tanke, at det kunde hænde, at det maaskee var hændt, og Gud bar dog Skylden for, at et Menneſte fortabtes. Og ſaaledes lever man hen, travlt beſkæftiget med alt Andet; man mener ſig ikke fortvivlet, man kommer ikke til at gyſe over denne Tilſtand, fordi intet Lys fik Lov at trænge ind i denne Skummelhed; ja dunkelt ønskes dette end ikke, fordi det Dunkle derinde har en uhyggelig Anelſe om, at det vilde blive en beſværkelig Tydelighed at forſtaaе, hvilken Fordring Gud har paa et Menneſtes Sjel, en beſværkelig Tydelighed at forſtaaе, at der altid er Opgave. Men er dog vel kun Den dødelig, ſom er død, mon ikke juſt den Levende, naar Døden er hans Viſe, kaldes og er en Dødelig: og er ikke ſaaledes ogſaa Den en Fortvivlet, der end ikke kom til at fortvivle, fordi han nemlig ikke bemærkede, at han var fortvivlet! Eller, naar en Kjøbmand ved at gjøre ſit Regnſkab op, ſeer, han er ødelagt — og fortvivler, er han mere fortvivlet end den Kjøbmand, der dunkelt veed, at det er galt, men haaber at ſkulke ſig nogen Tid hen; er det mere fortvivlet at fortvivle over Sandheden, end, ikke at turde komme til Sandheden! Og ethvert Menneſte, i hvis Indre hiin ſtumle Tanke om Gud boer, han er en Fortvivlet, det kan man, aandeligt forſtaaet, ligesom ſee paa ham; thi han er i Forhold til Gud ikke ſom Den, der ſlaaer Diet ned i Bevidſthed om ſin Skyld og om hvad han er Gud ſkyldig, han er ei heller ſom Den, der ydmygt løfter ſit tillidsfulde Blik til Gud, nei, han ſkuler.

Sandeligen bedre end at ſtule var det dog at ſaaе Skummelheden fordreven, at komme til at gyſe ved Tanken om denne Rædſel, den Rædſel, der egentligen tilhører Hedensfabet, at Gud ikke kunde, eller ikke vilde ſjente et Menneſte Frimodighed. Thi en Afgud kan hverken gjøre et Menneſte til Intet, lade ham fornemme det Intet han er, — dertil er Afguden for ſvag; ei heller kan en Afgud give et Menneſte Frimodighed — dertil er han ikke ſtærk nok: derfor kan man ſige, at Afguden ſelv lærte Hedningen at ſkule. Endog den viſeſte Hedning, der har levet, han har dog, hvor langt viſere han iøvrigt var end den ringeſte

Troende, i Sammenligning med denne en Skummelhed i sit Indre, fordi det i sidste Grund ikke kunde blive Hedningen evigt vist og klart, om Feilen laae hos ham, eller om det sjeldne Tilfælde ikke var muligt, da Feilen laae hos Gud, om Haabløshed dog ikke var en Tilstand i hvilken Mennesket kan være uden Skyld, fordi Gud selv bærer Skylden, ved at lade Mennesket uden Opgave. Og man kan kun undskyldte Hedningen med, at dette er saa, fordi hans Gud selv er skummel.

Men den Christnes Gud er Klarhed, derfor er ethvert Menneske uden Undskyldning, og uden enhver Undskyldning. Men naar Du tager alle Undskyldninger bort, ja naar Du tager den avlende skumle Dvaskehed bort, som føder Undskyldningerne, da er der ingen Skummelhed, og naar Du tager alle Undskyldninger bort, saa er et Menneske uden al Undskyldning, og altid uden Undskyldning; men dersom han aldrig for Gud er reen og altid uden Undskyldning, saa er han altid skyldig, ogsaa naar han lider. Men lider han altid skyldig, saa er det evigt vist, at Gud er Kjærlighed, og saa er det Glædelige, at der altid er Opgaver, altid Noget at gjøre.

Er dette ikke glædeligt? Hvilket, spørger maastee Noget, det at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Ja, naar dette rigtigt forstaaes at betyde, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, og at der altid er Opgave. See, Tvivlen, den vil i al Magelighed med fræk Paatrængenhed tvinge sig ind i Guds Væsen og bevise, at Gud er Kjærlighed. Men det skal i Evighed aldrig lykkes med Beviset, fordi Begyndelsen er en Formastelighed. Og hvad er Tvivlen vel i sidste Grund, hvad er den Andet end hiin skumle Dunkelhed, hvad er den Andet end alle Undskyldningers Ophav og Undskyldningen, der vender Forholdet om — og tvivler om Gud. Men naar saa er, naar det er det Nigtige, at et Menneske skal tvivle om Guds Kjærlighed, saa er jo Mennesket undskyldt. Dersom derimod det, at tvivle om Guds Kjærlighed, er det Formastelige, saa er jo Mennesket uden Undskyldning, anklaget, skyldig, altid forpligtet i Opgave; dette er Loven, men det Glædelige er

tillige: at der saa ogsaa altid er Opgave. Dersom Tivblen er Begyndelsen, saa er Gud tabt længe førend Enden, og Mennesket fritagen fra altid at have Opgave, men ogsaa fra altid at have den Trøst, at der altid er Opgave. Men dersom Skyldens Bevidsthed er Begyndelsen, saa er Tivblens Begyndelse gjort umulig, og saa er det Glædelige: at der altid er Opgave.

Det Glædelige er da, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, nærmere forstaaet er det Glædelige, at der altid er Opgave; saa længe der er Liv er der Haab, men saa længe der er Opgave er der Liv, og saa længe der er Liv er der Haab, ja Opgaven selv er ikke blot et Haab for en tilkommende Tid, men er et glædeligt Nærværende. Den Troende, der betænker, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, tør derfor sige: „hvad der saa end hænder mig, der er Noget at gjøre, og i ethvert Tilfælde der er altid Opgave; Haabløshed er en Rædsel, som intetsteds har hjemme, naar et Menneske ikke formasteligt vil opgibe sig selv. Om derfor end det Tungeste hændte mig, hvad aldrig før var hændt noget Menneske, om der Intet, Intet var at gjøre: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, at bære det i Taalmodighed. Og fordredes end Taalmodighedens Yderste, som aldrig før af noget Menneske: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, ikke at slippe Taalmodigheden, end ikke paa det Yderste.“ Ved Hjælp af Skyldens Bevidsthed gjøres det umuligt, at komme til at tvivle om, at Gud er Kjærlighed: altsaa er det evig vist, at Gud er Kjærlighed. Men er dette evig vist, saa er der ogsaa altid Opgaver, thi alle Opgaver have deres Grund i Gud. Og lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altid Opgave. Saaledes er det, at der altid er Opgave, og det, at det er evigt vist, at Gud er Kjærlighed, Et og det Samme, og er indeholdt i dette, at et Menneske altid lider skyldig i Forholdet til Gud.

Lader os atter mindes den bødserdige Røver. Kan han nu siges at forkynde det Trøstelige i at lide skyldig, fordi der altid er Opgave? Det kunde synes, at dertil manglede Røveren

Anledning; en Korsfæstet har ikke mange Dieblikke, for ham synes der af en anden Grund ikke at kunne være Tale om Opgaver. Og dog er det ikke saaledes. I Sammenligning med den anden Korsfæstedes overmenneskelige Lidelse finder Røveren Trost og Lindring i den Tanke, at han lider skyldig, og han finder derfor ogsaa, at der er Opgave, den sidste, men det er jo ogsaa hans sidste Time. Netop fordi han lider skyldig har han den Trost og Lindring, at der er Opgave, og Opgaven er, at angre og fortryde. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, saa forstaaer den bødsfærdige Røver ydmygt, men dog ogsaa som en Lindring, at det er ikke Gud, der har forladt ham, men ham, der har forladt Gud, og angrende siger han til den Medkorsfæstede: tænk paa mig, naar Du kommer i Dit Rige. Det er en tung menneskelig Lidelse, i den forsmædelige Døds Dieblik, med Dødsens Angest og med sildig Anger at gribe efter Guds Barmhjertighed, men dog finder den bødsfærdige Røver Lindring deri, naar han sammenligner sin Lidelse med den overmenneskelige: at være forladt af Gud. Thi at være forladt af Gud, det er jo at være uden Opgave, det er at være berøvet det Sidste, hvad ethvert Menneske altid har, Taalmodighedens Opgave, der er grundet i, at Gud ikke har forladt den Lidende. Derfor er Christi Lidelse overmenneskelig, og hans Taalmodighed overmenneskelig, saa intet Menneske kan begribe hverken det Ene eller det Andet. Og er det gavnligt, at der tales ret menneskeligt om Christi Lidelse — dersom der dog kun tales saaledes, at han blev det Menneske, der har lidt meest: da er det Gudsbespottelse, thi skjøndt hans Lidelse er menneskelig, saa er den tillige overmenneskelig, og der er et evigt svælgende Dyb befæstet mellem hans Lidelse og Menneskets. — Maaskee har ogsaa en anden Tanke rørt sig i den bødsfærdige Røvers Indre, han har maaskee jagt til sig selv: dersom der i dette Dieblik kom Befaling fra Landshøvdingen, at tage de Korsfæstede ned og skjenke dem Livet: da har jeg, som har lidt skyldig, den Trost, at for mig er der Opgaver nok. Men Han, den Hellige, den Uskyldige,

for ham er der ingen Opgave, hans Opgave har været en overmenneskelig; han har for Gud Intet, Intet at bebreide sig, hans Liv var Lydighed, og dog blev han forladt af Gud! „Seer, dette er den overmenneskelige Lidelse,“ siger den bødferdige Røver, „saaledes har intet Menneſke lidt, saaledes kan intet Menneſke komme til at lide, thi intet Menneſke er for Gud uden Skyld, — men ſaa har heller aldrig noget Menneſke været, eller kan noget Menneſke ſiges at blive, forladt af Gud. Et Menneſke derimod lider ſkyldigt, Gud har ikke forladt ham, der er altid Opgave; og naar der er Opgave er der Haab, og dette, at der er Opgave og Haab, er Trøſten. Denne Trøſt er for ethvert Menneſke, der erkjender, at han lider ſkyldig, den er ſelv for mig, en Fortabt, en forſfættet Røver; for mig er der vel Intet at gjøre, af, Dødens Smerter omſpænde mig allerede, men dog er der Opgave, og jeg blev ikke forladt af Gud.“ Dette er atter ingen Bodsprædiken uden for den Trodsige, ſom ikke vil vide, hvad det Forførdelige er, og hvem det ſande Glædelige er til Forargelſe; Den, der ydmyger ſig, Den, der er ſaa meget af Sandhed, at han forſtaaer hvad det Forførdelige er, han fatter ogſaa, at denne Røver forkynder Glæde.

Men er det nu ogſaa ſaaledes, at et Menneſke i Forhold til Gud altid lider ſkyldig? Eller ſkulde det være denne Tales Mening at oprøre Tankerne mod hinanden, og forvirre Begreberne, at tale den, menneſkeligt talt, uſkyldigt Lidende Trøſten fra: at han, menneſkeligt talt, lider uſkyldig; og tale Den, der, menneſkeligt talt, lider ſkyldig, lognagtigen Trøſten til: at ethvert Menneſke i den Forſtand altid lider ſkyldig? Ingenlunde. Talen har kun een Mening, hvad jeg tør kalde en bedſte Mening, den vil kun ſet, hvad jeg tør kalde det Bedſte: at gjøre det paa enhver Maade evig viſt, at Gud er Kjærlighed. Sandeligen, at vilſe dette er dog vel at tænke Alt til det Bedſte! Thi paa hvilken Maade dette end bliver viſt, ſynes Maaden end ved første Diekaſt vanſkelig og haard — derſom det dog vindes, og en yderligere Viſhed om, at Gud er Kjærlighed: da er det det

Glædelige. Tanken om, at Gud er Kjærlighed, indeholder i den Grad al Glæde i sig, at enhver Maade, paa hvilken denne Tanke vinder Klarhed og Bished, enhver Maade, selv den tungeste, er glædelig. I den Tanke, at Gud er Kjærlighed, indeholdes al Eviighedens salige Overtalelse: saa er jo Veien — var den end den tungeste, saa er jo Vilkaaret — var det end det bitterste, ubetinget glædeligt. Derjom det derfor ikke var saaledes, som vi have antaget, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — naar det dog er saa, som vi have udviklet, at det Glædelige er indeholdt i denne Tanke, da maatte jo Mennesket ønske, at Antagelsen var sand; han maatte, hvis han er af Sandhed, sige: da dette er mig tydeligt, at det, naar jeg i Forhold til Gud altid lider skyldig, er evig vist, at Gud er Kjærlighed, saa vil jeg blot ønske, at det altid maa blive mig klart og nærværende, at jeg lider skyldig.

Imidlertid skal et Menneske ikke behøve at ønske det (om det end, for ret at forstaaes, maa være et Menneske saaledes om Hjertet, at han ønsker det, thi er det saa, at Lysten driver Arbeidet, saa er der ogsaa den Forstaaelse, hvilken kun Ønskets Inderlighed hjælper over Vanskelighederne), thi det er virkeligen saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig — og evigt vist, at Gud er Kjærlighed. Lad saa Andre forkynde det Lystelige om at gjennemtænke Tvivlen. Dette er over mine Kræfter, og den Art Lystighed ikke efter mit Sind, jeg finder Glæden og Glædens Visse ved det Opbyggelige, at man kan gjøre det umuligt at begynde paa at tvivle, at Skyldens Bevidsthed betrygger det Glædelige.

Saa ville vi nærmere betænke, hvad der var denne Tales Antagelse. Vi ville ikke lade os forstyrre af, at en Røver har sagt hiint oplæste Ord, og sagt det om sig selv, thi en Røver kan jo med det samme Ord have sagt noget Bæsentligt; men vi ville heller ikke lægge Skjul paa, i hvilken nærmere Forstand det dog gjælder om Røveren, at han lider skyldig. Vi gjøre nemlig rigtigt Forskjel mellem det: at have Uret, og det: at lide skyldig; thi fordi et Menneske har Uret, deraf følger endnu

ikke, at han lider skyldig. Som en Følge heraf bliver der trende Bestemmelser, ved hvilke Taler maa dvæle: naar et Menneſte, menneſkeligt talt, er ſkyldig, da lider han ſkyldig i Forhold til Gud og Menneſter; naar et Menneſte, menneſkeligt talt, lider uſkyldig, da ſige vi Menneſter om ham i hans Forhold til Gud, at han har Uret mod Gud; i Forhold til Gud lider et Menneſte altid ſkyldig.

Naar et Menneſte, menneſkeligt talt, er ſkyldig, da lider han ſkyldig baade i Forhold til Gud og Menneſter. Dette er Røverens Tilfælde, han er en Forbryder, der lider ſin Straf. Det Sande i ham er, at han fuldt og dybt ſelv erkjender, at han lider ſkyldig. Al, ſelv i ſaadanne Tilfælde høres ſtundom af en Skyldig den gudsbeſpottelige Tale, der vil ſtubbe Skylden bort, den frække og formæſtelige Tale om, at den onde Lyſt var ham medfødt, at hans Forbrydelse var Følge af en forſømt Opdragelse og andet Saadant.

Dette var det forſte Tilfælde. Det andet er, at et Menneſte, menneſkeligt talt, lider uſkyldig, medens dog vi Menneſter ſige om ham i hans Forhold til Gud, at han mod Gud har Uret. Det er alſaa ikke den Vidende, der taler med ſig ſelv om ſit Forhold til Gud, men os Andre, der, ſom Trediemand, tale om en ſaadan Videndes Forhold til Gud. Dette Forhold betegnes ved et eget Udtryk, at Gud prøver et Menneſte. Lad os nævne et af hine herlige Forbilleder, en Forføgt, der beſtod i Prøven, lad os nævne Job: hvo vilde vel falde paa at ſige, at Job, menneſkeligt talt, leed ſkyldig! Var en ſaadan Tale ikke en Gudsbeſpottelse, ſaa var den dog Formæſtelighed mod det Uerverdige — Job, der ſkal være og har været og er et Forbillede for Slægten: hvilken i Slægten turde vove at tale ſaaledes om ham! Selv Gud i Himlene taler ligesom med en vis Forkjærlighed, ja ſaa menneſkeligt; han er ligesom stolt af Job, han ſiger jo til Satan: „Har Du lagt Mærke til min Tjener Job?“ — ſaaledes taler et Menneſte om det Herlige, der tilhører ham og hvoraf han er stolt; ſaaledes taler et Menneſte om Den, hvem han mener ſaa ſikker, at han tør udæſte Faren mod ham, blot for at have Glæden af at ſee ham ſeire.

Altsaa Job lider, menneskeligt talt, uskyldig, han har ingen Brøde, ingen Forbrydelse at bebreide sig, hans Liv og hans Bandel havde tvertimod været for Guds Afsyn, priset blandt Menneskene, thi det var ikke først paa Sorgens Dag, at Job bliver Forbilledet, han var det allerede i de gode Dage, og derved vel forberedt til at bestaae i Prøvelsen. Dog har Job bestandigt Uret mod Gud. Guds Tanker ere evigt høiere end et Menneskes Tanker, og derfor er enhver menneskelig Forestilling om Lykke og Ulykke, om hvad der er glædeligt og hvad der er sorgeligt, en urigtig Tanke; ved at blive i denne Forestillings Kredts beholder et Menneske bestandigt Uret mod Gud, og han kommer kun ud af denne Forestillings Kredts ved at erkjende, at han mod Gud altid har Uret.

Men naar saa Utaalmodigheden begynder at røre sig i den, menneskelig talt, uskyldigt Lidende, i Den, hvem Gud prøver; naar han, fordi han, menneskeligt talt, har Ret, har Ret i Dette eller Hiint, paa nogen Maade vil have Ret mod Gud: hvad saa? Skal saa han have Lov til eller formaae at vende Forholdet om og have Ret mod Gud (thi dette er det omvendte Forhold, da et Menneske altid har Uret mod Gud, saa Alt er vendt om, naar han een eneste Gang mod Gud havde Ret i det Mindste), skal saa Tvivleren beholde Ret, eller hvad der er det Samme, skal saa Alt være tabt? Nei, da skeer noget Andet, da forstaaer den Prøvede, at han, istedenfor at tale med Andre, maa tale med sig selv for Gud; og vi Andre forstaae i Erbødighed for den Prøvede, at vi ikke tør sige mere, ikke tør gjøre ham skyldig. Saa taler den Prøvede med sig selv for Gud, og da rykker den sidste Forstærkning i Striden: i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Grund-Forholdet mellem Gud og et Menneske er, at et Menneske er en Synder, og Gud er den Hellige. Ligeoverfor Gud er et Menneske ikke en Synder i Dette eller Hiint, men væsentligen en Synder, ikke skyldig i Dette eller Hiint, men væsentligen og ubetinget skyldig. Men er han væsentligen skyldig, saa er han ogsaa altid skyldig, fordi den væsentlige Skylds

Gjæld er saa dyb, at den gjør ethvert ligefrem Regnskab umuligt. Mellem Menneske og Menneske er Forholdet dette, at et Menneske kan have Ret i Noget og Uret i Andet, være uskyldig i Et og skyldig i et Andet; men et saadant Forhold mellem Gud og et Menneske er umuligt, thi var Forholdet saaledes, saa var Gud ikke Gud, men et Menneskes Ligemand, og var Forholdet saaledes, saa var Skylden ikke den væsentlige.

Dog til daglig Brug bliver et Menneske sig ikke hvert Dieblif Grund-Forholdet bevidst, dette vilde intet Menneske kunne udholde; til daglig Brug lever Mennesket mere eller mindre i den menneskelige Maalestoks Bestemmelser — medens Grund-Forholdet jo maaler ham med Gud. Smidlertid er Grund-Forholdet derfor ikke borte, tvertimod, det hviler dybest i Sjelen. Saaledes er i en Stat Loven bestandigt til, men den ligesom hviler; saasnart derimod en Forbrydelse begaaes, saa rører Loven sig, saa træder den ligesom ud af Hvilen og hævder sin Gyldighed. Paa en lignende Maade med et Menneskes Grund-Forhold til Gud. Naar Forvirringen vil indtræde, naar Utaalmodigheden vil stirre sig svimmel paa det Enkelte, og derved tilsidst vende Alt om: da hævder Grund-Forholdet sig. Idet saa Utaalmodigheden vil ligesom oprøre sig mod Gud, vil stride med Gud, som et Menneske strider med sin Ligemand, ved paastaende at ville have Ret: da skeer der noget Andet, da oprører Grund-Forholdet sig mod den Utaalmodige og lærer ham, at mod Gud er et Menneske væsentligen skyldig, derfor altid skyldig. Den Skyld, hvori et Menneske er til Gud, er ikke i Dette eller Hiint, Forholdet kan ikke opgjøres paa den Maade, han er evig skyldig og altsaa altid skyldig; hvad Dieblif Gud vil, kan han gjøre Grund-Skylden gjældende, og havde saa et Menneske, menneskeligt talt, Ret i Alt, i Forhold til Gud er han alligevel altid skyldig. Saaledes strider Gud. Selv den mægtigste Konge, naar han med afgjortest Overlegenhed bekæmper en Oprører, han strider dog ved Hjælp af de mægtige Stridskræfter, han har paa sin Side; men Gud i Himlene strider ved at lægge Angrebet over paa Angriberens Side — idet Utaal-

modigheden, liig en Oprorer, vil angribe Gud, angriber Skyldens Bevidsthed Oproreren, det er, Angriberen kommer til at stride med sig selv. Guds Almagt og Hellighed betyder ikke, at han kan seire over Alle, at han er den Stærkeste, thi dette er dog en Sammenligning; men den betyder, hvad der udelukker al Sammenligning, at Ingen kan komme til at stride med ham.

Dette var den tredie Bestemmelse, denne Tales Gjenstand: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Eller skulde det vel være denne Tales Mening, at et Menneske, hver Gang han lider, skulde martre sig med den Forestilling, at Lidelsen var Straf just for Dette eller Hiint? Ingenlunde. Den, der, menneskeligt talt, lider uskyldig, han skal dog ydmygt troe, at mod Gud har han altid Uret. Men vil dette ikke lykkes ham, bliver han tvivlende, utaalmodig, da skal den sidste Tanke, den egentlige Tvinger, lære ham, at Lidelsen ikke just er Straf for dette eller hiint Bestemte (thi var den det, saa fulgte jo, at han dog kunde have Ret i Noget), men at han evig er skyldig, og altsaa altid skyldig. Det Usande er netop frygtagtigt at ville sætte den uskyldte Lidelse sammen som Straf med dette eller hiint Enkelte — ret som var et Menneske ikke ganske anderledes skyldig, ret som var Gud en Grusom, der forfulgte noget Enkelt, ret som var Mennesket ikke altid skyldig.

See, det var vistnok dette, som Jobs Venner egentligen vilde sige til Job: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Det er sandeligen heller ei usandt; Feilen var en anden, at de vilde paatage dem eller anmasse sig at sige det til ham, thi dette har det ene Menneske ikke Lov til i Forhold til det andet. Dertil kommer, at Jobs Venner heller ingen Maalestof havde for hvad det vil sige: for Gud at lide uskyldig. Det Høieste Jøderne kjendte var netop en saadan Fromhed som Jobs; og derfor var det dobbelt anmasfende og dobbelt uretfærdigt af Vennerne, at tale saaledes til Job. Den Christne derimod veed, at der er kun Een, men ogsaa, at der er Een, som for Gud leed uskyldig. Med Ham tør intet Menneske sam-

menligne sig, eller maale sig med Hans Maal; mellem Ham og ethvert Menneske er der en evig Forskjel: derfor gjælder det nu med fornyet Klarhed, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.

Saaledes staaer da Antagelsen fast; men saa staaer det jo igjen fast, hvad der blev udbillet under Antagelsen, det staaer fast, at dette er det Glædelige, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Men dette Glædelige har sin ydmygende Side. Medens det derfor gjælder, at det ene Menneske ikke har Lov at sige det dømmende til det andet, naar den Vidende, menneskeligt talt, lider uskyldig, saa gjælder det ogsaa, at Den, der, naar han prøves, selv vil forsøge det, han skal vel erfare, hvilken Glæde der ligger i denne Tanke. Thi er det Svævende altid anstrængende, og er det altid trostesløst, ikke at kunne finde nogen Slutning: sandeligen, denne Tanke, den er en Slutnings-Tanke. Vil man gjenomtænke Tvivlen, da var det jo muligt, at man, i det Dieblit man meente at være bleven færdig, opdagede, at der dog var en Tvivl glemmt, saa man maatte begynde forfra; men denne evige Slutnings-Tanke, den er netop derfor en Slutning, fordi den er den samme ved Begyndelsen som ved Slutningen; den er en Slutnings-Tanke, ja, den eneste, med hvilken man i Sandhed kan begynde, og dog atter en Slutnings-Tanke, den eneste, med hvilken man kan ende. Men den er tillige en stærk og mægtig Tanke. Den er ikke en Lykkeribber, som gaaer paa Eventyr i Livet, og lader det tvivlsomt, hvad der skal hænde den og hvad den selv skal blive til, nei, den er en Stærktbevæbnet i fuld Rustning, og den er allerede hvad den skal blive til; thi den er en Mand's Villie — og dog dette vil jo ikke sige saa stort, men den er en Mand's Villie i Pagt med Gud, og den er en for Gud besluttet Mand's Villie, der besluttet er vidende om Farerne, men ogsaa besluttet er i Pagt med Sciren.

V.

Det er et almindeligt, af Alle brugt, i Sproget vedtaget Billede, at sammenligne Livet med en Bei; Ligheden kan vissefælig ogsaa paa mange Maader gøres frugtbringende, men den i Billedet indeholdte fornødne Ulighed er ikke mindre værd at agte paa. I sandseelig Forstand er Beien en udbortes Virkefælighef, ligegyldig ved enten Nogen gaaer paa den eller ikke, ligegyldig ved hvorledes den Enkelte færdes paa den, Beien er Beien. I aandelig Forstand derimod kan Beien naturligtvis ikke sandseelig paaepes; den er vel i en vis Forstand til, enten Nogen gaaer paa den eller ikke, og dog bliver i en anden Forstand Beien egentfælig først til eller bliver til med hver Enkelt, som gaaer ad den; Beien er: hvorledes der gaaes. Dydens Bei kan man ikke pege paa og fige: der gaaer Dydens Bei, man kan kun fige, hvorledes der gaaes paa Dydens Bei; og naar Nogen ikke vil gaae netop saaledes, saa gaaer han ogsaa ad en anden Bei. Derimod vilde det jo være en urimelig Tale at bestemme en Landevei ved, hvorledes der gaaes paa den. Hvad enten det er den Unge, der med freidigt Sind og opløstet Hoved gaaer let og dansende, eller det er den i Klarene Svæfede, der med hvøiet Hoved langsomt arbeider sig frem; hvad enten det er den Lykfælige, der iler fremad til Dnsfets Maal, eller det er den Bekymrede, der vendte Dnsket Ryggen og gaaer langsomt fremad; hvad enten det er den fattige Vandringsmand paa hans Fod, eller det er den Rige i hans lette Vogn: Beien er lige for Alle, Beien er og bliver den samme, den samme Landevei.

Ulighedens i Billedet viser sig allertydeligt, hvor der paa

eengang er Tale om en Bei i jandselig og om en Bei i aandelig Forstand. Naar vi saaledes læse det hellige Evangelium om den barmhjertige Samaritan, da er der Tale om Beiien mellem Jericho og Jerusalem; der fortælles idetmindste om tre og vel egentligen om fem Mennesker, at de gik „ad den samme Bei“, medens man dog, aandeligt forstaaet, maa sige, at hver gik sin Bei — at, Landeveien gjør ingen Forskjel, det er det Aandelige, der gjør Forskjellen og Beiens Forskjel. Den Første var en fredelig Rejsende, der drog ad Beiien fra Jericho til Jerusalem, maaskee i Vrende, maaskee i gudfrygtig Hensigt, i ethvert Tilfælde en fredelig Rejsende ad lovlig Bei. Den Anden var en Røver, som gik „ad den samme Bei“ — og dog paa ulovlig Bei. Saa kom der en Præst „ad den samme Bei“; han saae den Ulykkelige, som var bleven overfalden af Røveren, han rørtes maaskee flygtigt, men fortsatte alligevel Gangen ad den vante Letsindighedens Bei, hurtigt tilskyndet til et Indtryk, men uden Dybde. Derpaa kom der en Levit „ad den samme Bei“; han saae den Ulykkelige, han gik urørt forbi, fortsættende sin Bei — at, Landeveien tilhørte jo Ingen af de Rejsende, og dog gik Leviten „paa den samme Bei“ sin Bei, ad Egenhjørighedens og Haardhjertethedens Bei. Endeligen kom der en Samaritan „ad den samme Bei“; han fandt den Ulykkelige paa Barmhjertighedens Bei, han viste ved sit Exempel, hvorledes man gaaer paa Barmhjertighedens Bei, han viste, at, aandeligt forstaaet, er Beiien netop dette: hvorledes man gaaer. Derfor siger Evangeliet til den Lærende: „gik Du hen og gjør ligesaa“, det er, naar Du gaaer saaledes paa Beiien, som hiin Samaritan, da gaaer Du ad Barmhjertighedens Bei, thi Beiien mellem Jericho og Jerusalem har intet Fortrin med Hensyn til at øve Barmhjertighed. Det skete alt sammen paa „den samme Bei“, og dog var Beiien den ene Gang Lovlighedens, den anden Gang Ulovlighedens, den tredje Gang Letsindighedens, den fjerde Gang Haardhjertethedens, den femte Gang Barmhjertighedens; der var fem Rejsende, som efter Evangeliets Ord gik „ad den samme Bei“, og dog gik hver sin Bei.

Utsaa det Aandelige, det: hvorledes man gaar paa Livets Bei, gjør Forskjellen og Veiens Forskjel. Forsaavidt nemlig Livet, gaafte i Almindelighed forstaaet om det: at leve, sammenlignes med en Bei, da udtrykker Billedet kun det Almindelige, det, hvad alle Levende have tilfælles ved at være levende, forsaavidt gaar de Alle ad samme Bei, de ere Alle paa Livets Bei. Men naar det bliver Alvor med det at leve, da bliver Spørgsmaalet om, hvorledes man skal gaar, for paa Livets Bei at gaar ad den rigtige Bei. Derom spørger Vandrereren, ikke som man ellers spørger: hvor Veien gaar, men hvorledes man gaar ad den Bei, og hvorledes man skal gaar. Dog blot for saaledes at spørge rigtigt, udfordres nogen Befindelse, thi Utaalmodigheden vil gjerne bedrages, og, aandeligt forstaaet, ogsaa blot spørge, hvor Veien er, som var saa Alt afgjort i samme Forstand, som naar Vandringssmanden har fundet Landeveien. Og verdslig Wiisdom er meget villig til at bedrage ved atter og atter at besvare det Spørgsmaal: hvor Veien er, medens den Banfælighed udelades, at aandeligt forstaaet er Veien: hvorledes der gaar. Snart vil da verdslig Kløgt lære, at Veien gaar over Garizim, snart over Moria, snart at den gaar gennem een eller anden Videnskab, snart at Veien er visse Værefætninger, snart visse udvortes Gjæringer; man vil ikke vedgaar for sig selv, at alt dette er Bedrag, fordi Veien er: hvorledes der gaar. Thi det er jo, som Skriften siger, der kan tvende Mennesker sove i den samme Seng, den ene frelles, den anden fortabes; der kan tvende Mennesker gaar op til det samme Gudshuus, den ene gaar frelst hjem, den anden fortabt; der kan tvende Mennesker fremsige aldeles den samme Bekjendelse, den ene kan være frelst, den anden fortabt. Hvoraf kommer dette, uden just deraf, at, aandelig forstaaet, er det et Bedrag at vide, hvor Veien gaar, da den er: hvorledes der gaar.

Men selv Den, der har lært at spørge rigtigt, hvorledes man skal gaar, han spørger dog endnu om Eet: hvorhen Veien fører. Enhver Priis over Veiens Fuldkommenhed kan dog Intet betyde, hvis Veien ikke fører til Fuldkommenhed — at,

jo fuldkommere Veien var, dersom den dog fører til Fortabelse, desto sørgeligere. Og paa den anden Side, hvor tungt der end maa gaaes og hvor besværet, dersom Veien dog er Fuldkommenhedens, det er alligevel glædeligt.

Hvorledes gaaer man nu ad Fuldkommenhedens Bei? Thi ad Lystens Bei gaaer man let, som i en Dands; ad Grens Bei gaaer man stolt med bekrandsjet Hoved; ad Nyffens søielige Bei gaaer man søiet af alle Dnister. Men hvorledes gaaer man ad Fuldkommenhedens Bei? Den, som spørger alvorligt, Den, som staaer paa Veien og spørger efter de gamle Stier, han skal ogsaa faae alvorligt Svar, det gamle Svar: at Veien er trang, at et Menneſte gaaer paa Fuldkommenhedens Bei i Trængsler. Hvad enten Du raadspørger den gamle Pagts Skrifter eller den nye, derom er der kun een Mening; der er mange Svar, men de sige alle det Samme, Svaret er bestandigt det samme, kun er Nøsten forskjellig, at Svaret ved Hjælp af denne Forskjellighed maatte vinde de Forskjellige. Saa bestemt og afgjort er det Skriftens eneste Mening, at Fuldkommenhedens Bei er i Trængsler, at der maaskee om Intet findes saa mange Skriftsteder, der alle sige dette Samme, sige, at „Den, der vil tjene Gud, maa beslikke sin Sjæl til Tristelser“ (Sirach 2, 1.), at „det bør os at indgaae i Guds Rige gennem mange Trængsler“ (Ap. Gj. 14, 22.); at „vi ere bestemte til Trængsler“ (1 Thess. 3, 3.), og saaledes fremdeles.

Netop derfor ville vi ikke anføre noget enkelt Bibelsted, men hellere støtte os til det hele og fulde Indtryk af Skriftens almindelige Lære om, at man ad Fuldkommenhedens Bei gaaer i Trængsler; og derpaa ville vi til Opbyggelse for en Lidende (thi disse Taler ere jo Lidelsesnes Evangelium) betænke det Glædelige i:

at det er ikke Veien, der er trang, men at Trængselen er Veien.

Altjaa ad Fuldkommenhedens Bei gaaes der i Trængsler; og Talens Gjenstand er: det for en Lidende Glædelige i denne

Tanke. Talen er altsaa denne Gang ikke den formanende om, hvorledes man skal gaae ad Trængselens Bei, men den for en Lidende glædelige om, at Trængsel er det Hvorledes, der betegner Fuldkommenhedens Bei. Mandeligt forstaaet er Bei en det: hvorledes der gaaes. Hvilken er da Fuldkommenhedens Bei, det er, hvorledes gaaes der ad Fuldkommenhedens Bei? Der gaaes i Trængsler. Dette er det første Hvorledes, det andet er: hvorledes man skal gaae ad Trængselens Bei. At dette Andet aldrig maa glemmes, hverken først eller sidst, er vist nok, men det er jo heller ikke glemt, det er jo tvertimod erindret, ja den Lidende vil vel just styrkes dertil, naar han ret har fundet det for ham Glædelige i, at Fuldkommenhedens Bei er i Trængsler — han, der ved at være en Lidende just er i Trængselen.

Naar Trængselen er Bei en, da er dette det Glædelige: at det altsaa **strax** er den Lidende klart, og at han **strax** med Bestemthed veed, hvad der er Opgaven, saa han ikke behøver at anvende nogen Tid, ikke at matte nogen sin Kraft paa at overveie, om Opgaven ikke skulde være en anden.

Hvad er det, der gjør, at et Barn, selv om man til Sammenligning tager en kraftfuld Mand, formaaer, hvad neppe den kraftfulde Mand formaaer, hvad er det, der hjælper Barnet ved at give det Forspringet? Udenbort dette, at Barnet slet ingen Vanskelighed har med bestemt at faae at vide, hvad Opgaven er, hvad det har at gjøre — thi Barnet har blot at lyde. Det bliver Forældrenes eller de Foresattes Sag at betænke og overveie Opgaven: saa snart det er befalet Barnet, hvad det skal gjøre, saa er dette Opgaven. Hvorvidt den er rigtig eller ikke rigtig har Barnet slet ikke med at gjøre, det skal ikke blot ikke, men det tør end ikke anvende et eneste Dieblis paa den Art Overveielse, det skal tvertimod **strax** lyde. Barnet er da vel i Sammenligning med en kraftfuld Mand den Svage, men det er tillige den Svage, der har et meget væsentligt Fortrin, den Svage, der ubetinget kommer til at anvende hele sin Styrke

paa at fuldkomme Opgaven, og saa hensigtsmæssigt, at der ikke bliver et eneste Dieblik spildt paa at tvivle om Opgaven, ikke den mindste Smule Kraft tabt i Tvivlraadighed om Opgaven. Opgaven sættes med Myndighedens Eftertryk og Tilforladelighed, dette er Forspringet, men derpaa giver man endog Barnet Fart ved at tilføie: Du gjør det strax — saa gjør Barnet det Forbausende, ja, sandeligen, saa formaaer et Barn, hvad sjeldent nok endog en kraftfuld Eldre formaaer. Hvo har ikke ofte seet med Forundring dette Vidunderlige: hvad et Barn formaaer! Naar Faderen eller Moderen, eller blot Barnepiggen siger, men med Myndighed: sov nu strax — saa sover Barnet. Der er i Verden verdslig Tale om mangen forbausende Bedrift af Mænd, og dog er der kun Een, han, som blev kaldet den eneste, om hvem det fortælles, at han formaaede at sove naar han vilde. Thi tag ellers en Eldre, selv en Kraftfuldere; han er i samme Tilfælde som Barnet efter Forældrenes Mening, han trænger til at sove, han siger til sig selv: Du kunde have meget godt af at sove: mon han ogsaa kan som Barnet, der sover strax! Al, idet han vil lægge Hovedet til Puden, da skeer vel det Modsatte, at de urolige Tanker just nu vaagne. Saa forvirres maaskee Alt imellem hinanden, naar han snart tvivler om det ogsaa er rigtigt at sove, om Arbeidet ikke bliver forsømt, og hvad der saa maa befrygtes; naar han saa igjen ønsker at falde i Sovn, men ikke kan. Tilfids bliver han utaalmodig, han siger, hvad kan det hjælpe at ligge, naar man dog ikke kan sove: han staaer op igjen, dog ikke for at arbejde, thi nu kan han hverken arbejde eller sove. Thi er det saa, at man fra Sovnens Hvile staaer styrket op, er det stundom næsten fristende at blive liggende og lade være at rejse sig op: sandeligen, fra et frugtesløst Forsøg paa at sove, er det i en anden Forstand vanskeligt at rejse sig igjen, sandeligen fra et frugtesløst Forsøg paa at sove staaer man endnu mere træt op.

Vanskeligheden for den Eldre, hvori rigtignok tillige indeholdes Myndighedens og Modenhedens Fortrin, er, at han maa arbejde dobbelt: arbejde for at finde Opgaven og for at

faae den sat fast, og da arbeide for at løse Opgaven. Og det, der falder vanskeligst, er vel just det at faae Opgaven sat ret fast, eller faae det sat ret fast, hvad Opgaven er. Maaskee ere Menneskene dog ikke saa uwillige til at anvende Tid og Flid, og heller ei uduelige — naar det blot kunde blive dem uomtvisteligt klart, hvad Opgaven er. Men Sagen er, at denne Meddelelse ikke kan paa nogen afgjørende Maade vorde dem til Deel udenfra; den maa gaae gennem den Paagjældende selv. Den Eldre er jo myndig, han skal være sin egen Herre. Men det er Herren og Herskeren, der skal sætte Opgaven, som Forældrene og den Foresatte gjør det i Forhold til Barnet, altsaa er den Eldre paa eengang Herren og Tjeneren; Den, der skal befale, og Den, der skal lyde, er Een og den Samme. Dette er unegteligt et vanskelig Forhold, at den Befalende og den Lydende er een og den Samme; det kan saa let skee, at Tjeneren blander sig ind i Overveieisen om Opgaven, og omvendt, at Herren tager for meget Hensyn til Tjenerens Klage over Besværlighederne ved at udføre Opgaven. Alt, saa indtræder Forvirringen, saa bliver et Menneske, istedenfor sin egen Herre, ustadig, tvivlsraadig, vankelmødig, han løber fra det Ene til det Andet, river ned og bygger op og begynder forfra, han omtumles for enhver Lustning, uden dog at komme af Stedet, ja Forholdet bliver tilsidst saa bagvendt, at hans hele Kraft gaaer op i at hitte paa nye og nye Forandringer ved Opgaven — som en Plante, der løber op i Frø, saaledes løber han op i stundesløs Overveien eller i en ufrugtbar Onske. Han anvender i en vis Forstand megen Tid, megen Flid, megen Kraft: og det er Alt som spildt, fordi Opgaven staaer ikke fast, fordi der ingen Herre er, thi han skulde jo være sin egen Herre. — Naar et Par Heste skal trække en svær Byrde frem, hvad kan saa Kjørsvendene gjøre for dem? Ja, selv kan han ikke trække den, og den maadelige Kjørsvend kan pidske paa dem, det kan Enhver, men den duelige Kjørsvend, hvad kan han gjøre for dem? Han kan hjælpe dem til med heel samlet Kraft i eet Nu og i eet Sæt at være i Fart med at trække Vognen. Derksom

derimod Kjørsbenden foranlediger Misforstaaelse, dersom han tager saaledes i Tømmerne, at Hestene troe, at de blot skulle sætte sig sammen for saa paa givet Bink at trække til — men det var Gudstfens Mening, at nu skulde de trække til; eller dersom han rykker ulige i Tømmerne, saa den ene Hest troer, at den skal trække til, den anden, at Gudstfen blot holder den an, for at den skal sætte sig sammen: ja, saa kommer Vognen ikke af Stedet, selv om Hestene have Kræfter nok. Men som man ikke uden en vis Bedrøvelse seer dette Syn, seer, at der er Kræfter nok, men at Den, der skal være Herren, at Kjørsbenden fordærver det: saaledes seer man heller ei uden Bedrøvelse, naar det gaaer et Menneſke paa lignende Maade. Han mangler ikke Kræfter, og det gjør et Menneſke egentligen aldrig, men han forqvæler sig selv, Den, der skulde være Herren (det er rigtignok ham selv), han fordærver det — et saadant Menneſke arbejder med maaskee neppe een Trediedeel af sin Kraft paa rette Sted, og med mere end to Trediedele paa urette Sted eller sig selv imod. Nu slipper han Arbeidet for at begynde forfra med at overveie, nu arbejder han istedenfor at overveie, nu rykker han forkeert i Tømmerne, nu vil han gjøre begge Dele paa eengang — og under alt Dette kommer han ikke af Stedet, under alt Dette gaaer Livet ligesom i Staae, han kan ikke faae Opgaven sat saaledes fast, at den staaer fast, medens han kan løsrive sig fra dette Arbeide og have sin Kraft raadig til at fuldkomme Opgaven. Opgaven bliver ikke en Byrde, men han har fuldt op at bestille med det Byrdefulde: at kludde ved Opgaven for om muligt at faae den til at staae fast. Naar saa er, kommer han naturligviis aldrig til at bære Byrden, han kan jo ikke engang faae den til at staae; i det Dieblik han saa at sige vil vende Ryggen til for at tage Byrden paa sig, er det ligesom faldt Byrden om, og han maa igjen til at stable den op. Al, naar man betragter Menneſkenes Liv, maa man ofte med Sorg sige: de veed ikke selv, hvilke Kræfter de have, de forhindre sig selv mere eller mindre i at faae det at vide, fordi de med deres fleſte Kræfter arbeide sig selv imod.

Lad os saa nærmere tænke paa denne Tales Gjenstand. Den Lidende er i Trængselen: nu gjælder det. Dersom han blot kan faae Opgaven sat ret fast, saa lykkes det ham nok med at holde ud; naar han strax med Bestemthed veed, hvad Opgaven er, saa er allerede Meget vundet. Men dette vil Tvivlen, om muligt, forhindre, den vil kunstseligen trække alle Kræfter fra ham og lade dem gjøre Tjeneste paa et forkeert Sted, paa at udfinde hvad Opgaven er, eller paa tusinde Opfindelser med Hensyn til hvad den kunde være. Steer dette, feirer Tvivlen, faaer den ham narret til at stride der, hvor han ikke skal stride, saa maa han ligge under i Trængselen.

Er det da ikke glædeligt, at det er saaledes, at Trængselen er Veien; thi saa er det jo strax klart, hvad Opgaven er. Tvivlen vil indbilde den Lidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Trængselen kunde tages bort, og han dog vedblive at gaae ad den samme Wei — uden Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt, at den kan tages bort, og Veien dog blive den samme. — Tvivlen vil bilde den Lidende ind, om det dog ikke var muligt, at han havde taget feil af Veien, om det, at der er Trængsel, ikke kunde betyde, at han er paa en forkeert Wei. Men naar Trængselen er Veien, kan det, at der er Trængsel paa Veien, umuligt betyde, at han er gaaet feil, tværtimod er dette Kjendet, at han er paa den rette Wei. — Tvivlen vil indbilde ham, om det dog ikke var muligt at gaae ad en anden Wei. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt at gaae ad nogen anden Wei. Derom kan altsaa ingen Tvivl være, om hvad Opgaven er; der skal ikke anvendes eet eneste Dieblit, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere Overveielse; dette, at Trængselen er Veien, gjør Opgaven fast, gjør det vist, hvad Opgaven er. Og sandeligen, hvor besværlig end Trængselen kan være, ingen Trængsel er dog saa besværlig som denne Trængsel af urolige Tanker i en tvivlraadig og vantelmødig Sjæl.

Den Lidende holder da ud, han gaaer frem ad Fuldkommenhedens Wei i Trængsler — men Trængselen bliver besværlig.

ligere og besværligere. Nu gjælder det. Men naar blot Opgaven staaer fast, saa er allerede meget bundet; og det være langt fra os, at hjælpe til at udsprede den løgnagtige Fabel om, at det lidt efter lidt bliver lettere paa den trange Veien, at den kun er trang i Begyndelsen. Det forholdes sig netop omvendt, den bliver trangere og trangere. Dette kan man ogsaa let forviise sig om, naar man agter paa Menneskene og vil see. Der findes maaskee sjældnere et Menneske, som dog ikke engang har gjort Begyndelsen paa at ville det Gode, men de fleste falde fra netop naar det viser sig, at Veien bliver trangere istedenfor at blive lettere. Naar et Menneske er kommen saa langt hen, at alle Skuffelserne svinde, om at ville det Gode til en vis Grad, om at det Gode dog til en vis Grad har sin Løn i Verden; naar det ret bliver Alvor med at ville det Gode: da bliver Veien først ret trang, og fra nu af trangere og trangere. Dette gjør man altid rigtigst i at sige, for ikke ved fabelagtig Tale at bedrage Menneskene, at lokke dem et Dieblit, for saa i næste Dieblit at gjøre dem end utaalmodigere. Men hvad der intet Bedrag indeholder, det evigt Visse er: at Trængselen er Veien. Saa skal der jo atter ikke anvendes eet eneste Dieblit, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere at overbeie: Opgaven staaer fast, Trængselen er Veien.

Naar saa Nogen vil bilde den Lidende ind, at Andre gaae ad den samme Veien saa let, saa sorgfrit, uden Trængsler, medens han gaaer i Trængsler, da staaer Opgaven atter fast; den Lidende har kun eet Svar: Trængselen er Veien. Langt fra os være ogsaa denne hykkelske Tale om, at det er saa forskjelligt i Livet, at Nogle gaae ad den samme Veien uden Trængsler, Andre i Trængsler. Thi vel muligt, at Nogen gaaer uden Trængsler, men sandeligen, han gaaer ikke uden Trængsler ad samme Veien som Den, der gaaer i Trængsler, thi Trængselen er Veien. Der er en vis Kløgt, som nodig nok vil bryde ganske med det Gode, men ogsaa grumme nodigt ganske give Afkald paa Blødsagtighedens gode Dage og verdslig Fordeel; denne Kløgt er gjerne meget opfindsom i den Art Paafund, at det er saa for-

skjelligt — ikke i Livet, thi deri er intet Usandt, men at det er faa forskjelligt paa Fuldkommenhedens Bei. Lad os erindre, hvad der blev udviklet i Begyndelsen af denne Tale, at, aandelig forstaaet, er Veien dette: hvorledes der gaaes. See, naar en stakkels Vandringsmand, hvis Fodder maaskee endog ere hudløse, naar han, ømmende sig ved hvert et Skridt, næsten slæber sig hen ad Veien: da er der, om han end aldrig har Ret i at være misundelig, dog meget god Mening i den Tanke, at misunde den Rige, som fjører ham forbi i en magelig Vogn. Thi Landeveien er aldeles ligegyldig ved den Forskjel, hvorledes man reiser paa den, og saa er det jo unegteligt behageligere at fjøre i en magelig Vogn end at gaae saa besværet. Men aandelig forstaaet er Veien: hvorledes der gaaes; og saa vilde det dog vel være en besynderlig Sag, om der paa Trængselens Bei var den Forskjel, at der var Nogle, som gik paa Trængselens Bei uden Trængsler. Opgaven staaer saaledes atter fast, den Lidende veed strax med Bestemthed, hvad Opgaven er, thi Trængselen er Veien. Vil Nogen gaae uden Trængsler, saa kan han jo det, han gaaer saa tillige blot ad en anden Bei, hvilket bliver hans Sag. Men Tvivlen kan ikke faae fat i den Lidende og gjøre ham tvivlsom ved den Tanke, at Andre gaae ad den samme Bei uden Trængsler.

Derjom det er sandt, hvad Ordsproget figer: godt begyndt er halv fuldendt, saa er det ogsaa sandt, at det, at Opgaven staaer fast, er det halve Arbejde, ja mere end det halve. Men da Trængselen er Veien, saa staaer Opgaven ogsaa fast, ikke Satan selv kan komme til at faae en Tvivl indsmuglet om hvad Opgaven er. Skal Tvivlen faae Raaderum, saa maa Trængselen bringes i et tilfældigt Forhold til Veien. Naar saaledes en Vandringsmand taler om en Bei og figer: denne Bei er trang, saa kan dermed være udsagt noget Tilfældigt, maaskee er der en anden Bei, som er let, og som dog fører til samme Maal; eller Veien kan maaskee til andre Tider være let, men er nu just i disse Dage trang. Derimod, naar Trængselen er Veien, saa er enhver Tvivl om, at Trængselen er Opgaven,

et Forsøg paa at ville gaae — ad en Afvei, da der kun er een eneste Vei, Trængselens, paa hvilken den Vidende er. Tvivlen om Opgaven har bestandigt sit Tilhold i den Forestilling, at der kunde være andre Veie, eller at Veien kunde forandres saaledes, at Trængselen toges bort. Men da Trængselen er Veien, saa kan Trængselen ikke tages bort uden at tage Veien bort, og der kan ikke være andre Veie, men kun Afveie.

Er dette da ikke glædeligt, glædeligt for den Vidende, der jo er paa Trængselens Vei, glædeligt, at der ikke behøves den mindste Overveielse, om ogsaa Veien er den rigtige, glædeligt, at han strax kan begynde paa Opgaven, begynde med den Slutethed, der har al sin Kraft raadig og samlet til at holde Trængselen ud. Thi naar Trængselen er Veien, da er den jo ikke i trøstesløs Forstand det Uundgaaelige, ingenlunde, han kunde jo ikke ønske at undgaae den, da den er Veien. Den Vidende er ved denne Tanke strax i fuld Fart med at holde Trængselen ud; han ikke saa meget som spilder et Øieblik eller ødsler et Øiekast paa at see sig om, nei, han er med heel og fuld Kraft i Trængselen, glad i Trængselen, glad ved Tanken om at Trængselen er Veien. Vel er nemlig Opgaven ikke egentligen Det, der giver Kraft, thi Opgaven er jo Det, der bliver foresat, til hvis Udførelse Den, hvem Opgaven foresættes, skal anvende sin Kraft; og dog kan man sige, at Opgaven giver Kraft. Naar Forældrene vide med Myndighed at sætte Opgaven, naar Njoresvenden veed med Forsarenhed at sætte Opgaven, saa hjælper det ubestribeligt. Og saaledes ogsaa for den Eldre, naar Opgaven bliver sat fast med Eviighedens Myndighed, saa hjælper det ubestribeligt til at løse Opgaven. Naar Barnet er saa uheldigt, at have en Fader, som ikke veed at befale, eller Hestene en maadelig Rudsft: da seer det ud, som havde Barnet og Hestene ikke de halve Kræfter af hvad de virkeligen have. Al, og naar den Eldre, der er en Vidende, giver sin Sjæl i Vankelmødighedens Bold: da er han virkeligen svagere end et Barn. Men saa er det jo ogsaa Glædeligt, at Trængselen er Veien, thi saa staaer det strax og det staaer urokket fast, hvad Opgaven er.

Trængselen er Veien — og dette er det Glædelige: at det altsaa ikke er en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien, saa maa da Trængselen altsaa føre til Noget, den maa være veibar og fremkommelig, ikke overmennefskelig. Hver af disse Tanker indeholder en nærmere opbyggelig Bestemmelse af dette Glædelige, og derfor ville vi dvæle ved hver især.

Det er ikke en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien. I jo nærmere Forhold Trængselen og Veien sættes til hinanden, desto fastere staaer ogsaa Opgaven. Naar der siges: Veien er trang, saa er det Sidste en nærmere Bestemmelse ved Veien; der er to Tanker: Veien — og det at den er trang. Vi sig da: det er nu engang saa, det er en Virkelighed, at Veien er trang. Men da der dog er to Tanker, saa er det ogsaa som var der givet Tvivlen en lille Indrømmelse, som kunde den her knibe sig ind imellem Veien og det: at den er trang, som kunde Tvivlen dog have Noget for sig, naar den vil indbilde den Lidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Veien kunde være uden at være trang, eller uden at være saa trang som den formeentligen er, thi hvister Tvivlen: Talen maa jo opløses saaledes, Veien, og derpaa: den er trang. Men naar Trængselen er Veien, saa maa Tvivlen udaande, saa kan den umuligt komme til. Den ene Bestemmelse er da ikke den anden overordnet, det hele Udsagn koster sig ikke for Forestillingen i et Hovedord og et Tillægsord, nei, de ere eet og det Samme: Trængselen er Veien, og Veien er Trængselen; de høre saa nwie sammen, at Tvivlen end ikke kan komme til at trække Veiret derimellem, thi de ere een Tanke; de høre saa nwie sammen, at Forholdet mellem Trængselen og Veien er Uadskillelighedens. Et niere Forhold kan aldrig gives. Tag Trængselen bort, saa tager Du Veien bort, tag Veien bort, saa tager Du Trængselen bort. Saa nwie høre de sammen, saa fast staaer Opgaven.

Trængselen maa føre til Noget. Man kan nemlig

ikke slutte saaledes: en Bei er trang, altsaa maa den føre til Noget. Forjaavidt en Bei er Bei, gjælder Slutningen, at den maa føre til Noget, thi i samme Dieblif den ikke fører til Noget, ophører den ogsaa at være Bei. Slutningen gjælder forjaavidt Bei en er Bei, men ikke fordi den er trang; dette Tillæg gjør det for Den, som endnu ikke er befæstet i Troen, næsten ligesom tvivlsommere, om den Bei ogsaa kan føre til Noget. Naar derimod Trængselen selv er Bei en, saa følger Slutningen: altsaa maa den føre til Noget; thi her sluttes ikke fra, at den er trang, men fra, at den er Bei.

Det er Herrens egne Ord: den Bei er trang, som fører til Salighed; og naar Han har sagt det, saa staaer det jo evigt fast. Vi rose det sandeligen heller ikke, om Nogen er løben vild i mange Tanker, o, men hvis saa er, ville vi dog gjerne være ham behjælpelige med et ufuldkomnere Udtryk for det Samme, ufuldkomnere, fordi det kun forståes af Den, der ikke blev ukjendt med Tvivlen, og derfor ogsaa kun midlertidigt kan være ham tjenligt, indtil han atter lærer det Fuldkomnere: at holde sig ene til Herrens Ord. Visjeligen, det, at Herren har sagt Ordet, er dog det sikreste Værn mod Tvivlen; thi langt sikkrere er det dog, i Uhygghedens Forstand, at troe, langt sikkrere end det Sikke: at det i Tænkningens Forstand er for Tænkningen umuligt, at tvivle derom. Al, fordi det er umuligt for Tænkningen, deraf følger ikke, at det er umuligt for det tænkende Menneske; han kan alligevel, forsagt eller trodsigt, ville tvivle. Dog, er det ikke Herrens eget Ord, at Trængselen er Bei en, saa er det dog hans Være, thi lærer han ikke, at Trængselen er gavnlig? Saa det alligevel er Ham, der indestaaer for Ordet. Thi dette kan et Menneske, han kan klart og med klare Tanker udvikle, hvad der ligger i en Tanke, men indestaae for Tanken kan han ikke — det kan kun den Myndige; og indestaae for alle Myndige kan kun Han, der er den eneste Myndige.

Naar der da siges: den Bei er trang, som fører til Salighed, saa er Tanken denne: det er nu engang saaledes, at Bei en er trang, Trængselen er en Modstand, en Hindring paa Bei en;

man skal igjennem, men saa fører det ogsaa til Salighed. Trængselen er altsaa en Modstand, en Hindring paa Veien, dog skal man igjennem. Men naar Trængselen selv er Veien, hvad Under da, at man skal igjennem, hvad Under da, at Trængselen fører til Noget! Tvivlen vil saa gjerne berøve den Lidende Frimodigheden, vil lade ham stikke i Trængselen, omkomme i den mistroftige, ja, den formastelige Tanke, at han er forladt af Gud, som var han geraadet paa en Vej, der kun førte til et Uheld, som var det i trostesløs Forstand sagt af Apostelen, „at vi ere bestemte til Trængsler“ (1 Thees. 3, 3.), som havde altsaa Trængselen ingen Bestemmelse, men vi vare blot bestemte til Trængselen. Naar derimod Trængselen har den Bestemmelse at være Veien, da er der strax Luftræk, da aander den Lidende, da maa det føre til Noget; thi saa er Trængselen jo selv det Befordrende. Den er ikke en Vanskelighed paa Veien, der, om jeg saa tør sige, gjør et nyt Forspand fornødent, men Trængselen selv er et Forspand, det bedste; naar man blot lader den raade, saa hjælper den En frem, thi Trængselen er Veien.

Er dette ikke glædeligt, hvor frimodigt kan ikke den Lidende aande i denne Tanke! Han befaler sig ikke blot Gud i Bødd og gaaer Trængselen imøde, nei, han siger: Trængselen selv er mig et Tegns paa, at jeg er vel anbefalet, Trængselen er min Hjælper — thi Trængselen er Veien. Saa længe Barnet dog har bange Frygt for Læreren, kan det vel lære meget; men naar Tilliden har jaget Frygten ud og Frimodigheden har seiret, saa begynder den høieste Underviisning. Og saaledes ogsaa, naar den Lidende, forvisset om, at Trængselen er Veien, har overvundet Trængselen; thi er dette ikke i høieste Forstand at overvinde Trængselen, ret at ville troe, at Trængselen er Veien, er Hjælperen! Apostelen Paulus siger etsteds: Troen er vor Seier, og et andetsteds: ja, vi mere end seire. Men kan man da mere end seire? Ja, naar man forend Striden begynder har forvandlet Fjenden til sin Ven. Get er Det at seire i Trængselen, at overvinde Trængselen, som man overvinder en Fjende, forblivende i den Mening, at Trængselen er Ens Fjende; men

mere end seire er det at troe, at Trængselen er Ens Ven, at den ikke er Modstanden men Veien, ikke det Hindrende men det Udviklende, ikke det Forskyttende men det Forædlende.

Trængselen maa være veibar, fremkommelig. Hvad er det, der kan møde paa én Vei og spærre den, saa den bliver ufremkommelig? Det er Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er denne Vei jo ubetinget fremkommelig. Den Vidende kan, om han saa vil, forestille sig Trængselen forfærdeligere og forfærdeligere; dette gjør hverken fra eller til — det er evig vist, at Trængselen er Veien, og saa er det umuligt at tænke en Trængsel, der kan spærre denne Vei. Ogsaa heraf kan man see, at Trængselen maa føre til Noget. Thi hvad skulde vel hindre en Vei i at føre til Noget, hvad Andet end Trængsel; men naar denne ikke kan komme som Modstand paa denne Vei, saa maa jo denne Vei evigt føre til Noget.

Forunderligt, Trængselens Vei er den eneste, hvor der ingen Hindring er, thi Trængselen bereder selv Veien, istedenfor at spærre. Men er dette ikke glædeligt! Thi hvad er trøstesløsere end naar Vandrerens maa sige: her er ingen Vei mere; og hvad er altsaa glædeligere end at Vandrerens bestandigt tør sige: her er der altid Vei!

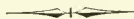
Trængselen er ikke overmenneskelig. Nei, var Trængselen overmenneskelig, saa var jo Veien spærret, og Trængselen ikke Veien. Apostelen Paulus siger: „Eder er ingen Fristelse paakommen, uden menneskelig; men Gud skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang, saaledes at I det kunne bære.“ Men har Gud ikke gjort Fristelsen til at bære, naar han fra Evi-ghed har bestiftet det saaledes, at Trængselen selv er Veien; saa er Trængselen jo eengang for alle gjort til at udholde. Og hvorledes kan det være sikkere, at der altid er en god Udgang paa Fristelsen, end naar Trængselen selv er Veien; thi saa er jo Trængselen selv bestandig en Udgang, og en god Udgang af Trængselen.

Den overmenneskelige Fristelse vil optaarne sig over et

Menneske; som det steile Bjergh, der lader Vandringmanden fortvivle, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse strække den Lidende, forvandle ham til et Kryb i Sammenligning med Fristelsens Størrelse; som en Naturkraft spotter menneskelig Anstrængelse, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse, hofærdigt kneisende, være stolt som en Spot over den stakkels Lidende. Men, Gud være lovet, der er ingen overmenneskelig Fristelse til, det er kun en løgnagtig Fabel, opfundet af en Frygtagtig eller af en Underfundig, der vil skubbe Skylden af sig, formindste sin Skyld ved at forstørre Fristelsen, retfærdiggjøre sig ved at gjøre den overmenneskelig. Skriften siger lige det Modsatte; den siger ikke blot, at der ingen overmenneskelig Fristelse er til, men den siger et andetsteds, hvor Talen er om den Rædsel, i hvis Forventning Menneskene skulle forsmægte, siger til de Troende: „naar dette skeer, da opløfter Eders Hoveder.“ Fristelsen har altsaa ikke overmenneskelig Størrelse; tværtimod naar Trængselen er forfærdeligst er den Troende et Hoved høiere, et Hoved høiere, ja han er jo det Hoved høiere, som han opløfter over Trængselen. Og naar Trængselen er Veien, saa er den Troende ogsaa over Trængselen; thi den Bei, paa hvilken et Menneske gaaer, den gaaer dog vel ikke over hans Hoved, nei, naar han gaaer ad den, saa træder hans Fod paa den.

Saaledes er der da indeholdt idel Glæde i den Tanke, at Trængselen er Veien. Den Lidende veed strax med Bestemthed hvad Opgaven er, han kan strax begynde med fuld Kraft, ingen Tvivl kan komme til at snige sig ind mellem Veien og Trængselen, thi de ere evigt uadskillelige; og derfor er det evig vist, at denne Bei maa føre til Noget, thi ingen Trængsel kan her spærre Veien, der altid er fremkommelig, ligesom Trængselen aldrig er overmenneskelig. Glemmes maa det vistnok aldrig, det maa atter her siges til Slutning, at nu det Andet staaer tilbage: hvorledes den Lidende skal gaae ad Trængselen Bei. O, men er det saa, at det kun lidet baader et Menneske med

koldt Hjerte at hænge ved en død Forstaaelse: sandeligen, den Forstaaelse, der gjør et Menneske glad og varm i Trængselen, den skal ogsaa styrke ham til det Næste, til at gaae retteligen ad Trængselens Wei. Og det, med en vis Aand, uden Tvivlen at troe, at Trængselen, hvori man ér, er Veien, er det ikke ogsaa at gaae retteligen ad Trængselens Wei!

VI.

Hørend et Menneſke begynder paa Noget, hvad enten der ſkal handles eller lides, gjør han først et Overſlag, om han handlende kan føre Taarnet op, og hvor høit, om han lidende har Kræfter til at bygge i Grunden, og hvor dybt. Altsaa han gjør et Overſlag over Kræfterne og Forholdet mellem Kræfterne og Opgaven, derpaa overveier han. At overveie er et overført Udtryk, men meget betegnende, og har derfor den Fordeed, ſom altid et overført Ord har, at man ſom gjennem en hemmelig Dor, ja ſom ved det Pludſeliges Trylleſlag, fra det meeft Dagligdags ſtaaer midt i de høieſte Foreſtillinger, ſaa man, idet man taler om de ſimple, daglige Anliggender, pludſelig opdager, at man tillige taler om det Allerhøieſte. At overveie er dannet af at veie; Vægtſkaalen veier, eller paa Vægtſkaalen veier man. Hvad er nemlig det at veie? Det er at angive det ligegyldige Forhold mellem to Størrelſer, eller ligegyldigt at angive dette Forhold. Saaledes med Vægtſkaalen. Det er Vægtſkaalen aldeles ligegyldigt, hvilken af de Tvende der veier meeft, den angiver blot Vægten, og har ingen Forkjærlighed for den ene eller for den anden Side. Juſt dette præſer vi hos Vægtſkaalen, og ſige, naar ſaa er, at den er god og nøiagtig. Underledes kunne vi nu ikke tale om en Vægtſkaal, thi ellers maatte vi vel ſige, at paa den Maade at veie er ingen Kunſt; Kunſten begynder netop naar der er Forkjærlighed for den ene eller den anden Side, og det nu gjælder om — ja, lad os kun bruge det ſimple Udtryk, ſom dog er ſaa betegnende, naar det nu gjælder om, at holde Tungen lige i Munden.

Altsaa paa Bægtfkaalen veier man, men Menneſket over-veier; han gjør altsaa mere end at veie i ſamme Forſtaand ſom Bægtfkaalen, han over-veier, han er høiere end det at veie, han ſtaaer over Afveiningen, han vælger. Derfor kan man med Rette ſige, at det Ord: at overveie, naar man blot holder det faſt, tilſidſt angiver det Bæſentlige ved Menneſkenaturen, dens Sammenſætning og dens Fortrin. Thi for at veie maa der være to Størrelſer, altsaa maa det overveieende Menneſke blot for at kunne veie være ſaaledes ſammenſat, at han har to Størrelſer. Dette er ogſaa Tilfældet, han er ſammenſat af Timelighed og Ewigheid. Timeligheden og Ewigheiden er, aandelig forſtaaet, Størrelſerne, der ſkulle veies. Men for at overveie maa Menneſket igjen ſelv være eller have et Tredie i Forhold til de to Størrelſer. Dette er Valget: han veier, han overveier, han vælger. Kun kan det Tilfælde aldrig indtræde, ſom dog muligt kan indtræde med en Bægtfkaal, at den angiver Forholdet ſom lige, at de tvende Størrelſer veie lige meget. Nei, Gud være lovet, det kan aldrig ſkee, thi rettelig forſtaaet har allerede det Ewige en viſ Overvægt, og Den, ſom ikke vil forſtaae dette, han kan egentligen aldrig komme til at overveie.

Saaledes overveier et Menneſke, førend han begynder, ſaaledes ved Begyndelſen af ſit Liv. Endnu har han ikke megen Erfaring, ikke noget nøie Kjendſkab til Timeligheden; han har kun i Foreſtillingen et Billede af Timeligheden og af Ewigheiden, og han vælger derimellem. O, det tør vi vel næſten ſige med Wiſhed om ethvert Menneſke, at det var ham engang ſaa i Begyndelſen, det var ham ſaa indlyſende, at Ewigheiden har Overvægten, ja ikke blot var det ham indlyſende, men det bevægede ham dybt, det rørte det Underſte i ham, og derfor er vel ſaa ofte dette den Ungeſ første Valg ikke uden Underlighedens Laarer.

Imidlertid er dermed ingenlunde Alt afgjort, thi ſaa lidet ſom det hjælper et Menneſke i Vigegyldighedens Forſtaand at vide Forholdet mellem det Timelige og det Ewige, lige ſaa lidet nytter dette første Valg, naar det ikke atter og atter gjentages

— at, maafkee skal det gjentages under meget forandrede Forhold. Den Unge er bleven Eldre, Livet tynger paa ham, nu er han (thi lader os kun haste fra det Lettere for desto længere at kunne dvæle ved, hvad disse Taler skulle være, Vidensernes Evangelium) en Lidende. Saa maa han da, om han end ikke spilder sin Tid og ødsler sin Kraft paa idelig Overveielse, igjen til at veie, gjøre Alvor af igjen at veie og overveie. Hvor tung Timeligheden er, det veed han: har da ogsaa nu Evigheden Overvægten? Saaledes spørger han sig selv, men han spørger ogsaa Andre; om han end ikke spilder sin Tid og øder sin Kraft i Snakfomhed med baade den Ene og den Anden, i Alvor spørger han dog en Forsøgt til Raads. Og Gud være lovet, saadanne Raadgivere, saadanne Vidner findes dog, om ikke blandt de Levende, saa blandt de Afdøde, og da først og fremmest i de hellige Skrifter. Maafkee læser da den Lidende hos Apostelen Paulus disse Ord:

**Thi vor Trængsel, som er stakket og let, skaffer os en over
al Raade stor, evig Vægt af Herlighed.**

(2 Cor. 4, 17.).

Disse Ord ville vi denne Gang gjøre til Opbyggelsens Gjenstand, idet vi betænke det for en Lidende Glædelige i:

at selv, naar den timelige Videlse tynger meest, har
dog Evighedens Salighed Overvægt.

Dog førend vi gaar over til nærmere at gennemgaae Apostelens Ord, maae vi først gjøre een Bemærkning, der rigtignok synes overflødig, forsaavidt hvad den udsiger ganske følger af sig selv, men som dog maafkee, i Betragtning af hvad Erfaringen lærer om Mennekens Liv, er vel værd at fremdrages. Det følger nemlig ganske af sig selv, at skal der være Mening i denne Tale, at et Mennecke forviszes om, at selv naar den timelige Videlse tynger meest, Evighedens Salighed

dog har Overvægt, da maa han veie paa den, han maa i Sandhed vaage over, at denne Evighedens Modvægt kommer for Alvor med i Betragtning. Ja, dette følger jo ganske af sig selv, og dersom det ogsaa fulgte ganske af sig selv, at ethvert Menneske gjorde det, da maatte jo ethvert Menneske være forvisset om, at Evighedens Salighed har Overvægt; thi kommer kun denne Tanke ret for Alvor med paa Vægten, saa skal den nok faae Overvægten. O, men hvor sjældent er det maaskee, at et Menneske saaledes veier rigtigt. Og alligevel er der i Verden atter og atter Dag ud og Dag ind fra Morgen og til Aften idelig Tale om, at overveie og overveie, og dog gjælder det, at Den, som ikke har Evighedens Forestilling bestandigt som Vægtens anden Størelse, han overveier Intet, han kan end ikke overveie. Thi at overveie det ene Timelige mod det andet Timelige, naar det Evige er udeladt, det er ikke at overveie, det er at narres, det er at spille sin Tid paa og forspilde Saligheden ved at narres med Livets Barnestreges. Atter her viser det sig, hvor meget der ligger i det simple Ord: at overveie. Grundbetydningen af menneskelig Overveien er, at veie mellem det Timelige og det Evige; i al anden menneskelig Overveien maa denne Grundbetydning være tilstede, ellers er Overveielser, trods al Travlhed og opblæst Vigtighed, grundløs og intetfjgende.

Mon nu virkelige Menneskene leve saaledes, at de bestandigt tage Evighedens Tanke for Alvor med i Betragtning? Der er en Travlhed, en travl Arbeiden for og en travl Talen om Livets Fornødenheder, en Travlhed, som ganske synes at have glemt, hvad det Fornødne er. Men hvis Du indlader Dig med disse travle Mennesker, da vil Du ideligt høre dem tale om Overveielse og Overveielse, om de end ganske have glemt Grundbetydningen af at overveie. Og den Lykkeligere, den mere Begunstigede, ham overtaler og bedaarer Timeligheden kun altfor let, saa det synes ham, at han har det saa godt, at han Intet mere behøver; eller hvis det desuagtet synes ham, at han ikke har det godt, saa er han dog saaledes bedaaret af Timeligheden, at det slet ikke falder ham ind at søge Grunden paa

rette Sted. Men hvis Du indlader Dig med en Saadan, da vil Du ogsaa høre ham tale ideligt om at overveie og overveie, om Du end tillige let forvisser Dig om, hvor ganske han har glemte Grundbetydningen. Al, saaledes leve maaskee Mange; de kalde sig endog Christne, skjondt hvad der Afgjørende ligger til Grund for al Christendom netop er hiin Grundbetydning af at overveie. Mange leve maaskee saaledes bedragne af Tideligheden. Lad mig ophjse dette Forhold ved et simpelt Billede. Naar den Velhavende i en mørk men dog stjerneklar Nat kjører beqvemt i sin Vogn og har Lygterne tændte, ja, da er han tryg, han frygter ingen Vanskelighed, han fører selv Lyset med, og det er ikke mørkt nærmest omkring ham; men netop fordi han har Lygterne tændte og har et stærkt Lys nær ved sig, netop derfor kan han slet ikke see Stjernerne, hans Lygter formørke Stjernerne, hvilke den fattige Bonde, der kjører uden Lygter, herligt kan see i den mørke, men dog stjerneklare Nat. Saaledes leve de Bedragne i Tideligheden: enten have de, beskæftigede med Livets Fornødenheder, for travlt til at vinde Udsigten, eller de i Velstand og gode Dage have ligesom Lygterne tændte, rundt og nærmest om dem Alt saa betryggende, saa lyst, saa beqvemt — men Udsigten mangler, Udsigten, Udsigten til Stjernerne.

Dog saadanne Mennesker ere vel selv bedragne, men derimod have de ikke til Hensigt at ville bedrage Andre ved blind Veiledning, eller ved blændende; thi dette Tidelighedens blændende Lygteskin er altid lige saa farligt som den i Mørket blinde Veiledning. Imidlertid gives der ogsaa Saadanne, der, formasteligen bedragne af sig selv, formasteligen ville lære Menneskene det Samme. De ville ganske affkaffe denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed, de ville lære Menneskene ved allehaande kløgtige Bequemmelighedens Opfindelser at faae det saa lyst som muligt om dem i Tideligheden, at man da slet ikke mere skulde kunne see Evigheden. Eller hvis de end ikke ganske ville affkaffe Forestillingen om Evigheden og Evighedens Salighed, ville de dog saaledes nedværdige den, at der

ingen evig Forskjel (ja, kan noget være mere meningsløst) bliver mellem det Timelige og det Evige. Hvilken Forskjel kan der da blive? Det synes dog uimodsigeligt, at som der mellem et Menneske og et Dyr er Menneskelighedens Forskjel, saaledes maa der være en evig Forskjel mellem det Timelige og det Evige; eller skulde maaskee Forskjellen være den, at de ikke vare forskjellige; eller kan Evigheden i al Evighed have nogen anden Forskjel fra det Timelige end Evighedens? Saadanne falske Lærere kan man vel ikke kalde Phariseere; men hvad er dog egentligen værst: enten en Phariseer, som nøiagtigt angiver den rette Wei, men rigtignok ikke selv gaaer ad den, en Phariseer, efter hvis Ord jeg altsaa trostigt kan tage og handle, medens jeg overlader til Gud, hvad der aldrig kan vedkomme mig, at domme Hylleren, eller en saakaldet oprigtig Veileder, der rigtignok selv gaaer med ad den samme Wei, han anpriser Andre, men vel at mærke forandrer Weien, og selv gaaer med ad den anpriste — Bildfarelsens Wei?

Dg nu den Lidende; naar han ikke agter paa, at denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed kommer for Alvor med i Betragtning, naar han, idet han veier Lidelsens Tyngde, slet ikke veier paa Saligheden: hvad Under da, at den timelige Lidelse saaer Overvægt, hvad Under, at han finder den tung, rædsom tung — ak, naar Evigheden engang veier ham, skal den vel finde ham for let; thi jo tungere et Menneske saaledes bliver, desto nærmere er han ved, at Evigheden vil finde ham for let. Eller hvis den Lidende dog en enkelt Gang tager denne Evighedens Tanke ligesom i sin Haand og veier paa den — men finder, at den ikke veier stort: hvad Under, at den timelige Lidelse tynger meest! Dg naar saa den Lidende Dieblikket efter igjen kaster, og med Digegyldighed, him Evighedens Tanke bort: hvad Under da, at han finder Lidelsen endnu tungere, tung indtil Fortvivlelse, naar ikke blot Lidelsen tynger, men han selv tynger med paa Lidelsen ved den formastelige Tanke, at han skulde være forladt af Gud — fordi han selv slap det Evige! Ak, hvad Under, om en saadan Lidende tilfids søger

Fortvivlelsens sidste Udvei og vil gjøre en Ende paa denne Dval — ved at gjøre Begyndelsen paa, hvad der venter ham i Evigheden!

Efter denne sørgelige Betragtning lad os saa gaae over til at betænke Apostelens foreløste Ord; Paulus var dog vel den Mand, som forstod at veie og at overveie, sandeligen, fandtes der ikke Sviig i Christi Mund, da heller ei falsk Vægt hos en Apostel.

„Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.“
 Utsaa Trængselen **for**skaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Men naar Trængselen i ethvert Dieblit, altsaa og naar den timelige Videlse tynger meest, forskaffer en saadan Vægt af Herlighed: saa har Saligheden jo Overvægt. Hvad der nemlig forskaffer Noget, Midlet, hvorved Noget erhverves, er fornuftigviis det Ringere, Formaalet det Høiere. Dette er en saa let fattelig, saa almindelig antaget og dog saa dybt grundet Tanke, at man anseer det for den sørgeligste, den affhyeligste Forvirring, at et Menneſte vender Forholdet om og gjør Formaalet, Det, som i sig selv er Formaalet, til Midlet, gjør Sandheden, for Exempel, til et Mittel i Pengebegjerlighedens, eller Greshydens, eller andre flette Videnskabers Tjeneste. Den sædelige Tingenes Orden, der beskæftiger sig med hvad der i og for sig er Formaalet, lærer, at Midlet er lavere end Formaalet. Ja, selv naar Formaalet er noget Jordisk, og et andet Jordisk er Midlet: er dog i Forholdet Midlet ringere end Formaalet, om Formaalet og Midlet end i en anden Forstand ere lige ringe, fordi de begge ere jordiske. Naar saaledes En for sine Penge forskaffer sig eet eller andet jordisk Gode, da anseer han Pengene for Ringere end det Gode han ved dem forskaffer sig; medens han maaskee til en anden Tid anseer Pengene for Formaalet og et andet Jordisk for Midlet og for det Ringere, hvorved han forskaffer sig Pengene.

Men en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed er

intet jordisk Gode; dette Formaal kan ikke tilfældigviis være det Hoiere og Midlet det Ringere; Forholdet kan heller ikke vegle, saa dette Gode een Gang er Formaalet, og da en anden Gang Midlet, hvorved et andet Gode erhverves. Dette Formaal er uendeligt hoiere, er Formaal i og for sig. Dersom da Lidelsen forskaffer dette Gode, saa har ganske simpelt og ligefrem Saligheden Overvægt, selv naar Lidelsen tynger meest. Hiint Gode er saa uendeligt hoiere end Midlet, at selv i Lidelsens tungeste Dieblik Bevidstheden om, at den forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed, giver Saligheden Overvægt. Hvo som ikke vil forstaae og ikke vil troe dette, han bærer selv Skylden, han lader i Lidelsens tungeste Dieblik denne Bevidsthed udslukkes, Bevidstheden om, hvad Lidelsen forskaffer.

Thi naar tynger vel den timelige Lidelse forfærdeligst paa et Menneske? Er det ikke, naar det synes ham, at den ingen Betydning har, Intet forskaffer eller forhverver; er det ikke, naar Lidelsen, som den Utaalmodige udtrykker sig, er meningsløs og hensigtsløs? Klager vel Den, der vil stride i Bæddekampen, klager vel han, om end Forberedelsen koster nok saa megen Anstrængelse, klager han, om den end er forbunden med nok saa stor Lidelse og Smerte? Og hvorfor klager han ikke? Fordi han, der dog løber paa det Uvisse, forstaaer eller mener at forstaae, at denne Lidelse forskaffer ham Seirens Priis; netop naar Anstrængelsen er størst og smertefuldest, da opmander han sig selv ved Tanken om Prisen, og om at denne Lidelse just vil tjene til at forstaae ham den. Hvor mange Lidelser udholder ikke et Menneske, naar han forstaaer, at han derved forskaffer sig Udkommet, eller Ære, Kiigdom, Guds Lov eller hvad vi nu ellers ville nævne! Men Sagen er denne, at her strækker endnu den timelige Forstand til, eller Mennesket mener dog, at den strækker til; Mennesket forstaaer eller mener dog at forstaae, at Lidelsen forskaffer ham det Utraaede — af, det Utraaede, der er saa uendeligt ringere end en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Naar derimod Lidelsen saaledes omslutter et Menneske, at hans Forstand ikke mere

vil have med al denne Lidelse at skaffe, fordi Forstanden ikke kan begribe, hvad Lidelsen skulde kunne forskaffe; naar den Lidende Intet kan begribe af denne mørke Tale, hverken Lidelsens Grund eller dens Hensigt, hverken hvorfor han skal saaledes hjemløges fremfor Andre, eller hvortil det skulde gavne ham, — og han nu, der han asmægtigt føler, at han ikke kan kaste Lidelsen af sig, oprørsk kaster Troen fra sig, ikke vil troe, at Lidelsen forskaffer Noget: ja, da kan Saligheden vistnok ikke have Overvægt, da den er ganske udeladt.

Fastholder derimod den Lidende, hvad Forstanden vistnok ikke kan begribe, men Troen derimod holde fast ved, at Lidelsen forskaffer en stor og evig Vægt af Herlighed: da har Saligheden Overvægt, da holder den Lidende ikke blot Lidelsen ud, men forstaaer, at Saligheden har Overvægt. Den Indsigt, der begriber, at Lidelsen forskaffer Noget, giver Tidelighedens Udholdenhed; men Troen mod Forstand, at Lidelsen, der synes idel ond og unyttig Moie, forskaffer en stor, evig Vægt af Herlighed, giver Evighedens Udholdenhed. Medens stundom en Lidende finder Trængselen, hvori han er stedt, til at udholde, men bekymret frygter, om den dog i næste Dieblik ikke kunde blive uindholdelig: da er der aabnet enhver Lidende Udgang til en anden Art af Betyngelse end den svigefulde, der svigefuldt bygger paa en menneskelig Sandsynlighed, den nemlig, at ville troe, at Lidelsens Tungeste forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.

Altfaa har, selv naar den timelige Lidelse tynger meest, dog Saligheden Overvægt. I hvilken Forstand Apostelen siger, at Lidelsen forskaffer hiin Herlighed, ville vi her ikke videre udvikle, det vedkommer ikke denne Tales Gjenstand; kun være det erindret, at det da paa ingen Maade kan være i Fortjenstlighedens Forstand, thi da maatte det kunne begribes, at Lidelsen forskaffer Saligheden, og da maatte igjen Saligheden kunne begribes, siden det kunde begribes, at den fortjentes, men i saa Fald vilde Taleren netop ikke være om en evig Salighed, thi den evige Salighed kan kun troes, og netop derfor kan den

heller ikke fortjenes. Dog denne Udvikling ville vi ikke nærmere forfølge, men dette staaer fast: Videlsen forskaffer en over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed — altsaa har Saligheden Overvægt.

„Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer“ Men er Trængselen stakket og let, saa er det da ganske klart, at Saligheden har Overvægt, saa behøves der end ikke at siges et Ord mere, thi en stakket og let Trængsel, som ovenikjøbet forskaffer en stor evig Bægt af Herlighed, den kan dog vel ikke veie op, ja, den maa vel snarere siges Intet at veie mod denne store Bægt af Herlighed. Dette vil vel selv den utaalmodigst Vidende indrømme, men tillige mene, at hermed er Intet beviist, allermindst om hans Videlse, thi hans Videlse, den er meget langt fra at være stakket og let, den er just ubeskriveligt tung og langvarig. Naar saa er, er rigtignok Talen kommen i en slem Forlegenhed. Og dog nei, det har dog nok et eget Sammenhæng med det apostoliske Ord: vor Trængsel, som er stakket og let. Jeg har ved en anden Leilighed søgt at udvikle, hvad der vel ogsaa er Alle bekjendt, med hvilket Sandhedens Eftertryk Apostelen Paulus kan kaldes en næsten i alle menneskelige Videlser indtil det Yderste Forsøgt, her maa jeg fatte mig kortere, og veed i denne Forbindelse intet mere Betegnende at sige, end dette: Paulus var intet forkjælet Menneske. Den Utaalmodige maa ikke lade sig bedrage af Skinnets og troe, at det er en Lykkens Jundling, der taler om en lille Smule halbtimes Trængsel. Meningen af det apostoliske Ord er derfor ikke ganske ligefrem, men omtrent denne: „troende forventer jeg en saadan over al Maade stor, evig Bægt af Herlighed; for mig er Evighedens Salighed et saadant Gode, at jeg i Sammenligning dermed kalder 30 Aar i allehaande Videlse en Trængsel, som er stakket og let.“ See, dette er en apostolisk Tale; thi der høres mangan sã Lovtale over Evighedens Salighed, som i prunkende Udtryk og smægtende Skildring vil gogle for Sandsen — Sligt forstaaer en Apostel sig ikke paa, men han forstaaer, at den bedste

Løvtale over Evighedens Salighed er, at den er et saadant Gode, at den Talende i Betragtning af den kalder saadanne Lidelser en Trængsel, som er staffet og let.

Altsaa det er Sammenligningen, der gjør, at 30 Aars Lidelser er en Trængsel, som er staffet og let. Men at sammenligne, det er jo ogsaa at veie. Kun veier Sammenligningen ikke saaledes, at den holder de tvende Størrelser langt ude fra hinanden, den bringer dem tvertimod saa nær sammen, at Salighedens Tilstedeværelse forandrer Udtrykket om Trængselen. Fordi Tanken om Saligheden er nærværende, fordi Saligheden er tilstede: derfor taler Apostelen saaledes om Trængselen. Men dette er jo ganske i sin Orden. Gjør ikke en Konges Tilstedeværelse, at man taler ganske anderledes end ellers om det Samme! En Gjenbordighed, som man ellers vilde fortrædiges ved og knurre over i Dagligstuen, om den siger man i Kongens Nærværelse: Deres Majestæt, det er en Ubethdelighed. I den Elskedes Nærværelse taler man anderledes end ellers om det Samme. Hvad der vilde forstyrre En til daglig Brug, derom siger man i den Elskedes Nærværelse: o Kjære, det er Smaating. Og at forandre sin Tale og fremfor alt sit Sind saaledes, kalde vi underfaattlig Erbødighed for Kongens Majestæt, vi kalde det Forelskelsens Festlighed i Forhold til den Elskede, vi kalde det Høitidelighed i Forhold til det Høieste, og i de mindre Forhold kalde vi det Høflighed. Høflighed ligger først og sidst i at agte paa, at der er Noget tilstede, og hvem det er, der er tilstede. Men Evighedens Salighed, og naar den er tilstede i Tanken om den: af, hvor ofte er ikke her, for ikke at sige det haardere, en Lidende uartig nok til ikke at agte paa den, til at lade som var den ikke tilstede — thi i Tanken kan den jo altid være tilstede.

Men altsaa har Saligheden Overvægt. Den Lidende, der besitter sig paa at tale det himmelske Hoffprog, han forstaaer, at den har Overvægt. Luther har etsteds sagt, at en Christen maa bære Korsets Hofdragt; men mon han da ikke ogsaa bør være øvet i og øve sig i af Hjertens Grund at kunne tale det

himmelske Hoffsprog. Thi, som sagt, gavmundet at gyde Ord om Salighedens Herlighed, er forfængelig og daarlig Tale; men ligesom med sammenpressede Læber, istedenfor ligefrem at tale om Saligheden, ved paa en anden Maade at tale om sit Livs Trængsler at vise, at man taler om Saligheden: det er Hoffsproget.

Men det tales kun af Hjertets Grund, thi dette himmelske Hoffsprog indeholder ingen Usandhed, som man vel ellers og med Rette taler om Hoffsprogets smigrende Usandhed, det er ingen Talemaade, som Hoffsproget ellers, o nei, det er ene og alene en Tænkemaade. Det er jo derfor ganske ejster Ordene sandt, hvad Apostelen siger. Denne vor Trængsel er stakket og let; eller er da vel 70 Aar en Evighed, eller er ikke netop 70 Aar en stakket Tid mod en Evighed! Og maa den ikke være let, naar der paa samme Tid bæres Forventningen om den store Vægt af Herlighed, om den dog kun er let, netop forsaavidt den store Vægt gjør den let! Er Trængselen ikke let, hvad veier vel den tungeste Lidelse mod en evig Vægt af Herlighed! Thi der spørges jo ikke om, hvad den tungeste Lidelse veier, men om hvad den veier mod en evig Vægt af Herlighed.

Altsaa Saligheden har Overvægten; og der fordres kun Trostøb mod denne Forestilling om Evighedens Salighed for at fatte, at den har Overvægt, for til enhver Tid og i enhver Lidelse at tale uforandret om det evigt Uforandrede. Saa snart Udtrykket forandres, saa er det ikke Saligheden, der har forandret sig, men den Lidende. See, Den, der kun vil tjene en Sag, forsaavidt den tjener ham, hans Udtryk er underlagt megen Forandring; og Den, der kun vil elske en Pige, forsaavidt det tjener ham, hans Udtryk vexler i Omstiftelse. En saadan Døefindet taler een Gang, falsk, om, at han har den Vre at tjene denne Sag, og en anden Gang vil han, lumsk, ikke have Skammen af at tjene den; han taler een Gang, indsmigrende, om, at han har den Vre at være elsket, en anden Gang fragaer han, fræk, — denne Skam. Men Den, der ydmygt og begejstret har en Sag han elsker, han forstaaer, at det uforandret er den

samme Sag, han har den Vre at tjene; han opgiver ikke blot ikke Sagen, han lider ikke blot Alt for den, nei, han forstaaer, at han har den Vre at lide for denne samme Sag. Han glemmer aldrig, hvad Begeistringens forstaaer, at det er et Vrens Forhold han har til Sagen, og at dette, om han feirer eller han lider, har slet Intet med dette Forhold at gjøre; Forholdet bliver uforandret, han har den Vre at seire i denne Sags Tjeneste, eller han har den Vre at lide i denne Sags Tjeneste. Eller er dette ikke den høihjertede trofaste Hofmand, han, der følger en styrtet Keiser i Landsflygtighed, og, naar den keiserlige Majestæt er klædt i Armød, dog endnu med samme Underdanighed og Hylдинг, som engang i Paladsets Sale, siger: Deres Majestæt, fordi han ikke krybende har kjendt Keiseren paa Purpuren, og derfor høihjertet kan kjende ham i Pjalterne.

Og saaledes ogsaa med dette Gode, der er Evighedens Salighed. Trostaben er, at man tænker og taler eens derom, medens Alt forandrer sig, at man ikke i Timelighedens gode Dage indsmigrende vil tale med høie Tøner om dette Gode, og troloft mod det Evige og forræderisk mod sig selv forandre Sproget paa Lidelsens Dag. Al, thi heri er Forskjellen, at det dog vilde bedrøve Keiseren, om Hofmanden forandrede sig; men Jngen indbilde sig, at Evighedens Salighed lider ved, at et Menneſke, troløs mod den, bliver sin egen Forræder. Altsaa, dersom et Menneſkes Liv er temmelig ukjendt med Gjenvordighed, nu ja, der er kun Eet at sige om Himmelenes Salighed; men dersom han forsøges i allehaande Lidelser, der er atter kun Eet at sige, thi dette Gode bliver uforandret, og forandres ikke ved Lidelsen, men forandrer tvertimod Lidelsens Tungeſte til en Trængsel, som er stakket og let.

Er dette ikke at have Overvægten, ja er det ikke at have saaledes Overvægten, at Lidelsen egentligen ikke kan veies sammen paa Vægtskaal med den evige Vægt af Herlighed, fordi nemlig der ikke behøves en stor Vægt af Evighedens Salighed, men den mindste Deel af den er en stor

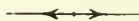
og evig Bægt! Og ogsaa dette er indeholdt i det apostoliske Ord. Vor Trængsel, det vil sige denne Timelighedens Trængsel, som er stakket og let, forskaffer en evig Bægt: men saa har jo Saligheden ikke blot Overbægt, men Forholdet er et saadant, at de tvende Størrelser ikke kunne veies sammen. Lad os forstaae hinanden. Man siger jo ordsprogligt, at et Pund Guld og et Pund Fjær veier ligemeget; og dette er jo ogsaa sandt, men man tilføier dog vel ogsaa, at i en anden og vigtigere Forstand kan disse tvende Størrelser ikke veies sammen, og hvorfor ikke, fordi Bægtskaalen ikke kan angive, at det ene Pund er Guld, det andet Pund Fjær, altsaa fordi Guldet har et særegent Værd, som gjør den ligefremme Veien af Guld og Fjær med hinanden meningsløs. Saaledes ogsaa med de tvende her opgivne Størrelser. Forskjellen er ikke den mellem Salighed og Lidelse, men den mellem evig Salighed og timelig Lidelse, Forholdet er dette Misforhold; og at det er et Misforhold viser sig allertydeligt derved, at Forholdet mellem timelig Ulyksalighed og evig Salighed er det samme Misforhold, at timelig Ulyksalighed er for Intet at regne mod evig Salighed, og saaledes ogsaa ganske paa samme Maade timelig Lidelse. Timelig Lidelse og evig Salighed ere ikke blot ueensartede saaledes i Væsentlighedens Forstand som Guld og Fjær, men ueensartede i den uendelige Væsentligheds Forstand; den mindste Deel af Evighedens Salighed veier uendeligt mere end den længste jordiske Lidelse.

O, hvilken ubestrikelig, over al Maade stor Glæde! At den Lidende dog vilde fatte den, vilde troe den, vilde forstaae, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest har dog Saligheden Overvægt; at den Lidende dog vilde veie rigtigt, ja endnu mere, saa han ikke blot ikke synker under Lidelsens Tyngde, men snarere segner under Salighedens Overvægt, saa han i Forudsølelse af denne Salighed slaaer ligesom Bægtskaalen i Stykker og siger: her er end ikke Tale om at veie. Men hvor fjelden fandtes en saadan Lidende, hvor ganske anderledes er det ikke i Verden! Vi sige dette ikke for at forstyrre det Glæde-

lige, som er denne Tales Gjenstand, vi sige det jo netop for, om det var muligt, at forstyrre det Sørkelige, der er kun altfor mange Menneskers Tilstand. Hvor Mange leve dog ikke saaledes, at de i Tankeløshedens Forstand indrømme, at Saligheden har Overvægt, i Tankeløshedens Forstand indrømme, at en evig Salighed er en ueensartet Størrelse med det Timelige, det er, de lade denne Tanke staae hen, lade den staae ved sit Værd, de beskæftige sig slet ikke med den — saa ueensartet med deres Livs timelige Formaal er Evighedens Salighed bleven dem; de leve i en dvast Indbildning om, at vi nok allesammen blive salige, saa ueensartet er Saligheden bleven dem. Hvilken Forandring, dersom det dog engang var saaledes, at den tungeste Videlse gennem et langt Liv syntes som Intet at regne mod Evighedens Salighed; dersom det dog engang var saa, at Den, der ikke blot modig gik i alle Timelighedens Farer, men saaledes modig, at han næsten ikke engang vilde anerkjende dem for Farer, at han med Frygt og Bæven forarbejdede sin Saligheds Sag! Og hvad er dog ikke tabt ved denne Forandring! Thi hvad gjorde Romerne saa modige i Slaget, hvad Andet, end at de havde lært at frygte værre Ting end Døden! Men hvad gjorde den Troende ganske anderledes modig i Jordlivets Farer, end nogen Romer, hvad Andet end at han kjendte en større Fare, men ogsaa en evig Salighed! Og hvad gør vel denne Slægt saa frygtagtig, selv i Jordlivets Farer, hvad Andet, end at den ikke kjender den høieste Fare! Og hvilken er vel denne Slægts største Skyld, hvilken anden, end at den ikke agter Evighedens Salighed! Mon Menneskene skulle undslippe Straffen; siger ikke Skriften: „hvorledes skulle de undslippe (Straffen), de, der ikke agte saa stor en Salighed“ (Hebr. 2, 3.)!

Dog, denne Tales Hensigt er jo ingenlunde at dømme, den ønsker kun, at Menneskene vilde dømme anderledes; denne Tale vil kun forkynde Vidernes Evangelium, hvad den Talende sandeligen ikke selv har opfundet, hvad han sandeligen heller ei mener at have Fortjeneste af at forkynde — thi dertil er det for glædeligt. Man kan maaskee have Fortjeneste af at forkynde

denne eller hiin timelige Sandhed; men Eviighedens Sandhed og Salighedens Glæde er for glædelig til at der kan blive Plads for Fortjenstlighedens kummerlige Mellemregning. Om et Menneske i idel Dpoffrelse, i de tungeste Lidelser vedblev uafbrudt at forkynde denne Glæde, han har dog ingen Fortjeneste, thi det Glædelige er jo just, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Saligheden Overvægt. En timelig Sandhed maa finde sig i at have en Mellemregning med sine Forkyndere; men Eviighedens Salighed eier en General-Øvittering, der gjør Mellemregning utænkkelig, thi selv naar Lidelsen tynger mest, har dog Saligheden Overvægt.

VII.

Af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Forelskelses Gjenstand bekendt for Verden, er vistnok Noget af det Afstyeligste og Foragteligste, der kan siges om et Menneske; og det, af Frygt for Menneskene, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Tro og sin Troes Gjenstand bekendt i Verden, — det Afstyeligste, der kan siges om et Menneske. Selv derfor om det ikke var saaledes, at den hellige Skrift paa det Høitideligste lærer, at der fordres af Christendommens Bekjendere (ja, hvad der fordres af dem, er jo allerede udsagt, naar de kaldes Bekjendere), at de bekjende deres Tro for Verden; selv om det ikke var saa, at Christus havde sagt: Den, som vil negte mig for Menneskene, ham vil jeg og negte for min himmelske Fader — selv om dette ikke var saa, det vilde dog følge ganske af sig selv, følge af Inderlighedens Trang i den Christne, at han gjorde det. Og paa den anden Side, uagtet det er befalet og indstærpet med Evighedens hele Ejtertryk, naar Bekjendelsen dog ikke er en Følge af Inderlighedens Trang, saa er en saadan Bekjendelse ikke hvad der fordres. Dersom derfor Nogen formasteligt kunde ville bedrage sig selv og mene, at det var det Kløgeste, da det nu engang er fordret, det Kløgeste i Betragtning af Evighedens Dom, at bekjende Christum: da bekjender en Saadan ikke blot ikke Christum, men han forvansker ham paa en gudsbespottelig Maade, som var Christus en forfængelig Herksesyg, der attraaede et stort Navn i Verden. Nei, ikke derfor har Christus fordret Bekjendelsen, og ikke saaledes har han fordret

den. Han har tvertimod egentligen fordret, at der i hans Tilhængere skal være den Inderlighed, at det følger af sig selv med Bekjendelsen — naar den fordres; thi den samme Inderlighed kan ogsaa være taus og Gud ligesaa velbehagelig, men denne samme, sande Inderlighed kan vissest ikke være taus — naar Bekjendelsen fordres. Sandeligen, hvor skulde ogsaa Troen kunne være stærk nok i et Menneske til at troe til Salighed, stærk og hensynsløs nok i denne Henseende (af, dette er vel omtrent den vanskeligste Art af Hensynsløshed, den, ikke at tage Hensyn til sine egne Indbildninger om Fortjeneste, eller til sine Videnskabers undskyldende Paafund, eller til den i Skyldens Bevidsthed forjærdede Indbildnings Strækketbilleder — men uden denne Hensynsløshed kan man ikke troe til Salighed), naar den ikke var stærk og hensynsløs nok til at turde bekjende — om det fordres.

Enhver sand Christen har derfor ogsaa altid været villig til, naar det fordredes, at bekjende sin Tro; han har ikke, og dette er just priseligt, ikke forfængeligt og selvisk søgt Leiligheden, men hellere i inderlig Bekymring forvisset sig om, at han, oprigtig for Gud, var villig dertil, naar det fordredes. Saaledes var det eengang, da Verden om Christendommen var Hedenstak, og den Christne paa enhver Maade opfordret til at bekjende sin Tro for Verden, fordi det at bekjende sin Tro var det Samme som at forkynde Christendommen. Da var der ogsaa Fyrighed og Redebonhed til at bekjende; det æredes høit af de Christne, saa de, skjøndt alle Bekjendere af den samme Tro, dog udmærket betegnede Nogle med Navnet Bekjendere, hvilke vel ikke som Martyrerne offrede Livet, men dog forfogtes i Bekjendelsens mange Farer. I hine Tider var Bekjendelsen ubetinget fordret af Enhver; thi hvad var det Verden vilde, den vilde tvinge de Christne til at bekjende: at de ikke vare Christne. Hedenstaket vilde behandle de Christne som Forbrydere, og da vilde man (hvad flere af Kirkefædrene saa klart og skarpsindigt har udviklet), ikke som ellers af en Forbryder, at han skal tilstaae og bekjende sin Brøde, nei tvertimod,

man fordrede af den Christne, at han skulde bekjende, at han ikke var Christen.

Men har Forholdet dog nu ikke forandret sig, nu, da Christendommen er trængt seierrig igjennem, nu, da Alle ere Christne, nu da mindst af Alt Fordringen er den, at man skal bekjende, at man ikke er Christen, hvilket jo uomtvisteligt er den høieste Opfordring til at bekjende, at man er det. Lad os med Rolighed og Sindighed betænke denne Sag. Thi er det Gud, der giver Krafts og Styrkes Aand, saa er det ogsaa den samme Gud, der giver „Sindigheds Aand“; og bliver end nedrig Feighed og Mennekesfrygt til enhver Tid lige affhyelig, saa er dog Hidseheds Overtivelsler, en „Iver uden Wiisdom“ ikke mindre fordærvelig og stundom vel i sin Grund lige saa affhyelig, lige saa gudsbespottelig. Naar en Christen blandt Hedninger bekjender Christum, da er det at bekjende det Samme som at forkynde Christendommen for Menneker, som ikke kjende den. En saadan Bekjendelse indeholder ingen Dom over Hedningerne: at de ikke ere Christne, thi Hedningerne udgive sig ikke for at være Christne. Naar derimod den Christne lever blandt Christne, eller blandt Menneker, som alle sige sig at være Christne, da er det at bekjende Christum ikke det Samme som at forkynde Christendommen (thi de, til hvem Bekjendelsen henbender sig, ere jo underviste i Christendommen, sige sig selv at være Christne), men det er at dømme Andre, dømme dem, der sige sig at være Christne, at de kun udgive sig for at være Christne, altsaa dømme dem, at de ikke ere Christne, altsaa dømme dem mildest for Letindighed og Tankeløshed, værst for Hykleri.

Disse tvende Forhold ere dog vel meget forskjellige, og let til at skjelne, da i det ene Tilfælde den Christne er omgivet af Hedninger, og altsaa det at være Christen aldeles det samme som at bekjende Christum, i det andet Tilfælde den Christne, der bekjender Christendommen, er omgivet af Christne, der ogsaa bekjende Christendommen, og altsaa det i anden Grad at ville bekjende Christum er at fratjende Andre Christendommen. Lad mig imidlertid ved et simpelt sandfælt Billede for

endnu større Tydeligheds Skyld anstueliggjøre det Udviklede. Dersom der var en Art Spise, et Fødemiddel, som paa een eller anden Maade havde en saadan Betydning for et Menneske, at den stod i Forhold til hans inderste Følelse, (vi kunne jo tænke paa en National-Spise, eller en Spise, der har religiøs Betydning), og han som en Følge deraf umuligt kunde tie til, at denne Spise bespottedes eller blot ringe omtaltes: saa vilde det jo følge af sig selv, at hvis dette skete i hans Nærværelse, da vilde han vedstaae og bekjende sine Følelser. Men lad os tænke Forholdet noget forandret. Denne Mand er da samlet med flere Andre, og hiin Spise sættes frem. I det den bydes om, siger hver især af Gjesterne: „denne er den herligste og kosteligste af alle Spiser.“ Rigtig nok opdager hiin Mand, om hvem vi tale, med Forbauselse, eller han mener dog at opdage, at Gjesterne ikke spise af denne Ret, at de lade den gaae urørt forbi, at de holde sig til andre Retter, medens de dog sige, at hiin Ret er den herligste og kosteligste: er i saa Tilfælde Manden opfordret til at vedstaae sin Overbeviisning? Der er jo Ingen, som siger ham imod, Ingen, der siger Andet, end hvad han siger. Dersom han da i denne Anledning høitideligt vedstaaer sine Følelser, saa er der enten ingen Mening i hans Adfærd, (forsaavidt det er meningsløst i Anledning af, at alle Andre sige det Samme, at bekjende sin med deres eenslydende Overbeviisning, da dette jo ikke er at bekjende men at stemme i med,) eller ogsaa vil han dømme de Andre, at de ikke mene hvad de sige. Og saaledes ogsaa med det at bekjende Christum blandt Mennesker, der sige sig at være Christne, naar vi da erindre det Ufuldkomne ved Billedet, at man nemlig sandselig kan forviise sig om, hvorvidt et Menneske spiser eller ikke af den Ret, han saa høiligen priser; men i aandelige Forhold kan dog egentligen kun Hjertekjenderen vide, hvorvidt et Menneske ikke mener hvad han siger. Det er meget muligt, at en Christen med Forbauselse opdager eller dog troer at opdage, at mange Mennesker, som alle sige at det at være Christen er det høieste Gode, og at de selv ere Christne, synes at bryde sig saare lidt om dette

høieste Gode; men deraf tager Anledning til at bekjende Christum, saa er hans Bekjendelse ikke at forkynde Christendommen, men den er: at dømme Andre. At bekjende, saaledes som Bibelen og Kirken bruger dette Ord, forudsætter en Modstand, forudsætter, at der er Noget, som siger imod. Men dette var jo ikke Tilfældet, derimod meente han at opdage, at der var Mange, som modsigde sig selv eller ikke meente hvad de sagde. Han bekjender altsaa Christum ikke i Modsætning til dem, som negte Christum, men i Modsætning til dem, som ogsaa bekjende Christum, det er, han dømmer de Andre, at deres Bekjendelse er en Usandhed, det vil sige, ikke at det er usandt hvad de sige, thi de sige jo det Sande, men at det sande Udsagn ingen Sandhed har i dem. Om Noget er opfordret til saaledes at bekjende Christum, at man derved fratjender Andre ham, hvis Udsagn dog er det Samme, er et ganske andet Spørgsmaal, til hvis Besvarelse man ikke ligesvem kan beraabe sig paa den første Christenhed; det er et ganske andet Spørgsmaal, som vistnok Enhver gjorde vel i alvorligen at betænke. Thi hvilket Svaret nu end bliver, aldrig kan det blive et saadant, at deraf følger, at han skulde være fritagen fra at gjøre, hvad der staaer i hans Magt for at hjælpe Andre fremad i Christendommen. Men dette er ikke at bekjende Christum: at lære, at veilede, at fremskynde Andre, med hvem man har det Væsentlige tilfældes i en almindelig Bekjendelse af Christendommen. I hine Tider, da Christendommen stred med Hedenskab, som negtede Christum, og da enhver Christen var opfordret til for Verden at bekjende Christum, faldt det vist aldrig de Christne ind i deres indbyrdes Forhold til hinanden at bekjende Christum, fordi den enkelte Christen, der i Forhold til Christne vil paatage sig at bekjende Christum, han anmasser sig at negte, at de Andre ere det. Dette maa derfor bestandigt erindres, at hvad der, saa længe Christendommen er omgivet af Hedenskab, er eenstydigt med at forkynde Christendom, at det saa let i Christendommen bliver sektærisk Opblæstthed og Anmasselse.

Smidlertid følger det ingenlunde af det her Udviklede,

som kun indeholder den fornødne Forsigtigheds Anpræisning, at det Tilfælde ikke kunde hænde midt i den saa kaldte Christenhed, at en Mand nødsagedes til at bekjende Christum. Dog derom ville vi Intet afgjøre, men overlade det til den Enkeltes alvorlige Selvprøvelse; vi have heller ikke draget dette frem for Betragtningen, som skulde Talens Gjenstand være: om det at bekjende Christum. Nei, vi minde om det meest ophøjede Exempel paa Kamp for en Overbeviisning, at vi da af det Høieste maatte lære for det Mindre, maatte i den Kamp for en Overbeviisning, der kan være os anvist, lære at stride rigtigt. Thi selv om dette ikke bliver Tilfældet, om et Mennekses Liv ikke bringes i den Vanskelighed, stridende at skulle bekjende Christum, saa kan han jo ogsaa paa andre Maader bringes i den Afgjørelse, bestemt og indtil det Yderste at maatte og at skulle vedstaae en Anskuelse, der staaer i Forhold til og hænger nøie sammen med hans inderste Overbeviisning. Men ogsaa herom gjælder det: af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Overbeviisning bekjendt, er noget af det Uffnyeligste og Foragteligste der kan siges om et Menneske. Saa er det da gavnligt at være vel forberedt, itide at være opmærksom paa Vanskelighederne, at man kan være besluttet i Faren, men ogsaa kjendt med den veiledende Frimødighedens glade Tanke. Al, efterhaanden som en vis overfladisk Dannelselse udbreder sig, og derved de forskjellige Hensyn mellem Menneske og Menneske indbyrdes mangfoldiggøres, efterhaanden som den idelige Sammenlignings misundelige og frygtagtige Smaalighed griber smittende om sig: er det desto værre som om Alt sigtede til at kvæle Frimødigheden i Menneskene. Paa samme Tid som der kæmpes for at styrte Herredømmer og Regimenter, synes man af al Kraft at arbejde paa at udvikle mere og mere den farligste Trældom: Smaalighedens Menneskefrygt i Forhold til Ligemænd. Al, en Tyrann (hvis der ellers er nogen saadan, og hvis det ikke snarere er en gammel Fabel man oprisler for Heltebedriftens Skyld med at styrte ham), ham kan man dog vel nok faae styrtet, ham er

det i det mindste muligt, ja let at sigte paa. Og Menneſtefrøgt i Forhold til Herſkere og Mægtige er dog nok i diſſe Tider at betragte ſom en gammel Kronike; i ethvert Tilfælde er der jo Mange, ſom i denne Henſeende kæmpe mod Faren — ſaa er Faren vel heller ei ſynderlig. Thi et uerfarent Menneſte ſlutter maafkee troſkyldigt ſaaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den maa viſt være ſtor, ſiden der er ſaa mange Kæmpere; men den lidt Erfarnere ſlutter maafkee ſandere ſaaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den er neppe ſtor — ſiden der er Mange, thi „Mange“ er hvad man ſidſt ſeer, hvor der er en ſtor Fare at bekæmpe. Men hiin onde Land, Smaalighedens Menneſtefrøgt i Forhold til Ligemænd og Ligemænds Tyranniet, denne onde Land, man ſelv maner frem, og ſom ikke boer i noget enkelt Menneſte eller er noget enkelt Menneſte, men ſkjult ſniger ſig om og ſøger ſit Bytte, ſuøer ſig ind i Forholdet mellem Menneſte og Menneſte: denne onde Land, der egentligen vil affkaſſe hver Enkeltſ Forhold til Gud, er ſaare vanſkelig at udrydde. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom, man udvikler: det glemmer man af Iver for at gjøre Menneſkene frie ved at styrte Herredømmerne. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom: hvor ſkulde det ogſaa være muligt at være Træl i Forhold til Ligemænd? Dog læres der rigtigt, at hvad et Menneſte uſtrit er afhængigt af, dets Træl er han ogſaa; men vor frihedſelfkende Tid tænker anderledes, den tænker, naar man ikke er afhængig af en Herſker, ſaa er man heller ikke Træl, naar der ingen Herſker er, ſaa er der heller ingen Træl. Man veed næſten ikke af, at det er en Trældom man udvikler, og netop dette gjør det ſaa vanſkeligt at løſrive ſig fra den. Denne Trældom er nemlig ikke, at Gen vil undertrykke Mange (ſaa bliver man nok opmærksom), men, at de Enkelte, idet de glemme Forholdet til Gud, blive bange for hinanden indbyrdes, at den Enkelte bliver bange for de Flere eller de Mange, hvilke igjen hver iſær af Menneſtefrøgt, glemmende Gud, holde ſammen og danne: Mængden, der giver Afſkald paa det Ewighedens Udſtab, ſom er indrømmet Enhver, at være en Enkelt.

I denne Henseende, som da i saa mange andre Henseender, kan et Menneske blive forsøgt i Verden, foranlediget til at maatte og skulle vedstaae en Overbeviisning; men aldrig skal han være ladet uden Veiledning, naar han blot søger den og paa rette Sted — og hvor da, uden i den hellige Skrift. Vi læse saaledes i Apostlernes Gjæringer, at det blev Apostlene af Raadet forbudt, at forkynde Christum. Apostlene lode sig dog ikke derved afftrække, men frygtede Gud mere end Menneskene, og forkyndte Christum. Derpaa lod Raadet dem gribe, og vilde have ladet dem dræbe, hvis ikke Gamaliel havde fraraadet det. Dog bleve Apostlene hudstrøgne, og derpaa lod man dem fare. Men der de nu vare blevne hudstrøgne, saa læse vi i Apostlernes Gjæringer, 6, 41:

„saa git de glade bort fra Raadets Raahyn, fordi de havde været agtede værdige til at forhænes for Christi Navns Skyld.“

Med stadigt Hensyn til disse Ord ville vi betænke det for Enhver, der lider for en Overbeviisning, Glædelige i:

at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhænnelse til Gæde, Undergang til Seier.

Derjom vi tænke os en Yngling, der er vel underviist i Sandhed, da kunne vi jo ingenlunde negte, at han veed det Sande, og dog vil det vel gaae ham, som det gif Andre før ham, at han, naar han er bleven Vædre, har faaet ganske Andet at vide, medens han dog endnu kun veed det Sande. Ynglingen veed vistnok det Sande, men han er uden Kjendskab til, uden Erfaring om de Virkelighedens Forhold, den hele Omgivelse, indenfor hvilken Sandheden skal træde frem. Sjelden er det, at et Menneske i denne Henseende fra sin tidligste Tid er hjulpen ved en mørkere Aelse; som oftest har Ynglingen,

hvad der er elskeligt, en Godtroenhed, der rigtignok stundom igjen bliver en Ynglings Fordærvelse. Ynglingens Lærebegjærlighed tilegner sig saa gjerne og saa villigt Sandheden, som den meddeles ham; hans uerfarne men skjønne Indbildning danner ham da et Billede, som han kalder Verden, hvor nu, hvad han har lært, udfolder sig for ham som paa en Skueplads. Det passer i Ynglingens ufordærvede Tanke saa ganske for hinanden: Sandheden, som han har lært den i dens reneste Skikkelse, og Verden, det er den Indbildningens Skueplads, som han selv danner. Saaledes maa Forholdet være mellem Sandheden og Verden, tænker Ynglingen, og saa gaaer han tillidsfuld ud i Virkelighedens Verden.

Men hvad faaer han der at see? Vi ville nu ikke dvæle ved al den Mangelfuldhed, og Middelmaadighed, og Ustadighed og Smaalighed, han her faaer at see, i den ham nu omgivende Verden; vi ville ikke standse ved de sorgelige Opdagelser, som Ynglingen gjør sig selv betræffende, hvorledes han heller ikke er Den han havde indbildt sig, hvorledes han lærer at sande, at, ja maaskee vidtløftigt at fortolke dette Skriford, „at han ogsaa selv er omgivet med Skrøbelighed“ (Hebr. 5, 2.): vi hafter til stærkere Optrin. Verden kan nemlig paa en dobbelt Maade fremvise det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde troet. Intet af disse Syn seer en Yngling uden Forfærdelse, og selv medens han opløstes ved det ene Syns guddommelige Herlighed, gysrer han dog ved det første Indtryk af dette samme Syn, der jo kun ved det gudfrygtige Eftersyn er saa opløstende.

Ynglingen er underviist i det Sande og det Gode, i at elske det Gode for Sandhedens Skyld, og i at flye selv Skinnet af det Onde. Men nu viser Verden ham det Omvendte. Der er en Omvendthed, som man maa kalde Frækhedens; der gives Mennesker, som vende Begreberne om og, som Apostelen siger, „sætte deres Vre i deres Skam,“ „rose sig af deres Skjæudsæl.“ En Yngling maa see det med Rædsel; de ikke blot gjøre det Onde, men de end ikke skjule det; de ikke blot ikke skjule det, men de gjøre det aabenbare; de søge frem til

Lyset, ellers mener man dog, at det Onde flyer Lyset; de opløste deres Dine og kjendes just derpaa, ellers mener man jo dog, at den onde Samvittighed slaaer Diet ned; de ikke blot gjøre det aabenbart, men de rose sig deraf, og „bifalde dem, som gjøre det.“

Men Verden kan ogsaa paa en anden Maade vise det Omvendte af hvad den ufordærvede Yngling troede; der er en anden Omvendthed, som vistnok indeholder den høieste Opførelse, om den end er et saa forfærdeligt Skuespil, at det ghyser i Ynglingen fordi det dog ikke stemmer med hans skjønne Forestillinger. Det er, naar det Gode maa lide i Verden for Sandhedens Skyld, naar Verden viser sig ikke at være den Gode værd, naar den Retfærdige ingen Løn har ja lønnes med Forhaanelse og Forsølgelse, naar Forvirringen tilsidst bliver saa stor, at man mener at gjøre Gud en Velbehagelighed med at forfølge Sandhedens Vidne: det er, naar den Gode nødsages til at kalde Forhaanelsen Gode, nødsages til, i modsat Forstand, med Sandhedens evige Eftertryk at sætte Guden i Stammen. Sligt er vistnok sjældent faldet en Yngling ind, Sligt har sjældent en Yngling formaaet at tænke sig; som oftest og naturligt har Ynglingen hiin eskkelige Godtroenhed, men den fatter ikke noget Saadant.

Naar da dette skeer, naar Begreberne rystes i en Omvæltning der er rædsommere end et Jordstjælv, naar Sandheden hades og dens Vidner forfølges, hvad saa? Maa saa Vidnet ligge under for Verden? Ja. Men er derfor Alt tabt? Nei, tvertimod. Vi holde os overbeviste om, og Beviis derfor behøves da ikke, thi er det ikke Tilfælde, da er en Saadan heller ei Sandhedens Vidne, altsaa vi ere forvissede om, at enhver Saadan endnu i det sidste Dieblik har bevaret en Ungdommens Grindring om, hvad Ynglingen ventede, og at han derfor for Gud har prøvet sig selv og Forholdet, om der dog ikke kunde ligge Feil hos ham, om det ikke var muligt, at det kunde blive, som Ynglingen forventede det, hvad han nu maaskee meest ønskede for Verdens Skyld, at Sandheden har Seier og det Gode sin Løn

i Verden. Men naar han da forvisjer sig om, at han ikke bærer Skylden, og forvisjer sig om, at han fra nu af bærer Ansvar, hvis han ikke handler: da reiser Frimodigheden sig med overnaturlige Kræfter, da vender han Forholdet om og forvandler vidunderligt Skammen til Gæde, sætter sin Gæde i saaledes at forhaanes af Verden, „roses sig af sine Forsølgelser og af sine Vænter“, priser Gud, at „det forundes ham at lide saaledes“. Dette Omvendte er Frimodighedens Omvendthed; ogsaa det er det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde ventet at see i Verden. Vee Den, som formasteligt, tilsiindet og fremstormende bringer denne Forvirringens Rædsel ind i fredeligere Forhold; men vee ogsaa Den, der, hvis det gjordes fornødent, ikke havde Frimodighed til at vende Alt om anden Gang, naar det første Gang er gjort omvendt! Vee ham; er det tungt at bære en Verdens Forsølgelse, det er dog endnu tungere at bære Ewighedens Ansvar for ikke at have handlet, at staae til Skamme i Ewigheden, fordi han ikke ved Gud vandt Frimodighed til at forvandle Skammen til Gæde.

Saaledes gjorde Apostlene, men de gjorde det **lidende**. Lad os strax sige det her, hvad vi atter og atter skulle gjentage, de gjorde det lidende; thi ellers blev denne Tale i sit Væsen en formastelig Vogn, og hvis Nogen tog efter den, i sin Følge den rædsjomste Bildfarelse. — Efter at Apostlene vare blevne hudstrøgne „saa gik de da glade bort fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld.“

Der er i Verden hørt mangan forfærdende Tale om Menneskenes Bildfarelser og Synder (vi behøve blot at minde om hine gamle Profheter og Dommere) o, men selv den strængeste Straffetale er ikke saaledes forfærdende, som denne apostoliske Frimodighed. Thi selv den strængeste Straffetale indrømmer dog, at have et Fællesskab med de Mennesker, den straffer; just derfor er den saa stræng, for at de maatte forbedre sig; idet den straffer, indlader den sig med dem. Men det, at være bragt til den Yderlighed, at der kun er eet Middel tilbage: at takke Gud, at være glad, at det forundes En at blive forhaanet

— det er, i Sammenligning med selv den strengeste Straffeprædiken, at tale i Tunger. Mon virkeligen Nogen uden Gysen kan tænke dette Forhold; thi hvis en saadan Tale ikke er Uffindighed, og i saa Fald er den uden for al Regel, saa er den enten Frækhedens Høieste eller Frimodighedens Vidunder. Naar man skulde skildre den meest fordærvede og forvirrede Tid, mon man kunde skildre den sandere, men ogsaa skrækkeligere end ved at sige: Fordærvetheden og Forvirringen var en saadan, at den nødsagede den Gode til at streife Frækhedens Grændse, nødsagede ham til at rose sig af Forhaanelsen! Men paa den anden Side, hvis man vilde udfinde det tilforladeligste Udtryk for at det Gode altid har Seiren, hvilket Udtryk er da mere tilforladeligt end dette: Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhaanelse til Gæ, Seier til Undergang! Thi naar vi sige dette, da tale vi jo ikke om, at den Gode engang i en anden Verden skal feire, eller, at hans Sag engang skal feire i denne Verden; nei, han feirer, medens han lever, lidende feirer han endnu i levende Live, han feirer paa Lidelsens Dag. Naar al menneskelig Modstand optaarner sig, ja naar en Verden reiser sig imod ham, han er den Stærkere; end ikke Sprogets Magt kan holde ham, han ligesom gjennembruder Sproget, han trænger ved Gud frimodigt frem, til at tvinge Gæren ud af Stammen, Seiren ud af Undergangen. Men er det ængsteligt at see en Søvnghænger, der vistnok gaaer med en uhyre Sikkerhed over Afgrunden, men dog ogsaa paa en ubegribelig Maade: saa er det heller ei uden Gysen man seer denne apostoliske Sikkerhed, der, paa Hviden af Uffindighed, ved Gud taler frimodigt i Tunger.

Naar Apostelen Paulus siger: „mig er det saare lidet, at dømmes af en menneskelig Ret“, da er dette vistnok stærke og mægtige Ord, som man sandeligen ikke letfindigt skal sige bag efter, thi vi behøve vel ogsaa at tage Hensyn til en menneskelig Dom; men Ordene ere dog mere menneskelige. Men det, at takke Gud fordi man blev hudstrøgen, at rose sig af at man blev

forhaanet: det er Forsærdende, og det er jo ogsaa at ansee den menneskelige Dom for mindre end lidet, for mindre end Intet. Det er saa forsærdende, at vi uden Svigefuldhed, der blot ønsker at unddrage sig Farer, med sand Oprigtighed tør sige: vi takke Gud, at vi ikke forsøgtes saaledes, ikke bragtes i Afgjørelser, hvor det gjaldt om denne Frimodighed. Thi der er jo med Hensyn til Apostlene ikke Tale om Alynkerie over Ubethdeligheder, ikke Tale om nogle enkelte fordærvede og frække Mennesker, hvilke der da have været til enhver Tid, medens der saa igjen ere Mange, med hvilke man baade ønsker og har Sprog og Begreber tilfælles. Nei, Apostlene stode ene med en Verden mod sig; det var heller ei blot hvad man kalder de Glette, nei, det var den hele Verden, der stod Apostlene imod. Og om deres Forhold til denne Verden maatte de dømme: at det at hudstryges var en Gæ, det at forhaanes Noget at rose sig af. Saaledes stode Apostlene ene; for dem var der kun Gæ, og som Paulus tilføjer: „alt Andet er Tab.“ Al, saadanne Ord ere saa ofte gjentagne, og saa ofte eftersagte, at man tilsidst mener, at de ved Gjentagelsens Idelighed passe ind i vort almindelige Omgangssprog, hvad de dog himmelfjernt ikke gjøre; ja, hvor Mange formaae vel at tænke den Frimodighedens jeirrige Ombendthed, der ligger i dette Udsagn. Naar et Menneske i Virkeligheden blot er begejstret nok, til villigt at offere Noget for en Sag, saa er det allerede ikke langt fra, at man medlidende anseer ham for en eenfoldig Person, beklager ham som en stakkels Indstrænket. Og dog ligger der i hans Begeistring kun: at han elsker en Sag saa høit, at han for den er villig til at bære Tabet af Andet, af Verdens Goder, af Penge, af Anseelse. Men hvor langt er dog ikke dette endnu fra det Apostoliske! Den Begeistrede anseer jo Besiddelsen af de jordiske Goder for Binding, om han dog er villig til at opgive den og bære Tabet — det Apostoliske er, at ansee Besiddelsen for Tab. Derksom Noget er begejstret nok til at ansee alle jordiske Goder for Intet at være, ja, saa er Verden ikke langt fra at ansee en Saadan for affindig. Og dog er denne Begeistring endnu ikke det Apo-

stoliske; thi Apostelen regner ikke blot de jordiske Goder for Intet at være, men anseer dem endog for Tab. Altsaa, som ellers et Menneſke tragter efter Formue, Ære, Anseelse, saaledes tragter en Apostel at undflye disse Goder; thi deri ere vi jo Alle enige, Apostelen med, vi ville Alle gjerne undgaae Tab — Kun er igjen Uenigheden saa stor, som den er mulig, thi vi forstaae ved Tab lige det Modsatte af, hvad Apostelen forstaaer derved.

Men glædeligt er det dog, ubeskriveligt glædeligt, at Frimodigheden saaledes har Magt til at seire, saaledes formaaer, tiltrods for Sproget og alle Menneſker, at stemple Begreberne og, lad os ikke glemme dette, — med Guddommens ægte Mærke, saa det vi, censfoldigt og flynkende, kalde Tab, er for den seierrige Frimodighed Binding, saa det Verden oprørsk kalder Skam er Ære, det Verden barnagtigt kalder Undergang er Seier, saa det Sprog en heel Slægt i indbyrdes Overeensstemmelse taler dog er bagvendt, og der er kun eet eneste Menneſke som taler det menneskelige Sprog rigtigt, han, som hele Slægten er enig om at støde fra sig.

Men da det er i Anledning af, og med stadigt Hensyn til hine Ord i Apostlernes Gjerninger, at vi have fremdraget dette Glædelige, at Frimodigheden ved Gud har denne Magt: saa lad os ogsaa stræbe at forstaae Apostilene, og hvorledes Apostilene forstode sig selv deri. Thi vistnok skal der tales over saadanne Ord, og over saadanne Troens Undergjerninger i Frimodighed. Der skal tiltrods for al den feige Kløgt, der vil lære Menneſkene Udflugter og Beregninger, tales frimodigt og uforbeholdent; thi gudeligt skal hver Den være evigt ansvarlig, der understaaer sig at forkynde Verdslighed. Der skal tales saa det, om muligt, maa gys i Enhver, der formasteligen vil vove sig ad saadanne Beie, men ogsaa saaledes, at det forfærdende skal minde os Andre om, hvorledes Christendommen har maattet stride i Verden, at vi da, hvis i Sandhed blidere Vilkaar undes os, med ydmyg Taknemmelighed maa prise Gud, men ogsaa ære Apostilene paa den rette Maade, ære dem ved uden nogen Fortielse

oprigtigt at tilstaae, at det er en Udmærkelse for Gud at benaadest med saadanne Videlser, men ogsaa uden nogen Fortielse oprigtigt tilstaae, at Udmærkelsen er en saadan, at Rjød og Blod helst vil være fri derfor. Thi dette er Falskmaal, naar man taler leflende om en Apostels Udmærkelse, ret som var den, liig Penge eller Begavethed, Noget Enhver nok gider have — istedenfor, at den er Videlsernes Hemmelighed, saa vissefeligent næsten Enhver vilde betakke sig for at blive dette Udmærkede, naar Betingelsen er, hvad den jo var, for ramme Alvor at blive, hvad en Apostel blev, et „Udstud i Verden, et Skuespil for Verden.“ Just derfor sige vi, hvad man lærer af Apostilenes Exempel, at Frimodigheden lidende formaaer dette Vidunderlige; vil Frimodigheden være handlende formaaer den det ikke. Men Apostilene vare jo ogsaa bestandigt lidende; de havde ikke blot Videlser, thi det kan den ogsaa have, der er Handlende, men deres hele Fremgangsmaade var en Lidet, deres Optraeden var en Viggemunder; de prædikede ikke Oprør mod Øvrigheden, tværtimod de anerkjendte dens Magt, men lidende adløde de Gud mere end Mennesker; de fordrede ikke at fritages for nogen Straf, de knurrede ikke fordi de leed Straf, men straffede vedbleve de at forkynde Christum; de vilde Ingen tvinge, men selv undertvungne seirede de netop ved at lade sig undertvinge. Naar Forholdet ikke er dette, kan Frimodigheden heller ikke gjøre Vidunderet; thi det Vidunderlige er netop, at det for Alle seer ud som Undergang, medens det for Apostilen er Seiren. Naar Frimodigheden er mindre, da vil den handle, da vil den have Ret, den vil tvinge Menneskene til at anerkjende det, den kan og vil ikke lidende udholde det Affindighedens Martyrdom, at hvad en heel Verden kalder Undergang, at hvad en heel Verden arbejder paa i den Formening, at det er Undergangen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Seiren, at hvad en heel Verden kalder Skjændselen, og arbejder paa, formenende, at det er Skjændselen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Vren.

„Saa gif da Apostilene glade bort, fordi de havde været

agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld." Dette er Apostlernes inderste Overbeviisning i Hjertets Fortrolighed med Gud, det er ikke et kunstlet Udsagn, som naar et Menneſte søger at skjule Videnskabens fortærende Hede under Udtrykkets Kulde. Nei, vi finde i intet Udsagn af en Apostel noget fjendtligt Hensyn til Menneſkene; de ere saaledes forligte med Gud, med Tanken om at offres, og saaledes ene beskæftigede med deres Forhold til Gud, at de derover ganske have glemt Forholdet til Menneſkene. De stride egentligen ikke med Menneſkene; hvad Menneſkene gjøre ved dem beskæftiger dem egentligen ikke, og i det høieste kun som en Anledning til at søge ind i Guds-Forholdet, i hvilket de ganske fortabte ene have deres Liv. Paulus dømmes ikke Kong Agrippa, han angriber ham ikke med sin Tale, han saarer ham ikke med et Ord, tvertimod, han skaarer ham, hans Tale er mild og Forsonlighed, naar han siger: jeg vilde ønske, at ikke alene Du, men Alle, som høre mig idag, maatte blive saadanne som og jeg er, undtagen disse Lærere. En Apostel lider, han strider ikke med Menneſkene; det er ikke fordi han stolt og fornemt opløfter sig over deres Angreb, o, ingenlunde, men det er fordi han alene er beskæftiget med sit eget Forhold til Gud. Dette er paa eengang det evig sikke Adspredelsesmiddel under Lidelse, men ogsaa den høieste Opførelse. Naar hele Verden samler al sin Magt mod en Apostel, den kan ikke komme til at stride paa lige Vilkaar med ham, thi en Apostel har bestandigt et Tredie, som ene og alene er ham Hovedsagen, er ham Alt: Forholdet til Gud. Sec, at henrettes, menneſkeligt talt, uskyldig, og dog døe med en Bittighed paa Læberne, det er den stolte Seier, det er Hedenskabets Triumph; og det er ogsaa det høieste i Forholdet mellem Menneſte og Gud, men vel at mærke, naar Gud er udeladt, naar hele Livet og dets største Optrin dog i Grunden er en Leeg, fordi Gud ikke er med i Leegen, thi er han med da er Livet Alvor. En Apostel derimod udelader alt Andet, glemmer alt Andet, seer det ikke, hører det ikke, fornemmer det ikke, men har ene Sigtet paa Gud; og derfor høres hiint ydmyge Ord af en Martyr:

„jeg takker Gud, at det forundes mig, at jeg agtes værdig at blive korsfæstet.“ Saadanne Ord siges ikke for at spotte Menneskene, nei, for denne ydmyge Martyr er netop Menneskene ikke tilstede, han har Intet med dem at gjøre, al deres Ondskab og Bantundighed beskæftiger ham ikke, han forlanger ikke at seire over dem, han vil ikke vise dem, at han dog er den Stærkere, o, nei, han vender sig til Gud, endnu i det sidste Dieblik, ikke uden Frygt og Bæven, om han ogsaa retteligen har fuldkommet sin Gjerning, men da ogsaa med Tillid og Hengivenhed, ydmygt takkende, at han blev agtet værdig til den forsmædelige Død. See, en rasende Mængde storkes om Martyren; den troer, at det er dem og ham mellem hvem Sagen er, den haaner ham endnu i det sidste Dieblik, og venter da enten at høre Klage-krig eller stolte Ord af den Lidende. Det er skjult for Mængdens Dine, at der er en Anden tilstede, og dog er det saa, Martyren seer kun Gud og taler kun med Gud. Hans Ord, ja de lyde rigtignok som en Spot over den forblindede Mængde, men de ere ikke sagte saaledes, Martyren taler med Gud, han takker, at han blev agtet værdig til denne Lidelse. Og denne Tale gjør Mirakler; han stiger ikke ned fra Korset, men han gjør det endnu Vidunderligere, han skaber ved Frimodigheden Sproget om. Naar Sprogets hoieste Udtryk neppe vilde strække til for at betegne denne Martyrs Ustyld, og forsaavidt, menneskeligt talt, hans Fortjeneste, da føler han, netop fordi han ikke har med Menneskene at skaffe, men er for Gud, at han slet ingen Fortjeneste har, han sønderriver sit Regnskab i Forhold til Menneskene, han skjenker dem al deres Uret, og han takker ydmygt Gud; som vi Andre takke for de gode Ting, saaledes takker han for den Naade at blive korsfæstet. Vidunderlige Sprog, vidunderlige Ophoiethed, paa Hviden ligesom af Affindighed at have denne Frimodighed! Thi, m. T., betænk det dog, hvad det vil sige, at takke Gud for den Naade at blive korsfæstet! Og vi, vi, som klynke og klage, naar Verden gaaer os lidt imod, vi, som have travlt for at faae Ret, ere stolte af at have Ret, vi, der altsaa, hvis vi ville være ærlige, maae til-

staae, at vi ere ikke langt fra at kalde en saadan Tale Affindighed!

„Saa gif da Apostlene glade bort“, efter at de vare blevne hudstrøgne. De vare virkeligen glade, det var ikke et paataget Væsen, saa længe Verden saac derpaa, de gjorde ikke saa for at vise Verden, hvor dybt de foragtede den. Nei, de vare virkeligen glade, ja aldrig har nogen Pige været gladere paa Trolovelses-Dagen, end Apostlene vare det paa Gudslettelsens Dag og paa enhver saadan Dag, der for dem var en Trolovelsens Dag med Gud. Den, der vedkjender sig en seirende Anskuelse, han er jo glad paa Seirens Sag, ikke blot for Seirens Skyld, men fordi Seiren er ham en Stadfæstelse, at han virkeligen gaaer ad den Vej, han meente at gaac, fordi nu Det er indtraadt, som han ventede. Men Den, der vedkjender sig en stridende Anskuelse, han er glad paa Forsølgelsens Dag, thi nu indtræder jo Det, han maa vente, dette er i Overensstemmelse med hele hans Anskuelse. Seiren er i det første Forhold ikke en tilfældig Lykke, men det Væsentlige, og i det andet Tilfælde er det det Glædelige, at Lidelsen kommer ikke som en tilfældig Ulykke, men som det Væsentlige. Hvis Seieren udeblev for him Første, vilde han vel søge Feilen hos sig selv; hvis Forsølgelsen udeblev for den Sidste, vilde han vel søge Feilen hos sig selv. Dette er jaare let at forstaae for Enhver, der blot har Forestilling om, hvad det er, at have en Anskuelse af Livet og at leve i Kraft af den, og derimod ikke er vant til at leve paa en Narrestregis Uvisse. Og nu en Apostel! Han havde seet den Hellige blive korsfæstet, han havde seet hele Verdens Ondskab og Fordærvethed gjort aabenbare, da Herren og Mesteren blev forhaanet: med dette Indtryk gif Apostelen ud i Verden. Forsøg det da, om det er Dig muligt, at tænke det anderledes, end at denne Mand maatte ønske, at den samme Verden vilde behandle ham paa samme Maade, at denne Mand maatte mistroftigt og dybt bekymret have anklaget sig selv, hvis han ikke blev forfulgt, medens han kun kunde beyrhgte Gæt, om det dog ikke skulde være for stor en Gæde at blive korsfæstet! Forsøg det, tænk Dig,

at Den, som skulde forkynde Verden dette Budskab om, at den Hellige var bleven korsfæstet som en Forbryder mellem to Røvere, at denne Mand var klædt i Purpur og Herlighed, at denne Mand var i Besiddelse af alle Verdens Goder, denne Mand, som skulde forkynde en Korsfæstets Være om, at hans Rige var ikke af denne Verden; forsøg det, hvis Du ellers blot kan holde Forsøget ud, hvis det ikke forbyder sig, fordi den blotte Tanke om noget Saadant lyder som en formastelig Spot over en Apostel. Men saa er det jo i sin Orden, at Apostlene i sand Oprigtighed for Gud vare glade ved at være blevne hudstrøgne. Eller tænk Dig, at den apostoliske Forkyndelse af Christendommen hurtigt havde, som det hedder, seiret, at en Apostel kunde have oplevet den Fare, hvori sildigere Slægter forsøges, at Magt og Herlighed og Vælde bødes dem — ikke for at lade være at forkynde Christum, men for at forkynde ham: mon egentligen en Apostel kunde have villet overtale sig til at forstaae dette, mon det ikke vilde have været ham ubegribeligt, at Herren og Mesteren skulde behandles som en Forbryder, og Discipelen, „der jo ikke er over Mesteren“, komme til Uere og Værdighed! Mon overhovedet en Apostel nogenstunde vilde have forandret sig saaledes, at han, istedenfor at vedkjende sig en stridende Anskuelse af Livet og Christendommen, havde vedkjendt sig en seirende? Thi den seirende Anskuelse antager, at de Fleste, at Menneskenes Mængde i Gjennemsnit er af Sandheden; just derfor er det et Kjendetegn paa, at man er fortrinlig god, at man har Magten og Uren. Men den stridende Anskuelse lærer, at det Gode maa ligge under, og derfor blive dets Tjenere forfulgte, forhaanede, behandlede som Forbrydere eller som Daarer — al, og just derpaa kjendes de, al, og just derfor ville de ikke have Magten og Uren, thi deri ligger en usand Indrømmelse i Forhold til deres Anskuelse. Kun Den kan frimodigt være i Besiddelse af Uren og Magten, der holder sig overbeviist om, at Slægten i Gjennemsnittet er god, hvad jo ogsaa til sin Tid kan være Sandhed, saa det igjen bliver Kjendet paa Hidfighedens usunde Overdrivelse, ikke at ville have Uren og Magten, naar man fortjener at have den.

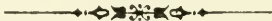
Apostlene vare glade ved at være blevne hudstrogne, og de vare det i Oprigtighed. De have maafkee ogfaa tænkt paa hine Ord: ethvert Offer skal saltes. Der er en Fare, som Apostlene maafkee mindre vare udsatte for; thi i hine Tider gjaldt det da om Strid paa Liv og Død hver Dag og hvert Dieblif. Dog, lader os tænke denne Fare, for bedre at forstaae Apostlenes Glæde ved at forhaanes og forjølges. I fredeligere Forhold, naar Alt synes saa betrygget, naar Menneffene sige Fred og ingen Fare, naar Timeligheden ligesom bliver en Fortryllelse: da ligger den Fare kun altfor nær, at baade et Mennefte selv er tilboielig dertil, og at Andre hjælpe ham dertil, til at tage Manden forfængeligt. Saa vil man, som det hedder, beundre Den, der er begavet, beundre hans fjeldne Fortrin, man vil glemme, at det er Alt Guds Gave, og hjælpe den Benaadede til ogfaa at glemme; saa tager man Ore af hinanden, leger Forundrings-Regen, og tosser beundret eller beundrende Livet hen i Scendrian, der gjør Tilværelsen ujmkelig, fordi den er uden Salt, og som Slikkerie, fordi den er uden Alvor. Tænk Dig, hvis en Apostel havde oplevet noget Saadant, hvis han, der vistnok var høitbetroet som intet Mennefte nogensinde har været, men som ogfaa bestandigt ydmygt forstod, at han for Gud var Intet, hvis han havde opdaget, at man vilde tage den ham betroede Raadegave forfængeligt og hjælpe ham til det Samme, vilde maie ham ud i Purpur og Stads, og glemme Gud: mon han ikke med hellig Brede vilde have sonderrevet disse Frille-Lænker, mon han ikke med Beemod vilde tænke paa den Glæde han fornam, da Tilværelsen havde Fynd og havde Smag, da en Apostel glad gif bort efterat være hudstrogen, og i Sandhed maatte være glad derved!

Vi have nu betænkt det Glædelige, der ligger i, at Frimodigheden har denne Seierens Magt; vi have tillige mindet om, hvorledes Apostlene forstode sig selv i denne Tanke. Vi tør ikke forholde Nogen den Glæde, den seierrige Glæde, som er indeholdt i hin Tanke, vi tør ikke fortie, at Frimodigheden har denne Magt. Men vi have heller ikke løst hentastet et løst

Ord, vi have tvertimod efter Evne til Glæden føiet de alvorlige Betragtningers Tyngde, for om muligt at holde igjen. Thi denne glædelige Tanke er ikke som et saakaldet uskyldigt Lægemiddel, hvilket kan bruges paa enhver Maade uden Fare, og bruges mod en let Forkølelse; men den er som det stærke Lægemiddel, hvis Anvendelse ikke er uden Fare, men hvis rette Anvendelse ogsaa er frelsende fra en Sygdom indtil Døden. Sjældent vil det vistnok blive Tilfældet i vore Tider, at et Menneske i Sandhed tør sige, at han lider for Christi Skyld, vi anbefale gjentagende den Sindighed, som betænker, at man dog ikke ligefrem tør beraabe sig paa Apostlenes Forhold til en hedensk Verden. Men bliver end dette det sjældnere Tilfælde, saa kan det derimod ofte hændes, og det kan hændes ethvert Menneske, hvis han da ikke vil „unddrage sig til sin egen Fordærvelse“, at han kan komme til at lide for en Overbeviisning. Men man kan ikke retteligen stride denne Overbeviisningens Strid uden Frimodighedens Bistand. I Forhold til som Faren er, gives, det er vort Haab og vor Tro, ogsaa Frimodigheden fra oven; men selv i de mindre Farer behøves dog Frimodigheden. Og derfor, hvo Du end er, hvis Du har Noget, som Du kalder Din Overbeviisning (af, og det var jo sørgeligt, om Du ikke havde det), og hvis det jørdres af Dig at stride for den: da søg ikke Verdens og Menneskenes Bistand. Thi denne Bistand er dog forrædersk, stundom saaledes (og dette er endda ikke just det Farlige), at den skuffer og udebliver i det vanskeligste Øieblik, men ogsaa stundom (og dette er det i Sandhed Farlige) saaledes forrædersk, at den, naar den kommer rigeligt, qvæler den gode Sag; thi som maaskee mangen Sag er bleven tabt fordi Verdens Bistand udeblev, saa er ogsaa mangen Sag fordærvet, fordi Verden fik Lov at hjælpe med. Nei, søg Frimodigheden for Gud. Der- som Du maaskee lider for en Overbeviisning, eller Du bereder Dig til at lide for en Overbeviisning, eller Du med Alvor betænker, hvad der kan hændes et Menneske: da glæd Dig et Øieblik ved dette Glædelige, der var denne Tales Gjenstand; men tag saa ikke fejl, forlyst Dig ikke ved det Glædelige, stræb hellere

ret i Alvor at vinde Frimodigheden for Gud, saa kommer det Glædelige endnu rigeligere til Dig. En Overbeviisning er ikke Noget man skal haste med at bringe ud i Verden: af, der er megen Forvirring og stor Skade afstedkommet, fordi en Umoden har bragt en umoden Overbeviisning ud. Nei, lad kun Overbeviisningen vore i Stilhed, men lad den vore sammen med Frimodigheden for Gud, da skal Du vel, i hvad Fare der end skal times Dig, forvisjes om, hvad Frimodigheden formaaer. En Glød i nogle Høvlspaaner slukker man med et Glas Vand; men naar Ilden har faaet Tid til langsomt at bespænde hele Huset, og den nu med et dybt Suk (saa er det i Billedets Virkelighed, saaledes ogsaa i den ved Billedet betegnede Mandens Virkelighed) paa eengang slaaer ud i Flamme — da siger Brandfolket: her er Intet at gjøre, her har Ilden seiret. Sorgeligt er det jo, naar Brandfolket siger: her har Ilden seiret; men glædeligt er det, naar det er Overbeviisningens Ild, der har seiret, og Fjenderne sige: her er Intet at gjøre. Har nemlig Overbeviisningens Ild faaet Tid til langsomt at bespænde et Menneske, indtil den, naar Diebliffet er der, med et dybt Suk paa eengang giver sig Frimodighedens Luft i Flamme: da formaaer Frimodigheden lidende (og dette er jo ogsaa i en vis Forstand et lidende Syn, naar Midhjerthed for en Overbeviisning som en Ild fortærer et Menneske) at tage Magten fra Verden, og har Magt at forvandle Skam til Gæde, Undergang til Seier.

Saa lader os hver især holde fast ved dette Aenodie, ved Frimodighedens glade Tanke, at Jagen tager Frimodigheden fra os, selv om vi villigt indrømme, at vor Strid i Verden kun er en ubetydelig Sag i Sammenligning med hine Herliges, der forsøgtes i de største Afgjørelser — medens det dog sandeligen ingen ubetydelig Sag er, om vi, i vor ubetydelige Strid, tabte Frimodigheden.

Tillæg

til VIII. Bind.

Textkritisk Anhang	S. 3— 7.
Anmærkninger	- 8—18.

Textkritisk Anhang.

En literair Anmeldelse.

A = Originaludgaven, M = Forfatterens egenhændige Manuscript, hvorefter A er trykt (det er sammensat af to Stykker, skrevne til forskellige Tider), C = Concepten (der delvis foreligger i to Former).

§. 13 L. 4 Opfyldelse.] M, Opfyldelse A. — §. 13,25 Menneſte] M, Menneſte, A. — §. 13,34 Afſteden.] AM, Afſteden, ſaa C. — §. 14,9 Menneſte] M, Menneſte, A. — §. 15,12 Smule] smule M(?)A (C mangler). — §. 16,12 Foran er et Komma C, men ſmign. L. 23, hvor C imidlertid mangler. — §. 17,12 Almene-Paradigmatiſte] M, Almene-Paradigmatiſte A (L. 13 Almene-Paradigmatiſte M, Almene-Paradigmatiſte A). — §. 17,22 Bro"] M, Bro A. — §. 18,1 været] M, været A. — §. 22,18 Livs Erindren] M, Livs-Erindren A. — §. 22,22 hver] AM (C mangler). — §. 26,26 i] M, i] A. — §. 26,27 Enſette ſøge] M, Enſette, ſøge A. — §. 27,33 ſtaaer] M, ſtaaer A. — §. 28,12 Upaſjende] AM (C mangler). — §. 29,4 Høieſterets-Udſogat] C (to Gange), Høieſterets Udſogat AM. — §. 29,12 Diſputer] M, Deſputer A. — §. 29,19 Franſkmændene] M, Franſkmænd A. — §. 29,26 Claudine.] M, Claudine. || A. — §. 29,29 159] C, 159. AM. — §. 29,31 Cl.s] Cl.s M (ſom altid), Cl.s. A. — §. 33,4 W.s] W's A, W's M, W.s C. — §. 33,9 Coquetterie] M, Coquetteri A. — §. 33,18 Madame] M, Madam A. — §. 36,9 Totalitet.] AM, Totalitet C (aaenbaret hører til Totalitet). — §. 37,16 Fortjærſighed] M, Fortjærſlighed A. — §. 37,18 Rutiden] M, Rutiden, A. — §. 37,20 Waſſer] M, Waſſer A. — §. 37,23 den] M, det A. — §. 37,37 W.s] W's M, W.s. A. — §. 38,1 W.s] W's M, W.s. A. — §. 38,16 Deel.] AM, Deel, C. — §. 38,20 riig] M, rig A. — §. 38,22 v.] M, v. A. — §. 41,9 W.s] W's M, W.s. A.

— S. 41,10 : og] M, og A. — S. 41,31 her] M, har A. — S. 42,17 W.] M, W A. — S. 42,20 vildbledt] M, vildtledt A. — S. 42,22 eengang] M, engang A. — S. 42,26 Fortjenesten] M, Fortjenestens A. — S. 44,27 paa] M, paa, A. — S. 44,29 kunde] AMC; der menes kunne. — S. 44,34 til] M, til, A. — S. 46,20 i en profaisk Tid havde hun udaandet og givet sig] Klarere i C: i vor Tid havde maaskee hendes Romantik udaandet i Prosa. — S. 47,4 Udsendingene] M, Udsendingerne A. — S. 47,24 uno] M, une A. — S. 48,16 Noget] AMC (o: noget). — S. 49,31 Noget] M (jidsjt i en Linie) A, o: Noget., Lusard,] AMC. — S. 51,21 Yderste] A og jidsjt i en Linie MC. — S. 51,24 at den] AM, at denne C. — S. 51,33 Utilladelige] M?, utilladelige A. — S. 52,17 derom] A; i M følger endnu: En omhyggelig Critik vilde let indsee, at dette var dens Opgave. Og medens Forfatteren maaskee har stædet Bogen ved for hurtigt at gjøre overfladiske Mennesker kritiske og istand til at have Noget at lobe med, saa har han gjort lidt Uret mod en mulig Critiker. — S. 52,30 opfastes] M, oplyses A. — S. 53,4 intet Mindre] AM (C mangler), o: Intet mindre. — S. 53,16 jand.] A; i M følger endnu (imlg. S. 53 Num.):

— Endnu et Eksempel vil jeg nævne, der idetmindste paa mig har gjort et forstyrrende Indtryk. Det er en lille Episode i Claudines Rejse ud paa Landet: Træt af at bære den Lille uden at kunne faae Bogen vækket er hun falden i Sovn paa et Knippe Straa i en Lade, med den Lille: og Bønderne staae forundrede, og troe — det er Madonna. Forunderligt! Dersom man vilde forvandle Situationen til Opgave for et Malerie, eller man vilde lade den være et Malerie og nu tænke sig, at man læste i Katalogen: jellandske Bønder, som med Forundring troe at see Madonna sovende i en Lade — saa fremkommer strax den comiske Virkning. Situationen selv kan være materisk: den sovende Claudine med den Spæde, Modsætningen mellem hendes Skjønhed og Natteleiets Ringhed, Modsætningen mellem den Sovendes Tryghed og den Uro som uvilkaarligt griber Betragteren, da han strax aner et farligt Sammenhæng, Hunden ved Claudines Foder som Trostfabels Symbol. Saa staaer Solen op; uvidende om hvad der er skeet i Natten, lyser den med en landlig Sommer-Morgens Fred over Marken og Hytten, og vækker de Sovende. Saa staaer Bøndemanden op, gaaer ind i Laden og seer med Forundring — saa komme de Andre til og see med Forundring ikke uden en vis Urbodighed den sovende Claudine. Her er det af Forfatteren hyperligt henkastede Billede færdigt — et Ord om Madonna, saa er Tonearten for høi, for sentimental, og for sydlandsk. — S. 56,30 viede] AM, og overgav C (som i det hele her er afvigende); maaskee

og) viede. — §. 57,4 ecclesia] M, ecclessia A. — §. 57,31 Dette,] A, Dette M. — §. 58,18 et] M, eet A. — §. 58,29 Compositions-Menneffer] M?C, Compositions Menneffer A. — §. 60,10 Fruen] M, Fruens A (Hendes Forhold til de quindelige Figurer i Novellen er . . . især fortræffelige: Hvil Repræsentations-Moderlighed C). — §. 60,19 om] om, AM. — §. 60,20 ,jaa] jaa AM (Parenthesen er senere indføjet). — §. 62,2 psykologist consequent] C, psykologist-consequent AM. — §. 63,1 Tvivlen] M, Twilen A. — §. 63,21 Sjæl] M, Sjæl A. — §. 64,34 Lujard] M, Lujard, A. — §. 66,1 Pige f. Ex.,] M, Pige, f. Ex. A. — §. 67,1 Form,] M, Form; A. — §. 67,27 voldsom,] C, voldsom AM. — §. 69,21 tvinende] MC, tvivlende fornem A (i M er tvinende utydeligt skrevet; R. har, da han gjorde M trykferdigt, læst det som tvivlende og ovenover tilføjet fornem). — §. 69,23 Erfarings-Forstandighed] M, Erfarings-Forstandighed A. — §. 69,24 Tusind og Een Nat] 1001 Nat MC, Tusind og Een-Nat, A. — §. 70,35 afgjorende] M?C, Afgjorende A. — §. 71,18 Madame] M, Madam A. — §. 72,12 væsentlig] M, væsentlig A. — §. 72,17 Modsigelsens Grundsaetning] C, Modsigelsens-Grundsaetning MA. — §. 72,33 Anstrengelse] A, Anstrængelse M. — §. 77,14 hver-anden] hver[anden M, hver anden A. — §. 78,34 farevarslende] C, farevarslende MA (og en anden Concept). — §. 81,11 Pietetens,] C, Pietetens] M, Pietetens A. — §. 81,21 Folf,] M, Folf: A. — §. 81,23 det] CM, Det A. — §. 81,24 Seddel-Pengenes] M, Seddel-Pengenes A. — §. 84,22 Reflexions-Spaending] C, Reflexions-Spaending MA. — §. 86,34 afmattes,] afmattes, jaa M, afmattes; A. — §. 88,15 hiin] M, hin A. — §. 90,8 f. Ex.] f?C M, f. Ex., A. — §. 90,17 Datal] M, Dalei A. — §. 91,24 Maximum] M, Maximum A. — §. 92,28 frigjøre] M, frigjore A. — §. 93,12 indskrænkede] MA (C mangler); der menes indskrænkede. — §. 93,29 Parallelogram] A, Parallelogram CM, ∴ Parallelogram. — §. 93,31 igjen] M, igjen A. — §. 96,20 istedenfor] M, istedetfor A. — §. 96,25 maafsee,] C, maafsee MA. — §. 98,6 Individualitets-Concretioner] M, Individualitets Concretioner A. — §. 100,29 Dieblifte] M, Dieblif A. — §. 101,18 egentlige] M, egentlig A. — §. 102,8 Noget] M, noget A. — §. 102,25 Bedre] M, bedre A. — §. 102,26 Morfskaben] A (smf. S. 24), Morfskaben M (smf. S. 103,3). — §. 103,6 holder] M, havde A. — §. 104,26 Modsigelsens-Grundsaetning] MA og begge C. — §. 107,31 Schawl] M?C, Schawl A. — §. 108,15 privat-offentlig] M, privat-offentlig A. — §. 109,16 „for] M, for, A. — §. 111,5 Distinktion] C, Distinction MA. — §. 111,11 Abstraktion] M, Abstraktion A. — §. 111,14 Fhygtige], M, Fhygtige), A. — §. 111,16 raisonere] MA og begge C, ∴: rai-

sonnere. — S. 111,19 Individualitets-Fuldblodighed] M, Individualitets Fuldblodighed A. — S. 111,27 man skriver] M, man skriver A. — S. 114,28 enerverer] C, enervererer MA. — S. 116,6 Generationen.] M, Generationen A. — S. 117,1 Afsted] M, Afsted A. — S. 118,31 været] M, være A. — S. 118,32 Tidssalderne] A, rettet fra Tidssalderen M. — S. 119,32 det] des A. — S. 119,34 cfr.] cfr. A (M mangler). — S. 120,34 Opmærksomhed] M, Opmærksomheden A.

Opbyggelige Taler i forskjellig Aand.

A = Originaludgaven. M = S. K.'s egenhændige Manuskript.

S. 141,17 Væjen.] M, Væjen). A. — S. 142,16 anden] MA. — S. 143,5 Erfaringen.] M, Erfaringen A. — S. 147,25 Angeren] M, Angren A. — S. 157,13 danne] M, dannede A. — S. 177,15 „derjom“;] M, „dersom; A. — S. 183,28 en Levende] M, Levende A. — S. 186,1 umulig] M, umuelig A. — S. 189,5 Veien.] M, Veien; A. — S. 198,22 der] M, det A. — S. 203,31 tankeløst; men det er] M, tankeløst men det A. — S. 203,34 langjont] M, langtjom A. — S. 213,23 frugtesløs?] M, frugtesløs! A. — S. 214,13 Stjærv.] M, Stjærv A. — S. 214,18 fornemt] M, fornem A. — S. 228,28 ham] M, han A. — S. 234,31 muligen] M, mueligen A. — S. 239,27 Barndommens] M, Barndommes A. — S. 240,23 leve:] A, leve; M. — S. 241,22 staaer op] M, staaer, op A. — S. 241,33 ville lide] M, lide A. — S. 242,34 ret at see] M, det at see A. — S. 242,34 det jordiste] M, ret jordiste A. — S. 246,17 vist nok] vistnok MA. Concepten har ikke disse Ord. — S. 248,26 sig:] M, sig; A. — S. 257,13 ham] M, han A. — S. 259,3-4 Forfærdelige] M, Færferdelige A. — S. 263,11 Ddtiden] M, Dttiden A. — S. 263,12 Die] M, Diet A. — S. 266,33 ham?] M, ham. A. -- S. 271,27 ansvarlig] ansvarligt MA. — S. 284,3 Dig;] M, Dig i A. — S. 284,8 Get; i] M, Get, ; A. — S. 293,13 om efter] om MA. — S. 292,15-16 egentligen] M, egentligen A. — S. 298,34 Menneſte.] M, Menneſte A. — S. 299,1 det] M, de A. — S. 301,17 maaste] M, maaste A. — S. 303,15 formeentlig] M, formeentlige A. — S. 305,22 man, iffe] M, man iffe, A. — S. 313,15 selv om] M, selv, om A. — S. 317,2 længere] M, længer A. — S. 321,1 for at betragte] A, for ret at betragte M. — S. 323,15 paa] M, derpaa A. — S. 336,26 Menneſte] M, Menneſte A. — S. 340,16-17 Nødvendigheden, og har intet Valg.] A, Nødvendigheden. M. — S. 340,18 maa] M, maaa A. — S. 341,3 Hvid] M, Hvid A. — S. 342,24 Hvid] M, Hvid A. — S. 342,25 Hvid] M, Hvid A. — S. 342,26 Hvid] M, Hvid A. —

§. 343,22 Menneſtes] Menneſtets MA. — §. 359,27 Live] M, Liv
 A. — §. 369,7 der er et] M, der et A. — §. 372,32 Menneſtes] M,
 Menneſtets A. — §. 387,6-7 halvfjerdſinſtve] A, halvfjerdſinſtive
 M. — §. 391,31 ſkulle] ſkulde MA. — §. 413,29 dernæſt] M,
 dernæſt A. — §. 416,13 Hedenſkabet] M, Hedenſkaben A. — §. 426,9
 har ikke forladt] M, har ikke har forladt A. — §. 432,3 i Forhold]
 M, i i Forhold A. — §. 446,8 Trængſelen] M, Trængſten A. —
 §. 447,10 Trængſler] M, Trængſeler A. — §. 452,23 Kjendſkab]
 M, Kundſkab A. — §. 457,21 Formaaleet, Det, ſom] Det, ſom A,
 Formaaleet Det, ſom M. — §. 460,32 høres] M, høves A. — §. 462,5
 Trængſler] M, Trængſeler A. — §. 463,28 ved Lidelſen] M, med
 Lidelſen A. — §. 465,12 engang] M, eengang A. — §. 470,34 høiſte]
 M, høiſte A. — §. 477,10 ventet at] M, ventet i at A. — §. 477,34
 der kun] M, kun der A. — §. 480,34 maa] M, bedre maae A.

Anmærkninger.

En literair Anmeldelse.

- §. 10 nordiſk Literaturtidende] Af Nordiſk Literatur-Tidende (udg. af Giødvad og Ploug) udkom der kun 1 Bind (Åbhøn. 1846), 408 Spalter i lille Folio, meſt Anmeldelſer, hvoraf mange jvenſte.
- §. 12 „en vildfarende Stjerne“] Judas' Brev 13.
hiin ny Pharao] 2. Moiebog 1,8.
- §. 14 Heliogabal] Om denne romerſte Kejſer (218—22) fortælles (Mel. Lampridins 32), at han undertiden en hel Dag udelukkende jpiſte Strudſe.
jocratijſk at frygte for at blive bedragen] Se Ann. til VI. Bd. §. 333.
Forvirrede] 3 Manuſcriptet ſtod oprindeligt: Inſuſionſ-Dyr (derfor: Kore i Afjaldet).
det Socratiſke] Socrates ſkal have ſagt om Heraklits Vært, at hvad han forſtod deraf var godt, ſaaat han antog det ſamme om det, han ikke forſtod (Diogenes Laërt. II 22).
- §. 16 „een i Alle“] Hentydning til Hverdags-hiſtorien med denne Titel.
- §. 17 „Sagtmodighed vorde bitterlig“] Paulus' Brev til Philippenerne 4,5.
Aj en endnu Levendes Papirer] De anførte Ord ſtaar §. 10.
- §. 18 tro over Videt] Matthæus 25,21.
loffe] o: logge. Sml. III. Bd. §. 199 Ann.
- §. 19 ſtricte ſic dicta i ſtrangeſte Forſtand.
- §. 20 en jtille Mands ojev.] Peters 1. Brev, 3,4.
Snart i thyve Aar] „En Hverdags-hiſtorie“ udkom 1828.
- §. 21 „Jthvepoſtens“] „En Hverdags-hiſtorie“ ſtod oprindeligt i „Åjobenhavns jthvende Poſt“ 1828 Nr. 69—76 under Marktet „Sota“, ligejaa flere af de ſjlgende Noveller.

§. 23 stricte sic dictus i strængeste Forstand.

§. 26 eo ipso] med det samme, i sig selv.

§. 28 cito citissime] (hurtigt, hurtigst) skrev man tidligere paa Breve („med størst mulige Hurtighed“).

Det Første jeg har skrevet] Af en endnu Levendes Papirer, 1838 (sml. ovenfor §. 17); deri om Hverdagshistorierne §. 7—15.

Waller's] I Novellen skrives, ogsaa i Originaludgaven, dette Navn altid Waller.

§. 29 hvem Tiden's osv.] Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“ 1849—51 (efter hvilken Udgave der citeres i de følgende Anmærkninger), XI §. 6: „du er jo rigtig bleven vranten og vanskelig for Tiden.“ „Det kan vel være, det kommer af Tiden's Vanskeligheder.“

p. 79] (i Udg. fra 1851 §. 56) „Man kunde vistnok uden Ubilighed sige, at den stakkels Claudine var noget nær et Offer for Tidsalderens gængse Ideer.“

p. 159] (Udg. 1851 §. 111) „Din ungdommelige Begeistring . . . er du bleven tro paa en stjonnere Maade end Tiden og vi Andre.“

Forordet] „hvad jeg vilde kalde den huuslige Reflex deraf, den Virkning, som det har ndovet i Familielivet“ (Skrifter af Forfatteren til „En Hverdags-Historie“ XII §. 215).

§. 30 p. 20] Udg. 1851 §. 15.

p. 99] = §. 70 (skal med Trostaa forjone . . . Ietsindigen).

§. 31 „sin Husbond og sin Gætro“] sml. To Tidsaldre §. 101: „For Verdens Dine er din Fødsel betegnet med Banære, din Faders Navn kan du ikke bære . . . Men din Moder var tro til Døden mod ham og mod dig.“

§. 32 fransk Sang] af Florian, anført i To Tidsaldre §. 120 (som ikke mere vender tilbage for de Elskende, saaledes som det vender tilbage for Naturen).

„hvor de to store“ osv.] To Tidsaldre §. 123 (over den hvide Marmorsteen, som bedækker den Grav, hvor de hvile forenede i Døden som i Livet).

§. 33 „Advocat for“ osv.] To Tidsaldre §. 161: „jeg mærker, at Advocaten endnu spoger i mit Hoved, og at jeg drømmer, jeg staaer i Skranken som Defensor for det forsvundne Aarthundrede.“ „Eller som Actor mod det nærværende.“

§. 34 De tre anførte Scener findes §. 41, §. 114 ff., §. 197 ff. (Nr. 2 foregaaer dog ikke i en Lovhytte).

§. 35 1ste Deel Bag. 55] i Udg. 1851 §. 40 (kunde September

vel fortjene, at den fremfor Foraars-Maanederne fik Navn af Kjærlighedens Aarstid).

Ferdinand B. siger osv.] S. 198.

- S. 36 ifølge Forordet] „Den Gjenstand, jeg har villet behandle, er ikke de store Begivenheder“ osv. (Skrifter af Forfatteren til En Hverdags-Historie XII S. 215).
- S. 37 eet eneste Sted] S. 177 ff. Den anførte Ytring af Dalund S. 160.
- S. 38 deus ex machina] en Gud paa en (Theater-) Maskine. En saadan optræder undertiden ved Slutningen af de græske Tragedier for at løse den dramatiske Conflict.
- S. 39 „Hjerte bankede“ osv.] dette siger Alkibiades om sig selv i Platons „Symposion“ 215 e. Korybanterne er Rybeles Præster, som ved hendes Fester bragte sig i Ekstase ved Musik.
- S. 40 der slet Intet have hvad o: der slet ikke har noget, som.
- S. 41 „seer ud som En“ osv.] S. 131 (en hed Dag).
 hvor hun træder op] S. 152.
 Fæstligheden] S. 21. De i Num. antydede Scener findes S. 17, 20, 138, 145 ff.
- S. 42 p. 262] i Udg. 1851 S. 182 ff.
 Justitsraad B. endog siger] det er Grosserer Waller, der siger: „Det er infame Ord, du siger“ (S. 8).
 Scenen i Løvhytten] det er i Lusards Bærelse (S. 37 ff.); jnl. ovenfor S. 34.
 Scenen i anden Deel] S. 138.
- S. 43 decorum Sammelighed.
- S. 44 fremstilles] S. 38, S. 27.
- S. 45 ingen Hævd osv.] sigter til den Regel i Rømerretten, at Hævd ikke kan vindes paa sjaalet Gods.
 dommer jo ogjaa Nutiden] Commerceraadinde Waller S. 168 ff.
 at opfatte Reflexen osv.] se ovenj. Num. t. S. 29.
- S. 46 at en ung Pige osv.] dette fortælles om Madam Waller og Dalund S. 38.
- S. 47 Taknemlighed „for alt det Gode“ osv.] S. 19, hvor dog de citerede Ord ikke findes nøjagtigt.
 boier Knæet osv.] ved Afskeden S. 47.
 uno tenore uafbrudt.
 hiin bevængede Gangers] Pegasus.
- S. 48 hans som D[ding osv.] S. 169.
 synes at frygte osv.] S. 26.
- S. 49 den store Digters] Dehenschläger, se II. Bd. S. 157.

- troer ham dræbt] som Claudine om Lusard S. 31 ff.
naive Uvidenhed] se f. Ex. S. 53, S. 55.
- S. 50 i en af sine Replikker] S. 46.
vilde endog hun osv.] sml. Claudines Ord S. 86.
p. 37] i Udg. 1851 S. 27, hvor hun siger dette og det nedenfor anførte om sig selv.
- S. 52 ved et Forord osv.] se Skrifter osv. XII S. 216 ff. (med et Citat af Mérimée om Sammenligningen af forskellige Tidssaldres Sæder).
ymtet derom] se Tekstkritisk Anhang.
En fjantet og dertil halvsuld Baron] S. 107 ff.
- S. 53 gøre hende modbydelig og ækel o: vække hendes Modbydelighed og Bæmmelse.
ikke sand] herefter er udeladt en Side af Manuscriptet, se Tekstkritisk Anhang; den er først strøgen i Correcturen, da Sættereren i Manuscriptet har skrevet „p. 49/4“ ved „saadan S. 54,4, medens i Originaludgaven S. 49 begynder med „(Zunder)lighed S. 54,31.
Mariane] til det følgende sml. Novellen S. 135, 137, 143.
uforkrænkelige Væsen] se ovenfor Num. til S. 20.
i Entreen osv.] se S. 136.
- S. 54 „saadan lille Gravso“] „en lille Gravso“ S. 155.
en gammel Forfatter] Ammianns Marcellinus XXIII 6,86.
privatissime ganske privat.
- S. 56 „Heller ikke giver jeg“ osv.] S. 190.
„de stille Dyder“] sml. S. 151: den stille, ubemærkede Virksomhed, hvormed Mariane vidste at ordne Alt.
Caesar] hans Ord til Brutus hos Suetonius, Caesar 82; det øvrige ligner mere Plutarchs Skildring (Caesar 66).
p. 269] i Udg. 1851 S. 188.
- S. 57 ecclesia pressa betrængt (forsult) Kirke.
- S. 58 referre pedem trække Foden tilbage, vige.
Interim Frist.
guldiindvirkede Paaklædning] se ovenfor S. 41.
- S. 59 vove Noget i Tillid osv.] S. 152, 171.
Jacob] Jacobs Brev 4,8: Iuttrer Hjerterne. I Ivesindede.
Scenen i Commerceraadens Huus] S. 162 ff.
offentliggjøre Cabinetkets Hemmelighed] S. 166 ff.
- S. 60 „Personens-Anseelse“] S. 150.
kjed af hende] derover klager Colette S. 145.
Plinius] Breve I 22,5.

- omnia ad conscientiam osv.] alt (maalt) efter den gode Bevidsthed, intet efter Skinnet.
- §. 61 p. 216] i Udg. 1851 §. 151.
der ikke vil lade sig henrive] §. 7.
- §. 62 valore intrinseco efter indre Værd.
mildere] sml. §. 150 ff.
- §. 63 mod Tvivlen osv.] §. 166.
forunderlige Høitidelighed] §. 163.
reist baade i den gamle og den nye Verden] §. 126.
Den Idée osv.] §. 129.
- §. 64 om dog Sjelen ∴ om end Sjelen.
Johannes Milner] §. 125.
med det Onske] §. 127.
- §. 65 noget Uddød osv.] Milner (§. 126) bruger disse Ord om de „græske, orientalske og amerikanske Lande“, Lusard har besøgt. en eneje Replik] i Manuscriptet staar i Randen: p. 243. Der menes Lusards Ord til Fru Waller §. 169 i Anledning af hendes affejende Dom om Hertz' „Evanchemmen“ og dens Uforstaaelighed: „Det beviiser, at Forfatteren maa selv være for meget Svane til at svømme i et Gadesfær.“
ligger i dens Forhold ∴ i Replikens Forhold.
dette Forord] se ovenfor §. 29.
- §. 67 p. 87] i Udg. 1851 §. 61—62.
- §. 71 Ligemænd og Venner] dette udtaler Grosjerer Waller som sit Princip §. 12.
vil endog kæmpe for ham] §. 164 ff.
vedgaaer for Claudine osv.] §. 111 ff.
- §. 72 Den nøgne Archimedes] da Archimedes i Badet havde opdaget Vægtfylden, løb han nogen gennem Syrakus' Gader med Udraabet: jeg har fundet det.
impetus Fart, Vælde.
Kong Agrippa] Apostolens Gjærninger 26,28: Men Agrippa jagde til Paulus: der fattes Lidet ubi, at du jo overtaler mig til at blive en Christen.
πληροφορία εἰς πάθος] (plerophoría eis páthos) Fylde i Lidenskab. *πληροφορία* forekommer oftere i Det nye Testamente, men ikke i denne Forbindelse.
- §. 76 Vis inertiae Træghedens Kraft.
Bedriftens Insignie] Korset, hvormed de, der havde lovet at deltage i et Korstog, mærkedes.
- §. 82 Ferdinand Bergland] §. 186 ff.
- §. 83 interesseløse ∴ uinteresserede.

ab posse ad esse] fra Mulighed til Virkelighed (hvilken Slutning ikke gjælder i Logiken, medens man altid kan slutte ab esse ad posse, fra Virkelighed til Mulighed).

førøger Græmmelsen] Prædikeren, 1,18.

§. 84 χαρασσω (charásso) indgraver. Deraf kommer Ordet Charakter, egl. et indridset Kjendemerke.

Sorites] se Num. til IV. Bind S. 236.

§. 88 Stormesteren] Sokrates.

§. 90 at lade en aldeles ubetydelig Mand osv.] dette skete med den ilde ansete Politiker Hyperbolos og gav efter Plutarch (Aristeides 7) Anledning til, at Dstrafismen gik af Brug.

„Ridderne“] skildrer, hvorledes en simpel og slet Demagog overvindes af en endnu raare.

den Mand, der sagde osv.] Plutarch, Aristeides 7.

§. 93 Vidnen med deres Mand] sml. Paulus, Brevet til Romerne 8,16.

vitia splendida] glimrende Laster. Der sigtes til Sætningen: Hedningenes Dyder er glimrende Laster, se Num. t. IV. Bd.

§. 246.

de vide ikke osv.] Lukas 23,34.

§. 95 examen rigorosum] streng Examen, som tidligere de kunde underkaste sig, som mente at være særligt vel forberedte.

tænkte til det Døde] 1. Mosebog 50,20.

Forargelsen maa osv.] Lukas 17,1 og Parallelfsteder.

§. 98 in corpore] som Helhed (her dog snarere opfattet som: i egen Person).

§. 100 in partibus infidelium] i de vantros Egne (saaledes kaldes Titularbiskopperne over ikke-katholske Lande).

„en Perspektivkasse“] der tænkes paa Genr. Herby's „Perspektivkassen“.

§. 101 „hii Enfalte“] til hvem S. K.'s opbyggelige Taler er dedicerede.

§. 102 den litteraire Foragtelighed] der tænkes paa Corsaren; sml. S. K.'s Papirer VII¹ S. 9, 214 ff.

§. 103 græder ikke over ham] Lukas 23,28.

§. 104 interesseløst o: uinteresseret, uden Tendens.

§. 105 Socrates] i Platons „Phaidon“ 104^c.

Tid til at tale osv.] Prædikeren 3,7.

§. 106 ἀδύτων (ádyton) det ubetrædelige, Allerhelligste.

§. 107 hyperlige Exempler] j. Ex. S. 138.

Klokker Link] i J. V. Heibergs „Rej“.

§. 108 et Posito (naar det er antaget) o: en Antagelse.

- S. 109 [som viist blev] ovenfor S. 70.
 S. 110 „Repræsentations-Lysten“] se Novellen S. 158.
 S. 111 Commerceraadinde Waller] sml. Novellen S. 170 ff.
 i Novellen] S. 181.
 Claudius] Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen III
 S. 57.
 S. 112 Yttring om det Dæmoniske] se ovenfor S. 37.
 Arnold] se f. Ex. S. 179 ff.
 S. 114 Thales] det er Tiresias, hvem Horats (Satirer II, 5,59)
 lægger disse Ord i Munden; sml. V. Bd. S. 55.
 S. 116 da den nu o: medens den nu.
 „idelt Luft og Hav“] Dehleschläger, Maduin 5. Handling
 (Samlede Værker XV S. 234) om den arabiske Orken: Kun idelt
 Luft og Sand.
 S. 118 Forordet til Novellen] Skrifter osv. XII S. 216 i et
 Citat af Mérimée: det Spørgsmaal staaer tilbage, om vi ere
 bedre end vore Forfædre, og det er ikke let at svare derpaa.
 Sml. ovf. S. 51 f.
 S. 119 Novellen ender] se ovenfor S. 35.
 S. 120 den tilbudne Tale] Diogenes Laërtios II 40.

Opbyggelige Taler i orskjellig Mand.

- S. 136 siger Salomo] Prædikeren 3,1.
 S. 140 som en Apostel jo siger] f. Ex. 2. Thes. 1,3.
 det Gne skal gøres o. s. v.] smlg. Matth. 23,23.
 S. 160 Tungen er et lidet Lem o. s. v.] Jac. 3,5.
 S. 161 Naar den urene Mand farer ud o. s. v.] Matth. 12,43.
 fordi han spottes den] se Noten til Bd. VI, 443.
 S. 166 Der var Frækhedens frække Lærere o. s. v.] Der tænkes
 vel paa saadanne som Trachmachus i Platons Stat I, 16,20.
 hverken det Nærværende eller det Tilkommende
 o. s. v.] smlg. Rom. 8,38-39.
 Verden . . . ligger i det Døde] 1. Joh. 5,19.
 S. 167 hvad der engang blev sagt om Hukommelsen] af
 Themistokles hos Cicero de Oratore II, 74,299.
 S. 179 dette siges jo fra gamle Dage o. s. v.] Platon, Staten
 IX, 572.
 S. 182 efter Skriftens Ord] 1. Mos. 2,18.
 Prædikeren] Kap. 4,10.
 S. 190 en unyttig Tjener] smlg. Luc. 17,10.

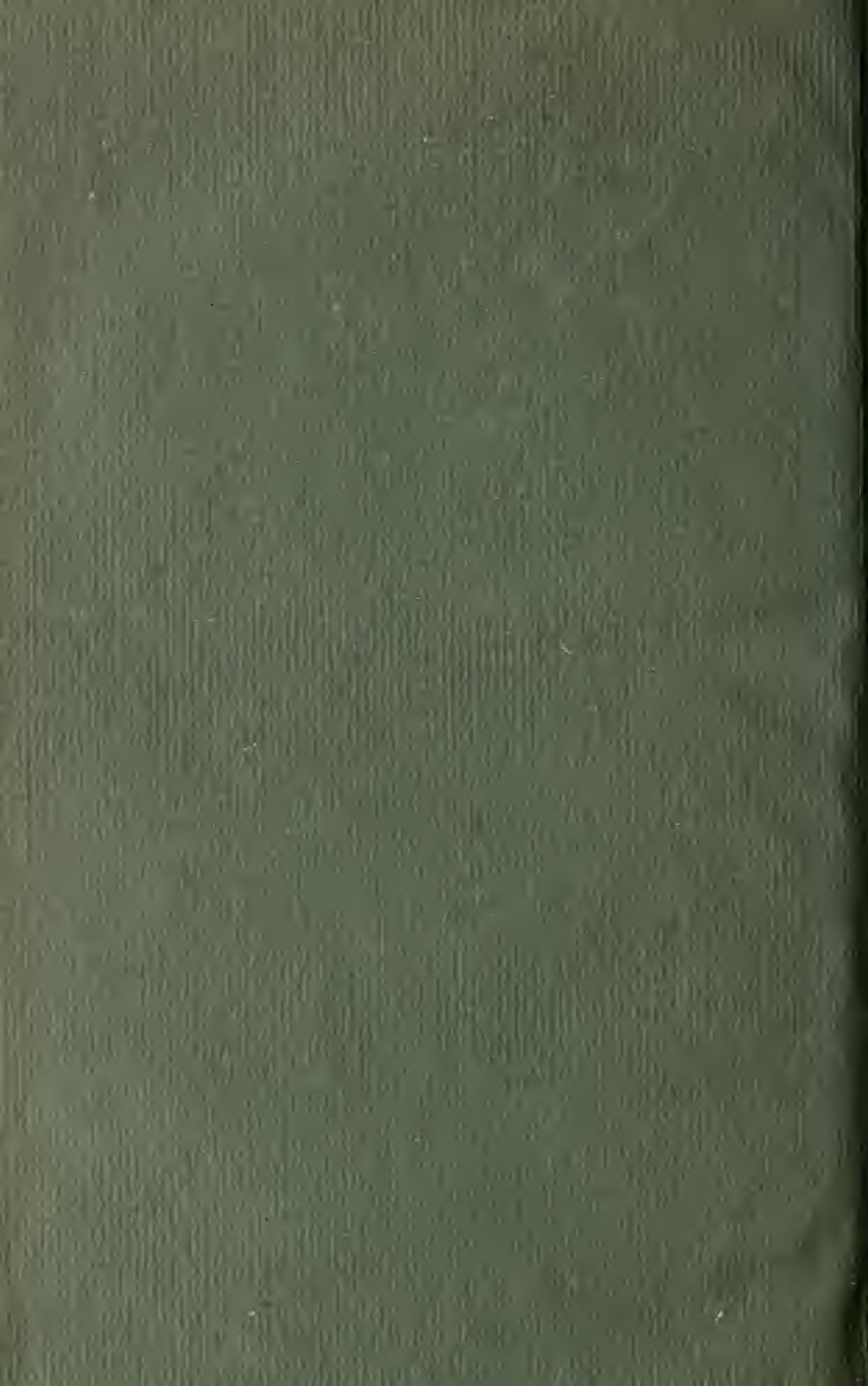
- S. 192 Alt er tabt uden Gren] Dette Ord skal Frants I have
 sagt efter Slaget ved Pavia, da han blev fanget.
 S. 194 lærer og lærer, og dog aldrig o. s. v.] smlg. 2. Tim. 3,7.
 S. 199 skulde Den, der plantede Dret o. s. v.] Ps. 94,9.
 S. 200 fra Hjertet udgaaer Livet] Ordspr. 4,23.
 S. 207 at gaae til Sorrigs Huns o. s. v.] smlg. Præd. 7,2.
 S. 208 begrave sin Fader] smlg. Luc. 9,59.
 S. 212 den unyttige Tjener] smlg. Luc. 17,10.
 S. 216 hvad hjælp det dog et Meeneske o. s. v.] smlg. Marc.
 8,36.
 S. 221 han vilde hjælpe Andre o. s. v.] smlg. Matth 27, 41-44.
 S. 223 som den dybsindigste Digter har sagt] Shakespeares
 i Henrik den Femte, Akt 2, Scene 4; i Lemkes Oversættelse:
 „Selvfjærlighed er ikke saa lav Synd som Selvforagt.“ Shake-
 speares Ord selkneglect betyder egentlig Selvforjommelse.
 S. 225 hiin eenfoldige Vise] Sokrates, Platon, Staten VI, 492 B.
 S. 226 Den strænge Dommer, der gik ud i Orkenen] Dobe-
 ren Johannes.
 S. 228 med skarp ladt Gevær o. s. v.] se Noten til Bb. III, 113.
 S. 231 Abraham maatte forlade o. s. v.] 1. Mos. 12,1.
 S. 232 et gammelt Opbyggelseskrift] Joh. Arudts Sande
 Christendom, smlg. Pap. VII, 1, A 43.
 S. 236 nioghalvfemsindstyve Retfærdige] Luc. 15,7.
 hverken arbejde eller ere besværede] smlg. Matth. 11,28.
 S. 238 en fløgtig Hedning] Epikur hos Diogenes Laert., 140.
 S. 240 sætte et Barn i deres Midte] Marc. 9,36.
 S. 241 omgjordede om Lænden o. s. v.] Eph. 6,14 og 17.
 S. 245 Vi læse om Apostelene o. s. v.] Ap. Gj. 5,40-41.
 S. 263 hiin eenfoldige Vise i Oldtiden] Sokrates i Platons
 Stat VII, 518 A.
 Den kongelige Psalmedigter siger o. s. v.] Ps. 2,4.
 S. 265 siger Ordsproget] Det latinske Ordsprog „tu si tacuisses,
 philosophus mansisses“, se Boethius, Consolatio philos. II, 17.
 S. 272 en Røling af Sneer paa en Høstdag] Ordspr. 25,13.
 S. 277 Lidelsen lærte ham Standhaftighed o. s. v.] Rom. 5,3-4.
 S. 293 Jobs Venner] Job 2,13.
 S. 302 en Fortolker af den hellige Skrift] f. Ex. Gratz,
 Kommentar über das Evangelium des Matthäus. 1821 II, S. 384.
 S. 313 holder sig reen fra Verden] smlg. Jac. 1,27.
 en hedenst Wiis] Platons Phædon 237 A.
 S. 320 til din Nger o. s. v.] smlg. Matth. 22,5 og Luc. 14, 18-20.
 S. 325 Allerede en Hedning] Rebes i Platons Phædon p. 87 b ff.

- S. 332 Fuglene have Reder o. s. v.] Matth. 8,20.
 S. 333 at han arbejder indtil nu] smlg. Joh. 5,17.
 S. 334 dette siger Gud ogsaa] 2. Thes. 3,10.
 S. 335 dog foretrak han at arbejde med sine egne Hænder] smlg. Ap. Gj. 20,34.
 kalder sine Lærter en Cresjag] smlg. Eph. 3,13; 2. Tim. 1,12.
 S. 337 Solen gaaer dog op med Hede o. s. v.] Jac. 1,11.
 Sælges ikke to Spurve o. s. v.] Matth. 10,29.
 S. 342 til sin egen Fordærvelse at unddrage sig] Hebr. 10,39.
 S. 344 som er oven til i Himlen] hvad Skriften paa mange Steder siger om Himmeriges Rige.
 som er inden i Eder] Luc. 17,21.
 S. 346 Guds Rige er Retfærdighed] Rom. 14,17.
 S. 347 hos en anden Evangelist] her foreligger en Misfor-
 staaelse; baade Matth. 6,33 og Luc. 12,31 har: alle disse Ting;
 smlg. dog Luc. 12,26.
 S. 348 dersom det, som skal affkaffes o. s. v.] 2. Cor. 3,11.
 S. 362 vendte sig om og saae tilbage] der tænkes vel paa
 Luc. 9,62.
 S. 363 saa han ikke gaaer til sin Ager o. s. v.] smlg. Luc.
 14,17-20.
 vel ikke elsker Fader og Moder o. s. v.] smlg. Luc. 14,26.
 S. 364 han bar kun Purpuren til Forhaanelse] Matth. 27,28.
 den Fornemme] Nicodemus, Joh. 3,1-2.
 S. 365 en ringe Tjeners Stikkelse] smlg. Phil. 2,7.
 Forhængt brajt o. s. v.] Matth. 27,51.
 S. 366 det Navn, som er høiere end alle Navne] Phil. 2,9.
 S. 368 thi han gif forud for at o. s. v.] smlg. Joh. 14,2.
 S. 372 at lade sig tjene] Matth. 20,28.
 Synderes Ven] Matth. 11,19; Luc. 7,34.
 Svig i hans Mund] smlg. 1. Pet. 2,22.
 S. 373 da kjendte han dem ikke] se Matth. 12,46-50.
 naar en Overste kendte Bud] smlg. Matth. 9,18.
 en Kvinde rørte ved Fligen o. s. v.] smlg. Matth. 9,20.
 S. 376 sagt af en ædel Mand] Herder under hans sidste Syg-
 dom, se Herders Werke. Zur Philosophie. XVII. 1820, S. 330.
 om Troen er der sagt o. s. v.] smlg. Matth. 17,20.
 S. 377 Den juilde Hedning har sagt o. s. v.] Archimedes, smlg.
 Noten til Bd. VI, S. 275.
 S. 379 de daarlige Brudejomfruer] Matth. 25,1 ff.
 S. 381 Djævelen stjælvæ altid] smlg. Jac. 2,19.

- Iærer af mig o. s. v.] Matth. 11,29.
 en rygende Taude o. s. v.] Matth. 12,20.
- §. 383 efter Apostelens inderlige Formaning] 1. Cor. 7,21.
- §. 386 Fader, tilgiv dem] Luc. 23,34.
 Da Petrus havde fornegtet] Luc. 22,61.
- §. 397 selvdenelefskede Discipel fornegtede ham] Luc. 22,55 ff.
 da Pilatus sagde o. s. v.] Joh. 19,5.
 er det muligt, Fader, o. s. v.] Matth. 26,39.
- §. 400 Er Gudsfrøgt Wiisdoms Begyndelse] Ps. 111,10.
 mættes med Uro] smlg. Job 7,4.
- §. 401 det er Gud, som giver baade at ville o. s. v.] smlg.
 Phil. 2,13.
- §. 402 Chernen med sit Iuende Glavind] 1. Mos. 3,24.
 en af de gamle Propheete] Esaias 46, 1-7 ndtrykker
 denne Tanke udforligt.
- §. 404 en af de apostoliske Fædre] Hermas i første Del af
 hans Skrift „Hyden“, de tre første Syner.
- §. 405 han fornedrede sig selv og blev lydig] Phil. 2,8.
- §. 407 Guldaable i en Solv-Skaal] smlg. Ordsp. 25,11.
 Naar saaledes en Konge taler] Salomon i Prædikeren.
- §. 408 Herrens Navn være lovet] Job. 1,21.
 kommer hid o. s. v.] Matth. 25,34.
- §. 413 at lide Skibbrud paa Troen] 1. Tim. 1,19.
- §. 414 Hedenskabets Forestilling] i Mythen om Tantalus,
 Homers Odysse XI, 581 ff.
 da han raabte: min Gud o. s. v.] Matth. 27,46.
 hiin Konge] Salomon.
 Kamelhaarskjorte] Johannes Doberens Klædning,
 Matth. 3,4.
- §. 415 Han blev regnet mellem Overtrædere] Luc. 22,37.
- §. 416 sin glimrende Synd] Augustins Ord om Hedningernes
 Dyder.
- §. 417 Tvivlen... [former mod Troen] af Broxsons Psalme:
 Vor Tro er den Forvisning paa
 Gud har lagt Alt under Synd] Gal. 3,22.
 hver Mund skal tilstoppes] Rom. 3,19.
- §. 428 han siger jo til Satan o. s. v.] Job 1,8.
- §. 434 den harmhertige Samaritan] Luc. 10,30.
- §. 435 Garizim... Moria] G. Samaritanernes hellige Bjærg,
 M. Bjærget i Jerusalem, hvor Templet var bygget, smlg. Joh.
 4,21.
 tvende Mennesker jove o. s. v.] smlg. Luc. 17,34.

- tvende Mennesker gaae op o. j. v.] Pharisaeren og Tolde-
ren, Luc. 18,10 ff.
- §. 438 som blev kaldet den eneſte] Frederik den Store af
Prenſjen blev kaldet der Einzige; §. K. synes at overføre
paa denne, hvad der fortælles om Napoleon, at han kunde ſøve,
naar han vilde.
- §. 446 den Bei er trang, ſom fører o. j. v.] Matth. 7,14.
- §. 447 Apoſtelen Paulus ſiger etſteds o. j. v.] der tænkes
paa 1. Joh. 5,4.
vi mere end ſeire] Rom. 8,37.
- §. 448 Apoſtelen Paulus ſiger o. j. v.] 1. Cor. 10,13.
- §. 449 naar dette ſkeer, da o. j. v.] Luc. 21,28.
- §. 451 føre Taarnet op] ſmlg. Luc. 14,28.
- §. 457 Sviig i Chriſti Mund] 1. Pet. 2,22.
- §. 461 Luther har etſteds jagt] Werke, Erlanger Udgave. 15.
Bd., S. 43.
- §. 467 at Chriſtus havde jagt o. j. v.] Matth. 10,33.
- §. 468 Bekjendere] den gamle Kirke ſkælnede mellem „Bekjendere“
(confessores) og Martyrer.
- §. 469 Sindigheds Aand] 2. Tim. 1,7.
Før uden Wiisdom] ſmlg. Rom. 10,2.
- §. 475 jætte deres Gred deres Skam o. j. v.] ſmlg. Phil. 3,19.
- §. 476 bifalde dem, ſom gjøre det] Rom. 1,32.
- §. 477 roſer ſig af ſine Forfølgelſer o. j. v.] ſmlg. Phil.
1,12-30.
- §. 478 Apoſtelen Paulus ſiger o. j. v.] 1. Cor. 4,3.
- §. 479 ſom Paulus tilføier o. j. v.] Phil. 3,8.
- §. 481 Udſtud i Verden o. j. v.] 1. Cor. 4,9 og 13.
- §. 482 Kong Agrippa] Ap. Gj. 26,2-29.
døe med en Vittighed paa Læberne] Socrates, ſe Pla-
tons Phædon 118 A.
- §. 485 ikke er over Meſteren] ſmlg. Matth. 10,24.
- §. 486 ethvert Offer ſkal jaltas] Marc. 9,49.
- §. 487 unddrage ſig til ſin egen Fordærvelſe] Hebr. 10,39.

B
4372
A2
1920
Bd.8

Kierkegaard, Søren Aabye
Samlede vaerker
2. udg.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

